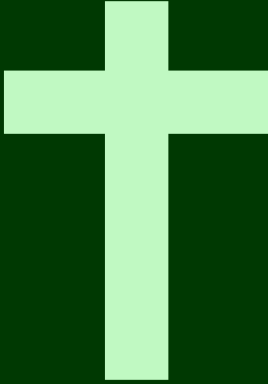

Oniyan

Oniyan: Oniyan (New Testament+)

Oniyan

Oniyan: Oniyan (New Testament+)

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Oniyan)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022

8b7902f3-5e35-5b89-86b2-c6da1be458b9

Contents

Maco	1
Marëk	65
Luk	104
Ŝaŋ	171
Bandixa	218
Bërom	282
1 Bëkorejët	312
2 Bëkorejët	340
Bëgalat	359
Bëhefes	370
Bëfilip	380
Bëkolos	388
1 Bëtesalonik	395
2 Bëtesalonik	402
1 Timote	406
2 Timote	415
Tit	422
Filemon	426
Bëšëwif	428
Ŝak	451
1 Piyer	459
2 Piyer	468
1 Ŝaŋ	473
2 Ŝaŋ	481
3 Ŝaŋ	483
Yud	485
Andodakel	488

Atëfëtan and Yesu ang yëgw ko Maco Lilaya in

Akayëta aŋo ro, Maco, asëfan abat ar Yesu, yëgwëk. Aÿëgw yëgw ko mëne ang bëya baxo Kaxanu alawëneli këŋo lawëneliw Afexën ar ngwën ak, aŋata ŋata ko. Yesu Kërisët ŋatak dek bëbër fëna baxo Kaxanu bën. Barikan bëlëngw bër Bëšëwif bën ašus šus bano ga bani yëland mëne alif ko lifënd bapela band Kaxanu baŋ, ata lëxw këno gër Pilat. Mëŋ xiti këŋo do re ko eno dāw mopika gër kërëwa. Ecës ed Yesu elo ex šadaxa ir kë rëxëtënd eñëŋëxax end ar xwëta këŋo yo. And xani ko Axwën Yesu gër ecës aŋ, fel këbi bëšëfan bërexëm bën eni tëfëtërand endexëm eŋ gë enëŋ gë enëŋ dek ngwën iŋ. Er ex gër akayëta aŋo in:

Ang yanak aniyan do gë andiyen and Yesu ak: 1.1–4.25.

Ošëyali or bapela band Owun or Kaxanu ol: 5.1–7.29.

Bandixa band Yesu baŋ, do gë bend baxo sëyalind beŋ: 8.1–9.38.

Ošëyali or epemëra ed Atëfëtan aŋ: 10.1–11.1.

End bëšëyali bër Apela and Moyis eŋ: 11.2–12.50.

End bapënëtal band Owun or Kaxanu eŋ: 13.1–52.

Bandixa band Yesu baŋ, do gë bend baxo sëyalind beŋ: 13.53–17.27.

End aminëmëra and gër oxëreceŋ eŋ: 18.1–35.

Bandixa band Yesu baŋ do gë bend baxo sëyalind beŋ: 19.1–23.39.

End omakaw ond Yesu eŋ: 24–25.

End ecës ed Yesu el do ang xani ko gër ecës eŋ: 26.1–28.1–20.

End bëxarëk bër Yesu Kërisët eŋ

¹ Mondako ex andëwëra and bëxarëk bër Yesu Kërisët aŋ, mëŋ ar ex rëwïs ir Abëraxam, rëwïs ir Dafid in. ² Abëraxam ex sëm ir Isak, Isak sëm ir Yakob, do Yakob sëm ir Yuda do gë bofinëm. ³ Yuda ex sëm ir Peres do gë Sera, do nëm irebën ex Tamar. Peres ex sëm ir Esërom, do Esërom sëm ir Aram. ⁴ Aram ex sëm ir Aminadab, Aminadab sëm ir Nahason, do Nahason sëm ir Salëma. ⁵ Salëma ex sëm ir Bohes, do nëm ir Salëma ex Raxab. Bohes ex sëm ir Yobed, do nëm ir Yobed ex Rut. ⁶ Obed ex sëm ir Isayi, do Isayi sëm ir Dafid, emun eŋ. Dafid ex sëm ir Salomon, do nëm ir Salomon ex asoxari ar Uri an. ⁷ Salomon ex sëm ir Roboham, Roboham sëm ir Abiya, do Abiya sëm ir Asa. ⁸ Asa ex sëm ir Yosafat, Yosafat

sëm ir Yoram, do Yoram sëm ir Osiyas. ⁹ Osiyas ex sëm ir Yohatam, Yohatam sëm ir Akas, do Akas sëm ir Esekiyas. ¹⁰ Esekiyas ex sëm ir Manase, Manase sëm ir Amos, do Amos sëm ir Yosiyas. ¹¹ Yosiyas ex sëm ir Yekoniyas do gë bobinëm. Ata angwën aņo wëla banëbi Bëyisërayel bën oxadëp ol gër ebar ed Babilon. ¹² And sebëtëgu kënëbi gër oxadëp aņ, Yekoniyas hi ko sëm ir Salacel, do Salacel sëm ir Sorobabel. ¹³ Sorobabel ex sëm ir Abihud, Abihud sëm ir Eliyakim, do Eliyakim sëm ir Asor. ¹⁴ Asor ex sëm ir Sadok, Sadok sëm ir Akim, do Akim sëm ir Elihud. ¹⁵ Elihud ex sëm ir Elasar, Elasar sëm ir Mataņ, do Mataņ sëm ir Yakob. ¹⁶ Yakob ex sëm ir Yosef, așan ar Mari an. Mari ijo rëw këņo Yesu, ir këno wăcënd Kërisët. ¹⁷ Awa er ex bandëwëra epëxw gë banax elod Abëraxam xali gër Dafid. Bëtëraguk bandëwëra epëxw gë banax, elod Dafid xali angwën and oxadëp or Bëyisërayel gër ebar Babilon aņ. Bëtëraguk bëte bandëwëra epëxw gë banax, elod gë oxadëp or gër ebar Babilon ol xali gër Yesu Kërisët.

End andëwă and Yesu eņ

¹⁸ Ata mondako bax andëwă and Yesu Kërisët aņ. Mari nëm irexëm, enëm ed Yosef ebaxo. Do đamana eni nangër, Mari șot ko acël gë panga ind Angoc Amënëk in. ¹⁹ Yosef, așan arexëm, ga hi baxo cëņ ar șenene, xey këņo eņo cëfënin. Ata ko yëlarand ang ko ri eni capëraxën yir fo. ²⁰ Nand baxo yëlarand mondako na, meleka ir Axwën in șanayaxën këņo në lakeli, do re ko: «Yosef, wëj ar andëwëra and Dafid an, kërey yëda na eyo ŋateli Mari, alindax. Ar gër acël andexëm aņ, Angoc Amënëk aņ wëlaw këņo. ²¹ Lëmëta ex, do and këņo rëw aņ, yëlido owăc or Yesu gayik mëņ këbi racët bulunda ir Isërayel in gër beñëjënax.» ²² Ata dek bendey beņo mondako ex ŋata ang re baxo Axwën ak paș gë alawënel Esayi ak: ²³ «Endënaw emeja kë hi gë acël, do eņo dëw lëmëta ir këno wăcënd Emanuwel, mène ngëņ “Kaxanu nëngaw këbo”» ²⁴ And nëngëta ko aņ, Yosef ri ko dek er fel baņo meleka ir Axwën in. Ata yen këņo alindaw Mari. ²⁵ Bari ani nangër bana xali rëw këņo lëmëta in. Ata Yosef yël këņo owăc or Yesu ol.

2

End bëșaki eņ

¹ And rëw këno Yesu gër Betëlexem aņ, Erod wun bax gër ebar ed Yude. Ata bëșaki bër xaniw bax gand Apën-eňan,

ñatëgu këni gër Yerusalem, gër eyang ed Erod. ² Wëka këni: «Ro nde exo emun end Bëšëwif end rëw këno ecede eņ? Gayikwa biyi emal edexëm el watëgu këmi elod gand Apën-eñan mëņ yowaxënëgu këmi mi poxi gër lëngw irexëm, mo calexën.» ³ Ga wël këni eņo, Erod emun eņ, gë Bëyerusalem bën, wëlandëra këbi xali xurik. ⁴ Ata Erod wãc këbi dek bëšadfaxan bëlëngw bën do gë bëšalen bën ebi mëka ba feye bax eno dëw Afexën an. ⁵ Yaka këno: «Gër ebar ed Yude ro dëņ, gër angol and Betëlexem. Ga yëgw ko wa alawënel an:

⁶ «Wëj angol and Betëlexem aņo, gër ebar ed Yude, Šëf gër bangol bangwëlik band gër ebar ed Yuda hi këy, ay gi ex na wa angol and toc. Gër ndey na këno rëw ar kë wun gër enëng end Isërayel, bulunda iram an*.»

⁷ Ata Erod wãc këbi yir fo bëšaki bëjo do wëka këbi eno pënëtan aye amëd and šanayak emal elo aņ. ⁸ Ata ga lawën këbi gër Betëlexem, re ko: «Awa ñatin tan en mëkaraw aye end lëmëta ijo eņ. And këno watëgu aņ, bakawëdën ijo ro ene nangënati mëņ këme yed wëno bëte me poxi gër lëngw irexëm mo calew.» ⁹ Ga wëlër këni mondako gë emun eņ, bëšaki bën xuca këni ond gër Betëlexem oņ. Ata emal ed watëgu bani elod apën-eñan el lëngweli këbi. And ñatëk gër ed hi baxo lëmëta aņ, xwëšak. ¹⁰ Bëšaki bën ga wat këni emal el, nëngandëra këbi mbaņ. ¹¹ Lil këni gër iciw ind bax ñoband emal, sëk kënëbi lëmëta in gë Mari, nëm irexëm. Na foxira këni do šale këno. Fëtëra këni bëkwëtaya bënd kodî bëņ do šëmaxën këno gë oyël or wëlagu bani oņ: kaņe, gë ašururu ir xwëšëna bani gë angiri, do gë ogu ond këni wãcënd mir. ¹² Ata sitin këbi Kaxanu në lakeli eno beš Erod amaŷi wãŷi aņ. Mondako wãŷi këni kwël fëña išëxe ond gër ebar edebën oņ.

End egërelî ed Yesu gër ebar ed Misëra eņ

¹³ And wãŷi këni bëšaki aņ, meleka ir Axwën in šanayaxën këņo Yosef në lakeli do re ko: «Yosef, kanil eyëbi gërelî lëmëta in gë nëm gër ebar ed Misëra. Nëpaxëdën fën xali yatir këmi fel en maŷiw. Gayikwa Erod ašala ko šala eņo daw lëmëta in.» ¹⁴ Ga nëngëta ko Yosef, xanin këbi kwël gemëd fo lëmëta in gë nëm do wëla këbi gër ebar ed Misëra. ¹⁵ Fën yëpax bani xali šës ko Erod. Ata mondako ñata bax er re baxo Axwën Kaxanu paš gë alawënel in: «Asëñiwën wãcëgu këmo exo canëgu gër ebar ed Misëra*.»

End enemi ed bëndoyer gër Betëlexem eņ

16 And wata ko Erod mēne anēka yifa këno bēšaki aŋ, xoŷ ko xali xurik. Šēñeta këbi ocoroda odexēm ok eni ye gēr Betēlexem enēbi dāwērax dek bētox bētošan bēŋ elod bēnd bēniy bēki bēŋ xali gēr bēnd bayik gēr oyer. Mondako yēla baxo Erod kë fed gē amēd and fēnētan bano bēšaki aŋ.

17 Ata ħatak er reya baxo Yeremi, alawēnel ar Kaxanu in:

18 «Otes kë wēlind gēr angol and Rama,
Otes do gē edenitaran kë wēlind,
Rašel këbi ŷawēnd obaš orexēm ol,
Ayifara yo ayifara, axo ma ex na exo cēsina,
gayik ani bo ex na, dek šēs këni*.»

End omaŷi ond gēr ebar ed Isērayel eŋ

19 And šēs ko Erod aŋ, meleka ir Axwēn in ŷanayaxēn këno Yosef nē lakeli gēr ebar ed Misēra. 20 Fel këno: «Yosef, gērēgako kanil eyēbi maŷeli lēmēta in gē nēm gēr ebar ed Isērayel. Bēr ŷandi babi aniyān andexēm bēn anēka nemira këni.» 21 Ata Yosef xani ko, wēd këbi lēmēta in gē nēm do wāŷeli këbi gēr ebar ed Isērayel. 22 Barikan and wēl ko mēne Arēkelawos bētelik owun or sēm Erod ol gēr ebar ed Yude aŋ, yēda ko eni baka fēn. Ata Kaxanu ga sitin këno nē lakeli, ħateli këbi gēr ebar ed Galile. 23 Ye ko ŷēpax këni gēr angol and këni wācēnd Nasaret. Ata ħatak er re bani bēlawēnel in: «Abēnasaret këno ŷana eno macēnd*.»

3

End epemēra ed Ŷaŋ Batis eŋ

1 Amēd aŋo, ŷanayaw baxo Ŷaŋ Batis gēr ladawe ir gēr ebar ed Yude, do ko femērand end Kaxanu eŋ. 2 Er baxo rend: «Nēngwētīn ola orewēn ol gayik owun or gēr orēn dām ex!» 3 Ata Ŷaŋ Batis ex ar baŋo rend alawēnel Esayi an:

«Ala exēna ar kë xeŷērand gēr ladawe,
oniw orexēm ol kë rend:
“Nānin fēña ir Axwēn in!
Debētīn bēpēña bēnd ko xucaxēn bēŋ.*”»

4 Ŷaŋ Batis, acud and omban ond gelemba baxo ŷufand do baxo xapand enar gēr edum. Eyamb yamb irexēm in ebax owure do gē dingēn ibapuŷ. 5 Bēyerusalem bēn, do gē ebar ed Yude el dek, gē dek ebar ed Yurēdeŋ el, aye bani yend bura-bura gēr ed hi baxo Ŷaŋ Batis. 6 Do mēŋ abuyi babi buyind polo gēr Yurēdeŋ bēr bax futēnd poyoma beñēŋenax bēnd rī këni bēn.

⁷ Ata Şaŋ Batis wat këbi Ofarisen do gë Osaduseŋ odanjëm ga yow këni gër xobuyi. Re ko: «Wën ang bandën fo siti kën. Noŋo wa fel këŋun mëne axor ex en kwëÿëta kiti ind Kaxanu ind kë yowënd in? ⁸ Diyindën de ari bandixa band kë wăsinënd mëne anëngwëta dëŋ nëngwëtak ola orewën ol. ⁹ Bari këren yëland na gayikako Abëraxam ex axarëk arewën an kën fexaxën. Kaxanu axor ko xor exo nëngwët oxaÿ oŋo dëŋ ex gi obaş or Abëraxam. ¹⁰ Ado anëka wëd ko ecëngwa el exo taŋaxën batëx baŋ nêş gër odëmbët: atëx and ax dëwënd na odëwërëwën ojekax yo, asaŋ ko saŋ do exo dap gër xodux. ¹¹ Wëno abuyi këmun buyind gër men ex watixën mëne anëngwët nëngwët kën ola orewën ol. Barikan ar ke sëfëgund an këŋun ŷana eŋun buyind gë panga ind Angoc Amënëk in do gë xodux ol. Mëŋ fangak nëmëc wëno: ado wëno axe ñap ex na mo pedët baped bandexëm baŋ. ¹² Ekëda lëkaya ko gër ataxan andexëm exo pelëraxën gër ebar edexëm. Awëla ko wëla bële in exo cacëx gër akërukëru andexëm. Barikan enenar eŋ alap ko lap gër xodux or ax domind na gë edomi.»

End xobuyi or Yesu eŋ

¹³ Ata Yesu ga xaniw ko gër ebar ed Galile, yow ko Yurëdeŋ, gër Şaŋ Batis, eŋo buyixën. ¹⁴ Barikan Şaŋ Batis aŋëp baxo hëpënd do ko rend: «Wëno wa ex ar ŷapëk eye buyi an, ecëñëxët yow këy gër ndam!» ¹⁵ Na re ko Yesu: «Buyile mondako dëŋ gayikwa aŋap ŷapëk exe ŋataye dek er ex şenene in.» Aŋo fo wă ko Şaŋ Batis do buyi këŋo. ¹⁶ Ga ko şëpëta Yesu, hik fol orën ol. Wat këŋo Angoc and Kaxanu aŋ ga ko fedaw gër ndexëm ang edëxwëte epeşax fo. ¹⁷ Wëlik oniŋ gër orën: «Ajo ex Asëniŋwën ar pëlot gër yomb iram an. Ata wëno mbaŋ ke nënganënd endexëm eŋ.»

4

End Yesu do gë şabucara eŋ

¹ Ata Angoc Amënëk aŋ wëla këŋo Yesu gër ladawe eŋo dix atëy gë şabucara in. ² And siŋi ko Yesu, gëmëd gë goyat xali bakey ofëxw onax aŋ, xor këŋo enjo eŋ. ³ Amëd aŋo, sëkaw këŋo Ayifa an, re ko: «Angëmëne Asëniŋ ar Kaxanu ey, nëngwëtël oxaÿ oŋo ex gi eyamb yamb.» ⁴ Yaka ko Yesu: «Ga ŷëgw këni gër akayëta and Kaxanu: “Ala an aliya ko liyand gë dek eyeyan ed Kaxanu el, ax gi ex na gë eyamb yamb in fo*.”»

* 4:4 4.4 Acariyakinëm 8.3

⁵ Šabucara in wěla kęŋo Yesu gër angol amënëk*. Ga xwët kęŋo yaŋ gër ejur ed Aciw̃ and Kaxanu, ⁶ re ko: «Angëmëne Asëñiw̃ ar Kaxanu ey, dapayal. Ax gi ex na nde aÿëgw yëgw këni: “Afel këbi fel omeleka odexëm ok endey eŋ do bën eni kaka gë otaxan odebën ok këdi këy lapa në ekaÿ*.”» ⁷ Yaka ko Yesu: «Bëte aÿëgw yëgw këni: “Ax gi ex na monëÿali Kaxanu, Axwën arey an?*”»

⁸ Šabucara in wěla kęŋo bëte Yesu yaŋ në atënd acakax, wäsindëra kęŋo dek owar or gër ngwën oŋ gë enjaran endebën eŋ. ⁹ Re ko: «Ayël këmi yël owar oŋo dek angëmëne afoxi foxi këy gër lëngw iram eye cale.» ¹⁰ Yaka ko Yesu: «Wëj Sindan, nacëtale fa, gayikwa aÿëgw yëgw këni: “Poxiyind wayët gër lëngw ir Kaxanu, Axwën arey an, do caleyingo mëŋ fo*.”» ¹¹ Ata šabucara in sebët kęŋo Yesu. Sëkaw këno omeleka eno dëba.

End Yesu gër ebar ed Galile eŋ

¹² And wël ko Yesu mëne anëka sëra këno Šaŋ Batis aŋ, nacëta ko gër ebar ed Galile. ¹³ Šan ko Nasaret in do rëfa ko gër Kafarënowum, ler gër bëŋa ir anjer and Galile aŋ, gër ebar ed xwën bani bandëwëra band Sabuloŋ do gë Nefëtali. ¹⁴ Mondako ħata bax er re baxo alawënel Esayi in:

¹⁵ «Bër gër ebar ed Sabuloŋ bën do bër gër ebar ed Nefëtali bën,

Bër lëgëk gër fëña ir ler gër anjer bën,

Bër lëgëk ekeg ed Yurëdeŋ bën,

gër ebar ed Galile ir benëng becëxe,

¹⁶ bulunda ir yëpak gër ecamëdan in,

watëk angoben atëm,

gër bër yëpak gër ebar ed ecamëdan bën,

gër ed ÿañëk ecës,

šanayak angoben atëm*.»

¹⁷ Ata Yesu, amëd aŋo dëŋ yana baxo ko femënd mondako: «Nëngwët in ola orewën ol gayik owun or gër orën ol dam ex!»

End bësëfan bëÿanar eŋ

¹⁸ Akey amat, Yesu ko sëfand bëŋa ir anjer and Galile in. Wat këbi Simon, ar nëngwët baŋo Piyer an, do gë Andëre abinëm, ga këni lapëra owën gër anjer, bësëpët bër oxan ebani. ¹⁹ Yesu ga sëka këbi re ko: «Wën tēfëgune tan mun di bëbar bër bela.» ²⁰ Ataŋ seb këni na owën oŋ do kwël sëf këno. ²¹ Ga ye këni imbad, wat këñëbi bër

* **4:5** 4.5 Angol and Yerusalem aŋ këni wacënd mondako. ☆ **4:6** 4.6 Calemoñëw̃ 91.11-12 ☆ **4:7** 4.7 Acariyakinëm 6.16 ☆ **4:10** 4.10 Acariyakinëm 6.18 ☆ **4:16** 4.16 Esayi 8.23

aminëmëra bêsêxe, bosëniw bor Sebede, Šak do gë abinëm Šaŋ. Awëxëtëra bani wëxëtërand owën orebën oŋ gë sëm irebën polo në ikuluŋ. Yesu wac këbi: ²² ataŋ seb këni kulun in, gë sëm irebën ak, do kwël sëf këno.

End Yesu gër ebar ed Galile eŋ

²³ Ebar ed Galile el dek baxo sëfërand Yesu, do babi sëyalirand Bêsëwif bën gër baciw bacaleya bandebën. Atëfëtan and owun or Kaxanu aŋ baxo femërand do afakën babi fakënënd bela bën ošëxwëra or ex yo do gë oseyi or ex yo. ²⁴ Ata mondako wëli bax oŋac orexëm ol dek ebar ed Siri el†. Awëlanëgu bano wëlanëgund dek bër bax sorond bën, bër lëk babi ocëxwëra od ex yo bën, gë bër babi soronënd bëyël bën, gë bër gë šënan bën, do gë bësëyik bën. Dek babi fakënënd. ²⁵ Ata moñëmb bani yëmbënd bela bër baŋo sëfarand Yesu bën, gër ed ko ye yo: hik gër ebar ed Galile, hik gër ed Bangolepëxw, hik gër ed Yude, hik gër angol and Yerusalem, hik gër ebar ed ekeg ed Yurëdeŋ el.

5

End osëyali or gër etënd eŋ

¹ Akey amat, Yesu wat këbi bela bën bamëxwër bamëxwër, ga barërëgu këni kap gër etënd. Ga yëpa ko, xeta këno bësëfan bërëxëm bën. ² Ata hebëta ko, këbi sëyalind mondako:

³ «Nëngandërayindëlebi bër sitarak gër onden bën, gayikwa bën xwënëk owun or gër orën ol!

⁴ Nëngandërayindëlebi bër kë sesërand gërëgako bën, gayikwa Kaxanu ayifara këbi yifara!

⁵ Nëngandërayindëlebi bër nënga këbi onden bën, gayikwa bën kë bëteli ebar el!

⁶ Nëngandërayindëlebi bër yandi këbi ola or šenene ang eyamb-yamb fo bën, bër sel këbi ang men fo bën, gayikwa Kaxanu ayël yël këbi eni yamb or šenene ol xali eni med!

ayël këbi yël eni ceb xali ebi ped.

⁷ Nëngandërayindëlebi bër gë axayënan bën, gayikwa Kaxanu axayënan këŋo xaÿënan bën bëte!

⁸ Nëngandërayindëlebi bër gë owëkw owënëk bën gayikwa bën ex bër këŋo wat Kaxanu bën!

⁹ Nëngandërayindëlebi šaland aketëxeta bën gayikwa bën kë hi obaš or Kaxanu ol!

† 4:24 4.24 Amëd aŋo, ebar ed Isërayel el do gë ed Siri el emun emat xwën bax. Gër Damas ebaxo gofërëner ilëngw in.

10 Nəngandərayindələbi bər kənəbi rixəränd nə end epəb
ed fəb kəni end šenene bən,
gayikwa bən xwənək owun or gər orən ol!

11 Nəngandərayindələjun ado enun cirəränd,
ado enun dixəränd, ado enun nagaşandəränd end ex yo nə
end oʋac oram.

12 Nəngandərayindələjun, mandərayindən onənga ol
gayik amašen atəm kən səkəx yaŋ gər orən. Enimin
mondako banəbi rixəränd bələwənel bər Kaxanu bər
ləngwatəgu kəjun gər ngwən bən.»

End ongal do gə angoben eŋ

13 «Wən ex ongal ond ebar oŋ. Bari angəməne ongal oŋ
axac xacək, gə ine kə yəw gašəxe? Alexəx fo ex fac eni
bənərax bela bən? 14 Wən ex angoben and ngwən aŋ. Angol
and yaŋ nə etənd aŋ ax gind na monem. 15 Ani pətənənd
na lambo in do eni ɲob gə enəp, barikan yaŋ kəni xawənd
ebi ɲobaxənənd dek bər gər iciw bən. 16 Awa ola orewən
ol ɲobayindələbi bela bən, eni wataxənənd benjekax bənd
kən rind beŋ do eno cəkwxən Sorix irewən Kaxanu, mən
ar ex yaŋ gər orən an.»

End acariya do gə bələwənel eŋ

17 «Kəren yələnd na mənə anəka yow kəme me yepən
Acariya aŋ do gə er reya kəni bələwənel in. Ame yow ex
na me yepən, barikan me ɲata. 18 Dal in kəmun felənd,
enimin, xali ex dəkəta orən ol do gə ebar el, inger gimatak
ax dəkəta na gər acariya, xali ex ɲata dek. 19 Awa ar kə
lif apela and xurik ex ba gər acariya do ebi təyalind bela
bən eno təkəteli an, ajo kə xuri ex ba gər owun or yaŋ gər
orən. Barikan, ar kə rind er rek acariya in do ebi təyalind
bela bən eno təkəteli an, ajo ar gapak ko hi gər owun or yaŋ
gər orən. 20 Mən kəmun felaxənənd, angəməne or šenene
orewən ol ax nəməca ex na or bəšalen do gə or Ofariseŋ ol,
din an dıl na gər owun or gər orən.»

End oxoŋ eŋ

21 «Ax gi ex na nde awəl wəl kən er fel banəbi bəxarək
bərəwən in: “Ax gi ex na monaw əla. Ar kəŋo law yo ala,
ar kiti exo.” 22 Barikan, wəno ga re kəme, ar kəŋo xoŋən yo
abaŋə arexəm, ar kiti exo. Bəte ar kəŋo re yo abinəm: “Wəj
ašoŋik ey!” Bəxarək bər Bəšəwif bən ɲapək eŋo kiti. Bəte
ar kəŋo re abinəm: “Wəj afənirəx ey!” ar gər xodux exo.
23 Awa angəməne šadaxa ye kəy ey di gər angəb do fən ey
kwitaw mənə abaŋə arey yəy xoŋən ki na, 24 tebəl šadaxa
ijo na gər angəb ey mara en ketənəgu pere. Do and kən
xetənəgu aŋ, bakaw ey ɲata šadaxa irey in. 25 Angəməne

eṇun kucar gë ala do en yend ond gër kiti oṇ, wëlër in ngëṇ gër fëña këdi kën fiat exi dëxwëx gër axiti do axiti an exo cena eṇo pel anëkona an exi mëla gër përa. ²⁶ Dal in këmi felënd d'amana ey canaxën gër epëra elo, kodî irey in dek këy necët.»

End orekar eṇ

²⁷ «Ax gi ex na nde awël wël kën er rek acariya in: “Ax gi ex na mondi orekar ol.” ²⁸ Barikan wëno ga re këme, ar këṇo nëkon yo asoxari do eṇo ṽandi eni dakido, anëka ri këni orekar ol gër emëkw edexëm. ²⁹ Angëmëne angës and liw aṇ ki lënanënd eñëṇax eṇ, nongoloyëtël ey d'ap caw! Gayikwa pecanëlexi ey bayi gë angës amat, gë exi dëxw Kaxanu dek eman eṇ gër xodfux or ax d'omind na gë edomi. ³⁰ Angëmëne ataxan andey and liw aṇ ki lënanënd eñëṇax eṇ, kacal ey d'ap caw! Pecanëlexi ey bayi gë ataxan amat gë exi dëxw Kaxanu dek eman eṇ gër xodfux or ax d'omind na gë edomi.

End ecapër ed eñër eṇ

³¹ «Acariya aṇ rek: “Ar këṇo feland asoxari arexëm an, pëxwënëleṇo kayëta ir ex sede ir acapëra*.” ³² Barikan, wëno ga re këme, ar këṇo fela yo asoxari arexëm xarak ax gi ex na në end orekar, në ecëñëta eṇo gër orekar. Do ar këṇo ṽer yo asoxari ar fela këṇo icën indexëm, në edi exëni orekar ol gë asoxari ajo.»

End eyaşar eṇ

³³ «Awël wël kën bëte mëne afel fel banëbi bëxarëk bërewën: “Ax gi ex na monjaşar, barikan and këy yaşar gër o'wac or Axwën, dil ari er re këy in.” ³⁴ Barikan wëno, ga re këme, ax gi ex na dëṇ monjaşar. Ax gi ex na monjaşar an: hik orën ol gayik aňëpara and owun or Kaxanu aṇ ex. ³⁵ Ax gi ex na monjaşaran ebar el gayik ambëñaxën andexëm ex. Ax gi ex na monjaşaran bëte Yerusalem in gayik angol and emun etëm aṇ ex. ³⁶ Ado gaf irey in dëṇ ax gi ex na monjaşaran gayik emban gematak ay kor na ey peşën, bëte ay kor na ey banëngënin end feşëk eṇ. ³⁷ Gër ed ebax ey yaşar, ga w'a w'a këy del “Awa”, bari ga fiëp fiëp këy del “Ali”. Gë ṽey'ë baş këy na, awa er şabucara ex.»

End emaşar eṇ

³⁸ «Ax gi ex na nde awël wël kën er rek acariya in: “Ar këṇo fëtinën yo ala angës, pëtinënëleno mëṇ bëte andexëm aṇ! Bëte ar këṇo foyëtën yo ala aňënga, poyëtënëleno mëṇ bëte andexëm aṇ!” ³⁹ Barikan wëno ga re këme mëne axo

* 5:31 5.31 Malaxi 2.14

gi ex na monjaka axeŷax ar ki rixërand an. Angëmëne ala exi cën gër añam and liw̃, bexënëlo and šame aŋ.
⁴⁰ Bëte angëmëne ala exi kwëñexënënd gayik aŷandi ŷandi kënjo exi kan acuf atëm aŋ, tebënëlo gë anëngwën ak.
⁴¹ Angëmëne ala nëŷali ki na eyo dëbin edëb etibax në apakan amat dëbinëlo në bapakan baki. ⁴² Ar ki xarand an, yëlëlo do ar ŷandi kënjo eyo ñomëx an, këreyëŋo dëc na.»

End eŋan ed bërangoŷëra eŋ

⁴³ «Ax gi ex na nde awël wël kën er rek acariya in: “Balindëlexi end ašandax eŋ, do cusëlo arangoŷëra andey an.” ⁴⁴ Barikan, wëno ga re këme: ŋanindënëbi bër xoŷër kënjun bën, calenindënëbi bër kënjun rixërand bën. ⁴⁵ Mondako këni nangëraxën bela bën mëne wën obaš or Faba Kaxanu hi kën, mëŋ ar ex yaŋ gër orën an. Enimin mëŋ key yo key këbi ñoband gë eñan endexëm eŋ bela bën, hi këni bëxeŷax, hi këni bër šenene. Bëte abi dëcënd na tëb in, hi këni bër šenene hi këni bësëmbak. ⁴⁶ Angëmëne eŋun balënd end bër këbi balënd endewën bën fo, amašën and fe wa kën šotëx gër Kaxanu? Ax gi ex na nde bësëf bër šagale bën dëŋ mondako wata këni? ⁴⁷ Do angëmëne gë bëmaŷe bëndewën bëŋ fo kën šëmarënd, ecarax end fe wa kën rind? Ax gi ex na nde bësëmbak bën dëŋ mondako wata këni? ⁴⁸ Ang hi ko šenene Kaxanu, Sorix irewën ak, mëŋ ar ex yaŋ gër orën an, wën bëte giyin šenene mondako fo.»

6

End edëcara ed bëxaŷënaxik eŋ

¹ «Angëmëne benjekax kën rind, këren caland na enun wat bela bën. Angëmëne mama dëŋ kën rind enun wataxën, amašën an cotëx na gër Sorix irewën Kaxanu, mëŋ ar ex yaŋ gër orën an. ² And këyëbi rëcarand bëxaŷënaxik aŋ, kërey deyarand na poyoma eni cëkwaxën bela. Ax gi ex na nde mondako këni rind bëŷëŋënax bër kë labayand bën gër baciw̃ bacaleya do gër opëña ond gër angol enëbi cëkwaxënënd bela bën? Dal in këmun felënd, mondako kë šanënd amašën andebën aŋ. ³ Barikan, wëŋ and këyëbi rëcarand bëxaŷënaxik aŋ, ataxan and šame aŋ kërex nangënd na er kë rind and liw̃ in. ⁴ Dëcarayindëbi bëxaŷënaxik bën xarak bela bën ani watënd na, do Faba Kaxanu mëŋ ar kë watënd er këy šonënd an, aŷašën ki ŷašën.»

End cale eŋ

⁵ «And kën şalend aŋ, kĕrenĕbi tĕfĕtelind na bĕyĕŋĕnax bĕr kĕ labayand bĕn. Moŋan Ńan cale ind mokwĕşa lĕf gĕr baciw̃ bacaleya iŋ, do gĕ ind gĕr ocanditĕra od opĕña od gĕr angol iŋ enĕbi wataxĕnĕnd bela bĕn. Wĕno đal in kĕmun felĕnd, mondako kĕ şanĕnd amaşĕn andebĕn aŋ. ⁶ Barikan, wĕj and ki yĕandi ey cale aŋ, pĕral ebĕt ed aciww̃ anakaya andey el, ey calexĕn. Faba Kaxanu, mĕŋ ar ki watĕnd an, ayakali ki yakali er kĕyo xarand gĕr ed beŋ in. ⁷ Bĕte and kĕn şalend aŋ, kĕreŋun kurelind na eyeyan el, bĕsĕmbak bĕn kĕ yĕland mĕne monjeyan mbaŋ fo ko yakalind Kaxanu. ⁸ Kĕrenĕbi tĕfĕtĕlind na! Gayikwa Faba Kaxanu đek ko nangĕnd er yĕandi kĕŋun in đamana eno karaxĕn. ⁹ Baxĕtin ang yĕapĕk eno calend ak:

“Faba irebi, wĕj ar ex gĕr orĕn an,

Mĕnĕlex ow̃ac orey ol,

¹⁰ Yowĕlex owun orey ol.

Dil gĕr ebar er yĕandi ki in

ang kĕy rind gĕr orĕn ak.

¹¹ Yĕlindĕbo key yo key er kĕmi yamb in,

¹² Tebanĕlĕbo bebĕr kĕmĕni wĕnanĕnd bela bĕn ang kĕmĕni sebanĕnd ak biyi bĕte bĕr kĕbo wĕnanĕnd bĕn.

¹³ Kĕreyĕbo teb na ebo naŋĕtarand do mi mendĕrand. Dacĕtĕlĕbo gĕr Aŷĕŋĕnax!”

¹⁴ Angĕmĕne wĕn aseban kĕnĕbi sebanĕnd bela bĕn bamena band kĕnun wĕnanĕnd baŋ, Faba Kaxanu, mĕŋ ar ex yaŋ gĕr orĕn an, aseban kĕŋun seban wĕn bĕte.

¹⁵ Bari angĕmĕne anĕbi tebanĕnd na, aŋun teban na đe wĕn bĕte bamena bandewĕn baŋ.»

End etiw̃i eŋ

¹⁶ «And kĕn siw̃ind aŋ kĕren kaŷĕninand na ang bĕyĕŋĕnax bĕr kĕ labayand ak. Bĕn ata đexas in đĕŋ kĕni yĕŋĕninĕnd eni nangĕraxĕn bela bĕn mĕne asiw̃i siw̃i kĕni. Dal in kĕmun felĕnd mondako kĕ şanĕnd amaşĕn andebĕn aŋ. ¹⁷ Barikan wĕj and kĕy siw̃ind aŋ, đexasal aye do ey ceyaya angiri in gĕ gaf ak. ¹⁸ Bela bĕn kĕreni nang na mĕne asiw̃i siw̃i kĕy. Barikan, Faba mĕŋ ar ki watĕnd gĕr ed beŋ an, aw̃aşĕn ki w̃aşĕn.»

End napul eŋ

¹⁹ «Kĕren kwĕjĕnalind na napul ir şot kĕn gĕr ebar ro in gayik axor ex ex yaner, axor ex eni Ńama oyame ol, bĕte axor ex eni med bĕrek gĕr ed wĕxĕta kĕn. ²⁰ Barikan, taŷĕndĕn napul in gĕr orĕn gayik fĕn ax yaner na, oyame ani Ńama na, bĕrek ani nĕxen na ofĕra eni dekaxĕn lĕf gĕr

ed xwët kën. ²¹ Awa gër ed xwët këy napul irey in, fën ex anjëlan andey anj.

²² «Bangës ban ang lambo fo ex gër eman. Do angëmëne bandey ban bamëngw ex dek eman endey enj xërikërak. ²³ Barikan angëmëne baciwëk ex, dek eman endey enj šamëdanëk. Awa, angëmëne er këy yëland angoben ex in ax gi ex na angoben, wëj anëka xul ki ecamëdan el!»

End odendëran enj

²⁴ «Ala ax kor na exo gi xadëp ir bëxwën bëxi ba ebi diyeninënd bela bëxi. Enimin afo enj cus ayanar an do enj njan axinëm an, enj pëb ayanar an do enj yaf axinëm an. Mëj ex, wën an kor na enj balënd gwër fo end Kaxanu enj do gë end kodï enj. ²⁵ Mëj këmun felaxënënd këren dendërand na gër anijan andewën end er kën yamb enj, end kën er šëb enj, ba end banjëm band kën šudä enj. Anijan andewën anj xëbënëk nëmëc eyamb-yamb in, bëte eman enj xëbënëk nëmëc banjëm banj. ²⁶ Ax gi ex na nde aye kënëbi watënd ošël ol: ani nedërand na, ani kanarand na, bëte yoweÿ ani cacënd na. Barikan Faba Kaxanu, mëj ar ex yanj gër orën an, këbi lëband. Ako nde yëla kën mëne endëfën enj këjo balënd nëmëc gë endewën enj? ²⁷ Wën ang hi kën ako, noÿo wa kë xor exo baša bakey gër anijan andexëm gë odendëran ok?»

²⁸ «Do ine cëj wata kën edendëran ed në end banjëm el? Ax gi ex na nde aye kën watënd opëtëfët od ondës ond gër apuÿ ok: ax diyenind na, bëte ax banënd na banjëm. ²⁹ Barikan, ado Salomonj dëj gë dek enjaran endexëm enj, mëj ar hi bax gë napul isëm an, ondës onjo këjo xucand oye ol. ³⁰ Gayikako Kaxanu kë yanjënënd mondako ondës ond gër olen onj, ond ex ro doro do ecan gër xodux onj, anjun din na nde nëmëc enjekax wën? Ata wën bër gë ekwëta etil hi kën de. ³¹ Këren dendërand na end er kën yamb enj, end er kën šëb enj, ba end banjëm band kën šudä enj. ³² Bejo dek bër anjo kwëta ex na Kaxanu fo bën kë šaland wayët bejo. Barikan Faba, mëj ar ex yanj gër orën an, anang nang ko mëne aÿap yäpëk en cotëra bebijjo dek. ³³ Calayindën pere owun ol do gë ola or šenene orexëm ol gër anijan andewën. Ata fo këjun sënd dek bebër këjun yandi en cot bën. ³⁴ Akey and ecan anj gë andexëm kë rendëra, wën këren dendërand na. Akey and ex yo, er kën šot in, pedindëlenun.»

7

End enëp ed bela enj

¹ «Ax gi ex na mokiti bela bën kēdi kēḡun xiti Kaxanu wēn bēte. ² Enimin, ang kēnēbi xitind bela ak kēḡun xiti wēn bēte. Gē acariya and kēnēbi sēyinēnd bela aḡ fo kēḡun wāšēn wēn bēte. ³ Ineŵa kēy nēkonaxēnēnd atēxēsēx and lēḡa kēḡo abinēx aḡ do kēy nemēnd mēne wēj yer xēcar in lēḡa ki? ⁴ Ba mondake wa kēy xor eyo pel abinēx: “Nēmēl mi dēxētēn atēxēsēx and gēr angēs aḡ”, xarak wēj yer xēcar in lēḡa ki? ⁵ Wēj aḡēḡenax ar kē labayand hi kēy. Dēxētēl wa pere xēcar ir gēr angēs andey in ey wataxēn aye atēxēsēx and lēḡa kēḡo abinēx aḡ. ⁶ Kēdi kēnun ūenaxēn enun ḡatēra, kērenēbi yēlēnd na eŵēnēk in oḡaḡēt ok. Bēte kēdi kēni wēḡēra oyeri ok, kērenēbi ḡapēnēnd na bambēxwēbēxw baḡ.»

End ekara ed Kaxanu eḡ

⁷ «Karayindēno Kaxanu eḡun yēlēraxēn, calayindēn en cotaxēn, tēmbindēn enun pērētēnaxēn ebēt el. ⁸ Enimin ar kē xarand an, ayēl kēno yēlēnd. Ar kē ūaland an, aḡot kēno ūotēnd. Do ar kē sēmbēnd epēra an afērētēn kēno fērētēnēnd. ⁹ Ala nde exēna ang hi kēn ro ako, ar kēḡo yēl itox indexēm ekaḡ and kēḡo xara eyamb-yamb aḡ? ¹⁰ Bēte ala nde exēna ar kēḡo yēl andēn and kēḡo xara ekan aḡ? ¹¹ Ax gi ex na nde ang xwēj kēn yo anang nang kēn eyēl ed obaḡ orewēn bebēr yek el? Awa Sorix irewēn, mēḡ ar gēr orēn an, abal kēḡo balēnd nēmēc endewēn eḡ do ayēl kēbi yēl bebēr yek bēn bēr kēḡo xarand bēn!»

¹² «Ang kēḡun ḡandind enun dinēnd bela ak, wēn bēte dinindēnēbi mondako fo. Mondako rek acariya aḡ, gē okayēta od bēlaŵēnel ok. ¹³ Dilin gēr ebēt ed mērey, gayikwa ebēt ed fēḡa ir kē ŵēland gēr enemi el aḡang ḡangēk, do bēranḡēm kē lilēnd. ¹⁴ Mērey hik ḡe ebēt el do gē fēḡa ir kē ḡatelind gēr aniyān in, ani nēmēb ex na bēr kē watēnd bēn.»

End bēlaŵēnel bēnēḡwēḡ eḡ

¹⁵ «Titinayin, bēlaŵēnel bēnēḡwēḡ kē yow na. Er kēni hi fac-fac in ang opeḡ onambik fo xarak lēf-lēf in ang oḡēlemu okeḡax fo hi kēni. ¹⁶ Gē odēwērēwēn odebēn ok, mēne ngēḡ gē bebēr kēni rind bēn kēnēbi ḡana enēbi pēlētēnd. Ax gi ex na nde ala ax kwēcand na reseḡ nē andēmbēn? Bēte ala ax kwēcand na ondan nē apeb? ¹⁷ Atēx anjekax aḡ, odēwērēwēn ojekax fo kē rēwēnd. Atēx aḡēḡenax aḡ, odēwērēwēn oḡēḡenax fo kē rēwēnd. ¹⁸ Atēx anjekax aḡ, ax ḡind na gē odēwērēwēn oḡēḡenax, atēx aḡēḡenax aḡ ax dēwēnd na odēwērēwēn ojekax. ¹⁹ Ax gi ex na nde atēx and ax dēwēnd na odēwērēwēn ojekax aḡ, asaŵ kēni sawēnd

do eni dap gër xodux? ²⁰ Awa bëlaŵënel bënëgwêš bën, gë bebër këni rind bën kënefi ŷana enëfi pëlëtënd.»

²¹ «Ax gi ex na ðek bër ke ŵacërand: “Axwën, Axwën” bën kë lil gër owun or gër orën, barikan afo ar kë rind oñandi od Faba ir yaŋ gër orën an. ²² Yatir këme bakaw gër ngwën ro mëni kiti bela bën, bëranjëm kë ŷana exe denitaxënënd. Ata bërëmar eni dend: “Axwën, Axwën ax gi ex na nde paß gë oŵac orey ol bami yeyanënd ang bëlaŵënel, bëte paß gë oŵac orey ol bamëni ŵayënd bëyël bën gër bela?” Bëjo bëte: “Axwën, ax gi ex na nde biyi gë oŵac orey ol bami rind becarax bendanjëm?” ²³ Barikan er këme ŷana mëni yakand: “Wëno amun nang ex na ðe! Pacanaxëne wën bëwendëran bëjo!”»

End amatinali and baciŵ baki eŋ

²⁴ «Awa ar kë baxëtënd eyeyan edam do exo dind ang re këme ak, ang asoſan arenik ar bayëk aciŵ andexëm në aparëfac fo hi ko. ²⁵ Ga yowëk tëb iŋ, ofesa oŋ ŷëmëk, ekoc el šëñëk aciŵ aŋo: bari ax wëc ex na gayikwa edëða edexëm el gër aparëfac hi bax. ²⁶ Barikan ar kë baxëtënd yo eyeyan edam do axo dind na er re këme in, er këni wëndër gë afëñirëx ar bayëk aciŵ andexëm në edini fo. ²⁷ Ata and yowëk tëb aŋ, oŷëm ol šëñëk aciŵ aŋo. Ataŋ wëcëk do yëcarëk ðek.» ²⁸ And fiata ko Yesu aŋ, bela bën ðek ſaran këbi ang babi sëyalind ak. ²⁹ Enimin gë or gapak babi sëyalind, ax gi ex na ang bëšalen bërebën ak.

8

End ar gë amey eŋ

¹ Yesu ga fiata ko ang babi sëyalind kap gër etënd ak, šëla ko. Ata amëxwër and bela aŋ këno sëfand bura-bura. ² Na xacëraw këŋo ar gë amey, foxi ko gër lëngw irexëm do ko rend: «Axwën, ga ŷandi ŷandi ki, axor këy xor eye mënën me pak.» ³ Yesu ga fiamba këŋo, re ko: «Awa aŷandi wa ŷandi ke, mënël!» Ataŋ ala ajo wën ko ga ſanëk amey aŋ. ⁴ Ata Yesu fel këŋo: «Awa ala këreyëŋo pel na ðe! Barikan, yel exi nëkon ašadaxan an ey dixën šadaxa ir eŵunëtan in, ang ŷëgw ko Moyis ak eni nangëraxën bela bën osede orey ol.»

End emun end ocoroða eŋ

⁵ Ga xucak eŋo, Yesu ko ŵayind gër Kafarënewum. Ga ko fiat, emun end ocoroða xacëra këŋo do këŋo xarand: ⁶ «Axwën, ariyenin aram an šëxwërak gër iciŵ, ata mbaŋ exo.» ⁷ Yaka ko Yesu: «Wëno ayeli këme yeli mo pakën.» ⁸ Ata re ko emun end ocoroða eŋ: «Axwën, adokiŋ wëj

nde ey ñat gër yangana iram? Axe ñap ex na! Barikan, yeyanël tuñ emat ata ko fak ariyenin aram an. ⁹ Gayikwa wëno dëñ ariyenin ar bëlëngw bëram hi këme do ari këme rind ang këne felënd ak. Wëno bëte gë ocorofa od këmëni lëngwën hi këme. And këmo lawën ibat añ, aye ko yend, and këmo wac isëxe añ, exe təkaw. Bëte and këmo fel ariyenin aram exe din ýeý añ, ari ko rind.» ¹⁰ Yesu, ga baxët këño emun eño, nëngan këño endexëm eñ. Ata fel këbi bër baño sëfërand bën: «Dal in këmün felënd, ado gër wën Bëyisërayel ro dëñ, elod amo wat ex na ar gë ekwëta edako rako an. ¹¹ Ga re këme, akey amat, bebët yo bebët këni xaniraw bela bëranjëm enëbi ketëna Abëraxam, gë Isak do gë Yakob gër ñambëran ind gër owun or gër orën. ¹² Barikan obaş or gër owun ol, aŵaý kënëbi wáý gër ecamëfan ed fac. Mondako këni ýana eni denitand do eni ñatënd ebasa el.» ¹³ Ata ga ñata ko eño, fel këño emun end ocorofa eñ: «Maýil! Ga xwëta këye ako, afak ko fak ariyenin arey an!» Ata ga yeyan ko mondako fakëx ko ariyenin an.

¹⁴ Ga xucak eño, Yesu ye ko gër iciw ind Simoñ Piyer. Sëk këño ayarawën isoxari ir Simoñ Piyer ga sëxw këño. ¹⁵ Yesu ga ñëmba këño na, ayarawën ar Simoñ Piyer xoc këño atañ acëxwël añ. Ata xani ko xwiriş ebi dëba. ¹⁶ Genëka, wëlanëgu këno bër gë bëyël bëranjëm. Ga xeýan këbi na, bëyël bën şan këni gër bela do fakën këbi bëte dek bëşëxwëra bër wëlaraw banëbi bën. ¹⁷ Mondako ñata bax er re baxo alawënel Esayi in end Yesu eñ:

«Mëñ lëbinak toro indebi in,
Mëñ nëmbak ocëxwëra odebi ok.»

End etëf ed Yesu eñ

¹⁸ And wata ko Yesu mëne në eñëmbërëgu exëni bela bër xeta baño bën, fel këbi bësëfan bërexëm bën eni kegëta anjer añ! ¹⁹ Ata ga këni ye ond gër anjer oñ, aşalen abat xacëra këbi do ko rend: «Asëyali, asëyali, wëno gër ed këy ye yo, asëf këmi sëf.» ²⁰ Yaka këño Yesu: «Ax gi ex na nde anang nang këy mëne ojakëra ok gë oŵaýi exëni, do oşël or gër orën ol, gë oyël exëni? Bari wëno Asëñiŵ ar ala an, ado gë añombe ak dëñ axe gi ex na.» ²¹ Ata gër amëxwër and bësëfan rëw ko bëte ala: «Axwën, wëno cëñ faba nemik! Tebanële tan me ye mo mëxwëtar pere.» ²² Ata Yesu yaka këño: «Tebëlëbi bëşësëk bën eni mëxwëtar do wëj tëfëguye wëno!»

End ekoc ed gër anjer eñ

²³ Yesu gë bësëfan bën fëra këni gër ikuluṅ do këni xegëtand. ²⁴ And hi këni mërëxand gër anjer aṅ, ñatëguk tēb ind gë ekoc etēm. Ata men oṅ kē xanind bomeṅ bomeṅ xali kē rēmbayand ikuluṅ iṅ. Yesu mēṅ, kēṅo rašënd yem. ²⁵ Ata bësëfan bën ga bu këbi, sēka këno do këno nēngëtënd: «Axwën, Axwën ecëselebo de! Pexënëlēbo!» ²⁶ Ga nēngëta ko, wēka këbi: «Ineṅa yēdaraxën kën go? Ineṅa ex ekwëta etil ed šot kën elo?» Ga xani ko na, xeṅan ko anjer aṅ gë ekoc el. Ata yeriri! ²⁷ Ga šaran këbi bësëfan bën këni wēkarënd: «E ala ajo? Ado anjer aṅ gë ekoc el deṅ abaxëtën këno baxëtënënd!»

End bër gë bëyël eṅ

²⁸ Yesu gë bësëfan bën ga xegëta këni, ñat këni gër ebar ed Bëgadara. Ata xacëra kënëbi bësöšan bëxi bër gë bëyël. Gër oṅeg šanëgu bani do ṽigën bani xali. Ado ala abax yëxw na exo kuca fëña ir oṅeg in. ²⁹ Ga ñat këni gër ed hi baxo këni xeṽënd: «Xey wěj Asëñiṅ ar Kaxanu, ineṅa yowaxënëgu këy ro? Ba eyëbo narën nde yow këy xarak ax ṅat ex na amëd aṅ?» ³⁰ Nacët ako, bambëxwëbëxw banëbi xadacërand na. ³¹ Ata bëyël bën këno xarand Yesu: «Këla ga ṅa ṅa këy, cēñetalëbo mēni dīl bambëxwëbëxw baṅo fën!» ³² Ata re ko Yesu: «Yeyin!» Ga šan këni gër bësöšan bëxi bëjo, bëyël bën lil kënëbi bambëxwëbëxw baṅ. Bambëxwëbëxw baṅ hër këni gand engew̄ ler gër bëṅa ir anjer, latira këni polo gër men do noṽeli këbi đek kece in. ³³ Bëxadac bën šapër këni bër, hërëra këni xali gër angol reyarax këni đek end bër gë bëyël eṅ. ³⁴ Ata đek angol aṅ xacëra këno Yesu. Sam ga wat këno, xara këno exo ṅawëta ebar edebën el.

9

End aseṽik eṅ

¹ Ata Yesu baka ko polo gër ikuluṅ, xegëta këni gë bësëfan bën anjer aṅ do kwël ṅaṽi këni gër angol andebën. ² Na gër ed ñat bani, lëbiw këno aseṽik nē angaw̄. Gogo nde ga nang ko Yesu mēne bëjo axwëta xwëta këno. Fel kēṅo aseṽik an: «Asëñiṅwën kapinal, wëno anëka seban këmi bamena bandey baṅ.» ³ Ata bēšalen bër ebax na bën këni rend: «Në ecir eṅo Kaxanu.» ⁴ Ga nang ko Yesu ang bani yëland ak, wēka këbi: «Wën ineṅa ojëlan oṅëṅenax oko gër owëkw orewën?» ⁵ Ineṅa saxëk me de: “Anëka seban këmi bamena bandey baṅ nde”, ba: “Kanil, ey đëkw ebën edey el ey yexëra nde?” ⁶ Barikan en nangaxën mēne wëno Asëñiṅ ar ala an, ašot šot këme or gapak or mēni tebanënd bela bën

gër ebar ro bamena baŋ, në epelemo aseŷik an: “Kanil, ey meŋ angaw̄ andey aŋ do ey maŷi!”» ⁷ Ata na deŋ aseŷik an xani ko xwiriš do kwël w̄aŷi ko. ⁸ Ga wat këni ecarax eŋo, amëxwër aŋ yëdara këni, ata këno šëkwand Kaxanu mën ar yël këbi bela panga itëm ind mondako an.

End Maco eŋ

⁹ And xani ko Yesu okucan aŋ, wat këŋo asošan ar këno w̄acënd Maco ga ŷëpa ko lëf gër aciw̄ and bësëf bër šagale. Fel këŋo: «Wëj tëfëguye!» Ata xwiriš Maco do kwël sëf këŋo. ¹⁰ Ga ŷëpara këni gër iciw̄ ind Maco, yowëraw këni bësëf bër šagale do gë bëwendëran bëranjëm eni yambëra gë Yesu do gë bësëfan bërëxëm bën. ¹¹ Ga wat këni eŋo, ofariŋ ok kënebi hëbandërand bësëfan bën: «Ineŷa këni yambëraxënënd asëyali arewën an gë bësëf bër šagale bën do gë bëwendëran bën?» ¹² Ga wël këbi Yesu, yaka ko: «Bëšëxwëra bën kë yend gër axora, ax gi ex na bëbëngw bën. ¹³ Ata yeyin en tëyax er w̄acayak eyeyan elo in: “Er wëka këmun wën bulunda iram in, en gi gë axaŷënan do eŋun balërënd, ax gi ex na en dind ocaŋaxa.” Wëno bëwendëran yow këme mëni pel eni nëngwët ola orebën ol, ax gi ex na bër šenene*»

End etiw̄i eŋ

¹⁴ Ata ŋatëgu këni bësëfan bër Šaŋ Batis bën, wëka këno Yesu: «Ineŷa bayik ani tiw̄ind na bësëfan bërey bën ang këmi siw̄ind laŋ biyi gë ofariŋ ak?» ¹⁵ Yesu yaka këbi: «Oŋawo od šambenjar ir kë ŷërënd ok axor nde këni xor eni caminarand xarak gër ekana bayi këni? Ayow kë yow bakey band këni šapër baŋ, amëd aŋo këni siw̄i.

¹⁶ «Ala ax kaŋënd na anjëm akarëk gë angašax gayikwa angašax aŋ ata kë reg akarëk aŋ do ex ŋesi kaš-kaš. ¹⁷ Bëte andamat fo ex, ala ax cëlënd na ngoy ingaf në bamote bakarëk. Angëmëne ala exo di mondako, bamote baŋ kë fëtira ex nexëna do ngoy iŋ ex dexira. Në bamote bangašax ŷapëk mocël ngoy ingaf iŋ ex gixën momëxwëta.»

¹⁸ Ga këbi felëra mondako, ŋatëgu ko alëngw ar aciw̄ acaleya. Foxi ko gër lëngw irexëm ko rend: «Asëyali endënaŷ endam eŋ ecede-ecede xoti ko, yeye eyo ŋëmba ata ko liya gašëxe.» ¹⁹ Ata Yesu gë bësëfan bërëxëm bën sëfër këni gë ala ajo.

²⁰ Ata fed këni gër fëña gë asoxari ar baŋo yexayaxënënd ošat elod bëniy epëxw gë bëki. Ga nëfënëfa ko gër enga, sëkën këŋo Yesu do xwixwëta ko ambana and acud andexëm aŋ gand epyo. ²¹ Rixën baxo mondako asoxari ajo,

* 9:13 9.13 Ose 6.6

axwëta xwëta baxo: «Exe kaÿënd yo me kwixwëta banjëm band Yesu ban afak këme fak.» ²² Sam ga xwixwëta ko tuŋ, Yesu šena ko. Ga wat këŋo asoxari an, re ko: «Abiwën kapinal! Ga xwëta këye pakël!» Ataŋ kwël na fo fak ko. ²³ Ata ñat ko Yesu gër iciw ind alëngw ar aciw acaleya. Sëk këbi bëfarix bër bacëroti do gë amëxwër and bela ga këni bara ofarix ol gë otes ok. ²⁴ Ata re ko Yesu: «Pacanayin, endënaŋ eŋ araš fo këŋo rašënd, axo cës ex na.» Barikan, ga wël këno këni yepënënd er re ko in. ²⁵ And nęcëtëra këbi amëxwër aŋ, Yesu lil ko gër ed ren bano. Ga lëk këŋo gër ataxan, endënaŋ eŋ xani ko kwengweremët. ²⁶ Ata wëlik endey eŋo dek ebar ed Galile el.

End bëšiwëk bëxi eŋ

²⁷ And fakët ko Yesu oñe aŋ, bëšiwëk bëxi këno sëfand do këni xeÿënd: «Asëñiw ar Dafid, Asëñiw ar Dafid, kaÿënanëlexi wa biyi!» ²⁸ Ga ñat ko gër iciw, sëka këno. Ata wëka këbi: «Axwëta nde xwëta këne mëne axor këme xor mun pakën?» Yaka këni: «Axwën, axwëta xwëta këmi.» ²⁹ Ga këbi ñëmba gër bangës ko rend: «Awa ga xwëta këne ako, pakiyin!» ³⁰ Ga šiwëta këni, Yesu xëŋa këbi eni cësinali eŋo. ³¹ Barikan bën ga šan këni na, gër ed këni ye yo bani ryarand end Yesu eŋ.

End amuma eŋ

³² And ye këni bëšiwëk aŋ, wëlaw këno bëte amuma and lil baŋo ayël. ³³ Yesu, ga nęcët këŋo ayël ajo, amuma ko yeyandërand aye. Ata amëxwër aŋ ga šaran këbi, këni rend: «Awa elod ane wat exe na end ako rako eŋ ro gër ebar ed Isërayel!» ³⁴ Barikan, ofariseŋ ok këni rend: «Gë panga ind emun end bëyël iŋ këbi nęcëtënd bëyël bën gër bela!»

³⁵ Ga xucak eŋo, Yesu ko sëfërand bangol ban: batëm ban, do gë batil ban, do ko femërand Atëfëtan and owun or Kaxanu aŋ gër baciw bacaleya. Bëte afakën babi fakënënd bela bën ošëxwëra or ex yo. ³⁶ Ga wat këbi bela bën bamëxwër, bamëxwër, xaÿënan këŋo gayik er hi bani ang opeÿ od gë axadac këm fo. ³⁷ Ata fel këbi bësëfan bërëxëm bën: «Ekanara ed eyamb el dek ÿëmbëk, bari bëxana bën ani ñëmb ex na. ³⁸ Awa caleyino axwën eyamb ebi bašaw.»

10

End oparëxanda epëxw gë oki eŋ

¹ Akey amat, Yesu wac këbi bësëfan epëxw gë bëxi bërëxëm bën do yël këbi panga ind enëbi nęcëtaxënënd bangoc bañëŋënaŋ ban gër bela do bëte enëbi

pakënaxënënd ošëxwëra or ex yo do oseÿi or ex yo.
² Mondako ebax omac od oparëxanda epëxw gë oki ok:
 Simon ar nëngwët baŋo Piyer an, do gë Andëre abinëm;
 Šak gë Šaŋ bosëñiŵ for Sebede. ³ Filip gë Barëtelemi, gë
 Toma, gë Maco, asëf ar šagale an. Šak, asëñiŵ ar Alëfe an,
 do gë Tade. ⁴ Simon aŵëran an do gë Yuda Isëkariyot, ar
 lëxw baŋo Yesu an.

End andiyen and oparëxanda eŋ

⁵ Bën ebax epëxw gë bëxi bër laŵën babi Yesu bën.
 Damana eni yexën, bapela baŋo yël babi: «Këren yend na
 gër bër ax gi ex na Bëšëwif bën, bëte këren dilënd na gër
 bangol band Bësamari baŋ. ⁶ Yeyindën gër Bëyisërayel
 bër nambërak ang oyel fo bën. ⁷ Pemërayindën tar fëña
 in mène owun or gër orën ol dam ex. ⁸ Pakëninindënëbi
 bëšëxwëra bën, kaninindënëbi bëšësëk bën gër ecës,
 mënëninindënëbi bër gë amey bën. Nécëtindënëbi bëyël bën
 gër bela. Ang xaÿënan këŋo Kaxanu wën ak, wën bëte
 kaÿënanindëleŋun mondako fo bela bën. ⁹ Ÿoweÿ këren
 penand na: ax gi ex na kaŋe, ax gi ex na kodï, ax gi ex
 na yawale, ax gi ex na wešeni gër enar end gë bëmbo.
¹⁰ Bëte Ÿoweÿ këren penand na: ax gi ex na ambaß, ax gi
 ex na bacuð baki, ax gi ex na bapedf band enëmba, ax gi ex
 na ošët. Ax gi ex na nde arandiyen an alëba këno lëband
 gër ed ko riyenind?»

¹¹ Ata re ko bëte Yesu: «Gër ed kën ñat yo hik angol
 atëm, hik ingol itil, mëkayindën ba ala exëna ar Ÿapëk eŋun
 kwëtaya. Angëmëne ala exëna ar xwëtaya këŋun bayiyin
 gër iciŵ indexëm xali yatir kën xuca. ¹² Gër iciŵ ind bër
 kën ñat, cëmayindënëbi. ¹³ Angëmëne bër gër iciŵ iŋo bën
 gë emëkw ed šenene xwëtaya kënun, ašot këni šot obetak
 orewën ol. Bari angëmëne aŋun kwëtaya ex na gë emëkw
 ed šenene, obetak ol wën këŋun bayi. ¹⁴ Angëmëne en ŋat
 në iciŵ ba në angol do bela bën eni nöp enun kwëtaya in,
 canin gër iciŵ iŋo ba gër angol aŋo, pëxwëcayindën obar od
 lëkak gër osapar orewën ok. ¹⁵ Dal in këmun felënd, yatir
 kiti ind Kaxanu bela bëjo ayëka këbi yëka nëmëc Bësodom
 do gë Bëgomor bën.»

End toro ind në end Yesu eŋ

¹⁶ «Awa ga këmun laŵënënd ako en pemërand end owun
 or gër orën eŋ, anëka hi kën ang oyel or šit në ojëlemu
 fo. Awa perënayindën ang bandën fo, do bëngwin ang
 olëxwëte oxwël kwël fo. ¹⁷ Titinalindënëbi Bëšëwif bën
 gayik alëxw kënun Ÿana enun dëxwënd gër kiti. Bëte mbaŋ
 kënun Ÿana enun këmërand gër baciŵ bacaley a bandebën.

18 Awëlara kënun ÿana enun mëlarand gër kiti. Awëlara kënun ÿana enun mëlarand në end oŵac oram gër bëlëngw do gër bemun en deyaraxën endam eñ: gër Bëšëwif, do gër bër ani gi ex na Bëšëwif. 19 Barikan and kënun lëxw gër bëxiti añ, këreñun bëlanënd na ang kën yeyan ak ba ang kën yaka ak. Ata amëd año dëñ kën ÿana en nangënd ang kën yaka ak. 20 Angoc Amënëk and Sorix irewën and ex gër oŵëkw añ kē ÿana eñun pelënd ang kën yeyan ak. 21 Bër hik ekun ebat bën alëxwër këni ÿana eni dëxwër gër ecës në end oŵac oram: obaš ol eni dëxwër, bëxarëk bën enëbi dëxwënd obaš orebën ol do obaš ol enëbi dëxwënd bëxarëk bërebën bën. 22 Ata në end oŵac oram bela bën dek kënun šusëra. Barikan, ar kē xemëna an, ar kē lëkaya endam xali gër ecës an, afex ko fex. 23 And kënun narën në angol añ, gërin në acëxen. Dal in këmum felënd, an pañ na bangol band gër ebar ed Isërayel bañ me bakaw wëno Asëñiŵ ar ala an. 24 Asëfan an año kucand na onëngëran asëyali arexëm an. Bëte xadëp in año kucand na or gapak axwën arexëm an. 25 Gilexo tuñ asëfan an ang asëyali arexëm ak, do xadëp in ang axwën arexëm ak. Angëmëne wëno axwën an, ašus šus këne xali ŵac këne Ÿëngëtir, kaš kënun šus wën bëram bën. 26 Bari wën kërenëbi yëdand na bela bën gayik er šonayak ax bo na, dek kē futar. 27 Bëte er këni šësinälind bela ax bo na nangërarëxe. Mëñ ex, er këmum felënd gëmëd in, deyarayindën goyat. Do er këmum nekënekand in, kwëšayindën yañ gër oyur or faciŵ en pemaxën. 28 Kërenëbi camënd na bër kē laŵënd eman fo bën xarak ŷoŵëŷ ani koranënd na enjëŵ eñ. Camindëno ar kē lapënd enjëŵ eñ do gē eman gër xodux an. 29 Ax gi ex na nde gē atama and kodī amat kënëbi yëcënd bënder bëki? Barikan, inder gimatak ax wëcënd na gër ebar xarak ax gi ex na Sorix irewën ŵak. 30 Yama mëñ emat emat ko fënënd omban ond ex gër ogaf odewën oñ. 31 Këren yëdarand na, endewën këño xwëbënanënd nëmëc gē end bënder bëndanjëm eñ. 32 Mëñ ex, ar kē reyarand yo gër bela mëne aram hi ko, wëno bëte mondako fo këmo ÿana mo pelënd endexëm eñ Faba, yañ gër orën. 33 Barikan ar ke yaxëta yo gër bela wëno bëte mondako fo këmo yaxëta gër Faba yañ gër orën.

34 «Këren yëland na mëne angwëlëra wëlaw këme gër ebar ro. Barikan në end oŵac oram këbi ÿana ebi kucarërand bela bën. 35 Sëm in ebi kucarënd gē asëñiŵ, nëm in gē abiŵ, nëm ir eñër in gē alindaŵ ar asëñiŵ. 36 Ala ar ex yo, gē bër ekun edexëm bën dëñ këbi ÿana ebi kucarënd në end oŵac oram. 37 Awa ar këño bal end nëm

ba end sëm nëmëc gë endam an, aŋo ñap na exo gi asëfan aram. Bëte ar këŋo bal end abiw̃ ba end asëñiw̃ nëmëc gë endam an, aŋo ñap na exo gi asëfan aram. ³⁸ Ar këŋo xey exo toro ba exo cës në end oŵac oram an, aŋo ñap na exo gi asëfan aram. ³⁹ Ar këŋo ỹandi exo kwël aniyān andexëm an, anemin ko nemin. Barikan, ar kë nemin aniyān andexëm në end oŵac oram an, afexën ko fexën.

⁴⁰ «Ar këŋun xwëtaya yo në end oŵac oram, wëno dëŋ xwëtaya ke. Bëte ar ke xwëtaya an, ar lawëñëgu ke an xwëtaya këŋo. ⁴¹ Ar këŋo xwëtaya yo alawënel në end oŵac oram, amašën and alawënel ko šot. Bëte ar këŋo xwëtaya yo ala gayik ar šenene exo, amašën and ar šenene ko šot. ⁴² Ar këŋo yël yo në end oŵac oram, men ond exo ceŋ, ado exo gido ar bak gër bësëfan, ðal in këmun felënd, ašot ko šot amašën andexëm aŋ.»

11

End bësëfan bër Šaŋ Batis eŋ

¹ And ħata ko Yesu ɓapela band babi yëlënd bësëfan epëxw gë bëxi aŋ, xani ko do kwël ye ko. Ebi tëyalirax do exo pemërax end Kaxanu eŋ gë angol, gë angol ebar ed Galile el ỹandi baŋo. ² Xarak amëd aŋo Šaŋ Batis gër epëra hi baxo. Ga wël ko becarax bënd baxo rind Kërisët beŋ, lawën këbi bësëfan bërëxëm bën. ³ And ħat këni aŋ, wëka këno Yesu: «Wëj nde ex Afexën ar këmo šëning an? Angëmëne ax gi ex na wëj, ba mo cëni nde ašëxen?» ⁴ Yesu yaka këbi: «Yeyin eno tëfëtanëx Šaŋ Batis er kën wëlënd do kën watënd in: ⁵ në eciwëta exëni bëšiwëk bën, në epak exëni bëseŷik bën, në emën exëni bër gë ameỹ bën. Bëte në ewëlëra exëni bër abax wëlëra na bën. Bëte në ekani exëni gër ecës bëšësëk bën do Atëfëtan aŋ në enangën exëni bëxaŷëanaxik bën. ⁶ Awa, nëngandëraleŋo ar aŋo ñepëgënanand na endam an.» ⁷ Ata ga ɓaka këni bërolawën bën, Yesu këbi wëkand bela bën end Šaŋ Batis eŋ: «Ineŵa watëgu kën gër ladawe? Andës and kë lëfërirand ekoc nde? ⁸ Mondake hi ko ar ye ban eno watëgu an? Ar šudak ɓanjëm ɓanjekax nde ex? Ax gi ex na nde bër gë ɓanjëm ɓanjekax bën gër eyang ed emun hi këni? ⁹ Do ineŵa ye ban gër ladawe? Eno watëgu alawënel ar Kaxanu nde? Ga re këme, ar watëgu këno an nëmëc alawënel exo. ¹⁰ End Šaŋ ijo eŋ yëgw këni mëne Kaxanu rek: “Awa në edëngwalilemo arolawën an exi ŋacan fëña in.”

¹¹ «Dal in këmun felënd, ala ax gi ex na ar rëw këno mondëw̃ do xuca këŋo Šaŋ Batis or gapak ol. Barikan, ar

xurik ex ba gër owun or gër orën an xuca këjo. ¹² Elod ga yow ko Şaş Batis xali doru, bela bën nē enēyētēra exēni eni dīl gër owun or gër orën. ¹³ Gayikwa đek okayēta od bēlaŵēnel ok do gē acariya aŋ areya reyak end owun or gër orën eŋ xali gër Şaş Batis. ¹⁴ Do angēmēne aŵa ŵa kēn er kēmun felēnd in, Şaş ijo ex wa alawēnel Eli ir ebax exo bakaw in. ¹⁵ Ax gi ex na nde đek fo wēl kēn? Awa!

¹⁶ «Gē nobēn kēmēni ŵatinali bela bēr gē okey oko bēn? Ata ang obaš or kē ŵēkēnarand nē yangana ir angol fo hi kēni. Mondako kēnēbi rend bēcandaŵ bēj: ¹⁷ “Farixēn kēmun acēroti aŋ, an man ex na. Bēte yēŵēn kēmun ojēkan od oŷaŵ, an tes ex na.”

¹⁸ Ga yow ko Şaş Batis, abaxo yamb na ecemar, abaxo ūeb na ngoy, wēn re kēn mēne gē bēyēl exo. ¹⁹ Ga yow kēme wēno Asēniŵ ar ala an, kēme yambērand do kēme ūebērand, do kēne rend: “Ajo űambēran gē oūeb fo xwēnda ko. Bēte lawo ir bēsēf bēr ūagale do gē bēŵendēran fo hi ko!” Barikan, orenik or Kaxanu ol gē er ko rind ala arexēm in kē ūanayand er ūenene.»

End eŋep ed end Yesu eŋ

²⁰ Ga xucak eŋo, Yesu kēbi rexērand bela bēr gēr bangol band gēr ed ri baxo becarax bendanjēm bēn gayik ano kwēta bana, bēte ani nēngwēt bana ola orebēn ol. ²¹ Er baxo rend: «Wēn bēr gēr bangol band Koraseŋ do gē Betēsayida bēn, mbaŋ ŵe kējun! Kido becarax bend wateli kēne wēn beŋ bēr gēr angol and Tir do gand Sidoŋ bēn wat bax, aŵa ŵa doni endam eŋ, bēte anēngwēt nēngwēt doni ola orebēn ol. Ado gē ojabote doni labayand, eni kaŷēninand do eni panayand eyēwēn el. ²² Ga re kēme, yatir kiti, bēr lēgēk gēr Tir do gē Sidoŋ bēn kēbi sax gē wēn. ²³ Do wēn bēr gēr angol and Kafarēnawum bēn cēŋ, yēla kēn Kaxanu xali yaŋ gēr orën nde kējun fela? Bētēdēŋ, gēd gēr wur ir bēsēsēk kējun lat. Kido becarax bend wateli kēne wēn beŋ bēr gēr angol and Sodom bēn wat bax, xali doru bayi doni. ²⁴ Ga re kēme, yatir kiti, bēr lēgēk gēr ebar ed Sodom bēn kēbi sax gē wēn.»

²⁵ Ga űata ko eŋo, Yesu re ko: «Faba, wēj Axwēn ar orën gē ebar an, aye ri kēy. Aye ri kēy ga sana kēyēbi obaš eni nang bend ūon kēyēbi bēxarēk do bēr gē orenik beŋ. ²⁶ Eyo Faba aye ri kēy gayik mondako yāndi ki ex gi.

²⁷ «Beŷ bēn đek sebēnan ke Faba, bari ala axe nang ex na wēno Asēniŵ, Faba fo nang ke. Bēte ala aŋo nang ex na Faba ang ax gi ex na wēno Asēniŵ do gē ar yāndi ke mo nangēn an.»

²⁸ Ata Yesu fel kēbi bēla bēr hi bax na bēn: «Tēkawēne wēn dek bēr sēkwērak do šēmura kējun bēn, ata kēmun rēca en teyēta. ²⁹ Mayin oxadac oram ol, mayin mun tēyali, gayikwa mbaŋ liki kēme, bēte mbaŋ nēngak emēkw edam el, ata fo kēn seyētali bēnjēw bēndewēn bēj. ³⁰ Oxadac oram ol onēngax ex, bēte er kēmun lēbin in ax tiβ ex na.»

12

End akey and eteyēta eŋ

¹ Yesu gē bēsēfan bērexēm bēn bax xucand nē ocēnga od bēle, yatir akey and eteyēta. Ata Bēsēfan bēn ga xor kēbi enjo eŋ, kēni wīšand banjēra baŋ do kēni yakēnd. ² Ofariseŋ ok ga wat kēnēbi na, re kēni: «Er kēni rind bēsēfan bērey in, ax űap ex na de yatir akey and eteyēta ang rek acariya ak.» ³ Barikan Yesu yaka kēbi: «Wēn an pēn ex na nde er ri baxo Dafid in and bot bafi enjo aŋ mēj gē bēr enga endexēm bēn? ⁴ Ax gi ex na nde alilēn lilēn baxo gēr Aciw and Kaxanu mburu icēbax iŋ? Do ax gi ex na nde ayamb yamb bani xarak abi űap ex na mēj gē bēr enga endexēm bēn gayik ani gi bana bēšadaxan? ⁵ Bēte an pēn ex na nde gēr acariya and Moyis mēne gē bakey band eteyēta baŋ bēšadaxan bēn ayepēn kēni yepēnēnd ošēba or akey and eteyēta ol, lēf gēr Aciw and Kaxanu, xarak ani menēnd na? ⁶ Ga re kēme, wēno nēmēca kēbi or gapak ol bēšadaxan bēn, bēte wēno nēmēcak oxwēbēn ol Aciw and Kaxanu aŋ. ⁷ Er wēka kējun Kaxanu: en gi gē axaŷēnan do eŋun bālērēnd andewēn rewēn aŋ, ax gi ex na en dind ocaɟaxa fo[☆]. Kido afēni fēni baŋun eyeyan elo, adonēbi nēp na bēsēfan bēram bēn. ⁸ Enimin wēno Asēñiw ar ala an ex axwēn ar akey and eteyēta an.»

End ar gē ataxan ateyik eŋ

⁹ Yesu ga xani ko na, ye ko gēr aciw acaleya and Bēsēwif. ¹⁰ Yatijo ar gē ataxan ateyik yow baxēna gēr cale. Ata bēšalen bēn do gē Ofariseŋ ok ga kēni šala end kēno nagašanaxēn Yesu eŋ, wēka kēno mama dēj: «Aŷap nde ŷapēk paβ gē acariya aŋ epakēn ed ašēxwēra gē akey and eteyēta el?» ¹¹ Yesu yaka kēbi: «Wēn bēte mun mēka ɟamana mun yakaxēn. Ar šot kēno ifeŷ ibat fo an, aseβ nde kēno seβ and lati ko polo nē ambēxw gē akey and eteyēta aŋ? Aŋo cēpēt na nde mondako dēj? ¹² Xarak ala an wa xēbēnēk nēmēc ejel ed ex yo, mēj ex aŷap ŷapēk edi ed enjekax el gē akey and eteyēta aŋ.» ¹³ And űata ko aŋ, Yesu fel kēno aseŷik an: «Yēnēl ataxan aŋ!» Ga yēn ko,

☆ 12:7 12.7 Ose 6.6

ataŋ bēngwēk ataxan aŋ. ¹⁴ Ataxan ŝan kēni ofariseŋ ok eni wēlērēx ang kēni ri eno dāwaxēn Yesu ak.

¹⁵ Ga wata ko Yesu, facana ko na, ata sēfa kēno bēranjēm. Fakēndēra kēbi dēk bēr ŝēxwēra bax bēn. ¹⁶ Barikan axēŋa babi xēŋand eni cēsinali endexēm eŋ ¹⁷ ex ŋataxēn er ŷēgw ko alawēnel Esayi endexēm in mēne Kaxanu rek: ¹⁸ «Nēkodo ariyenin aram an, mēŋ ex ar sana kēmo gē onēnga an, mēŋ ex ar pēlot gēr yomb iram an. Bēte mēŋ kēmo yēl Angoc andam aŋ, ebi nangēnaxēn or ŝenene ol dēk benēng bēnd bela beŋ. ¹⁹ Ani campēre na gē ala, oniŵ orexēm ax wēli na xali fac gēr opēña od gēr angol, ala aŋo keyēnaxēn na.

²⁰ Axo bac na eñamb engēbik eŋ, Enjeb end riŵak eŋ axo dōmin na, xali ebi kor bela bēn gē or ŝenene ol. ²¹ Do benēng becēxe beŋ endexēm kēni ŷana eni yarēnd*.»

End ašiwēk eŋ

²² Ga xucak eŋo, wēlagu kēno gēr Yesu ala ar ŝiw bax, ar gē oniŵ kēm. Ga hi bax ar gē bēyēl ŝēxwēraxēn baxo mondako. Yesu ga fakēn kēŋo, ala aŋo ko yeyandērand aye bēte ko watērand kēri-kēri. ²³ Ata dēk amēxwēr aŋ ŝaran kēbi xali do kēni wēkarēnd end Yesu eŋ ba mēŋ ex Aseñiŵ ar Dafid an. ²⁴ Barikan ofariseŋ ok ga wēl kēni eŋo kēni rend: «Yama gē panga ind ŷēngētir iŋ, emun end bēyēl eŋ, ga kēbi nēcētēnd nde bēyēl bēn gēr bela.» ²⁵ Yesu ga nang ko ang bani yēland ak, re ko: «Angēmēne bela bēr owun obat eni merēnd, owun olo ala ti kē lati. Bēte, angēmēne bela bēr ekun ebat eni merēnd, ekun elo ašapēr kē šapēr. Do bēte bēr angol amat eni merēnd, angol aŋo ašapēr kē šapēr. ²⁶ Angēmēne Sindan eŋo ŋwayēnd Sindan, nē emer exo gabat, ax bayi na owun orexēm ol. ²⁷ Do angēmēne wēno gē panga ind ŷēngētir iŋ kēmēni nēcētēnd bēyēl bēn gēr bela, obaš orewēn ol cēŋ, gē panga ind noŷo kēnēbi nēcētēnd? Mēŋ ex, bēn dēŋ kē hi bēxiti bērewēn bēn. ²⁸ Barikan angēmēne gē panga ind Angoc and Kaxanu iŋ kēmēni nēcētēnd bēyēl bēn, awa owun or Kaxanu ol anēka ūatēnēgu kēŋun. ²⁹ Ax gi ex na nde ala ax kor na exo dīl nē iciŵ ind ar gē ojaŵ eŋo kandēra dēk xarak aŋo bon ex na? Ax gi ex na nde afo eŋo bon pere do eŋo kap aye exo medēraxēn? ³⁰ Ar ax ma ex na endam an, arangoŷēra andam hi ko. Bēte, ar axe dēcand na ebar an, nē eyēc exo. ³¹ Mēŋ kēmūn felaxēnēnd amena and ex yo ado ex gido ocir od Kaxanu, gē eteban ex. Bari emēšēn ed Angoc Amēnēk

* 12:21 12.21 Esayi 42.1-4

el, ax gi ex na gë eteban. ³² Ar ke yeyanan eñëñenax wëno Asëñiw ar ala an, Kaxanu aseban këño seban. Bari ar këño yeyanan eñëñenax Angoc Amënek an, Kaxanu año teban na gër ngwën ind doru bëte año teban na gër ind ecan.

³³ «Ax gi ex na nde atëx anjekax aň kë rëwënd odëwërewën ojekax ok do añëñenax aň odëwërewën oñëñenax ok? Ax gi ex na nde paß gë odëwërewën ok kë hind monang atëx aň? ³⁴ Wën bandën baño, mondake kën xor en yeyan benjekax, wën bëyëñenax bëjo? Gayikwa er lëbëk gër owëkw orewën in kë şanënd gër osëy orewën. ³⁵ Ala ar gë emëkw ejekax an, benjekax kë şanënd gër etëy edexëm. Barikan ar gë emëkw eñëñenax an, beñëñenax kë şanënd gër etëy edexëm. ³⁶ Ga re këme, yatir kiti, bela bën ayëka këbi yëka në end bonjeyan bond gë ofëcak këm bond bani yeyandërand eň. ³⁷ Gayikwa gë eyeyan edey el këy hi ar şenene, do eyeyan edey el ki nëp.»

³⁸ Ata bëşalen do gë ofariseň wëka këno bëte Yesu: «Asëyali, biyi ecarax ýandi këbo ey di mi wat.» ³⁹ Yesu yaka këbi: «Wën anjex añëñenax do and kë rind orekar año nde ke wëkand mun masin ecarax? Ecarax an wat na, ang ax gi ex na end alawënel Yonas eň. ⁴⁰ Ang ri baxo Yonas bakey batas gër acël and angan and hël baño ak, mondako fo këme ri wëno Asëñiw ar ala an bakey batas lëf gër emëkw ed ebar. ⁴¹ Bëninif bën axani këni xanid, yatir kiti do enëfi nëp bela bër gë okey oko bën gayik anëngwët nëngwët bani ola orebën ol and baxët këni epemëra ed Yonas aň. ⁴² Emun etoxari end hi bax gër ebar ed Saba eň, caw xaniw baxo eño baxët Salomon, emun end gë orenik osëm eň. Barikan wëno xuca këño or gapak ol Salomon. Awa yatir kiti, emun etoxari eño kë xani eñun nëp.»

⁴³ Re ko bëte Yesu: «And ko şan angoc añëñenax në ala ar lil baño aň, gër apuy ko yend, gër ed timëriň, exo calarax në er ko seyëta, bari axo cot na. ⁴⁴ Ata exo de: “Bakaleme tan gër ed şanëgu këme, gër aciw andam.” And ko řat aň exo tëk wafërelun, ga fat këni aye do gë ýañën aye. ⁴⁵ Ata ebi yen řangoc bañëñenax banjongëbaki, band xuca këño oxeý do eni dël bën đek gër ala ajo. Awa ala ajo amëd año ko soro nëmëc gand lil baño angoc amat fo aň. Eño këñun bët wën bëşëmbak bër gë okey oko bën.»

End bobinëm bor Yesu do gë nëm eň

⁴⁶ Yesu, ga këbi felëra mondako amëxwër aň, řatëgu këni nëm gë bobinëm. Ga şëni këno fac, ýandi këbi eni kanar gë mëň. ⁴⁷ Ata re ko ala gër amëxwër: «Axwën, yakalëbi fac norix gë bobinëx.» ⁴⁸ Yesu yaka këño: «Noýo ex nëma

do nobèn ex bëmaÿe bëndam?» ⁴⁹ Ga w̄asi këbi bësëfan bërexëm bën, re ko: «Bëjo ex nëma do gë bëmaÿe bëndam bëj. ⁵⁰ Enimin, ar kë rind yo oñandi od Faba ok, mëj ar yañ gër orèn an, ajo ex abaÿe, do nëma.»

13

End apënëtal and ar oned en

¹ Kwël yatijo fo, Yesu şan ko gër iciw̄ do ye ko ÿëpax ko gër bëja ir anjer and Galile. ² Ga barërëgu këni bela bën amëxwër atëm, xeta këno. Ata mëj rëfa ko në ikuluñ ind hi bax polo gër anjer do ÿëpax ko, xwëşara këni ðek gër bëja. ³ Yesu ÿana ko këbi sëyalind gë bapënëtal bandanjëm ko rend: ⁴ «Mondako ri baxo ar oned ga nëca ko gër oşënga. Ga fan ko enedã añ, mar lapak tar feña in, ata oşël ol lapara këni, wëðara këni ðek. ⁵ Mar lapak gër ebar ed gë aparëfac. Ata gogo nde ga lëgëk gayik obar ok ax ñëmb bana. ⁶ Ga fëtëk eñan en, şorëk do ñaÿëk ðek gayik odëmbët ok ax tiw̄ bana. ⁷ Mar lapak bëte şit në acëc and gë odëmbën ata lëgëk. Ga kë raf enedã añ, odëmbën ok xëşak təc. ⁸ Mar lapak bëte gër ebar ejakax. Ga lëgëk, rafëk aye do rëwëk mbañ: anjëra amat keme, año ofëxw ocongebat do año ofëxw osas. ⁹ Ax gi ex na nde ðek fo wël kën apënëtal año? Awa baxëtın angëmëne gë banëf en!»

¹⁰ Ata bësëfan bën xeta këno Yesu ga ñata ko apënëtal año. Wëka këno: «Inecëj këyëbi sëyalixënënd bela bën gë bapënëtal?» ¹¹ Yesu yaka këbi: «Bend owun or gër orèn bëj, wën bësëfan bëram bën fo ÿapëk en nang, eño abi yël ex na bën. ¹² Kaxanu abaş këño baş ar şotërak an exo cotëra nëmëc. Bari ar ax cot ex na an, axan këno xan er xaÿ këño in dëj. ¹³ Mëj këmëni sëyalixënënd gë bapënëtal gayik bën ado eni nëkonënd ani watënd na, ado eni baxëtënd gë təkërak abi pëning na. ¹⁴ Mondako kë ñatand er ÿëgw ko alawënel Esayi in:

“Ado en wëlënd awël dëj, din añun pëni na,
ado en nëkonënd anëkon dëj,
din an wat na.

¹⁵ Gayikwa owëkw or bulunda ijo oñ, mbañ farëðadik,
banëf bañ şoya këni,
do afëð fëð këni bangës bañ,
këdi këni wat gë bangës bandebën bañ,
këdi këni wël gë banëf bandebën bañ
këdi këbi fëni gë owëkw orebën oñ
do eni nëngwët ola orebën ol do wëno mëni teban.”

¹⁶ «Barikan, wën nëngandëraleñun gayik në ewat en gë bangës bandewën bañ do në ewël en gë banëf bandewën

baŋ. ¹⁷ Dal in këmun felënd, bëlawënel bëranjëm do gë bër šenene bëranjëm ŷandi babi eni wat er kën watënd in, bari ani wat ex na. Aŷandi ŷandi babi bëte eni wël er kën wëlënd in, bari ani wël ex na. ¹⁸ Awa baxëtin mun paŷën apënëtal and ar oned aŋ: ¹⁹ Bër kë wëlënd eyeyan ed owun or Kaxanu do abi pënind na bën er hi këni ang enedfa end lapak tar fëña eŋ. Šabucara in kë yowënd exo dëxët er ned këni gër owëkw orebën in. ²⁰ Bëjo bëte er hi këni ang ebar ed gë aparëfac ed gër ed lapak enedfa fo. Bën and këni wël eyeyan aŋ, eni kwëta gë onënga fo. ²¹ Bari ani tebënd na ex gi gë odëmbët gër owëkw orebën, ani dëkayand na eyeyan elo. And këni sorond ba eni cënd në end eyeyan elo aŋ, gogo nde ebi cena do eni dap caw ekwëta ed Kaxanu el. ²² Bëjo bëte er hi këni ang enedfa end lapak šit në acëc and gë odëmbën. Awël wël këni eyeyan el barikan ocëmu od ro gër aniyani ok, gë aŋana and napul aŋ kë xëšand eyeyan el xali ex tëkwan ecënar el. ²³ Bëjo bëte er hi këni ang enedfa end lapak gër ebar ejekax. Ga wël këni eyeyan ed Kaxanu el, fëni këbi, ata šënarëk gër owëkw orebën: keme, ofëxw ocongëbat, ofëxw osas.»

End apënëtal and walu-walu eŋ

²⁴ Yesu ga fiata ko eŋo, fel këbi bëte apënëtal acëxe: «Ako ex end owun or gër orën eŋ. Ar oned nëca baxëna gër eden gë enedfa emënëk. ²⁵ Ga fandëra ko ciš malu* bëtëgu ko gëmëd arangoŷëra, fan ko wec walu-walu, do kwël ye ko. ²⁶ And lëgëk malu aŋ lëgëk bëte walu-walu in, rafëk andamat xali šanëk do rëwëk. ²⁷ Ata okadëp ok wëka këno axwën eden: “Faba, ax gi ex na nde enedfa emënëk dëŋ fan këy gër eden? Do feye wa šanëguk walu-walu ijo?” ²⁸ Yaka këbi: “Arangoŷëra fanëk.” Wëka këno bëte okadëp ok: “ŷandi ki nde mi bic walu-walu in?” ²⁹ Yaka këbi: “Ali, këren bic na këdi kën wiceli bële in. ³⁰ Tebëxën ako xali gë ekol, xali ex ŋat eŋaš el. Bër eŋaš bën afel këmëni felëd eni ŋana walu-walu in do eni kap olaŋ olaŋ me coraxën. Barikan malu in, afel këmëni felëd ene mëlan gër acac andam.”»

End amatinali and enedfa etil eŋ

³¹ Yesu fel këbi bëte apënëtal acëxe: «Mondako ex end owun or gër orën eŋ. Ang enjëlir end mutarëd end ned ko ala gër andëdä andexëm fo ex. ³² Enedfa eŋo xurik ex ba dek benedfa beŋ. Barikan and kë lëg aŋ, ata kë nëmëcand dek bebëlëg bër gër andëdä bën xali ošël or gër orën ol eni yëlëra gër benini bendexëm.»

* **13:25** 13.25 Gër Gërek «Bële» ŷëgw këni.

End amatinali and lewir eŋ

³³ Yesu fel kēbi bēte apēnētal acēxe: «Ako ex end owun or gēr orēn eŋ. Ang lewir ir negali ko asoxari gē pix nē bēndeb bētas fo hik, ata fufēk đek pix iŋ.» ³⁴ Beŋo đek sēyalira babi Yesu gē bapēnētal. ³⁵ Ÿoweŷ ababi sēyali na bela bēn gē apēnētal kēm, ex ŋataxēn er ŷēgw baxo alawēnel in[☆]: «Gē bapēnētal kēmēni ŷana mēni tēyalind. Afut kēme ŷana me putēnd bēnd šonayak elod ga ŷanak ngwēn beŋ.»

End epayēn ed apēnētal and walu-walu eŋ

³⁶ Yesu ga ŋata ko end babi sēyalind eŋ, seb kēbi amēxwēr aŋ baka ko gēr iciw. Ata ga xeta kēno bēsēfan bēn re kēni: «Payēnēlēbo biyi apēnētal and walu-walu aŋ, abo pēni ex na.» ³⁷ Yesu yaka kēbi: «Ar kē fanēnd enedā emēnek an, wēno Asēniw ar ala an ex. ³⁸ Eden el, ngwēn iŋ ex. Enedā emēnek eŋ ex obaš or Owun or Kaxanu ol. Walu-walu in ex bēr kēŋo baxētēnd šabucara bēn. ³⁹ Arangoŷera ar fanēk walu-walu an, exo šabucara in. Eŋaš el ex ekwēt ed ngwēn el, do bēhaš bēn exēni omeleka ok. ⁴⁰ Awa, ang kē hi moŋaš pere walu-walu ak eni coraxēn, yatir ekwēt ed ngwēn, ⁴¹ wēno Asēniw ar ala an kēbi lawēnēgu omeleka odam ok eni dēxēt gēr owun oram bebēr kē lēnanēnd eŋeŋenax bēn, do enēbi bar đek bēwendēran bēn. ⁴² And kēnēbi barera đek aŋ, enēbi đap bēngēnj gēr angodux do bēn fēn kēni ŷana eni denitarand do eni ŋatēnd ebaša el. ⁴³ Xarak amēd aŋo, bērewāk end Kaxanu bēn, ang eŋan fo kēni ŷana eni watind jing-jing gēr owun or Sēm irebēn Kaxanu. Ax gi ex na nde đek fo wēl kēn? Awa!»

End bamatinali band oyeri do gē napul eŋ

⁴⁴ Yesu šom ko bēte: «Owun or gēr orēn ol er wēndērēk gē endey end napul ir wēg kēni nē ošēnga fo. Ar šananēk an wēg ko gašēxe. Ye ko gē onēnga fo fan ko đek acota andexēm aŋ do yēc ko ošēnga olo. ⁴⁵ Bēte owun or gēr orēn ol er ex ang yula ir kē šaland oyeri od xemēk akanji fo. ⁴⁶ Ga sēk ko, ye ko fan ko đek acota andexēm aŋ do yēc ko oyeri oko.»

End amatinali and ebēn ed oxan eŋ

⁴⁷ «Owun or gēr orēn ol er hik ang ebēn ed lap kēni nē anjer fo, ebēn ed sēra kēbi oxan or ex yo. ⁴⁸ Ata ga fēxw kēni, šepēt kēnēbi gēr bēŋa. Ga sana kēnēbi oyekax ol, xwēt kēnēbi nē bakange do lap kēnēbi oŷeŋenax ol. ⁴⁹ Mondako kē hi yatir ekwēt ed ngwēn. Omeleka ok kē yow enēbi cēfēyēt bēwendēran bēn gēr bamara band bērewāk end

Kaxanu, ⁵⁰ ata enëbi dapëx bëngënj gër angodux do bën fën këni ŷana eni denitarand do eni űatënd ebasa el.» ⁵¹ Ga űata ko Yesu, wëka këbi bësëfan bën: «Dodo dek nde fëni këűun?» Yaka këno: «Iyo.» ⁵² Ata re ko: «Mëű ex, ašalen ar fëni këűo aye end owun or gër orën an, ang ar šotërak bon napul fo hi ko. Er këbi sëyalind bela in ko wëdëgund gër emëkw edexëm: bengašax do gë bekarëk.»

End Yesu gë Bënasaret eű

⁵³ And űata ko bapënëtal baűo aű, Yesu xani ko na do ye ko. ⁵⁴ Waűi ko gër ndebën gër Nasaret, ata yatir akey and eteyëta këbi sëyaliraxënd bela bën gër aciű acaleya. Dek babi šaranënd osëyali orexëm ol, ata këni wëkarënd: «Feye wa sëyaw ko nangëraxën ko go? Mondake ko xamënënd exo di becarax beűo? ⁵⁵ Ax gi ex na nde mëű dëű ex asëñiű ar Yosef, afës ar otëx an? Ax gi ex na Mari ex nde wa nëm irexëm? Bobinëm bëtošan bëű ga ex wa Šak, gë Yosef, gë Simonű do gë Yud. ⁵⁶ Bëmaűe bëtoxari bëű dek ro ga hi këni wa. Do fe wa sëyaw ko dek beűo?» ⁵⁷ Bënasaret bën, ga wër bano babi ħëpëgënanaxënënd endexëm eű. Ata re ko Yesu: «Alawënel an gër ebar edexëm fo këno yafënd, dek dek in gër bër ekun ebat gë mëű.» ⁵⁸ Ata axo di bana becarax bendanjëm në end oűëpëgënan odebën eű. Bëngol bënd ler ler gër Nasaret bëű baxo sëfërand ebi tëyalirax.

14

End ecës ed Šaű Batis eű

¹ Amëd aűo, Erod emun end gër ebar ed Galile eű awël babi wëlënd bela bën ga këni yeyandërand end Yesu eű. ² Ata fel këbi bër gër eyang edexëm bën: «Yama Šaű Batis ga xaniwëk nde gër ecës, mëű šotaxën ko ojaű od ko xoraxënënd exo di becarax ok.» ³ Enimin mëű dëű sëra baűo Šaű Batis, fëra këűo do fokëra këűo gë ogweyele-gweyele, ga baűo nëpënd në end Erojad, alindaw ar abinëm Filip eű. ⁴ Enimin, Šaű Batis afel baűo felënd: «Ax űap ex na eyo űër asoxari ar abinëx Filip an.» ⁵ Ata mëű űandixën baűo Erod eűo daw Šaű. Barikan, ayëda babi yëdand bela bën gayik alawënel ar Kaxanu xwët bano. ⁶ Xarak, ga űatëguk akey and rëű këno aű, Erod ri ko ofëna. Ata abiű ar Erojad ko wandërand mërëxand ir bëliyer, ata nëngan këűo Erod. ⁷ Mokamën xamën baxo anjar aű xali Erod yašar ko mëne er këűo xara yo ayël këűo yël. ⁸ Ata endënaű eű ga wëlërëgu këni gë nëm, re ko: «Awa yëluye

gaf ir Šaŋ Batis in në inëp.»⁹ Ata emun eŋ šënd ko, šena këŋo ba ine yašaraxën baxo xali wël këno bëliyer bën. Barikan ako dëŋ re ko eno yël endënaŵ eŋ er wëka këŋo in.¹⁰ Na laŵën këŋo šorodfa fodëtëgu ko gaf ir Šaŋ Batis in lëf gër epëra.¹¹ Ga wëlaw ko gaf in në inëp, fëxwën këŋo endënaŵ eŋ. Ata mëŋ wëra ko yëlëx këŋo nëm.¹² Bësëfan bër Šaŋ bën yen këni eman eŋ do wëxëta këno. Ata ye këni eno pelëx Yesu.

End ecemar ed bela owëli oco eŋ

¹³ Ga wël ko endey eŋo, Yesu xani ko na gër ed ebaxo do ko xegëtand gë ikuluŋ in anjer and Galile aŋ exo nacëtaxën në er tëb. And nangëra këni amëxwër aŋ, xanira këni gër bëngol do sëf këno gë osapar.¹⁴ And baxo šëpëtand gër ikuluŋ aŋ, wat këbi amëxwër aŋ. Ata ga këŋo xayënan, fakëndëra këbi bësëxwëra bërebën bën.¹⁵ Apenëka aŋ, sëka këno bësëfan bën do re këni: «Asëyali, ro në er tëb hi këne do në emëd ex. Pelalëbi bela bën eni capër gër bëngol eni yëcërax er këni yamb.»¹⁶ Yesu yaka këbi: «Eyo, bari ax ñap na eni ye mondako fo. Yëlinëbi wën dëŋ er këni yamb.»¹⁷ Ata yaka këno: «Bamburu banjo do gë oxan oxi fo lëkaya këmi.»¹⁸ Aŋo re ko Yesu: «Mëlawën tan ro», ata wëlanëgu këno.¹⁹ Ga fel këbi amëxwër aŋ eni ñëpara gër ondës, wëd ko bamburu banjo baŋ do gë oxan oxi ol, xeŋa ko orën ol do šëkwa këŋo Kaxanu. Ata hëbëndër ko, yël këbi bësëfan bën eni cet.²⁰ Na yambëra këni, wëd këni bën dek xali wëlali këni bakange epëxw gë baki gë bacaxaken band bayitara babi baŋ.²¹ Bër lëba babi Yesu bën, er hi bani në owëli oco bësosaŋ bën fo, ala abi pën bana bësoxari bën gë obaš ol.

End Yesu gër anjer and Galile eŋ

²² Ga xucak eŋo, Yesu nëyali këbi bësëfan bën eni dëngwa ekeg elo gë ikuluŋ in, eni pelaraxën mëŋ gë amëxwër aŋ.²³ And fela këbi amëxwër aŋ, ye ko yaŋ gër etënd exo calex në er nacët. Ga kë xwëyar, bayi ko na gabat.²⁴ Amëd aŋo ñat këni bësëfan bën gër ngu, ga ñawëta këni ebar el, ata men oŋ ga kë xani bomeŋ bomeŋ kë lëfërirand ikuluŋ in ga fed këni gë ekoc etëm.²⁵ Ata gand oxeya, Yesu sëf këbi do ko yend yaŋ gër men ang gër ebar fo.²⁶ Wat këno bësëfan bën ga ko wëñët gër men. Wëlandëra këbi do ga šëg këbi benjëw bën këni xeŋënd šor: «Oñey ex, oñey ex!»²⁷ Ata re ko Yesu: «Wëno ex, wëno ex! Kapinayin, këren yëdara na!»²⁸ Piyer yaka këŋo: «Axwën, angëmëne enimin wëj ex, pelële me eyeli yaŋ gër men!»²⁹ Re ko Yesu: «Yow!» Ata Piyer cëpëšëpët gër ikuluŋ, ko yend yaŋ gër men end

Yesu eŋ. ³⁰ Barikan, ga nêkon ko ekoc el, yêdara ko. Ata ga kêŋo noŷeli, xeŷ ko: «Axwên, Axwên, pexênêle!» ³¹ Atan Yesu yênên kêŋo ataxan aŋ, sêra kêŋo do re ko: «Oko Piyer, ineŵa ekwêta etil elo! Ineŵa hêpêgênaxên ki?» ³² And fêra kênî gër ikuluŋ aŋ, xucak ekoc el. ³³ Bêsêfan bër ebax polo gër ikuluŋ bën foxi kênî, gër osapar or Yesu do kênî rend: «Wêj ex enimin Asêñiŵ ar Kaxanu an!»

End Yesu gër Genesaret eŋ

³⁴ Ga xegêta kênî anjer aŋ, hât kênî gër ebar ed bani ŵacênd Genesaret. ³⁵ Bër sêk banêbi na gër ed hât bani bën, ga xwita kênî Yesu, sêfêtera kênî eŋo dek Genesaret in. Ata wêlaraw kênêbi dek bêsêxwêra bën. ³⁶ Axara bano xarand Yesu ebi tebênd eni kwixwêta ndakan ambana and acud andexêm aŋ. Do dek bër bax xwixwêtand bën bax fakênd.

15

End bapela band ofariseŋ eŋ

¹ Ata akey amat, ofariseŋ do gê bêsâlen xaniw kênî gër Yerusalem yow kênî xali gër ed ebaxo Yesu. Wêka kênî: ² «Bêsêfan bêrey bën, ine cêŋ kênî yepênaxênênd bapela band bêxarêk baŋ? Ine kênî yambêraxênênd nebarêxe otaxan ok?» ³ Yesu yaka kêbi: «Do wên cêŋ, ine kên yepênaxênênd apela and Kaxanu aŋ do kên sêfênd and bêxarêk bêrewên aŋ? ⁴ Kaxanu ga re ko: “Pêbindêbi norix gê sorix. Do ar kêbi xare yo nêm gê sêm, ar eďaw ex.” ⁵ Bari wên kên rend: “Ar kêbi fel nêm gê sêm mène er hi bax ebi dêcaxên in, Kaxanu yêl kêŋo, axor xor ko ebi dêc.” ⁶ Awa mondako kên yepênênd er re ko Kaxanu in nê end apela and bêxarêk bêrewên. ⁷ Wên bêtêŋênax bër kê labayand hi kên! Dal in yêgw ko alawênêl Esayi mène Kaxanu rek: ⁸ “Bela bêtê gê etêŷ el fo kêne șalend. Owêkw orebên oŋ caw hawêta ke. ⁹ Ado kêne șalend, asoro fo kênî sorond gayikako bënd kênî yerêtênd beŋ kênêbi sêyalind bela bën.” ¹⁰ Ata Yesu ŵac kêbi bër gër amêxwêr bën do re ko: ¹¹ «Baxêtin aye eŋun pênixên eŋo: er kê șanênd gër etêŷ ed ala in kêŋo buyarênênd, ax gi ex na er ko nênanđ in.» ¹² Bêsêfan bën, and xeta kênî aŋ re kênî: «Anang nde nang kêy mène ofariseŋ ok axoŷên xoŷên kênî gê eyeyan elo?» ¹³ Yesu yaka ko: «Atêx and axo dêď ex na yo Faba, mên ar ex yaŋ gër orên an, and edêť ex. ¹⁴ Tebêxênêbi, bêsîwêk bër kê lasêrênd exêni. Așîwêk eŋo đasênd așîwêk așandaŵ, bën tak kê lati nê ambêxw.» ¹⁵ Ata Piyer re ko: «Asêyali, paŷanêlêbo tan apênêtal aŋo.» ¹⁶ Yaka kêŋo: «Oko wên, ba

an yëlarand na nde? ¹⁷ Ax gi ex na nde er ko nënand ala in gër acël kē ħatënd do ex paÿërax gër apuÿ? ¹⁸ Barikan, er kē ŝanënd gër etëÿ in, gër emëkw kē xaniwënd. Ejo këŋo buyarënënd ala an. ¹⁹ Gër emëkw kē xaniwënd banjëlan bañëŋënax baŋ: olawër, orekar, eñac, orek, enëgwëš, ocir. ²⁰ Beñëŋënax beŋo këŋo buyarënënd ala an. Bari eyambëra ed nebarëxe otaxan el ax buyarënënd na.»

End Yesu do gë asoxari aliyer eŋ

²¹ Ga xucak eŋo, Yesu ye ko gër ebar ed Tir gë Sidon. ²² Ata asoxari abëkanahaŋ, ar lëg bax na gër ebar elo, yow ko gër ed hi ko Yesu do këŋo xarand: «Axwën, wëj Asëñiŵ ar Dafid, kaÿënanëlexi wëno! Abiwën gë bëyël exo, do mbaŋ këno narëndërand.» ²³ Bari Yesu xor ko, ado gë tēkër ak aŋo yaka ex na. Ga xeta këno bësëfan bërëxëm bën, wëka këni: «Ayo ŋway na nde ajo? Biyi ðek šëšësan këbo ang ko xeÿërand gër ofoy orebi ak!» ²⁴ Ata Yesu yaka këŋo asoxari an: «Wëno, Bëyisërayel bër nambërak ang opeÿ bën fo yow këme mëni cala.» ²⁵ Barikan, asoxari an ga sëka këŋo, foxi ko gër lëngw irexëm do re ko: «Axwën, ðëcale ako dëŋ.» ²⁶ Yesu yaka këŋo: «Ax ye ex na enaÿët ed er këni yambënd obaš el eyëbi ðapën bëkwërëkwër.» ²⁷ Ata re ko asoxari an: «Eyo ðal ex Axwën, barikan bëkwërëkwër bëŋ aŵëðara këni wëðarand bebër kē wëcënd gër ed këni yambërand bër xwën këbi bën.» ²⁸ Aŋo re ko Yesu: «Awa abiwën, wëj mbaŋ xwëta këye. Gilex ang ÿandi ki ak.» Ata në amëd aŋo dëŋ fak ko abiwë.

End Yesu do gë bësëxwëra bëranjëm eŋ

²⁹ Yesu ga xani ko na gër ebar ed Tir gë Sidon, sëfa ko anjer and gër Galile aŋ, ħat ko yaŋ në etënd do ÿëpax ko. ³⁰ Na barëregu këni bela bën bamëxwër bamëxwër. Wëlanëgu këno na: bëseÿik, bëšiwëk, bamuma, bër gobo do gë bësëxwëra bëranjëm. Xwëtëra kënebi gër lëngw irexëm, ata mëŋ fakën këbi. ³¹ Ata bamuma baŋ këni yeyandërand pot-pot; bër gobo bën do gë bëseÿik bën këni yexërand aye, bëšiwëk bën këni watërand ŝenene. Ga wat kënebi, bela bën ŝaran këbi xali xurik do këno šëkwënd Kaxanu, mëŋ ar xwënëk bulunda ir Isërayel an.

End ecemar ed bela owëli onax el

³² Ata Yesu wac këbi bësëfan bën do re ko: «ðek ke xaÿënanënd bela bëjo. Elod bakey ðatas këne sëfarand do ani yambëra ex na. Axe ñandi ex na mëni pela, eni maÿira gë enjo eŋ, bon këni sorox gër fëña.» ³³ Na re këni bësëfan bën: «Mondake kënebe lëbaye ðek bela bëjo tēb ro gër apuÿ?» ³⁴ Yesu yaka këbi: «Bamburu banjëgwe wa lëkaya

kën?» Re këni: «Banjongëbaki do gë bëngan bëpënëfëne.»
³⁵ Na fel këbi bela bën eni ñëpara gër ebar. ³⁶ Ata wëd ko bamburu banjongëbaki ban do gë bëngan bëñ. Ga šëkwa këño Kaxanu, hëbëndër ko do yël këbi bësëfan bën enëbi cetëra bela bën. ³⁷ Ang ebani ak, yambëra këni dek xali wëd këni. Er bayitara babi in, fëxwëk bakange banjongëbaki. Ata bësëfan bën wëlali këni kwël. ³⁸ Bër yambëra bax bën er ebani, bësosan bën fo owëli onax. ³⁹ Ata Yesu ga fela këbi bela bën eni mañira, mëñ wãra ko polo gër ikuluñ do ye ko gër ebar ed Magadañ.

16

End amatinali and gër orën eñ

¹ Akey amat, ofarisen do gë Osaduseñ yow bax gër Yesu eno di atëy. Wëka këno ebi din ecarax eni nangaxën mëne gër orën xaniw ko. ² Ata Yesu yaka këbi: «And kë war orën apenëka añ, ax gi ex na nde anang kën nangënd mëne wur in xërikërak? ³ Bëte gëbër and kë hi orën dëmbëndëruñ añ, ax gi ex na nde anang kën nangënd mëne asëb kë sëb? Aye kën fitëndërend er kë hi in and kën wat ang ex orën añ do kën sëkwanënd en pitëndër bend gë okey oko beñ. ⁴ Ata wën anjex añëñenax do and kë rind orekar año nde ke wëkand mun masin ecarax. Ecarax end rin baño Kaxanu Yonas eñ fo këmum wãsin.» Yesu, ga yaka këbi na mondako, kwël ye ko.

End lewir ir Ofarisen do gë Osaduseñ eñ

⁵ Ga xegëta këni anjer añ, bësëfan bën xwita këni mëne eyamb yamb ani penaw ex na. ⁶ Ata re ko Yesu: «Kwëyëtayindën lewir ir ofarisen in do gë ir Osaduseñ in.» ⁷ Na bësëfan bën yëla këni mëne ga xwëyaw këni bamburu ban ko yeyanaxënënd mondako. ⁸ Gogo nde ga nang ko Yesu, ata wëka këbi: «Wën bela bër gë ekwëta etil bëjo, inewã kën yëlxënënd mëne end eyamb yamb ed bayik an mëlax ex na këme yeyanënd? Awa wën mbañ bak de ang xwëta këne ak! ⁹ Ata wën xali gërëgako añun pëni ex na endam eñ. An kwitand na nde ang lëba bamëni bela owëli oco gë bamburu banjo ak? Bakange banjëgwe wa wëlali ban gë er bayitara babi in? ¹⁰ Bëte and lëba bamëni bela owëli onax gë bamburu banjongëbaki añ, bakange banjëgwe wëlali ban? ¹¹ Mondake wa bayik añun pëni ex na mëne ax gi ex na end eyamb-yamb këme yeyanënd? Ga re këme, kwëyëtayindën lewir ir ofarisen in do gë ir Osaduseñ in.» ¹² Año fëni këbi bësëfan bën mëne ababi

fel na end eyamb-yamb, barikan eni titinalind osëyali or ofarisenj do gë Osadusenj ol baxo rend.

End ola or Yesu enj

¹³ Akey amat, Yesu ye ko gër ebar ed Sesare ir Filip. Ata ga ñat ko, wëka këbi bësëfan bërëxëm bën: «Gër onang or bela, noÿo këni rend hi këme wëno Asëñiŵ ar ala an?»
¹⁴ Yaka këno: «Na fo exëni bër kë rend mëne wëj ex Şaŋ Batis. Bëjo, wëj ex alawënel Eli, bëjo, wëj ex alawënel Yeremi. Na fo exëni bête bër kë rend mëne wëj alawënel ašëxe ar Kaxanu hi këy.»
¹⁵ «Do wën cëŋ, noÿo kën yëland hi këme?»
¹⁶ Ata yaka këŋo Simoŋ Piyer: «Wëj ex Afexën an, Asëñiŵ ar Kaxanu, mëŋ ar gë aniyän an!»
¹⁷ Ata re ko bête Yesu: «Awa nëngandëralexi, Simoŋ, wëj asëñiŵ ar Yonas an. Faba Kaxanu, mëŋ ar ex yaŋ gër orën an, nangën ki eŋo, ax gi ex na ala.»
¹⁸ Ga re këme, Piyer, wëj ang aparëfac fo hi këy. Do wëno gër aparëfac aŋo këme rëd Amara andam aŋ, do owët or wur ir bësësëk oŋ ŷoweÿ aŋo koran na.
¹⁹ Wëj këmi fëxwën bacoketaya band owun or gër orën baŋ. Ar këyo seban yo gër ebar ro, Kaxanu aseban këŋo seban gër orën. Bête er ki ŷapan yo gër ebar ro, Kaxanu aŷapan këŋo ŷapan gër orën.»
²⁰ Ga ñata eŋo, Yesu xëŋa këbi xali bësëfan bën eni cësinali mëne mëŋ ex Afexën an.

End ecës ed Yesu enj

²¹ Ata amëd aŋo ŷana baxo Yesu këbi nangënënd bësëfan bën mëne afo exo ye gër Yerusalem exo torox. Gër otaxan od bësädaxan bëlëngw, gër od bësälän do gër od bëxarëk bër Bëšëwif ebax exo toro. Bën ebax eno tëra, eno narën xali eno dāw. Barikan, yatir akey atasën exo kani gër ecës.
²² Ata Piyer nacët këŋo Yesu do këŋo rexërand: «Ali Axwën, Kaxanu axo ma na eŋo! Endako rako eŋ axi gi na!»
²³ Ata ga ri ko wërëšët Yesu, yaka këŋo Piyer: «Beditale fa Sindan! Wëj ang ar ke lënanënd eñëŋënax fo hi këy! Banjëlän bandey baŋ, band bela fo ex, ax gi ex na band Kaxanu.»
²⁴ Ata ga ñata ko, fel këbi bête bësëfan bën: «Ar ŷandi këŋo exe tëf an, tebëlexo ebal ed gaf irexëm fo el. Yëxwëlexo toro inj ado ex gi alaw këno law, exe tëfaxën.
²⁵ Ar këŋo balënd end gaf irexëm fo an, anemi ko nemi. Barikan, ar kë nemin aniyän andexëm aŋ në end oŵac oram an, afex ko fex.»
²⁶ Inewä këŋo feca ar kë šotëra beÿ dek gër ngwën ro an, angëmëne anemin nemin ko enjëw endexëm eŋ? Er xëbënëk ang enjëw ak ax gi ex na. Do gë ine ko nëmb ala an?
²⁷ Wëno Asëñiŵ ar ala an and këme ye aŋ, aŷaka këme bakaw gër ngwën gë enjaran end Faba

en, do gë omeleka odexëm ok. Yatijo, këmo w̃aš ala kala er ŷapëk exo cot in ang ko w̃ëlaya aniyan andexëm ak. ²⁸ Dal in këmun felënd, ang xwëšara kën ro mondako, bërëmar ani cësëra na xarak ane wat ex na wëno Asëñiŵ ar ala an, ga këme yow gë owun oram ol.»

17

End enjaran end Yesu en

¹ Ga xucak bakey banjongamat elod ga felëra këbi end ecës edexëm en, Yesu w̃ac këbi Piyer, gë Šak do gë Šaŋ, abinëm ar Šak. Nacët këbi yaŋ në etënd etëm. ² Yaŋ gër etënd elo na, ogës odebën dëŋ nëngwët baxo Yesu ang baxo watind ak. Ata dëxas irexëm in kë ŷegënd ang eñan fo do banjëm baŋ kë watind jing-jing ang bëmäl fo. ³ Ata na bërëxadët, šanayaw këni Moyis do gë Eli ga këni xanar gë Yesu. ⁴ Piyer fel këŋo Yesu: «Axwën, bon yedox dë ene bayiye ro. Ga ŷandi ŷandi ki, wëno ata këme ri baner batas: amat andey, aŋo and Moyis, aŋo and Eli.» ⁵ Ga ko yeyan Piyer mondako, fedawëk aŋar and gë okodux, laš këbi kwëc. Ata wëliwëk oniŵ ga re: «Awa ajo ex Asëñiŵën ar pëlöt gër yomb iram an. Wëno bon ke balënd endexëm en, baxëtindëno aye.» ⁶ Ga wël këni oniŵ olo, anjiŷ aŋ foxin këbi bësëfan bësas bën oyiŷ oŋ nêš gër ebar. ⁷ Barikan, and sëka këbi Yesu aŋ, hëmba këbi do re ko: «Këren yëdara na, kaniyin!» ⁸ Ga rënëta këni, wat këno Yesu gabat. ⁹ And bani šëland etënd aŋ, Yesu fel këbi: «Ala këreno pel na dë er wat kën in xali wëno Asëñiŵ ar ala an me kani gër ecës.» ¹⁰ Ata bësëfan bën wëka këno: «Inecëŋ këni rexënënd bësälän bën mëne afo exo yow pere Eli?» ¹¹ Yaka këbi: «Dal ex mëne afo exo yow pere Eli, do exo mëxwëtëra beŷ dek gër bandëwëra band Yakob. ¹² Barikan ga re këme, Eli anëka yow ko, bela bën fo bayik ano kwita ex na mëŋ lëkayaxën këno ang ŷandi këbi ak. Bëte mondako fo këne soron wëno Asëñiŵ ar ala an.» ¹³ Ata bësëfan bën fëni këbi mëne Šaŋ Batis, baŋo rend.

End Yesu do gë lëmëta ir gë bëyël en

¹⁴ And hāt këni gëd gër etënd aŋ, gër ed barërëgu bani bela bëränjëm, šanayaw ko pëlët asošan, foxi ko gër lëngw ir Yesu do ko rend: ¹⁵ «E Axwën, kaŷënanëlexi lëmëta iram, šënan lëk këŋo do mbaŋ ko sorond. Laŋ këŋo rebërand: bandëmar gër xodux, baŋo gër men. ¹⁶ Ga wëlaw këmo ro gër bësëfan bërey, bën ani kor ex na eno pakën.» ¹⁷ Ata yaka këŋo Yesu: «Ata wën anjex and bela bër gë oŋëpëgënan, do bësëmbak hi kën! Xali niŷe wa këme bayi

gë wën? Xali niye këmun bujan? Mëlanëgune ro itox inj.»¹⁸ Yesu ga xeñan këbi na bëyël bën, şan këni atan gër lëmëta, ata fak ko kwël na fo.¹⁹ And bayi këni bën fo an, bësëfan bën ga xeta këno Yesu, wëka këno: «Ineşa sëkwanaxën këmi mëni nęcët bëyël bën gër itox injo?»²⁰ Yesu yaka këbi: «Ga bak ekwëta ed xwëta këno Kaxanu el sëkwanaxën kënebi. Dal in këmun felënd, ekwëta edewën el ado ex ba gwër gë enjëlir end mutarëd, axor xorëdon en de etënd elo: “Wëj etënd nacëtal fa ro!” Ata nacëtadox. Bëte yoweş adon sëkwan na en di.²¹ Bëyël bërako rako bën, cale ind gë etiwi fo këbi nęcëtënd.»²² And bani yexërand Yesu gë bësëfan bërëxëm an gë angol gë angol, dek ebar ed Galile el, afel babi felënd mëne mëş Aşëniw ar ala an, alëxw këno lëxw gër otaxan od bela bëxeşax.²³ Afel babi felënd bëte mëne alaw këno lawş, bari yatir akey atasën axani ko xani gër ecës. Ata ga wël këni beşo dek bësëfan bën şamina këni.

End amarënen and Aciw and Kaxanu eş

²⁴ And fiat këni gër Kafarënewum an, Yesu gë bësëfan bërëxëm bën fed këni gë bësëf bër şagale bën. Ata wëka këno Piyer: «Asëyali arewën an, aşed nde ko wëdënd şagale ir Aciw and Kaxanu in?»²⁵ Yaka ko: «Iyo, aşed ko wëdënd de!» And lil ko Piyer gër iciw an, damana exo yeyan, Yesu wëka këşo: «Simon, bemun bend gër ngwën ro beş gër nobën këni xanand şagale in? Gër bër lëgëk gër ebar edebën nde, ba gër bëliyer nde?»²⁶ Yaka këşo: «Gër bëliyer.» Ata re ko bëte Yesu: «Bër lëgëk gër ebar edebën bën ani medënd na şagale in.²⁷ Barikan, këdi këneşo xoşën, maral gër anjer ey dap engërexato eş. Ekan eñanar ed kë lëk el, cëpëtëlo, do polo gër etëş edexëm këş sëk atama and kodı. Mëlaw eyëbi pëxwën bësëf bër şagale bën. Atama aşo gwac kë hi şagale ir biyi bëxi in.»

18

End alëngw eş

¹ Ata amëd aşo, bësëfan bën ga xeta këno Yesu, wëka këno: «Pelëlëşo noşo hik alëngw an gër owun or gër orën?»² Yesu wacëgu këşo itox, fela këno, xwët këşo mërëxand, re ko: ³ «Dal in këmun felënd ar ax nëngwët ex na ola oreşëm do exo gi ang itox injo an, din axo dıl na gër owun or gër orën.⁴ Mëş ex ar kë bana yo gër ola oreşëm ang itox injo ak, alëngw ko hi gër owun or gër orën.⁵ Bëte ar këşo xwëtaya yo itox ind ako në end oşac oram, wëno deş xwëtaya ke.»

End ambesa atıbx eş

⁶ «Barikan ar kəŋo lənan eñəŋənax ar wāk endam an, kiti ind sax doŋo iŋ ex eno dēxən angaŷ aŋoxixən and eyamb, do eno dɔp gər anjer eŋo noŷilexən. ⁷ Kata fo hik gər ngwən ro gayik bon ex bəbər kə lənanənd eñəŋənax bən. Ekwēyēta ed eñəŋənax el ax mēnd ex na. Barikan, bon wē kəŋo ar kəbi lənanənd eñəŋənax bela an. ⁸ Angēmēne ataxan andey aŋ ba sapar irey in ki lənanənd eñəŋənax eŋ, kacal ey dɔp caw. Pecanəlexi ey dīl gər aniyan and din ir din gē wal ibat gē exi bayi osapar oxi, ba otaxan oki do exi dēxw Kaxanu gər xodux or din ir din. ⁹ Angēmēne angēs andey aŋ ki lənanənd eñəŋənax eŋ, nongoloyētəl ey dɔp caw. Pecanəlexi ey dīl gē angēs amat gər aniyan and din in din gē exi bayi tak baki, do Kaxanu exi dɔp gər anjer and xodux.»

End amatinali and ifey eŋ

¹⁰ «Kərənəbi yafənd na bərəwāk endam bən. Omeleka od kəbi nəkonand ok din kəno səkand Faba yaŋ gər orən. ¹¹ Wəno Asəniw ar ala an, bər nambərak yow kəme mēni pexən. ¹² Baxətin amatinali aŋo, en yələraxən: Ax gi ex na nde ala ar šot kəbi opeŷ keme an, eŋo nemənd ibat, aseŋ kəbi seŋ ofəxw ocongonax gē ocongonax ok gər kece exo yexən gər ocal od ir nem kəŋo? ¹³ Dal in kəmun felənd, angēmēne awat wat kəŋo ifey ir nem baŋo in, aŋo fo kəŋo nəngandəra nēməc, bari ax gi ex na nə end ofəxw ocongonax gē ocongonax od gər kece eŋ. ¹⁴ Mondako fo ex end bərəwāk endam eŋ, gər Faba mēŋ ar gər orən an. Ala gabatak aŋo ŋandi ex na exo nambəra.

¹⁵ «Angēmēne abinəx wənan ki, macəlo eyo peləra wən bəxi fo. Angēmēne abaxət baxət ki anəka xana kəyo abaŷe irey. ¹⁶ Bari angēmēne axi baxət ex na, calaləbi otede oki ba otas eno peləraxən. ¹⁷ Angēmēne aŋəp ŋəp ko eŋun baxət in, məlal endey eŋ gər bələngw bər Amara andewən. Bəte ga ŋəp ŋəp ko ebi baxət in, nangəl mēne ala ar aŋo nang ex na Kaxanu hi ko. Ata ado bəšindo, asəmbak ex! ¹⁸ Dal in kəmun felənd, er kən šəban yo gər ebar ro, Kaxanu ašəban ko šəban yaŋ gər orən. Bəte er kəŋun ŷapan yo gər ebar ro, Kaxanu aŷapan kəŋo ŷapan yaŋ gər orən. ¹⁹ Dal in kəmun felənd, angēmēne bela bəxi ebi ket gər ebar eno kara ŷey gər cale, Faba, mēŋ ar ex yaŋ gər orən an, ayəl kəbi yəl. ²⁰ Mēŋ ex, gər ed kəni barər yo bela bəxi ba bəsas nə end oŵac oram, wəno mərəxand irebən kəme hi.»

End apənətal and ar okadəp okeŷax eŋ

²¹ Ata Piyer ga səka kəŋo Yesu, wəka kəŋo: «Axwən, banjəgwe wa ŷapək mo tebanənd abaŷe and ke wənan

aŋ? Ba banjongëbaki nde?»²² Yesu yaka këŋo: «Ame de ex na de banjongëbaki, barikan ofëxw ocongoxi bakëlëbëd banjongëbaki.²³ Mëŋ ex, owun or gër orën ol er wëndërëk gë endey end emun end bar babi okadëp odexëm efi mëkëra ba mondake lëkaya këni napul irexëm in.²⁴ Ga ko fën kodî in, wëlanëgu këno xadëp ir bayir bani aňomëx atëm.²⁵ Xarak xadëp ijo axo gi bana gë er këŋo wäšën. Ata axwën arexëm an re ko enëbi pan mëŋ, gë alindaŵ, gë obaš ol do gë dek er šot baxo gër ekun edexëm in, exo kanaxën aňomëx aŋ.²⁶ Ata xadëp ijo lapaya ko mopoxi gër osapar or axwën arexëm ko renitand: “Këla buňanële pere, dek këmi wäšën.”²⁷ Ga xaŷënan këŋo, axwën ar xadëp an, sebën këŋo aňomëx aŋ do kwël sebët këŋo exo maŷi.²⁸ And šan ko xadëp ijo aŋ, fed këni gë ašandaŵ ar ŷomëxa baŋo təkër kodî. Ga wëlën këŋo, xër këŋo lëy, do ko rend: “Doro afo eye maš kodî iram in! Mašële kodî iram in!”²⁹ Ašandaŵ ga šana këŋo na, lapaya ko gër osapar orexëm do këŋo xarand: “Këla buňanële pere, aŵašën këmi wäšën!”³⁰ Bari mëŋ ħëp ko kweŋ, wëla këŋo gër epëra xali yatir këŋo wäšën er ŷomëxa ko in.³¹ Bošandaŵ ga wat këni ang ri baxo ak, yambën këbi xali gër oŵëkw. Wara këni reyax këni dek gër axwën arebën.³² Ata axwën an ŵac këŋo xadëp ijo, re këŋo: “Wëj ata mbaŋ xeŷ këy de! Ax gi ex na nde wëno ro seban këmi aňomëx andey aŋ ga xara këye?”³³ Wëj bëte ine bayik axi kaŷënan ex na ašandax ang wëno ak?”³⁴ Na ga logën këŋo axwën an, fel këbi eno pëxwën andiyen atibax exo mašaxën er ŷomëxa ko in.³⁵ Ata Faba, mëŋ ar ex yaŋ gër orën an, mondako këŋun ri angëmëne ang hi kën ak, ala kala aŋo tebanënd na abaŷe irexëm gë emëkw el dek.»

19

End ecapër ed eňër eŋ

¹ Ga ħata ko Yesu er babi sëyalind in na gër ebar ed Galile, xani ko xwiriš do kwël ye ko gër ed Yude, ekeg Yurëden in.² Ata bela bën sëfa këno benga, benga. Fën fakëndërax babi bër šëxwëra bax bën.³ Ata ħatëgu këni ofarisenŋ eno di atëy. Wëka këno: «Aŷap nde ŷapëk asošan an eŋo pela alindaŵ nand këŋo ŷandi yo?»⁴ Yesu yaka këbi: «Wën an pën ex na nde gër Akayëta and Kaxanu mëne nand ŷanak aniyen na asošan gë asoxari bay këbi Kaxanu.⁵ Mëŋ ex, asošan an afo efi ŋawëta nëm gë sëm, eni baraxën gë alindaŵ do eni gi eman emat*.⁶ Awa ani bayi na gë nëng gë nëng, šapar ibat këni hi. Mëŋ ex, ala an kërefi capëreli na

* 19:5 19.5 Aňanar 2.24

bër bar këbi Kaxanu bën.» ⁷ Ata re këni ofarisenj ok: «Do ine cëj felaxën këbo Moyis mēne asošan an ejo pelaxën alindaŵ ñëgwēnēlejo kayēta ir acapēra?»

⁸ Yesu yaka këbi: «Nē end emēš endewēn rexēn baxo Moyis enēbi peland bolindaŵ borewēn. Bari ax gi bana mondako nand ŷanak aniyān na. ⁹ Wēno ga re kēme, ar kējo fela yo alindaŵ, xarak ax gi ex na nē end orekar do ejo ñēr ašēxe, nē emenan ejo asoxari aŷanar an. Ado orekar këni rind gē axinēm an.» ¹⁰ Ata re këni bēsēfan bērexēm bën: «Angēmēne mondako ex emēlayan ed asoxari el, ofēcak ax gi ex na gēr eñēr.» ¹¹ Yesu yaka këbi: «Afo bër yēl këbi Kaxanu bën kē xor ejo, ax gi ex na bela dek. ¹² Gēr aniyān ajo, bēsōšan exēna bër ani kor na eni daki gē asoxari. Bērēmar mondēwēli kēnēbi rēwēlind, bējo bela bën dēj këbi rind eni gi mondako. Bējo bēte nē end owun or gēr orēn këni bayixēnēnd ñērērēxe. Ar kē xor ejo an, tēfēlexo.»

End Yesu do gē obaš eŋ

¹³ Ata ñatēgu këni bela na gēr ed baxo yeyanēnd Yesu ga wēlanēgu këno obaš orebēn ol ebi calen mokwētan otaxan ok. Bari bēsēfan bën xeŷēnaxēn kēnēbi. ¹⁴ Ata re ko Yesu: «Tebinēbi obaš ol ene tēka, bër ang obaš bën xwēnēk owun or gēr orēn ol, kērenēbi ŋwāŷēnd na!» ¹⁵ And šalen këbi mokwētan otaxan aŋ, ye ko kwēl.

Endey end ar gē napul eŋ

¹⁶ Ga xucak ejo, ñatēgu ko šambenjar, wēka kējo Yesu: «Asēyali, enjekax end fe wa ŷapēk me di me cotaxēn aniyān and din aŋ?» ¹⁷ Yesu yaka kējo: «Ine kēye wēkaxēnēnd end enjekax? Abat fo ex ayekax an. Angēmēne aŷandi ŷandi ki ey dīl gēr aniyān and din, tēfēl bapela baŋ.» Ata wēka ko ala ajo: «Band fe wa?» ¹⁸ Yesu yaka kējo: «Ax gi ex na monaŵ ala, ax gi ex na mondi orekar, ax gi ex na monēgwēšan ala, ax gi ex na mondeka. ¹⁹ Pēbēlēbi norix gē sorix, balindēlexi end ašandax eŋ ang ki balēnd end gaf irey ak.» ²⁰ Ata šambenjar in re ko: «Aye sēf kēme dek bapela baŋo, bēte and fe bayik?» ²¹ Yaka ko Yesu: «Angēmēne aŷandi ŷandi ki ey gi ar šenene, yel ey panēx acota andey aŋ do kodī ey yēlēra bēxaŷēnaxik bën. Ata kēy šot napul isēm yaŋ gēr orēn. And kēy ri mondako aŋ, yow eye tēf wēno.» ²² Ga wēl ko eyeyan elo, šambenjar in bedī ko, ye ko kwēl gayikwa ar gē napul isēm hi baxo. ²³ Ata Yesu fel këbi bēsēfan bērexēm bën: «Dal in kēmun felēnd, bon kējo yēka ar gē napul an exo dīlaxēn gēr owun or gēr orēn. ²⁴ Ga re kēme, gelemba saxēk exo kuca nē imēd ind icēkwēr

gë exo dîl ar gë napul an gër owun or gër orën.» ²⁵ Bësëfan bën, ga wël këni eņo, şaran këbi xali. Ata re këni: «Do noŷo ngwa kē fex?» ²⁶ Ga nēkon këbi Yesu ang xeta bano ak, re ko: «Gër bela eņo ax mēnd ex na. Barikan gër Kaxanu beŷ dek wēndēk.» ²⁷ Aņo re ko Piyer: «Biyi cēņ beŷ dek sebēraw këmi, do sēf këmi wēj. Ine këbo hi?» ²⁸ Yesu yaka këbi: «Dal in kēmun felēnd, and kē űat enēngwēt ed beŷ dek aņ, wēno Asēniw̄ ar ala an aŷēpa kēme ŷēpa gër aņēpara and owun gë enjaran endam eņ. Ata wën bësëfan bēram bën ke xetēna nē baņēpara band owun epēxw gë baki enēbi kitixēn Bēyisērayel bën ang exēni bandēwēra epēxw gë baki ak. ²⁹ Angēmēne nē end oŷac oram seb këbi ala: boŷinēm, nēm gë sēm, alindaŷ gë obaș orexēm, bēcīw̄, oșēnga, nēmēc ko ŷotēra, bēte ecan ecan exo tēnda aniyan and din aņ. ³⁰ Bēŷanar bēranjēm kē hi bēmban do bēmban bēranjēm bēŷanar.»

20

End apēnētal and bēxwēc eņ

¹ «Nēkod owun or gër orën ol gë er wēndērēk in. Ala ye bax mopēd ebi calaraw bērandiyen eno kwēcēn reseņ in gër andēda andexēm. ² Bērandiyen bēŷanar bēr sēk këbi bën wēlēr këni ebi cos atama and kodī amat, ang rēp bax gër amēdēna ak. Ata re ko eni ye gër andēda and reseņ andexēm. ³ Ye ko gër angol ebi calaw bērandiyen bēșēxe and yatēnak aņ. Sēk këbi ga ŷēpara këni aŷēpa fo. ⁴ Ata re ko: “Yeyin wën bēte gër andēda andam, ang ŷapēk ak kēmun șos.” ⁵ Bela bējo ga ŷa këni ye këni. Ye ko bēte gër angol and űatēk eņan keņ gër gaf aņ. Baka ko and hik eņan poxoș gaf aņ, wēlaw këbi bēte bēșēxe. ⁶ Baka ko bēte gër angol dam ex cēla eņan eņ. Sēk këbi bela bēșēxe ga ŷēpara këni. Ata fel këbi: “Wën ine bayixēn kēn ro ciș aŷēparand fo?” ⁷ Yaka këno: “Ala abo međ ex na andiyen.” Ata fel këbi eni ye bën bēte gër andēda and reseņ andexēm. ⁸ Ga xwēyarēk, axwën andēda and reseņ an fel kēņo aŷēxēta ar kodī irexēm an: “Macēlēfi bērandiyen bën eyēbi cosēra, do űanalēfi bēmban bën.” ⁹ Ga sēka këno bēr wēlaw babi dam ex cēla eņan bën, ŷot këni ala kala atama amat and kodī ang rēp bax gër amēdēna ak. ¹⁰ Felata këni bēr wēlaw babi elod mopēd gēbēr bën ga këni yēla mēne nēmēc këbi șos. Barikan, șos këbi ala kala atama amat ang rēpēk gër amēdēna ak. ¹¹ Ala kala, and ko xana aņ, exo űunēņuna end axwën andēda eņ. ¹² Ata abat re ko: “Oko ine cēņ șosaxēn kēyēbo biyi gwēr fo gë bēr riyenik apēxēd amat fo bën, xarak biyi buņak oyat ok dek amēdēna aņ?” ¹³ Yaka

këŋo: “Lawo, wëno ŷoweŷ ami menan ex na dë! Ax gi ex na nde atama amat wëlër baxe, ang rëpëk gër amëdëna ak? ¹⁴ Kanal kodî irey in ey maŷi! Wëno wa ŷandi ke mo cos arandiyen afelatar an gwër fo gë wëj. ¹⁵ Ba ame kor na nde me di ang ŷandi ke ak gë napul iram in? Bëte ba ga nënga këme nde ki yakëraxind wëj?” ¹⁶ Ata Yesu fiata ko: «Mëŋ ex bëmban bën kë hi bëŷanar do bëŷanar bën bëmban.»

End ecës ed Yesu eŋ

¹⁷ And hi këni dam gër Yerusalem aŋ, Yesu nacët këbi bësëfan epëxw gë bëxi bën, re ko: ¹⁸ «Ga këne yende ako yaŋ gër Yerusalem, nanging mëne bela ke lëxw na wëno Asëniŷ ar ala an gër bëšadaxan bëlëngw do gër bëšalen. Do bën and këne xiti aŋ ebi ketan ene daw. ¹⁹ Bën fo ke lëxw gër bela bër benëŋ becëxe. Ata and këne lëšëra do ene këmëra aŋ, ene daw mo pika në osëx. Bari, wëno yatir akey atasën axani këme xani gër ecës.»

End Šak do gë Šaŋ eŋ

²⁰ Ga xucak eŋo, alindaw ar Sebede, gë bosëniŷ sëka këno Yesu. Ata foxi ko eŋo kara ŷeŷ. ²¹ Yesu wëka këŋo: «Ineŷa ŷandi ki.» Yaka ko: «Këla tanalëbi wa bosëniŷwën boram bëjo eni ketëna gër owun orey: abat gand liŷ, ajo gand šame.» ²² Na, re ko Yesu: «Wën, an nang ex na er këne xarand in. Axor nde kën xor en toro ang wëno ak?» Yaka këni: «Iyo, axor këmi xor.» ²³ Ata re ko bëte Yesu: «Dal ex, axor kën xor en toro ang wëno ak. Barikan, end ene ketëna abat gand liŷ, ajo gand šame eŋ, ax gi ex na wëno kë sanand. Bër xëñënan këbi Faba bën xwënëk bañëpara baŋo.» ²⁴ Ga wël këni eŋo bësëfan epëxw bën xoŷën kënebi bër gë abinëm. ²⁵ Ata Yesu wac këbi, re ko: «Anang nang kën mëne bëlëngw bër benëŋ becëxe bën awun këni wunënd gë mbëña gër bela bër gër owar orebën, do bësëm bën awasin kënebi wësinënd or gapak orebën ol. ²⁶ Bari gër enga endewën, kërex gi na mondako. Ar ŷandi këŋo yo exo gi alëngw an, gilexo ariyenin ar bela dek. ²⁷ Do ar ŷandi këŋo yo exo gi aŷanar gër enga endewën an, gilexo xadëp irewën. ²⁸ Wëno Asëniŷ ar ala an mondako yow këme mun diyenin, ax gi ex na ene diyenin. Ado aniyan andam aŋ wëd këme ang acosa fo eni pëxaxën bela bëranjëm.»

End bëšiwëk bëxi eŋ

²⁹ Yesu gë bësëfan bën ga këni šan angol and Yeriko aŋ, enga end bela babi sëfand na bura-bura. ³⁰ Xarak, bëšiwëk bëxi ŷëpa baxëna ler gër fëña do këni xararand. And wël këni mëne Yesu kë yowënd aŋ, këni xeŷënd:

«Axwën, kaŷënanëlexi biyi! Kaŷënanëlexi wa biyi Asëñiŷ ar Dafid!» ³¹ Ata bëranjëm kënëbi xexënd eni cësina. Barikan bën aŷo xeŷ këni kaŷ-kaŷ: «Axwën, kaŷënanëlexi biyi! Kaŷënanëlexi wa biyi Asëñiŷ ar Dafid!» ³² Ata xwëŷa ko Yesu, wac këbi. Ga ñat këni, wëka këbi: «Inëwa ŷandi këŷun mun din?» ³³ Yaka këno: «Axwën, mi ciwëta ŷandi këbo.» ³⁴ Ga xaŷënan këŷo, Yesu fëd këbi ala kala. And fëdët këbi aŷ, watëra këni ataŷ do kwël sëfa këno.

21

¹ And hi këni Yesu gë bësëfan bërexëm dam gër Yerusalem aŷ, ñat këni gër ingol ind Betëfage, ler gër etënd ed gë bañarëka. Aŷo lawën këbi bësëfan bëxi: ² «Yeyin gër ingol ind gër lëngw. And kën ñat aŷ, ata kënëbi sëk fali inëm mokap do gë ipali ler gër ndexëm. Pëtëgunëbi ene mëlanëgu. ³ Angëmëne ala wëka këŷun na, yakayidën mëne Axwën an rek mëni mëla. Ata këŷun sebën enëbi mëlaw.» ⁴ Ata mondako bax ex ŷata er ŷëgw ko alawënel in:

⁵ «Pelinëbi bër gër angol and Siyoŷ bën, Nëkoyino wa emun endewën eŷ ga ko yelind.

Gë onënga fo ko yelind yaŷ në fali inëm,

Yaŷ në ipali ind rëw këŷo emacar end andiyen ŷëpa ko*.»

⁶ Ata bësëfan bën ye këni, rix këni ang fel babi Yesu ak. ⁷ Ga wëlaw kënëbi fali inëm in do gë ipali in, labëra kënëbi gë banjëm. Yesu ŷëpaxën këŷo ibat. ⁸ Do ang barërëgu bani bela bën moñëmb: mar rendëra këni banjëm bandebën baŷ gër fëña; bëŷo fongëtëraw këni opat gër batëx do lab këni fëña in tar. ⁹ Ata ga këno sëfa Yesu, bëŷo gand lëngw, bëŷo gand epoy, këno ŷëkwënd do këni xeŷënd:

«Hosana, dafëlexo Asëñiŷ ar Dafid,

Betalexo ga ko yowënd ako gë oŷac or Axwën ol,

Wëlilexo xali yaŷ gër orën!»

¹⁰ And ñat ko Yesu gër Yerusalem aŷ, angol aŷ dek fuli këni. Er bani wëkarënd: «Noŷo ngwa hi ko ala ajo?» ¹¹ Eni yaka bërëmar: «Yama alawënel ar këno wacënd Yesu an ga ex nde! Gër Nasaret xaniw ko, fëco gër ebar ed Galile.»

End Aciw and Kaxanu eŷ

¹² And ñat ko gër Yerusalem aŷ, Yesu lil ko gër yangana ir Aciw and Kaxanu. Wäyëra këbi dek bër bax fandërand do gë bër bax yëcërand na bën. Yamëra ko bakwëtaya band bënëmb bër kodï baŷ do gë bañëpara band bëfan bër olëxwëte baŷ. ¹³ Ata fel këbi mëne Kaxanu rek: «Aciw

andam anj and cale ex barikan wën nëngwët kën emajï ed bërek☆.»

¹⁴ Na dëj gër yangana ir Aciw̃ and Kaxanu, ñatëraw këni bësiw̃ëk do gë bësejïk, ata fakën këbi ðek. ¹⁵ Bëšadaxan bëlëngw bën do gë bëšalen bën wat këni ðek becarax bënd ri baxo na bej. Wël kënëbi bëte obaš ol ga këni xej gër yangana ir Aciw̃ and Kaxanu: «Hosana, dafëlexo Asëniw̃ ar Dafid!» ¹⁶ Ata wëka këno Yesu: «Këy wëlënd nde er këni rend obaš in?» Yaka këbi: «Iyo aye këme wëlënd! Do wën, ba elod an pën ex na nde gër ed jëgw këni endam mëne obaš ol ðek gë bënd gër oyer ak ayas këne yasëd☆.»

¹⁷ Ga yaka ko mondako, seb këbi na, kwël šan ko angol and Yerusalem anj, ye ko gër ingol ind Betani, gër ed hi bax exo ðakix.

End andan enj

¹⁸ Ga xeyëk, Yesu fëdar këni enjo. Ata mopëd gëbër, ga ko baka gër Yerusalem, ¹⁹ wat ko andan ler gër fëña. Ga šapan ko, sëk ko tudëj opat fo. Ata re ko: «Wëj atëx anj bëte din ay dëw̃ na!» Andan anj ñayëk atanj! ²⁰ And wat këni bëšëfan bën enjo anj, šarandëra këbi xali do këni wëkarënd: «Mondake wa ñayëk andan anj atanj atanj?» ²¹ Ata re ko Yesu: «Dal in këmun felënd, angëmëne axwëta xwëta këno Kaxanu gë onjöpëgënan këm, ado etënd elo dëj ata kën fel: “Pacanal ro, ey ðapayax gër anjer” ata facanadox etënd el, ax gi ex na enajën ed andan fo xorëdon. ²² Nangin mëne ðek er kën xara yo gë ekwëta gër cale, ayakali këjun yakali Kaxanu.»

End or gapak or Yesu enj

²³ And ñat ko gër Yerusalem anj, Yesu lil ko gašëxe gër yangana ir Aciw̃ and Kaxanu. Ga këbi sëyalira na bela bën, ñatëgu këni bëšadaxan bëlëngw bën do gë bëxarëk bër Bëšëwif bën. Wëka këno: «Kërëš wëj gë or gapak or fe këyëbi sëyalixënënd bela bën? Nojyo wa yël ki or gapak olo?» ²⁴ Yesu yaka këbi: «Wëno bëte, emat fo këmun wëka wën. Angëmëne ayaka yaka këne, afel këmun fel gë or gapak or fe këme rixënënd bej bën. ²⁵ Xobuyi or babi buyind bela Šanj Batis ol, feye wa xaniw bax? Ba gër orën nde, ba gër bela nde?» Ata na bën këni nëkënëkërand: «And këne yakaye “Gër orën”, ata këbo wëka: “Inew̃a bayik wën ano kwëta ex na?” ²⁶ Bëte angëmëne ene yakaye: “Bela bën lawënëgu bañ”, awa yëdanëbene ðe amëxwër and bela anj gayik bën ðek Šanj Batis, alawënëd ar Kaxanu xwët këno.» ²⁷ Ata yaka këno Yesu: «Biyi ami nang ex na ba

noŷo lawēnēgu baŷo.» Yaka kēbi mēŷ: «Wēno bēte amun pel na ba gē or gapak or fe kēme rixēnēnd beŷo.»

End apēnētal and ocambenjar oki eŷ

²⁸ Ata Yesu fel kēbi bēte: «Baxētīn mun pel end ar gē odēmēta oki eŷ. Ga wāc kēŷo iŷanar in fel ko: “Doro asēniwēn yel ey diyenix gēr andēda and reseŷ.” ²⁹ Yaka ko: “Wēno axe űandi ex na.” Barikan, ŷena kēŷo ye ko aye dēŷ. ³⁰ Fel kēŷo bēte mondako fo lēmēta ixinēm in. Mēŷ yaka ko: “Okō ado aye kēme ye Faba!” Bari axo ye ex na. ³¹ Gērēgako, lēmēta ir fe wa ri bax er ŷandi baŷo sēm irebēn in?» Yaka kēni: «Iŷanar in!» Ata re ko Yesu: «Dal in kēmūn felēnd bēsēf bēr ŷagale bēn do gē bēsōxari bēŷacaxik bēn kē űatēt gēr owun or Kaxanu, wēn en bayi emban eŷ. ³² And yow ko ŷaŷ Batis eŷun masin fēña ir ŷenene aŷ, bēsēf bēr ŷagale bēn do gē bēsōxari bēŷacaxik bēn fo xwēta kēŷo. Barikan wēn ado ga nang kēn aye fēña iŷo, aŷun cena ex na end ola orewēn eŷ gayik ano kwēta ex na.»

End apēnētal and bēŷan bēxeŷax eŷ

³³ «Baxētīn mun pel apēnētal acēxe. Mondako ri baxo ala. Ga ri ko andēda and reseŷ, xece ko jey. Nac ko ambēxw akaraxēn and omen od reseŷ do bay ko bēte aciw űatēndēndēr. Na sebēnan kēbi bēŷan eni cetērēnd gē mēŷ er kēni xana in. Do ye ko kwēl dāmana. ³⁴ And sēgēk reseŷ aŷ, axwēn andēda an lawēnēgu kēbi bēriyenin bērexēm bēn eno mēlan ošet orexēm ol. ³⁵ Barikan bēŷan bēn sēra kēnēbi bēriyenin bēŷo, ŷewēra kēno abat, law kēno ajo do fētēra kēno ašēxen an. ³⁶ Lawēnēgu kēbi bēte bēriyenin bēšēxe, nēmēc ang ebani bēŷanar ak, bēŷan bēn narēndēra kēnēbi bēte xali. ³⁷ Mondake ko ri axwēn andēda an, afo ga felata kēŷo olawēn ol asēniwē ga baxo yēland mēne afēb kēno fēb. ³⁸ Barikan, bēn and watēgu kēno ga ko yow aŷ, kēni rend: “Mēŷ ex dē ar kē bēteli andēda an, marawēn enēŷo dāwe ebo bayixēn.” ³⁹ Ga űatēgu ko lēf gēr andēda and reseŷ, bēŷan bēn ŷonjorēra kēno fac-fac do lawēx kēno. ⁴⁰ Awa gērēgako, and ko yow axwēn andēda and reseŷ aŷ, mondake yēla kēn kēbi ri bēŷan bēŷo?» ⁴¹ Yaka kēni: «E gē oxoŷ osēm ko űatēgu ebi dāwēra bela bēxeŷax bēŷo do ebi tebēnan andēda and reseŷ aŷ bēŷan bēšēxe, bēr kēŷo ŷana eŷo cetēnd ašet reseŷ in and kē sēg aŷ.» ⁴² Na rew ko Yesu: «Awa do wēn elod an pēn ex na nde Oñēgw Omēnēk od rek:

“Ekaŷ ed ŷus bani bēbay bēr aciw el,
Bakan ko Kaxanu xali hik ekēl ed aciw el.
Gēr Axwēn xaniwēk eŷo,

Do biyi bon këbo šaranënd.”

⁴³ Mën̄ këmun felaxënënd mëne Kaxanu axan këḅun xan owun or gër orën ol wën Bëšëwif bën do ebi tebënan enëḅ end bër ax gi ex na Bëšëwif eni dëkaya ang yandi këḅo ak.

⁴⁴ Ekaÿ ed këme rend elo, ar këḅo wëcan an bënd-bënd ko hi,

Ar kë wëcan an, exo gi rongo-rongo

Bëte ar këḅo wëcan an, momot këḅo bot.»

⁴⁵ Ga wël këni bapënëtal baḅo, bëšadaxan bëlëḅw bën do gë ofariseḅ ok fëni këbi mëne Yesu bën dëḅ babi rend.

⁴⁶ Dek yandi babi eno tëra. Barikan amëxwër aḅ banëbi yëdand gayik bëranjëm alawënel ar Kaxanu xwët bano Yesu.

22

End apënëtal and eñër eḅ

¹ Ga xucak eḅo, Yesu këbi felërand bëte gë bapënëtal, ko rend: ² «Owun or gër orën ol er wëndërëk gë endey end emun end rin baḅo ekana asëñiŵ fo. ³ Lawën këbi bëriyenin bën enëbi yen bër fel babi eni yowëraw gër ofëna bën. Bari bën ñëp këni eni yow. ⁴ Lawën këbi bëte bëriyenin bëšëxe, enëbi pelëx: “Ogaš odam ok do gë opërac odam ok ñaš këmëni anëka yënëk yas eḅ, wën fo šëni këmun.” ⁵ Bari bër fel babi eni yowëraw bën abi bal bana eḅo. Fecan këbi eni tëf bende bën, kwël šapër këni: ajo gër ošëḅga, ajo gër opane odexëm. ⁶ Bër bayi bax na bën sëra këñëbi bëriyenin bën, xëmëra këñëbi xali lawë këñëbi. ⁷ Ga xoÿ ko emun eḅ, lawën këbi ocoroḅa odexëm ok enëbi dawëra bela bëḅo do eni cor angol andebën aḅ. ⁸ Ata emun eḅ fel këbi bëriyenin bën: “Ecemar ed ofëna ol, anëka feyëtëra këni, bari bër fel bamëni eni yow bën abi ñap bana. ⁹ Gërëgako yeyin gër angol, gër opëña od këni yëmbënd bela. Gë ar kën fed yo macëḅuḅëno.” ¹⁰ Bëriyenin bën šapër këni gër angol, ed opëña el. Do gë ar fed këni yo, hi ko asëmbak, hi ko ar šenene, wac këñëbi gër ofëna. Ata mondako fëxw bani gër aciŵ and ofëna. ¹¹ Ga lilëḅu ko emun eḅ ebi nëkon bër wacëḅu këñëbi bën, wat këḅo ar bayik ax cuḅa bana anjëm and ofëna. ¹² Wëka këḅo: “Lawo, mondake wa lilëḅu këy ro gë acud and ofëna këm.” Ata ala ajo šësinan këḅo yem. ¹³ Emun eḅ fel këbi bëriyenin bërëxëm bën: “Kapin osapar oḅ do gë otaxan ok eno yayaxën fac gër ecamëdan. Tesëxëlexo, ḅatayaxëlexo ebasa el.” ¹⁴ Ga ñata ko Yesu apënëtal aḅo, re ko bëte: «Enimin, bëranjëm exëni bër wac këbi këbi bën. Barikan təkër fo exëni bër sana këbi bën.»

End šagale eŋ

¹⁵ Ata ofariseŋ ok w̄acēr kēni eni cala endey end kēno w̄ēka Yesu eno bonaxēn. ¹⁶ Ga šot kēni, law̄en kēnēbi bēsēfan bērebēn bēn do gē od Erod gēr Yesu. Ga ŋat kēni re kēni: «Asēyali, anang nang kēmi mēne wēj end dāl fo kēy reyand. Enimin, fēña ir Kaxanu in kēyēbi w̄asinēnd bela bēn. Ala ayo yēdand na, bēte ayo nēkonēnd na ala an ba noŋo hi ko eyo pelēraxēn. ¹⁷ Gērēgako, pelēlēbo er yēla kēy gēr endey eŋo in: Aŋap nde ŋapēk šagale ir ko w̄ēkand Sesar in? Mi medēnd nde, ba mi teb emed el nde?» ¹⁸ Ga wata ko Yesu osit orebēn ol, yaka kēbi: «Wēn bēŷēŋenax bēr kē labayand hi kēn, inew̄a ŷandixēn kēŋun ene bon? ¹⁹ Masinine kodī ir kēn w̄edfaxēnēnd šagale in.» Ata fēxwēn kēno atama amat. ²⁰ Ga nēkon ko, w̄ēka kēbi bēr xeta baŋo bēn: «Dēxas in ir noŋo wa ex?» Yaka kēno: «Ir Sesar.» «Do oŋac ol cēŋ?» ²¹ Yaka kēno bēte: «Orexēm fo ex.» Ata re ko: «Mašino Sesar erexēm in, do Kaxanu er xwēn ko in.» ²² Ata ga šaran kēbi ang yaka ko ak, kwēl šapēr kēni abat abat.

End Yesu do gē Osaduseŋ eŋ

²³ Kwēl yatijo fo, Osaduseŋ yow kēni bēte gēr Yesu. Bēn ex bēr bax yēland mēne ekani ed gēr ecēs ax gi ex na. Ata re kēni: ²⁴ «Asēyali, baxētēl er fel kēbo Moyis in. Angēmēne asošan exo cēs tebētārēxe obaš, abinēm kēŋo bēteli asoxari an, eŋo dēw̄enaxēn obaš ar nemik an. ²⁵ Xarak, gēr ndebi ro ocambenjar ocongoki hi baxēna aminēmēra. Iŋanar in ŷēr ko, bari šēs ko obaš kēm. Abinēm bēteli kēŋo asoxari ar sebēta kēŋo an. ²⁶ Nemi ko mēŋ bēte obaš kēm. Ako fo hi babi bēn bēcongēbēxi bēn dek. ²⁷ Ga faŷera kēni bēn dek, šēs ko bēte asoxari an. ²⁸ Do yatir ekani ed bēsēsēk cēŋ, alindaŋ ar noŋo w̄a ko hi gayikako bēn dek bēcongēbēxi bēn aŷēr ŷēr bano?» ²⁹ Yaka kēbi Yesu: «Wēn ata and kēn lifēnd dēŋ ex de. Aŋun pēni ex na Oñēgw Omēnēk ok, bēte an nang ex na panga ind Kaxanu in. ³⁰ An nang ex na nde mēne yatir ekani ed bēsēsēk, eñēr ax gi na? Bēsōšan bēn do gē bēsōxari bēn ang omeleka fo kēni hi yaŋ gēr orēn. ³¹ End ekani ed gēr ecēs eŋ, elod an pēn ex na nde er fel kēŋun Kaxanu in? Ga re ko: ³² “Wēno ex Kaxanu, ar yata kēŋo Abēraxam an, wēno ex Kaxanu, ar yata kēŋo Isak an, bēte wēno ex Kaxanu, ar yata kēŋo Jakob an.”» Ata re ko bēte Yesu: «Awa eŋo w̄asinēdoŋun mēne Kaxanu, Kaxanu ir bēbēngw exo, axo gi ex na ir bēsēsēk.» ³³ Ata dek bēr baŋo baxēt bēn, šaran kēbi end osēyali orexēm eŋ.

End apela anēngw eŋ

³⁴ And wël këni ofariseŋ ok mëne Yesu abon bon këbi bëte Osaduseŋ ok, fedër këni. ³⁵ Ata ga ŷandi këbi eno bon Yesu sana këno asëyali ar acariya and Moyis eŋo mëkara. Ga sëka këŋo wëka këŋo: ³⁶ «Asëyali, apela and fe ex anëngw aŋ gër acariya and Moyis?» ³⁷ Yaka ko Yesu: «Nanëlo Kaxanu, Axwën arey an, gë yomb irey ak dek, gë enjëw endey ak dek, gë anjëlän andey ak dek.» ³⁸ Apela aŋo ex and xucak dek aŋ, mëŋ ex anëngw aŋ. ³⁹ Baxëtël and bëtëk aŋ: “Balindëlexi end ašandax eŋ ang ki balënd end gaf irey ak.” ⁴⁰ Acariya and Moyis aŋ dek do gë osëyali or bëlawënel bër Kaxanu ol dek, gër bapela baki baŋo ex.»

⁴¹ Gër ed bärër bani ofariseŋ, Yesu wëka këbi endey eŋo: ⁴² «Ake yëla kën end Afexën eŋ? Ar andëwëra and noŷo hi ko?» Yaka këno: «Oko, ar andëwëra and Dafid!» ⁴³ Ata re ko bëte Yesu: «Ga ŷëm ko gë panga ind Angoc Amënëk iŋ, Dafid baŋo wăcënd Afexën an, Axwën arexëm and baxo rend: ⁴⁴ “Axwën an fel këŋo Axwën aram an. Nëpal gand liw iram ro, xali mi korën bërangoŷëra and gë wëj bën xali eyëbi bëña.” ⁴⁵ Gayikako Dafid mëŋ dëŋ këŋo wăcënd Afexën an, Axwën arexëm, mondake cëŋ hi ko Asëniw arexëm?» ⁴⁶ Bari gabatak ax kor bana eŋo yaka. Ata elod yatijo ala bax yëxw na eŋo mëka ŷey.

23

End bëšalen do gë Ofariseŋ eŋ

¹ Akey amat, Yesu babi felërand amëxwër aŋ gë bësëfan bërëxëm bën. ² Ata ko rend: «Bëšalen bën gë ofariseŋ ok bëtëk gër aňëpara and Moyis do kënebi sëyalind bëla bën. ³ Mëŋ ex, mayindën ang kënun sëyalind ak. Bëte tëfindën er kënun felënd in. Bari kërenëbi tëfëtëlinä na ang këni rind ak. Bën ani dind na er këni sëyalind in. ⁴ Ang bër këbi libënënd bonëb botibax bëla fo hi këni xarak bën gë təkërak anëbi dëcand na. ⁵ Enëbi kwitaxënënd bëla bën, imboto këni fugand gër eyiŷ, do këni šudand bocud bond gë oňanën*.” ⁶ Mbaŋ ñan këni eye ed në er hik ñambëran el do gë eketëna ed axwën ofëna el. Mbaŋ ñan këni baňëpara band gër lëngw baŋ gër baciw bacaleya. Bëte gër ed këni ŷëpara mbaŋ këbi nënganënd enëbi cëmarand bëla bën. ⁷ Bëte mbaŋ këbi nënganënd enëbi macënd “asëyali.” ⁸ Bari kan wën këren mand na enun mac “asëyali.” Asëyali arewën an abat fo ex, do wën dek aminëmëra hi kën. ⁹ Do ala këreno macënd na “Faba” gër ebar, gayikwa abat fo ex

* **23:5** 23.5 Polo gër bëmбото бënd bani fugand bëŋo, bëngas bënd er rek Akayëta and Kaxanu in bani ŷëgwënd.

Sorix irewën, Faba ir yaŋ gër orën in. ¹⁰ Këren mand na enun mac alëngw. Wëno Afexën an gabat fo hik alëngw arewën an. ¹¹ Alëngw arewën an gilexo ariyenin arewën. ¹² Ar kë rafëna an, Kaxanu alat këŋo lat, do ar wāk eno bëña an, Kaxanu arafën këŋo rafën.» ¹³ Yesu šom ko: «Wën bëšalen bën gë ofariseŋ ok, bëÿëŋëanax bër kë labayand hi kën, ata mbaŋ wë këŋun. Ebët ed owun or gër orën el kën wedind. Wën dëŋ an dīlënd na, bëte anëbi tebënd na eni dīl bër ŷandi këbi bën. ¹⁴ Wën bëšalen bën gë Ofariseŋ ok, bëÿëŋëanax bër kë labayand hi kën, mbaŋ wë këŋun! Wën këbi yambarand bësoxari bësebeta sebëta bën. Bëte wën fo watak ašale, ašale, ašale, mëŋ ex kiti indewën in gë pit fo kë yëka. ¹⁵ Awë wë këŋun wën bëšalen bën do gë ofariseŋ ok, wën bër ex bëÿëŋëanax bër kë labayand bën! Angwëngw and ex yo kën xegëtand, gër ed ex yo gër ebar kën hërënd eno dëanaxën ala gër cale indewën. Do ala ajo and ko hi ašalek aŋ, eno di šakëlëbëd šaki ar gër xodux, ar wënak nëmëc wën.

¹⁶ «Ata mbaŋ wë këŋun wën bër këbi lëngwelind bela bën, xarak bëšiwëk en, bëÿëŋëanax bër kë labayand hi kën! Wën këbi felënd bela bën mëne ala exo yašaranënd Aciw and Kaxanu aŋ, xarak axo di ex na er re ko in, ošëba aŋo dëk na. Bari angëmëne exo yašaranënd kaŋe ir lëf in, xarak axo di ex na er re ko in, alëk këŋo lëk ošëba ol. ¹⁷ Ata and an yëlarand na ex dë! Inewā xurik ex këbën: kaŋe in nde, ba Aciw and Kaxanu aŋ nde, mëŋ ar kë wënënënd kaŋe an? ¹⁸ Wën këbi felënd bëte bela bën mëne ala exo yašaranënd angëb aŋ xarak axo di ex na er re ko in, ŷowëÿ aŋo gi na. Bari exo yašaranënd šadaxa ir ex yaŋ gër angëb in, xarak axo di ex na er re ko in, alëk këŋo lëk ošëba ol. ¹⁹ Ata and an yëlarand na ex dë! Inewā xucak ex këbën: ba šadaxa in nde? Ba angëb aŋ nde mëŋ ar kë wënënënd šadaxa an? ²⁰ Ar kë yašaran angëb an, anëka yašaran ko dëk gë er ex yaŋ gër angëb in. ²¹ Ar kë yašaran Aciw and Kaxanu an, anëka yašaran këŋo Kaxanu mëŋ ar lëgëk na an. ²² Ar kë yašaran orën an, anëka yašaran ko añëpara and owun or gër orën aŋ do gë Kaxanu mëŋ ar ŷëpaxënëk an. ²³ Wën bëšalen bën, gë ofariseŋ ok, bëÿëŋëanax bër kë labayand hi kën, ata mbaŋ wë këŋun! Emed ed dim el aye yek: hik ir esëngëng, hik ir eŷamën, hik ir ongën. Barikan, ola or šenene ol, gë axaŷënan in, do gë egi ed ala axwëta xwëta el lëngwëk gër acariya and Moyis. Beŋo doŋun bal nëmëc xarak an teb ex na emed ed dim el. ²⁴ Wën bëlëngweli bëšiwëk hi kën! Mondake këno hëlënd yer gelemba in, do këno sëpënd eŋoŋen eŋ? ²⁵ Wën bëšalen

bën gë Ofarisenj ok, bëÿënjënax bër kē labayand hi kën, ata mbanj wë kējun! Odëyamb odewën ok kën wënënënd fac fac in, xarak ed lëf lëf el dek buyarëk. Gër owëkw orewën er xëñëk: orek do gë oñandi oñënjënax. ²⁶ Wëj farisenj ijo, ang ašiwëk fo hi këy! Nebël pere odëyamb ok ed lëf lëf el ðamana ey mënënaxën ed fac fac el! ²⁷ Wën bësälén bën, gë ofarisenj ok, bëÿënjënax bër kē labayand hi kën, ata mbanj wë kējun! Ang oñeg od fešën këni fo fac fac in hi kën. Barikan, polo ošapar owërek do ðek obuyaraxik fo fëxwëk. ²⁸ Ata wën, mondako hi kën: gër ogës od bela ang bër šenene fo xarak bëÿënjënax bër kē labayand hi kën. Yer betëmbak fo hi kën. ²⁹ Wën bësälén bën, gë ofarisenj ok, bëÿënjënax bër kē labayand hi kën, ata mbanj wë kējun. Wën dëj kē bayënd bañeg band bëlawënel bër Kaxanu bañ. Wën kē ÿañënënd bëte bañeg band bër šenene bañ. ³⁰ Bëte wën fo kē rafënannd mëne kido angwën and bëxarëk bërewën añ hi ban, an bar dona gë bën gër eðaŵ ed bëlawënel bër Kaxanu bëjo. ³¹ Wën dëj kē reyand osede or kējun lëxwënd ol ga kën rend ako mëne wën ex obaš or bër laŵ këbi bëlawënel bër Kaxanu ol. ³² Ata kemënayin ðe en mendëra, bašin xali ex dëmbuca eñënjënax end bëxarëk bërewën eñ! ³³ Ata wën ang bandën fo hi kën, ang otaŵ-orang fo hi kën! Mondake kën xwëÿëta kiti ind gë xodux in? ³⁴ Mëj ex, wëno alawëneli laŵëneliw këmun: bëlawënel, gë bërenik, do gë bësälén. Barikan wën, mar alawë kënebi laŵ, mar fika kënebi, mar xëmëra kënebi xali gër baciŵ bacaleya bandewën, do mar narëndëra kënebi xali. Gë angol gë angol kënebi ÿana enëbi tëfërand. ³⁵ Ata wën awëcan kējun wëcan kiti in nē end ošat or lexik gër ebar eñ. Anëp kējun nëp nē end ošat oño. Ga ÿana ÿana ko gër ošat or Abel, ar šenene an, Kaxanu ðek ko sëf xali gër or Sakari, asëñiw ar Berekiya an, ar laŵ këno fëco angëb fëco ebët, lëf gër yangana ir Aciŵ and Kaxanu an. ³⁶ Dal in këmun felënd, wën bela bër gë okey oko bëjo dëj kējun wëcan ðek beño.»

End Yesu do gë Bëyerusalem eñ

³⁷ «E Bëyerusalem, wën këbi laŵënd bëlawënel bër Kaxanu bën. Wën fo këbi fëtërand gë oxaÿ xali eni cës ðek bër kējun laŵëneliwënd bën. Wëno bandanjëm xacëra ke mun bar ang këbi barënd ecare obaš orexëm ðila gër obafe odexëm ak. Bari wën an ma ex na. ³⁸ Ata nē eño ko ÿañëtaxën Kaxanu Aciŵ andexëm añ. ³⁹ Ga re këme, doro fela këne ewat el xali yatir kën re: “Betalexo ar kë yowënd gë owëc or Axwën an!”»

24

End eyëcar ed Aciw̃ and Kaxanu eŋ

¹ Ata Yesu ga ko šan gër Aciw̃ and Kaxanu, bësëfan bërëxëm bën re këni: «Asëyali, nëkonël bameŋ band bongaỹ baŋ ang yëlëra këni ak, monje yek de.» ² Yesu yaka këbi: «Dal in këmun felënd, bameŋ band kën watënd baŋo, dek kë yëcar; ekaŋ gebatak ax bayi na eyëlëtërëx!»

³ Ga fiat këni gër etënd ed gë bañarëka, Yesu yëpa ko. Ata ga xeta këno bësëfan bën, wëka këno: «Asëyali, pelëlëbo ba nand fe kë yëcar Aciw̃ and Kaxanu aŋ? Ine këbo w̃asin mëne anëka kë saxëgund eŋakaw edey el do gë ekwët ed ngwën el?» ⁴ Ata Yesu yaka këbi: «Diyindën gë onden oŋ, ala këreŋun yifad na xali en ma endexëm eŋ. ⁵ Bela bërãnjëm kë yowëraw gë oŋac oram ol do eni dend: “Wëno ex Afexën an.” Ata mondako kënëbi yifa bërãnjëm. ⁶ Ado awël kën yana en wëlënd oŋer or kë fët gër owar oŋ. Mongwël dëŋ kën yana en wëlënd edandër el. Bari këreŋun dëgëneď na! Afo ex kuca pere beŋo, xarak ax gi ex na pere ekwët ed ngwën el. ⁷ Er këbi yana ebi takërërand bela bën gë enëŋ gë enëŋ, do gë ebar gë ebar. Në ed mar enjo etëm këbi yana ebi wëcanënd. Bëte në ed mar, ebar el kë yana ex dëgënd. ⁸ And kë xuca dek beŋo aŋ, nangin mëne aŋana fo yanak toro in. ⁹ Ata alëxw kënun yana enun dëxwënd në er kën soro, bëte alaŋ kënun yana dfaŋënd. Dek benëŋ bend bela beŋ kënun šusëra në end oŋac oram. ¹⁰ Bërëmar gër enga endewën, and këni yana eni watënd beŋo dek aŋ aŋëpëgënan këbi yana ebi ŋëpëgënanënd endam eŋ. Do bërãnjëm kë yana ex yifarënd, bërãnjëm kë yana ex cusërënd në end oŋac oram. ¹¹ Bëlaŋwënel bënëgwëš bërãnjëm kë šanayaw na do enëbi yifand bela bërãnjëm. ¹² Mbaŋ kë yëmb eŋëŋenax eŋ gër ngwën ro, ata gër oŋëkw or bela bërãnjëm aŋana aŋ abašëta kë šašëta. ¹³ Barikan, ar kë xemëna xali yatir kë xwët endexëm an, afex ko fex. ¹⁴ Atëfëtan and owun or Kaxanu aŋ afem kë hi mopem dëk ebar el do gër ed ex yo. Mondako kë hixën osede gër benëŋ bend bela. Ata amëd aŋo fo kë xwët ngwën in.»

End amena acaraxik eŋ

¹⁵ «Mëŋ ex and këno watënd aŋwendëran ašaraxik ar reya baxo alaŋwënel Daniyel mëne ayow ko yow aŋ, lëf gër ed šëbak, awa pënileŋo aye ar kë fënënd akayëta aŋo an*.
¹⁶ Mëŋ ex, bër lëgëk gër ebar ed Yude bën gërëxëdëlexëni gand osënd. ¹⁷ Bëte ar kë hi yaŋ në ejur ed këbe an,

* 24:15 24.15 Daniyel 9.27

gërëlexo. Kërëxo pedan na ÿeỹ lëf. ¹⁸ Ar kē hi gēr ošēnga an, gērëxëlexo. Kërëxo bakan na banjēm bandexēm gēr iciw̃. ¹⁹ Awa amēd aṇo, mbaṇ kēni soro bēsoxari bēr gē bacēl bēn do gē bēr kēbi yerinēnd obaš bēn. ²⁰ Mēṇ ex caleyindēn kērëx ṇatēgu na ongēr ondwēn oṇ amēd and gē ayem, ba gē akey and eteyēta. ²¹ Ata bakey band toro itēm kē hi. Elod ga ri ko Kaxanu ngwēn iṇ ala ax wat ex na toro indako rako iṇ, bēte din ala ax wat na. ²² Kaxanu abašēta ko bašēta bakey band toro baṇo, nē end bēla bēr sana kēbi eṇ. Angēmēne axo bašēta ex na, ala ax pex na. ²³ Angēmēne ala eṇun pelēnd: “Nēkodo ro Afexēn an!” ba “Fēn exo Afexēn an”, kērēno kwēta na. ²⁴ Bēlawēnel bēnēgwēš kē šanayaw na do eni dend mēne bēfexēn hi kēni. Ari kēni ṽana eni dind becarax enēbi yifaxēnēnd bēla bēn. Kido mokam, ado bēr sana kēmēni wēno bēn dēṇ ayifa yifa donēbi. ²⁵ Awa ḍamana ex ṇatēgu toro iṇo kēmun nangēnēnd beṇo. ²⁶ And kēnun fel mēne Afexēn an gēr ladawe watēgu kēno aṇ, kēren yed na. Ba enun pel mēne lēf gēr baciw̃ banakaya exo, kērēno kwēta na. ²⁷ Enimin ga re kēme, ang kēn watēnd ebingara el cangēt orēn ak, mondako kēne watēd wēno Asēñiṽ ar ala an yatir kēme bakaw. ²⁸ Ax gi ex na nde gēr ed ex embēr kēni barērēnd oyafe ol? Mēṇ ex yatir kēme bakaw, ala ax nem na.» ²⁹ Ata re ko bēte Yesu: «And kē xuca bakey band toro baṇo: eṇan eṇ aṽēdēwēḍa kē wēdēwēḍa, facaw̃ in aloḅ kē loḅ, oṽal oṇ axwēcēta kē ṽana ex kwēcētand do ḍek bebēr gē panga gēr orēn bēn kē sēngērēbētara. ³⁰ Ata amatinali and wēno asēñiṽ ar ala aṇ ašanaya kē šanaya yaṇ gēr orēn. Do benēng bēnd bēla beṇ ḍek gēr ebar ro kē ṽana ex denitand nē end wēno asēñiṽ ar ala eṇ. Awat kēne watēgu gēr orēn ga kēme šēlaw gē baṇar baṇ, gē panga iṇ do gē enjaran etēm. ³¹ Meleka kē farix na kereloṇ, and kēni wēl ocandaṽ aṇ enēbi bar bēr yata kēmēni bēn bebēt yo bebēt ir orēn, ebar el ḍek. ³² Mayin eṇun tēyali apēnētal and andan aṇ. Ax gi ex na nde and kē nētēnd oḍini aṇ kēn nangēnd mēne ḍam ex ecaša el? ³³ Bēte wēn and kēn wat ḍek beṇo aṇ, nangin mēne wēno Asēñiṽ ar ala an gogo kēme bakaw, ado gēr ebēt hi kēme. ³⁴ Dal in kēmun felēnd, an cēsēra na ḍek ex ṇana toro ind kēmun felēnd ayow kē yow iṇo. ³⁵ Orēn ol gē ebar el axuca kē xuca, barikan eyeyan edam el laṇ kē bayi.»

End ekwēt ed ngwēn eṇ

³⁶ Ata Yesu re ko bēte: «End akey eṇ do gē end apēxēd and kēme bakaw eṇ, ala gabatak ax nang ex na: ax gi ex

na omeleka od gër orën ok, ax gi ex na wëno Asëñiŵ ar ala an. Faba Kaxanu gabat nangëk. ³⁷ Ang fënga babi ampumbuluÿët aŋ bela bën angwën and ebaxo Nowe ak, mondako fo këmëni fënga bëte wëno Asëñiŵ ar ala an, yatir këme bakaw. ³⁸ Damana ex yow ampumbuluÿët aŋo, bela bën er xwënda bani: ñambëran, gë oşëb, gë oÿër, do gë eñërendër ed obaş orebën, xali yatir lil ko Nowe gër akuluŋ. ³⁹ Ÿoweÿ abani yëla na xali ñatëguk ampumbuluÿët ga sëbëk tëb itëm, ÿemeli këbi kwëc ebar el dek. Ata nemira këni dek ang ebani ak. Ako fo këbi bët yatir këme bakaw wëno Asëñiŵ ar ala an. ⁴⁰ Bela bëxi eni ñandërand në oşënga, abat këmo wëla, mo teb ajo. ⁴¹ Në er këni sënjëränd bësoxari bëxi, abat mo wëla, ajo mo teb. ⁴² Mëŋ ex, titinayin gayik an nang ex na yatir këme bakaw wëno Axwën arewën an. ⁴³ Aye fëni këŋun mëne axwën iciŵ an, exo nangënd nand ko yow arek na, afer na ko ferëna. Aŋo teb na exo tënga iciŵ indexëm in. ⁴⁴ Ga re këme, wën bëte giyindën bëwëlëk key yo key gayik wëno Asëñiŵ ar ala an, and bayik an yëland na abaka këme bakaw aŋ këme şanayaw.»

End apënëtal and bëriyenin bëxi eŋ

⁴⁵ Ata Yesu baş ko eyeyan el re ko: «Xadëp ir fe wa hik irenik ir xwëta këŋo axwën arexëm xali sebënan këŋo andiyen and ebi dëband bër ekun endexëm bën nand ÿapëk na? ⁴⁶ Awa xadëp ijo nëngandëralëŋo angëmëne axwën arexëm an asëk sëk këŋo ga ko ri er fel baŋo exo dind in. ⁴⁷ Dal in këmün felënd, axwën ar xadëp ijo an asebënan këŋo sebënan dek acota andexëm aŋ. ⁴⁸ Barikan angëmëne xadëp ir gë emëkw etëmbak exo, ata ko re: “Axwën aram an dek nëkaw ko.” ⁴⁹ Ata ko xwënda ekëm ed boşandaŵ, ñambëran do gë oşëb. ⁵⁰ Axwën an aŵayiw ko ŵayiw eŋo pënga xadëp ijo gë akey and axo yëla bana abaka ko bakaw aŋ. ⁵¹ Ata damana eŋo dapaxën fac, mbaŋ këŋo şëndën ang këbi şëndën Kaxanu dek bëÿëŋënax bër kë labayand ak. Fac ko ŷana exo tesëxënd do exo ŋatayaxënd ebas a el.»

25

End apënëtal and odënaŵ epëxw eŋ

¹ «Ata owun or gër orën ol er wëndërek gë endey end odënaŵ obeja epëxw od wëd bax odambo odebën ok eno kacaxën şambenjar ir bax ÿërend fo. ² Odënaŵ oko er hi bani oco opëñirëx do oco od şëdëta babi. ³ And bani yend gër ekaca aŋ, odënaŵ opëñirëx ok wëd këni odambo odebën ok penarëxe ogu ond këni başëd oŋ. ⁴ Barikan

odënaŵ odenik ok fena këni ugu oŋ në ocëlakuŋ. ⁵ Ga wëdeliw këŋo icën iŋ, rašëra këbi abat abat bën dek.

⁶ «Emëf ekarëk el, xeŷ ko ala: “Icën iŋ në eŋatëgu exo! Icën iŋ, në eŋatëgu exo! Marayin eno kaca!” ⁷ Aŋo nëngëtara këni dek odënaŵ obeja ok. Xanira këni ala kala exo nëkon lambo irexëm in. ⁸ Ata odënaŵ opënrëx ok xara kënebi od šëdëta babi ok: “Cetinëbo wa təkër ugu ondewën oŋ, në edomi ex odambo odebi ok.” ⁹ Yaka kënebi: “Ali abo gi na gwac! Yeyin en yëcëgu gër bëfan.” ¹⁰ And ye këni aŋ, ħatëgu ko icën iŋ, odënaŵ od wël bax ok lilëx këni gë mëŋ gër aciŵ and ofëna do kwël šoke këni ebët el.

¹¹ «Ga nëkanak, odënaŵ obeja od ye bax eni yëcëgu ugu ok, ħatëgu këni do këni wacënd gër ebët: “Axwën, Axwën, përetënëlebo!” ¹² Bari šambenjar ir bax yërënd in yakaw këbi lëf: “Dal in këmun felënd, wëno amun nang ex na.”» ¹³ Ata ga ħata ko Yesu apënëtal aŋo, re ko bëte: «Mëŋ ex, wën bëte titinayin gayikako an nang ex na akey aŋ do gë apëxëd and këme bakaw aŋ.»

End apënëtal and bëriyenin bësas eŋ

¹⁴ «Bëte ata kë hi ang endey end ala ar ye bax đamana fo. Đamana exo yexën wac këbi bëriyenin bërexëm bën do sebënan këbi napul irexëm in eni cënan. ¹⁵ Er yëlëra babi: aŷanar an, okilo oco od kaŋe; axinëm an, okilo oki do asasën aŋ, kilo ibat. Er hi bax ala kala exo cënan er fëxwën këno in gë oxor orexëm ol. And ri ko mondako aŋ, ala ajo ye ko kwël. ¹⁶ Ataŋ ar fëxwën baŋo okilo oco an, ye ko gër andiyen. Šënan ko kaŋe ir fëxwën baŋo axwën arexëm in, šot ko okilo oco ocëxe. ¹⁷ Bëte ar fëxwën baŋo okilo oki an, šot ko okilo oki ocëxe. ¹⁸ Barikan ar fëxwën baŋo kilo ibat an, ye ko nac ko ambëxw gër ebar, do wëg ko kaŋe ir axwën arexëm in.

¹⁹ «Ga nëkak, axwën ar bëriyenin an, wăŷiw ko. Ata wac këbi bëriyenin bërexëm bën eno pelëra ala kala ba mondake šënan ko kaŋe ir sebënan baŋo in. ²⁰ Ar fëxwën baŋo okilo oco an ħatëgu ko gë okilo oco ocëxe, re ko: “Axwën, okilo oco sebënan baye. Nëkođa ga šotëli këme okilo oco ocëxe.” ²¹ Axwën arexëm an yaka ko: “Yo wëj ariyenin ayekax hi këy, ar mokwëta mbaŋ hi këy. Bëbër sebënan bami bën ax nëmb bana do lëkayali këy šënene. Gërëgako bëbëranjëm këmi sebënan. Ga nëngandëra ke ako, wëj bëte anëngandëra ki nëngandëra!” ²² Ar fëxwën baŋo okilo oki an, ħatëgu ko bëte gë okilo oki ocëxe, re ko: “Axwën, okilo oki sebënan baye. Nëkođa ga šotëli këme okilo oki ocëxe.” ²³ Ata yaka ko axwën an: “Yo wëj ariyenin ayekax hi këy, ar mokwëta mbaŋ hi këy. Bëbër

sebënan bami bën ax ñëmb bana do lëkayali këy ênenene. Gërëgako, bebëranjëm këmi sebënan. Ga nëngandëra ke ako, wëj bëte anëngandëra ki nëngandëra!”²⁴ Hatëgu ko ngwa ar fëxwën baŋo kilo ibat an. Ata re ko: “Axwën, anang nang këme mëne wëj mbaŋ xem ki ataxan: asaŋ këy sayënd eyamb el gër ed bayik ay nedëra bana. Bëte axana këy xanand gër ed bayik ay hiş bana.”²⁵ Ga yëdara bame şonaxën bame kaŋe irey in mongwëg gër ebar. Nëkoda, kanal er xwën këy in.”²⁶ Ata yaka ko axwën aŋ: “Ata wëj ay ye ex na de! Ar ariyenin axwëlaraxik ey! Anang nang këy mëne asaŋ këme sayënd gër ed bayik ame nedë bana, axana këme xanand gër ed bayik ame hiş bana.”²⁷ Barikan ey kwëtëdo kaŋe iram in gër otaxan od bëwëxëta bër kodî. Ga bakaw këme ako ata xana dome gë er şënak.”²⁸ Ata na dëŋ fel këbi bërândiyen boşandaŋ: “Kanino tan kaŋe ir lëkaya ko in eno yël ar gë okilo epëxw an.”²⁹ Ar kë şënan yo er şot ko in, Kaxanu asënd këŋo sënd xali exo cotëra nëmëc. Bari ar bayik ax cënan ex na an, ado er xaŋ këŋo in dëŋ këŋo xan.”³⁰ Gërëgako ariyenin axwëlaraxik ajo, pimëxëno fac gër ecamëdan, gër ed këni sesënd bela, gër ed këni hatayand ebaŋa.»

En kiti ifelatar eŋ

³¹ «And këme bakaw wëno Asëniŋ ar ala aŋ, gë enjaran endam eŋ, gë dek omeleka odam ok, në añëpara and owun këme yëpa.»³² Ata yatijo, benëng bend bela beŋ dek eni barërëgu gër ed këmi hi. Ata mëni pitëndër ang këbi fitëtërend axadac opeŋ ok gë obeci ak.»³³ Mëni bar opeŋ ok gand liŋ iram do obeci ol gand şame.

³⁴ «Wëno emun eŋ dëŋ këbi felëd bër gand liŋ iram bën: “Tëkawëne wën bër betak gër Faba bën. Kanayin owun or xëñënan baŋun elod ga ŋanak ngwën ol.”³⁵ And xor baxe enjo aŋ, wën yël baxe er këme yamb in. Sel baxe men, yël këne me eceb; hi bame aliyer, xwëtaya këne.»³⁶ Tëb gë eman ebame, şudëra këne. Şëxwëra bame, yeli kën şëma këne; hi bame gër epëra, yëkwali këne.”³⁷ Ata bër şënenene bën ene mëka: “Axwën, niŋe xor baxi enjo do biyi yël këmi er këy yamb? Niŋe sel baxi men do yël këmi ey ceb? ”³⁸ Bëte niŋe hi bay aliyer do biyi xwëtaya këmi? Niŋe bayi bay tëb gë eman eŋ do şudëra këmi? ”³⁹ Niŋe şëxwëra bay do biyi yeli këmi mi cëma? Niŋe hi bay gër epëra do yëkwali këmi?”⁴⁰ Ata mëni yaka wëno emun eŋ: “Dal in këmun felënd, nand rin këno yo enjekax gër ga bak yo, abat gër bëmaŋe bëndam, wëno rin këne.”

41 «Bëte afel këmëni felëd bër gand şame bën: “Nacëtaxëne fa, wën bër xoÿën kënjun Kaxanu bëjo! Yeyin gër xodux or din ir din ol, or fëtën ko ebi dıapaxën şabucara in do gë omeleka odexëm ok. 42 And xor baxe enjo aŋ, wën ane yël bana er këme yamb in. Sel baxe men, ane yël bana me eceb. 43 Hi bame aliyer, ane kwëtaya bana. Hi bame tëb gë eman eŋ, ane cudëra bana. Şëxwëra bame, wën an yeli bana ene cëma. Bëte hi bame gër epëra, ane yëkwali bana.” 44 Ata eni yaka bën bëte: “Axwën, niÿe wa xor baxi enjo eŋ, niÿe wa sel baxi men, niÿe wa hi bay aliyer; niÿe wa hi bay tëb gë eman eŋ, niÿe wa hi bay gër epëra do biyi ami dëba bana?” 45 Ata këmëni yakad: “Dal in këmün felënd, nand bayik ano din ex na enjekax gër ga bak yo, ar wäk endam an, wëno bayik ane dine na.” 46 Ata bër gand şame bën kë ye gër toro ind din. Barikan, bër şenene bën eni dıl gër aniyän and din.»

26

End edawñ ed Yesu eŋ

1 And ñata ko Yesu dek bend babi sëyalind aŋ, fel këbi bësëfan bërëxëm bën: 2 «Ax gi ex na nde anang nang kën mëne bakey baki fo bayik ex ŋat Ofëna or Apexa ol. Awa gë ofëna olo këne lëxw wëno Asëñiñ ar ala an do ene dawñ mopika në kërëwa.»

3 Ata amëd aŋo, barërëgu bani bësadaxan bëlëngw bën gë bëxarëk bër Bëşëwif bën gër yangana ir Kayif, aşadaxan alëngw ar niy ijo an. 4 Ga xanar këni, xetan këbi eno tëra yir fo Yesu eno dawaxën. 5 Er bani rend mëne këreno tëra na wat-wat gë amëxwër aŋ këdi kë wonjo ofëna ol.

6 Amëd aŋo, ye ko Yesu gër ingol ind Betani, gër iciwñ ind Simon, ar gë ameyñ an. 7 Ata gër ed yëpara bani, lilëgu ko asoxari do sëka këŋo Yesu gë şëlakuŋ ir gë angiri ir xem bax mbaŋ akanji. Ata nand bani yambërand na, asoxari an xoş këŋo Yesu gë angiri ijo gër gaf. 8 Ga wat këni eŋo, bësëfan bën xoÿën këno ba ine neminaxën baxo angiri ijo mondako. 9 Akanji and şenene hi dox mopan do kodı enëbi mocetërado bëxaÿëanaxik bën. 10 Ga wata këbi Yesu, wëka këbi: «Ineña këno hëbandëraxënënd asoxari ajo? Enjekax rin ke wëno. 11 Wën laŋ gë bëxaÿëanaxik bën ga hi kën wa. Bari wëno ane bayiye na din. 12 Ga xoş ke ako gë angiri ijo, eman endam eŋ nëm ko gana-gana fo ond gër yeg oŋ. 13 Dal in këmün felënd, gër ed këni fem yo Atëfëtan aŋo gër ngwën ro, areya këni yana eni deyand bëte end er rin ke asoxari ajo eŋ. Ata mondako këno yana eno kwitaxënënd.»

End Yuda do gë bëxadaxan bëlëngw eŋ

¹⁴ Bësëfan bër Yesu bën er hi bani epëxw gë bëxi. Ata abat, ar bano wăcënd Yuda Isëkariyot an, ye ko gër bëšadaxan bëlëngw. ¹⁵ Ga ñat ko wëka këbi ba ine këno yël angëmëne arëca rëca këbi eno tëra Yesu. Ata yël këno kodî batama ofëxw osas. ¹⁶ Ata elod amëd aŋo, baxo šaland Yuda ang ko ri eŋo dëxwaxën Yesu ak.

End ecemar ed ofëna or Apexa eŋ

¹⁷ Yatir akey aňanar and loxo and bani yambënd Bëšëwif bën mburu ind gë lewir këm inŋ. Bësëfan bën ga sëka këno Yesu, wëka këno: «Fe wa ýandi ki mi cemëra ed Ofëna or Apexa el?» ¹⁸ Yesu yaka këbi: «Yeyin gër angol, ata kën fed gë ala ar ano nang ex na. Pelidëno mëne wëno Asëyali an rek apëxëd andam aŋ anëka ñatëguk. Bëte pelidëno mëne gër iciw̃ indexëm këme ri Ofëna or Apexa ol gë bësëfan bëram bën.» ¹⁹ Ye këni bësëfan bën rix këni ang fel këbi Yesu ak do šemërax këni ed Ofëna or Apexa el.

²⁰ Ata genëka, bësëfan epëxw gë bëxi bën xetëna këno Yesu gër eyambëran. ²¹ Nand bani yambërand na, Yesu re ko: «Dal in këmün felënd, gër enga endewën ro abat ex ar ke lëxw an.» ²² Na wëlandëra këbi xali, asëfan kala eŋo mëka: «Wëno nde ex, Axwën?» ²³ Yesu yaka këbi: «Ar ke lëxw an, ar kë xacand gër edëyamb edebat gë wëno hi ko. ²⁴ Dal ex, ašës këme šës wëno Asëñiw̃ ar ala an, ang ýëgw këni endam ak. Bari aŋo ye ex na ar ke lëxw an! Er fecadox din këreno dëw̃ dona.» ²⁵ Ado Yuda, ar hi bax eŋo dëxw an dëŋ, wëka këŋo: «Wëno nde ex Asëyali?» Yesu yaka këŋo: «Ata go dëŋ ex!»

End ecemar ed Axwën eŋ

²⁶ Ga këni yambëra, Yesu wëf ko mburu inŋ, šëkwa këŋo Kaxanu do hëbëndër ko. And yël këbi bësëfan aŋ, re ko: «Kanayin en yamb, eman endam eŋ ex.» ²⁷ Wëf ko bëte akalama and gë ngoy aŋ. Ga šëkwa këŋo Kaxanu yël këbi, re ko bëte: «Yëlarin wën đek, ²⁸ ošat oram oŋ ex, ošat or eter ed gë Kaxanu oŋ. Ošat oŋo kë šar ebi tebanaxën Kaxanu bamena baŋ bela bëranjëm. ²⁹ Dal in këmün felënd, doro fela këme ngoy inŋ xali yatir këne barëxëye gër owun or Faba. Fën këne šëbëxëde ingašax inŋ.» ³⁰ Ata and ýëwëra këni na ojëkan od cale aŋ, Yesu gë bësëfan bën ye këni kwël ond gër etënd ed gë baňarëka oŋ.

³¹ Ga ñat këni, Yesu fel këbi: «Wën doro gëmëd mban kën yëdara në end oŋac oram, wën đek ke šapëran. Ata mondako kë ñata er ýëgw ko alawënel ar Kaxanu in mëne: «Axadac an këmo fëm yem na fo, ata eni capër bër oyel

ol*." 32 Barikan and këme xani gër ecës aŋ, gër ebar ed Galile këme lëngwa ene təkëx.» 33 Na re ko Piyer: «Ado eni gër bëjo dek eni teŋ gabat, ax gi ex na gë wëno ak.» 34 Ata yaka këŋo Yesu: «Dal in këmi felënd, doro gëmëd, dāmana exo yata ecare el wëj anëka këye yaxëta batas.» 35 Re ko bëte Piyer: «Ado gido ecës el dëŋ fabër këmi, wëno din ami yaxëta na.» Ata bësëfan bën dek soŋanara këni mondako.

End cale ind gër Getësemani eŋ

36 Ga xucak eŋo, Yesu gë bësëfan bën ye këni gër ed këni wacënd Getësemani. Ga ñat këni, fel këbi: «Ñëparayin ro do wëno me nacëta me calew.» 37 Wac këbi Piyer, gë bosëñiŋw bor Sebede Šak do gë Šaŋ, eno dāŋëta. Ga ñat këni, Yesu ŷana ko këŋo wëlandërand xali šamina ko. 38 Ata fel këbi bër laŋëta baŋo bën: «Awa enjëw endam eŋ anëka šaminak, ecës el fo bayi ke. Cëniyine ro, këreŋun daš na de!» 39 Ga nacëta ko təkër, foxi ko eyiŷ el nëš gër ebar. Ata ko šalend mondako: «E Faba, ey dëxëtëdo, kido awënd wëndëk, akalama and toro and këme šëb aŋo! Barikan dil ang ŷandi ki ak, ax gi ex na ang ŷandi ke wëno ak.» 40 Ata baka ko gër ed seŋ babi bësëfan bësas bën, sək këbi ga këbi raš. Na re ko: «Oko Piyer, wën an kore na nde en bayi dašërëxe apëxëd amat and riw këme aŋo?»

41 «Ga re këme perënayin en calexënënd këdi këŋun naŋëta. Ala an gër onden ondëxëm këŋo ŷandind exo di enjekax eŋ, barikan në end oñandi od eman ko səkwanaxënënd exo di in.» 42 Nacëta ko Yesu gašëxe do ko šalend ang aňanar ak: «E Faba, angëmëne ax mënd ex na ey dëxët akalama and toro and këre me šëb aŋo, dil ang ŷandi ki ak!» 43 Ga baka ko akinëm, sək këbi bëte ga këbi raš. Ata ado motëkwan bani səkwanënënd eni kwëwëta in. 44 Ga seŋ këbi na, nacëta ko bëte gašëxe do ko šalend atasën ang banëngw ak. 45 Aŋo ga bakaw ko gër bësëfan bërëxëm, fel këbi: «Wën xali gërëgako nde xwënda kën okwëd? Nangin mëne anëka ñatëguk apëxëd and këne sëra wëno Asëñiŋw ar ala aŋ do ene dëxw gër otaxan od bëwëndëran aŋ! 46 Ado kaniwën ene yeye, dāman exo ar ke lëxw an!»

End etëra ed Yesu eŋ

47 Dāmana ko ñatand eŋo, šanayaw ko pëlët Yuda, asëfan abat ang ebani epëxw gë bëxi ak. Mëŋ lëngwënëgu babi amëxwër and bëla aŋ eno tëra Yesu. Bëšadaxan bëlëngw bën do gë bëxarëk bër Bëšëwif bën lawënëgu babi. Ata wëlaraw këni bëjo oduxuma, bëjo okwëlekwële. 48 Ar baŋo

lëxwënd an, fel babi amatinali aņo: «Ar këmo wëga an, mëņ ex, tërayino.»

⁴⁹ Ataņ ga sëka këņo Yesu, re ko: «Mondake bayi këy Asëyalı!» Ata wëga këņo. ⁵⁰ Ata re ko Yesu: «Xey lawo, er yow këy ey di in dil aņand!» Na ga wëlën këno, sëra këno. ⁵¹ Ata abat ar engä gë Yesu, regëgu ko duxuma irexëm in gër acëmar, saw ko bad anëf and xadëp ir ašadaxan alëngw in. ⁵² Ata re ko Yesu: «Wëj mašël duxuma in gër acëmar gayik dek bër kë wërënd gë duxuma bën, duxuma fo këbi law bëte. ⁵³ Ba yëla këy asëkwan sëkwan këme mo kara Faba mëņ ar xor dox exe dāwëneliw ataņ ataņ, omeleka owëli owëli an? ⁵⁴ Mondake cëņ kë ħata er rek Oñëgw Omënëk in mëne afo me toro mondako?» ⁵⁵ Ata Yesu yeyaneli këbi bëte bër gër amëxwër bën: «Wën yowëraw kën ene tëra gë oduxuma do gë okwëlekwële, ba arek axeņax nde hi këme? Ax gi ex na nde key yo key bamëni sëyalirand bëla bën gër yangana ir Aciw and Kaxanu? Bari gabatak axe tëra bana. ⁵⁶ Barikan dek beņo mondako bax ex gi ex ŋataxën er yëgw këni bëlawënel bër Kaxanu in.» Aņo šapëran këno bësëfan bën, hërëra këni bën dek.

End Yesu gër iciw ind Kayif eņ

⁵⁷ Bër sëra baņo Yesu bën, wëla këno gër ed barër bani bëšalen do gë bëxarëk bër Bëšëwif, gër iciw ind Kayif, ašadaxan alëngw an. ⁵⁸ Ata Piyer këbi sëfa nacët ako bër sëra baņo Yesu bën, xali gër eyang ed ašadaxan alëngw. Lil ko gër yangana do xetëna këbi bënëkona bën gër ed yëpa këni exo wataxën ba mondake kë ħata endey eņo. ⁵⁹ Ata bëšadaxan bëlëngw bën, gë dek Amara and bëxarëk bër Bëšëwif aņ këni šaland er këno nagašan Yesu eno dāwaxën. ⁶⁰ Bari ado ga nagašandëra bano bëranjëm, abani šot na etibax. Ata šanayaw këni bëla bëxi këni rend: ⁶¹ «Ajo bax rend mëne axor ko xor exo ñam Aciw and Kaxanu aņ do exo kanin në bakey batas.» ⁶² Ata ašadaxan alëngw an xani ko, wëka këņo: «Wëj bëndanjëm këni nagašanënd, ba ay yaka na nde?» ⁶³ Barikan Yesu xor ko yem. Aņo re ko ašadaxan alëngw an: «Gër owac or Kaxanu, mëņ ar gë anıyan an, këme yašarënd, pelëlēbo angëmëne wëj ex Afexën an, Asëñiw ar Kaxanu an!» ⁶⁴ Yesu yaka këņo: «Iyo go dëņ ex. Bëte baxëtël me baš mëne awat këne wat wëno Asëñiw ar ala an ga yëpa këme gand liw ir Kaxanu, mëņ Ar xorëk bey dek an. Awat këne wat yaņ gër orën ga këme šëlaw gë baņar baņ.» ⁶⁵ Ga logën këņo ašadaxan alëngw an, ħesëra ko acud andexëm aņ do ko rend: «Anëka šir këņo Kaxanu! Anëka šir këņo Kaxanu! Sede nde bayik na

exo baš ŷeŷ? Ine yëla kën?» ⁶⁶ Ata yaka këni: «Ajo ar edaŵ ex.» ⁶⁷ Kwël na fo ŷana këni këno soronënd: bëjo asëpan, bëjo aŵëj, bëjo bëte ašën do eno mëka: ⁶⁸ «Gayikako wëj rek mëne alawënel ar Kaxanu ey, pelëlëbo ba noŷo šën ki.»

End eyaxëta ed Piyer eŷ

⁶⁹ Xarak amëd aŷo, Piyer fac bayi baxo, gër ed ŷëpa ko gër yangana. Ata sëka këjo endënaŵ, re ko: «Wëj bëte ar enga end Yesu, Agalile an hi këy!» ⁷⁰ Ata ga ko yax Piyer yaka ko poyoma: «Wëno ado ame nang ex na er këy rend in.» ⁷¹ Ga xani ko, ko yend gand ebët ed iciŵ, endënaŵ ecëxe bëte ga wat këjo këbi felënd bër hi bax na bën: «Ajo ar enga end Yesu Ibënasaret hi ko de.» ⁷² Ata yašar ko ga ko yax gašëxe: «Wëno amo nang ex na de ala ajo.»

⁷³ Ga bašanak, bër xet bani gë Piyer bën re këni: «Dal ga ex nde, wëj ar enga end ala ajo hi këy. Ang këy yeyanënd ak nangaxën këmi mëne Abëgalile ey.» ⁷⁴ Na yaka ko: «Corëlexe Kaxanu angëmëne anang nang këmo ala ajo!» Ata amëd aŷo yata ecare el. ⁷⁵ Piyer xwita ko er fel baŷo Yesu in mëne đamana exo yata ecare el anëka këjo yaxëta batas! Ata xwiriš, šan ko fac ko sesëxënd ga šena këjo mbaŷ er ri ko in.

27

End Yesu gër eyang ed Pilat eŷ

¹ Ga wecak gëbër, bëšadaxan bëlëngw bën gë bëxarëk bër Bëšëwif bën ŷëpaxën këni end Yesu eŷ. Ata xetan këbi eno đaw. ² Ga xap këno, wëla këno yaŷ gër eyang ed Pilat eŷo kitix mëj bëte.

³ Ata Yuda, asëfan ar lëxw baŷo Yesu an, šena këjo ga wat ko mëne anëp dëj nëp këno. Bakali ko batama ofëxw osas band kodï ir yël bano baŷ gër Amara and bëšadaxan bëlëngw do gë and bëxarëk bër Bëšëwif. ⁴ Fel këbi mëne mbaŷ lif ko ga fan këjo ala ar ŷowëŷ axo men ex na an. Yaka këno: «Wëj nangëk de eŷo, biyi abo bal ex na!» ⁵ Sam ga yaka këno mondako, Yuda šëni ko bišaw kodï in lëf gër Aciŵ and Kaxanu, do ye ko kwël xaŵayax ko. ⁶ Ga wëdara këni kodï in, bëšadaxan bëlëngw bën re këni mëne ax ñap ex na eni maš kodï ijo gër akwëtaya and oyël or Kaxanu, gayikako akanji and enjëŵ end ala ex. ⁷ Ata xetan këbi eni yëc ošënga or abay ar ofeya an eni dixën oñeg od bëliyer. ⁸ Mëj këni wëcaxënënd xali doru ošënga olo «Ebar ed ošat.» ⁹ Mondako ħata bax er re baxo Kaxanu paŷ gë Yeremi, alawënel an: «Bëxarëk bër Bëšëwif bën aŵed wëd këni batama ofëxw osas band kodï baŷ, akanji and

Bëysisërayel aŋ ang fënëta bano ak. ¹⁰ Bëte gë kodî ijo këni yëcaxën ošënga or abay ar ofeya ol ang fel ke Axwën ak.»

End Yesu gër kiti ind Pilat eŋ

¹¹ And fiateli këno Yesu gër eyang aŋ, Pilat wëka këŋo: «Wëj nde ex emun end Bëšëwif eŋ?» Yaka ko: «Iyo go dëŋ ex!» ¹² Ako nagašandëra bano xali bëšadaxan bëlëngw bën do gë bëxarëk bër Bëšëwif bën, barikan mëŋ abi yaka ex na. ¹³ Ata re ko Pilat: «Ay wëlënd na nde dëk bënd këni nagašandërand beŋ?» ¹⁴ Bari mëŋ aŋo yaka ex na. Aŋo šaran këŋo Pilat xali xurik.

¹⁵ Ofëna or Apexa kala, Pilat asebët baŋo sebëtënd andepëra amat, and këno yata Bëšëwif aŋ. ¹⁶ Xarak, andepëra angwëlik hi bax na and bano wăcënd Yesu Barabas. ¹⁷ Ang barërëgu bani gër aciw and kiti ak, Pilat wëka këbi: «Noŋo wa ŷandi këŋun mo tebët doyijo, Barabas nde ba Yesu, ar këno wăcënd Kërisët an nde?» ¹⁸ Aye nang baxo Pilat mëne në end oyakërax lëxwaxën bano Yesu. ¹⁹ Ata and ŷëpa ko Pilat gër aciw and kiti aŋ, alindaw lawënëgu ko eŋo pel ako: «Wëj kërey dîl na dë gër end ar šenene ajo! Wëno cëŋ wec soro këme në endexëm në lakeli!»

²⁰ Ata bëšadaxan bëlëngw bën do bëxarëk bër Bëšëwif bën šoñ kënebi bela eno nëŷali Pilat eŋo tebët Barabas do eŋo daw Yesu. ²¹ Na re ko Pilat: «Bela bëxi bëjo, yatayino abat!» Yaka këni šor: «Barabas yata këmo! Barabas yata këmo!» ²² Re ko bëte Pilat: «Do mondake këmo ri Yesu, ar këno wăcënd Kërisët an?» Yaka këni šor: «Pikalo, pikalo gër kërëwa!» ²³ Wëka këbi bëte: «Inëwa wën ko?» Aŋo xeŷ këni kaš-kaš: «Pikalo, pikalo gër kërëwa!» ²⁴ Ata Pilat wata ko mëne ax mënd ex na eŋo tebët Yesu këdi kë wonjo kaš-kaš angol aŋ. Wëd ko inëp ind gë men do neba ko na dëŋ otaxan ok xali wat këno bën dëk. Ga faŷ ko, re ko: «Awa end ošat or ar šenene ajo eŋ, wën nangëk dë, wëno ame nang ex na!» ²⁵ Yaka këni bën dëk: «Eyo, mëkayidëlebo Kaxanu end enjëw end ala ajo eŋ biyi gë obaš orebi ol!» ²⁶ Pilat sebët këŋo Barabas do fel këbi ocoroda odexëm ok eno cewëra Yesu dămama eno pikaxën.

End Yesu gër otaxan od ocoroda eŋ

²⁷ Ata ocoroda od Pilat ok necët këno Yesu gër yangana ir eyang. Ga barërëgu këni bën dëk, xeta këno. ²⁸ Ga šudëtëra këno banjëm bandexëm baŋ, nëmb këno ocud ombarax. ²⁹ Sawëgu këni bëte inini ind atëx and gë odëmbën, bor këni ang ekamote fo do šëxw këno. Fëxwën këno ošët exo dëkaya gër ataxan and liw. And këno sëka aŋ, eni poxi gër

lëngw irexëm do eno dëšënd: «Emun end Bëšëwif, ašëma këmi šëmand!» ³⁰ Ocoroda odëmar eno tëpan gër dëxas, oko eno dang gë ošët ol or fëxwën bano ol. ³¹ And lëšëra këno mondako aŋ, šudët këno ocud ombarax oŋ do wăš këno banjëm bandexëm baŋ eno mëlaxën gër ed këno fikax.

End Yesu gër kërëwa eŋ

³² Ata enga end ocroda eŋ këno nëcëtënd Yesu angol and Yerusalem aŋ eno pikax fac. Ga fed këni gë ar bano wăcënd Simonj ib Siren, nëyali këno exo đapara osëx or këno fikaxënëx Yesu ol. ³³ Na lapara ko osëx ol xali hat këni gër itënd bani wăcënd Golëgota, mëne ngëŋ «Ind ang egor.» ³⁴ Ata yël këno Yesu ngoy ind bar bani gë bëšan. And sëyi ko aŋ, hëp ko exo ceb. ³⁵ And fika këno aŋ, ocroda ok šetërend këni banjëm bandexëm baŋ. Bëñak ri bani eni nangaxën ar kë wëđ an. ³⁶ Ata yëpara këni gër enëkona. ³⁷ Yabët gaf in fika bani ingomb-gomb ind yëgwaxën bani mëne «Yesu, emun end Bëšëwif eŋ.» Ejo bax amena and lawaxën bano aŋ. ³⁸ Afika fika banëbi bëte gë mëŋ bërek bëxeŷax bëxi: abat gand liw ajo gand šame. ³⁹ Ata bela bër bax xucarand ler gër ed fika banëbi bën, këno širënd Yesu. Sam eni këmëyëta eni de: ⁴⁰ «Yo wëj bax rend mëne axor këy xor ey ñam Aciw and Kaxanu do ey kanin në bakey batas. Awa pexënyal doro! Enimin, angëmëne wëj ex Asëñiw ar Kaxanu an, pedaw gër kërëwa mi wat!» ⁴¹ Alëš bano lëšënd bëte bëšadaxan bëlëngw bën, gë bëšalen bën do gë bëxarëk bër Bëšëwif bën. ⁴² Er bani rend: «Oko, mëŋ ar babi racëtënd bela gër toro an nde kë sëkwanënd exo pedaw gër kërëwa! Gayikako mëŋ ex emun end, biyi Bëyisërayel eŋ, pedawëlexo enëŋo kwëtaxëne!» ⁴³ Ax gi ex na nde mëŋ ar xwëta këŋo Kaxanu hi ko? Ax gi ex na nde bëte Kaxanu aňan ñan këŋo? Bëte ax gi ex na nde mëŋ dëŋ kë rend mëne Asëñiw ar Kaxanu exo? Awa gërëgako dacëtëleŋo ngwa!» ⁴⁴ Ašir bano širënd bëte bërek bëxeŷax bër fika banëbi gë mëŋ bën.

End ecës ed Yesu eŋ

⁴⁵ Ata ebar el đek šamëđanëk elod eňan keŋ gër gaf xali hik poxoš gaf in. ⁴⁶ Ga xucak šapëxëđ batas, Yesu xeŷ ko acakax: «Eli, Eli lama sabatani! Mëne ngëŋ Kaxanu, Kaxanu, inewă seboxën këye?» ⁴⁷ Bër hi bax ler na bën ga wël këno, këni rend: «Wëlıno, alawënel Eli këŋo wăcënd!» ⁴⁸ Na wăran ko ala er ñalu-ñalu, yëmbëgu ko në ngoy iŋerëk, fiš ko në ošët do yënën këŋo Yesu exo yuš. ⁴⁹ Ata xeŷëanaxën këno bër hi bax ler na bën: «Xey wëj, tebëlo ene wate ba ayow ko yow Eli eŋo pexën!» ⁵⁰ Yesu xeŷ ko bëte

acakax do kwël xoti ko. ⁵¹ Ata lëf gër Aciw̃ and Kaxanu, anjëm amëgax and bax šetërend në baciw̃ baki aŋ ħesik cidët. Rëgëk bëte ebar el xali šapirak bangaŷ baŋ. ⁵² Oñeg ok fëjëtayarak do bëwënëk bëranjëm xanira këni gër ecës gë beman beŋ. ⁵³ Bër šanëragu bax gër oñeg bëjo, lil këni gër Yerusalem, angol amënëk aŋ, do šanayaxëndëra kënëbi bëranjëm. ⁵⁴ Ata ocorođa od baŋo nëkonand Yesu ok, gë alëngw arebën an, ga wat këni ang rëgëk ebar ak do đek bebër xuca bax na bën, yëdara këni, do re këni: «Enimin ajo, Asëñiŵ ar Kaxanu an ebaxo đe!» ⁵⁵ Bëte bësoxari bëranjëm barëregu bax na. Ga xwëšaraw këni nacët ako këno nëkonënd Yesu. Bën elod nand ebaxo gër ebar ed Galile sëfaw bano do bano rëcarand. ⁵⁶ Šëf gër bësoxari bëjo hi bani: Mari Madëlen, gë Mari, nëm ir bër gë abinëm Šak gë Yosef do gë nëm ir bosëñiŵ bor Sebede.

End emëxwëta ed Yesu eŋ

⁵⁷ Ata apenëka aŋ, ala ar gë napul ar xaniw bax gër Arimate do bano wăcënd Yosef, ħatëgu ko. Mëŋ ala ar gë napul ebaxo do hi baxo bëte asëfan ar Yesu. ⁵⁸ Ata ye ko gër Pilat, xaraw këŋo eŋo maš eman end Yesu eŋ eno mëxwëta. Ata Pilat fel këbi ocorođa ok eno maš. ⁵⁹ Yosef fedali këŋo, fëlëra këŋo gë këpas iwënëk. ⁶⁰ Do kwël wëla këŋo, wëxëtax këŋo në ýeg ixašax, ir fësën bano mëŋ Yosef đëŋ gër aparëfac. Ga xwët këno lëf gër xatëx, fëŋ ko lilaya in gë angaŷ atëm do kwël wăyi ko. ⁶¹ Nand baŋo wëxëta Yesu na, ler na ýëpara bani Mari Madëlen gë Mari išandaŵ mopabër gë ýeg in.

End ýeg ir Yesu eŋ

⁶² Yatir akey and eteyëta, bëšadaxan bëlëngw bën do gë ofariseŋ ok sëfër këni bura-bura gër eyang ed Pilat. ⁶³ Ga ħat këni, fel këno Pilat: «Wëj axwën arebi an yow këmi mi nangën mëne anëgwëš ajo, and bayi baxo abëngw aŋ, are baxo rend mëne and kë xuca bakey batas aŋ, axani ko xani gër ecës. ⁶⁴ Awa këdi këni yow bëšëfan bërexëm bën eni deka eman eŋ do eni deyarand gër bulunda mëne axani xani ko gër ecës, pelëlëbi ocorođa ođey ok eni nëkona ýeg in xali ex kuca bakey batas baŋo. Angëmëne ane di ex na mondako, enëgwëš eŋo kë xuca eñanar eŋ!» ⁶⁵ Ata yaka këbi Pilat: «Ax gi ex na nde bënëkona šot kënëbi na, awa mëlayinëbi gër ýeg eni nëkonax ang nang kën ak.» ⁶⁶ Ata bëšadaxan bëlëngw bën do gë ofariseŋ ok sëfër këni gë ocorođa ok xali gër ýeg. Ga xër këni ošëba gër angaŷ and fëŋaxën bani ýeg aŋ, ocorođa od seš banëbi na ok këni nëkonand.

28

End ekani ed gër ecës eŋ

¹ Ga xucak akey and eteyëta aŋ, yatir oganjar, mopëd gëbër, Mari Madëlen gë Mari iŋandaŋ ye këni gër yeg ir Yesu. ² Ga këni ñat, ebar el kë rëgënd. Ata fedaw ko elod gër orën meleka ir Axwën, xën ko angaŋ and wedixën bani lilaya ir yeg aŋ, do yëpaxën ko. ³ Ola orexëm ol kë watind ang ebingara fo do ñanjëm bandexëm ñaŋ fešëk xali xurik. ⁴ Ocoroða ok këbi rëgëndërand. Ga xap këbi anjiŋ aŋ, këni wëcërand rebe rebe ang bësësëk fo. ⁵ Meleka in fel këbi bësöxari bën: «Wën cëŋ këren yëdara na! Aye nang këme mëne Yesu, ar fika bano aŋ, këno ūaland. ⁶ Axo bo ex na ro, anëka xani ko gër ecës ang reya baxo ak. Yowën tan en nëkon gër ed xwët bano. ⁷ Gërëgako, marayin enëbi pelëx bësëfan bërëxëm bën mëne axani xani ko gër ecës. Anëka lëngwa ko gër ebar ed Galile. Fën këno watëx. Wëno eŋo bax mun nangën!» ⁸ Ga wël këni eŋo, Mari Madëlen, gë Mari iŋandaŋ wära këni gë anjiŋ fo eni ñawëta yeg in. Er ñar bax gër owëkw orebën anjiŋ gë onënga osëm. Hër këni eni tëfëtërax gër bësëfan. ⁹ Ata ga fed këni gë Yesu, ūema këbi. Bën ga sëka këno, foxi këni. Ga këno lëkëra gër osapar, ūale këno. ¹⁰ Ata re ko Yesu: «Këren yëdara na! Yeyin enëbi pelëx bëmaŋe bën eni mara gër ebar ed Galile. Fën këne watëx.»

¹¹ Në fëña fo ñayi bani Mari Madëlen gë Mari iŋandaŋ ga ñat këni gër angol and Yerusalem ocoroða od bax nëkonand yeg ok. Reyax këni dek gër bësäfaxan bëlëngw ang xucak beŋ ak. ¹² Ata bën wäcër këni gë bëxarëk bër Bësëwif bën eni ñëpaxën endey eŋ. Ga wëlër këni na, yël kënebi ocoroða ok kodï ir bon. ¹³ Afel fel ñanëbi bëte mondako: «Deyayindën mëne bësëfan bër Yesu bën yowëk gëmëd do reka këni eman eŋ nand ñaŋun rašënd na. ¹⁴ Do angëmëne exo wël eŋo Pilat, biyi axor këmo xor mo pel eŋun teban, yowëŋ aŋun gi na.» ¹⁵ Ocoroða ok xana këni kodï in do ri këni dek ang fel ñanëbi ak. Ata wëlik endey eŋo mondako gër Bësëwif xali doro.

End epemëra ed Atëfëtan eŋ

¹⁶ Bësëfan epëxw gabat bën, ye këni gër ebar ed Galile, yaŋ gër etënd ed fënëtan babi Yesu. ¹⁷ And wat këno aŋ, foxi këni do këno ūalend. Barikan bërëmar aŋëpëgënan babi ñëpëgënanënd mëne Yesu dëŋ ex. ¹⁸ Yesu ga sëka këbi, fel këbi: «Wëno xwënëk owun or gër orën ol, bëte wëno xwënëk owun or gër ebar ol! ¹⁹ Yeyin gër bela gë enëŋ gë enëŋ ebar el dek, enëbi di bësëfan bëräm. Buyindënebi

gër oŵac or Faba, gë or Asëñiŵ do gë or Angoc Amënëk ol.
²⁰Tëyalindënëfi etëf ed dëk er fel këmun el. Ata wëno, key
yo key, këme hi gë wën xali yatir kë xwët ngwën.»

Atëfëtan and Yesu ang yëgw ko Marëk Lilaya in

Akayëta aŋo ro, Marëk yëgwëk. Areya reya ko mëne Yesu afakën bafi fakënënd bësëxwëra bën, anëcët bafi nëcëtënd bangoc bañëñëxax baŋ gër bela. Yesu er yandi baŋo bela bën eni kwëta eyeyan edexëm el, xarak ax gi ex na në end becarax bënd baxo rind. Bësëwif bën abarër bani barërënd bamëxwër bamëxwër do bano sëfarand Yesu gër obaxët. Bari bëlëngw bër Bësëwif bën ani ma bana eno kwëta. Ašala bani šaland ang këni ri eno dawaxën ak. Akey amat sëra këno Yesu do lëxw këno gër Pilat, axiti ar wã bax eno daw mopika në kërëwa an. Ado ga soro ko xali gër ecës, Yesu xorëk ecës el do gë dek bebër ex gë panga ind Eñëñëxax bën. Er ex gër akayëta in:

End epemëra ed Šaŋ Batis eŋ: 1.1-8.

End xobuyi do gë atëy and Yesu eŋ: 1.9-13.

End andiyen and Yesu gër ebar ed Galile eŋ: 1.14-9.50.

End damana ir Yesu elod gër Galile xali gër Yerusalem eŋ: 10.1-52.

End toro do gë ecës ed Yesu eŋ: 11.1-15.47.

End okani ond Yesu gër ecës eŋ: 16.1-8.

End ang šanayaxën bafi Yesu bësëfan bërëxëm eŋ: 16.9-20.

End epemëra ed Šaŋ Batis eŋ

¹ Mondako yanak Atëfëtan and Yesu Kërisët, Asëñiŋ ar Kaxanu an. ² Ang yëgw ko alawënel Esayi ak: «Nëkod arolawën aram an këmo lëngwalilind gër ngwën exi ŋacan fëña in. ³ Mëŋ kë xejënd gër ladawe:

“Mëxwëtin fëña ir Axwën in!
Debëtin opëña odexëm ok*.”»

⁴ Ata šanayaw ko gër ladawe Šaŋ Batis, ar bafi buyind bela an. Afem baxo femënd gër bela eni nëngwët ola orebën ol, ebi buyixën do eni cotaxën etëfan ed beñëñëxax bendebën el. ⁵ Bela bën dek ebar ed Yude el do gë dek Bëyerusalem bën aye bani yend gër ndexëm ebi buyi polo gër yeß ir Yurëdeŋ and këni fut poyoma beñëñëxax bendexëm aŋ. ⁶ Šaŋ Batis, acuf and omban ond gelemba baxo šudand do baxo xapand enar gër edum. Owure bafi yambënd do gë dingën ibapuŋ. ⁷ Mondako baxo femërand: «Ar xuca ke panga kë yowënd na. Ado wëno axe ñap ex

* 1:3 1.3 Esayi 40.3

na me dëngw do me pët ogux od baped bandexëm ok.
 8 Wëno gë men këmün buyind, barikan mëñ këñun ýana
 enjun buyind gë Angoc Amënek añ.»

End xobuyi or Yesu eñ

9 Angwën año, xaniw baxo Yesu gër Nasaret, gër ebar ed
 Galile, do yow ko na eño buyi Şañ Batis polo gër Yurëdeñ.
 10 And baxo şëpëtand añ, Yesu wat ko fol orën ol do
 Angoc Amënek añ ga ko fedaw ang edëxwëte epeşax fo
 xali lapaxën këño. 11 Wëlik oniw gër orën: «Wëj ex Asëniw
 aram an! Wëj ex pëlot gër yomb iram do wëno mbañ ke
 balënd endey eñ.»

12 Atañ Angoc Amënek añ wëla këño Yesu gër ladawe.
 13 Fën rix baxo bakey ofëxw onax do Sindan in axacëra baño
 xacërand eño nañët Yesu. Yesu şit gër oñacar hi baxo do
 omeleka baño rëcarand.

End bësëfan bënax bëñanar bër Yesu eñ

14 Yesu baka ko gër ebar ed Galile and fëra këno Şañ Batis
 añ do ko femëraxënd Atëfëtan and Kaxanu añ. 15 Er baxo
 rend: «Anëka ñatëguk owun or Kaxanu ol, nëngwëtin ola
 orewën ol, kwëtayin Atëfëtan añ.»

16 Akey amat, Yesu ga ko sëfa bëña ir anjer and gër Galile
 in, wat këbi bër gë abinëm, Simoñ gë Andëre ga këni lapëra
 gë owën orebën oñ. Bëşëpët bër oxan ebanı. 17 Ata re ko
 Yesu: «Wën tëfëgune tan mun di bëbar bër bela.» 18 Atañ
 seb këni owën orebën oñ do kwël sëf këno. 19 Yesu ye ko
 bëte imbad, wat këbi bëte polo në ikuluñ, Şak asëniw ar
 Sebede, do gë abinëm Şañ, ga këni wëxëtëra owën orebën
 oñ. 20 Atañ wac këbi kwël sëf këno. Seb kënebi na Sebede,
 sëm irebën do gë bëriyenin bën polo gër ikuluñ.

End ar gë bëyël eñ

21 Yesu gë bësëfan bërëxëm bën ñat këni gër Ka-
 farënowum. Ata yatir akey and eteyëta, Yesu ye ko gër aciw
 acaleya and Bëşëwif, do këbi sëyalirand end Kaxanu eñ.
 22 Mbañ babi şaranënd bër baño baxëtënd ang ko sëyalind
 ak bën gayik gë or gapak baxo yeyanënd. Osëyali orexëm
 ol ax mëndër bana gë or bëşalen bërebën ol. 23 Ata fedëk
 yatijo, Aşëwif ar gë angoc añëñëxax yow bax na gër aciw
 acaleya año. And wat këño Yesu añ, ala ajo ýana ko ko
 xeýënd: 24 «Ineña këy şaland Yesu Ibënasaret? Ba eyëbo
 nemin nde yow këy? Anang wa nang këme mëne wëj ex
 Awënek ar xaniwëk gër Kaxanu an!» 25 Ata Yesu xeýëxaxën
 këño angoc añëñëxax añ: «Xey wëj cësinal! Canël gër ala
 ajo!» 26 Angoc añëñëxax añ ýëngëndëra këno ala ajo, ñerën

këno xali do kwël şan ko. ²⁷ Dek bër yowëraw bax gër cale yatijo bën şarandëra këbi xali xurik. Ata këni wëkarënd: «Ineşa ex ejo? Osëyali oxaşax, or gapak nde řatënegu këbo? Yama řangoc řañëñenax řañ ga këbi xeşanënd nde gë panga do këni rind er re ko in!» ²⁸ Ata wëlik oşac or Yesu ol dek ebar ed Galile el.

End Yesu do gë bësëxwëra bëranjëm eñ

²⁹ Ga şan këni gër aciş acaleya, Yesu gë Şak do gë Şan sëfër këni gër iciş ind Simoñ do gë Andëre. ³⁰ Sëk këno aşaraş isoxari ar Simoñ ga şëxw këno. Fel këno atañ Yesu. ³¹ Yesu ga sëka këno, lëk këno gër ataxan. Ata xoc këno atañ acëxwël añ do xani ko ebi dëba. ³² Genëka ga şëlak eñan eñ, wëlaraw kënebi gër Yesu dek bësëxwëra bën do bër gë bëyël bën. ³³ Angol añ dek řarëregu këni gër ebët ed iciş ind Simoñ bën. ³⁴ Yesu fakëndëra këbi bëranjëm. Ata oşëxwëra or ex yo bani fakënd. Anëcët necët babi bëte bëyël bëranjëm gër bela, ababi seş na eni yeyan gayik aye nang bano.

End Yesu gër ebar ed Galile eñ

³⁵ Në ecan ijo, mëd-mëd fo řayi bax ga xani ko Yesu do nacëta ko exo calex. ³⁶ Ata Simoñ, gë řoşandaş këno şalarand. ³⁷ And wat këno añ, re këni: «Bela bën dek wëj fo këni şaland!» ³⁸ Barikan Yesu yaka këbi: «Yene gër bëngol bënd ler ro, me pemërax end Kaxanu eñ gayik në ejo yowaxënegu këme.» ³⁹ Mondako baxo sëfërand ebar ed Galile el, gër ed ex yo, do baxo femërand end Kaxanu eñ gër řaciş řacaleya. Bëte anëcët babi necëtënd bëyël bën gër bela.

End ala ar gë ameyş eñ

⁴⁰ Akey amat, ar gë ameyş sëka baño na Yesu. Ga foxi ko, xara këno: «Angëmëne aşandi şandi ki, axor këy xor eye mënën me pak!» ⁴¹ Ga xaşënan këno Yesu, řëmba këno do re ko: «Aşandi şandi ke, mënël!» ⁴² Ameyş añ şan këno atañ do kwël wën ko. ⁴³ Ata Yesu ga këno xëña, re ko: ⁴⁴ «Cëşinalil de endey ejo. Yel exi nëkonëx aşadaxan an. Do diyid şadaxa ir angunëtan in ang re ko Moyis ak, mën këni nangëraxën bela bën osede orex ol.» ⁴⁵ Barikan ala ajo, sam ga şapër këni na, şana ko ko reyarand gër ed ko ye yo mënë Yesu fakën këno. Në ejo řayik Yesu abaxo xam na exo řat në angol wat-wat ir bela. Në er tëş fo baxo sëlënd do bela bën bebët yo bebët bani xanirawënd, řura-řura eno kacëra.

2

End Yesu do gë aseÿik eŋ

¹ Ga rik bakey, Yesu baka ko gër Kafarënowum. Ata nangëra këni bela bën mëne anëka bakaw ko gër iciw̃. ² Barërëgu këni bëranjëm nêš gër ebët xali këni nëñrënd. Do Yesu këbi felërand end Kaxanu eŋ. ³ Ata ñatëgu këni bela bënax ga lëbiw këno aseÿik. ⁴ Ga šënd këni gër ebët, sëkwan këni eno ŋateli nêš gër Yesu. Sënga këni yaŋ ejur ed aciw̃ and gër ed ebaxo Yesu el, do yëla këno gë ebën el aseÿik an. ⁵ Ga wat ko Yesu mëne bela bëjo axwëta xwëta këno, fel këŋo aseÿik an: «Asëñiw̃ën, wëno anëka seban këmi beñëŋënax bendey beŋ.» ⁶ Ga wël këno bëšalen bër ÿëpara bax lëf na bën, këni yëlarand: ⁷ «Wëni ala ajo inew̃a ko yeyanaxënd mondako? Në ecir eŋo ðe Kaxanu! Noÿo wa xorëk etëban ed beñëŋënax el angëmëne ax gi ex na Kaxanu gabat?» ⁸ Ataŋ ga nang ko Yesu gë onden ondexëm oŋ, ang bani yëlarand ak, wëka këbi: «Inew̃a kën yëlaraxënënd mondako gër owëkw orewën? ⁹ Inew̃a saxëk? Mo pel aseÿik an mëne anëka seban këmo beñëŋënax bendexëm beŋ nde gë mo pel: “Wëj kanil, ey ðëkw ebën edey el do ey maÿi?” ¹⁰ Barikan en nangaxën mëne wëno Asëñiw̃ ar ala an ašot šot këme or gapak or mëni tebanënd bela bën bamena bandebën baŋ gër ebar ro, ¹¹ ga re këme wëj aseÿik an, kanil, ey ðëkw ebën edey el do ey maÿi!» ¹² Ataŋ xani ko xwiriš aseÿik an, lëkw ko ebën el do kwël šan ko, bela bën ðek wat këno do šarandëra këbi xali. Ga këno šëkwa Kaxanu, këni rend: «Awa endey endako rako eŋ, elod ala ax wat na.»

End Yesu do gë Lewi eŋ

¹³ And baka ko Yesu gašëxe gër bëŋa ir anjer and gër ebar ed Galile aŋ, xetax këno amëxwër atëm and bela. Ata këbi sëyalirand end Kaxanu eŋ. ¹⁴ Ga ñata ko osëyali ol, xani ko na do kwël ko yend. Wat këŋo Lewi, asëñiw̃ ar Alëfe, ga ÿëpa ko gër aciw̃ and bëšëf bër šagale. Fel këŋo: «Wëj, tefëguye wëno!» Ata xwiriš Lewi, sëf këŋo kwël.

¹⁵ Ga xucak eŋo, Yesu gë bëšëfan bërëxëm bën këni yambërand gër iciw̃ ind Lewi gë bëšëf bër šagale bën do gë bëwendëran bëranjëm. Gër enga end bela bëjo mbaŋ ebani bër baŋo sëfënd Yesu bën. ¹⁶ Ga wat këno bëšalen bër ebax Ofariseŋ bën ga këni yambëra gë bëšëf bër šagale do gë bëwendëran bën, wëka këneñi bëšëfan bën: «Asëyali arewën an, inew̃a këni yambëraxënënd gë bëšëf bër šagale do gë bëwendëran bën?» ¹⁷ Ga wël ko Yesu, yaka këbi: «Bëšëxwëra bën kë yend gër ed exo axora, ax gi ex na

bëbëngw bën. Mëḡ ex wëno, bela bër kē wëndërand yow këme mëni mac, ax gi ex na bër šenene.»

End etiwi eḡ

¹⁸ Bësëfan bër Šaḡ Batis bën do gë bër Ofariseḡ bën asiwi bani siwiḡ. Ata akey amat, yow këni gër Yesu do wëka këno: «Bësëfan bër Šaḡ Batis bën do gë bër Ofariseḡ bën asiwi këni siwiḡ. Ineḡa bayik ani tiwiḡenënd na bërey bën?» ¹⁹ Ata Yesu yaka këbi: «Asiwi nde këni siwiḡ bër këḡo laḡëtënd šambenjar ir kē ḡërënd bën gër ekana? Ax gi ex na nde gër ga nëka këni yo gë mëḡ ani kor na eni tiwi? ²⁰ Barikan yatir këni šapër gë icën iḡo, asiwi këni siwi. ²¹ Këdi kē ḡesi kaš anjëm akarëk aḡ, ala ax kadënd na gë anjëm angašax. ²² Bëte gër bamote bakarëk ala cëlënd na ngoy ingaf gayik and ḡana eḡen aḡ ata kē fëtin, do ngoy iḡ gë bamote baḡ ex nemi. Ax gi ex na nde nē bamote bangašax këni šëlënd ngoy ingaf iḡ?»

End akey and eteyëta eḡ

²³ Yatir akey and eteyëta baxo xucand Yesu nē ocënga od gër ed sëg bax bële. Ata bësëfan bërëxëm bën këni wišand banjëra baḡ do këni yakënd. ²⁴ Ata Ofariseḡ ok wëka këno Yesu: «Ineḡa këni rixënënd bësëfan bërey bën er bayik ax ḡap ex na yatir akey and eteyëta in?» ²⁵ Yaka këbi: «Er ri baxo Dafid ga bot këbi enjo eḡ mëḡ gë bër enga endexëm bën, amëd and ebaxo Abiyatar, ašadaxan alëngw aḡ, wën elod an pën ex na nde? ²⁶ Amëd and ebaxo Abiyatar, ašadaxan alëngw aḡ, ax gi ex na nde Dafid alil lil baxo lëf gër Aciwi and Kaxanu yambëgu ko mburu ind ḡap këbi eyamb bësadaxan fo iḡ xali šet këbi bër enga endexëm bën?» ²⁷ Ga ḡata ko enjo, baš ko bëte: «Në end ala rixën ko Kaxanu akey and eteyëta aḡ, bari aḡo di ex na ala an nē end akey and eteyëta. ²⁸ Mëḡ ex wëno Asëñiwi ar ala an ex axwën ar akey and eteyëta an.»

3

End Yesu do gë ar gë ataxan ateḡik eḡ

¹ Ata ḡatëguk akey and eteyëta acëxe, Yesu ye ko gër aciwi acaleya, sëk këḡo ar gë ataxan ateḡik. ² Ata bëšalen bën do gë ofariseḡ ok këno sitinalind Yesu ba afakën këḡo fakën gë akey and eteyëta aḡ eni cotaxën end këno nagašanaxën. ³ Ata Yesu fel këḡo ar gë ataxan ateḡik an: «Kaniw ey kwëša mërëxand rol!» ⁴ Aḡo re ko Yesu: «Ineḡa ḡapëk gë akey and eteyëta aḡ? Edi ed enjekax nde ba edi ed eḡëḡenax nde? Epexën and ala nde ba edawi ed ala nde?» Barikan bën đek

šësinara këni yem. ⁵ Ata Yesu nëkon këbi gë oxoÿ fo, aŋo nëngan bana end oÿëkw or farëdadik orebën eŋ. Fel këŋo ar gë ataxan ateÿik an: «Yënël ataxan aŋ!» Ga yën ko, ataŋ bëngwëk ataxan aŋ. ⁶ Ofariseŋ ok ŝan këni eni wëlërëx gë od Erod ang këni ri eno dāwaxën Yesu ak.

End etana ed oparëxanda epëxw gë oki eŋ

⁷ Ata Yesu gë bësëfan bërëxëm bën ye këni ler gër bëŋa ir anjer. Na barërëgu këni bela bërănĵëm ga xaniraw këni elod gër ebar ed Galile, gër ed Yude ⁸ do xali gër angol and Yerusalem. Na fo bani bête bër xaniraw bax gër ebar ed Idume, ekeg ed yeb ir Yurëdeŋ el, xali gër owar or Tir do gë Sidonĵ. Amëxwër aŋo er yow bani gër Yesu ga bani wëlëxënd bebër baxo rind bën. ⁹ Ata Yesu fel këbi bësëfan bërëxëm bën eni tēkaliw ikuluŋ exo ñëpaxën polo këdi këno fimelira bela bën. ¹⁰ Enimin, ga babi fakënënd bela bërănĵëm bano radfënaxënënd bësëxwëra bërëmar eno kwixwëtaxën. ¹¹ Bangoc bañëŋënax baŋ, areb banëbi rebënd bela bër lil banëbi bën gër osapar or Yesu eni keÿaxën: «Yama wëj ga ex nde Asëñiŵ ar Kaxanu an.» ¹² Barikan Yesu mbaŋ babi xeÿënaxënënd eni teb edeya ed noÿo hi ko el.

¹³ Ata Yesu ye ko yaŋ nē etënd. Wac këbi bër ŷandi baŋo bën do bën yaka këno. ¹⁴ Yata këbi epëxw gë bëxi eni gi oparëxanda odexëm eno dāŋëtarand do ebi dāwëndërand ¹⁵ eni pemërand endexëm eŋ do enëbi nēcëtënd bëyël bën gër bela gë panga ind yël këbi iŋ. ¹⁶ Bër yata babi bën ebani: Simonĵ ir nëngwët baŋo Piyer, ¹⁷ Ŝak gë Ŝaŋ, asëñiŵ ar Sebede, do gë abinëm Ŝaŋ. Bën nëngwët babi oÿac ol: «Bëwanerëges» mēne ngëŋ Bër ang ekëman. ¹⁸ Na fo bani bête: Andëre gë Filip, gë Barëtelemi, gë Maco, gë Toma, gë Ŝak asëñiŵ ar Alëfe, gë Tade, gë Simonĵ, aŵer an, ¹⁹ do gë Yuda Isëkariyot, ar lëxw baŋo Yesu an.

End emenan ed Angoc Amënëk eŋ

²⁰ And wāÿi këni gër iciŵ aŋ, bela bën barërëgu këni gašëxe xali hi këni amëxwër atëm. Yesu gë odexëm ani cot bana amëd and këni ŷëpa eni yambëraxën. ²¹ Ga wël këni endey eŋo bërëxëm bën, yow këni eno tēra gayikako bani yeland mēne: oŝen ŷanar këni. ²² Ata bësälēn bër xaniw bax gër Yerusalem bën re këni: «Yama ŷëngëtir, emun end bëyël eŋ ga lil këŋo nde. Gë panga indexëm iŋ këbi nēcëtënd bëyël bën gër bela.» ²³ Ata Yesu wac këbi ebi pelëra gë bapënëtal baŋo do ko rend: «Mondake hik endey eŋo? Sindan nde këŋo wāÿënd Sindan? ²⁴ Angëmēne bër ebar ebat eni merënd, ax gi ex na nde ebar edebën

el ašapër kë šapër? ²⁵ Bëte angëmëne bër ekun ebat eni merënd, ax gi ex na nde ekun elo ayëcar kë yëcar? ²⁶ Awa angëmëne Sindan ebi merelind bër ex gër owun orexëm bën, alati ko lati. Owun orexëm ol ašapër kë šapër do ex kwët endexëm eñ! ²⁷ Ala ax kor na exo dël në iciw̄ ind ar gë ojaw̄ do eño kandëra napul irexëm in. Afo eño bon pere, do eño kap aye exo yëcaxën iciw̄ indexëm in! ²⁸ Dal in këmun felënd, Kaxanu aseban ko sebanënd beñëñenax beñ do gë ocir od šir këno yo! ²⁹ Barikan ar këño šir Angoc Amënëk an, eteban axo cot na: Gayik anëka ri ko amena and din ir din aņ.» ³⁰ Ga bani rend mëne gë angoc añëñenax hi ko yeyanaxën baxo mondako Yesu.

End bobinëm bor Yesu do gë nëm eñ

³¹ Ata na gër ed bani yeyandëra mondako, fiatëgu këni bobinëm bor Yesu do gë nëm. Ga xwëšaw këni fac, lawën këno ala eño macëgu. ³² Bon yëmb bani bër xeta bano lëf gër aciw̄ bën. Ga yëpara këni jey, lilëgu ko ar lawënëgu bano an, re ko: «Yakalëbi fac norix gë bobinëx, ga këni šaland!» ³³ Yaka këño: «Noŷo ngwa ex nëma do nobën ex bëmaŷe bëndam bëñ?» ³⁴ Ga nëkon këbi bër xeta baño bën, re ko: «Nëkodëbi nëma do gë bëmaŷe bëndam bëñ. ³⁵ Ar kë rind er yandi këño Kaxanu an, ajo ex abaŷe do gë nëma.»

4

End apënëtal and ar oned eñ

¹ Ata Yesu këbi sëyalirand gašëxe end Kaxanu eñ gër bëña ir anjer and Galile. Ga xeta këno amëxwër atëm, Yesu fëra ko polo në ikuluñ do yëpa ko. Bela bën dek xwëšara këni gër ebar, gër bëña. ² Ata ga këbi sëyalira gë bapënëtal, nëka ko mbaņ. Er baxo rend: ³ «Baxëtin end ala ar nëca bax oned gër ošënga orexëm eñ. ⁴ Ga ko yiš eneda eñ, mar lapak gër fëña. Ata yow këni ošël ol, hël këni dek. ⁵ Mar lapak bëte gër aparëfac, gër ed ax nëmb bana obar, lëgëk ataņ gayik ax tiw̄ bana. ⁶ And fëtëk oyat aņ, ñayëk dek gayik gë odëmbët këm hi bax. ⁷ Mar lapak bëte šit në acëc and gë odëmbën. And lëgëk aņ odëmbën ok xëšak, ata sëkwanëk ex dëw̄. ⁸ Barikan mar lapak bëte gër ebar ejekax. Ga lëgëk, rafëk, do rëwëk bon: enjëlir emat ofëxw osas, eño ofëxw ocongebat do eño keme.» ⁹ Ga ñata ko Yesu apënëtal aņo, re ko: «Awa ar gë anëf an, wëlël exo eño.»

¹⁰ And šapër këni bela aņ, bayi këni Yesu gë oparëxanda epëxw gë oki odexëm ok. Ata wëka këno: «Inecëñ këy sëyalixënënd gë bapënëtal?» ¹¹ Yesu yaka këbi: «Wën fo

yël këñun Kaxanu, en nang end däl end šonayak end owun orexëm eñ. Bër fac bën gë bapënëtal fo këni ýana eni wëlënd. ¹² Mëñ ex ado eni nëkonënd aye, ani wat na. Ado eni wëlënd, abi pëni na, këdi këni nëngwët ola orebën ol do ebi teban Kaxanu[☆].» ¹³ Ata re ko bête Yesu: «Angëmëne wën añun pëni ex na apënëtal año, mondake këñun fëni dek bacëxe bañ?

¹⁴ «Aned an kë nedënd eyeyan ed Kaxanu el. ¹⁵ Fëña ir gër ed lapak eneda in ex bela bër sam eni wël eyeyan elo, atañ Sindan exo yow exo dëxët dek gër owëkw orebën. ¹⁶ Bête aparëfac añ ex bela bër sam eni wël eyeyan ed Kaxanu el, gë onënga fo eni ma. ¹⁷ Bari ani gi ex na gë odëmbët, gogo nde ebi yepan. And këbi šopara añ, ba enëbi cëndën në end eyeyan elo eñ, ebi cena xali eni dáp caw. ¹⁸ Bête odëmbën ok ex bër sam eni wël eyeyan ed Kaxanu el, ¹⁹ eni teb ocëmu od aniyan ok, gë oñandi od napul ok, do gë oñandi od eman ok ex këša xali ex tëkwän ebi nëngwët in. ²⁰ Do ebar ejakax el ex bela bër sam eni wël eyeyan ed Kaxanu bën, eni ma ebi nëngwët do ex cënar gër owëkw orebën: emat ex dëw ofëxw osas, eño ofëxw ocongebat, do eño keme.»

End apënëtal and lambo eñ

²¹ Yesu ga ñata ko apënëtal año, wëka këbi bër baño baxët bën: «Lambo ir fëtën këni in, añob nde këni ñobënd gë enëp? Axwët nde këni xwëtënd dila në angaw? Ax gi ex na nde në er yañ këni xawënd? ²² Mëñ ex, er hi bax yo watërëxe in, awati kë wati. Er hi bax yo ešon-con in, ašana kë šanaya goyat gër angoben! ²³ Awa ar gë anëf an wëlël exo eño!» ²⁴ Baš ko bête: «Balëkënaliyindën end kën wëlënd eñ. Gë acariya and kënëbi sëyinënd bela añ fo këñun wäšën wën bête, ado sëf eñun tënd motënd. ²⁵ Ar wäk eyeyan elo an, Kaxanu abašën këño bašën owël ol. Bari ar hëpëk an, ýowëy año pëni na.»

End apënëtal and eneda end kë lëgënd gë andexëm eñ

²⁶ Yesu šom ko bête: «Owun or Kaxanu ol er wëndërëk gë end ala ar kë ýišënd eneda gër ošënga orexëm fo. ²⁷ Këño rašënd nde ba këño ferënd nde, hik gëmëf hik goyat, eneda eñ alëg kë lëg ex daf xarak mëñ axwën an axo nang na ba mondake. ²⁸ Ebar el dëñ këño rëca ex dëg ang ondës fo, ex daf bële in xali ex neg do ex can, banjëra bañ ex dëw aye. ²⁹ Do and kë sëg añ, eni ñaš gë xorom in and kë ñat ekanara ed beneda añ.» ³⁰ Wëka këbi bête Yesu: «Gë ine këne wätinaliye owun or Kaxanu ol, gë apënëtal and fe?»

☆ 4:12 4.12 Esayi 6.9-10

³¹ Yaka ko mëṅ fo: «Ang enjëlır end atëx and mutarëd fo hik. Dek benëda bend ex gër ebar ro beṅ, enjëlır eṅo xurik ex ba. ³² Barikan and këni ned do ex dëg aṅ, ata kë rafënd nëmëc dek bebëlëg bebër ex gër andëdfa bën. Benini beṅ ex dërëra xali oşël or gër orën ol eni yëlëra yaṅ.»

³³ Ata Yesu gë bapënëtal baṅo sëfëtan babi end Kaxanu eṅ bela bën ang këni xor ebi pëni ak. ³⁴ Ababi sëyali na gë bapënëtal këm. Barikan and këni hi gë bësëfan bërëxëm fo aṅ babi faÿënënd dek.

End Yesu do gë ekoc etëm eṅ

³⁵ Ata kwël yatijo fo, and genëka aṅ, Yesu fel këbi odexëm: «Kegëtane anjer aṅ.» ³⁶ Ga fela këbi amëxwër aṅ, bësëfan bën wëla këno Yesu gë ikuluṅ ind gër ed ÿëpa baxo inṅ. Na fo bax bëte bëkululuṅ bëcëxe bëndanjëm. ³⁷ And hi këni Yesu gë bësëfan bën gër ngu aṅ, ñatëguk angoc etëm. Men oṅ kë xaninënd bomeṅ bomeṅ xali kë rëmbayand ikuluṅ inṅ. ³⁸ Barikan Yesu mëṅ yem këṅo raşënd gër epoy ed kululuṅ gër akwëtaya and gaf. Ata exo nëngëtaxën in, bësëfan bën xeÿ këni şor: «Asëyali, doro këne nemiye. Wëj axi bal ex na nde?» ³⁹ Ga nëngëta ko na, xeÿan ko ekoc el gë anjer aṅ: «Xey wën, cësinayin!» Ataṅ sebëk ekoc el do anjer aṅ bëte ÿëmëk ataṅ. ⁴⁰ Wëka këbi Yesu bësëfan bën: «Oko inewã yëdaraxën kën go? Ba wën xali gërëgako ane kwëta ex na nde?» ⁴¹ Aṅo yëdara këni kaş-kaş xali do këni wëkarënd: «Noÿo ngwa ex ala ajo? Ekoc el do gë anjer aṅ aũa kë wãnd er ko re in?»

5

End ar gë bangoc bañëṅënax eṅ

¹ Yesu gë bësëfan bërëxëm bën, ga xegëta këni anjer aṅ, ñat këni gër ebar ed Bëşërasa. ² Ataṅ ga şëpëta ko Yesu gër ikuluṅ, şanëgu ko pëlët gër oñeg, ala ar gë bangoc bañëṅënax do ko yend aped-fed. ³ Gër oñeg lëg baxo do ala baṅo xor na eno pokëra gë gweyele-gweyele. ⁴ Band mar abon bano bonënd eno pokëra gër otaxan do gër osapar gë gweyele-gweyele. Barikan mëṅ dek baxo xotënd exo nëtëra dëng-dëng odun ok. Ala ax cot bana ojaŵ od eṅo bonaxën ok. ⁵ Er baxo xeÿërand cis wec gër banapëra band gër osënd. Asembaÿënaya baxo sembaÿënayand eman eṅ gë oxaÿ. ⁶ Sam ga watëgu këṅo Yesu caw, hër ko aped-fed do foxi ko gër lëngw irexëm. ⁷ Xeÿ ko: «Inewã ÿandi ki gër ndam Yesu, wëj Asëñiŵ ar Ar-hik-yaṅ gër orën an? Këla gër oŵac or Kaxanu, këreye narën na!» ⁸ Baxo xeÿaxënënd mondako, awël baṅo wëlënd Yesu ga ko re: «Wën bangoc

bañëjënax, canin gër ala ajo!»⁹ Ata Yesu wëka këjo: «Mondake këni wacënd?» Yaka ko: Wëno «Benga sir-sir» këne wacënd gayik ßangoc ßandanjëm hi këmi.¹⁰ Ata ßangoc ßañëjënax ßaño këno xarand Yesu kërebi nwaÿ na caw, ga xey këbi eni na wëta ebar ed Şerasa el.¹¹ Xarak ler gër etënd gër ed hi bani na, ßambëxwëbëxw banëbi xadacërand na.¹² Ata ga wat kënebi, ßangoc ßañëjënax ßaño xara këno Yesu: «Cëñetalëbo mëni dël ßambëxwëbëxw ßaño!»¹³ Ata wa ko Yesu. Na ßangoc ßañëjënax ßaño ga şan këni gër ala, lil kënebi ßambëxwëbëxw ßaño. Do ang hi bani gër ed kwëre kwëre ak, yëkëta këni gë ongër fo, lapayax këni gër anjer ðek kece in, noyelira këbi ðek. Er hi bani në ßambëxwëbëxw owëli oki.¹⁴ Ga şapër këni ßexadac bën, hërëra këni bëjo gër angol, bëjo gër ocënga. Reyarax këni end wat bani eñ. Ata wëraraw këni bela bën, bura-bura gër onang.¹⁵ Ga fiat këni gër ed ebaxo Yesu, wat këno ar gë bëyël ar benga benga an, ga yëpa ko gë ßanjëm ßaño. Nang këni mëne aye dëñ ßakar këjo onden oñ. Yëdara këni xali xurik.¹⁶ Bër wat bax ðek er ri baxo Yesu bën reya këni end ar gë bëyël eñ, do gë end ßambëxwëbëxw eñ.¹⁷ Ata yana këni këno xarand Yesu exo dëxëta na gër ebar edebën.¹⁸ Ga ko ßaka Yesu polo gër ikuluñ, ar ebax gë bëyël an wëka këjo: «Awa nde këy wa me gi ar enga endey?»¹⁹ Ga hëp ko Yesu, yaka këjo: «Maÿil gër ndewën, gër iciw indey. Tëfëtanëxëyëbi ðek er rin ki Axwën Kaxanu in, do ang xaÿënan këjo wëj ak.»²⁰ Ata ala ajo waÿi ko do ko femëraxënd end Yesu eñ gër Bangolepëxw. Areyara baxo reyarand ðek er rin ßaño Yesu in. Do bela bën ðek babi şarandërand endey eño.

End endëna wë ecësëk do gë end asoxari aşëxwëra eñ

²¹ Yesu xegëta w ko amaka ßaka gë ikuluñ in. Barërgu këni gaşëxe bela bën gër bëña ir anjer.²² Hatëgu ko na ar bano wacënd Yayëros, alëngw ar aci wë acaleya an, lapaya ko gër osapar or Yesu²³ do ko rend: «Asëyali, ðam ex exo koti endëna wë endam eñ, axara xara këmi, yeye eyo kwëtan otaxan ok exo pakaxën do exo dëyaxën.»²⁴ Yesu sëfër këni kwël gë Yayëros. Enga end bela eñ kënebi sëfand do këno fimelirand Yesu.²⁵ Xarak asoxari ar ßaño yexayaxënënd oşat elod bëniy epëxw gë bëki ebaxëna gër enga eño.²⁶ Mbaño soro baxo gër otaxan od bëxora bëranjëm, do faÿ baxo ðek napul irexëm in gër oxora, ßari axo pak bana. Ado año hi ßaño kaş-kaş oşëxwëra ol.²⁷ Ga wël ko mëne Yesu kë xucand, nëfënëfa ko xali sëkën këjo, do xwixwëta ko acud andexëm añ.²⁸ Er yëla baxo mëne ga xaÿ xaÿ këjo

exo kwixwëta banjëm bandexëm baŋ ata ko fak. ²⁹ Sam ga xwixwëta këŋo, oŋat oŋ sebëk ataŋ ecan el. Nang ko gër eman endexëm mëne afak dëŋ fak ko. ³⁰ Yesu nang ko mëne panga indexëm ŝanëk na. Ata xwëŝa ko mërëxand gër amëxwër. Nëkona ko gand epoy do wëka ko: «Noŋo xwixwëtak banjëm bandam baŋ?» ³¹ Yaka këni bësëfan bën: «Oko, këyëbi watënd bela bën ga këni fimelirand nde këy wëkand noŋo xwixwëta ki?» ³² Barikan mëŋ kwël këŋo ŝaland ar ri bax eŋo an. ³³ Ata asoxari an këŋo rëgënënd anjiŷ aŋ, ga nang ko er hi baŋo in. Wëra ko lapaya ko gër osapar or Yesu do reya ko dëk däl in. ³⁴ Barikan Yesu re ko: «Awël nde abiwën, ga xwëta këye fakaxën këy. Maŷil gë emëkw eyemax do pakël oŝëxwëra orey ol.»

³⁵ Ga ko yeyan mondako bayi baxo Yesu ga fiatëgu këni bela bër hiw bax gër iciw ind alëngw ar aciw acaleya an. Re këni: «Awa anëka xor këŋo endënaw endey eŋ! Ine këyo soroli mama Asëyali an?» ³⁶ Barikan ado ga wël baxo eyeyan elo, Yesu fel këŋo alëngw ar aciw acaleya an: «Kërey yëdara na ngëŋ, kwëtale mondako dëŋ.» ³⁷ Gabatak axo ma bana eŋo dafjëta gër iciw ind Yayëros angëmëne ax gi ex na Piyer, gë Ŝak do gë Ŝaŋ, abinëm ar Ŝak. ³⁸ Ga fiat këni gër iciw ind alëngw ar aciw acaleya, Yesu wat këbi bela bën ga këni renitara axeyënd mbaŋ. ³⁹ And lil ko aŋ, wëka këbi: «Ine kën ŝëŝësinënd go? Inewëa otes od go ok? Itox in araŝ fo raŝ këŋo, axo cës ex na.» ⁴⁰ Ata ga wël këno, ŷana këni këno wërëyand. Yesu nëcët këbi dëk ang ebani ak. Ga wëac këbi nëm gë sëm ir endënaw do gë bësëfan bër laŋëta baŋo bën, lil këni gër ed xwët bano itox. ⁴¹ Ata Yesu lëk këŋo itox in gër ataxan, re ko: «Talita kumi», mëne ngëŋ: Endënaw kanil, ga re këme! ⁴² Ataŋ kwengweremët endënaw eŋ, xwëŝa ko ceg do ko yëtënd, anëka sëk baŋo bëniy epëxw gë bëki. Bër wat bax eŋo bën ŝëg këbi benjëw beŋ ga xurik aŝaran in. ⁴³ Yesu xëŋara këbi aye bëxwën endënaw eni cësinali endey eŋo. Fel këbi eno yël er ko yamb in.

6

End Yesu gër Nasaret eŋ

¹ Ata Yesu xani ko na, wëaŷi ko kwël gër Nasaret, gër ed raf ko. Sëfër këni gë bësëfan bërëxëm bën. ² And fiatëguk akey and eteyëta aŋ, ye ko këbi sëyalirand gër aciw acaleya. Dëk ŷëmb bani bër obaxët bën, do ga këbi ŝarandëra këni wëkarënd: «Feye wa ŝotëgu ko eŋo? Orenik or mondake wa ŝot ko? Do mondake ko rind becarax bëndako rako beŋ

gë otaxan odexëm ok? ³ Ax gi ex na nde mëḡ ex afika ar otëx an, asëñiŵ ar Mari an? Ax gi ex na nde bobinëm ex Ŝak gë Yose, gë Yud do gë Simonḡ? Do bëbinëm bëtoxari bëḡ cëḡ, ax gi ex na nde gër ndebi ro dëḡ exëni?» Ata në eḡo babi ñëpëgënanaxënënd endexëm eḡ. ⁴ Ata yaka këbi Yesu: «Alawënel ar Kaxanu an, gër angol andexëm fo këno yafënd, ado dek dek in gër bërexëm do gë bër ekun ebat gë mëḡ bën.» ⁵ Ata ecarax gematak aḡo mëndan bana exo di na. Bëšëxwëra bëfënëpëne fo fakën babi ga ñëmbara këbi. ⁶ Mondako Ŝaran baḡo Yesu end oḡëpëgënan odebën eḡ.

End olawënel or bëšëfan epëxw gë bëxi eḡ

Ata Yesu ko sëfërand bëḡol bënd ler gër Nasaret bëḡ ebi tëyalirax. ⁷ Wac këbi bëšëfan epëxw gë bëxi bën, lawën këbi eni ye bëxi bëxi sam ga yël këbi panga ind enëbi nëcëtaxënënd bangoc bañëḡax inḡ. ⁸ Fel këbi bëte eni mëlayand ošët fo do këreni mëland na: ax gi ex na eyamb-yamb, ax gi ex na ambaḡ, ax gi ex na kodï gër bëmboto. ⁹ Barikan eni peḡand bapeḡ band xalanḡ, bëte këreni cuḡand na bacuḡ baki. ¹⁰ Afel fel babi bëte: «Gër iciŵ ind këñ ñat, bayiyindën na xali yatir këñ xuca. ¹¹ Bëte angëmëne en ḡat në angol, do bëla bën eni ḡëp enun kwëtaya in ba eni ḡëp enun faxët in, pëxwëcayin obar od lëkak gër osapar orewën ok en kucaxën. Obar oko ex osede or këbi šëndën bëla bëḡo.» ¹² Ga ye këni bëšëfan bën, femërax këni gër bëla end eni nëḡwët aniyan andeḡën eḡ. ¹³ Nęcët këñëbi bëyël bëranḡëm gër bëla. Bëte bëšëxwëra bëranḡëm banëbi nëmërand oḡo, do bani fakënd.

End ecës ed Ŝaḡ Batis eḡ

¹⁴ Erod, emun eḡ, wël bax er baxo rind Yesu in gayik oŵac or Yesu ol mongwëli wëli bax. Bërëmar are bani rend mëne Ŝaḡ Batis, ar babi buyind bëla an xaniwëk gër ecës, mëḡ šotaxën ko panga ind ko rixënënd bëcarax inḡ. ¹⁵ Na fo bani bër bax rend mëne alawënel Eli xaniwëk gër ecës. Na fo bani bëte bër bax rend mëne alawënel ar Kaxanu abat, ang ebani akarëk ak, xaniwëk. ¹⁶ Barikan, Erod ga wël ko beḡo dek, re ko: «Yama Ŝaḡ Batis ir fodëtën bamo gaf ga xaniwëk nde gër ecës.» ¹⁷ Erod mëḡ dëḡ re bax eno tëra Ŝaḡ Batis do eno pokëra gë gweyele-gweyele lëf gër epëra gayik anëp nëp baḡo ga watar bani gë Erojad, alindaŵ ar abinëm Filip an. ¹⁸ Enimin, Ŝaḡ Batis mondako baḡo fëlend Erod: «Ax ñap ex na eyo kan abinëx asoxari arexëm an.» ¹⁹ Ata Erojad mbaḡ Ŝus baḡo Ŝaḡ Batis do ḡandi baḡo eno dawḡ, bari abaxo xor na. ²⁰ Ado Erod ayëda baḡo yëdand

Ŝaŋ Batis ga nang baxo mëne ala ar ŝenene ex, aŵënëk ex. Mëŋ bayik abaŋo seb na eno dixëra. Dek baxo ŝëndënd and këŋo wël aŋ xarak anëngan dëŋ baŋo nënganënd ofaxët ol. ²¹ Ata Erod ri ko ofëna or ekwitaxën ed akey and rëŵ këno. Wac këbi gër ñambëran bëlëngw bën do gë bemun bënd ocoroda beŋ, ebar ed Galile el dëk. ²² Ga lilëgu ko abiŵ ar Erojad gër ed yëpara bani, wän ko xali nëngan këbi Erod gë bër wacëraw babi gër ofëna bën. Ata Erod, emun eŋ, fel këŋo endënaŵ eŋ: «Mëkale er yandi ki yo, wëno ayël këmi yël.» ²³ Ga yaŝar ko baŝ ko: «Er këye xara yo ayël këmi yël, ado ex gido mi cet ja mërëxand ebar ed gër ed wun ko ro el.» ²⁴ Ata ŝan ko endënaŵ eŋ, wëkaw këŋo nëm Erojad: «Inëwa këmo xara emun eŋ?» Yaka këŋo: «Karalo gaf ir Ŝaŋ Batis in, ar këbi buyind bela an.» ²⁵ Ga wërëŝëtaw ko aŷand lëf gër ed exo emun, xara këŋo: «Er yandi ke eye yëlëgu gërëgako gaf ir Ŝaŋ Batis in polo në inëp.» ²⁶ Ata emun eŋ hi këŋo këŋ gër emëkw, ŝena këŋo. Barikan ga yaŝar baxo xali wël këno bër ofëna bën, ax mënd bana eŋo dëc endënaŵ eŋ er xara ko in. ²⁷ Emun eŋ lawën këŋo ataŋ anëkona arexëm abat exo mëlaw gaf ir Ŝaŋ Batis in. ²⁸ Ye ko, fodëtëgu ko gaf ir Ŝaŋ Batis in gër ed fëra bano do wëlaw ko në inëp. Fëxwën këŋo endënaŵ eŋ. Endënaŵ eŋ ŝena ko yëlëx këŋo nëm. ²⁹ Bësëfan bër Ŝaŋ Batis bën ga wël këni endey eŋo, yen këni eman endexëm eŋ gër epëra do wëxëta këno në yëg.

End eñëmbën ed eyamb yamb eŋ

³⁰ Oparëxanda ok ga bakaraw këni gër Yesu, reya këni dëk bebër riw bani bën do gë dëk end sëyaliraw banëbi bela eŋ. ³¹ Ata yaka këbi Yesu: «Awa yowën ene nacëtaye në er tëb en teyëtax təkër!» Mbaŋ ebani bela bër xeta babi bën: bëjo këni yend bëjo këni ñatëgund, ax mënd bana ang këni yambëra ak. ³² Yesu gë bësëfan bën fëra këni polo në ikuluŋ eni nacëtaxën. ³³ Ata bela bëranjëm wat këneŋi ga këni ye, xwita këneŋi. Do angol and ex yo bani xanirawënd eni ye olëngët, gogo nde ga ñatët këni. ³⁴ And bani ŝëpëtand gër ikuluŋ aŋ, Yesu wat këbi bela ga barërëgu këni xali hi këni amëxwër atëm. Aŋo xaŷënan këŋo xali gayik er hi bani ang opeŷ od gë axadac këm fo. Na sëyalira babi beberanjëm xali nëkak. ³⁵ Ga kë xwëyar bësëfan bërexëm bën sëka këno Yesu do re këni: «Asëyali, ro gër ed hi këne apuŷ ex do anëka wëdfëk eñan eŋ. ³⁶ Pelalëbi bela bën eni capërëra gër ocënga, ed bëñëpa el, do gër bëngol bënd ler ro eni yëcërax er këni yamb in.» ³⁷ Barikan mëŋ yaka këbi: «Yëlinëŋi wën dëŋ er këni

yamb in!» Yaka këno: «Ba mi ye mi yëcëgu mburu në batama okeme oki band kodî nde, mëni dëbaxën dek ako?»³⁸ Ata wëka ko Yesu: «Bamburu banjëgwe wa lëkaya kën? Yeyin en nangëgu!» And wëkaraw këni an, yaka këno: «Bamburu banjo do gë oxan oxi.»³⁹ Anjo re ko enëbi pel bela bën dek eni nëpara bëmëxwër bëmëxwër gër ondës ocëkët.⁴⁰ Ata yëpara këni bëmëxwër bënd mar bela keme, bëno ofëxw oco.⁴¹ Yesu ga wëd ko bamburu banjo ban do gë oxan oxi ol, xeña ko orën ol do šëkwa këno Kaxanu. Ga xwët ko, hëbëndër ko bamburu ban do yël këbi bësëfan bën eni cet. Bëte mondako fo šet babi oxan ol xali šot këni bën dek ang yëmb bani ak.⁴² Na yambëra këni xali wëd këni bën dek.⁴³ Ata bar këni bësëfan bën bakange epëxw gë baki bacaxaken band mburu ind bayëta bax ban do gë oxan ol.⁴⁴ Bër lëba babi Yesu bën er ebani, bësošan bën fo, owëli oco.

End Yesu gër men en

⁴⁵ Ataŋ ga xucak eno, Yesu nëyali këbi bësëfan bërëxëm bën eni dëngwa gë ikuluŋ in ekeg ed anjer, gër Betësayida do mëŋ bayi ko na ebi pela bela bën.⁴⁶ And fela këbi an, ye ko yaŋ në etënd exo calex.⁴⁷ Ga šëlak eñan en, bësëfan bën fiat këni gë ikuluŋ in mërëxand ir anjer xarak ekeg elo bayiw baxo Yesu gër ebar.⁴⁸ Wat këbi bësëfan bën ga šopa këbi ewac el gayik aped-fed gë ekoc etëm bani xasënd gë ikuluŋ in. Emëd ekarëk el, Yesu këbi sëfand do ko wëñënd yaŋ gër men ang gër ebar fo. Ga sëk këbi, yandi këno ebi cand.⁴⁹ And wat këno ga ko wëñëta yaŋ gër men an, bësëfan bën yëla këni mëne oñey ex, ax gi ex na mëŋ. Ata ses këni šor.⁵⁰ Ga këno nëkon, bën dek šëg këbi benjëw beŋ. Ataŋ yeyaneli këbi Yesu: «Kapinayin! Wëno ex, këren yëdara na.»⁵¹ And hi ko polo gër ikuluŋ an, xucak ekoc el. Ata bësëfan bën dek šaran babi endexëm en.⁵² Gayikwa yowey abi pëni bana ecarax end mburu en: ga fod babi.

End epakën ed bësëxwëra gër ebar ed Genesaret en

⁵³ Ga xegëta këni anjer an, fiat këni gër ebar ed Genesaret.⁵⁴ And šëpëta këni gër ikuluŋ an, bela bën xwita këno ataŋ Yesu.⁵⁵ Ata wara këni enëbi mëlarrow bësëxwëra bën monëbi gër banakaya bandëbën. Motëfelira bano sëfelirand Yesu gand ed ko ye yo.⁵⁶ Gër ed ko lil yo, hik ingol, hik angol atëm, hik ošënga, tar fëña in banëbi xwëtënd bësëxwëra bën do bano xarand ebi teb eni kwixwëta ndakan ambana and acud andexëm an. Do dek bër baŋo xwixwëtand bën afak bani fakënd.

7

End bapela band bëxarëk eŋ

¹ Akey amat, Ofariseŋ do gë bëšalen yow bax gër Yesu ga xaniw këni gër Yerusalem. ² Ata wat kënebi bësefan bërexëm bëreŋmar ga xoba këni gër eyambëran gë otaxan obuyaraxik, mëne ngëŋ nebarëxe. ³ Xarak Ofariseŋ ok do gë Bëšewif bën dek abani yambëra na nebarëxe šenene otaxan ok, ang rëp bax gër bapela band bëxarëk bërebën ak. ⁴ Angëmëne në akwëndaya and gër angol ye bani, and këni wāyi gër iciw̄ aŋ din bani nebarand aye eni yambëraxën. Bëte mbaŋ e ebax bend akarëk bend bani fëbënd beŋ: eneß ed onëp, eneß ed ofeya el do gë ed bandun band yawale el. ⁵ Ofariseŋ ok gë bëšalen bën wëka këno Yesu: «Bësefan bërey bën inew̄a këni liyaxënënd mondako, ga këni yambërand gë otaxan obuyaraxik, do ani tēfënd na bapela band bëxarëk bërebi baŋ?» ⁶ Ata Yesu yaka këbi: «Ata alaw̄enel Esayi ɗal re baxo mëne wën bëyëŋënaß bër kë labayand hi kën. Ga yëgw ko wa:

“Bela bëjo gë etëy el fo këne fëbënd,

Anjëlan andebën aŋ caw ñawëta ke;

⁷ Asoro fo këni sorond cale indebën iŋ,

Osëyali orebën ol bapela band bela fo ex[☆].”»

⁸ Ata re ko bëte Yesu: «Wën, kë yepënënd er re ko Kaxanu in do kën fëbënd bapela band bela. ⁹ Kën yepënënd apela and Kaxanu aŋ do kën fëbënd amërëwëra andewën. ¹⁰ Ga re ko Moyis:

“Wëj ala an pëbëlëbi norix gë sorix,

Ar këŋo xare yo nëm ba sëm ar edaw̄ ex[☆].”

¹¹ «Barikan wën këbi sëyalind bela bën: And ki xara yëy norix ba sorix aŋ, axor këy xor eyo pel mëne gë er ebax eyo dëcaxën in “Korëbaŋ” ex, mëne ngëŋ Kaxanu yël këyo.

¹² Ax gi ex na nde në end apela andewën aŋo, bela bëranjëm anëbi dëcand na bëxarëk bërebën bën? ¹³ Ata mondako kën yepënënd eyeyan ed Kaxanu el gë apela and yerët kën gë andewën dëŋ. Bëte awata wata kën bemenak bend ang eŋo ak.»

¹⁴ Yesu w̄ac këbi gašëxe bela bën. Ga sëka këno amëxwër atëm, re ko: «Wën dek baxëtine de aye eŋun pënixën.

¹⁵ Yoweÿ ax gi ex na er kë lil gër ala do eŋo buyarën. Barikan er kë šanënd in këŋo buyarënënd. ¹⁶ Awa ar gë anëf kala, baxëtëlexo eŋo.» ¹⁷ And lil ko Yesu lëf gër iciw̄ aŋ, ga sebëgu këbi fac amëxwër aŋ, bësefan bërexëm bën wëka këno ebi paÿën apënëtal aŋo. ¹⁸ Ata re ko: «Oko, wën

bëte an gi ex na nde gë orenik? Anjun pëni ex na nde mëne yowey ax gi ex na er kë lilënd gër ala do eņo buyarën? ¹⁹ Er kë lilënd gër ala in gër acël kë fiatënd, ax gi ex na gër emëkw. Do and kë hi gër acël aņ, ex paÿërax gër apuÿ.» Ata gë eyeyan elo w̄asin babi Yesu mëne eyamb yamb ed ex yo awën w̄ënëk. ²⁰ Er re baxo mëne er kë şanënd gër ala in këņo buyarënënd. ²¹ Gër emëkw ed ala kë ŷanand xali ex can: banjëlan bañëņënax baņ, gë eñac eņ, gë orek ol, gë edawër el; ²² gë orekar ol, gë aņana and kodī aņ, gë oxeÿ ol, gë njifa ind bela in, gë asëk alakirand fo in, gë oyakërax ol, gë ocir od Kaxanu ok, gë ndafënan in, do gë ofëni rëx ol. ²³ Eyo gër emëkw kë ŷanand beņo dek, do and kë şan aņ eņo buyarën ala an.

End asoxari aliyer eņ

²⁴ Ga xucak eņo, Yesu ye ko gër ebar ed këni w̄acënd Tir. Hat ko yir fo në iciw̄ ga xey këņo eni nangëra bela bën mëne mëņ yowëk, barikan gogo nde ga nangëraw këni. ²⁵ Ga wël ko nëm ir endënaw̄ end hi bax gë angoc añëņënax, yow ko lapaya ko gër osapar or Yesu. ²⁶ Asoxari ajo Agërek ebaxo do xaniw baxo gër Fenisi gand ebar ed Siri. Axara xara baņo Yesu eņo nęcët angoc añëņënax aņ gër abiw̄. ²⁷ Yesu yaka këņo: «Cënil pere eni med obaş ol. Ecemar ed këni yambënd obaş el ax ye ex na eyëbi dapën bëkwërëkwër.*» ²⁸ Re ko asoxari an: «Eyo däl ex Axwën, barikan bëkwërëkwër bëņ dila gër ed këni yambërand obaş këni wëdärand bëņgacan bënd këni lapëtarand bëņ.» ²⁹ Ata re ko bëte Yesu: «Awa në end eyeyan elo ayakali këmi yakali. Maÿil, angoc añëņënax aņ anëka şan ko gër abix.» ³⁰ And w̄aÿi ko asoxari aņ, sëkëx ko mëne angoc añëņënax aņ anëka şan ko gër abiw̄, alaki fo alaki baxo gër angaw̄.

End apaxo eņ

³¹ Yesu ga xani ko na gër ebar ed Tir, ko w̄aÿind ond gër ebar ed Galile oņ na do ko xucand gër ed Sidon el. Bëņa ir anjer in baxo sëfand gand bebët ir «Bangolepëxw.» ³² Fed këni gë bela ga këno w̄ëlanëgu apaxo, ar bax yeyanënd gë ojaw̄ fo. Na xara këno eņo nëmba exo pakaxën. ³³ And nacët këņo caw gër ed hi bani bela aņ, Yesu şo ko banëf band apaxo baņ, gë obasa odexëm ok, do wiş këņo gë bato baņ gër aniw̄. ³⁴ And xeņa ko orën aņ, yën ko atëm, re ko: «Efata», mëne ngëņ Dëmëtayayin. ³⁵ Ataņ lëmëtayak banëf baņ do lëkwëtarëk aniw̄ aņ, apaxo aņ ŷana ko ko yeyandërand şenene. ³⁶ Yesu xeņa këbi eni cësinali endey

* 7:27 7.27 Bëşëwif bën odanët banëbi w̄acënd bër benëņg becëxe bën.

eŋo. Barikan axëŋa yo axëŋa bela bëjo aŋo bani reyarand kaš-kaš. ³⁷ Mokuri xuri bax ang šaran babi xali bani rend mëne Yesu becaraxik fo ko rind. Banëf band bër bapaxo baŋ ko lëmëtënd, do baniw band bamuma baŋ ko lëkwëtënd eni yeyandëraxën.

8

End eñëmbën ed mburu eŋ

¹ Akey amat, bela bën ga barërëgu këni omëxwër otëm, xeta këno gašëxe Yesu. Ga wata ko mëne bela bëjo er yamb in ani cot bana, wac këbi bësëfan bërëxëm bën do re ko: ² Nëkoyinëbi bela bëjo, dek ke xaŷënanënd elod bakey batas këne sëfarand, bari ani gi ex na gë eyamb yamb. ³ And këmeni fela yambërarëxe aŋ, bon këni sorox gër fëña gayik bërëmar caw xaniw këni. ⁴ Yaka këno bësëfan bën: «Mondake wa kënëbe lëbaye tëb ro?» ⁵ Aŋo wëka këbi Yesu: «Bamburu banjëgwe wa lëkaya kën?» Yaka këni: «Banjongëbaki.» ⁶ Fel këbi bela bën eni ñëpara gër ebar. Ga xana ko ko bamburu banjongëbaki baŋ, šëkwa këŋo Kaxanu, hëbëndër ko do yël këbi bësëfan bën enëbi cetëra amëxwër aŋ. Ata šet këno ala kala aton dek ang ebani ak. ⁷ Bëte bëngan ebaxëna, ga xana këbi Yesu, šëkwa këŋo Kaxanu do re ko bëte enëbi cetëra bela bën. ⁸ Na yambëra këni xali wëd këni. Bayitarak mburu in në bakange banjongëbaki. ⁹ Bela bër lëba babi na yatijo bën er hi bani në owëli onax. Ata ga yambëra këni, Yesu fel këbi eni maŷira. ¹⁰ Ataŋ mëŋ gë bësëfan bërëxëm bën fëra këni gër ikuluŋ do kwël ye këni gër ebar ed Dalëmanuta.

End amatinali and gër orën eŋ

¹¹ Akey amat, Ofariseŋ yow baxëna na eno mëkara Yesu. Ga ŷandi këbi eno bon, wëka këno ebi masin ecarax amat eni nangaxën mëne gër orën xaniw ko. ¹² Ata yepandëra këŋo Yesu gër onden ondëxëm endëbën eŋ, yën ko atëm do re ko: «Wën bela bëjo, inewã këne wëkaxënënd mun masin ecarax en nangaxën mëne gër orën xaniw këme? Dal in këmun felënd, ecarax an wat na.» ¹³ And fiata ko eŋo aŋ, Yesu baka ko polo gër ikuluŋ eni kegëtaxën anjer aŋ gë bësëfan bërëxëm bën.

End lewir ir Ofariseŋ eŋ

¹⁴ Bësëfan bën axwëya xwëya bani eni pena mburu in. Amat fo wëlali bani gër ikuluŋ. ¹⁵ Ata re ko Yesu: «Kwëŷëtayin lewir ir Ofariseŋ in do gë lewir ir od Erod

in*.»¹⁶ Ata ga wël këni eņo, bësëfan bën këni yëland mëne ga bani gë mburu këm yeyanaxën baxo mondako Yesu.¹⁷ Ga wata ko Yesu mëne mondako këni yëland, wëka këbi: «Ineŵa kën yëlxënënd mëne ga hi këne mburu këm yeyanaxën këme mondako? Xali gërëgako aņun pëni ex na nde er re këme in? Wën ŷowëŷ an kaman ex na nde pere?»¹⁸ Ata wën and mokem xem këņun de ogaf ok. Gë bangës hi kën bari an watërand na, gë banëf hi kën, bari an wëlërand na.¹⁹ An kwita ex na nde gë bamburu banjo lëba bamëni bela owëli oco? Do bacaxaken band bayëtara bafi ban, bakange banjëgwe bar ban?» Yaka këno: «Bakange epëxw gë baki.»²⁰ Bëte an kwita ex na nde and lëba bamëni gë bamburu banjongëbaki bela owëli onax aņ? Bakange banjëgwe fëxw banun bacaxaken band bayëtara bafi ban? Yaka këno: «Bakange banjongëbaki.»²¹ Ata re ko bëte Yesu: «Do wën xali gërëgako, ŷowëŷ an kaman ex na nde?»

End Yesu do gë ašiwëk ar gër Betësayida eņ

²² Yesu gë bësëfan bën ħat këni gër Betësayida. Wëlanëgu këno na ašiwëk do xara këno eņo pakën.²³ Ata Yesu lëk këņo ašiwëk an gër ataxan do las këņo xali šan këni ingol in. Ga xwëša këni, wiš këņo gër bangës do fëd këņo. And fëdët këņo aņ, wëka këņo: «ŷeŷ nde këy watënd na?»²⁴ Ga xëwëta ko ašiwëk an, re ko: «Në ewat mëni bela bën ang batëx fo, bari ayexëra këni yexërand de.»²⁵ Yesu fëd këņo gašëxe. And fedët këņo aņ, ašiwëk an fak ko ataņ, do ko watërand šenene.²⁶ Yesu fel këņo exo maŷi gër ndebën, kërexo baka na gër ingol.

End Piyer do gë Yesu eņ

²⁷ Yesu gë bësëfan bërëxëm bën ye bax gër bëngol bënd ler gër Sesare ir Filip. Gër feña, wëka këbi: «Gër onang or bela, wëno noŷo këni rend hi këme?»²⁸ Yaka këni: «Bela exëna bër kë rend wëj ex Šaņ Batis; bëjo wëj ex alawënel Eli, do bëjo bëte wëj ex, alawënel ar Kaxanu abat, ang bëtëraw këni ak.»²⁹ «Do wën cëņ, ine këne rend?» Yaka këņo Piyer: «Wëj ex Afexën an.»³⁰ Ata Yesu xëņa këbi xali mëne eņo ala këreno pelëd na.

End ecës ed Yesu eņ

³¹ Ata amëd aņo ŷana baxo Yesu këbi felënd bësëfan bën mëne, mëņ Aseñiŵ ar ala an, mbaņ ko soro. Bëxarëk bër Bëšëwif bën, gë bëšadaxan bëlëngw bën do gë bëšalen bën ašus këno šus xali eno dëxw gër ecës. Barikan gë

* **8:15** 8.15 Yesu, ga yeyan ko mondako, er ŷandi baņo ebi pëni mëne eni kwëŷëtand er wata bani Ofarišen do gë od Erod in.

akey atasën aŋ, exo kani gër ecës. ³² Kerët felëra babi bësëfan bën beŋo. Ata Piyer ga nacët këŋo këŋo rexërand. ³³ Barikan Yesu ga nêkona ko gand bësëfan bërëxëm, xeŋan këŋo Piyer: «Nacëtaxële fa Sindan, anjêlan andey aŋo and bëla fo ex, ax gi ex na and Kaxanu!» ³⁴ Ata and wac këbi amëxwër do gë bësëfan bërëxëm aŋ, re ko: «Ar ŷandi këŋo exe tëf an tebëlexo ebal ed gaf irexëm fo el. Gilexo awëlëk ar exo toro mbaŋ në end oŵac oram exe tëfaxën. ³⁵ Ar kë xwël aniyandexëm an, anemin ko nemin. Barikan, ar kë nemin aniyandexëm në end oŵac oram do në end Atëfëtan an, afexën ko fexën. ³⁶ Ineŵa këŋo fecar kë šotëra dëk bebër hik gër ngwën ro bën xarak axo pexën ex na enjëw endexëm eŋ? ³⁷ Do gë ineŵa ko nëmb ala an enjëw endexëm eŋ? ³⁸ Ar këŋo šëfënan yo endam, do gë end eyeyan edam eŋ, mërëxand ir anjex and kë rind orekar do and bëwendëran aŋo, wëno Asëniw ar ala an bëte ašëfënan ke šëfënan endexëm eŋ yatir këme bakaw gë enjaran end Faba eŋ do gë omeleka omënëk ok.»

9

¹ Ata re ko bëte Yesu: «Dal in këmün felënd, ang xwëšara kë ro ako, bërëmar ani cës na watërëxe owun or Kaxanu ol ga yowëk gë panga itëm.»

End enjaran end Yesu eŋ

² Ga xucak bakey banjongamat, Yesu wac këbi Piyer gë Ŝak do gë Ŝaŋ eno dajëta yaŋ në etënd ecakax. Ga ħat këni, owati or eman end Yesu ol nëngwëtak gë ogës odebën. ³ Wedëk banjëm bandexëm baŋ kë ŷegënd jing-jing do fešëk nëmëc ang ko xorëdoxo ala exo pešën anjëm gër ebar ro ak. ⁴ Ata bësëfan bësas bën wat kënebi pëlët Eli gë Moyis ga këni xanar gë Yesu. ⁵ Piyer ga fab këŋo Yesu, re ko: «Asëyali, bon yedox ene bayiye ro! Dine baner batas: amat andey, amat and Moyis do aŋo and Eli.» ⁶ Piyer abaxo nangënd na er ko rend in, gayikwa anjiŷ aŋ lëk babi xali xurik mëŋ do gë bošandaŵ. ⁷ Aŋo fedawëk aŋar do lab këbi kwëc. Wëlik oniŵ ga kë re: «Awa ajo ex dë Asëniwën, ar pëlöt gër yomb iram an, baxëtindëno.» ⁸ Ataŋ bësëfan bësas bën nëkonara këni jey, wat këno Yesu gabat. ⁹ Ga këni šëla etënd el, Yesu xëŋa këbi mëne ala këreno pelëd na er watëgu këni in xali mëŋ Asëniw ar ala an exo kani gër ecës. ¹⁰ Ga xwëtaya këni gër oŵëkw eyeyan elo, këni wëkarënd bën bësas er wacayak ekani ed gër ecës in.

¹¹ Ga xucak eŋo, bësëfan bën wëka këno Yesu: «Inecëŋ këni rend bëšalen bën mëne afo exo yow pere Eli dãmara exo yowaxënëgu afexën an?» ¹² Yesu yaka këbi: «Eyo Eli

ayow ko yow exo kanindëra beÿ dek. Ax gi ex na nde aÿëgw ÿëgw këni bëte mëne wëno Asëñiŵ ar ala an, ašus këne šus bela bën do ene torondëra mbaŋ? Ine yëla kën wën? ¹³ Gërëgako, nangin mëne Eli anëka yow ko, barikan ang ÿëgw këni endexëm ak, wëlaya këno ang ŷandi këbi ak.»

End lëmëta ind gë angoc añëŋënax eŋ

¹⁴ And baka këni Yesu, gë Piyer, gë Šak do gë Šaŋ gër ed ebani bësëfan bësëxe aŋ, sëk kënebi amëxwër atëm and bela ga xeta kënebi do wat kënebi bëte bësälén ga këni šampëre gë bën. ¹⁵ Bela bën ga wat këno Yesu, šaran këbi bën dek do këni xašërend endexëm eŋ eno cëma. ¹⁶ Ata Yesu wëka këbi bësëfan bër šëni baŋo bën: «End inëwa kën šampërend gë bëjo?» ¹⁷ Yakaw ko gër amëxwër asošan abat: «E Asëyali, lëmëta iram in wëlanëgu këmi. Gë angoc añëŋënax and kë xanënd oniŵ lapar këni. ¹⁸ Gër ed ex yo këŋo rebënd do exo űatëndërend oÿënga oŋ, gë ocupërëšup ok gër etëÿ xali, exo űaÿ cemeŋ. Axara xara këmëni bësëfan bërey bën eno nęcët angoc añëŋënax aŋ, bari ano kor ex na.» ¹⁹ Ata re ko Yesu: «Ata wën anjex and bela bër gë oŋëpëgënan hi kën de. Xali niÿe fa këme bayi gë wën? Xali niÿe fa këmun buŋan? Mëlanëgune tan lëmëta in!» Ata wëlanëgu këno. ²⁰ And fabër këni gë Yesu aŋ, angoc añëŋënax aŋ ŷëngëndëra këŋo lëmëta ijo. Wëc ko gër ebar do ko xënëcëtarand gë ocupërëšup ok gër etëÿ. ²¹ Na ex Yesu wëka këŋo sëm ir lëmëta: «Elod niÿe ko hind mondako?» Yaka ko: «Elod imeja. ²² Eŋo dawaxën, angoc añëŋënax aŋ alap këŋo lapënd: baŋo gër xodux, baŋo gër men. Barikan wëj angëmëne ŷëÿ xor këy na, këla kaÿënanëlexi wa, këla dëcalëbo! Kaÿënanëlexi biyi!» ²³ Yaka këŋo Yesu: «Re këy angëmëne ŷëÿ xor këy... Gër ar xwëta ke wëno an, beÿ dek wëndëk.» ²⁴ Ataŋ xaka ko sëm ir itox: «Wëno axwëta xwëta këmi. Maraw eye dëca wëno ar gë oŋëpëgënan ajo!» ²⁵ Yesu wat këbi bela bën ga këni wëraraw bura-bura endexëm eŋ. Xeŷan këŋo angoc aŋ: «Wëj angoc añëŋënax and kë xanënd oniŵ, canël gër lëmëta ijo ga re këme! Bët din kërey bakaw na.» ²⁶ Angoc añëŋënax ħerëndëra këŋo, ŷëngëndëra këŋo xali lëmëta in do kwël šan ko. Ata lëmëta in, ŷet gër ebar, laki ko ang ašësëk fo. Bëranjëm bax rend mëne anëka xoti ko. ²⁷ Barikan Yesu lëk këŋo gër ataxan. Ga xanin këŋo kwengweremët, itox in xwëša ko ceg.

²⁸ And wäÿi këni Yesu gë bësëfan bën gër iciŵ aŋ, wëkax këno: «Inecëŋ sëkwanaxën këmi monęcët angoc añëŋënax

aŋo?» ²⁹ Yesu yaka këbi: «Angoc añëjënax andako rako aŋ gë cale fo ko šanënd!»

³⁰ Ga xani këni na gër hi ebanî, Yesu gë bësëfan bën ye këni cangët ebar ed Galile el. Axey xey baŋo eni nang bela bën gër ed hi ko. ³¹ Bësëfan bërëxëm bën babi sëyalirand do babi felënd mëne mëj Asëñiŵ ar ala an asëra këno sëra do eno daw. Barikan yatir akey atasën axani ko xani gër ecës. ³² Ayëda bani yëdand Bësëfan bën eno mëka ba ine ex ekani ed gër ecës. Ababi fëni na ine ex eyeyan elo.

End asëfan alëngw eŋ

³³ Yesu gë bësëfan bën ñat këni gër Kafarënowum. And hi këni lëf gër iciŵ aŋ, wëka këbi: «End inëwa ban šampërewënd gër fëña?» ³⁴ Šësina këni yem gayik gër fëña end ba noŋo hik asëfan alëngw an bani xanarëgund. ³⁵ And yëpa ko aŋ, Yesu re ko: «Angëmëne ala eŋo yandi exo gi alëngw gër enga endam, gilexo abemban ar dek. Gilexo bête ariyenin ar bela dek!» ³⁶ Ata Yesu felaw këŋo itox, xwët këŋo mërëxand, re ko: ³⁷ «Ar këŋo lëkaya yo itox indako rako në end oŵac oram, wëno dëŋ lëkaya ke. Ar ke lëkaya an, anëka lëkaya këŋo bête ar lawënëgu ke an, ax gi ex na wëno fo lëkaye ke.»

³⁸ Ga xucak eŋo, asëfan ar bano wacënd Šaŋ an fel këŋo Yesu: «Asëyali, biyi ar këbi necëtënd bëyël gër bela watëgu këmo, xarak axo gi ex na ar enga endebi.» ³⁹ Yaka këŋo Yesu: «Ar kë rind ecarax gë oŵac oram an, wën këreno cëban na gayik ala ax kor na exo di mondako bête exo cena exe yeyanan eñëjënax. ⁴⁰ Ar aŋo koŷër ex na an, arebi ex. ⁴¹ Ar këŋun rëmbën yo men gayik bër Kërisët hi kën an, dal in këmun felënd, aŋot ko šot amašën andexëm aŋ.»

End beñëjënax eŋ

⁴² «Barikan ar këŋo lënan eñëjënax abat gër bër wak endam ado ex gi itox, er feca doŋo eno dëxën angaŷ aŋoxixën and eyamb, do eno dap gër anjer eŋo noŷilëxën. ⁴³ Angëmëne ataxan andey aŋ ki lënanënd eñëjënax eŋ, kacal ñot ey dap! Pecanëlexi ey dël gër aniyän and din gë ataxan amat gë exi bayi tak baki do ey ŋat gër xodux or ax domind na. ⁴⁴ [Fën oŷën ol ani cësënd na, bête xodux ol ax domind na.] ⁴⁵ Angëmëne sapar irey in ki lënanënd eñëjënax eŋ, kacal ñot ey dap! Pecanëlexi ey dël gër aniyän and din gë sapar ibat, gë exi bayi tak oxi do Kaxanu exi dap gër xodux or ax domind na. ⁴⁶ [Fën oŷën ol ani cësënd na, bête xodux ol ax domind na.] ⁴⁷ Angëmëne angës andey aŋ ki lënanënd eñëjënax eŋ, nongoloyëtël ey dap! Pecanëlexi ey dël gër owun or Kaxanu gë angës amat,

gë exi bayi tak baki do Kaxanu exi ðap gër xodfux ax ðomind na ⁴⁸ [Fën oÿën ol ani cësënd na, bëte xodfux ol ax ðomind na]. ⁴⁹ Gayikwa ala ar ex yo ang ongal fo ko sêk gë xodfux ol. ⁵⁰ Ongal oŋ er ŝenene ex, barikan and kē xac aŋ, mondake kē yēw̄ gašēxe? Nēw̄l ex ola orew̄n ol ang ongal fo en cotaxēn aketēxeta aŋ gē bela bēšēxe bēn.

10

End ecapër ed eñer eŋ

¹ Yesu ga xani ko na, ko yend ond gër ebar ed Yude oŋ, ekeg Yurēdeŋ in. Ata barērēgu kēni gašēxe bela bēn, bamēxwēr bamēxwēr, do xeta kēno. Do mēŋ ang w̄r baŋo ak, kēbi sēyalirand end Kaxanu eŋ. ² Ata Ofariseŋ ok ŷandi kēbi eno di atēy. Ga sēka kēno, w̄ka kēno: «Aÿap nde ŷapēk asošan eŋo pela alindaw̄?» ³ Yesu yaka kēbi: «Ineŵa fel kēŋun Moyis?» ⁴ Re kēni: «Moyis ga re ko mēne icēn iŋ nēgwēnēleŋo alindaw̄ kayēta ir acapēra eŋo pelaxēn.» ⁵ Aŋo re ko Yesu: «Nē end emēš endewēn eŋ, ŷēgwēnaxēn kēŋun apela aŋo. ⁶ Barikan and ŷanak ngwēn aŋ, and bay kēbi Kaxanu bela aŋ, er ri babi asošan an gē asoxari an. ⁷ Mēŋ ex asošan an afo ebi ŋaw̄ēta nēm gē sēm, do eni bar gē alindaw̄. ⁸ Bēn bēxi bēr ŷērērēk bēn eni gi eman emat, ani bo na gaf gē gaf. ⁹ Mēŋ ex, Kaxanu and kēbi bar eñer asošan gē asoxari aŋ, ax ŋap ex na ala ebi capēreli.» ¹⁰ And baka kēni gër iciw̄ aŋ, bēsēfan bēn w̄ka kēno Yesu ebi paÿēn endey eŋo. ¹¹ Ata re ko: «Asošan ar kēŋo fela yo alindaw̄ do eŋo nēr asoxari ašēxe, nē emenan eŋo asoxari aŷanar an gayik orekar kēni rind gē axinēm an. ¹² Bēte angēmēne asoxari eni capēr gē icēn indexēm iŋ do exo ye eŋo nērēx asošan ašēxe, nē emenan eŋo asošan aŷanar an gayik orekar kēni rind gē axinēm an.»

End Yesu do gē obaš eŋ

¹³ Bela w̄law babi na obaš gër Yesu ebi calen mokwētan otaxan ok. Barikan bēsēfan bēn xēŷenaxēn kēnēbi. ¹⁴ Ata xoÿ ko Yesu ga wat eŋo. Wac kēbi bēsēfan bēn, re ko: «Tebinēbi obaš ol eni yow gër ndam, kērenēbi pēng na gayik bēr hik ang obaš ak bēn xwēnēk owun or Kaxanu ol. ¹⁵ Dal in kēm̄un felēnd, ar ax ma ex na owun or Kaxanu ol ang itox fo an, axo ðil na gër owun olo.» ¹⁶ Ata Yesu ga w̄gara kēbi na obaš olo, ŝalendēra kēbi mokwētan otaxan ok.

End ar gē napul eŋ

¹⁷ Ata ga ko ye Yesu, asošan abat sēf kēŋo gē ongēr fo, lapaya ko mopoxi gër osapar orexēm do w̄ka kēŋo:

«Asëyali ar šenene, pelële ine ÿapëk me dind me cotaxën aniyän and din aņ?» ¹⁸ Yesu yaka këņo: «Ineŵa këye ŵacaxënënd ar šenene? Kaxanu gabat ex ar šenene an, ala ar šenene ax gi ex na. ¹⁹ Ax gi ex na nde anang nang këy bapela baņ: “Këreyo daw na ala, kërey dina orekar ol, kërey deka na, këreyo nëgwëšan na ala, bëte këreyo menan na ala, pëbëlëbi norix gë sorix?”» ²⁰ Yaka ko ala ajo: «Asëyali, elod icambenjar sëf këme bapela baņo dek.» ²¹ Ata ga nëkon këņo, Yesu xëbënan këņo end ala ajo eņ. Fel këņo: «Emat bayi ki. Yel ey pan dek acota andey aņ eyëbi yëlëra kodï in bëxayëanaxik, ata këy šot napul isëm yaņ gër orën. And këy ri ko mondako aņ, yowëd ey gi asëfan aram.» ²² Barikan ala ajo ga wël ko eyeyan elo, yëņënin ko dëxas in do kwël ye ko gë oxoÿ fo gayik ar gë napul isëm ebaxo. ²³ Yesu ga nëkon këbi jey bela bën, fel këbi bësëfan bërëxëm bën: «Awa bër gë napul bën bon këbi yëka eni dïlaxën gër owun or Kaxanu.» ²⁴ Ata bësëfan bën wëlandëra këbi ga wël këni eyeyan elo. Baš ko bëte Yesu: «Obaš oram, ata bër gë napul bën bon këbi yëka eni dïlaxën gër owun or Kaxanu. ²⁵ Gelemba saxëk exo kuca gër imëd ind icëkwër gë exo dïl ar gë napul an gër owun or Kaxanu.» ²⁶ Ga wël këni bëte eņo, bësëfan bën wëlandëra bëte këbi kaš kaš do këni wëkarënd: «Do noÿo ngwa kë xor exo pex?» ²⁷ Yesu ga nëkon këbi gašëxe, yaka ko: «Gër Kaxanu dek wëndëk, bari gër wën bela ax mënd ex na.» ²⁸ Aņo re ko Piyer: «Nëkod biyi ga sebëraw këmi ako dek sëfaxën këmi wëj.» ²⁹ Yesu yaka këņo: «Dal in këmun felënd, ar këbi sebëgu gër iciw, nëm gë sëm, gë bobinëm gë obaš orexëm do gë ocënga odexëm në end oŵac oram, do në end Atëfëtan andam eņ, gë təkër ak axo kaÿën na. ³⁰ Ata gërëgako dëņ ko šot bakëlëbëd keme: Bëciw, gë bëmaÿe bëtošan, gë bëmaÿe bëtoxari, gë onëma odanjëm, gë obaš, gë ocënga, do gë toro, bëte ecan ecan, ex tëndaw aniyän and din aņ. ³¹ Bëlëngw bëranjëm kë hi bëmban do bëmban bëranjëm kë hi bëlëngw.»

End ecës ed Yesu eņ

³² Ond yaņ gër Yerusalem oņ bani yend do Yesu lëngw bax feņa in. Bësëfan bën dek yëbu babi. Bela bër babi sëfand bën bëte ayëdara yëdara bani. Ata Yesu ŵac këbi eno tëka gašëxe bësëfan epëxw gë bëxi bën ebi nangën er këņo fiatënegund in. ³³ Re ko: «Awa nëkod ga këne yende yaņ gër Yerusalem. Ala ke lëxwëx na wëno Asëñiŵ ar ala an gër otaxan od bëšadfaxan bëlëngw do gër od bëšalen. And këne xiti do ebi ketan ene daw aņ, ene dëxw gër otaxan od

bër benëng becëxe. ³⁴ Bër benëng becëxe bëjo, ke lêsëra, ke sëpandëra, ke šëwëra đamana ene dawaxën. Barikan, and kë xuca baqey batas aŋ axani këme xani gër ecës.»

End okar od Šak do gë Šaŋ eŋ

³⁵ Šak gë Šaŋ, bosëñiŵ bor Sebede, ga sëka këno Yesu, re këni: «Asëyali, aŋandi ŷandi këbo biyi eyëbo yël er këmi xara in.» ³⁶ Re ko: «Ineŵa ŷandi këjun?» ³⁷ Yaka këno: «Yëlëlēbo mi ketëna: abat gand liŵ, ajo gand šame and këy ŷëpa gë enjaran eŋ gër owun orey aŋ.» ³⁸ Ata re ko Yesu: «Wën an nang ex na er kën xarand in. Axor nde kën xor en ceb akalama and toro and këme šëb aŋ? Bëte ayëxw nde kën yëxw enun buyi ang këne buyi ak?» Yaka këno: «Axor këmi xor.» ³⁹ Re ko bëte Yesu: «Dal ex ašëb kën šëb akalama and këme šëb aŋ, bëte abuyi kënun buyi ang këne buyi ak. ⁴⁰ Barikan end ene ketëna abat gand liŵ ajo gand šame eŋ, ax gi ex na wëno këjun yël. Kaxanu, bër ŷap këbi bën wëxëtan këbi bañëpara baŋo.» ⁴¹ Ga wël këni eŋo bësëfan epëxw bën, xoŷën kënebi Šak gë Šaŋ. ⁴² Yesu, ŵac këbi bën đek re ko: «Anang nang kën mëne bëlëngw bër benëng becëxe bën awun këni wunënd gë mbëña gër bela bër gër owar orebën, do bësëm bën aŵasin kënebi ŵasinënd or gapak orebën ol. ⁴³ Bari wën këren dind na mondako gër enga endewën. Ar ŷandi këŋo exo gi ar gapak gër enga endewën an, malexo exo gi ariyenin arewën. ⁴⁴ Bëte ar ŷandi këŋo exo gi alëngw an, gilexo xadëp ir bela đek. ⁴⁵ Gayikwa wëno Asëñiŵ ar ala an er yow këme mun diyenin do me međ aniyan andam aŋ ang acosa and këni fexaxën bela bëranjëm fo, ame yow ex na ene diyenin.»

End Yesu do gë ašiwëk eŋ

⁴⁶ Yesu gë bësëfan bën ñat këni gër Yeriko. Ga këni xuca angol aŋ, bela bëranjëm kënebi sëfand bura-bura. Ašiwëk ar këno ŵacënd Barëtime, asëñiŵ ar Time, ŷëpa baxëna ler gër fëña do ko xararand. ⁴⁷ Ata wël ko mëne Yesu Ibënasaret ñatëguk. Na ŷana ko ko xeŷënd: «Yesu, Yesu, Asëñiŵ ar Dafid, kaŷënanëlexi wa wëno!» ⁴⁸ Ata bela bëranjëm këno xeŷënanaxënënd: «Wëji, cësinal fa!» Barikan aŋo baš ko okeŷ oŋ: «Asëñiŵ ar Dafid, Asëñiŵ ar Dafid, kaŷënanëlexi wëno!» ⁴⁹ Ata xwëša ko Yesu, re ko: «Macëguno tan!» Ga këno ŵac, këni rend: «Kapinal ey kani, në emac exi.» ⁵⁰ Ata xani ko xwiriš, lap ko gër ebar acud atëm aŋ do wël ko gand Yesu. ⁵¹ Ata re ko Yesu: «Ineŵa ŷandi ki mi din?» Yaka këŋo: «Asëyali, me ciwëta ŷandi ke!» ⁵² Ata re ko Yesu: «Awa ga xwëta këye ako,

ciwëtal!» Ataj watëra ko ênenene do sëf këno kwël Yesu gër fëña.

11

End Yesu gër Yerusalem eŋ

¹ Yesu gë bësëfan bërëxëm bën ñat këni gër Betëfage do gër Betani, bëngol bënd ler gër Yerusalem bën, ler gër etënd ed gë bañarëka. Ata Yesu ga këbi lawën bësëfan bëxi, ko rend: ² «Yeyin gër ingol ind gër lëngw, ata këno sëk mokap ipali ind elod ala aŋo ñëpaxën ex na. Pëtëguno ene mëlanëgu. ³ Angëmëne ala wëka këjun ba ine këno fëtaxënënd, yakayidën mëne Axwën an yandi këno. Ataj këno sebëtëgu.» ⁴ Ga ye këni bësëfan bëxi bën, sëk këno ipali in ga xap këno bed gër fëña, ler në ebët ed iciw. Ata fët këno. ⁵ Bër hi bax na bën re këni: «Xey wën, ine kën rind? Ineña fëtaxën këno ipali in?» ⁶ Ata yaka këni ang re baxo Yesu ak, sebën kënebi wëla këno. ⁷ And ñateli këno gër Yesu aŋ, labëra këni engoy end ipali eŋ gë banjëm bandebën baŋ exo ñëpaxën Yesu. ⁸ Bëte bëranjëm rendëra këni tar fëña in: banjëm, do gë opat od fongëtëraw bani gër apuy. ⁹ Ata xeta këno Yesu: bëjo gand lëngw, bëjo gand emban. Ga këni ye, këni xeyënd šor:

«Hosana! Betalexo gë oñac or Axwën ol!
Betalexo ar kë yowënd an.

¹⁰ Betalex owun or kë yowënd ol,
owun or axarëk arebi Dafid ol.

Hosana! Awa wëlilex de eŋo xali yaŋ gër orën!»

¹¹ Ga ñat ko Yesu gër Yerusalem, lil ko gër yangana ir Aciw and Kaxanu. And nekondëra ko dek na aŋ, sëfër këni gë bësëfan epëxw gë bëxi bën ond gër Betani oŋ. Anëka xwëyar bax amëd aŋo.

End andan eŋ

¹² Ga xeyëk, Yesu fëdar këni enjo eŋ. Ga xani këni na gër Betani eni baka gër Yerusalem. ¹³ Wat ko caw andan ga nëtëk aye. Šapa ko ngwa exo nang ba arëw rëwëk. Ga ñat ko, sëk ko tudëŋ opat fo gayik ax ŋat bana nand kë rëwënd ondan na. ¹⁴ Ata re ko: «Bëtëdin ala ax kwëca na exo yamb odëwërëwen oday.» Wël këno bësëfan bën.

¹⁵ Yesu gë bësëfan bën ñat këni gër Yerusalem, lëf gër yangana ir Aciw and Kaxanu. Ata yana ko këbi wayënd bër bax fandërand bën do gë bër bax yëcërand na bën. Yamëra ko bëkwëtaya bënd bënëmb bër kodï bën do gë bañëpara band bëfan bër olëxwëte baŋ. ¹⁶ Ala abaŋo seb na exo mëlarand yey na gër yangana ir Aciw and Kaxanu.

17 And babi sëyalind aŋ ko rend: «Wën an pën ex na nde er re ko Kaxanu in mëne Aciw̃ and cale and benëng bend bela ðek ex? Do wën nëngwët kën emayï ed bërek.» 18 Ga wël këno, bëşadaxan bëlëngw bën do gë bëşalen bën, këni şaland osit or eno ðawaxën. Barikan amëxwër aŋ bani yëdand gayik bela bën ðek gër owëkw babi lëkënd osëyali or Yesu ol. 19 And xwëyarëk aŋ, Yesu gë bëşëfan bërexëm bën şan këni angol and Yerusalem aŋ.

20 Ga këni bakaw gëbër, bëşëfan bën wat këni andan aŋ ga haÿëk dek gë odëmbët ak. 21 Ata ga xwita ko Piyer er xuca bax në ganëka in, re ko: «Asëyali, nëkoða andan and xare këy ganëka aŋ, ðek haÿëk.» 22 Yaka ko Yesu: «Kwëtayino Kaxanu! 23 Dal in këmun felënd, ar xwëta këno Kaxanu an axor ko xor eŋo pel etënd elo: “Bedital ro ey ðapayax gër anjer.” Er re ko in ahi kë hi angëmëne aŋo nöpëgënan ex na gër emëkw edexëm. 24 Mëŋ këmun felaxënënd mëne ðek er kën xara yo gër cale, kwëtayin mëne anëka şot kën. Ata ko ri Kaxanu ang xara këno ak. 25 Barikan and kën xani cale aŋ do en kwita ala fenan këno na oxoÿ, tebanino eŋun tebanaxën Sorix irewën ir ex yaŋ gër orën wën bëte bamena bandewën baŋ. 26 [Sorix irewën ir ex gër yaŋ orën aŋun teban na ðe bamena bandewën baŋ, angëmëne wën anëbi tebanënd na bela bën.»]

End or gapak or Yesu eŋ

27 Yesu gë bëşëfan bën bakaw këni gaşëxe gër Yerusalem, gër yangana ir Aciw̃ and Kaxanu. Yesu ga ko nëkondëra lëf, hatëgu këni na bëşadaxan bëlëngw bën, gë bëşalen bën do gë bëxarëk bër Bëşëwif bën. 28 Ata wëka këno: «Kërës wëj gë or gapak or fe këyëbi wäÿaxënd bela bën ro? Noÿo wa yël ki or gapak or ey dixënënd mondako olo?» 29 Yesu yaka këbi: «Emat fo këmun wëka wën bëte. Yakayine ata këmun fel gë or gapak or fe rixën këme eŋo. 30 Xobuyi or babi buyind bela Şaŋ Batis ol, noÿo wa lawënëgu baŋo? Orën ol nde ba bela bën nde? Yakayine ðe!» 31 Ata bën këni nëkënëkarënd: «And këne yakaye mëne orën ol lawënëgu baŋo, ata exo de ine bayik biyi ane kwëta exe na end Şaŋ Batis eŋ? 32 Bëte and këne yakaye mëne bela bën lawënëgu baŋo, amëxwër aŋ...» Ga banëbi yëdand bela bën rexën bani mondako gayik bën ðek wä bax mëne Şaŋ Batis alawënel ar Kaxanu ebaxo. 33 Ata yaka këno: «Biyi ami nang ex na.» Aŋo re ko Yesu: «Wëno bëte amun pel na ba gë or gapak or fe këme rixënënd beŋo.»

12

End apënëtal and bëŷan bëxeŷax eŷ

¹ Ga xucak eŷo, Yesu ga këbi sëyali gë bapënëtal bëlëngw bër Bëšëwif bën, ko rend: «Mondako ri baxo ala ar gë andëdfa and reseŷ. Ga xece in jey andëdfa and reseŷ aŷ, nac ko gër aparëfac ambëxw and eni karaxënënd omen od reseŷ ok do ri ko bëte egaw̄ ed ošen. And sebënan këbi bëŷan eni cetërend gë mëŷ reseŷ in and kë sëg aŷ, ye ko kwël damana angol and caw. ² Amëd and kë sëgëdërand reseŷ aŷ, lawënëgu këŷo ariyenin abat gër bëŷan bëŷo eno yël ošet orexëm ol gër er rëw̄ bax gër andëdfa and reseŷ. ³ Barikan ga sëra këno bëŷan bën, šewëra këno xali do šëñëta këno taxan. ⁴ Lawënëgu këŷo ariyenin axinëm. Sam ga ħatëgu ko, fëmëra këno, širëra këno gë otebën sebën këm. Ga w̄aŷ këno, baka ko bëte taxan. ⁵ Lawënëgu këŷo bëte asasën, law̄ këno. Mondako bëtëraw bani bëriyenin bëranjëm. Barikan, bëŷan bën rixëra kënëbi: bëŷo axëm xali exo təkwaya; bëŷo bëte alaw̄ momonaw̄. ⁶ Asëñiw̄ arexëm ar pëlot gër yomb irexëm an fo bayi baŷo Axwën andëdfa an. Ata lawën këŷo ngwa ga yëla ko mëne bëŷan bën afëb këno fëb. ⁷ Barikan, caw fo bayiw baxo ga watëgu këno. Ga w̄acër këni, re ko abat: “Yo ajo ex ngëŷ ar kë bëteli andëdfa an. Dawënëŷone ebo bayixën andëng aŷ.” ⁸ Bëŷan bën ga sëra këno na, law̄ këno, do lap këni eman eŷ wëgërëxe yabët kece ir andëdfa and reseŷ in.

⁹ «Awa mondake yëla kën ko ri axwën andëdfa and reseŷ an? Ax gi ex na nde ata ko yow ebi dawëra bëŷan bëŷo do andëdfa and reseŷ aŷ ebi tebënan bësëxen? ¹⁰ Wën elod an pën ex na nde Oñëgw Omënëk od rek: “Ekaŷ ed šus bani bëbay el bakan këni xali ri këni ekëla ed aciw̄ el*.” ¹¹ Gër Axwën xaniwëk eŷo do gër bangës bandebi ešaraxik ex.» ¹² Ata ga wël këni eŷo, bëlëngw bër Bëšëwif bën këni šaland eno tëra Yesu ga fëni këbi mëne bën babi rend gë apënëtal aŷo. Barikan ga yëda kënëbi amëxwër aŷ seb këno na, do kwël šapër këni.

End šagale eŷ

¹³ Ga xucak eŷo, bëlëngw bër Bëšëwif bën lawën kënëbi Ofariŷeŷ do gë od Erod eni tÿyi eno yifa Yesu exo yeyan er këno cëndëanaxën. ¹⁴ Ga ħat këni, re këni: «Asëyali, anang nang këmi mëne wëj ar dal hi këy. Šenene fo këyëbi sëyalind bela bën end Kaxanu eŷ. Wëj ala ayo yëdand na, ay nëkonënd na noŷo ki baxëtënd. Awa gërëgako, pelëlēbo ngwa ba aŷap nde ŷapëk šagale ir Sesar in. Mi medënd

* 12:10 12.10 Calemoñëw̄ 118.22, 23

nde ba mi teb emed el nde?»¹⁵ Ga wata ko Yesu mène bëyëñenax bër kë labayand hi këni, yaka këbi: «Ineŵa kën ŝaland ene cëndën? Mëlanëgune tan atama and kodî me nëkon.»¹⁶ Fëxwën këno atama amat. Ga xana ko, Yesu wëka këbi amëxwër aŋ: «Dëxas ir noŷo wa ex gër atama aŋo?» Yaka këni: «Ir Sesar.» «Do oŵac ol cëŋ?» Yaka këni bëte: «Orexëm ex!»¹⁷ Aŋo re ko: «Maŝino Sesar er xwën ko in do Kaxanu erexëm in.» Ata ang yaka baxo ak, Ofarisen ok do gë od Erod ŝarandëra këbi xali.

End ekani ed gër ecës eŋ

¹⁸ Ata ñatëgu këni Bëŝëwif bër kënebi wacënd Osaduseŋ. Bën bax rend mène ekani ed gër ecës ax gi ex na. Ga sëka këno Yesu, re këni: ¹⁹ «Asëyali, baxëtël apela and yëgwën këbo Moyis aŋ: “Asoŝan ar këŋo sebëta alindaw̃ gë itox këm an, abinëm dëngileŋo asoxari an eno cotënaxën obaŝ ar ŝësëk an*.”²⁰ Xarak, ocambenjar ocongoki ebaxëna aminëmëra. Iŷanar in yër ko, ŝës ko. Sebëta këŋo alindaw̃ obaŝ këm. ²¹ Ata ŝambenjar ixinëm in bëteli këŋo asoxari an. Mëŋ bëte ŝës ko. Sebëta këŋo obaŝ këm. Mondako fo bax end ŝambenjar isasën eŋ. ²² Ŝësëra këni bën bëcongëbëxi bën dek xali gabatak aŋo cotën ex na obaŝ asoxari ajo. Ata asoxari an ŝës ko mëŋ bëte. ²³ Awa yatir ekani ed bëŝësëk cëŋ, alindaw̃ ar noŷo w̃a ko hi asoxari ajo gayikako ocambenjar ocongoki oko aŷër yër bano?» ²⁴ Ata yaka këbi Yesu: «Ado wën, edif ed lif kën el nde. Aŋun pën ex na nde er rek Oñëgw Omënëk in. Bëte an nang ex na panga ind Kaxanu in?» ²⁵ Enimin, améd and këni xanira bela gër ecës aŋ, eñër ax bo na. Asoŝan aŋo cala na asoxari, bëte asoxari aŋo ñandi na asoŝan. Er këni hi bela bën ang omeleka od yaŋ gër orën fo. ²⁶ End mène bëŝësëk bën axani këni xanind gër ecës eŋ, wën an pën ex na nde gër akayëta and yëgw ko Moyis er fel baŋo Kaxanu yatir ŝanayaxën baŋo gër acëc and gë xodux in? Ax gi ex na nde mondako re baxo: “Wëno ex Kaxanu ar yata këbi Abëraxam, Isak do gë Yakob an.” ²⁷ Kaxanu, Kaxanu ir bëbëngw exo, mëŋ ani terënd na gë bëŝësëk. Ata wën Osaduseŋ ok mbaŋ lif kën gër eŋo.»

End bapela banëngw eŋ

²⁸ Aŝalen ar Bëŝëwif wëleli baxëna ecampëre elo. Ga wat ko mène Yesu ŝenene yaka këbi Osaduseŋ ok, sëka këŋo, wëka ko: «Pelële ngwa gër bapela band Moyis, and fe ex anëngw aŋ?» ²⁹ Yesu yaka këŋo: «And rek: “Baxëtël wëj

* 12:19 12.19 Acariyakinëm 25.5-10

ar enëng end Isërayel an, Kaxanu, Axwën arebi an, gabat fo hi ko Axwën.

³⁰ Njanëlo Kaxanu, Axwën arey an,

Dek gë yomb irey ak, gë enjëw endey ak,

Dek gë panga indey ak, gë aniyandey ak."

³¹ «Baxëtël and bëtëguk aņ: "Balindëlexi end ala așandax eņ, ang ki balënd end gaf irey ak." Ata apela akuca ex na baki baņo.» ³² Ata re ko așalen an: «Asëyali, đal reya këy mène Kaxanu ibat fo ex, ișëxe ax gi ex na. ³³ Ala kala njanëlo Kaxanu gë đek yomb irexëm ak, gë anjëlan andexëm ak, gë ojaw odexëm ak. Bëte balindëlexi end așandaw eņ ang ki balënd end gaf irexëm ak. Edi ed mondako el xucak đek ocadaxa od momëlën ok do gë ocëxen ok.» ³⁴ Yesu ga wat ko mène šenene yaka baņo așalen an fel këņo: «Wëj ata đam gër owun or Kaxanu hi këy.» Barikan elod yatijo, gabatak abax yëxw na eņo mëka yëy.

End Afexën eņ

³⁵ Akey amat, Yesu ga këbi sëyalira gër Aciw and Kaxanu, wëka këbi bër baņo baxëtënd bën: «Mondake këni rexënënd bëșalen bën mène Afexën an, ejiw ed emun Dafid exo? ³⁶ Xarak, Dafid mëņ đëņ are baxo rend, ga yëm ko gë Angoc Amënëk aņ:

"Axwën an fel këņo Axwën aram an,

yow ey ñëpa ro gand liw iram,

xali mi korën bër šus ki bën eyëbi bëñaxën."

³⁷ «Nëkoyin mène Dafid mëņ đëņ Axwën këņo wăcënd. Mondake cëņ hi ko ejiw?» Ata amëxwër aņ këno baxëtënd gë onënga fo.

End bëșalen eņ

³⁸ Yesu ga këbi sëyali bëte ko rend: «Titinaliyindënëbi bëșalen bën. Monëngan këbi nënganënd eni yexërand gë bocud bond gëșëc boņ, do bela bën enëbi cëmarand gër bapedëraya. ³⁹ Moņan ñan këni bañëpara band gër lëngw baņ lëf gër baciw bacaleya do band gër ed kë hi ñambëran baņ. ⁴⁰ Bën xali gër bëciw bëndebën kënebi lexëxënd bësoxari bësebëta sebëta bën. Xarak, bën watak cale ind așak așak iņ enëbi cëkwaxënënd bela bën. Mëņ ex kiti indebën iņ gë pit fo kë yëka.»

End oyël or Kaxanu eņ

⁴¹ Ga yëpa ko Yesu ler gër akwëtaya and oyël or Kaxanu, këbi nëkonënd bela bën ga këni xwët kodı in. Wat këbi bër gë napul bëranjëm ga këni xwët kodı ir bon. ⁴² Hatëgu ko na asoxari axayëanaxik, asebëta-sebëta. Ata xwët ko bëtama bëki bënd ax tək bana ado biye ibat. ⁴³ Ata Yesu

w̄ac këbi b̄esëfan b̄erexëm b̄en do re ko: «Dal in këmun felënd, er xwët ko asoxari axayënaxik asebëta sebëta ajo gër akwëtaya and oyël in nëmëcak er w̄ëlaraw këni ðek bela b̄ëjo in. ⁴⁴ Gayikwa bela b̄ëšëxe b̄en ga ȳëmb këbi acota w̄ëloxënëgu këni er xwët këni in, barikan asoxari ajo ðek acota andexëm aŋ, do gë er ko yambënd exo diyaxënënd in w̄ëlagu ko.»

13

End eyëcar ed Aciw̄ and Kaxanu eŋ

¹ Ata Yesu gë b̄esëfan b̄erexëm b̄en këni šanënd yangana ir Aciw̄ and Kaxanu in. Aŋo re ko asëfan abat: «Asëyali nëkonël bameŋ band bongaȳ baŋ ang yëlëra këni ak, monje yek ðe!» ² Yaka këŋo: «Wat këy nde bameŋ band bongaȳ baŋo, ado gë ekaŋ gebatak ax b̄ayi na eyëlëtërëxe, ðek kë yëcar!» ³ And ħat këni gër etënd ed gë bañarëka aŋ, Yesu ȳëpa ko paß gë Aciw̄ and Kaxanu aŋ. Ata Piyer, gë Šak, gë Šaŋ do gë Andëre, b̄en b̄esëfan b̄er b̄ayi bax na gë mën b̄en w̄ëka këno: ⁴ «Pelëlëbo wa nand fe kë yëcar Aciw̄ and Kaxanu aŋ? Bëte amatinali and fe kë ħatëgu mi nangaxën mëne ekwët ed beŋ ðek el ħatëguk?» ⁵ Yesu yaka këbi: «Wën titinayin, ala këreŋun yifað na. ⁶ Bëranjëm kë ȳana ex yowërawënd gë oŵac oram ol, do eni dend: “Wëno ex Afexën an!” do enëbi nambeli bela b̄ëranjëm. ⁷ Angëmëne në ewëlëran end olandër gër owar or caw do en wëlënd bongëbër bond olandër gër ed lëg kën, këreŋun yëburaf na gayik betëm bendako rako beŋ afo ex ŋatëgu. Bari ax gi na pere ekwët ed ngwën el. ⁸ Asakërëra këbi ȳana ebi takërërand bela b̄en, gë enëng gë enëng, gë ebar gë ebar. Bëte obebët odëmar arëg kë ȳana ex dëgënd ebar el do bela b̄en ašësëra këni ȳana eni cësërand enjo eŋ. Aŋana fo kë ȳana mondako toro in ang toro ind asoxari ar ȳanar këni orëw̄ ak.

⁹ «Wën kapinayin gayik alëxw kënun ȳana enun ðëxwënd gër kiti në end oŵac oram. Axëmëra kënun ȳana enun këmërand gër b̄aciw̄ b̄acaleya në end oŵac oram. Awëlara kënun ȳana enun mëlarand gër b̄ëlëngw do gër bemun betëm en deyaraxënënd endam eŋ. ¹⁰ Atëfëtan aŋ afo ex gi pere mopemëra gër bela ðek, gë enëng gë enëng. ¹¹ Nand kënun w̄ëland enun ðëxwëx gër kiti na, këren dendërand na ang kën yakaf ak. Yeyanindën er kën yëland amëd aŋo in gayik Angoc Amënek aŋ këŋun ȳana eŋun yëlënd. ¹² Bëte alëxwër këni ȳana eni ðëxwërend bela b̄en gër ecës në end oŵac oram: abat eŋo ðëxw imaŋe ind acël amat gë mën in, ajo eŋo ðëxw itox indexëm in. Bëte obaš ol aŵereli kënebi

ÿana enëbi merelind bëxarëk bërebën bën xali enëbi daw
 në end oŵac oram. ¹³ Aşus kënun şus dek bela bën në
 end oŵac oram. Barikan ar kë xemëna xali yatir kë xwët
 endexëm an, afex ko fex. ¹⁴ And kën wat ga şanayaw ko
 Aŵendëran aşaraxik aŵ gër ed bayik ax ñap ex na, ar kë
 fënënd an pënileŵo aye er re këme in. Ata ar këŵo sək
 eŵo gër ebar ed Yude an, gërëxëlexo end osënd eŵ. ¹⁵ Ar
 këŵo sək eŵo yaŵ në ejur ed këbe an, gërëlexo. Kërexo
 pedanëd na ŷeŷ lëf. ¹⁶ Bëte ar këŵo sək eŵo gër oşënga
 an, gërëxëlexo. Kërexo bakanëd na gër iciw acud atëm
 andexëm aŵ. ¹⁷ Mbaŵ këni soro bësoxari bër gë bacël bën
 do gë bër gë bëtox bënd në oyer bëŵ. ¹⁸ Karayino Kaxanu
 kërex ŵatëgu na toro iŵo amëd and gë ayem aŵ. ¹⁹ Bakey
 baŵo, bakey band toro itëm ex. Elod ga ri ko Kaxanu ngwën
 iŵ ala ax wat na toro indako rako iŵ, bëte toro indako rako
 din ax gi na. ²⁰ Kido Axwën an axo başëta bana bakey
 band toro baŵo, ala gabatak ax pex dona. Barikan abaşëta
 başëta ko në end bela bër yata këbi, në end bër fit këbi gër
 ebar ro. ²¹ Awa angëmëne ala exo canayaw do exo dend
 mëne mëŵ ex afexën an, wën këren mađ na! Bëte ala exo
 canayaw exo dend fën exo afexën an, wën këreno kwëtađ
 na! ²² Moñëmb këni ŷëmb bëfexën bënëgwëş bën. Bëte
 moñëmb këni ŷëmb bëlaŵënel bënëgwëş bër kë şanayaw
 bën. Ari këni ÿana eni dind becarax, gë bërëcaxik enëbi
 nambelixën bela bën. Ata xali gë bër yata këbi Kaxanu ak,
 nambelidonëbi kido awënd wënd bax. ²³ Awa wën titinayin
 ga nangën këmün ako gana-gana fo dek beŵo. ²⁴ Gë bakey
 band toro baŵo, wur in dek kë şamëdan. Eñan eŵ ax yat na,
 bëte facaw in ax peş na. ²⁵ Oŵal oŵ axwëcëtarä kë ÿana
 ex kwëcëtarawënd, dek bebër gë panga gër orën bën kë
 sëngërëbëtaraw. ²⁶ Amëd aŵo këne watëgu wëno Asëniw
 ar ala an ga këme şëlaw gë baŵar baŵ, gë panga itëm do gë
 dek enjaran endam eŵ. ²⁷ Ata mëni dawën omeleka odam
 ok eni ye: oko apën-eñan, oko acëla-eñan, oko ambataş,
 oko ambëtëb. Mondako këne barënegu dek bela bër yata
 këmëni bën elod gër ed sëlëk ebar, do gër ed sëlëk orën.

²⁸ «Er këmün sëyalind ijo, pënileŵun gë apënëtal and
 andan aŵ. And kë şosënd odini aŵ do and kë nëtënd opat
 aŵ, wën anang kë nangënd mëne ecaşa el dam ex. ²⁹ Awa
 andamat fo ex, sam en watënd betëm bend fel këmün beŵo
 ga kë fiatëgu, nangin mëne dam ex me bakaw wëno Asëniw
 ar ala an. Anëka səkaw këme xali gër ebët. ³⁰ Dal in
 këmün felënd, wën an nemira na pere ex ŵataxënëgu dek
 beŵo. ³¹ Orën ol aşapër kë şapër do ebar el ayëcar kë yëcar.
 Barikan eyeyan edam el din ir din kë bayi.

³² «Akey aŋ do gë apëxëd and kē ħatëgu beŋo aŋ, Faba gabat nangëk. Omeleka od yaŋ gër orën ok ani nang ex na, bëte wëno Asëñiŵ ar ala an ame nang ex na. ³³ Mëŋ ex wën titinayin, perënayin do en calend gayikako an nang ex na niŷe kē hi beŋo. ³⁴ Er kē hi ang endey end ala seb këbi bëriyenin bën gër iciŵ indexëm fo. Ga ye ko kwël ðamana angol and caw. Ala kala sebënan këŋo or gapak or ko ŷana exo diyenixënënd, do fel këŋo anëkona ar ebët an kërexo nambinand na. ³⁵ Këren nambinand na gayikako an nang ex na nand ko ðakaw axwën iciŵ na: ðamat exo ŋatëgu genëka, ðamat emëð ekarëk el, ðamat and këni yatand ošare aŋ, ðamat gëbër. ³⁶ Mëŋ ex kemënayin këdi këmun fënga ga rašëra këŋun and këme ħatëgu amëd and bayik an yëla bana aŋ. ³⁷ Er fel këmun ijo, bela ðek këmëni felënd: Perënayin!»

14

End eðaŵ ed Yesu eŋ

¹ Bakey ðaki fo ðayi bax ebi ŋat Bëšëwif bën Ofëna or Apexa ol, do gë or mburu ind gë lewir këm ol. Ata bëšadaxan bëlëngw bën, gë bëšalen bën, këni šaland osit or eno tëraxën Yesu ol do eno ðawaxën. ² Are bani rend: «Kërenëŋo tëraye na ðe yatir ofëna këdi kē wonjo do enëbo mereli bela bën.»

End šëlakuŋ ir angiri eŋ

³ Amëd aŋo hi baxo Yesu gër ingol ind Betani, gër iciŵ ind Simon, ar gë amey an. Ayambëra baxo yambërand lëf ga lilëgu ko asoxari. Šëlakuŋ ir ekaŷ ed alëbatër ir gë angiri lëkayaw baxo. Angiri ijo gë opëtëfët od atëx and këni wacënd nar ðar bani do xem bax mbaŋ akanji aŋ. Asoxari ajo, ga fodët ko na šëlakuŋ in, xoš këŋo Yesu gë angiri in gër gaf. ⁴ Ata xoŷën këno bërëmar do këni nëkënëkarënd: «Ineŵa nëxenaxën ko angiri ijo? ⁵ Axor xor doxo exo pan angiri ijo ðatama okeme otas ašand do kodī in ebi yëlëra bëxaŷëanaxik bën.» Mondako bano renarand asoxari an. ⁶ Barikan Yesu re ko: «Wën tebino ðe. Ineŵa këno hëbandëraxënënd? An nang ex na nde enjekax rin ke? ⁷ Gayikako din gë bëxaŷëanaxik bën hi kën axor kën xor enëbi din enjekax nand këŋun ŷandi yo, ðari wëno ame ðayi na din gë wën. ⁸ Er xor ko exe din in ri ko. Gana gana fo xoš ko angiri in gër eman endam ðamana ene mëxwëtaxën gër ŷeg. ⁹ Dal in këmun felënd, gër ed këni femëra yo bela Atëfëtan andam aŋ gër ngwën ro, areya këni ŷana eni deyand bëte er rin ke asoxari ajo in. Mondako këno ŷana eno kwitaxënënd.»

End njifa ind Yuda en

¹⁰ Yuda Isëkariyot, asëfan ar Yesu hi baxo, ang hi bani bësëfan epëxw gë bëxi ak. Mëñ ye bax gër bësäfaxan bëlëngw wëlërëgu këni ang këbi rëca eno tëraxën Yesu ak. ¹¹ Ado gë onënga fo baxët bano do fëna bani mëne kodî këno yël. Elod amëd año baxo şaland Yuda nand kë ýap ebi tëran Yesu na.

End ecemar emënëk en

¹² Yatijo bax akey añanar and bani yambënd Bëşëwif mburu ind gë lewir këm añ. Bëte yatijo fo banëbi ñaşënd opeý od şadaxa ir Apexa ok. Bësëfan bën wëka këno Yesu: «Feye wa ýandi ki ey yambëra ecemar ed Ofëna or apexa el? Pelëlëbo mëñ këmi ye mi cemërax?» ¹³ Na lawën këbi bësëfan bëxi, re ko: «Yeyin gër angol. Ata këno sëk asoşan ar lëbinak epeya ed gë men, tëfayino. ¹⁴ Gër ed ko lil, wën bëte dîlidën eno pel axwën iciw an mëne wëno Asëyali arewën an wëkak: “Feye ex wa aciw and gër ed këmi yambëra ecemar ed Ofëna or apexa el wëno gë bësëfan bëram añ?” ¹⁵ Ata këñun wäsin aciw and yañ gër ed xwëtëra ko beý dek. Fën kën şemërax ecemar ed Ofëna or apexa el.» ¹⁶ Ga ye këni bësëfan bëxi bëjo ñat këni gër angol. Sëkëx këni beý bën ang fel babi ak do şemërax këni ed Ofëna or apexa el.

¹⁷ Apenëka añ, Yesu gë bësëfan epëxw gë bëxi bën ñatëgu këni na. ¹⁸ Ga ýëpara këni eni yambëra, Yesu re ko: «Dal in këmün felënd, gër ed këne yambërande ro dëñ hi ko ar enga endewën ar ke lëxw an.» ¹⁹ Ga şaminara këni bësëfan bën, këno wëkand abat abat: «Wëno nde ex?» ²⁰ Yaka këbi: «Ang hi kën epëxw gë bëxi ak, ar kë xacand në edëyamb edebat gë wëno hi ko. ²¹ Dal ex wëno Asëñiw ar ala an aşës këme şës ang ýëgw këni endam ak. Barikan, eñëñenax etëm këño hi ar ke lëxw an. Er saxëdoño mëñ këreno dëw dona.»

²² And bani yambërand añ, Yesu wëf ko aton and mburu, şëkwa këño Kaxanu do hëbëndër ko. Ga yël këbi bësëfan bën, re ko: «Cetërin mburu iño, eman endam en ex!» ²³ Wëf ko bëte andëmba and gë ngoy añ, ga şëkwa këño Kaxanu yël këbi do yëlar këni bën dek. ²⁴ Año re ko: «Ngoy ind şeb kën iño ex, oşat oram oñ! Oşat oño kë şar eni cotaxën bela bëranjëm eter ed din gë Kaxanu el. ²⁵ Dal in këmün felënd, doro këme feland ngoy in xali yatir këme şeb ingaşax in gër owun or Kaxanu.»

²⁶ Yesu gë bësëfan bën, ga ýëwëra këni na od Calemoñëw ok, ye këni kwël gër etënd ed gë bañarëka. ²⁷ Ata re ko Yesu: «Wën dek kë şapër ene teb gabat, ang ýëgw ko alawënel ak:

“And këno law̄ axadac aŋ, oyel ol eni capër☆.” ²⁸ Barikan and këme xani gër ecës aŋ, gër ebar ed Galile këme yed mun cënix.» ²⁹ Ata re ko Piyer: «Ado eni capër bĕjo dek wëno ami teb na!» ³⁰ Yesu yaka këno: «Dal in këmi felënd dorogëmëd d’amana exo yata baki ecare el, wĕj anĕka këye yaxĕta batas.» ³¹ Barikan Piyer re ko bĕte: «Ado ex gido alaw̄ këni law̄ gĕ wëno ak kënĕbo law̄, din ami yaxĕta na.» Ata sošanara këni bĕsĕfan bĕn dek mondako.

End gër Getĕsemani eŋ

³² Ga ĩat këni gër ed bani w̄acënd Getĕsemani, Yesu fel këbi bĕsĕfan bĕrexĕm bĕn: «Cĕniyine ro me nacĕta me calew!» ³³ Wac këbi Piyer, gĕ Šak do gĕ Šaŋ eno d’aŋĕta. Ga hi këno ĩar eman eŋ, lĕbĕk anjiŷ atĕm gër emĕkw edexĕm. ³⁴ Fel këbi bĕsĕfan bĕn: «Yomb iram in šaminak, ecës fo bayi ke. Cĕniyine ro, barikan këreŋun daš na de!» ³⁵ And nacĕta ko aŋ, foxi ko. Rĕn ko eyiŷ el nĕš gër ebar do ko šalend. Ga këno xara Kaxanu, eŋo pangacĕn apĕxĕd and toro aŋo kido awĕnd wĕndĕk. ³⁶ Ga ko šale, ko rend: «Faba, wĕj xorĕk ey di beŷ dek, pangacĕnĕle toro ind kërexe wĕcan iŋo. Barikan dil de ang ŷandi ki wĕj ak, ax gi ex na ang ŷandi ke wëno ak.» ³⁷ Ga baka ko gër ed sebĕgu babi Piyer, gĕ Šak do gĕ Šaŋ, sĕk këbi ga këbi raš. Re këno Piyer: «Oko Simoŋ, nĕ edaš exi de. Apĕxĕd amat and riw këme aŋo nde wĕj ay kor ex na exi per?» ³⁸ Perĕnayin en calexĕn këdi këŋun naŋĕta. Ala an gër onden këno ŷandind exo di er ŷapan këno Kaxanu in. Bari nĕ end oŋandi od eman na ko sĕkwanaxĕnĕnd.» ³⁹ Ga nacĕta ko gacĕxe Yesu ko šalexĕnd ang šale baxo aŋanar ak. ⁴⁰ Bakaw ko akinĕm, sĕk këbi gašĕxe Piyer gĕ bošandaŷ ga këni xond, eni këwĕtayin dĕŋ bani sĕkwanĕnd. Ga nĕngĕtara këni, ani nang bana mondake këno yaka Yesu. ⁴¹ And bakaw ko atasĕn aŋ, re ko: «Wĕn dašĕraralenŋun, do teŷĕtayin. Dek ex! Anĕka ĩatĕguk apĕxĕd and këne sĕra wëno Asĕniw̄ ar ala aŋ do ene dĕxw gër otaxan od bĕwĕndĕran. ⁴² Kaniyin ene yeye! Asošan ar ke lĕxw an nĕ etĕkaw exe!»

End etĕra ed Yesu eŋ

⁴³ Nĕ yeyan bayi baxo Yesu ga ĩatĕgu ko Yuda, asĕfan arexĕm abat ang ebani epĕxw gĕ bĕxi ak. Mĕŋ lĕngweliw babi amĕxwĕr and bĕr wĕlaraw bax: bĕjo oduxuma, bĕjo okwĕlekwĕle. Bĕšadaxan bĕlĕngw bĕn, gĕ bĕšalen bĕn, do gĕ bĕxarek bĕr Bĕšĕwif bĕn lawĕnĕgu babi eno tĕra Yesu. ⁴⁴ Ar baŋo lĕxwĕnd an nanganĕme ijo fel babi: «Ar këmo wĕga an, mĕŋ ex, tĕrayino eno mĕla do eno dĕkayax aye.»

☆ 14:27 14.27 Sakari 13.7

45 Ataŋ ga ñatëgu ko gër Yesu, Yuda re ko: «Asëyali, ata wëga këŋo.» 46 Bër lëngwënëgu babi bën wëlën këno Yesu, sëra bën. 47 Ata asëfan abat regëgu ko duxuma, saŋ ko baď anëf and xadëp ir ašadaxan alëngw aŋ. 48 Ata re ko Yesu: «Wëno arek nde hi këme er yow kën ene tëra gë oduxuma do gë okwëlekwële? 49 Key yo key ga bane xetand wa do bamun sëyalirand gër yangana ir Aciw̃ and Kaxanu, bari ane tëra bana. Barikan gërëgako anëka kën ñatand er rek Oñëgw Omënëk in.» 50 Ata bësëfan bën ðek šapëran këno Yesu do hërëra këni. 51 Šambenjar baŋo sëfand Yesu, ga šeraya ko gë anjëm fo. Ga sëra këno, 52 nëyëtëra ko, sebën këbi anjëm aŋ and šeraya baxo aŋ, hër ko tëb gë eman eŋ.

End Yesu do gë bëxiti eŋ

53 Bër sëra baŋo Yesu bën wëla këno gër iciw̃ ind ašadaxan alëngw, gër ed barërëgu bani ðek bësadaxan bëlëngw bën, gë bëxarëk bër Bëšëwif bën do gë bësälën bën. 54 Ata Piyer këbi sëfand nacët ako xali ñat ko lëf gër yangana ir ašadaxan alëngw. Ga yëpa këni gë bënëkona bën, ko yesand xodux ol. 55 Bësadaxan bëlëngw bën, gë Amara and bëxarëk bër Bëšëwif aŋ ðek bani šaland amëd aŋo osede or këno nagašanaxën Yesu exo gixën ar edaŋ; bari yowëy abani šot na. 56 Gayikwa bëranjëm bax reyand osede or ebax enëgwëš or këno nëpaxën Yesu. Barikan anëgwëšëtëndër bani nëgwëšëtërend. 57 Bërëmar and këni xani aŋ eni dend: 58 «Biyi awël wël këmo ga ko re: “Wëno ayam këme yam Aciw̃ and Kaxanu aŋ, do and kë ri bakey batas aŋ me kanin acëxen, and ani bay na bëla”.» 59 Bëte gër endey eŋo dëŋ, anëgwëšëtëndër bani nëgwëšëtërend osede orebën ol. 60 Ata xani ko ašadaxan alëngw an, xwëša ko mërëxand gër Amara do wëka këŋo Yesu: «Ba yowëy ay yaka na nde? Ay wëlënd na nde ang këni nagašandërand ak?» 61 Yesu xor ko yem. Ašadaxan alëngw an wëka këŋo gašëxe: «Ba wëj nde ex Afexën an, Asëñiw̃ ar Kaxanu ir këmo šalend biyi an?» 62 Aŋo yaka ko Yesu: «Iyo, ata go dëŋ ex. Wën awat këne wat wëno Asëñiw̃ ar ala an ga yëpa këme gand liw̃ ir Ar gë panga ðek an. Bëte awat këne wat ga këme šëlaw gë baŋar band gër orën baŋ.» 63 Ga logën këŋo na, ašadaxan alëngw an ñesëra ko baŋjëm bandexëm baŋ do ko rend: «Otede nde bayik na enëbe wële? 64 Awël wël kën ang šir këŋo Kaxanu ak. End fe wëndan këjun?» Ata bën ðek nëp këno do këni rend mëne Yesu ar edaŋ ex. 65 Ata bërëmar kwël na fo yana këni motëpan Yesu. Bëjo eno kap gë anjëm gër dëxas eno bëŋaxën. And këno wëŋ

aŋ, eno mëka: «Cakil ba noŷo wëŋ ki!» And fim këno gand bënëkona bër Aciw and Kaxanu aŋ xanax këno gë bacënen.

End eyaxëta ed Piyer eŋ

⁶⁶ Amëd aŋo Piyer, gër ed yëpa baxo bayi baxo gëd gër yangana ir ašadaxan alëngw. Yow ko endënaŵ end bax riyenind na. ⁶⁷ Wat këŋo Piyer ga ko yesa, nëkon këŋo aye gër dëxas, re ko: «Wëj bëte enga emat hi kën gë Yesu Ibënasaret.» ⁶⁸ Ata Piyer ga ko yax ko rend: «Wëno ado ame nang ex na, axe pëni ex na dëŋ er këy rend in.» Ga yaka ko mondako kwël šan ko, do ye ko gër yangana ir lëf. Ata amëd aŋo yata ko ecare el. ⁶⁹ Endënaŵ eŋ ga wat këŋo gašëxe këbi felënd bër hi bax na bën: «Ajo ar enga emat gë Yesu exo.» Piyer yax ko gašëxe. ⁷⁰ Ga nëkak təkër, bër wël baŋo endënaŵ bën re këno bëte Piyer: «Dal ex, wëj ar enga eŋo hi këy gayikako Abëgalile hi këy!» ⁷¹ Aŋo yašar ko mo njašar Piyer: «Angëmëne anang nang këmo ala ajo, corëlexe Kaxanu.» ⁷² Ataŋ ecare el yata ko akinëm, Piyer xwita ko ang fel baŋo Yesu ak: «Damana exo yata baki ecare el, wëj anëka këye yaxëta batas!» Ata ga šan ko na, ko sesëxënd.

15

End Yesu do gë Pilat eŋ

¹ Mopëd gëbër, bëšadaxan bëlëngw bën, gë bëxarëk bën do gë bëšalen bën yëpaxën këni end Yesu eŋ. Amara aŋ dek barërëgu bani. Ga xap këno na Yesu, wëla këno eno dëxwëx gër Pilat. ² Ga fiateli këno, Pilat wëka këŋo Yesu: «Wëj nde ex emun end Bëšëwif eŋ?» Yaka ko: «Iyo go dëŋ ex!» ³ Ata na këno nëgwëšandërand bendanjëm bëšadaxan bëlëngw bën. ⁴ Pilat wëka këŋo gašëxe: «Ba yoweŷ ay yaka na nde? Ay wëlënd na nde dek bend këni nagašanënd beŋ?» ⁵ Barikan Yesu gematak axo yaka bana. Eŋo šaran baŋo Pilat.

End edaw ed Yesu eŋ

⁶ Ofëna or Apexa kala, Pilat asebët baŋo sebëtënd andepëra amat, ar këno yata Bëšëwif an. ⁷ Andepëra hi baxëna and bano wacënd Barabas. Gë bošandaŵ wëreli banëbi bëlëngw bëliyer bën xali laŵ këno ala, ga wonjok angol aŋ. ⁸ Ga ye këni amëxwër and Bëšëwif aŋ yaŋ gër eyang ed Pilat, wëka këno eŋo tebët ar epëra abat ang wërën babi ak. ⁹ Ata wëka këbi Pilat: «Yandi këjun nde motebët emun end Bëšëwif eŋ?» ¹⁰ Mama wëka babi mondako ga nang baxo mëne bëšadaxan bëlëngw bën në end oyakëraxi lëxwaxën bano Yesu. ¹¹ Barikan bëšadaxan

bëlëngw bën fel kënëbi amëxwër aŋ eno nëŷali Pilat eŋo tebët Barabas. ¹² Ata Pilat wëka këbi gašëxe: «Mondake ŷandi këŋun mo di ar këno rend wën emun end Bëšëwif exo an?» ¹³ Yaka këni šor: «Pikalo! Pikalo!» ¹⁴ Pilat wëka këbi bëte: «Inëwa wën ko?» Aŋo xeŷ këni kaš-kaš: «Pikalo, Pikalo maŋ në osëx!» ¹⁵ Ga ŷandi këŋo eni ŋan endexëm eŋ, Pilat sebët këŋo Barabas. Seb këbi ocoroŋa ok eno cewëra xali Yesu ŋamana eno mëlaxën gër ed këno fikax.

¹⁶ Ocoroŋa ok šonjorëra këno Yesu xali lëf gër yangana ir aciŷ and kiti, do wăcërëgu këni ðek enga eŋ. ¹⁷ Ga šud këno ocud ombarax, fug këno odëmbën gër gaf ang ekamote ed emun fo. ¹⁸ Ata ŷana këni këno šëmand: Ake wa bayi këy wëj emun end Bëšëwif eŋ? ¹⁹ And këno rang gë ošët aŋ, eno tēpan do eni poxi gër lëngw irexëm eyiŷ el ŋëš gër ebar. ²⁰ And fed këbi enarëndëra ed Yesu aŋ, šudët këno ocud ombarax oŋ. Wăš këno banjëm bandexëm baŋ do wëla këno eno pikax gër kërëwa.

End Yesu mopika gër kërëwa eŋ

²¹ Ocoroŋa ok ga këno wëla Yesu, fed këni gë Simon Ibësiren, sëm ir Alekësandër do gë Rufos, ga hiw ko gër ošënga. Ata nëŷali këno exo ðëbina kërëwa ir Yesu in. ²² Na wëla këno yaŋ gër itënd ind bani wăcënd Golëgota mēne ngëŋ «Itënd ind ang egor». ²³ Yël këno exo ceb ngoy ind bar bani gë bëšan bër këni wăcënd mir bën. Barikan Yesu ñëp ko exo ceb. ²⁴ Ga fika këno gër kërëwa, šetër këni banjëm bandexëm baŋ. Wëŋ ko šoroŋa ibat and ri këni bëŋak aŋ. ²⁵ Apëxëd anaxën and gëbër aŋ ñat bax and fika këno Yesu aŋ. ²⁶ End laŷaxën bano eŋ ŷëgw bani në ingomb gomb do fikali bani yaŋ gër kërëwa: «Emun end Bëšëwif exo.» ²⁷ Bërek bëxeŷax bëxi fika banëbi gë Yesu: abat gand liŷ, ajo gand šame. ²⁸ [Mondako ñata bax er rek Oñëgw Omënëk in: Mërëxand ir bëwendëran xwët bano.] ²⁹ Ata këno širënd Yesu bela bër bax xucarand ler na bën. Sam eni këmëyëtara eni de: «Xey ax gi ex na nde wëj bax rend ayam këy yam Aciŷ and Kaxanu aŋ do ey kanin and ri bakey batas aŋ? ³⁰ Awa doru pexënyal gë andey do pedaw gër kërëwa!» ³¹ Alëš bano lëšënd bën bëte bëšadaxan bëlëngw bën do gë bëšalen bën do bani rend: «Oko, mëŋ ga babi fexën wa bela bën do ko sëkwanënd exo pexënyaya. ³² Awa Kërisët, emun end Isërayel eŋ, pedawëlexo gërëgako gër kërëwa, enëŋo wataxëne do enëŋo kwëtaxëne!» Ašir bano širënd bëte bërek bër fika banëbi gë mëŋ bën.

End ecës ed Yesu eŋ

³³ Ga ñatëk eñan eñ keñ gër gaf, šamëdanëk ðek ebar el xali bapëxëd batas gë apenëka añ. ³⁴ Amëd año xeý ko Yesu: «Eloyi, Eloyi, lama sabatani?» Mëne ngëñ: Kaxanu Axwën aram, Kaxanu Axwën aram, inewña ýañëtaxën këye? ³⁵ Ga wël këno bër hi bax na bën këni rend: «Baxëtino ga këño wácënd alawënel Eli.» ³⁶ Ata hërën ko abat er ñalu-ñalu, ýëmb ko gër ngoy iñerëk, ga fiš ko në ošët, yën ko xali gër etëý ed Yesu exo yušaxën, do ko rend: «Tebino ðe ene wate ba Eli ayow ko yow eño pedaliw.» ³⁷ Barikan, año xeý ko gašëxe, kwël Yesu xoti ko. ³⁸ Ata anjëm amëgax and bax wedind lëngwe ir Aciw̃ and Kaxanu in, ñesik cangët elod yañ xali gëð. ³⁹ Alëngw ar ocoroða an, ar xwëša baxo ler gër ed fika këno Yesu an, ga wat ko ang xoti ko ak, re ko: «Enimin, ala ajo Aseñiŵ ar Kaxanu ebaxo!» ⁴⁰ Enga end bësoxari xwëšara bax na nacët ako do këno nëkonënd Yesu. Er ebani: Mari Madëlen, gë Mari nëm ir Šak ibeja do gë Yose, do gë Salome. ⁴¹ Bën ex bësoxari bër sëfaw baño Yesu elod gër ebar ed Galile do bano rëcarand. Na fo bani bëte bësoxari bëšëxe bër xaniw bax gër Yerusalem.

End Yesu gër ýeg eñ

⁴² Yatir arajëma, and genëka añ, bani xëñënanand akey and eteyëta añ. ⁴³ Ata ñatëgu ko na, Yosef Ibarimate. Mëñ ar gapak ebaxo gër Amara and bëlëngw bër Bëšëwif. Ašëni baxo šëninid bëte owun or Kaxanu ol. Ga xapina ko, ye ko gër Pilat exo mëkaw eño maš eman end Yesu eñ. ⁴⁴ Pilat šaran këño xali ga wël ko mëne anëka xor këño Yesu. Ga wác këño alëngw ar ocoroða an, wëka këño ba elod anëka fo xoti ko. ⁴⁵ Alëngw ar ocoroða an felëra këño na ðek. Ata Pilat wáš këño Yosef eman end Yesu eñ. ⁴⁶ Yosef yëcëgu ko këpas. Fedali ko eman end Yesu eñ gër ed fika bano. Ga fëlëra këño gë këpas in, wëxëta këño lëf në ýeg ir fës bani gër aparëfac ang oxel fo do fëñ ko lilaya in gë angaý atëm. ⁴⁷ Ata Mari Madëlen do gë Mari, nëm ir Šak ibeja do gë Yose këni nëkonënd gër ed wëxwëta këno.

16

End ekani ed gër ecës eñ

¹ And xucak akey and eteyëta añ, Mari Madëlen, gë Mari nëm ir Šak ibeja do gë Salome yëcëgu këni ogu onëngax ond eni košaxën eman end Yesu eñ. ² Yatir oganjar, akey aýanar and loxo añ, mopëð gëbër, ñat këni gër ýeg ga kë fënëgu eñan eñ. ³ Ata këni wëkarënd: «Noýo këbo rëxëtën angaý and gër lilaya ir ýeg añ.» ⁴ Ga rënëta këni, wat këni angaý añ ga wedítak. ⁵ Lil këni gër ýeg, sëk këno moñëpa gand

liw̃ şambenjar ir gë acud apeşax. Ata şëg këbi benjêw̃ beŋ ga xurik anjiỹ aŋ. ⁶ Ata re ko şambenjar in: «Wën këren yëdara na! Ax gi ex na nde Yesu Ibënasaret, ar fika bano an këno şaland? Anëka xani ko gër ecës, axo bo ex na ro. Nëkoyin wa gër ed xwët bano. ⁷ Barikan yeyin enëbi pelëx bësëfan bërëxëm bën do gë Piyer mëne anëka lëngwa ko gër ebar ed Galile. Fën këno watëx ang fel baŋun ak.» ⁸ Ata şan këni, nacëta këni caw yeg in gë ongër fo, do këbi rëgëneraxënd anjiỹ aŋ. Ga xap këbi anjiỹ aŋ, ala ano pel bana yoweỹ.

⁹ [Yesu ga xani ko gër ecës mopëd gëbër yatir oganjar, akey ayanar and loxo aŋ, şanayaxën këno pere Mari Madëlen, asoxari ar nęcëtën baŋo bangoc bañëŋënax banjongëbaki an. ¹⁰ Mari Madëlen ye ko ebi pelëx bër enga endexëm bën, gër ed bani renitarand, gër ed bani sesërand. ¹¹ And wël këno ga ko reya mëne Yesu abëngw exo do mëne awat wat këno aŋ, ani ma bana. ¹² Ga xucak eŋo, Yesu şanayaxën këbi mëŋ dëŋ gë ola oşëxe bësëfan bëxi ga këni nëca. ¹³ Ata wërëşëta këni enëbi tëfëtanëx boşandaw̃, bari bën bëte anëbi kwëta bana. ¹⁴ Ata Yesu şanayaxën këbi bësëfan epëxw gabat bën gër ed bani yambërand. Arexëra rexëra babi mbaŋ në end oŋëpëgënan odebën eŋ, do gë në end emëş endebën eŋ, gayik anëbi kwëta bana bër wat baŋo ang nëngëta ko bën.

¹⁵ Ata na re ko Yesu: «Yeyin ngwën in đek en pemërand Atëfëtan aŋ gër bëla đek. ¹⁶ Ar kë w̃a yo do eno buyi, afex ko fex, bari ar kë hëp aŋ, axiti këno xiti. ¹⁷ Awa becarax beŋo këni yana eni dind bër kë w̃a endam bën: Gë oŵac oram ol kënëbi yana enëbi nęcëtënd bangoc bañëŋënax baŋ, oyeyan oxaşax këni yana eni yeyanënd. ¹⁸ Asëra kënëbi yana enëbi tërand bandën. Ado eni ceb er ebox ebi daw̃ in, yoweỹ abi gi na. Añëmba kënëbi yana enëbi hëmband bësëxwëra bën eni pakaxën.» ¹⁹ Axwën Yesu, ga felëra këbi na mondako, şëg ko kwël yaŋ gër orën do yëpax ko gand liw̃ ir Kaxanu. ²⁰ Bësëfan bën yexëra këni eni pemëra gër ed ex yo. Axwën Yesu ko riyenind gë bën, ata gë becarax bend bani rind beŋ babi w̃asinënd bëla bën mëne đal këni reyand].

Atëfëtan and Yesu ang ÿëgw ko Luk Lilaya in

Akayëta aŋo ro Luk ÿëgwëk. Okëreceŋ od ax gi ex na Bëšëwif ÿëgwën këbi ebi pënixën mëne Yesu ex Afexën ar benëng dek an. Ga yow baxo Yesu ebi pexën bela bër ex yo baŋo balaxënënd end bëwëndëran, gë bësoxari, gë bëxaÿënaxik, do gë bësëxwëra eŋ. Barikan bëlëngw Bëšëwif bën ababi ÿandi na eno wat Yesu gë bela bër banëbi šus bëjo. Ebi masinaxën mëne alif këni lifënd, Yesu afelëra babi felërand gë bapënëtal. Bëšëwif bën bamëxwër bamëxwër baŋo sëfarand Yesu eni baxët osëyali orexëm ol, do eni wat becarax bend baxo rind beŋ. Ata bëlëngw Bëšëwif bën ÿandi këbi eno daw Yesu gayik ayakëraxi babi yakëraxind endexëm eŋ. Mondako lëxw bano gër otaxan od Bërom eno dawaxën mopika gër kërëwa. Yesu xani ko gër ecës yatir akey atasën, do šanayaxën këbi abëngw bësëfan bërëxëm bën. Fel këbi eni pemërand Atëfëtan aŋ gër ed ex yo gër ngwën ro. Er ex gër akayëta in:

Ineŵa ÿëgwaxën ko Luk akayëta aŋo: 1.1-4.

End andëŵa and Šaŋ Batis do gë andëŵa and Yesu eŋ: 1.5-2.52.

End Šaŋ Batis do gë Yesu eŋ: 3.1-4.13.

End andiyen and Yesu gër Galile eŋ: 4.14-9.50.

End damana ir Yesu ond gër Yerusalem eŋ: 9.51-19.27.

End toro do gë ecës ed Yesu eŋ: 19.28-23.56.

End ekani ed Yesu gër ecës eŋ: 24.1-53.

Lilaya in

¹ Bëranjëm sëyik eni ñëgw bend Yesu Kërisët beŋ do gë bend xucak gër ndebi ro beŋ ex gixën Atëfëtan amat. ² Bër watelik gë ogës odebën elod gër ÿanar do hi këni bëriyenin bër Eyeyan ed Kaxanu bën nangën këbo beŋo. Bën sebën këbo bend Yesu Kërisët beŋ do gë dek bebër ri ko gër aniyen andexëm bën ene deyaraxënënde gër bela ang bani reyarand bën ak. ³ Awa wëno bëte, gë obal osëm wëkara këmëni bër nangëk beŋo elod gër ÿanar bën. Ata bebër fel këne bën ÿapan ke mi ñëgwënëli Tewofil, wëj ar gapak an, ey nangaxën mëne ⁴ bebër sëyali këni bën mokwëta dëŋ ex.

End meleka do gë Sakari eŋ

⁵ Angwën and ebaxo Erod emun end gër ebar ed Yude aŋ, ašadaxan ebax na ar bano wacënd Sakari. Gër enga end

Abiya ebaxo do alindaŵ Elisabet ebaxo bête ar andëwëra and Aharon, ašadaxan alëngw aŷanar an. ⁶ Sakari gë Elisabet bër ŝenene ebax gër ogës od Kaxanu. Ŝenene bani sêfënd acariya and Axwën Kaxanu aŷ do gë đek bapela band re ko aŷap ŷapëk motëf gër aniyar baŷ. ⁷ Barikan gë obaš këm xar bani gayik Elisabet asoxari aboroxok ebaxo.

⁸ Bëšadaxan bën arëcar bani rëcarënd, gë engä gë engä, edi ed ocađaxa el gër Aciwŵ and Kaxanu. Ata akey amat, engä end Sakari bën eŷ bët bani. ⁹ Ang rëp bax gër andiyen and ocađaxa ak, ašadaxan abat ebax eno tana gër engä endebën exo đilaxën lëf gër Aciwŵ and Axwën Kaxanu exo corëgu ašururu ir xwëšëna bani gë angiri in. Ata sana këno Sakari. ¹⁰ And lil ko aŷ, ŝëni këno fac amëxwër and Bëšëwif aŷ do këni ŝalend ga ħatëk apëxëd and ecor ed ašururu ir xwëšëna bani gë angiri aŷ. ¹¹ Ata lëf, meleka ir Axwën ŝanaŷaxën këŷo Sakari. Xwëša ko gand liw ir angëb and bani ŝoraxënënd ašururu. ¹² Ga fabër këni gë meleka in, Sakari yëdara ko xali xurik, do wëlandëra këŷo mbaŷ. ¹³ Ata re ko meleka in: «Sakari, kërey yëdara na! Cale indey iŷ yakali ki Kaxanu. Alindax Elisabet gë acël ko hi do eŷo dëw lëmëta ir këyo wacëđ Ŝaŷ. ¹⁴ Ata lëmëta ijo kë yemën emëkw edey el do exi nëngandëra mbaŷ. Bête bëranjëm këbi nëngandëra and këno rëw aŷ. ¹⁵ Lëmëta ijo, ala asëm ko hi gër ogës od Axwën Kaxanu. Mëŷ ex, ašëba këŷo ŝëba ngoy iŷ do gë ešëbëceb ir kë ŷawënd yo. Ado kwël gër acël and nëm fo ko ŷëm gë Angoc Amënëk aŷ. ¹⁶ Do and ko raf aŷ, mëŷ këbi bakali Bëyisërayel bëranjëm eno kwëta Kaxanu, Axwën arebën an. ¹⁷ Mëŷ ex ar kë lëngwaw an đamana exo ŋataxënëgu Axwën an. Kaxanu këŷo yël angoc aŷ do gë panga ind yël baŷo alawënel Eli iŷ exo bakalixënëgu gër Isërayel angwëlëra and obaš gë bëxarëk bërebën aŷ. Bête bër gë owëkw owëšik bëranjëm këbi wërëšët eni gi bër ŝenene^{*}. Ata mondako këbi rëca bulunda ir Isërayel in eni këñënara ŝenene eno kacaxën Axwën arebën ar kë yowënd an.» ¹⁸ Sakari wëka këŷo meleka in: «Mondake këme nang mëne ahi đëŷ kë hi bebër këye felënd bëjo gayikako wëno gë alindaŵën anëka xar këmi?» ¹⁹ Yaka ko meleka in: «Ay nang ex na nde mëne wëno ex Gabëriyel, ar gër engä end omeleka od hik ler gër Kaxanu an? Do mëŷ ga lawënëgu ke mi pel enjekax eŷo, wëj ki ħëpëgënanënd. ²⁰ Awa ay bayi na gë oniŵ xali yatir kë ħata bebër fel këmi bëjo gayikako aye kwëta ex na.»

²¹ Xarak amëd aŷo fac, Bëšëwif bën đek yëka babi ošën or Sakari ol. Đek nemëran babi ba në end ine ko

^{*} 1:17 1.17 Malaxi 3.23-24

nëkaxënëgund go lëf gër Aciw̃ and Kaxanu. ²² And šanëgu ko aŋ, sëkwān ko ebi yeyaneli, ata nang këni mëne yëy watëgu ko lëf gër Aciw̃ and Kaxanu. Alambacara fo baŋi lambacarand ga šanëgu ko gë oniw̃ këm. ²³ And faŋ ko baŋkey band ebax exo diyeni gër Aciw̃ and Kaxanu aŋ, Sakari w̃aŋi ko kwël gër ndebën. ²⁴ Ga nëkanak, alindaw̃ Elisabet hi ko gë acël. Ata ŋaf ko opacaw̃ oco. ²⁵ Er baxo rend: «Dodo anëka yëkwaw ke Axwën Kaxanu. And ŋatan këŋo aŋ, faŋ ko gër emëkw edexëm exo dëxët ašëfën iram in gër bela.»

End meleka in do gë Mari eŋ

²⁶ Anëka bax opacaw̃ ocongibat elod ga hi ko Elisabet gë acël. Kaxanu lawën këŋo meleka ir këno w̃acënd Gabëriyel in gër ebar ed Galile, gër ingol ind Nasaret. ²⁷ Meleka in ŋat ko në endënaw̃ emeja end nëm baŋo Yosef, šambenjar ir andëwëra and Dafid, ar ebax emun etëm end gër ebar ed Isërayel an. Endënaw̃ emeja eŋo, Mari bano w̃acënd. ²⁸ Ga lil ko meleka in gër ed hi baxo, re ko: «Ašëma šëma këmi wëj ar rin ki oyekax Kaxanu an! Axwën an gë wëj hi ko, wëj ye ki!» ²⁹ And wël ko Mari eyeyan elo aŋ, wëlandëra këŋo do ko yëlarand ba ine w̃acayak ecëmar elo. ³⁰ Ata re ko meleka in: «Kërey yëdara na Mari gayikwa Kaxanu yël ki oyekax orexëm ol. ³¹ Gë acël këy hi do eyo dëw̃ lëmëta. Yëlidō ow̃ac or Yesu ol. ³² Lëmëta ijo, Ašëniw̃ ar Kaxanu exo, mëŋ ar hik yaŋ gër orën an. Mondako këno ŋana eno macënd gayik ala asëm ko hi. Ata Axwën Kaxanu, mëŋ këŋo w̃aš añëpara and owun or Dafid, axarëk arexëm aŋ. ³³ Din ir din ko wun gër enëng end Yakob do owun orexëm ol ax kwët na gë ekwët.» ³⁴ Ata Mari yaka këŋo meleka in: «Mondake wa kë hi eŋo gayikako wëno asošan amo nang ex na?» ³⁵ Aŋo re ko meleka in: «Angoc Amënëk aŋ kë yow gër ndey do panga ind Kaxanu mëŋ ar hik yaŋ gër orën in ki laŋ. Mëŋ ex, ar këyo rëw̃ an, Ašëniw̃ ar Kaxanu këno ŋana eno macënd gayik ašënëk exo. ³⁶ Nëkoda Elisabet ar nëng irey an, mëŋ bëte ga hi ko gë acël gë oxar go dëŋ. Anëka sëk këŋo opacaw̃ ocongibat mëŋ ar bano rend asoxari aŋoroxok exo an, ³⁷ gayik gër Kaxanu beŋ dëk wëndëk.» ³⁸ Ata re ko Mari: «Awa gayikako ex, wëno ariyenin ar Axwën Kaxanu hi këme, dilexo ang fel këye ak.» Ata kwël ye ko meleka in.

End Mari gër iciw̃ ind Elisabet eŋ

³⁹ Ata kwël gë baŋkey baŋo fo, Mari ye ko aŋand xali gër ebar ed Yude, në angol and ler në osënd. ⁴⁰ And ŋat ko gër iciw̃ ind Sakari bën aŋ, šëma këŋo Elisabet. ⁴¹ Elisabet, sam ga wël ko ecëmar ed Mari el, itox ind gër acël andexëm

in̄ welētëra ko onënga ol. Ata Elisabet yëm ko gë Angoc Amënëk aṇ. ⁴² Na bacan këṇo Mari, ko rend:

«Gër bësoxari ðek, wëj ye ki!

Asoxari abetak hi këy, wëj ye ki!

Do ar ex gër acël andey an abetak exo, wëj ye ki!

⁴³ Yakayin, nëm ir Axwën aram nëngaw ke, wëno ye ke! ⁴⁴ And wël këme ecëmar edey aṇ, itox indam in̄ awelētëra welētëra ko onënga ol gër acël.

⁴⁵ Nëngandëralexi wëj ar wāk mëne er fel ki Axwën in aḥata kë ḥata.»

⁴⁶ Ata yaka ko Mari:

«Gër yomb iram nëngandëra ke mëṇ këmo yasaxënënd Axwën an!

⁴⁷ Iyo gër yomb iram nëngandëra ke end Kaxanu eṇ, mëṇ Afexën aram an!

⁴⁸ Gayikwa ayëkwa yëkwaw ke wëno ariyenin arexëm an.

Ang këni bëtëraw yo bela bën gër ngwën ro,

Din këne yāna ene macënd asoxari abetak.

⁴⁹ Kaxanu, mëṇ ar xorëk beÿ ðek an, rin ke ecaraxik eṇo.

Owac orexëm ol owënëk ex.

⁵⁰ Do axayënan irexëm in ðin ir din ex gër bër këṇo fëbënd.

⁵¹ Panga indexëm in̄ nëcët ko;

gë panga in̄o šapëreli këbi bër gë banjëlan band gë ndafënan bën,

⁵² Alat lat këbi bër gapak bën gër bañëpara band owun,

Eni bëtaxën gër owun bërëtoc bën,

⁵³ Bër babi yambën eṇo bën lëba këbi gë benjekax beṇ xali wëd këni,

do aḥay wāy këbi taxan bër gë napul bën.

⁵⁴ Biyi Bëyisërayel bën rëca këbo,

Biyi bëriyenin bërexëm bën.

Axwita xwita ko ang këṇo xaÿënanënd biyi ak,

⁵⁵ Axwita xwita ko ebo din enjekax eṇ,

Ang fel babi bëxarëk bërebi ak,

Ang beya babi enjekax end din Abëraxam gë obaš orexëm ak.»

⁵⁶ Ata ga xucak eṇo, Mari xeyëra këṇo në opacaḥ otas gër iciḥ ind Elisabet bën ðamana wāyixën ko gër ndebën.

End andëḥa and Šaṇ Batis eṇ

⁵⁷ Ga ḥatëk amëd and orëḥ aṇ, Elisabet rëḥ këṇo lëmëta.

⁵⁸ Bëraketa bën do gë bërexëm bën ga wël këni mëne Axwën an axayënan ðeṇ xaÿënan këṇo Elisabet, barëreḡu këni gër iciḥ ebi nëngandëra andamat gë mëṇ. ⁵⁹ Yatir sëk këṇo loxo, bakaraw këni bëte eno kac lëmëta in. Ata yël këno owac or sëm ol mëne ngëṇ Sakari. ⁶⁰ Barikan ga wël

ko nēm oŵac olo, re ko: «Ali ax gi ex na dē mondako? Šaŋ ex oŵac orexēm ol!» ⁶¹ Yaka kēno: «Ine? Gēr nēng irewēn ala ano macēnd na mondako!» ⁶² Ata lambaca kēno sēm ir lēmēta eni nang ba mondake ŷandi baŋo eŋo mac. ⁶³ Wasi ko eno mēdēnēgu ingomb gomb. Ga xana ko, ŷēgw ko: «Šaŋ ex oŵac orexēm ol.» Ata na šarandēra kēbi dek ang ebani ak. ⁶⁴ Ataŋ lēkwētak iniw ind Sakari iŋ do wēli kēŋo oniw ol. ŷana ko kēŋo šēkwand Kaxanu. ⁶⁵ Ata bēraketa bēn dek wēlandēra kēbi. Bēte dek bēr bax wēl endey eŋo bēn wēlandēra kēbi ebar ed Yude el dek xali gēr osēnd. Ata beŋo fo bani yeyandērand bela bēn. ⁶⁶ Dek bēr bax wēl beŋo bēn, gē emēkw el bani baxētēnd do bani wēkarēnd ba ine ko hi itox iŋo. Enimin panga ind Axwēn Kaxanu iŋ gēr ola or itox iŋo ebox.

End oyēkan or Sakari eŋ

⁶⁷ Sakari, sēm ir lēmēta, ga ŷēm ko gē Angoc Amēnēk aŋ, ŷana ko ko yeyanēnd ang alaŵēnel fo do ko rend:

⁶⁸ «Cēkwaneŋone Axwēn an, mēŋ ar ex Kaxanu, Axwēn ar bulunda ir Isērayel an,

Ga laŵēneliw kēbo enimin apexa aŋ.

⁶⁹ Aŵēlan wēlanēgu kēbo apexa aŋ gēr ekun ed Dafid, ariyenin arexēm an.

⁷⁰ Eŋo fēna baxo exo di elod bēniy okeme okeme ang reya kēni bēlaŵēnel bēwēnēk bērexēm ak.

⁷¹ Apexa aŋo kēbo racēt gēr otaxan od bēr šus kēbo.

Bēte abeya beya baxo mēne aracēt kēbo racēt gēr otaxan od bēr šus kēbo.

⁷² Nē emasin ebo ang baŋo xaŷēnanēnd bēxarēk bērebi ak, Bēte nē emasin ebo axo kwēya ex na mēne mēŋ dēŋ yata kēbo eter emēnēk el.

⁷³ Ayašar yašar baxo gēr axarēk arebi Abēraxam mēne,

⁷⁴ Aracēt kēbo racēt gēr toro ind lēxw banēbo bēr xoŷēr kēbo bēn do gē anjiŷ kēm enēŋo calende

⁷⁵ gē ola oŵēnēk do gē or šenene, ang kē nēka yo bakey bandefi baŋ.

⁷⁶ Do wēj itox iŋo, alaŵēnel ar Kaxanu kēni ŷana eni macēnd,

Alaŵēnel ar Kaxanu, mēŋ ar hik yaŋ gēr orēn an,

Gayik wēj lēngwaliw ki eyo mēxwētēn fēna in Axwēn an.

⁷⁷ Wēj kēbo wāsin biyi bēr ex bulunda irexēm bēn mi nangaxēn apexa and gē eteban ed beŋēŋēnax aŋ.

⁷⁸ Kaxanu, mēŋ ar xwēn kēbo an, axaŷēnan kēŋo xaŷēnanēnd endefi eŋ. Paβ gē axaŷēnan ijo kēbi űobaxēnēnd eŋan eŋ, dek bela bēn.

79 Nē eyow exo ebi ŋoba bela bër kē liyand gër ecamēdan
bën,

Bela bër yēpak gër ed yañëk ecēs bën.

Nē eyow exo ebo dëngweli gër obetak.»

80 Ga xucak beŋo dek, lēmēta in kwël ko rafënd do ko
firind gē panga ind Angoc Amēnëk iŋ.

Do nē er timëriŋ fo baŋo yāndind exo gi

Xali ex ŋatëgu akey and ko šanaya exo pemërand gër
bulunda ir Isërayel aŋ.

2

End andëwā and Yesu eŋ

1 Ga xucak bakey baŋo Sesar Ogisët, emun etëm end gër
Rom eŋ, re ko enëbi ñëgw bela bën gaf gē gaf dek ebar ed
xwën baxo el. 2 Oñëgw oko, oñanar ok ebax amēd and hi
baxo Kurenu, gofërëner in, gër ebar ed Siri. 3 Bela bën dek
bani yexërand enëbi ñëgw ala kala gër angol and rëw këno.

4 Ata Yosef, ar andëwëra and Dafid an, xani ko gër Nasaret,
gër ebar ed Galile do wāyi ko gër ed Yude, gër Betëlexem.

5 Gē Mari, enëm edexëm el sëfër bani enëbi ñëgwëx, xarak
amēd aŋo Mari gē acël akarëk hi baxo.

6 Nand ebani gër Betëlexem na, Mari yānar këni orëw ol.

7 Ata rëw këŋo lēmēta iyanar irexëm in, lëf nē eciyi. Ga
labëra këŋo, ren këŋo nē apede gayik anëbi cotën bana nē
er këni hi lëf gër aciw and bëliyer.

End meleka do gē bëxadac eŋ

8 Yatir rëw këno Yesu, bëxadac babi nëkonand na gëmëd
oyel orebën ol gër ocënga od gër Betëlexem. 9 Ata
šanayaxën këbi bërëxadët meleka ir Axwën in, do enjaran
end Kaxanu eŋ ñobaw këbi. Na yëdara këni xali xurik.

10 Ata re ko meleka in: «Wën këren yëdara na, Atëfëtan
këmun nangënënd! Atëfëtan aŋo, onënga osëm or bela
dek ex. 11 Nangin mëne doru rëw këno, Kërisët, Axwën
an. Marayin en ye gër Betëlexem, gër angol and Dafid.

12 Nanganëme ijo yël këmun: ata këno sëk itox imbarax ga
labëra këno do ren këno nē apede.» 13 Ata omeleka ocëxe
šoma këno išandaw in, benga benga, elod yaŋ gër orën. Do
ga këno yas Kaxanu këni rend:

14 «Cëkwanëŋone Kaxanu, mëŋ ar ex yaŋ gër orën an!
Ga wāsin këbi gër ebar bela bën enjaran endexëm eŋ,
dodo ecede këbi fuŋara wa bela bën,
do eni cotaxën aketëxeta aŋ gër ngwën ro!
Awa betalexëni bër ñan këŋo Kaxanu bën!»

End bëxadac eŋ

15 And baka kēni omeleka yaŋ gēr orēn aŋ, bēxadac bēn felēr kēni eni ye xali gēr Betēlexem, eni watēgu er sēfētan kēbi Axwēn in. 16 Na wāra kēni xali gēr bēcīw̄. Ga hāt kēni, sēk kēnēbi Mari gē Yosef lēf gēr eciyi ga ren kēno lēmēta in polo gēr apefe. 17 Sam ga wat kēno, sēfētan kēnēbi dek bend felēgu babi meleka beŋ end lēmēta ijo eŋ. 18 Do dek bēr babi baxētēnd bēxadac bējo bēn mbaŋ babi šaranēnd end bani reyand eŋ. 19 Mari mēŋ, dek beŋo baxo wēxētand gēr anēf andexēm do baxo yixētēnd gēr onden. 20 Ata ga kēni baka gēr ocēnga, bēxadac bēn kēno šēkwand Axwēn Kaxanu do kēno yasēxēnd tar fēna in.

End lēmēta ir gēr Aciw̄ and Kaxanu eŋ

21 Yatir sēk kēŋo loxo, xac kēno lēmēta in. Yēl kēno oŵac or Yesu ol, ang fel babi meleka in eno macēf ak dāmana exo gixēn nēm gē acēl. 22 And faŷ ko Mari bakey band ebax exo wūnētara baŋ, ang rēp bax gēr acariya and Moyis ak, mēŋ gē Yosef wēla kēno lēmēta in gēr Yerusalem, eno mašēx oxwēn ol Axwēn Kaxanu. 23 Ata mondako sēf bani er yēgw kēni gēr acariya and Axwēn in: «Itox itošan iñanar yo, Kaxanu yata kēŋo*.» 24 Šadaxa ebax eni di ang re ko Axwēn Kaxanu gēr acariya ak: olēxwēte oxi, hi kēni oxwēlēkwēl, hi kēni obapuŷ.

25 Awa gēr angol and Yerusalem, axarēk ebaxēna ar bano wācēnd Simewoŋ. Ala ar šenene ebaxo do fēb baxo mbaŋ end Kaxanu eŋ. Ašēni baxo šēnind bēte apexa and enēng end Isērayel aŋ, do yēm baxo gē Angoc Amēnēk aŋ. 26 Angoc Amēnēk aŋ nangēn baŋo mēne axo cēs na watērēxe Afexēn an, ar sana kēŋo Axwēn Kaxanu an. 27 Yatijo Angoc Amēnēk aŋ fangacēgu baŋo gēr Aciw̄ and Kaxanu. Na fed kēni gē Mari do gē Yosef ga xwēnaw kēno lēmēta in, eni di er rek acariya in. 28 Simewoŋ xana kēŋo, xwēna kēŋo imēd. Ga kēŋo šēkwa Kaxanu ko rend:

29 «Dodo Axwēn, kanale wēno xadēp irey in, me yeli gē emēkw eyemax ang re bay ak,

30 gayikako gē bangēs bandam baŋo dēŋ kēmo watēnd ar wēlanēgu kēbo apexa an.

31 Apexa aŋo xēñēnaw kēy eni wat benēng bend bela dek,

32 Apexa aŋo ex angoben and kēni nangēraxēn benēng bend bela aŋ,

Apexa aŋo ex enjaran end Isērayel eŋ, bulunda irey in.»

33 Nēm gē sēm ir lēmēta dek babi šaranēnd ga kēni wēl ang baxo yeyan Simewoŋ end lēmēta irebēn ak. 34 Ata Simewoŋ ga šalen kēbi na, fel kēŋo Mari: «Nē end lēmēta

* 2:23 2.23 Andocane 13.2

irey ijo, bela bëranjëm kë lati. Bëte bëranjëm kë xani gër bulunda ir Isërayel. Lëmëta irey ijo këbi ýana ebi nangënënd er ýandi këño exo di Kaxanu in. Awa në eño këno şusaxën. ³⁵ Ado wěj dëñ Mari, ang sënga këni gë duxuma fo ki yambën gër emëkw endexëm eñ. Do mondako kë futaya ojëlan od bela bëranjëm.»

End Ana do gë bëxarëk bër Yesu eñ

³⁶ Bëte alawñenel asoxari hi baxëna ar bano wăcënd Ana. Mëñ abiw̃ ar Fanuwel ebaxo, gër andëwëra and Aser, do mbañ xar baxo. Endënaw̃ emeja fo bayi baxo ga ýër këno, do liya bani gë icën indexëm in bëniy bënjongëbëki đamana sebëtaxën këño. ³⁷ Ga lap këño icën in, bayi ko asoşan këm xali sëk këño bëniy ofëxw ocongosas gë bënax. Abaxo fiawëta na Aciw̃ and Kaxanu añ. Er baño şalend Kaxanu: baño gëmëđ, baño goyat. Ado bakey bandëmar motiw̃i baxo siw̃ind. ³⁸ Gë mëñ fed bani bëte gë Mari do gë Yosef ga xwëna këno lëmëta in. And wat këbi añ, ýana ko këño şëkwand Kaxanu end lëmëta eñ. Ata kwël na fo ýana baxo këbi felërand end lëmëta eñ bër bax şënind apexa and Yerusalem bën.

³⁹ And faý këni đek er ebax eni di añ, ang rek acariya and Axwën ak, Yosef gë Mari wăyi këni gë lëmëta in gër ebar ed Galile, gër Nasaret angol andebën añ. ⁴⁰ Ata lëmëta in kwël ko firind do ko ýëmënd gë orenik ol, do oyekax or Kaxanu ol hik gër ola orexëm.

End Yesu gër Aciw̃ and Kaxanu eñ

⁴¹ Bëxarëk bër Yesu bën aye bani yend aniy kala yañ gër Yerusalem, gër ofëna or apexa. ⁴² And sëk këño Yesu bëniy epëxw gë bëki añ, sëfër këni gër ofëna gë bëxarëk bërëxëm bën ang rëp bax ak. ⁴³ Awa ga xucak bakey band ofëna bañ, bëxarëk bër Yesu bën këni wăyind gër Nasaret nangërexë mēne anëka sebëgu këno gër Yerusalem. ⁴⁴ Er yëla bani ba gë bëcandaw̃ bën lëngwa këni. Ye këni ciş đamana şalaraxën këno gër bërebën do gër bër hi bani enga. ⁴⁵ Aşalara yo aşalara, ano wat ex na. Ata wërëşëta këni xali gër Yerusalem. ⁴⁶ And fiat këni añ, şalarax këno bëte okey otas đamana şananaxën këno lëf gër Aciw̃ and Kaxanu ga ýëpa ko mërëxand ir bëshalen bër Bëshëwif. Na babi baxëtërand do babi wëkarand. ⁴⁷ Dek bër baño wëlënd bën babi şaranënd ang baxo yakand gë orenik osëm er këno wëka yo. ⁴⁸ And wat këno añ, nëm gë sëm şaran këbi xali. Na wëka këño nëm: «Oko asëñiw̃ën, inëwa rixën këyëbo endako rako eñ? Nëkoda wëno gë sorix đek bu babo gër ocal oday?» ⁴⁹ Ata Yesu yaka ko: «Inëwa këne

ŝalaxënënd? Wën an nang ex na nde mène aŷap ŷapëk me gi gër Aciw̄ and Faba?»⁵⁰ Barikan ga wël këni ang yaka baxo ak, abi pëni bana er baxo rend in.⁵¹ Ata kwël w̄aŷi këni gë mën̄ ak gër Nasaret. Yesu mbaŋ fëb babi bëxarëk bërëxëm bën. Do Mari mën̄, dek beŋo baxo w̄ëxëtand gër emëkw edexëm.⁵² Ata Yesu kwël ko firind gë orenik ol, gë oyekax or Kaxanu ol do bela bën mbaŋ babi nënganënd endexëm eŋ.

3

End Ŝaŋ Batis eŋ

¹ Amëd aŋo bët baxo owun ol gër Rom Tiber Sesar, do sëk baŋo bëniy epëxw gë bënjo elod ga ŷëpa ko. Ata Poŋës Pilat ebax gofërëner in gër ebar ed Yude do bër ebax aminëmëra bën wun bani: Erod Antipas, gër ebar ed Galile, Filip, gër ed Iture xali gër ed Tërakoni, do Lisañas, gër ed Abilen.² Amëd aŋo, An gë Kayif ebax bëŝadaxan bëlëngw bën gër Yerusalem. Amëd aŋo fo bête ŷana baxo Ŝaŋ Batis, asëñiŷ ar Sakari an, epemëra ed eyeyan ed Kaxanu el gër ladawe.

³ Ata Ŝaŋ Batis motëfëra baxo sëfërand dek bëngol bënd ler ler gër yeb ir Yurëdeŋ bën̄ do baxo femërand gër bela end xobuyi or enëngwët ed ola ol, ebi tebanaxën Kaxanu bamena bandëbën baŋ.⁴ Ata mën̄ ebax ar ŷëgw baxo elod anëka fo alawën̄el Esayi mène ala kë yow na exo keŷërand gër ladawe:

«Ñanin fëña ir Axwën in,
Debëtin opëña od ko xucaxën ok.

⁵ Amora and ex yo dek kë wëgaya,
Etënd ed ex yo, do apan and ex yo dek kë yëcar,
Fëña ir sëmbak alebëta kë lebëta,
Fëña ir ŝëngayak yo añaça këni ñaca,

⁶ Eni nangëraxën dek bela bën
apexa and lawën̄eliw këbo Kaxanu aŋ.»

⁷ Ata Ŝaŋ Batis mondako babi felënd bër bax yowënd ebi buyi bën: «Wën ata ang bandën fo siti kën de, noŷo wa fel këŋun en kwëŷëta kiti ind Kaxanu ind kë yowënd in?»⁸ Diyindën de benjekax ex watixën mène anëngwët dëŋ nëngwët kën ola orewën ol. Bari këren yëland na mène gayik Abëraxam ex axarëk arewën an kën fëxaxën. Kaxanu axor ko xor exo nëngwët oxaŷ oŋo dëŋ ex gi obaŝ or Abëraxam.⁹ Ado gogo nde wëd ko ecëngwa el exo taŷ gë odëmbët ak batëx band ax dëwënd na odëwërëwen ojekax baŋ. Ata mondako këbi wëd̄it bër bayik ax nëngwëtënd na ola orebën bën do ebi d̄ap gër xodux.»¹⁰ Ata amëxwër

aŋ wěka këno Šaŋ Batis: «Ineŵa ŷapan këŋo Kaxanu mi dind biyi?» ¹¹ Yaka këbi: «Ar gë bacuŋ baki an, cetëleŋo amat ar ax cot ex na an, do ar gë eyamb yamb an, dilexo mondako fo.» ¹² Yow këni bête bësëf bër ŷagale ebi buyi, wěka këno: «Asëyali, ineŵa ŷapan këŋo Kaxanu mi dind biyi?» ¹³ Yaka këbi: «Kanayindën ŷagale in cey ang ŷapëk ak, këren mëkand na nëmëc.» ¹⁴ Yow këni bête ocoroŋa, wěka këno: «Do biyi cëŋ, ine ŷapan këŋo Kaxanu mi dind?» Yaka këbi: «Ala këreno nëgwëšanënd na mama eno kandëraxën. Bayindëleŋun acosa andewën aŋ fo.» ¹⁵ Ata angwën aŋo dëŋ bano ŷëninđ de bulunda ir Isërayel in ar këbi fexën an aŵëkar bani wëkarënd ba ax gi ex na Šaŋ Batis ex Afexën an. ¹⁶ Šaŋ Batis yaka këbi bën dek: «Wëno gë men këmun buyind, barikan në eyow exo ar xuca ke panga an. Ado wëno dëŋ axe ñap ex na mo tëka do me pëtëra ogux od bapëŋ bandexëm ok. Mëŋ ex ar këŋun buyi gë Angoc Amënëk do gë xodux an. ¹⁷ Apalaŷa lëkaya ko exo mënëxaxën ebar edexëm el, eyamb el exo mëla gër acac andexëm, do enenar eŋ exo đap gër xodux or ax đomind na gë eŋomi.» ¹⁸ Ata Šaŋ Batis mondako babi felërand Atëfëtan aŋ Bëyisërayel bën. Bête bëndanjëm babi sëndënd do baxo rend eni këñënara.

¹⁹ Erod ir wun bax gër ebar ed Galile watar bani na gë Erojad, asoxari ar afinëm an. Ata Šaŋ Batis këŋo nëpënd në end eŋo do gë dek beñëŋënax bënd wata baxo beŋ. ²⁰ Barikan Erod ijo wëndëra ko kaŷ-kaŷ ga sëra baŋo Šaŋ Batis do wëla këŋo gër epëra.

End xobuyi or Yesu eŋ

²¹ Amëd aŋo, dek Bëyisërayel bën bax yend gër Šaŋ Batis ebi buyi. Ata ga yow ko bête Yesu, buyi këŋo mëŋ bête. Yesu ga ŷëpëta ko, ko ŷalend, ata watik fol orën ol. ²² Angoc Amënëk aŋ fedaw ko gër ndexëm ang eđëxwëte epeŷax fo. Ata wëliwëk oniŵ yaŋ gër orën: «Wëj ex Asëñiŵën ar pëlöt gër yomb iram an. Wëno bon ke balënd endey eŋ!»

End andëwëra and bëxarëk bër Yesu eŋ

²³ Yesu bëniy ofëxw osas ebaŋo nand ŷana ko andiyen andexëm na. Er bani yëland bela bën mëne Yosef, asëñiŵ ar Eli an, ebax sëm. ²⁴ Eli ijo ebax asëñiŵ ar Matat, do Matat asëñiŵ ar Lewi. Lewi ebax asëñiŵ ar Melëki, do Melëki asëñiŵ ar Yanay. Yanay ebax asëñiŵ ar Yosef. ²⁵ Yosef ebax asëñiŵ ar Matacas, do Matacas asëñiŵ ar Amos. Amos ebax asëñiŵ ar Nahum, do Nahum asëñiŵ ar Esëli, do Esëli asëñiŵ ar Nagahi. ²⁶ Nagahi ebax asëñiŵ ar Mahat, do Mahat asëñiŵ ar Matacas. Matacas ebax asëñiŵ ar

Semehin, do Semehin asëñiŵ ar Yose. Yose ebax asëñiŵ ar Yoda. ²⁷ Yoda ebax asëñiŵ ar Yohanan, do Yohanan asëñiŵ ar Resa. Resa ebax asëñiŵ ar Sorobabel, do Sorobabel asëñiŵ ar Šehalëcel. Šehalëcel ebax asëñiŵ ar Neri. ²⁸ Neri ebax asëñiŵ ar Melëki, do Melëki asëñiŵ ar Adi. Adi ebax asëñiŵ ar Kosam, do Kosam asëñiŵ ar Elëmadam. Elëmadam ebax asëñiŵ ar Er. ²⁹ Er ebax asëñiŵ ar Yesu do Yesu ebax asëñiŵ ar Eliyaser. Eliyaser ebax asëñiŵ ar Yorim, do Yorim asëñiŵ ar Matat. Matat ebax asëñiŵ ar Lewi. ³⁰ Lewi ebax asëñiŵ ar Simewoŋ do Simewoŋ asëñiŵ ar Yuda. Yuda ebax asëñiŵ ar Yosef, do Yosef ebax asëñiŵ ar Yonam. Yonam ebax asëñiŵ Eliyakim. ³¹ Eliyakim ebax asëñiŵ ar Meleya, do Meleya asëñiŵ ar Menan. Menan ebax asëñiŵ Matata, do Matata asëñiŵ ar Natan. Natan ebax asëñiŵ ar Dafid, ³² do Dafid asëñiŵ Esayi. Isayi ebax asëñiŵ ar Yobed, do Yobed asëñiŵ ar Bohes. Bohes ebax asëñiŵ ar Sala, do Sala asëñiŵ ar Nahason. ³³ Nahason ebax asëñiŵ ar Aminadab, do Aminadab asëñiŵ ar Adëmin. Adëmin ebax asëñiŵ ar Arëni, do Arëni asëñiŵ ar Esëroŋ. Esëroŋ ebax asëñiŵ ar Peres, do Peres asëñiŵ ar Yuda. ³⁴ Yuda ebax asëñiŵ ar Yakob, do Yakob asëñiŵ Isak. Isak ebax asëñiŵ ar Abëraxam, do Abëraxam asëñiŵ ar Tera. Tera ebax asëñiŵ ar Naxor. ³⁵ Naxor ebax asëñiŵ ar Serug, do Serug asëñiŵ ar Rehu. Rehu ebax asëñiŵ ar Peleg, do Peleg asëñiŵ ar Eber. Eber ebax asëñiŵ ar Šela. ³⁶ Šela ebax asëñiŵ ar Kayënam, do Kayënam asëñiŵ ar Arëfaxad. Arëfaxad ebax asëñiŵ ar Šem, do Šem asëñiŵ ar Nowe. Nowe ebax asëñiŵ ar Lemek. ³⁷ Lemek ebax asëñiŵ ar Matusalem, do Matusalem asëñiŵ ar Enok. Enok ebax asëñiŵ ar Yered, do Yered asëñiŵ ar Malelel. Malelel ebax asëñiŵ ar Kenam. ³⁸ Kenam ebax asëñiŵ Enoš, do Enoš asëñiŵ ar Set. Set ebax asëñiŵ ar Adam, do Adam asëñiŵ ar Kaxanu.

4

End Šabucara do gë Yesu eŋ

¹ Yesu, ga ŷëmëgu ko gë Angoc Amënëk aŋ gër yeß ir Yurëdeŋ, ko yend gër ladawe gër ed baŋo wëland Angoc Amënëk aŋ. ² Ata šabucara in xacërara këŋo enjo yifa në bakey ofëxw onax. ŷoweŷ axo yamb bana Yesu bakey baŋo dek. And xucak aŋ, xor këŋo enjo eŋ. ³ Aŋo sëka këŋo šabucara in, re ko: «Angëmëne Asëñiŵ ar Kaxanu ey, nëngwëtël ekaŷ elo ex gi ecemar.» ⁴ Yaka ko Yesu: «Ga ŷëgw këni: “Ala an axo dïyand na gë eyamb yamb fo*.”»

⁵ Šabucara in wëla këŋo në er yaŋ, do wësin këŋo aŷand dek owun or gër ebar oŋ, ⁶ do fel këŋo: «Ayël këmi yël owun

* 4:4 4.4 Andocane 8.3

or owar oŋo ol, gë enjaran endebën ak đek, gayik wëno fëxwën këne do ar ýandi ke yo këmo yël. ⁷ Awa angëmëne aŵa ŵa këy ey poxi gër lëngw iram, wěj kë xwën đek ako.» ⁸ Yaka këŋo bête Yesu: «Ga ýëgw këni: “Axwën Kaxanu gabat ex mopëb do gër lëngw irexëm fo ýapëk epxi ed cale el!✱”»

⁹ Šabucara in wëla këŋo bête Yesu gër Yerusalem. Ga xwët këŋo yaŋ gër ejur ed Aciw̄ and Kaxanu, re ko: «Angëmëne Asëniw̄ ar Kaxanu ey, đapayal. Ax gi ex na nde aýëgw ýëgw këni: ¹⁰ “Kaxanu afel këbi fel omeleka odexëm ok eni nëkona do eni kaka, ¹¹ gë otaxan odebën ok këdi këy lapa në ekaý✱.”» ¹² Yaka këŋo bête Yesu: «Ga ýëgw këni bête: “Axo gi ex na mondi atëy Kaxanu, Axwën arey an✱.”» ¹³ Ata na šabucara in ga xacërara këŋo mondako eŋo yifa Yesu, nacëta këŋo do ko šëning amëd acëxe.

End Yesu gër ebar ed Galile eŋ

¹⁴ Ga xucak eŋo, Yesu w̄ayi ko gë panga ind Angoc Amënek in, ata wëlik oŵac orexëm ol đek ebar ed Galile el. ¹⁵ Aŋo ýana ko këbi sëyalirand gër baciw̄ bacaleya bandebën do bela bën đek baŋo šëkwënd.

¹⁶ Ata akey amat, Yesu baka ko gër ingol ind Nasaret, gër ed raf ko. Do ang wër baŋo ak, ye ko gër aciw̄ acaleya, yatir akey and eteyëta; ata fel këno exo kani ebi pënën. ¹⁷ Fëxwën këno akayëta and alawënel Esayi aŋ, and lëkwët ko aŋ ko fënënd gër ed rek:

¹⁸ «Gë Angoc and Axwën aŋ ýëm këme gayik mëŋ sana ke mëni nangën Atëfëtan aŋ bëxaýëanaxik bën.

Mëŋ lawënegu ke mëni pelëra mëne:
bër ex okadëp bën asebet kënebi sebet;

bëšiw̄ëk bën awatëra këni watëra;
bër kënebi wënarand bën aracët këbi racët.

¹⁹ Mëŋ lawënegu ke me pemëra mëne dohijo ýanak oyekax or Axwën olo✱.»

²⁰ Ga ħata ko opën ok, lëkw ko akayëta aŋ, w̄aš këŋo awëxëta an, do ýëpa ko. Ata aciw̄ acaleya aŋ đek fab këno mëŋ fo. ²¹ Aŋo re ko: «Oñëgw Omënek od fënën këmun oko, doro dëŋ ħatak.» ²² Bën đek bax reyand end osede orexëm eŋ ga këni wël benjekax bend baxo yeyanënd beŋ. Awëkar bani wëkarënd: «Ax gi ex na nde asëniw̄ ar Yosef an ex?» ²³ Barikan Yesu re ko: «Dal ex mëne wën axwitan këne xwitan eyeyan ed orenik ed rek: “Wěj axora an pakënayayind gë andey” Bête afel këne fel me di

✱ 4:8 4.8 Andocane 6.13 ✱ 4:11 4.11 Calemoñëw̄ 91.11-12 ✱ 4:12 4.12 Andocane 6.16 ✱ 4:19 4.19 Esayi 61.1-2

becarax gër angol and raf këme ro ang wël kën këme rind gër Kafarënowum ak.» ²⁴ Ata re ko bëte: «Dal in këmun felënd, alawënel ar Kaxanu an, gër ed rëw këno fo bayik ano pëbënd na. ²⁵ Dal in këmun felënd, amëd and ebaxo Eli alawënel ar Kaxanu gër ebar ed Isërayel an, bon yëmb bani bësoxari bësebëta sebëta bën. Ga rik bëniy bëtas gë opacaw ocongibat tëb ax tëb ex na, ata wëcan këbi enjo en. ²⁶ Barikan, Kaxanu seb këbi dek bësoxari bëjo, lawën këno Eli në asoxari ar lëg bax gër Sarepëta, gër ebar ed Sidon. ²⁷ Bëte angwën and ebaxo Elise alawënel ar Kaxanu gër ebar ed Isërayel an, mban ebani bela bër gë amey bën. Barikan Namañ gabat fakën baño, xarak gër ebar ed Siri xaniw baxo.» ²⁸ Ga wël këni eyeyan elo, dek aciw acaleya an logën këbi. ²⁹ Xani këni gwan, do šonjorëra këno Yesu fac-fac. Nëcët këno angol and Nasaret an xali gër engew eno pimëx. ³⁰ Barikan, and fiateli këno an, Yesu xwëša ko. Ata ang fur bano ak, borëta këni, xuca ko mërëxand do kwël ye ko.

End ar gë bëyël en

³¹ Yesu šëla ko gër Kafarënowum, angol acëxe and gër ebar ed Galile. Ata yatir akey and eteyëta këbi sëyalirand bëte bela bën. ³² Gër owëkw babi lëkënd osëyali orexëm ol gayik gë panga baxo yeyanënd. ³³ Yatijo ar gë bangoc bañëñëxax yow bax na gër aciw acaleya. Sam ga wat këno Yesu, bangoc bañëñëxax bañ xeñ këni: ³⁴ «Xey Yesu Ibënasaret, inewä yir këbo? Ba eyëbo nemin nde yow këy? Aye nang këmi mëne wëj ex Awënek ar Kaxanu an!» ³⁵ Ata Yesu xeñëxaxën këbi bangoc bañ: «Cësinayin, ado canin gër ala ajo!» Ata bangoc bañëñëxax bañ reba këno ala ajo mërëxand ir amëxwër do kwël šan këni, bari ano tembañë bana. ³⁶ Ata aciw acaleya an dek šarandëra këbi xali xurik, do këni wëkarënd: «Endey end fex ngwa ex eno? Gë or gapak, do gë panga këbi felënd bangoc bañëñëxax bañ eni di er ko re in, do kwël këni šanënd.» ³⁷ Ata bela bën dek këni xanarërand end Yesu en dek ebar ed Galile el.

End epakën ed bëšëxwëra en

³⁸ Ga šan ko na gër aciw acaleya, Yesu ye ko gër Simon Piyer bën. Sëk këno añaraw isoxari ar Simon Piyer ga šëxw këno. Wëka këno atañ Yesu eno pakën. ³⁹ Ga rëngw ko Yesu gër ed laki baxo, xeñëxaxën ko acëxwël an. Atañ fak ko do kwël xani ko ebi dëba. ⁴⁰ Ga šëlak eñan en, wëlaraw kënebi na gër Yesu dek bëšëxwëra bën, do ošëxwëra or ex yo afak bani fakënd and këbi hëmba an. ⁴¹ Bëte bëyël bax šanënd na gër bela do bani xeñënd: «Wëj ex Asëniw ar Kaxanu an.»

Barikan Yesu axeŷenaxën babi xeŷenaxënënd do ababi seb na eni yeyan gayik anang nang bani mēne mēŋ ex Afexën an.

⁴² And wecak aŋ, Yesu ŝan ko do nacēta ko nē er tēb. Ata ga barērēgu kēni bela bēn bamēxwēr, bamēxwēr, kēno ŝalarand xali ŝanan kēno. Er ŷandi babi eno dēkaya na kēdi ko ye ebi teb. ⁴³ Barikan mēŋ yaka kēbi: «Aŷap ŷapēk me yend bēte mēni nangēndērax Atēfētan and owun or Kaxanu aŋ gēr bangol bacēxe gayik eŋo laŷēnaxēnēgu ke Faba.» ⁴⁴ Mondako baxo femērاند Atēfētan aŋ gēr baciŷ bacaleyā band Bēyude.

5

End bēsēfan bēnax bēŷanar eŋ

¹ Akey amat, Yesu babi sēyalirand amēxwēr aŋ ler gēr anjer and Genesaret. Bela bēn ga xeta kēno gēr obaxēt or eyeyan ed Kaxanu, kēni fimērērand. ² Ata Yesu wat ko bēkulun bēki gēr bēŋa. Ecede feda bani bēšēpēt bēr oxan bēn do bani wēšētērand owēn orebēn oŋ. ³ Ga fēra ko polo gēr ikulun ind xwēn baxo Simoŋ, xara kēŋo exo nacēta tēkēr ebar el, gand etiŷax. Ata ŷēpa ko, do kēbi sēyalind amēxwēr aŋ. ⁴ And űata ko aŋ, fel kēŋo Simoŋ: «Mēlal ikulun iŋ gēr etiŷax en dap owēn oŋ ata kēnēbi sēra oxan ol.» ⁵ Yaka ko Simoŋ: «Asēyali, biyi wec lapēra kēmi, ŷowēŷ amo cēpēt ex na. Barikan gayik wēj rek alap kēmi lap owēn oŋ.» ⁶ Ata ga lap kēni, sēra kēnēbi oxan ol xali kē űesind owēn orebēn oŋ. ⁷ Lambaca kēnēbi bēcandaŷ bēndebēn bēŋ eni yow enēbi dēca gē ikulun icēxe iŋ. Oxan ol fēxw kēni gēr bēkulun bēki xali kē rēmbēnd men oŋ. ⁸ Ata Simoŋ Piyer ga wat ko eŋo, ŝēpēta ko. Ga foxi ko gēr lēngw ir Yesu, re ko: «Axwēn, ineŷa sēkaxēnēgu kēye wēno aŷendēran ajo?» ⁹ Anjiŷ aŋ lēk babi Simoŋ gē boŝandaŷ ga wat kēni ang ŷēmb bani oxan or sēra kēnēbi ak. ¹⁰ Mondako fo bax end ŝak do gē ŝaŋ eŋ, bosēűiŷ bor Sebede bēn, bēr bar bani andiyen amat gē Simoŋ Piyer bēn. Ata Yesu fel kēŋo Simoŋ Piyer: «Kērey yēdara na, gērēgako abar ar bela kēy hi!» ¹¹ Ata ga ŝēpēt kēni bēkulun bēŋ gēr ebar, sebēra kēni na dek gēr bēŋa, do kwēl sēf kēno Yesu.

End ar gē amēŷ eŋ

¹² Akey amat, Yesu bax yend nē angol. Ata fed kēni gē ala ar gē amēŷ. Ala ajo foxi ko gēr lēngw irexēm, ŝale ko mondako: «Axwēn, ga ŷandi ŷandi ki axor kēy xor eye mēnēn me pak.» ¹³ Ata Yesu ga yēn ko ataxan aŋ, űēmba kēŋo, re ko: «Awa aŷandi wa ŷandi ke, mēnēl!» Ataŋ ŝan

këŋo ameȳ aŋ. ¹⁴ Yesu xëŋa këŋo mondako: «Ala këreyëŋo pel na de eno. Barikan yel exi nëkon ašadaxan an. Bëte diyid šadaxa ir ewunëtan in ang rek acariya and Moyis ak, eni nangëraxën bela bën osede orey ol.» ¹⁵ Ata oŋac or Yesu ol wëlik kaš-kaš, do bela bën bamëxwër bamëxwër bani barërend: bëjo bër obaxët, bëjo bëšëxwëra bër kë šaland eni pak. ¹⁶ Barikan Yesu mëŋ ed timëriŋ el baxo nacëtand exo calex.

End aseŋik eŋ

¹⁷ Akey amat, Yesu babi sëyalirand bela. Gër bër baŋo baxëtënd, ofariŋ do gë bëšalen yëpara bax na. Bër obaxët bën dek, er xaniraw bani: bëjo gër bëngol bënd gër ebar ed Galile, bëjo gër bënd Yude, xali gër Yerusalem. Gë panga ind Axwën Kaxanu iŋ babi fakëndërand. ¹⁸ Ata ŋatëgu këni na bela bër wëlaw këŋo aseŋik në angaw̄. Er bani šaland eno dën lëf gër aciŋ and hi baxo Yesu, do eno kwëtina gër lëngw irexëm. ¹⁹ Ga šënd këni bela bën gër ebët, wëlan këbi ang këno lën ak gër ed hi ko Yesu. Ata sënga këni yaŋ gër ejur ed aciŋ, do yëla këno gë angaw̄ ak aseŋik an, mërëxand ir amëxwër, gër lëngw ir Yesu. ²⁰ Ga wat ko Yesu ang xwëta këno bela bëjo ak, fel këŋo aseŋik an: «Wëno anëka seban këmi bamena bandey baŋ.» ²¹ Bëšalen bën do gë ofariŋ ok ga wël këno, këni nëkënëkarënd: «Noŋo ngwa hi ko ar këŋo širënd Kaxanu ajo? Noŋo xorëk eteban ed beŋëŋenax el ang ax gi ex na Kaxanu gabat?» ²² Ga nang ko Yesu ang bani yëland bëšalen do gë ofariŋ ak, wëka këbi: «Inew̄a kën yëlaraxënënd mondako gër owëkw orewën? ²³ Inew̄a saxëk, me de: “Anëka seban këmi bamena bandey baŋ nde”, ba me de: “Kanil ey yexëra nde?” ²⁴ Awa, en nangaxën mëne wëno Aseŋiŋ ar ala an ašot šot këme or gapak or eteban ed beŋëŋenax ol gër ebar ro, këmo felaxënënd aseŋik ajo: “Kanil ey mef angaw̄ andey aŋ, ey maŋi!”» ²⁵ Ata na dëŋ aseŋik an xani ko xwiriš, lëkw ko ebën ed lakixën baxo el. Ga ko w̄aŋi, këŋo šëkwaxënd Kaxanu tar fëŋa in. ²⁶ Bela bër ebax na bën dek, ga xap këbi anjiŋ aŋ, këno šëkwand Kaxanu këni rend: «Awa biyi ecede këne watënde becaraxik bendako rako bën doro!»

End Yesu do gë Lewi eŋ

²⁷ Ga xucak eno, Yesu šan ko na gër ed ebaxo, ata wat këŋo asëf ar šagale, ar bano w̄acënd Lewi, ga yëpa ko lëf gër aciŋ and bësef bër šagale. Ata fel këŋo: «Wëj, tëfëguye!» ²⁸ Lewi xani ko, seŋ ko dek na, do kwël sëf këŋo. ²⁹ Lewi rin këŋo Yesu ofëna osëm gër iciŋ indexëm. Bësef bër šagale bëranjëm do gë bela bëšëxe yowëraw këni do

ÿëpara këni gë Yesu gër eyambëran. ³⁰ Ata ofarisenj ok do gë bëshalen bërebën bën ga yow këni gë oxoÿ fo na, kënebi hëbandërand bësëfan bër Yesu bën: «Wën inewã kën yambëraxënënd do kën šebëraxënënd gë bësëf bër šagale bën do gë bëwendëran bën?» ³¹ Yakaw këbi Yesu: «Bëšëxwëra bën kë yend gër axora, ax gi ex na bëbëngw bën. ³² Wëno bëwendëran yow këme mëni pel eni nëngwët ola orebën ol, ax gi ex na bër šenene.»

End etiwi eŋ

³³ Ofarisenj ok do gë bëshalen bën re këni: «Bësëfan bër Šaŋ Batis bën do gë bërebi bën laŋ këni siwïnd bëte ašale këni šalend. Barikan bësëfan bërey bën ñambëran do gë ošeb fo xwënda këni.» ³⁴ Yesu yaka këbi: «Wën axor nde kën xor enëbi tiwïn odawo od šambenjar ir kë ÿërënd ok yatir ekana? ³⁵ Ayow kë yow bakey band këni šapër baŋ, amëd aŋo këni siwi.» ³⁶ Ata re ko bëte Yesu gë apënëtal: «Ala ax ŋesand na anjëm angašax exo kadaxën na akarëk këdi kë ħesi kaš-kaš aŋ. Ado anjëm angašax aŋ ax ñapënd na ekad ed në akarëk el. ³⁷ Bëte ala ax cëlënd na ngoy ingaf në bamote bakarëk. Angëmëne ala exo di mondako, ngoy ingaf inj afëtin kë fëtin bamote baŋ and kë ÿënënd aŋ, ata ex dexira, do bamote baŋ ex nëxenara. ³⁸ Në bamote bangašax ÿapëk mocël ngoy ingaf inj. ³⁹ Ala aŋo ñëwãna na ngoy ingaf inj and ko sëyi iñënëk aŋ. Ata ko re: “Iñënëk inj nëngak”.»

6

End akey and eteyëta eŋ

¹ Yesu gë bësëfan bërexëm bën bax xucand në ocënga yatir akey and eteyëta. Ata bësëfan bën këni wišand banjëra baŋ, këni boxoxind do këni yakënd. ² Ofarisenj odëmar wëka kënebi: «Inewã kën rixënënd er bayik ax ñap ex na yatir akey and eteyëta in?» ³ Yakaw këbi Yesu: «Wën an pën ex na nde er ri baxo Dafid in and šopar babi enjo mëŋ gë bër enga endexëm aŋ? ⁴ Ax gi ex na nde alilën lilën baxo lëf gër Aciw and Kaxanu, wëdëgu ko mburu ind abi ñap bana eni yamb inj, šet këbi do yamb këni bën dek xarak bëshadaxan bën fo ÿap babi eyamb el?» ⁵ Re ko bëte Yesu: «Awa nangin mëne wëno Asëñiwi ar ala an ex axwën ar akey and eteyëta an.»

End ar gë ataxan ateÿik eŋ

⁶ Hatëguk bëte akey and eteyëta acëxe, Yesu ye ko gër aciwi acaleyã, këbi sëyalirand end Kaxanu eŋ. Ar gë ataxan and liwi ateÿik yow bax na. ⁷ Ata bëshalen bën do gë ofarisenj

ok këno sitinalind Yesu ba afakën këno fakën ala ajo gë akey and eteyëta aŋ eni cotaxën end këno nagaŝanaxën. ⁸ Gogo nde ga wata ko Yesu ang bani yëland ak. Fel këno ar gë ataxan ateŷik an: «Wëj kaniw ey kwëŝa mërëxand ro!» Ata xwiriŝ ala ajo, xwëŝa ko. ⁹ Ata re ko Yesu: «Baxëtin mun mëka. Inewã ŷapëk yatir akey and eteyëta? Edi ed enjekax nde, ba edi ed eñëjënax nde? Epexën ed ala nde, ba edawë ed ala nde?» ¹⁰ And nëkon këbi jey aŋ, fel këno ar gë ataxan ateŷik an: «Yënël ataxan aŋ!» Ga yën ko, fakëk ataxan aŋ ataŋ. ¹¹ Ga xoŷ këni na bëŝalen bën do gë ofariŝen ok, këni xanarënd ang këno ri Yesu ak.

End bësëfan epëxw gë bëxi en

¹² Bakey baŋo, Yesu ye ko yaŋ në etënd eŋo calex Kaxanu, ata ŝale ko wec. ¹³ Gëbër, wãc këbi bësëfan bërëxëm bën, do yata këbi epëxw gë bëxi eni gi oparëxanda odexëm. ¹⁴ Bër yata babi bën ebani: Simoŋ ir nëngwët baŋo Piyer, do gë abinëm Andëre. Ŝak do gë Ŝaŋ, Filip do gë Barëtelemi. ¹⁵ Maco do gë Toma. Ŝak, asëñiŵ ar Alëfe, do gë Simoŋ, aŵer an. ¹⁶ Yud asëñiŵ ar Ŝak, do gë Yuda Isëkariyot ar lëxw baŋo Yesu an.

¹⁷ Ata Yesu sëfër këni acëla-ŝëla gë bën xali në enar, gër ed barërëgu bani amëxwër atëm and bësëfan bërëxëm do gë amëxwër and bër xaniraw bax gër ebar ed Yude, gër angol and Yerusalem, xali gër bëŋa ir angwëngw, ler gër owar or Tir do gë Sidoŋ. Er yowëraw bani gër Yesu: bëjo bër obaxët, do bëjo bësëxwëra bër bax ŝaland eni pak. ¹⁸ Afak bani fakënd bëte bër bax sorond në end bangoc bañëjënax band lil babi bën. ¹⁹ Amëxwër aŋ ðek bani ŝaland eno kwixwëta Yesu gayik panga bax ŝanënd gër ndexëm do babi fakënënd.

²⁰ Yesu ga faß këbi bësëfan bërëxëm bën, re ko: «Nëngandërayindëleŋun wën bër sitarak gër onden bën, gayikwa wën xwënëk owun or Kaxanu ol.

²¹ Nëngandërayindëleŋun wën bër këŋun yambënënd gërëgako enjo bën, gayikwa aŵed kën wëd. Nëngandërayindëleŋun wën bër kë sesërand gërëgako bën, gayikwa gër onënga kën hi.

²² Nëngandërayindëleŋun ado enun ŝus bela bën, ado enun nŵayërand aŋ, ado enun cirërand aŋ, ado enun beŝërand në end oŵac orewën or këni yëland oŷëjënax ex, në end ga xwëta këne wëno Asëñiŵ ar ala an.

²³ «Nëngandërayindëleŋun and kënun rixërand Bëŝëwif aŋ, mandërayindën onënga ol gayik amaŝën atëm kën

sëkëx yaŋ gër orën. Enimin bëxarëk bërebën bën mondako banëbi rixërand bëlaŵënel bër Kaxanu bën.

²⁴ Wën bër gë napul bën, aŋun ye ex na!

Gayik anëka šot kën apexa andewën aŋ, do and gër ebar ro fo ex!

²⁵ Wën bër wëdek gërëgako bën, aŋun ye ex na gayik axor këŋun xor enjo eŋ!

Wën bër kë lepërand gërëgako bën, aŋun ye ex na, gayik ang bër oŷaŵ fo kën ŷana en denitarand!

²⁶ Angëmëne bër šus ke bën kënun šëkwënd, aŋun ye ex na!

Gayik bëxarëk bërebën bën mondako banëbi šëkwënd bëlaŵënel bënëgwëš bën!»

End bërangoŷëra eŋ

²⁷ «Barikan baxëtin mun pel wën bër ke sëfënd bën: ŋanindënëbi bër xoŷër këŋun bën, dinindënëbi enjekax bër šus këŋun bën. ²⁸ Calenindënëbi bër këŋun xarend bën, calenindënëbi bër këŋun širërand bën. ²⁹ Angëmëne ala exi cën gër aŋam and liŵ, bexënëlo and šame aŋ. Angëmëne ala exi kan acud anëngwën aŋ, tebënëlo gë atëm ak. ³⁰ Ar ki xarand yo, yëlëlo, do and ko wëd ala er xwën këy aŋ, kërey kana na. ³¹ Ang këŋun ŷandind enun dinënd bela ak, wën bëte dinindëbi mondako fo. ³² Angëmëne eŋun balënd end bër këbi balënd endewën bën fo, enjekax end fe kënun wateli bela bën? Ax gi ex na nde bëwendëran bën dëŋ mondako wata këni? ³³ Angëmëne enëbi dinënd enjekax bër këŋun rinënd enjekax bën fo, enjekax end fe wa kënun wateli bela bën? Ax gi ex na nde bëwendëran bën dëŋ mondako wata këni? ³⁴ Do angëmëne enëbi ñomëxënd bër kën yëland aŵaşën kënun ŵaşën bën fo, enjekax or fe kënun wateli bela bën? Ax gi ex na nde bëwendëran bën aŷomëxër këni ŷomëxërend bën bëte do këni ŵaşërend cey gë cey? ³⁵ Barikan balindëleŋun end bërangoŷëra andewën eŋ, dinindënëbi enjekax. Ñomëxindënëbi bër an yëland na aŵaşën kënun ŵaşën bën. Angëmëne mondako kën rind, bela bën ata këni nang mëne wën obaš or Kaxanu, hi kën, mëŋ ar hik yaŋ aŋ. Bon kë xëbën amašën andewën aŋ, gayikako ata kën wëndër gë Ar-hik-yaŋ an. Mëŋ këbi rinënd enjekax eŋ bela dek, ado eni gi bër ano cëkwa na, ado eni gi bëxeŷax. ³⁶ Ang nënga ko Faba Kaxanu ak, giyin wën bëte mondako fo.»

End kiti eŋ

³⁷ «Ax gi ex na mokiti bela bën këdi këŋun xiti Kaxanu wën bëte. Ax gi ex na monëp bela bën këdi këŋun nëp wën bëte. Tebanindënëbi eŋun tebanaxën. ³⁸ Yëlërayindënëbi

bela bën enun yëlëraxënënd wën bête. Gër amote and kën baxarand kënun šêlën: dëb, mocëši, do monexira. Gayikwa gë acariya and kënëbi sëyinënd bela aŋ fo kënjun wăšën wën bête.»

³⁹ Ata Yesu fel këbi bête apënëtal aŋo: «Ašiwëk axor nde ko xor eŋo đas ašiwëk ašandaŋ? Ax gi ex na nde bën tak kë lati polo në ambëxw? ⁴⁰ Asëfan an aŋo kucand na onangëran ol sëyali arexëm an, barikan ar faÿëk etëya an gwër fo hi këni gë asëyali arexëm an. ⁴¹ Ineŋa këy nëkonënd atëxësëx and lëŋa këŋo abinëx aŋ, do këy nemënd mëne wëj yer xëcar in lëŋa ki? ⁴² Mondake wa këy xorënd eyo pel abinëx: “Nëmël mi dëxëtën atëxësëx aŋ gër angës”, xarak wëj yer yëcar in lëŋa ki? Wëj aÿëŋënax ar kë labayand hi këy, dëxëtël wa pere yëcar ir lëŋa ki in ey wataxën aye atëxësëx and gër angës and abinëx aŋ.

⁴³ «Atëx anjekax ax gind na gë odëwërëwën oŋëŋënax. Do atëx aŋëŋënax ax gind na gë odëwërëwën ojekax. ⁴⁴ Atëx and ex yo, gër odëwërëwën odexëm kë hind monang. Ax gi ex na nde ondan oŋ ani kwëcand na në apeb? Bête reseŋ in ani kwëcand na në atëx and gë odëmbën? ⁴⁵ Ala ar ye këŋo onden an, emëkw edexëm el yek. Do ar ÿëŋën këŋo onden an, emëkw edexëm el ÿëŋënek. Gër etëÿ ko necëtënd ala an er lëbëk gër emëkw in.»

End amatinali and baciw baki eŋ

⁴⁶ «Ineŋa këne wăcëraxënënd “Axwën”, “Axwën”, xarak an dind na er këmum felënd in? ⁴⁷ Ar kë yow yo exo baxët eyeyan edam do exo dind ang re këme ak, afel këmum fel gë ar wëndër këni an. ⁴⁸ Gë ar bayëk aciŋ wëndër këni: ga nac ko pere gër aparëfac xali siwëk, xwët ko oxaÿ orëđa oŋ. Ata and yowëk tëb aŋ, oÿëm ol yowëk, men oŋ šëñëk aciŋ aŋo, bari ax kor ex na ex ñam, gayik šenene bay ko. ⁴⁹ Barikan ar kë baxët yo eyeyan edam do axo dind na ang re këme ak, er këni wëndër gë ala ar bayëk aciŋ andexëm gër ebar nacërëxe pere gër ed ko xwët oxaÿ orëđa fo. Ata and yowëk tëb aŋ, oÿëm ol šëñëk aciŋ aŋo: ataŋ wëcëk do yëcarëk đek.»

7

End xadëp ir emun end ocorođa eŋ

¹ Yesu ga ñata ko bënd babi sëyalirand bulunda ir baŋo baxët beŋ, wăÿi ko gër Kafarënewum. ² Emun end ocorođa šot baŋo na xadëp ir šëxwëra bax mbaŋ, exo koti fo bayi bax, xarak mëŋ momal baŋo balënd endexëm eŋ. ³ Emun eŋo ga wël ko mëne Yesu ñatëguk, lawën këbi bëxarëk bër

Bêšewif bën eno karaw exo yow eŋo pakën xadëp irexëm in. ⁴ Bëxarëk bër Bêšewif bën ga ñat këni këno xarand Yesu mondako: «Ajo aŋap ŋapëk eyo din er wëka ko in! ⁵ Ar ñanëk enëng endebi exo, mëŋ bayën këbo aciw̄ acaleya aŋ.» ⁶ Ata Yesu sêfër këni kwël gë bën. Dam eni ŋat gër iciw̄, emun end ocoroŋa eŋ lawën këbi oŋawo odexëm eno kaca Yesu do eno pel: «Axwën, ine ngwa këy yowaxënëgund gë andey, axurí kë xuri ang këye fëb ak, ga lil lilëgu këy gër yangana iram ro. ⁷ Mëŋ bayik axe mëndan ex na me yeli gë andam gër ed hi këy. Barikan, yeyanël tuŋ emat ata ko fak ariyenin aram an! ⁸ Gayikwa wëno dëŋ aŋa w̄a këme or gapak or bëlëngw bëräm ol. Wëno bête alëngw ar ocoroŋa hi këme do bën ari këni rind er këmëni felënd in. And këmo fel šoroŋa ibat: “Yel!” ata exo ye, bête and këmo w̄ac išëxe aŋ: “Yow!” Exo yow. And këmo fel ariyenin aram aŋ: “Dil ejo!” Exo di.» ⁹ And wël ko Yesu eyeyan elo aŋ, nëngan këŋo end emun end ocoroŋa eŋ. Ga šena ko gand amëxwër, re ko: «Ga re këme gër wën Bëyisërayel elod amo wat ex na ar xwëta ke mondako!» ¹⁰ Bër lawënëgu babi emun end ocoroŋa bën ga baka këni gër iciw̄, sêkëx këno ariyenin an ga fak ko šenene.

End ekanin ed ašësëk eŋ

¹¹ Ga xeyëk, Yesu ko yend në angol and bani w̄acënd Nayin. Sêfër këni gë bësëfan bërëxëm bën, do gë amëxwër atëm. ¹² And bani lil gër angol aŋ, fed këni gë enga end bela ga lëbi këŋo ašësëk ond gër eŋap oŋ. Ašësëk ajo, itox imat ind asoxari asebëta sebëta ebaxo. Ata bër lëg bax gër angol aŋo bën mbaŋ ŋëmb bani ga këno laŋëta. ¹³ Axwën Yesu and wat këŋo asoxari ajo aŋ, xaŋënan këŋo xali. Ata re ko: «Cësinäl!» ¹⁴ And sëka ko aŋ, lëk ko epël el, ata xwëša këni bëlëbi bën. Aŋo re ko Yesu: «Ŝambenjar, ga re këme, kanil!» ¹⁵ Xani ko kwengweremët ašësëk an, do ko yeyandërand. Yesu w̄aš këŋo nëm. ¹⁶ Ata bela bën ðek lëk këbi anjiŋ atëm. Ga këno šëkw Kaxanu këni rend: «Alawënäl asëm šanayaxënëgu këbo. Kaxanu nëngaw këbo biyi bulunda irexëm in.» ¹⁷ Ata wëlik endey eŋo, gë angol gë angol, ðek ebar ed Yude el xali yabët.

End bësëfan bër Ŝaŋ Batis eŋ

¹⁸ Ata Ŝaŋ Batis wël ko beŋo ðek ga sêfëtandëra këno bësëfan bërëxëm bën. ¹⁹ W̄ac këbi bësëfan bëxi do lawën këbi gër Axwën Yesu eno mëkaw: «Wëj nde ex afexën ar kë yowënd an? Angëmëne ax gi ex na wëj, mo cëni nde ašëxen?» ²⁰ Ga ñat këni gër Yesu re këni: «Ŝaŋ Batis lawënëgu këbo mi mëka ba wëj ex afexën ar

kë yowënd an, do ang ax gi ex na wěj, mo cëni nde ašëxen?»²¹ Ata amëd aņo dëņ baxo rind Yesu becarax beņo: afakën bëšëxwëra do gë bëseŷik bëranjëm; anëcët bangoc baņëņënax gër bela; ašiwët bëšiwëk bëranjëm.²² Yesu yaka këbi: «Gërëgako yeyin eno tëfëtaxënëx Šaņ Batis bebër wateli këne bën, do gë bend wëleli këne beņ. Pelëxëno mëne bëšiwëk bën në ewatëra exëni, bëseŷik bën në eyexëra exëni, bër gë ameyš bën në emën exëni, bapaxo baņ në ewëlëra exëni. Pelëxëno bëte mëne bëšësëk bën në ekani exëni gër ecës do bëxaŷënaxik bën në nang exëni Atëfëtan aņ.²³ Awa nëngandëralëņo ar bayik aņo ñëpëgënanand na endam an.»

²⁴ Ga baka këni bërolawën or Šaņ Batis bën, Yesu ko yeyanënd en Šaņ Batis eņ mondako: «Ine ye ban en nëkonëgu gër ladawe? Andës and kë lëfërërirand ekoc nde?²⁵ Noŷo wa ye ban eno nëkonëgu? Ar šudarak mokëbën gë banjëm banjekax nde? Ax gi ex na nde bër gë banjëm banjekax bën, bër betak bën, gër eyang ed emun hi këni?²⁶ Do noŷo wa ye ban eno nëkonëgu? Ax gi ex na nde alaŷënel ar Kaxanu? Eyo ar watëgu këno an, nëmëc alaŷënel ar Kaxanu exo.²⁷ Endexëm eņ ŷëgw këni gër akayëta and Kaxanu: “Nëkof në eđëngwalilemo arolawën an Exi ñacan fëña in*.”

²⁸ «Dal in këmun felënd, šëf gër bër rëw kënebi mondëw bësoxari, gabatak aņo ñëmbëta ex na or gapak ol Šaņ Batis. Barikan ar xurik ex ba gër owun or Kaxanu an xuca këņo.»

²⁹ Ata gër bulunda ir baxët baņo, do gër bësëf bër šagale šanaya bax end šenene end Kaxanu eņ, mëņ bani yexënënd gër ed exo Šaņ Batis ebi buyix.³⁰ Barikan ofarişeņ ok do gë bësëyali bër acariya and Moyis bën, ga bani hëpënd ebi buyi Šaņ, yepën këni mondako ang ŷandi baņo Kaxanu ebi pexën ak.

³¹ «Gë noŷo këmëni wätinali bela bër gë okey oko bën? Gë noŷo ngwa wëndër këni?³² Gë obaš or ŷëpak në yangana fo wëndër këni. Ga barërëgu këni, imëxwër imat kënebi rend imëxwër icandaŷ in: “Farixën këmun acëroti aņ, an mane na! ŷëwën këmun ojëkan od oŷaw, an tes ex na.”

³³ Šaņ Batis ga yow ko, abaxo yamb na ecemar, abaxo šëb na ngoy, barikan wën re këno: “Gë bëyël exo.”³⁴ And yow këme wëno Ašëniŷ ar ala an, këme yambërand, këme šëbërand. Barikan këne rend: “Ala aņo ñambëran gë ošëb fo xwënda ko, lawo ir bësëf bër šagale do gë bëwëndëran hi

ko.” ³⁵ Barikan gër bela bëjo kën nangaxën mëne er ýandi kënjo Kaxanu in šenene ex gayik bën aŵa ŵa kēni endam eŋ.»

End Yesu gër iciŵ ind fariseŋ eŋ

³⁶ Fariseŋ ir bano ŵacënd Simonŋ in ŵac baŋo Yesu exo ye eni yambëra gër ndebën. Ata Yesu ĥat ko, do ýëpa kēni gër eyambëran. ³⁷ Asoxari aŵendëran ebax na gër angol. Ga wël ko mëne Yesu yowëk na gër iciŵ ind fariseŋ, ŵëlanëgu kënjo angiri në šëlakuŋ ir ekaŷ ed alëbatër. ³⁸ Ga buka ko gand epoy ed Yesu, ler gër osapar, ko sesënd. Ongwën oŋ kē šarënd gër osapar or Yesu or baxo ŵëgarand oŋ, do ko fëxwëcërand gë omban ondexëm oŋ. Axoš baxo xošënd bëte gë angiri in. ³⁹ Ga wat ko eŋo, fariseŋ ir ŵac baŋo Yesu in, ko yëlarand: «Kido ala ajo, alawënel ebaxo, anang nang doxo mëne asoxari ar kënjo lëkërand an aŵendëran hi ko.» ⁴⁰ Yesu re ko: «Simonŋ, ýëý ýandi ke na mi mëka.» Yaka ko: «Oko asëyali, mëkale!» ⁴¹ Re ko bëte Yesu: «Mondako ri bani bela bëxi ga ýomëxa kēni kodí. Aýanar an wëd ko űatama keme band kodí, axinëm an űatama ofëxw oco. ⁴² Ga sëkwān kēni bën tak bëxi eni maš in, ar ýomëx babi an seban këbi. Awa gër bela bëxi bëjo, noýo wa kënjo ĥan nēmëc ar ebax eno maš kodí an?» ⁴³ Yaka ko Simonŋ: «Yëla këme ar seban kënjo űatama keme an.» Re ko bëte Yesu: «Ata šenene xiti këy!»

⁴⁴ And šena ko gand asoxari aŋ, re ko: «Simonŋ, wat këyo nde asoxari ajo? Gë ongwën ondexëm oŋ neb ko osapar oram oŋ, do fëxwëc ko gë omban oŋ. Bari wëj aye yële na men me nebāra osapar oŋ and lilëgu këme ro gër iciŵ indey aŋ. ⁴⁵ Bëte and ĥatëgu këme aŋ, aye kaca ex na eye mega. Barikan asoxari ajo, elod ga lilëgu këme axo teb ex na emegara ed osapar oram el. ⁴⁶ Ogu ay koš ex na gër gaf, barikan mëŋ angiri xoš ke gër osapar oram. ⁴⁷ Ga re këme bamena bandanjëm seban këmo mëŋ kënjo balaxënënd mondako endam eŋ. Barikan ar seban këmo bamena űapënëfëne an, tēkër fo kënjo bal endam eŋ.» ⁴⁸ Yesu fel kënjo bëte asoxari an: «Anëka seban këmi bamena bandey baŋ.» ⁴⁹ Bër bani yambërand gë Yesu bën wël kēni eyeyan elo do kēni yëlarand: «Noýo ngwa hi ko ar kē sebanënd beñëŋënax ajo?» ⁵⁰ Barikan Yesu fel kënjo asoxari an: «Ga xwëta këye, fëxaxën këy! Maýil gë emëkw eyemax!»

8

End bësoxari bër enga end Yesu eŋ

¹ Ga xucak eno, Yesu ko sêfêrand gë angol gë angol, hik atëm, hik atil ko femêrand do ko reyarand end Atêfêtan and owun or Kaxanu enj. Enga emat hi bani gë bêsêfan epëxw gë bëxi bën, ² gë bësoxari bër fakën babi ga nêcêt kêbi bëyêl bën do gë ocëxwëra ok. Asoxari ayanar anj ebaxo: Mari ir bano wăcënd bête Madêlen ata gër ndexëm nêcêt babi Yesu bëyêl bëcongêbëxi. ³ Asoxari axinëm an bano wăcënd Yowana, alindaŵ ar Cusa, awêxëta ar kodî ir Erod an. Asasën an, bano wăcënd Sisan do gë bësoxari bëranjëm bër bax wêlagund bacota bandebën eno dëcaraxënend Yesu.

End apênêtal and ar oned enj

⁴ Ata amëxwër atëm barêrëgu këni gër ed hi baxo Yesu, ga xaniraw këni gër bangol bandanjëm. Ata Yesu fel kêbi apênêtal anjo: ⁵ «Mondako ri baxo ar oned ga nêca ko gër ošënga. Ga ko fan enedâ enj, mar lapak gër fêña, bela bën wêñëra këni, do ošël or gër orën ol hël këni ðek. ⁶ Bête mar lapak gër ebar ed gë aparêfac. And lëgëk anj ñaÿëk gayik obar ok ax ñëmb bana. ⁷ Bête mar lapak gër odëmbën. And lëgëk anj, odëmbën ok xêšak təc. ⁸ Bête mar lapak gër ebar ejakax. And lëgëk anj, rafëk do rëwëk: anjëra amat keme.» Ga ñata ko Yesu apênêtal anjo, re ko bête: «Ax gi ex na nde ðek fo wël kën, awa!» ⁹ Ata wêka këno bêsêfan bërexëm bën ebi payën apênêtal anjo. ¹⁰ Yaka kêbi: «Wën yêl këjun Kaxanu en nang beconêson bend owun orexëm bej. Barikan bêsêxe bën gë bapênêtal këni wëlënd do ado eni nêkonënd, ani watënd na, ado eni baxëtënd abi pënind na gë tøkër ak. ¹¹ Awa baxëtïn er wăcayak apênêtal anjo in: enedâ enj, eyeyan ed Kaxanu el ex. ¹² Fêña ir gër ed lapak enedâ in ex bela bër kê wëlënd awël dëj eyeyan ed Kaxanu el, barikan šabucara in exo yow exo dëxët gër owëkw orebën ðek er wël këni in këdi këni wă do eni pex. ¹³ Ebar ed gë aparêfac el ex bela bër sam eni wël eyeyan ed Kaxanu el eni kwëtaya gë onënga fo. Bari ani gi ex na gë odëmbët, er këni wănd améd fo, do and kê ñatëgu ocëmu anj atañ kêbi šenand eni teb wap. ¹⁴ Enedâ end lapak šit gër odëmbën enj exëni bela bër kê wëlënd awël dëj eyeyan ed Kaxanu bën, barikan eni teb ocëmu ok, ocal od napul ok, do gë benëngxax bend gër aniyan bej ex kêša eyeyan elo. Ata er wël këni in ex tøkwan enëngwët ed ola orebën el. ¹⁵ Enedâ end lapak gër ebar ejakax enj exëni bela bër kê wëlënd eyeyan ed Kaxanu, gë onden, do gë emëkw ejakax bën, eni kwëtaya aye do eni balëkënali šenene, eni ðëkaya xali ebi nëngwëtën ola orebën ol. Do and kê ñatëgu ocëmu anj, kemënali.»

End amatinali and lambo eŋ

¹⁶ «Ala ax pětēnēnd na lambo do exo ŋoɓ, ba exo dɪlali nē angaw̃. Bariŋan yaŋ gēr akaw̃aya ko xaŋ ebi ŋobaxēnēnd b̄er kē lilēnd b̄ēn. ¹⁷ Mēŋ ex, er ūonayak ax bo na, er b̄eŋ ax bo na; d̄ek kē xerēt angoben aŋ. ¹⁸ Awa wēn titinayindēn ang kēn b̄axētēnd ak, gayikwa Kaxanu ayēl kēŋo yēl ar ūotēk an, b̄ari ar ax cot ex na an, axan kēno xan er xaŋ kēŋo in dēŋ.»

End bobinēm bor Yesu do gē nēm eŋ

¹⁹ Nēm gē bobinēm bor Yesu ūatēgu kēni gēr ed hi baxo. Bari ani kor bana eno tēka nē end amēxwēr and xeta baŋo eŋ. ²⁰ Ata fel kēno: «Nēkodēbi fac norix gē bobinēx, aŋandi ūandi kēbi de en watēr.» ²¹ Yaka ko Yesu: «B̄er kē b̄axētēnd eyeyan ed Kaxanu do kēni rind ang rek ak b̄ēn ex nēma iram do gē b̄ēmaŷe b̄ēndam b̄ēŋ.»

End gēr anjer eŋ

²² Akey amat, Yesu gē b̄ēsēfan b̄ērexēm b̄ēn fēra kēni nē ikuluŋ, ata re ko Yesu: «Kegētane anjer aŋ!» Ata kēni xegētand. ²³ Ga kēni xas, Yesu kēŋo rašēnd. ūatēguk ekoc etēm do ikuluŋ iŋ kē rēmbayand xali ūerēcerara kēbi b̄ēsēfan b̄ēn. ²⁴ Ata kēno nēngētēnd Yesu: «Asēyali, asēyali, enemilene!» Ga nēngēta ko, Yesu xeŷēnaxēn ko ekoc el do gē men ond bax xanind b̄omeŋ b̄omeŋ oŋ, ata yeriri anjer aŋ. ²⁵ Ata wēka kēbi b̄ēsēfan b̄ēn: «Ba wēn xali gērēgako ane kwēta ex na nde?» B̄ēn ga xap kēbi anjiŷ aŋ, kēbi ūaranēnd do kēni wēkarēnd: «Noŷo ngwa hi ko ala ajo? Ado ekoc el dēŋ gē men oŋ ari kē rind er ko re in.»

End ala ar b̄eyēl b̄ēranjēm eŋ

²⁶ And xegēta kēni anjer aŋ, Yesu gē b̄ēsēfan b̄ērexēm b̄ēn ūat kēni gēr ebar ed B̄ēsērasa, ed fabēr bax gē ed Galile el. ²⁷ And baxo ūēpētand Yesu aŋ, asoūan ab̄at ko yowēnd aped-fed ga xaniw ko gēr angol. Ala ajo, b̄eyēl b̄ēranjēm lil baŋo, elod anēka fo hi baxo tēb gē eman eŋ, do gēr banapēra rēfa baxo, axo bo bana nē iciw̃. ²⁸ And sēkar kēni gē Yesu aŋ, ala ajo ūēr ko, lapaya ko gēr osapar do ko rend: «Inēwa yir kēbo Yesu, wēj Asēŋiŷ ar Kaxanu an, mēŋ Arhik-yaŋ gēr orēn an? Axara xara kēmi kēreyēbo narēn na!» ²⁹ Yesu are babi rend b̄angoc b̄aŋēŋēnax baŋ eni can gēr ala ajo ado ga xēda bano elod anēka fo. Laŋ mopokēra bano fokērand gē gweyele-gweyele gēr otaxan do gēr osapar. Bariŋan dēng-dēng baxo xotērand do b̄eyēl b̄ēn eno cēŋēta gēr apuŷ. ³⁰ Ata Yesu wēka kēŋo: «Ake kēni w̄acēnd?» Yaka ko: «Bēnga sir-sir kēne w̄acēnd.» Gayikwa, b̄eyēl b̄ēranjēm lil bax gēr ala ajo mēŋ w̄acayaxēn baxo mondako.

³¹ Ata bëyël bën këno xarand Yesu kërebi cëñëta na gër ambëxw and siwëk gë etël këm. ³² Ler gër ed ebani na, bambëxwëbëxw bandanjëm banëbi xadacërand na kap gër etënd. Ata bëyël bën këno xarand Yesu: «Këla, cëñëtalëbo mëni dël bambëxwëbëxw baño!» Ata wã ko Yesu. ³³ Bëyël bën ga şan këni na gër ala ajo, lil kënëbi bambëxwëbëxw bañ. Ata ang hi bani gër ed kwëre kwëre ak, lapaya këni gër anjer do noyeli këbi dek kece in. ³⁴ Bëxadac bën ga wat këni ejo, şapërëra këni bër, do sëfëtërax këni endey ejo gër angol do gër ocënga. ³⁵ Ata bela bën şandëra këni do ye këni gër onang, gër ed hi baxo Yesu. Ga fiat këni, sëk këno asoşan ar lil bano bëyël an moñëpa, ga şudara ko do bakar këño aye onden oñ. Ata yëdara këni. ³⁶ Bër wat bax endey ejo bën, fel kënëbi mondake fak ko ar gë bëyël an. ³⁷ Ata amëxwër and dek Bëşërasa añ, wëka këno Yesu exo can ebar edebën el, gayikwa dek ebani anjiy añ.

Yesu fëra ko gër ikuluñ do kwël këni wãyind gë bësëfan bërëxëm bën. ³⁸ Ata asoşan ar lil bano bëyël an xemëna ko këño xarand Yesu exo ma exo gi ar enga endexëm. Barikan Yesu hëp ko do yaka këño: ³⁹ «Mañil gër ekun edey eyëbi tëfëtandërax dek er rin ki Kaxanu in.» Ga wãyi ko ala ajo, ko sëfëtëraxënd dek angol añ er rin këño Yesu in.

End endënañ do gë end asoxari eñ

⁴⁰ And bakaw ko Yesu ekeg elo añ, amëxwër atëm xaca këno gayikwa bën dek baño şëninid. ⁴¹ Ata fiatëgu ko asoşan ar bano wacënd Yayëros. Mëñ alëngw ar aciñ acaleya hi baxo. Ga lapaya ko gër osapar or Yesu, këño xarand exo ma eni tëfër gër ndebën. ⁴² Endënañ emat end şot baño eñ şëxwëra bax mbañ xarak ecede baño sëkënd bëniy epëxw gë bëki. And bani yend añ, amëxwër añ këno fimelirand Yesu xali şëndën këno.

⁴³ Do asoxari ebaxëna şit gër amëxwër, ar baño yexayaxënënd oşat elod bëniy epëxw gë bëki. Napul irexëm in fañ baxo dek gër bëxora, bari gabatak año pakën bana. ⁴⁴ Na nëfënëfa ko xali gër epoy ed Yesu, do xwixwëta ko ambana and acud andexëm añ. Ata xëdo këño oşat oñ kwël na fo. ⁴⁵ Año re ko Yesu: «Noño wa xwixwëta ke?» Ga këni yax dek bela bën, Piyer re ko: «Oko Asëyali, amëxwër añ ga xeta këni do këni fimelirand!» ⁴⁶ Barikan Yesu yaka ko: «Ala xwixwëta ke na mëñ nangaxën këme mëne panga indam şanëk na.» ⁴⁷ Asoxari an wata ko mëne anëka dëñ fëlët këño Yesu, sëka këño gë anjiy fo. Lapaya ko gër osapar orexëm, reya ko xali këno wëlënd dek bulunda in në end ine xwixwëtaxën baño Yesu do ang fak ko atañ atañ ak.

48 Barikan Yesu fel këŋo: «Abiwñen, ga xwëta këye fakaxën këy! Mañil gë emëkw eyemax!»

49 Ga ko yeyan mondako Yesu, ñatëgu ko ala ga hiw ko gër iciwñ ind alëngw ar aciwñ acaleya, ata re ko: «Awa anëka xor këŋo endënañ endey eŋ, ine këyo soroli mama Asëyali an.» 50 Barikan Yesu ga wël ko eŋo, fel këŋo alëngw ar aciwñ acaleya an: «Kwëtale afak ko fak, kërey yëdara na.» 51 And ñat këni gër iciwñ aŋ, Yesu, gabatak axo ma bana eni dïl gë mëŋ lëf gër ed ebaxo endënañ ang ax gi ex na Piyer, gë Şaŋ, gë Şak, gë sëm do gë nëm ir endënañ. 52 Bela bër yow bax na bën ðek bax sesërand do bano ñawërand endënañ eŋ. Ata re ko Yesu: «Këren tes na, axo cës ex na, araş fo raş këŋo.» 53 Ata bër wël bax bën këno yepënënd ga nang këni mëne endënañ eŋ aşës dëŋ şës ko. 54 Yesu lëk këŋo gër ataxan do xeñ ko: «Abiwñen, kanil!» 55 Ga ñakar këŋo onjën oŋ, ataŋ xani ko kwengweremët. Yesu re ko eno yël eyamb yamb. 56 Bëxarëk bër endënañ bën şaran këbi xali. Barikan Yesu fel këbi eni cësinali eŋo do ala këreno pel na.

9

End epemëra ed bësëfan epëxw gë bëxi eŋ

1 Akey amat, Yesu wac këbi bësëfan epëxw gë bëxi bën do yël këbi panga in do gë or gapak or enëbi ñwayaxënënd ðek bëyël bën do enëbi pakënxënënd bela bën oşëxwëra or ex yo. 2 Lawën këbi eni pemërand end owun or Kaxanu eŋ do enëbi pakënenënd bësëxwëra bën. 3 Ata re ko: «Gër ed kën ye yo, ñoweñ këren mëlalind na: ax gi ex na oşët, ax gi ex na ambañ, ax gi ex na şëlafana, ax gi ex na kodî. Bëte këren mëlalind na ala kala ñacuñ ñaki. 4 Gër iciwñ ind kën ñat do enun kwëtaya yo, ñayiyindën na xali yatir kën xuca. 5 Gër ed këni ñëp enun kwëtaya, pëxwëcayindën obar od lëka këŋun gër osapar ok en kucaxën, ata kë hi osede or këbi şëndënedf bela bëjo.» 6 Ga ye këni bësëfan bën, këni femëraxënd Atëfëtan aŋ, gë angol gë angol, do kënebi fakënxënd bësëxwëra bën gër ed këni ye yo.

End Erod eŋ

7 Erod ir wun bax gër ebar ed Galile, awël baxo wëlënd ðek bebër bani rind Yesu gë bësëfan bërëxëm bën. Ata wëlandëra këŋo gayik bela bën are bani rend mëne Şaŋ Batis xaniwëk gër ecës, 8 bëjo mëne alawñen Eli ñakawëk. Bëjo bëte mëne alawñenel abat ang ebani akarëk ak, xaniwëk gër ecës. 9 Barikan Erod re ko: «Wëno ga fodëtën këŋo wa gaf in Şaŋ Batis. Do noño cëŋ ex ar kë rind bënd këme wëlënd beŋo an?» Ata ko şaland eŋo wat Yesu.

End eñëmbën ed mburu enj

¹⁰ Oparëxanda od ye bax ok ga bakaraw këni gër Yesu, sëfëtandëra këno ðek beþër riw bani bën. Ata wëla këbi në er këni hix bën fo, ler në ingol ind bani wacënd Betësayida.

¹¹ Barikan bela bën ga nangëra këni, sëf këneþi bamëxwër bamëxwër. Yesu ga xaca këbi, këbi felërand end owun or Kaxanu enj do këbi fakënënd bër bax şaland eni pak bën.

¹² Apenëka aņ, bësëfan epëxw gë bëxi bën xeta këno Yesu do re këni: «Pelalëþi tan bela bën eni capërëra gër bëngol do gër ocënga od ler ler ro eni calarax në er këni laki do er këni yamb gayik ro gër ed hi këne apuỹ ex.»

¹³ Yesu yaka këbi: «Yëlinëþi wën dëņ er këni yamb in!» Re këni bëte: «Biyi bamburu þanjo gë oxan oxi fo şot këmëni! Angëmëne cëņ aye këne yeye ene yëcuye er këni yamb ðek bulunda ijo in.»

¹⁴ Xarak er hi bani bësöşan bën fo në owëli oco. Ata Yesu fel bësëfan bërëxëm bën: «Pelinëþi eni ñëpara imëxwër kala bela ofëxw oco.»

¹⁵ Ga ri këni mondako bësëfan bën, bela bën yëpara këni ðek. ¹⁶ Yesu wëð ko ñat bamburu þanjo þaņ do gë oxan oxi ol, ga xeņa ko orën ol, şëkwa këņo Kaxanu end eyamb yamb enj. Hëmbëndër ko bamburu þaņ do yël këbi bësëfan bën enëþi cetëra amëxwër aņ.

¹⁷ Na yambëra këni xali wëð këni bën ðek. Bësëfan bën wëðara këni bacaxaken þand bayitara baþi þaņ, þakange epëxw gë baþi.

End osede or Piyer enj

¹⁸ Akey amat, Yesu ga ko şalera nacët ako, bësëfan bërëxëm sëf këno. And hata ko cale aņ, wëka këbi: «Noỹ hi këme wëno? Ine wëleli këneþi bela bën?»

¹⁹ Yaka këno: «Bërëmar are këni rend mëne wëj ex Şaņ Batis! Bëjo, wëj ex Eli, bëjo bëte ala wënel ar Kaxanu ar yow bax akarëk aņ do xaniw ko gër ecës hi këy.»

²⁰ Wëka këbi bëte: «Do wën cëņ, noỹ kën rend hi këme?» Yaka ko Piyer: «Wëj ex Afexën ar la wëneliw këþo Kaxanu an!»

²¹ Ata Yesu ga xëņa këbi, re ko mëne ala këreno pel na eņo. ²² Baş ko mëne mëņ Asëñiw ar ala an, asoro ko soro mbaņ, eno cus bëxarëk bër Bëşëwif bën, gë bëşadaxan bëlëngw bën do gë bëşalen bën xali eno ðaw. Barikan exo kani gër ecës yatir akey atasën.

²³ Fel këbi bëte bën ðek: «Angëmëne ala eņo yandi exe tëf, tebëlexo eþal ed gaf irexëm fo el. Gilexo key yo key a wëlëk ar exo toro në end o wac oram do exe tëf. ²⁴ Ar këņo þal yo end enjëw endexëm fo, anemin ko nemin. Barikan, ar kë nemin enjëw endexëm në end o wac oram an, afexën ko fexën. ²⁵ Do inewã këņo feca ar kë şotëra ðek beþër gër ngwën ro an, xarak anambëra nambëra ko, do enjëw endexëm enj

ex nemi? ²⁶ Enimin, ar këŋo ŝefënan yo endam, do exo ŋëp er re këme in, wëno Asëñiŵ ar ala an mondako fo ke ŝefënanëd endexëm eŋ yatir këme bakaw gë enjaran endam eŋ, gë end Faba Kaxanu eŋ, do gë end omeleka omënëk eŋ. ²⁷ Dal in këmun felënd, wën bër hik ro bëjo, bërëmar ani cësëra na watërëxe owun or Kaxanu ol.»

End enëngwëtara ed Yesu eŋ

²⁸ Ata xucak bakey banjongëbatas ga felëra këbi beŋo, Yesu ŵac këbi Piyer, gë Ŝak, do gë Ŝaŋ eno daŋëta yaŋ gër etënd exo calex. ²⁹ And baxo ŝalend aŋ, dëxas irexëm in nëngwëtak. Banjëm bandexëm baŋ feŝëk xali kë ŷegënd jing-jing. ³⁰ Ata ŝanayaw këni bela bëxi, do këni yeyandërand gë Yesu: Moyis do gë Eli ebax ³¹ gër enjaran do këni xanarënd gë Yesu end ecës ed baŋo űatënëgund gër Yerusalem eŋ. ³² Amëd aŋo Piyer gë boŝandaŵ dek ebani akwëd aŋ. Bari abi daŝ bana ga ŝanayawëk enjaran end Yesu eŋ xali wat kënebi bela bëxi bër bërëxandi baŋo bën. ³³ Ga këni felar Yesu gë bela bëxi bëjo, Piyer re ko: «Asëyali, bon yek ene bayiye ro! Dine baner batas, amat andey, aŋo and Moyis do aŋo and Eli.» Piyer axo nang bana er baxo rend in. ³⁴ Ga ko yeyan mondako, fedawëk aŋar do laŝ këbi kwëc. Ata bësëfan bësas bën dek ebani anjiŷ aŋ ga labeli këbi aŋar aŋ. ³⁵ Gër aŋar aŋo wëlik oniŵ: «Ajo ex Asëñiŵën ar yata këmo an, baxëtindëno!» ³⁶ And ŝësinak oniŵ aŋ, Yesu bayi ko gabat. Ata bësëfan bën ŝësinali këni endey eŋo do gabatak ano pel bana bakey band bëtëraw bax baŋ.

End lëmëta ir gë bëyël eŋ

³⁷ Ga xeyëk, Yesu gë Piyer, gë Ŝak, do gë Ŝaŋ këni ŝëland etënd el, ata amëxwër atëm and bela xaca kënebi. ³⁸ Gër amëxwër aŋo, xeŷëgu ko ala: «E, Asëyali, kaŷënanëlexi lëmëta iram in, mëŋ fo ŝot këmo. ³⁹ Angoc aŋëŋënaŷ lil këŋo. And ko ŝangëna aŋ, lëmëta in exo ŋer xali, exo wëc, exo ŋatëndërend oŷënga oŋ gë ocupërësup ok gër etëŷ. And këŋo narëndëra mondako aŋ, mbaŋ kë nëkand eŋo kocaxën. ⁴⁰ Axara xara këmëni bësëfan bërey bën eno ŋŵay angoc aŋëŋënaŷ aŋo, bari ano kor ex na.» ⁴¹ Ata re ko Yesu: «Ata wën anjex and bela bër gë oŋëpëgënan hi kën de. Xali niŷe fa këme bayi gë wën? Xali niŷe fa këmun buŋan? Mëlawëyo ro asëñix!» ⁴² Lëmëta in ga këŋo sëka Yesu, ayël an ŝangën këŋo. Reba këŋo ŝet, do ko xënëcëtarand gër ebar. Barikan Yesu xeŷënaŷën këŋo angoc aŋëŋënaŷ aŋ, fakën këŋo lëmëta in, do ŵaŝ këŋo sëm.

43 Dek bër hi bax na bën şaran kēbi ga wat kēni mēne panga ind Kaxanu iŋ itēm ex.

Nand babi şarandēra end ri baxo Yesu mondako na, mēŋ fel kēbi bēsēfan bērexēm bën: 44 «Wēn cēŋ baxētın aye er kēmın felēnd gērēgako in: Wēno Asēñiŵ ar ala an, alēxw kēne lēxw gēr otaxan od bēla.» 45 Bari bēsēfan bën abi pēni bana eyeyan elo; end şonayak ebax gēr orenik orebēn mēŋ sēkwanaxēn bani ebi pēni, do bani yēdand eno mēka ebi payēn.

End asēfan alēngw eŋ

46 Ata bēsēfan bën kēni şampērend end ba noŷo ŷap kēŋo exo gi alēngw gēr engā endebēn eŋ. 47 Ga nang ko Yesu ang bani yēland gēr oŵēkw orebēn ak, felaw kēŋo itox do xwēt kēŋo ler gēr ndexēm. 48 Ata re ko: «Ar kēŋo xwētaya yo itox ang iŋo ro ak, nē end oŵac oram, wēno dēŋ xwētaya ke. Do ar ke xwētaya yo, anēka xwētaya kēŋo ar lawēnēgu ke an. Enimin, ar ŵak exo bana gēr engā endewēn an, ex alēngw an.»

49 Ata re ko Şaŋ: «Asēyali, ga watēgu kēmo biyi ala ar kēbi ŵayēnd bēyēl gēr bēla gē oŵac orey ol. Afel fel kēmo exo teb gayik axi tēfēnd na ang biyi ak.» 50 Yaka ko Yesu: «Kēreno pel na exo teb gayik ar bayik aŋun merelind na an, arewēn hi ko.»

End gēr ingol ind Bēsamari eŋ

51 Ga kē saxēgu bakey band ebax exo dēxēta gēr ngwēn ro baŋ, Yesu faŷ ko gēr emēkw exo ye yaŋ gēr Yerusalem. 52 Ata lēngwali kēbi bērolawēn. Ga ye kēni, ŧat kēni nē ingol ind gēr ebar ed Samari eno kēñēnaranēx. 53 Bari bēr gēr ingol bën ħēp kēni eno kaca Yesu gayik gēr Yerusalem baxo yend. 54 Ga wat kēni eŋo, bēsēfan Şak do gē Şaŋ re kēni: «Axwēn, ŷandi ki nde mi mac xodux or gēr orēn ol ebi cor bēla bējo?» 55 Yesu, ga fab kēbi, kēbi rexērand. 56 Ata Yesu gē bēsēfan bën xuca kēni nē ingol icēxe.

End etēf ed Yesu eŋ

57 And hi bani gēr fēña aŋ, abat re ko: «Yesu, wēno gēr ed kēy ye yo asēf kēmi sēf.» 58 Ata Yesu yaka kēŋo: «Ojakēra ok gē oŵayī exēni bēte oşel or gēr orēn ol gē oyēl exēni, bari wēno Asēñiŵ ar ala an, ado gē aŋombe ak axe gi ex na.» 59 Fel kēŋo bēte ala aşēxe: «Wēj tēfēguyē wēno.» Yaka ko: «Axwēn tebanēle me ye pere mo mēxwētaw faba iram.» 60 Re ko Yesu: «Tebēlēbi bēsēsēk bën eni mēxwētar. Barikan wēj yel ey tēfētērax end owun or Kaxanu eŋ.» 61 Re ko ala aşēxe: «Axwēn, gēr ed kēy ye yo wēno asēf kēmi

sëf, barikan tebële mëni pelaw pere gër ndebi.» ⁶² Yaka ko Yesu: «Ar kë ÿanënd gë şariņ yo do, exo nëkonand gand epoxy, axo gi ex na ar şenene gër owun or Kaxanu.»

10

End bësëfan ofëxw ocongoxi gë bëxi eņ

¹ Ga xucak eņo, Axwën an sana këbi bëte bela ofëxw ocongoxi gë bëxi bësëxe do lawën këbi eni ye bëxi bëxi dek bangol baņ do dek ed ebax exo ye mëņ el. ² Eni yexën fel këbi: «Ekana ed benedfa el anëka fiatëk mbaņ ex andiyen aņ, bari ani nïmb ex na bërandiyen bën. Awa karayino Axwën oşënga an ebi panaw bëte bërandiyen bësëxe. ³ Yeyin, në edawën emun ang opey od şit gër ojëlemu fo. ⁴ Yoweş këren mëlalind na: ax gi ex na kodî gër bëmbooto, ax gi ex na ambaş, ax gi ex na şaped. Bëte kërenëbi cëmand na bër kën fedënd gër feña bën. ⁵ Gër iciw ind kën fiat yo deyindën pere: “Cotin obetak or wëlanëgu këmum ol!” ⁶ Angëmëne ala exëna ar gë obetak, mëņ kë şot obetak olo! Angëmëne ala ax gi ex na, eņun baı. ⁷ Baiyindën gër iciw iņo na; yambindën do cebindën er kënun yël in. Arandiyen an alëba këno lëband. Këren dëfarand na de gë iciw gë iciw. ⁸ Gër angol and kën fiat yo do bela bën enun kwëtaya, yambindën er kënun yël in. ⁹ Pakëninindënëbi bësëxwëra bën do pelindënëbi bela bën mëne owun or Kaxanu ol fiatënegu këbi. ¹⁰ Barikan gër angol and kën fiat do bela bën eni nöp enun kwëtaya, yeyin gër bakwëndaya bandebën, en de: ¹¹ “Obar od angol andewën od lëkak gër osapar orebi oņ këmi fëxwëcand. Nangin mëne owun or Kaxanu ol wëlaw bami nşêş gër ndewën ro.” ¹² Ga re këme yatir kiti, bër lëg bax gër Sodom bën këbi sax gë bela bër angol aņo bën».

End bangol band Koraseņ do gë Betësayida eņ

¹³ «Eñëņëxax etëm këņun wëcan wën bela bër lëgëk gër bëngol bënd Koraseņ do gë Betësayida bën! Kido becarax bend ri këme gër ndewën beņ wat bani bela bër gër owar or Tir do gë Sidon bën, anëka fo nëngwët doni ola orebën ol do eni denitara në end beñëņëxax bendebën mocuđa ojabote do moñëpa gër eyëwën. ¹⁴ Mëņ ex yatir kiti, bela bër lëg bax gër owar or Tir do gë Sidon bën abi copa na ang këņun şopa wën ak. ¹⁵ Do wën bela bër gër angol and Kafarënowum bën, ako nde yëla kën yaņ gër orën këņun fela Kaxanu? Bëtëdëņ, gëd gër wur ir bësëşëk këņun lat. ¹⁶ Ar këņun şaxët an wëno şaxët ke do ar këņun beş an

wëno beš ke. Ar ke beš an, në ebeš eņo ar lawëneņu ke an.»

¹⁷ Bësëfan ofëxw ocongoxi gë bëxi bër lawën babi Yesu bën bakaraw këni gë onënga fo do këni rend: «Axwën, ado bëyël bën dëņ ari bani rind er këmëni fel gër owac orey in.»

¹⁸ Yesu yaka këbi: «Awat bamo watënd Sindan ga ko latiw elod gër orën ang ebingara fo. ¹⁹ Ayël yël këmün panga in enëbi bëñaxënënd bandën baņ, oxwël ol, do gë đek panga ind arangoŷëra in, do eñëņëñax aņun gi na. ²⁰ Barikan nëngandëraleņun end ga ŷëgw ko Kaxanu omac odewën ok yaņ gër orën eņ, bari kërëx gi na gayik bëyël kë rind er kën re in.»

²¹ Amëd aņo, Yesu ŷëm ko gë onënga or yël baņo Angoc Amënëk ol, ata ko rend: «Ašëkwa këmi šëkwand Faba, wëj Axwën ar orën gë ebar an gayik ašon šon këyëbi beņo bërenik bën, bër gë onden bën, do nangën këyëbi bërëtoc bën. Eyo, Faba mondako ebax anjëlan andey aņ. ²² Faba sebën ke đek beŷ bën, do ang nang ke wëno Asëñiŷ ak, ala axe nang ex na mondako. Bëte ang nang këmo wëno Asëñiŷ ak, ala aņo nang ex na mondako. Wëno do gë ar ŷandi ke mo nangën an fo, nang këmo.» ²³ Ga šëna ko gand bësëfan, fel këbi: «Nëngandëraleņun wën bër kë watënd er kën watënd in! ²⁴ Ga re këme, bëlawënel bëranjëm do gë bemun bendanjëm ŷandi babi eni wat er kën watënd in, bari ani wat ex na. Aŷandi ŷandi babi eni wël er kën wëlënd in, bari ani wël ex na.»

End apënëtal and Asamari eņ

²⁵ Ata yow ko na ašalen eņo di atëy. Wëka këņo: «Asëyali, inewã këme ri me cotaxën aniyän and din aņ?»

²⁶ Yesu yaka këņo: «Ine ŷëgw këni gër acariya? Wëj ine fën këy?» ²⁷ Yaka ko ašalen an: «Ijanëlo Kaxanu, Axwën arey an, gë yomb irey ak đek, gë anjëlan andey ak đek, gë panga indey ak đek, gë aniyän andey ak đek. Do bëte balindëlexi end ašandax eņ, ang ki balënd end gaf irey ak.»

²⁸ Re ko Yesu: «Ata šenene yaka këy! Diyind mondako ata këy šot aniyän and din aņ.» ²⁹ Barikan ašalen an ga ŷandi këņo exo masinaya mëne ar šenene hi ko, wëka këņo Yesu: «Do noŷo wa ex ašandawën an?» ³⁰ Ata Yesu yaka këņo: «Mondako bax end asošan ar xani bax gër Yerusalem do ko yend gër Yeriko. Hat ko në er xaš bani bërek bëxeŷax gër fëña. Ga radën këno, sëra këno, xandëra këno đek oŷënga oņ. And xëm këno xali bel ko aņ, seb këno bëđëcët gër ebar, në emëkw na fo do kwël ye këni. ³¹ Nangërexe eņo, ašadaxan abät ko yend bëte fëña ir ond gër Yeriko in. Ga šanan këņo ala ajo, beš këņo kwël gë enëkona këm.

³² Hatëgu ko bëte na arandëwëra and Lewi. Ga wat këjo ala ajo, mëj bëte beš këjo gë enëkona këm. ³³ Barikan and hatëgu ko Asamari na gër ed hi baxo ala ajo aŋ, wat këjo bédëcët gër ebar. Ata xaÿënan këjo. ³⁴ Ga sëka këjo, fëxwëcëra këjo gë ngoy ed sembaÿëra ko el. Bëte nëmëra këjo gë ogu, fëlëndëran këjo. Fela këjo, xwët këjo yaŋ gër fali irexëm, do kwël wëla këjo gër iciw ind bëliyer eŋo korax. ³⁵ Ga xeyëk, Asamari an yëpët ko batama baki band kodî yël këjo axwën iciw ind bëliyer an do re ko: “Koranële ala ajo. Angëmëne kodî ir yël këmi in ax gi ex na gwac, gwëre mi ŋatati yatir këme bakaw.”» ³⁶ Yesu ga ħata ko apënëtal aŋo, wëka këjo ašalen an: «Gër bela bësas bër sèk baŋo ala ajo, ar fe wa hik ašandaw arexëm an?» ³⁷ Yaka ko ašalen an: «Ar xaÿënan baŋo an.» Ata re ko Yesu: «Awa wëj bëte yel ey dixënd mondako.»

End Marët do gë Mari eŋ

³⁸ Ga këni ye Yesu gë bësëfan bërëxëm bën, ħat këni në ingol. Ga xaca këbi asoxari ar bano wacënd Marët, wëla këbi gër ndebën. ³⁹ Marët gë iminëm itoxari ebaxo do bano wacënd Mari. Mari yëpa ko gër osapar or Axwën do këjo baxëtënd. ⁴⁰ Ata Marët mëj ko xëlënd gabat gër atoxari. And sëka ko gër Yesu aŋ, re ko: «Axwën, aÿapan nde yapan ki ga seš ke Mari gabat gër atoxari? Pelëlo wa exe dëca.» ⁴¹ Yaka këjo Axwën an: «Marët, Marët, wëj er këy rendërand do këy xëlënd gër edi ed bebëranjëm. ⁴² Xarak emat yapëk exi balënd gër aniyani. Eŋo sana ko Mari do ala ax gi ex na ar këjo xan.»

11

End Cale eŋ

¹ Akey amat, Yesu bax šalerand gër ed ebani gë bësëfan bërëxëm bën. And ħata ko aŋ, asëfan abat wëka këjo: «Axwën, tëyalilëbo wa cale in ang sëyali këbi Šaŋ Batis bësëfan bërëxëm ak.» ² Ata re ko Yesu:

«And kën šalend aŋ, deyindën:

“Faba, nangëralexëni dëk mëne oŵac orey ol oŵënëk ex yowëlex owun orey ol!

³ Yëlindëbo key yo key er këmi yamb in!

⁴ Tešanindëbo šamena šandëbi baŋ,

Ang këmëni sešanënd ak biyi bëte bela bër këbo wënanënd bën.

Këreyëbo teбели na eñëŋënaŋ eŋ”.

⁵ Yesu baš ko bëte: «Cale in er wëndërek gë endey end ala ar yek gëmëd gër lawo irexëm eŋo kara: “Lawo,

yéluye wa bamburu batas. ⁶ Lawo iram ñatëguk gër ndebi, do amo cotën ex na er ko yamb in.” ⁷ Angëmëne lëf gër ed laki ko yakaw ko lawo irexëm mondako: “Wëj, këreyëfo nëngëtëra na ðe, ebët el anëka fëra këmi, wëno gë obaš oram ol anëka lakira këmi, ame kor na me kani mi yël bamburu.” ⁸ Ga re këme, ala ajo axani ko xani eño yël er këño xarand lawo irexëm in. Ga këño lëbëlëba ko xanixën eño yël ðek beber këño xarand bën, bari ax gi ex na ðe gayik lawo irexëm exo. ⁹ Do wëno mëj këme rexënënd: “Karayindëno Kaxanu eñun yëlëraxën, calayindën en cotaxën, tëmbindën enun përetëanaxën ebët el.” ¹⁰ Gayikwa ar kë xarand an, ayël këno yëlënd; ar kë şaland an, ašot ko šotënd, do ar kë sëmbind an, afërëtën këno fërëtënënd ebët el. ¹¹ Ang hi kën ro ako, sëm ir itox nde exëna ir këño yël andën asëñiŵ, xarak ekan xara këño? ¹² Ba eño yël ekwël, xarak eñenjen xara këño? ¹³ Angëmëne ang xwëj kën yo, anang nang kën eyël ed er yek obaš orewën el, kaš ex ngwa Kaxanu, mëj ar hik yañ gër orën an, ayël këbi yël Angoc Amënëk añ bër këño xarand bën.»

¹⁴ Ata Yesu këño necëtënd angoc añëñëxax në amuma. And şan ko angoc añëñëxax añ, ala an ýana ko ko yeyandërand şenene. Ata bela bën ang ebani amëxwër ak şarandëra këbi. ¹⁵ Barikan bërëmar këni rend: «Wëni ba ax gi ex na nde gë panga ind Ýëngëtir in, emun end bëyël eñ këbi necëtënd bëyël bën!» ¹⁶ Bëte bëšëxen këni şaland eno di atëy. Wëka këno ebi din ecarax eni nanganaxën mëne gër orën xaniw ko. ¹⁷ Ga nang ko Yesu ang bani yëland ak, re ko: «Angëmëne bela bër owun obat ebi kucarënd, owun olo alati kë lati, do bëciŵ bëñ ex yëcar imat imat. ¹⁸ Angëmëne Sindan ebi merelind bër ex gër owun orexëm bën, mondake ke bayi owun orexëm ol gayikako kën rend mëne gë panga ind Ýëngëtir in këmëni necëtënd bëyël bën? ¹⁹ Angëmëne wëno gë panga ind Ýëngëtir in këmëni necëtënd bëyël bën do obaš orewën ol cëñ, gë panga ind noño kënebi necëtënd? Mëj rexën këme obaš orewën ol fo këñun xiti! ²⁰ Barikan angëmëne gë panga ind Kaxanu in këmëni necëtënd bëyël bën, awa wën anëka ñatënegu këñun owun or Kaxanu ol. ²¹ And ko nëkonand ala ar gë ojaŵ añ yangana irexëm gë oýënga or emer añ, beber šotëra ko bën abayi këño bayi. ²² Barikan, angëmëne ala ar xuca këño ojaŵ exo yow do eño kor, ata këño xwëca ðek oýënga or emer or xwëta ko eñ, do ebi yëlëra bela bën beber xan këño bën. ²³ Ar ami bar ex na an, ar angoyëra andam ex. Do ar bayi axe dëcand na ebar an, në eyëc exo.»

End angoc añëñënax eŋ

²⁴ «And ko šan angoc añëñënax në ala aŋ, gër ed timërin ko yend exo calarax ateyëtaya. Angëmëne axo cot ex na, ata exo yëlara: “Bakaleme tan gër iciw̃ indam, gër ed šanëgu këme!” ²⁵ And ko ĩat aŋ exo tək wacaca, ga fat këni do ŷaŋën këni. ²⁶ Ata ebi yen bangoc banjongëbaki bacëxe band xuca këŋo oxeỹ, eni dıl, do eni dëg lëf gër ala ajo. Awa ala ajo exo torond nëmëc ang baxo sorond añanar ak.»

²⁷ Ga ko yeyan mondako Yesu, asoxari abat gër amëxwër, bacan këŋo: «Nëngandëraleŋo asoxari ar rëw̃ ki do yerin ki an!» ²⁸ Yaka këŋo Yesu: «Ëy dedo wa, nëngandëralebi bër kë baxëtënd eyeyan ed Kaxanu do këni rind er rek bën!»

End amatinali acaraxik eŋ

²⁹ Amëd aŋo bani yëmbërëgund kaš-kaš bela bën do këno xetand Yesu. Ata na ŷana ko ko rend: «Bela bër gë okey oko bën bëyëñënax exëni do këne wëkand ecarax. Ecarax end rin baŋo Kaxanu Yonas eŋ fo këni wat, ax gi ex na ecëxen. ³⁰ Ang hi baxo Yonas amatinali gër Bëninif ak, mondako fo këme hi wëno Asëñiŵ ar ala an amatinali gër bela bër gë okey oko. ³¹ Emun etoxari end gër ebar ed Saba eŋ, axani ko xaniċ yatir këbi xiti Kaxanu bela bër gë okey oko bën. Anëp këbi nëpëċ gayik mëŋ në ebar ed caw xaniw baxo yow ko gër Yerusalem eŋo məkara Salomon, emun end gë orenik osëm eŋ. Xarak wëno Asëñiŵ ar ala an wa xuca këŋo Salomon. ³² Bëninif bën axani këni xaniċ, yatir kiti, enëbi nëp bër gë okey oko bën gayik bën anëngwët nëngwët bani ola orebën ol ga wël këni epemëra ed Yonas el. Xarak wëno Asëñiŵ ar ala an xuca këŋo Yonas.»

Amatinali and lambo aŋ

³³ «Ala ax pëtënënd na lambo do exo kwët në er beŋ ba exo ŋob gë enëp. Barikan yaŋ gër akaŵaya ko xaŵ ebi ŋobaxënënd bër kë lilënd bën. ³⁴ Bangës bandey baŋ ex lambo ir eman in. Angëmëne bamëngw bayik ċek eman kë xërikëra. Bari angëmëne ax bëngw ex na, ċek eman kë hi gër ecamëċan. ³⁵ Awa titinal këdi kë nëngwëta angoben andey aŋ ecamëċan. ³⁶ Angëmëne ċek eman endey eŋ xërikërak xali gë bebët ibatak ax gi ex na gër ecamëċan, ċek kë xërikëra ang kë xërikërand sam exi ŋoband lambo ak.»

End Ofariseŋ do gë bësälen eŋ

³⁷ Nand baxo yeyan Yesu mondako na, fariseŋ ibat xara këŋo exo ma eni yambërax gër ndebën. Ga ĩat këni, yëpa

këni gër añambëraya. ³⁸ Ata farisenj in şaran këņo mban ga wat ko mëne Yesu axo nebara bana ang rëp bax ak damana eni yambëraxën. ³⁹ Ata Axwën Yesu re ko: «Wën ofarisenj ok, ed fac-fac el kën wënênayand ang ar kē nebënd odëyamb ed fac-fac el fo, xarak ed lëf-lëf el dek buyarëk. Lëf gër owëkw orewën namba ind bela, do gē oxeÿ fo xëñëk. ⁴⁰ Ata wën ofarisenj ok and an yëlarand na dëņ ex de! Ax gi ex na nde Kaxanu ri këņo ala an gē eman do gē emëkw? ⁴¹ Yëlërayindënëbi bëxayëanaxik bën gē emëkw epeşax, ata fo kën hi bëwëñëk. ⁴² Bari aņun ye ex na wën ofarisenj ok! Awaş këno wăşënd Kaxanu dim ir esëngëng in, ir egwërend in, gē ir dek bebëlëg bebër ex nē andëda bën, do kën langanganënd or şenene ol do gē aņana and Kaxanu an! Beņo don rind nëmëc, kwëyarëxe bebër bayik bën. ⁴³ Aņun ye ex na wën ofarisenj ok gayik bon nian kën eñëpa ed gër ed kënun wat bela dek el, lëf gër baciw bacaleya. Bëte bon nian kën enun cëmarand gër bapedëraya. ⁴⁴ Wën aņun ye ex na gayik ang baņeg band lëmayak, do këni wëñërand bela nangërexe fo hi kën!»

⁴⁵ Ata aşalen yeyaneli këņo Yesu: «Asëyali, ang këy yeyanënd ako, biyi bëşalen bën këyëbo şirënd bëte.» ⁴⁶ Ata yaka këņo Yesu: «Wën bëşalen bën bëte, aņun ye ex na gayik ang kënëbi sëyalind bela ak mban sibëk, xarak wën gē təkër ak an tëyind na en tēf er kën rend in. ⁴⁷ Wën aņun ye ex na gayik wën kē bayënd baņeg band bëlawënel bër Kaxanu baņ xarak bëxarëk bërewën bën dëņ law kēbi! ⁴⁸ Awa wën ex otede od bëxarëk bërewën ok. Ga kën bayënd ako baņeg baņ, aņan nian kën bebër ri këni bën. Bën law kënëbi bëlawënel bën, wën kën bayënd baņeg bandebën baņ! ⁴⁹ Mëņ rexën ko Kaxanu gē orenik orexëm ol: “Alawëneli këmëni lawëneli bëlawënel bëram bën do gē oparëxanda odam ok. Barikan mar enëbi daw, mar enëbi dixëra, ⁵⁰ mëņ këmëni xitixën bela bër gē okey oko bën, do mëni mëka end oşat or dek bëlawënel bër lawëra kënëbi bëxarëk bërebën eņ, elod ga yanak ngwën in. ⁵¹ End oşat or Abel eņ këmëni yana emëka el do me njata end oşat or Sakari eņ, mëņ ar law këno gër yangana ir Aciw and Kaxanu an, fëco angëb fëco ebët. Awëka këmëni wëka beņo bela bër gē okey oko bën.” ⁵² Etëm hi këņun wën bëşalen bën! Acoketaya and onangëran aņ rëxët kën. Wën dëņ an dilënd na, bëte bër yandi këbi eni dil bën, anëbi tebënd na eni dil.»

⁵³ And şan ko Yesu na gër iciw ind farisenj aņ, bëşalen bën do gē ofarisenj ok ga xoÿën këno xali, yana këni këno wëkarand bendanjëm. ⁵⁴ Mama bano wëkarand mondako exo yakaxën gē etëÿ edexëm el dëņ end këno bonaxën eņ.

12

End bëconëson eŋ

¹ Ga xucak eŋo, bela bën barërëgu këni owëli owëli gër Yesu xali hi këni amëxwër atëm, do këni wëñelirënd. Ata këbi felënd pere bësëfan bërëxëm bën mondako: «Kwëÿëtayin lewir ir ofariseŋ in, gayikwa bën bëÿëŋënax bër kë labayand hi këni. ² Asorora fo këni sororand, gayik er këni šonënd in ax bo na, do end beŋ ax bo na. ³ Mëŋ ex, end kën yeyan gëmëd eŋ, goyat këni wëlëra; end kën nekënekär lëf gër banakaya band lëngwe eŋ, yaŋ gër oyur këni femëra. ⁴ Wën odawo ok këmün felënd: Kërenëfi camënd na bër kë lawënd eman fo bën. ⁵ Afel këmün fel ar ÿapëk eno camënd an. Camino ar sam eŋo daw ala an, exo cot or gapak or exo dap enjëw eŋ gër xodux. Awa ajo ex ar ÿapëk eno camënd an. ⁶ Ax gi ex na nde afan kënebi fanënd bëndër bënjo batama baki? Bari Kaxanu inder gimatak aŋo kwëyand na. ⁷ Ado aye nang ko Kaxanu bembän benjëgwe hik gër ogaf odewën. Mëŋ ex, këren yëdarand na. Asëfan abat aram xurik ex këbën gë bëndër bëndanjëm.»

End eyeyandëran ed sam-sam eŋ

⁸ «Ga re këme, ar kë reyand yo poyoma mëne aram hi ko, wëno Asëniw ar ala an mondako fo këme ÿana me deyand endexëm eŋ gër omeleka od Kaxanu. ⁹ Barikan, ar ke yaxëta poyoma an, mondako fo këmo yaxëta gër omeleka od Kaxanu. ¹⁰ Do ar ke yeyanan yo aÿëŋën, wëno Asëniw ar ala an, Kaxanu aseban këŋo seban. Barikan, ar këŋo šir Angoc Amënëk an, etebän axo cot na. ¹¹ And kënun ÿana enun mëlarand kiti ed baciw bacaleya band bësëwif aŋ, do gër bër gapak, këreŋun yëbund na end mondake kën yakad eŋ. ¹² Angoc Amënëk aŋ këŋun felëd amëd aŋo dëŋ ang kën yakad ak.»

End apënëtal and ar gë napul eŋ

¹³ Gër amëxwër, ala yeyaneli baŋo na Yesu, re ko: «Asëyali pelëlo abaÿe exe cet er sebëtan kënebo bëxarëk in.» ¹⁴ Yesu yaka këŋo: «Noÿo ri ke wëno axiti arewën, ba arëc arewën?» ¹⁵ Na ex fel këbi dek ang ebani ak: «Eŋan ed kodï el ax ye ex na, gër ga ex yo kwëÿëtayin! Ala an, ang këŋo yera yo ax gi ex na napul in kë lëkaya aniyän andexëm aŋ.» ¹⁶ Ata šom ko gë apënëtal aŋo: «Mondako ri baxo ar gë napul an. Ga ÿandëra ko, šot ko xali eyamb el. ¹⁷ Wëlan këŋo ang ko wëxëta ak. Ga laki ko gëmëd, ko yëlarand: «Mondake këme ri eyamb elo? Në ine këme wëxëta? ¹⁸ Yo! Anëka nang këme ang këme ri ak. Owur oŋ këme yam me bay or nëmëc oŋo ex këñaxën dek eyamb edam el do gë

napul iram in. ¹⁹ And këme ri mondako aŋ do mo pel enjêw endam eŋ: dodo wëno anëka yera ke! Napul iram in mban ex, bëniy bëndanjëm ke nëka. Gogo oşeb do gë ayamb alaki fo bayi ke!” ²⁰ Na rew ko Kaxanu: “Ata wëj and ay yëlarand na dëŋ ex de! Gëmëd go dëŋ këme xana enjêw endey! Do er wëxëta këy ijo noŋo wa kë xwën?” ²¹ Mondako këŋo hi ar xwëndak ebar ed napul fo an xarak aŋo balënd na end Kaxanu eŋ.» ²² Ata Yesu fel këbi bëte bësëfan bën: «Mëŋ këme rexënënd, këren dendërand na end aniyandewën eŋ, end er kën yamb eŋ, ba end er kën şudfa eŋ. ²³ Ax gi ex na nde aniyand ala aŋ xëbënëk nëmëc gë eyamb yamb in, do eman eŋ nëmëc banjëm ban? ²⁴ Ax gi ex na nde anang nang kënëbi banjërak ban: ani ñandërand na, ani kanarand na. Ani gi ex na gë owur, ani gi ex na gë bacac. Barikan, Kaxanu alëba këbi lëband. Xarak, wën xucak ex këbën gë oşël ol. ²⁵ Gako wën ang hi kën ako, noŋo wa kë xor exo başa bakey gër aniyandexëm gë odendëran? ²⁶ Gayikako an kor na en cakën bakey bandewën ban, ine kën rendëraxënënd end bebër bayik eŋ? ²⁷ Kwitayin ang kë hind opëtëfët od ondës ak, ax diyenind na, ax banënd na bacole. Barikan mban kë yend owat ol. Ado Salomon dëŋ, gë dek enjaran endexëm ak, mëŋ emun end gë napul isëm eŋ, abaxo ye na gwër fo gë ondës oŋo. ²⁸ Wën ata ekwëta etil şot kën de! Angëmëne Kaxanu mondako ko fëyëpëyënd ondës ond lëgëk dorogër apuŋ oŋ, xarak ecan gër xodux këni lap, kaş fo këŋun fëyëpëy wën bëte! ²⁹ Do wën, këreŋun bund na ocal od er kën yamb, ba er kën şeb. Këren torond na mama gër banjëlan. ³⁰ Enimin, bebijo dek, bela bër benëŋ becëxe bën këbi balënd ocal ok. Anang nang ko Sorix irewën Kaxanu mëne aŋap yapëk en cot bebijo. ³¹ Kemënayindën ocal od owun or Kaxanu ok, ata këŋun sënd bebijo dek. ³² Wën bër ex imëxwër ind şef ke bën, këren yëdarand na. Wën yata këŋun Faba gër owun orexëm. ³³ Panin bacota bandewën ban do kodî in enëbi yëlëra bëxayëanaxik. Cëlayayin në er bayik ax ŋesi na. Napul irewën in gil ex ir yaŋ gër orën gër ed ax kwët na: fën gër ed arek ax gi ex na, oyame ani gi ex na. ³⁴ Gayikwa gër ed ex napul irewën kë hind bëte anjëlan andewën aŋ. ³⁵ Giyindën din bëwëlëk, kapayindën enar eŋ, do odambo odewën ok bayilex ga kë lëkënd. ³⁶ Giyin ang bëriyenin bër şëni këŋo axwën arebi an ga ye baxo ekana. And ko ŋatëgu aŋ, eno përetëanaxën sam exo tëmbëgu gër ebët. ³⁷ Nëngandërayindëlebi bëriyenin bëjo, bër këbi şek ga şëni këno moŋëpa bën! Dal in këmun felënd, axwën an dëŋ kë nëmbara banjëm band andiyen, ebi pel eni ñëpara gër

ed këni yambëra, do ebi dëbara. ³⁸ Angëmëne exo ñatëgu emëd ekarëk el, ba oxeya ol do ebi tək dašërëxe, mbañ këbi nëngandëra bëriyenin bëjo. ³⁹ Aye fëni këñun, ar nangëk amëd and ko yow arek añ, aferëna ko ferëna, año teb na exo dël gër iciw indexëm. ⁴⁰ Wën bëte, këñënarayindën key yo key gayik ata këme ñatëgu wëno Asëñiw ar ala an amëd and an yëla bana na añ.»

End apënëtal and bëriyenin eñ

⁴¹ Na wëka ko Piyer: «Axwën, biyi nde këyëbo rend gë apënëtal año, ba bela dëk nde?» ⁴² Yaka ko Axwën an: «Axwën an anëngandëra këño nëngandëra end awëxëta ar napul ar gë onden eñ. Ga xwëta këño këño sebënanaxën eyamb yamb in ebi yëlënd bërexëm bën in nand kë ÿapënd na. ⁴³ Aye këño nëngandërad ariyenin ar këño sək axwën arexëm an ga ko ri er sebënan baño in. ⁴⁴ Dal in këmun felënd, ata këño xwëtënan dëk napul irexëm in. ⁴⁵ Barikan angëmëne xadëp ijo exo dend: “Axwën aram an cëñ axo bo ex na ngëñ exo ñatëgu”, do exo kwënda ekem ed okadëp ocandaw otošan ok do gë okadëp otoxari ok, do exo kwënda bëte ošëb, gë ñambëran. ⁴⁶ Ata ko wäyiw axwën ar xadëp an yatir bayik axo yëla bana do në amëd and axo nang ex na. Ašëwëra këño šëwëra do eño narëndëra xali ang këñëbi narënënd bër gë oñëpëgënan ak. ⁴⁷ Xadëp ir kë nang aye er ñan ko axwën arexëm in do exo dind mama dëñ xali eño pënga, bacewën bandanjëm ko šot. ⁴⁸ Bari xadëp ir bayik ax nang ex na an do exo dind bebër ax ñap ex na bën, axwën añ təkër fo këño šëw. Ar sebënan këno mbañ an mbañ këno wëka exo deya ba mondake ri ko. Do ar xwëta këno mbañ do fëxwën këno bebëranjëm an gë pit fo këno nëyali.»

End acapëra and në end Yesu eñ

⁴⁹ Yesu, ga ñata ko eño, re ko bëte: «Angodux yow këme me pëtën gër ebar, ako ÿandi ke ex dëkëdo anëka. ⁵⁰ Xobuyi or këme buyi ol, toro ind këme soro in ex. Barikan, monëkan nëkan ke ex ñatëgu! ⁵¹ Ako nde yëla kën mëne eni cot bela bën angwëlëra añ yowaxënegu këme gër ebar ro? Bëtëdëñ, ga re këme, axucarëra wa këbi ÿana ebi kucarërand në end oñac oram! ⁵² Mëñ ex, në ekun ed bela bëco axucar këbi xucar: bësas enëbi kel bëxi, do bëxi enëbi mereli bësas. ⁵³ Bëte në ekun ebat, sëm in ebi kucar gë asëñiw, do nëm in gë abiw. Bëte nëm ir eñër in ebi kucar gë asoxari ar asëñiw an.»

⁵⁴ Yesu fel këbi bëte amëxwër añ: «And kën wat aña ga xaniwëk acëla-eñañ, atañ kën rend: “Në eyow ex tëb in.”

Ata ex ɲat go. ⁵⁵ Do and kë xaniw ekoc ambëtëb aɲ, are kën rend: “Ayëka kë yëka.” Ata ex ɲat go. ⁵⁶ Wën bëÿëɲënax bër kë labayand hi kën, mondake kën xorënd en nang bebër kën watënd gër orën do gër ebar bën, do kën sëkwanënd eɲun pëni bebër ko rind Kaxanu bakey baɲo bën? ⁵⁷ Do ine kën sëkwanaxënënd eɲun pëni er ɲapëk en dind in? ⁵⁸ And këɲun xucar gë ala do en yend gër kiti aɲ, kemënal en ketën gër fëña fo. Ketënin damana en ɲat këdi këbi fel axiti an eni mëla gër alëngw ar bënëkona exi përax. ⁵⁹ Ga re këme, ay can na necëtërëxe dek kodï irey in xali gër biye ifelatar.»

13

End enëngwët ed ola eɲ

¹ Amëd aɲo, bela yow bax na fel këno Yesu end Bëgalile bër law̄ babi Pilat eɲ. Er fel bano mëne kwël gër ed ri këni šadaxa fo bar ko Pilat ošat orebën oɲ gë or oyel orebën oɲ. ² Ata Yesu yaka këbi: «Ako nde yëla kën bër ħaš kënëbi bëjo xurik ex gi bëwendëran gër dek ebar ed Bëgalile el? ³ Bëtëdëɲ! Angëmëne an nëngwët ex na ola orewën ol, wën dek mondako fo kën nemi.» ⁴ Wëka këbi bëte: «Ayëla nde yëla kën mëne bela epëxw gë bënjongëbësas bër nemik ga wëcan këbi baciw̄ batëndëndër band gër Silowe baɲ, xurik eni mendëra gë dek Bëyerusalem bën?» ⁵ Yaka ko mëɲ fo: «Bëtëdëɲ! Angëmëne an nëngwët ex na ola orewën ol, wën dek mondako fo kën nemi.»

End apënëtal andan eɲ

⁶ Yesu fel këbi bëte apënëtal aɲo: «Mondako ri baxo ala ga rëd ko andan gër andëdä and reseɲ andexëm. And niyitak aɲ, yow ko exo kwëca ondan oɲ, sëk ko ax dëw̄ ex na. Yow ko bëte iniy ikënëɲ sëk ko mondako fo. ⁷ Ga bakaw ko iniy itasën iɲ sëk ko mëne andan aɲ ax dëw̄ ex na. Ata fel këɲo ašën ar andëdä an: “Elod bëniy bëtas këme yowënd gër ekwëca ed fig bari ame təkënd na ga rëw̄ëk. Njošël tan, ebar fo kë nexënënd.”» ⁸ Ata yaka këɲo: «Axwën, and doyijo aɲ, tebël! Wëno, anac këme nac jey do me di ndëbur iɲ. ⁹ Bamat šana arëw̄ kë rëw̄. Angëmëne ax dëw̄ ex na, gwëre ey ɲošëd.»

End asoxari aseÿik eɲ

¹⁰ Yatir akey and eteyëta ed Bëšëwif, Yesu babi sëyalind në aciw̄ acaleya. ¹¹ Yatijo asoxari ar seÿin bano bëyël elod bëniy epëxw gë bënjongëbëtas yow baxëna na. Arëngwën rëngwën bano, do abaxo xor na gë təkër ak exo dëngwëta. ¹² Yesu, ga wat këɲo asoxari ajo, re ko: «Wëj, dorokëy fak!»

13 Na ex ñëmba, atan asoxari an rëngwëta ko, do këjo šëkwand Kaxanu. 14 Ata xoÿ ko alëngw ar aciw̃ acaleya an gayik Yesu afakën fakën këjo ašëxwëra an yatir akey and eteyëta. Fel këbi amëxwër aŋ: «Bakey banjongamat ex band andiyen baŋ, yowëndën enun pakën bakey baŋo, bari ax gi ex na gë akey and eteyëta!» 15 Axwën Yesu yaka ko: «Wën bëÿëŋënax bër kë labayand hi kën! Ax gi ex na nde ala kala, yatir akey and eteyëta, afët këjo fëtënd engas endexëm eŋ, ba fali irexëm in eŋo mëla gër añambëraya, do gër ed ko šëb men? 16 Asoxari ajo, ar andëwëra and Abëraxam ex do Sindan fok baŋo mondëngw elod bëniy epëxw gë bënjongëbëtas. Mondake wa bayik aŋun ñapan ex na mopët yatir akey and eteyëta?» 17 Ga ko yeyan mondako Yesu, šëfënanëra këbi dek bër šus baŋo bën. Barikan, bëranjëm nëngandëra bafi gër amëxwër ga këni wat dek benjekax bend baxo rind beŋ.

End apënëtal and atëx and mutarëd eŋ

18 Yesu re ko bëte: «Gë ine wëndërek owun or Kaxanu ol? Gë ine këme wätinali? 19 Watin gër wëndërek in: ang enjëlir end mutarëd end nef ko ala në andëfa andexëm fo ex. Ga lëgëk, rafëk, ata ošël or gër orën ol yëlëra këni gër benini.» 20 Šom ko bëte: «Gë ine këme wätinali bëte owun or Kaxanu ol? 21 Watin gër wëndërek in: ang lewir ir nëgali ko asoxari gë pix ga sëyi ko okilo otas fo; and wëtëk aŋ fufëk dëm.»

End ebët ed mërey eŋ

22 Yesu, ga ko ye ond gër Yerusalem oŋ ko xucand bangol baŋ: baŋo batil, baŋo batëm, do këbi sëyalirand. 23 Ata wëka ko ala: «Axwën, mbaŋ nde exëni bër kë fex bën?» Yaka ko Yesu: 24 «Kemënayin en dël gër ebët ed mërey. Ga re këme, bëranjëm këbi xacëraf eni dël bari ani korëf na. 25 And ko xani axwën iciw̃ an do exo përa ebët aŋ xarak wën fac bayi kën, ata kën ŷana en tëmbënd do eno macënd: “Axwën! Axwën, përetënëlēbo!” Ata këŋun yakaw mëŋ: “Wën nobën ex wa? Wëno amun nang ex na de?” 26 Do wën en dend: “Kwital wa, gë biyi ga bane yambërande do bane šëbërande andamat, gër opëña od angol andëbi do bayëbo sëyalirand.” 27 Ata eŋun yakaw bëte: “Ga re këme, ame nang ex na ba feye xaniw kën. Ado pacanaxëne wën dek bëwendëran bëjo.” 28 Awa and kënebi ŷana enëbi watënd bëxarëk bërewën aŋ: Abëraxam, gë Isak, gë Yakob do gë dek bëlawënel bër Kaxanu bën lëf gër orën, xarak wën fac lap kënun, ata kën ŷana en tesënd do en ŋatayand ebasa

el. ²⁹ Bër kē lil gēr orēn bēn, er kēni yowēraw: bējo apēn-eñan, bējo acēla-eñan, bējo ambēng, do bējo ambētēb. Bēn kē hi gēr ñambēran. ³⁰ Awa mēñ ex bemban bēn kē hi bēlēngw do bēlēngw bēn bemban.»

End Yerusalem eñ

³¹ Amēd aņo Ofariseñ sēka baņo Yesu, do fel kēno: «Erod nē ecala exi! Angēmēne ay gēr ex na, alaŵ ki laŵ!» ³² Yesu yaka ko: «Yeyin eno pelēx yakēra ijo, doro gē ecan nē enēcēt emēni bēyēl bēn gēr bēla, do nē epakēn emēni bēšēxwēra bēn, nambik kēme ñata dek. ³³ Awa doro gē ecan ŷapēk me kuca, nambik me ñat gēr Yerusalem gayik ax mēnd ex na alaŵēnel ar Kaxanu exo cēs nē angol acēxe.» ³⁴ Ata Yesu ko ŷaŵēnd angol and Yerusalem aņ: «E Yerusalem, wēj kēbi laŵēnd bēlaŵēnel bēn do wēj kēbi fētērand gē oxaŷ xali eni cēs bēr ki laŵēneligund Kaxanu bēn. Wēno aŷandi baxe ŷandi mēni bar obaš oreŷ ol ang kēbi barēnd ecare obaš orexēm dila gēr obafe odexēm ak. Bari wēn an aņun ñandi ex na. ³⁵ Awa Kaxanu aŷaņēta ko ŷaņēta angol andewēn aņ. Ga re kēme, ane wat na xali yatir kēn red: “Dodo betalexo ar kē yowēnd gē oŵac or Axwēn an!”»

14

End ašēxwēra eñ

¹ Akey and eteyēta ed Bēšēwif ebax, Yesu ye ko nē iciŵ ind alēngw ar ofariseñ eni yambērax. Bēr ebax na bēn kēno nēkonand aye Yesu. ² Ašēxwēra hi bax na gēr iciŵ iņo, ata kēno sitinalind ba afakēn kēño fakēn. ³ Ata Yesu wēka kēbi bēsēyali bēšalen bēn do gē ofariseñ ok: «Mondake rek acariya andēbi aņ end akey and eteyēta eñ? Aŷap nde ŷapēk epakēn ed ašēxwēra el?» ⁴ Ata bēn xor kēni. Yesu mēñ, hēm̄ba kēño ašēxwēra an, fakēn kēño do fel kēño exo maŷi. ⁵ Aņo wēka kēbi bēte: «Ang hi kēn ro ako, noŷo kēño seb cēpētērexe ataņ asēñiŵ ba engāš endexēm and ko lati polo nē andu yatir akey and eteyēta aņ?» ⁶ Kaš-kaš wēlan baŷi ang kēni yaka ak.

End ñambēran eñ

⁷ Ata Yesu fel kēbi apēnētal bēr ŵac banēbi ñambēran bēn ga kēni xašēr eno ketēna axwēn ofēna an. Re ko: ⁸ «And ki ŵac ala ñambēran aņ, kēreyēño ketēna na kēdi ko ñatēgu ar xuca ki or gapak. ⁹ Mbaņ ki šēfēnan and kēy xani ey ñēpax gēr šaņ aņ. ¹⁰ Barikan, and kēni ŵac nē ñambēran aņ, yel ey ñēpa gēr šaņ. And ko ñatēgu axwēn ofēna aņ, ata ki fel: “E lawo, tēkanaw ro!” Mondako ki

rafën ogës od dek bela bër xetëra kën gër eyambëran bën. ¹¹ Mëḡ ex ar kē wāsinayand mēne ar gapak hi ko an, mēḡ fo kēḡo šēfēnan. Ar bayik ax dafēnand na an, Kaxanu kēḡo rafën.» ¹² Yesu, ga ḡata ko eḡo fel kēḡo axwēn ofēna an: «And kēyēbi wāc bela en yambëra ecemar ed goyat ba ed genēka aḡ, kēreyēbi macēnd na odawo oday, ba bobinēx, ba bër nēng irey, ba bër gē napul, ba bëraketa andey gayik bën axor kēni xor eni mašēn. ¹³ Barikan, macindēbi bēxaḡēnaxik, bēseḡik, bēšiwēk. ¹⁴ Aye ki nēngandëra gayik bën ani cot na er kēni wāšēn in. Kaxanu ki wāšēnēd yatir kēni xani gër ecēs bër šenene bën.»

End apēnētal and ḡambëran itēm eḡ

¹⁵ Ga baxēt kēno Yesu ga ko yeyan mondako, rew ko ala: «Nēngandëraleḡo ar kē hixeli gër ḡambëran ind gër owun or Kaxanu an.» ¹⁶ Yesu yaka kēḡo: «Mondako ri baxo ala ga wāc kēbi bēranḡēm ḡambëran. ¹⁷ And feyētëra kēni aḡ, lawēn kēḡo ariyenin abat gër bër wācēḡu bafi ebi pelēx: “Yowēn ngwa, anēka feyētera kēni.” ¹⁸ Barikan, abat abat kēni reyand okaya ga xey kēbi eni yaka. Aḡanar an re ko: “Wēno ošēnga yēc kēme na do afo me ye me nēkonēḡu. Axara xara kēmi pelēxēyo axwēn arey aḡ exe teban.” ¹⁹ Axinēm an re ko: “Oxey epēxw or ḡaneḡ yēc kēmēni do afo mēni tēyi ekap el. Axara xara kēmi pelēxēyo axwēn arey aḡ exe teban.” ²⁰ Re ko bēte ašēxen: “Wēno cēḡ ecede fo ḡēr kēme, mēḡ bayik ame kam na me yeli.” ²¹ Ga baka ko ariyenin an, felēx kēḡo dek beḡo axwēn ofēna an. Ata mēḡ xoḡ ko xali, do re ko: “Awa kucal ataḡ eyēbi macēraw bela bën gër bakwēndaya do gër ocanditëra. Macuyēbi ado eni gi bēxaḡēnaxik, bērēḡoḡo, bēseḡik, bēšiwēk.” ²² Ga bakaw ko ariyenin an, re ko: “Axwēn anēka wācēraw kēmēni ang re bay ak, barikan yer bayik baḡēpara baḡ.” ²³ Ata axwēn ofēna an fel kēḡo bēte ariyenin an: “Tēfēl opēḡa ok, do tar okece ok, nēḡaliwēyēbi bela bën eni yow xali eni pēxw gër iciw indam ro. ²⁴ Ga re kēme, bër felawēk bēḡo gabatak ax tēyi na ecemar edam el.”»

End etēf ed Yesu eḡ

²⁵ Amēxwēr atēm baḡo sēfand Yesu. Ata šena ko fel kēbi: ²⁶ «Ar ke sēf wēno an, balindēleḡo endam eḡ nēmēc: gē end nēm gē sēm eḡ, gē end alindaḡ eḡ, gē obaš orexēm eḡ do gē end bobinēm eḡ. Balindēleḡo bēte endam eḡ nēmēc gē end aniyān andexēm eḡ dēḡ. Aḡo fo ko hixēn enim ašēfan aram. ²⁷ Ar kēḡo xey yo toro do gē ecēs nē end oḡac oram, axo kor na exo gi ašēfan aram. ²⁸ Ang hi kēn ro ako, ar kēḡo ḡandi exo bay baciw batēndēndēr an pere ko ḡēpa

exo pën kodî in, exo nangaxën ba aňataxën ko ñataxën obay ol. ²⁹ Angëmëne exo ñana obay ol do exo di mondako dën orëda oň, do exo takëndër, alêš këno ýana eno dëšënd bela bën. ³⁰ Are këno ýana eno dend: “Ala ajo anêka sêkwan ko ngëň obay ol, axo kor ex na exo ñata.”» ³¹ Yesu re ko bête: «Emun end kë yend eňo mereli ecandaŵ eň, anêkon ko nêkon ba awënd wëndëk gë ocorođa owëli epëxw odexëm ok eni cëxwar gë ar gë owëli alapem an. ³² Angëmëne aňo mëndan ex na, caw fo ko bayiw arangoýëra an ebi dawën bela eno mëka mondake këni ri angwëlëra aň. ³³ Mëň ex, ar ax teb ex na dek er šot ko exe tëfaxën an, axo kor na exo gi enim asëfan aram.»

End ongal eň

³⁴ «Ongal oň er šenene ex, barikan and kë xac aň edap fo kë bayind? ³⁵ Ongal okacax oň ofëcak ax gi ex na gër ebar, bête ax gi ex na ndëbur, alap fo ex. Awa ar gë anëf an baxëtëlexo.»

15

End apënëtal and ifeý eň

¹ Akey amat, dek bësëf bër šagale bën, gë bëwendëran bën sêka këno Yesu eno baxët. ² Ata Ofarisenj ok do gë bëšalen bën ga këno rena, këni rend: «Ajo er wata ko ebar ed bëwendëran eni yambëra gë bën.» ³ Ga wata ko Yesu, fel këbi apënëtal aňo. ⁴ «Ang hi kën ro ako, ala ebi cot opeý këme do eňo nem íbat. Abi teb na nde ofëxw ocongonax gë ocongonax ok gër apuý eňo calaxën ir nem këňo in? ⁵ And këňo wat aň, ata këňo weniw gë onënga fo. ⁶ Do and ko hat gër iciŵ aň, ebi macëraw bëcandaŵ bëň do gë bëraketa bën, exo de: “Ene mëkëňaraye ŵac këmun, ifeý ir nem bamo in wat këmo!” ⁷ Awa ga re këme, mondako fo këbi nëngandërand nëmëc Kaxanu gë bër hi këni gër orën bën end awendëran abat ar nëngwëtëk ola orexëm eň gë end bela ofëxw ocongonax gë bëcongëbënax bër šenene, bër bayik abi bal ex na eni nëngwët ola orebën bën.»

End apënëtal and asoxari ar nemëk kodî eň

⁸ «Angëmëne asoxari exo cot batama epëxw band kodî do exo dapëta amat lëf gër anakaya, ax gi ex na nde ata ko fëtën lambo exo pat aye iciŵ inj gër ocal? ⁹ And ko wat aň, aŵac këbi ŵac bëcandaŵ bëň do bësoxari bëraketa bën, ebi pel: “Ene mëkëňaraye ŵac këmun, atama and kodî and nem bame aň wat këme.” ¹⁰ Awa ga re këme mondako këbi nëngandërand omeleka ok gër lëngw ir Kaxanu and

ko nëngwët aŵendëran abat ola orexëm aŋ, do exo teb beñjënax bend baxo rind beŋ.»

End apënëtal and itox ind nambërak eŋ

¹¹ Ata re ko bëte Yesu: «Mondako ri baxo ala ar gë ocambenjar oki. ¹² Akey amat, şambenjar ibeja in fel këŋo sëm: “Faba, yëlële tan oşet oram ol gër napul ir këmi bëteliđ in.” Ata sëm şetëndër këbi. ¹³ Ga xeyërak, şambenjar ibeja in nëmb ko đek er şot baxo in gë kodı, do ye ko kwël në ebar ed caw, gër ed nêxendërax baxo napul irexëm in gë eñac. ¹⁴ And nexën ko đek aŋ, bayi ko taxan. Ata fëtëk enjo gër ebar elo. ¹⁵ Enjo eŋ ga xumak, lil ko oxadac or şambëxwëbëxw. ¹⁶ Bandëmar đek baŋo ŷandind exo yamb er banëfi xobënënd şambëxwëbëxw in, bari ala abaŋo yël na. ¹⁷ Amëd aŋo fëris këŋo onden oŋ, ata ŷana ko ko yëlarand: “Aşeb fo këni seşënd ecemar el bërندیen bën gër ndebi. Do wëno këme rind me cës enjo eŋ ro. ¹⁸ Maŷileme saxëk. And këme ĩat aŋ me de: E faba, aŵenan wënan këmo Kaxanu do aŵenan wënan këmi wëj bëte. Ado wëno ame bo ex na itox indey! Këreye macënd na asëniwën! ¹⁹ Gileme arandiyen andey fo.” ²⁰ Ga yëlara ko na mondako, xani ko do kwël wăyi ko. Caw fo bayiw baxo ga watëgu këŋo sëm. Ga xaŷënan këŋo, xacëra këŋo gë ongër fo, wëga këŋo bëxiđ gër egëla. ²¹ Ata re ko asëniw: “E faba, aŵenan wënan këmo Kaxanu do aŵenan wënan këmi wëj bëte. Ado wëno ame bo ex na itox indey! Këreye macënd na asëniwën!” ²² Barikan, sëm fel këbi bëriyenin bën: “Maraliwën acud and gë oŋaŋën aŋ. Dënino anëna aŋ gër imasa, do pedino şaped baŋ gër osapar. ²³ Yebëguno engaş ekwëlëxwël eŋ, enëŋo ŋaşë. Doro ofëna osëm këmo rin asëniwën. ²⁴ Yowën, er yëla bame anemi nemi ko barikan wăyiw ko abëngw. Anem nem bamo barikan anëka wat këmo.” Ata yowëraw këni bela bën gër ofëna. ²⁵ Xarak şambenjar ixarëk in gër oşënga hi baxo. And baxo wăyi gër iciw genëka aŋ, wël ko angon aŋ; bela ga këni wandëra gër yangana. ²⁶ Ata wăc këŋo ariyenin abat eŋo mëka ba ine ex gër iciw. ²⁷ Yaka ko: “Abinëx wăyiwëk do gayik abëngw fo ĩatëgu ko, sorix ĩaşën këŋo engaş ekwëlëxwël eŋ.” ²⁸ Mëŋ ga xoŷ ko na, ĩisa ko kwël, ĩëp ko exo đil gër iciw. Ata sëm şan ko eŋo karaw. ²⁹ Ga këŋo yifara exo ĩat gër iciw, yaka këŋo: “Wëno bëniy bëndanjëm këmi riyeninënd ang xadëp fo, elod ame ŋëp ex na şapela şandey baŋ, bari elod aye yël ex na imeci ind këmo yak wëno gë bęcandaŵën bëndam beŋ! ³⁰ Barikan and ĩatëgu ko asëniŋ aŋ, ĩaşën këyo yer engaş eŋ, xarak mëŋ yambëk napul irey in gë bësoxari

bëšëxwëpëtaxik.” ³¹ Ata re ko sëm: “Oko asëniwën, wëj elod aye teb ex na do eram in er ey ex! ³² Njatëgu gër ofëna or rin këmo abinëx ir yëla bame anemi nemi ko barikan wãyiw ko abëngw, anem nem bamo anëka wat këmo!”»

16

End apënëtal and awëxëta ar kodī eŋ

¹ Yesu fel këbi bëte bësëfan bën apënëtal ajo: «Mondako ri baxo ala ar šot baŋo awëxëta ar napul irexëm. Ga wata këno mëne awëxëta ar napul an në enëxen exo napul in, fut këno gër axwën arexëm. ² Axwën an ga wãc këŋo awëxëta ar napul an do wëka këŋo: “Ine këme wëlënd? Deyal ang wëlaya këy napul iram ak? Yeye exe nëkone gayik ay bayi na awëxëta ar napul iram!” ³ Damana exo tebaxën andiyen, awëxëta ar napul an re ko: “Mondake këme ri gayikako axwën aram an në ekan exe andiyen and emëlaya ed napul aŋ? Ýaneý in axe yël ex na do okar ok ašëfën ex.” ⁴ Ata re ko: “Yo anëka nang këme ang re këme ak ene dëcaxënënd bela bën ecan ecan and këme seb andiyen and emëlaya ed napul aŋ.” ⁵ Ata wãc këbi abat abat bër ýomëxara bax bën. Wëka këŋo aýanar an: “Wëj, yëgwe ýomëxa bayo axwën aram an?” ⁶ Yaka ko: “Bapeya keme ðand ogu ond olif.” Awëxëta ar napul an re ko: “Awa kanal ikayëta in, gërëgako bapeya ofëxw oco fo këy wãš.” ⁷ Wëka këŋo axinëm an: “Wëj cëŋ yëgwe ýomëxa bay?” Yaka ko: “Ojabote keme od bële.” Fel këŋo: “Kanal ikayëta in, gërëgako ojabote ofëxw ocongosas këy wãš.” Hata këbi ðek mondako. ⁸ Ata axwën an šëkwa këŋo awëxëta ar napul asëmbak ajo.» Ata re ko bëte Yesu: «Mondako këni rind bela bër këbi balënd end aniyen and gë okey oko fo bën. Bën kë xëñënan end ecan ecan eŋ nëmëc gë bër ex gër angoben bën. ⁹ Mëŋ këme rexënënd calayindënëbi odawo gë napul isëmbak in, ata kën barëxëð gë bën gër aniyen and din yaŋ gër orën. ¹⁰ Ar hik mokwëta gë beð beðësil an mondako fo këŋo bal beðër xëbënëk. Ar sëmbak gër beðër bayik ax ñëmb ex na an mondako fo ko sëmbe gër beð bërãnjëm. ¹¹ Awa angëmëne an gi ex na bër mokwëta gë napul isëmbak ir gër ngwën ro in, noýo këŋun sebënan napul ir ðal in? ¹² Awa angëmëne an gi ex na bër mokwëta gër er xwën ko ala ašëxe in, noýo këŋun xwëtënan enjekax end ðal eŋ? ¹³ Ariyenin gabatak axo kor na exo gi xadëp ir bëxwën bëxi. Enimin, afo eŋo ŋan abat do eŋo cus ajo an. Afo eni wëlër gë abat do ebi koýër gë ajo. Mëŋ ex, an kor na enëbi bara Kaxanu gë kodī in.» ¹⁴ Ata Ofariseŋ ok, ga hi

bani bēhan bēr kodī, kēno lēšēnd Yesu ga wēl kēni dek er baxo rend in gayik bēn end kodī xurixēn babi. ¹⁵ Ga wata kēbi Yesu, re ko: «Ata wēn dēj ex dē bēr kē wāsinayand ang bēr šenene fo gēr ogēs od bela. Barikan, Kaxanu dek ko watēnd oŵēkw orewēn oŋ. Er kēbi xēbēnanēnd bela in ejo ecusēsūs ex gēr Kaxanu. ¹⁶ Xali and yow ko Šaŋ Batis aŋ, er ebax acariya and Moyis aŋ do gē eyeyan ed bēlaŵēnel el, gērēgako, owun or Kaxanu ol kēni femērand ang Atēfētan fo, ala kala nē enēyētēra exo exo dīlaxēn. ¹⁷ Xarak er saxēk ex dēxēta ebar el gē orēn ol gē ex pēxwēcaya iñēgw imat gēr acariya and Kaxanu.

¹⁸ «Asošan ar kējo fela yo alindaŵ do eŋo ñēr ašēxen, nē emenan eŋo aŋanar an gayik orekar kēni rind gē axinēm an. Do asošan ar kējo yēr yo asoxari ar fela kējo icēn indexēm, orekar kēni rind gē asoxari ajo.»

End Lasar do gē ar gē napul eŋ

¹⁹ Ata re ko bēte Yesu: «Mondako ri baxo ar gē napul. Mēj banjēm banjekax bambarax, gē banjēm band xaf-xaf band xemēnēk acanji fo baxo šudfarand. Do key yo key ñambēran fo bax gēr iciŵ indexēm. ²⁰ Axayēnaxik ar bano ŵacēnd Lasar bax renarand na gēr ebēt ed iciŵ ind ar gē napul. Okejēn fo baxo dek eman eŋ. ²¹ Ako baŋo ŷandind exo mefara gēr ed baxo yambērand ar gē napul an. Ado oŋaŋēt fo baŋo sēkand eno dāyēndēra okejēn ok. ²² Akey amat, axayēnaxik ajo šēs ko, ŵēla kēno omeleka ok gēr ed hi ko Abēraxam. Ŵēla kēno omeleka ok. Šēs ko bēte ar gē napul an do wēxēta kēno. ²³ Ata hix kēni bēn tak gēr wur ir bēšēsēk: axayēnaxik an gēr ed ko Abēraxam do ar gē napul an gēr ed ex toro. Ga xeŋa ko, wat kējo caw Abēraxam ga bexena kējo Lasar. ²⁴ Ata ŵac ko: “E šaca Abēraxam, kaŷēnanēlexi wa wēno! Pelēlo Lasar exo ñēmb ebasa el gēr men do exo yow exe tabinan gēr aniŵ. Mban kēme sorond gēr xodux ro.” ²⁵ Yaka ko Abēraxam: “Šaca, kwital wa ang beta bay gēr aniyān andey ak, xarak Lasar mēj asoro baxo sorond. Gērēgako mēj anēka yera kējo xarak wēj nē toro ey. ²⁶ Adofa ambēxw atiŵax fani kēbo na wēn gē biyi. Biyi ro ar ŷandi kējo exo yeli an axo kor na bēte wēn fēn ala ax kor na exo yow ro.” ²⁷ Ga wēl ko eŋo, ŵēka ko bēte ar gē napul an: “Kēla šaca Abēraxam, gayik mondako ex, dāŵēnēlo ngwa Lasar gēr ndebi. ²⁸ Bēmaŷe bēnjo sebētagu kēmēni. Mēlanēlebi osede orexēm ol, kēdi kēni yow bēn bēte ro gēr wur ir toro!” ²⁹ Abēraxam yaka ko: “Okō ašot ga šot kēnēbi wa Moyis do gē bēlaŵēnel bēn, baxētindēlenēbi.” ³⁰ Ar gē napul an re ko bēte: “Ali aŋabak

eŋo Ŝaca Abëraxam! Angëmëne ar nemik sêkëx kêbi aŋo fo kêni w̄a eni nëngwët ola orebën ol.”³¹ Na re ko Abëraxam: “Angëmëne ani têf ex na er re kêni Moyis do gë bêlaw̄ënel in, ani gi na ani ma na, ado exo kanido ala gër ecës do efi têkëx, ani ma na.”»

17

End eteban eŋ

¹ Ga xucak eŋo, Yesu fel kêbi bësëfan bërëxëm bën: «Gër aniyān, afo ex gi bebër kê lënanënd eñëŋëxax. Bari aŋo ye ex na ar kêbi lënanënd eñëŋëxax bêla an! ² Er sax doŋo eno kapeli gë angaȳ and kêni ñoxixënënd eyamb do eno dap gër ngu, gë eŋo dënan eñëŋëxax eŋ asëfan aram. ³ Diyindën gë onden oŋ! Angëmëne abinëx wëndërak na, pelëralo. Angëmëne anëngwët nëngwët ko ola orexëm ol, tebanëlo. ⁴ Ado exi menan banjongëbaki gër amëdëna do exo yeli banjongëbaki exi mëka eyo teban, tebanido.»

End ekwëta ed Kaxanu eŋ

⁵ Oparëxanda od Axwën ok xara këno: «Bašënëlëbo wa ekwëta ed Kaxanu el.» ⁶ Axwën Yesu yaka ko: «Ado ex bado yo ekwëta edewën el gwër gë enjëlir end mutarëd, axor xor don en de: “Wëj atëx aŋo, bicayal fa ey dëdayax gër ngu.” Ata ridox ang re kën ak. ⁷ Angëmëne ang hi kën ro ak, ala eŋo cot xadëp gër ošënga, ba gër oxadac or oyel, do exo ŋatëgu genëka, afel nde këŋo fel exo ñëpa atan gër eyambëran? ⁸ Pere këŋo fel xadëp irexëm in: “Nëmbaral fa eye cemëranaxën, xali me yambëra do me cebëra. And këme wëd aŋ, wëj bëte, axor këy xor ey yambëra do ey cebëra”. ⁹ Xadëp ijo, aŋo cëkwa na gayik er fel baŋo in fo ri ko. ¹⁰ Mondako fo ex endewën eŋ. And kën ri dëk er fel këŋun Axwën in, deyindën: “Er ŷapëk mi di in ri kën ang okadëp fo”.»

End bër gë ameȳ eŋ

¹¹ Ond gër Yerusalem oŋ bayi baxo ga ko ye Yesu. Ata ko xucand fëco ebar ed Samari fëco ed Galile. ¹² Ga ko ñat në angol, xacëra këno bêla epëxw bër gë ameȳ. Caw fo bayi bani ga kêni re: ¹³ «Axwën Yesu, Axwën Yesu, kayënanëlexi biyi!» ¹⁴ Sam ga wat kêbi, fel kêbi: «Yeyin enun nëkonëx bêšadaxan bën.» Ata ga kêni ye, šan kêbi ameȳ aŋ do wën kêni. ¹⁵ Ga fak kêni na bën dëk, abat ko xeŷënd ga këŋo šëkwa Kaxanu do wërëšëta ko gër Yesu. ¹⁶ Ga ñat ko, foxi ko, rëngw ko eyiŷ el ñëš gër ebar, gër osapar or Yesu do këŋo šëkwand. Asamari ebax. ¹⁷ Ata re ko Yesu: «Ax gi ex na nde bêla epëxw bën dëk fakën këmëni? Do feye cëŋ

exëni bëcongëbënax bën? ¹⁸ Ar gër ebar ed Samari ajo fo nde xwítak exo bakaw eño cëkwa Kaxanu?» ¹⁹ Na fel këño ar bakaw bax an: «Poxítal ey maýi, ga xwëta këyo Kaxanu fakaxën këy!»

End Owun or Kaxanu eñ

²⁰ Ofariseñ ok wëka baño Yesu ebi pel ba nand feye kë yow owun or Kaxanu ol. Ata yaka këbi: «Ala ax wata na nand kë yow owun or Kaxanu na. ²¹ Mëñ ex, ala ax de na: “Ro ex” ba “Fën ex” enimin owun or Kaxanu ol lëf gër owëkw orewën ex.» ²² Ata fel këbi bëte bësëfan bën: «Në eyow ex bakey band këñun ýandíđ ene wat wëno Asëñiŵ ar ala bañ, bari ane watëđ na. ²³ Ata kënun ýana enun pelënd mëne Asëñiŵ ar ala an ro exo ba fën exo. Këren kašëred na gër ed kënun fënëtan. ²⁴ Enimin, ang kë wingarand cidët orën ak xali eni watëra bela bën, mondako fo kë hid yatir këme bakaw wëno Asëñiŵ ar ala an. ²⁵ Barikan pere fo këme soro mbañ do ene cus bela bër gë okey oko bën. ²⁶ Ang hi bafi bela bën angwën and ebaxo Nowe ak këbi hi yatir këme bakaw wëno Asëñiŵ ar ala an. ²⁷ Er xwënda bani bela bën: ñambëran, ošëb, eñërër, eñërendër, xali lil ko Nowe gër Akuluñ. Fënga këbi tëb itëm, ýëmëk ebar el do men oñ nemindëra këbi bën đek. ²⁸ Bëte ang hi bafi bela bën angwën and ebaxo ar bano wăcënd Lot ak këbi hi. Er xwënda bani ñambëran, ošëb, opane, ýaneý, ebay ed baciŵ. ²⁹ Barikan, yatir hër ko Lot angol and Sodom añ, mungu fët bax gër orën do sëbandëra këbi xodux, lawëra këbi bën đek. ³⁰ Mondako fo kë hid yatir këme šanayaw wëno Asëñiŵ ar ala an. ³¹ Yatijo, ar ex yañ në ejur ed këbe an xarak oýënga orexëm oñ lëf ex, kërëxo pedanëđ na exo gëraxën. Bëte ar ex gër apuý an kërëxo maýíđ na, gërëxëđëlexo. ³² Kwítayíndën end alíndaŵ ar Lot eñ. ³³ Ar kë šala exo pexën enjëŵ endexëm an fo, anemin ko nemin. Do ar kë ŵa exo nemin an, afexën ko fexën. ³⁴ Ga re këme, yatir këme ñatëgu gëmëđ ijo fo kë hi mondako: bela bëxi bër kë laki në angaw amat, abat mo mëla, ajo mo teb. ³⁵ Gër ed këni sëñërand bësoxari bëxi: abat mo mëla, ajo mo teb. ³⁶ [Gër ed këni ýandërand bësošan bëxi: abat mo mëla, ajo mo teb.»] ³⁷ Ata bësëfan bën wëka këno Yesu: «Do Axwën, feye wa kë ñatëgu eño?» Yaka këbi: «Gër ed ex eman embërëk, fën këni barërend oyafe ol.»

18

End cale eñ

¹ Axwën Yesu këbi sëyalínd mëne ax gi ex na motëkwëra cale iñ. Ata fel këbi apënëtal año. ² Re ko: «Mondako ri

baxo axiti ar hi bax në angol. Mëj abaŋo yëda na Kaxanu, bête end ala abaŋo bal na. ³ Bête, asoxari asefëta sebëta hi bax na gër angol aŋo, ar bax yend key yo key eŋo pel: “Kitilëbo gë arangoŷëra andam an.” ⁴ Axiti an laŋ baxo ñëpënd eŋo yakali, bari asoxari an aŋo cena bana. Ata akey amat, axiti an ga lëbëlëba këŋo, yëlara ko: “Wëno amo yëdand na Kaxanu, bête end ala axe balënd na. ⁵ Barikan, anëka lëbëlëba ke end asoxari ajo eŋ. Exe tebaxën afo mēni kiti gë ar xucar këbi an.” ⁶ Ga ñata ko apënëtal aŋ, Axwën an šom ko: «Wat kën nde mēne axiti asëmbak ajo ayakali yakali baŋo asoxari an? ⁷ Do Kaxanu abi yakali na nde bër yata këbi bën? And këno ŷana eno calend ciš wec aŋ, abi yakali na nde sam eŋo ŋatan? ⁸ Ga re këme, ataŋ ataŋ këbi yakali or šenene or këni wëkand ol. Barikan, and këme bakaw wëno Asëñiŷ ar ala aŋ, asëkati nde këme sëkati ekwëta ed Kaxanu el gër ebar ro?»

End apënëtal and bër cale eŋ

⁹ Bërëmar bax yëland bën bër šenene hi këni do banëbi yafënd bošandaŷ, Yesu fel këbi apënëtal aŋo. ¹⁰ Re ko: «Mondako ri bani bela bëxi ga ye këni eni calex gër Aciŷ and Kaxanu: fariseŋ do gë asëf ar šagale. ¹¹ Fariseŋ in ŷana ko ko šalend mokwëša: “Kaxanu aye ri këy gayik wëno ame gi ex na asëmbak ang exëni bela bëranejëm. Ame dekanđ na, amēni yifand na bela, ame dind na orekar, ado ame gi ex na ang asëf ar šagale ajo. ¹² Wëno, baki këme siŷind gër loxo do đek er šot këme yo aŷed këme wëdënd dim in.” ¹³ Amëd aŋo fo bête baxo šalend nacët ako asëf ar šagale an. Ado abaxo yëxw na exo dënëta do exo keŋa orën ol. Emëkw el baxo xëmënd do ko rend: “E Kaxanu, kaŷënanëlexi wëno aŷëndëran ajo!” ¹⁴ Yesu, ga ñata ko apënëtal aŋ, šom ko: «Ga re këme, asëf ar šagale an wăŷik gër ndebën ar šenene, xarak ax gi ex na fariseŋ in. Gayikwa ar kë rafënanđ yo, Kaxanu alat këŋo lat, barikan ar kë banand an arafën këŋo rafën.»

End obaš eŋ

¹⁵ Bela babi wëlaw obaš gër Yesu gë bëndoyer ak ebi calen mokwëtan otaxan ok. Barikan, bësëfan bën ga wat kënëbi bëjo xëŷëanaxën kënëbi. ¹⁶ Ata wăc këbi Yesu do re ko: «Tebëgunëbi obaš ol eni yow gër ndam. Kërenëbi ŋŷaŷ na gayik bër ex ang bën ak bën kë xwën owun or Kaxanu ol. ¹⁷ Dal in këmun felënd, afo ar wăk end Kaxanu ang itox an fo kë lil gër owun olo.»

End ar gë napul eŋ

18 Ata alëngw ar Bêšewif wêka kënjo Yesu: «Asëyali, wěj ar šenene an, ine yapëk me di me cotaxën aniyän and din an?» 19 Yesu yaka kënjo: «Ineŵa këye wacaxënënd ar šenene? Ar šenene ax gi ex na, ang ax gi ex na Kaxanu. 20 Wěj anang nang këy bapela band Moyis baño: “kërey dind na orekar, ala këreyo dawëd na, kërey dekan na, kërey nëgwëšënd na, pëbindëbi norix gë sorix.”» 21 Ata re ko ala ajo: «Elod itox sëf këme dek bapela baño.» 22 Ga wël ko enjo Yesu re ko: «Emat bayik ey di bête. Panël dek acota andey an, eyëbi yëlëra kodî in bëxaÿënaxik bën, ata këy šot napul yañ gër orën. And këy ri mondako an yowëd eye tef.» 23 And wël ko eyeyan elo an, alëngw ar Bêšewif an hi ko yëmërot, gayikwa ar gë napul isëm hi baxo. 24 Yesu, ga wat kënjo yëmërot, re ko: «Bon këbi yëka bër gë napul bën eni dilaxën gër owun or Kaxanu! 25 Gelemba saxëk exo kuca në imëd ind icëkwër gë exo dil ar gë napul gër owun or Kaxanu.» 26 Ata bër baño baxëtënd, re këni: «Do noÿo ngwa kë fex?» 27 Yaka ko Yesu: «Er ax mënd ex na gër bela in, gër Kaxanu awënd wëndëk.» 28 Na rew ko Piyer: «Do biyi wa ga sebëraw këmi ako dek mi tëfaxën?» 29 Yaka kënjo: «Dal in këmun felënd, ar kë sebëra dek në end owun or Kaxanu en: iciw, alindaw, obaš, bobinëm, nëm gë sëm, afex ko fex. 30 Gërëgako dëñ ko šotëra nëmëc bebër sebëraw ko bën, do ecan ecan, aniyän and din an.»

End ecës ed Yesu en

31 Ga xucak enjo, Yesu wac këbi bësëfan epëxw gë bëxi bën do fel këbi: «Awa, në yene de yañ gër Yerusalem. Nangin mëne dek er ebax exe gi wëno Asëniw ar ala in, aňata kë űata, ang yëgw këni bëlawënel bër Kaxanu ak. 32 Gayikwa alëxw këne lëxw gër bër ax gi ex na Bêšewif, ene dëšëra, ene dixëra do ene tëpandëra. 33 And këne xëmër an ene daw. Barikan, axani këme xani gër ecës yatir akey atasën.» 34 Ga baxët këno Yesu, bësëfan bën abi pëni bana gë tükër ak er re ko in, enjo abi paÿën bana.

End ašiwëk en

35 Yesu ga ko űat gër angol and Yeriko, sëk këno ašiwëk ga yëpa ko okararan ler gër feña. 36 Ašiwëk an wël këbi bela ga këni xuca, ata wëka ko ba ine ex. 37 Yaka këno: «Yesu Ibënasaret kë xucand.» 38 Na wacar ko: «Yesu, Yesu, Asëniw ar Dafid, kaÿënanëlexi wa wëno!» 39 Bër sëfër bani gë Yesu bën këno xeÿënaxënënd: «Wěj, cësinal fa!» Barikan mëñ anjo baš ko okeÿ on: «Asëniw ar Dafid, Asëniw ar Dafid, kaÿënanëlexi wa wëno!» 40 Ga xwëša ko Yesu, re ko eno mëlanëgu ašiwëk an. And űateliw këno an, wëka

këŋo: ⁴¹ «Wëj, inewã ŷandi ki mi din?» Yaka ko: «Axwën me ciwëta ŷandi ke!» ⁴² Ata re ko bëte Yesu: «Ciwëtal, ga xwëta këye ako!» ⁴³ Ataŋ ataŋ watëra ko, këŋo šëkwand Kaxanu do kwël sëfa këŋo Yesu. Bulunda in ðek ga wat këni eŋo, këno šëkwand bëte Kaxanu.

19

End Saše eŋ

¹ Ata Yesu ko xucand angol and Yeriko aŋ. ² Ala baxëna ar bano wãcënd Saše gër angol aŋo. Mëŋ hi bax alëngw ar bësef bër šagale an, do hi baxo ar gë napul isëm. ³ Gayikako mëŋ mbaŋ rom baxo, wata ko mëne ax mënd bana eŋo wat Yesu šit gër enga xarak bon bal baŋo eŋo nang. ⁴ Ata hër ko eŋo kašëx yaŋ në anak gayik Yesu fëña ijo sëf baxo. ⁵ And ñat ko Yesu dila gër atëx aŋ, xeŋa ko do wãc këŋo: «Saše, maral ey pedaw doro gër ndewën këme ñat.» ⁶ Ata Saše, joc gër ebar do kwël sëfer këni gë Yesu gë onënga fo. ⁷ Dek bër ebax na bën këni rendërand: «Yama gër iciw ind awendëran ajo nde ko yend?» ⁸ And ñat këni aŋ, Saše xwëša ko, šena ko gand Yesu, do re ko: «Awël nde Axwën, ja mërëxand këmëni yëlëra kodï iram in bëxaŷënaxik bën. Awa, ar yamba këmo yo bakëlëbëd banax këmo wãšën.» ⁹ Yaka ko Yesu: «Awa doro fex kën wëj gë ekun edey el. Wën bëte bërandëwëra and Abëraxam hi kën. ¹⁰ Ocal od bër nemëk fëña ir Kaxanu ok yow këme wëno Aseñiŋ ar ala an, mëni pexëanaxën.»

End apënëtal and emun eŋ

¹¹ Ga këno baxët bër hi bax na bën, Yesu reya ko apënëtal aŋo, gayik anëka hi bani ðam gër Yerusalem do bela bën bani yëland mëne yatijo ðëŋ kë šanaya owun or Kaxanu ol. ¹² Ata re ko Yesu: «Mondaŋo bax end ar rëw bano në ekun ed bër gapak ga ye ko në ebar ed caw eno mašëgu owun ol. ¹³ Wãc këbi bela epëxw gër bëriyenin bërexëm do yël këbi ala kala kaŋe ir bon eni cënan ðamana exo bakaw. ¹⁴ Barikan bër angol amat gë mëŋ bën ašus šus bano. Ata lawën kënëbi bela eno pelëx abi ñandi ex na exo mun gër ebar edebën. ¹⁵ And wãšëgu këno owun aŋ, wãŷiw ko. Wãc këbi bëriyenin bër yël babi kaŋe bën eni nëkon ala kala ba yëgwe šënan ko. ¹⁶ Ata sëka ko aŋanar an re ko: “Axwën, wëno kaŋe ir yël baye in bakëlëbëd epëxw šënan këme.” ¹⁷ Ata yaka këŋo: “Yo šënene ex, wëj ariyenin ayekax hi këy. Tëkër fo bax er sebënan bami in, do ga lëkayali këy ako aye, ar mokwëta hi këy. Wëj owun or bangol epëxw këy xwën.” ¹⁸ Sëka ko axinëm an, re ko:

“Axwën, wëno kaņe ir yël baye in bakëlëbëd banjo šënan këme.”¹⁹ Ata yaka këņo: “Yo wëj kē xwën owun or bangol banjo.”²⁰ Sëkaw ko ngwa, asasën an, re ko: “Axwën, kanal kaņe irey in, gë anjëm fel bame me mëxwëtaxën.”²¹ Ayëda yëda bame oxem orey ol. Wëj er bayik ay kwën ex na in ayata këy yatand, do gër ed bayik ay tēw ex na axana këy xanand yëy.”²² Yaka këņo: “Ata gë er re këy in fo këmi nöp, wëj xadëp ixwëlaraxik ijo! Ga nang bay ako mëne ala axemax hi këme, mëne er bayik ame kwën ex na in aŵed këme wëdënd er bayik ame kwët ex na, axana këme xanand enedä end bayik ame nef bana eņ?”²³ Ineŵa bayik ay mëla bana kaņe iram in gër bër šënanëdox mëņ xanati dome gë yëy?”²⁴ Ata fel këbi bër hi bax na bën: “Kanino fa kaņe ir lëkaya ko in, eno yël ar šënanëk bakëlëbëd epëxw an.”²⁵ Ata re këni bëjo: “Oko, axwën, mëņ anëka ga šot ko wa mbaņ kaņe in!”²⁶ Yaka këbi: “Ga re këme ar šot an, abaš këno baš, bari ar ax cot ex na an, axan këno xan er xaỹ këņo in dëņ.”²⁷ Gërëgako, tërawënëbi bërangoyëra andam bën, bër xey babi me mun bën. Našinëbi gër ed yëpa këme ro dëņ!”²⁸ Ga ħata ko apënëtal aņ, Yesu lëngw ko ond yaņ gër Yerusalem oņ.

²⁹ Bëngol bënd bani wăcënd Betëfage do gë Betani ebaxëna ler gër Yerusalem, gand etënd ed gë bañarëka. Ga ko ħat Yesu, lawën këbi bësëfan bëxi.³⁰ Re ko: «Yeyin gër ingol ind gër lëngw. And kën ħat aņ, ata këno sëk mokap ipali ind elod ala aņo nëpaxën ex na. Pëtino eno mëlaw.³¹ Angëmëne ala wëka këņun ba ine këno fëtaxënënd, deyidën mëne Axwën Yesu rek momëlan.»³² Bër lawën babi bën ye këni do sëkëx këni ang fel babi Yesu ak.³³ Ga këno fët ipali eņ, bëxwën bën re këni: «Wën, ineŵa këno fëtaxënënd ipali in?»³⁴ Yaka këni: «Axwën Yesu rek momëlan!»³⁵ Na wëlan këno ipali in labëra këno gë banjëm bandebën baņ. Yesu yëpa ko yaņ.³⁶ Ga ko ye bela bën këni rendërand banjëm bandebën baņ tar fëña in.³⁷ Ga këni šëla etënd ed gë bañarëka el, këni sëkand angol and Yerusalem aņ. Bësëfan bën do gë bela bër hi bax na bën këno šëkwand Kaxanu šor, gë onënga fo ga bani xwita dëk becarax bënd wateli bano Yesu beņ.³⁸ Ata këni rend:

«Yo anëka ħatëgu ko emun eņ,
Betalexo ar yowënd gër oŵac or Axwën Kaxanu an!
Elod yaņ gër orën wëlanëgu këbo aketëxeta aņ.
Do gë enjaran end Kaxanu eņ.»

³⁹ Ata ofariseņ od wateli bax ok këno rend Yesu: «Asëyali, kexëlëbi bësëfan bërey bën!»⁴⁰ Yesu yaka këbi: «Ga re këme, bën eni šësinand yo, oxaỹ oņ kē yana ex keỹënd!»

End Yesu gër Yerusalem enj

⁴¹ Yesu ga ko ñat gër Yerusalem wat ko angol aŋ; ata ƴana ko ko ƴawënd. ⁴² Er baxo rend: «E wën Bëyerusalem bën, en nangëdo er wëlanëgu këmunn in, en nangëdo wa mène obetak ex. Bari gërëgako an kor na enjun pëni. ⁴³ Gayikwa në eyow ex bakey band kënunn xul ang okece fo bërangoŷëra andewën bën, do an korëd na enëbi cana. ⁴⁴ Wën Bëyerusalem bën, dek kënunn lawëra. Amenj and gë oxaŷ anjëlëtërëx ax bayi na, dek këni yëcëra. Beŋo dek kënjun ñatënëgu gayikako an wata ex na amëd and nëngaw kënjun Kaxanu enjun dëca aŋ.»

End Yesu gër Aciw and Kaxanu enj

⁴⁵ Ga ñat ko Yesu gër Yerusalem, lil ko gër yangana ir Aciw and Kaxanu. Ga sëk këbi bela bër bax fanëndërand na bën, waŷ këbi do ko rend: ⁴⁶ «Wën ba an wëlënd na nde er re ko Kaxanu gër akayëta andexëm in: “Aciw andam aŋ and cale ex. Do wën nëngwët kën emayi ed bërek.”» ⁴⁷ Mondako babi sëyalirand bela bën key yo key gër yangana ir Aciw and Kaxanu. Do bësadafaxan bëlëngw bën, gë bësälën bën, gë bëxarëk bër Bëšëwif bën ašala bani šaland osit or eno dawaxën. ⁴⁸ Bari ani nang bana mondake këno ri gayik bulunda in dek babi ñaxënënd gër obaxët.

20

End or gapak or Yesu enj

¹ Akey amat, Yesu këbi sëyalind bulunda in do këbi nangënënd Atëfëtan aŋ, gër Aciw and Kaxanu. Ata ñatëgu këni bësadafaxan bëlëngw, gë bësälën do gë bëxarëk bër Bëšëwif. ² Wëka këno: «Pelëlëbo fa ba gë or gapak or fe këyëbi sëyalixënënd bela bën? Deyal ba nobën yël ki or gapak olo?» ³ Yesu yaka këbi: «Wëno bëte emat fo këmunn wëka. ⁴ Peline ba noŷo yël baŋo Šaŋ Batis or gapak or babi buyixënënd bela ol? Ba Kaxanu nde ba bela bën nde?» ⁵ Barikan bën, nëkënëkar këni: «And këne yakaye mène Kaxanu lawënëgu baŋo aŋ, ata ko re ine cëŋ bayik anëŋo kwëta exe na? ⁶ Bëte and këne yakaye mène bela bën lawënëgu baŋo aŋ, ata bulunda in dek kënebo fëtëra xali enëbo daw gayik awa wa këni mène Šaŋ Batis alawënel ar Kaxanu exo.» ⁷ Awa yaka këno mène ani nang ex na ba feye xaniw bax or gapak or Šaŋ Batis ol. ⁸ Ata Yesu re ko: «Wëno bëte amunn pel na gë or gapak or fe këme rixënënd beŋo.»

End apënëtal and bëŷan bëxeŷax aŋ

⁹ Ata ŷana ko bēte Yesu kēbi felēnd bulunda in apēnētal aŋo: «Mondako ri baxo ar gē andēda and reseŋ. Ga xani ko dāmana, sebēnan kēbi bēŷan eno cetērēnd reseŋ in and kē sēg aŋ. Ata kwēl ye ko nē er caw do nēkaw ko xali. ¹⁰ Ga sēgēk reseŋ in, lawēn kēŋo ariyenin abat gēr bēŷan eno yēlēgu ošet orexēm ol gēr er rēwēk gēr andēda and reseŋ. Barikan bēn sēra kēno, fēmēra kēno do šēnēta kēno taxan. ¹¹ Axwēn andēda an lawēn kēŋo bēte ariyenin ašēxe. Ga ĥat ko, širēra kēno gē otebēn sebēn kēm, fēmēra kēno do wāŷ kēno taxan. ¹² Lawēn kēŋo bēte asasēn. Sembayēndēra kēno do wāŷ kēno mēŋ bēte. ¹³ Ata re ko axwēn andēda and reseŋ an: “E, do wēno mondake kēme ri? Asēniwēn ir pēlot gēr yomb iram an fo kēmo lawēn. Bamat bēŷan bēn afēb kēno fēb mēŋ.” Ata lawēn kēŋo, ye ko. ¹⁴ Sam ga watēgu kēno, bēŷan bēn xetan kēbi: “Ajo ex de ar kē bēteli andēda an, dāwēnēŋone ebo bayixēn.” ¹⁵ Ga ĥatēgu ko na, wēlēn kēno, lap kēno yabēt kece in do lawēx kēno.» Ga ĥata ko Yesu apēnētal aŋo, wēka kēbi: «Mondake wa yēla kēn kēbi ri axwēn andēda and reseŋ an bēŷan bējo? ¹⁶ Ax gi ex na nde ata ko yow ebi dāwēra do ebi tebēnan andēda and reseŋ aŋ bēŷan bēšēxe?» Ata bēr hi bax na bēn ga wēl kēno, re kēni: «Kar kar, kērex gi na mondako de!» ¹⁷ Yesu faŋ kēbi do wēka kēbi: «Gēr akayēta and Kaxanu, afēni nde fēni kēŋun oñēgw od rek:

“Ekaŷ ed ŷus bani bēbay el,
Hik ekēla ed gēr ebaŷ ed aciŷ el?

¹⁸ Ar kē wēc gēr ekaŷ elo an, exo gēbira. Do ar kēŋo wēc an eno tēka bēlēbēl.”»

¹⁹ Ga ĥata ko Yesu eŋo, bēšadaxan bēlēngw bēn do gē bēšalen bēn ŷandi kēbi eno tēra kwēl na fo, barikan bulunda in banēbi yēdand. Aye fēni babi mēne bēn dēŋ babi rend gē apēnētal aŋo.

End ŷagale eŋ

²⁰ Bēšadaxan bēlēngw bēn do gē bēšalen bēn ŷana kēni ocal od osit or eŋo bonaxēn Yesu ok. Sana kēnēbi bela eno tēfērēnd ang bērēwāk endexēm fo, eno wēlelixēn er kēno lēxwaxēn gēr alēngw, gēr or gapak or gofērēner. ²¹ Ga sēka kēno Yesu, re kēni: «Asēyali, anang nang kēmi mēne šenene fo kēyēbi sēyalind bela bēn. Ado ala ayo yēdand na, axi kolanēnd na eyo pel dal in ar er yo. Šenene fo kēy sēyalind er re ko Kaxanu in. ²² Biyi, Sesar, emun etēm end gēr Rom eŋ kēmo yēlēnd niy yo niy ŷagale in. Pelēlēbo tan ba aŷap nde ŷapēk? Ba mi medēnd nde ba mi teb nde?» ²³ Ga wata ko Yesu osit orebēn ol, yaka kēbi: «Mēlanēgune

tan atama and kodi.» ²⁴ Ga fëxwën këno, wëka këbi: «Dëxas ir noÿo wa ex gër atama aŋo?» Yaka këni: «Ir Emun etëm end gër Rom ex!» «Do oŋac ol cëŋ?» Yaka këni: «Or Sesar.» ²⁵ Ata re ko Yesu: «Awa mašino Sesar er xwën ko in, do Kaxanu er erexëm in!» ²⁶ Ata bën ñaxën këbi na poyoma. Mo caran dëŋ šaran bafi ang yaka baxo ak.

End Yesu do gë ekani ed gër ecës eŋ

²⁷ Osaduseŋ ok bax rend mëne ekani ed gër ecës ax gi ex na. Akey amat, yow këni mar gër Yesu. Wëka këno: ²⁸ «Asëyali, Moyis ga yëgwën këbo mëne and ko šës asošan do eŋo tebëta alindaŋ gë itox këm, abinëm këŋo bëteli. Obaš or kënebi rëw ol, ar šësëk an këbi xwën. ²⁹ Awa biyi yëy wëlan këbo na. Ocambenjar ocongoki ebax aminëmëra. Iyanar in yër ko, šës ko gë obaš këm. ³⁰ Ata bëteli këŋo ixinëm in asoxari an. ³¹ Mondako šësëra këni bën bëcongëbëxi bën dek ado gaŋatak aŋo cotën ex na itox. ³² Ata šës ko bëte asoxari an. ³³ Gërëgako, yatir ekani ed bësësëk, alindaŋ ar noÿo wa ko hi gayikako bën dek bëcongëbëxi bën aÿër yër bano?» ³⁴ Yesu yaka këbi: «Gër ebar ro fo ex eñer el. ³⁵ Barikan, and këni xanira bela gër ecës aŋ, bër këbi sana Kaxanu gër aniyar and kë yowënd bën, ani ñërër na. ³⁶ Bëtëdin ani cës na gayik ata këni hi ang omeleka fo. Obaš or Kaxanu këni hi and këni xani gër ecës aŋ. ³⁷ Enimin, ekani ed gër ecës exëna. Mëŋ wacayaxën baxo Axwën an yatir šanayaxën baŋo Moyis gër acëc and gë xodux: Kaxanu ir Abëraxam, gë ir Isak do gë ir Yakob. ³⁸ Gër ogës od Kaxanu ado exo cës ala an abëngw exo. Mëŋ abi kwënënd na bësësëk.» ³⁹ Bëšalen bër hi bax na bën, ga wël këno Yesu, re këni: «Asëyali, ata šenene dëŋ yaka këy!» ⁴⁰ Ata elod yatijo, ala bax yëxw na eŋo mëka yëy Yesu.

End Yesu do gë Dafid eŋ

⁴¹ Yesu wëka këbi bëte bëšalen bëjo: «Mondake wa këni rexënënd bela bën mëne Afexën an, ejiw ed Dafid ko hi?

⁴² Ax gi ex na Dafid dëŋ yëgwëk gër akayëta and Calemoñëw[☆]:

“Axwën Kaxanu fel këŋo Axwën aram an:

Yow ey ñëpa ro gand liw iram,

⁴³ xali mëni nëmbëta bërangoÿëra andey bën eni gi ambëñaxën andey.”

⁴⁴ Dafid mëŋ dëŋ ke wacënd Axwën arexëm do mondake cëŋ hi këme Asëñiŋ?»

⁴⁵ Ga këno baxët dek amëxwër aŋ, fel këbi bësëfan bën: ⁴⁶ «Titinaliyëndënëfi bëšalen bën; bën mbaŋ këbi

☆ 20:42 20.42 Calemoñëw 110.1

nënganënd eni yexërand gë bocuđ bond gëšëc boŋ, do bela bën enëbi cëmarand gër bapedëraya. Mbaŋ ñan këni bañëpara band gër lëngw baŋ gër baciw̃ bacaleya. Gër ed kë hi ñambëran mbaŋ ñan këni eketëna ed axwën ofëna el. ⁴⁷ Mondako wata këni ašale ašale xarak bën këbi lëxëlëxënd bësoxari bësebëta sebëta bën xali gë bëciw̃ ak. Mëŋ ex kiti indebën in gë pit fo kë yëka.»

21

End asoxari asebëta sebëta eŋ

¹ Ata ga rënëta ko Yesu, wat këbi bër gë napul bën ga këni xwët kodī in gër akwëtaya and oyël gër yangana ir Aciw̃ and Kaxanu. ² Hatëgu ko asoxari asebëta sebëta, axaŷëanaxik. Xwët ko bëtama bëki bënd kodī. ³ Yesu, ga wat këŋo, re ko: «Dal in këmun felënd, asoxari asebëta sebëta, axaŷëanaxik ajo, xwëtëk nëmëc. ⁴ Gayikwa bër gë napul bëjo, ocandën ok fo wëlaw këni oyël ol, bari asoxari ajo, er ko liyaxënënd in wëlaw ko, ado ga xaŷën ko.»

End Aciw̃ and Kaxanu eŋ

⁵ Ata bërëmar këni šëkwënd Aciw̃ and Kaxanu aŋ. Gë oxaŷ oyekax bay bani do ŷaŋën bani gë bebër wëlaraw bani bela gër oyël or Kaxanu bën. Ata re ko Yesu: ⁶ «Në eyow ex bakey band ax bayi na beŷ bën ang kën watënd ak. Ekaŷ eyëlëtërëx ax bayi na, đek kë yëcar.» ⁷ Na wëka këno bësëfan bën: «Asëyali, nand fe wa kë yëcar Aciw̃ and Kaxanu aŋ? Mondake këmi nangëđ mëne anëka kë ñatëgund beŋo? Amatinali nde exëna?» ⁸ Yaka këbi Yesu: «Titinayin, ala këreŋun yifađ na. Bëranjëm kë yow, abat abat, gë oŵac oram ol eni dend: “Wëno ex Afexën an, do anëka saxëguk ekwët ed ngwën el”, Kërenëbi tëfëđ na. ⁹ And kën wël anëka wonjok aniyana aŋ do në emerëra exëni bela bën, këreŋun yëbuđ na gayik afo ex ŋatëgu beŋo. Bari ax gid na pere ekwët ed ngwën el.» ¹⁰ Re ko bëte Yesu: «Ër këni ŷana eni merërand bela bën, gë enëng gë enëng, do gë ebar gë ebar. ¹¹ Bëte bangëm-gëm këbi ŷana ebi đawërand bela bën do në ed mar ocëxwëra otëm do gë enjo. Gër orën, ašanaya kë ŷana ex canayarand beñigëanaxik do becarax betëm eni nangaxën bela bën mëne đam ex ekwët ed ngwën el. ¹² Barikan, đamana ex ŋatëgu beŋo đek, bela bën axëmëra kënun ŷana enun këmërand do enun narëndërand wën bër wāk endam bën. Bëšëwif bën alëxw kënun ŷana enun đëxwënd gër baciw̃ bacaleya bandebën, do enun përand. Awëla kënun ŷana enun mëland gër bemun betëm do gër bëlëngw

në end oŵac oram. ¹³ Mondako kën ŷana en deyaraxënënd osede oram ol. ¹⁴ Këren yëlarand na gana-gana fo ang kën ŷana en yakand ak. ¹⁵ Wëno këņun ŷana eņun yëlënd orenik or enëbi bonaxënënd dek bërangoŷëra andewën ol. ¹⁶ Bëxarëk bërëwën, bëmaŷe bëndewën, bëcandaŵ bëndewën, do gë oŵawo odewën dëņ këņun ŷana eņun dëxwënd në end oŵac oram, do ang hi kën ak, bërănĵëm enëbi dawëra. ¹⁷ Bela dek këņun ŷus në end oŵac oram. ¹⁸ Bari ŷoŵëŷ ani koran na benĵëŵ bëndewën beņ. ¹⁹ Ga buņa buņa kën, benĵëŵ bëndewën beņ kē fex.»

End Yerusalem eņ

²⁰ «And kën wat ga xul këni ocoroda Yerusalem aņ, nangin mëne eyëcar ed angol el ħatëguk. ²¹ Ata bër gër ebar ed Yude bën gërëxëdëlexëni gand osënd. Bër gër angol and Yerusalem bën canëxëdëlexëni do bër gër ocënga bën këreni maŷid na gër angol. ²² Bakey band toro band kē ħatëgu baņo, kiti ind këbi xiti Kaxanu bela iņ kē ħid ang ŷëgw këni gër akayëta andexëm ak. ²³ Gë bakey baņo, mocopara këbi ŷopara bësoxari bër gë bacël bën do gë bër këbi yerinënd obaŷ bën. Oxoŷ or Kaxanu ol këbi wëcan Bëyisërayel bën do eni toro mbaņ gër ebar edebën. ²⁴ Bërëmar enëbi dawëra gë duxuma, bëjo enëbi capërelı oxadëp gër dek benëng becëxe. Ata benëng beņo eni bëñëra Yerusalem in xali ex kwët amëd and këbi sebën Kaxanu aņ.»

End omakaw ond Yesu eņ

²⁵ «Becërëcaxik kē ŷanaya na gër eņan, gër facaw do gër oŵal. Do gër ebar, benëng bënd bela beņ eni yëdara xali ebi bëlandëra sam eni wëlënd ongëbër ond men ond angwëngw oņ. ²⁶ Ayëdara këni ŷana eni yëdarand bela bën xali eni takëndërand gër oŷen or etëm end kē ħatëgu gër ebar ed lëgëra këni el. Gayikwa bebër gë panga gër orën bën kē sëngërëbëtara. ²⁷ Ata këne watëgu wëno Asëñiŵ ar ala an ga këme ŷëlaw gë aņar aņ. Do mbaņ kē ŷanaya panga iņ do gë enĵaran endam eņ. ²⁸ Awa and kē ŷana eņatëgu beņo aņ, dëngwëtayin do dënëtayin gayik apexa andewën aņ dam ex.»

End apënëtal and andan eņ

²⁹ Yesu fel këbi bëte apënëtal aņo: «Nëkoyin andan aņ do gë dek batëx bacëxe baņ. ³⁰ And kën wat ga nëtërak aņ aye kën nangënd mëne ecaŷa el dam ex. ³¹ Bëte mondako fo ex, and kën wat becarax betëm gër ngwën ro aņ, nangindën mëne owun or Kaxanu ol dam ex. ³² Dal in këmun felënd, ani cësëra na dek bela bër gë okey oko bën űatëgurëxe

beŋo dek. ³³ Orën ol gë ebar el axuca kë xuca. Barikan eyeyan edam el ed din ex. ³⁴ Titinayin këren kwënda na ñambëran, gë oşef, gë odendëran od aniyān, këdi kë sib oŵëkw orewën oŋ do en nambina, do eŋun pënga akey aŋo. ³⁵ Titinayin këdi këŋun ħatënegu bërëxadfët akey aŋo. Gayikwa ang ebën ed oxan fo këbi xul bela bën dek ebar el. ³⁶ Caleyindën key yo key do këren nambinand na ado tēkër ak, en koraxën en cana dek er këŋun yowënegund in. Mondako kën hixën bēwëlëk and këme ħatëgu wëno Asëñiŵ ar ala an.» ³⁷ Goyat babi sëyalirand Yesu bela bën gër Aciw̄ and Kaxanu do genëka exo maŷi gër etënd ed gë ħañarëka. ³⁸ Mopëf gëbër, bulunda in dek bani yend gër Aciw̄ and Kaxanu eno baxët.

22

End etëra ed Yesu eŋ

¹ Ofëna or mburu ind gë lewir këm, or këni wăcënd Ofëna or Apexa ol, bax ħatëgund. ² Ata bësădaxan bëlëngw bën do gë bësălen bën këni şaland eno đaw̄ yir fo Yesu gayikwa ayëda banëbi yëdand bulunda in. ³ Ang ebani bësëfan bër Yesu bën epëxw gë bëxi ak, abat bano wăcënd Yuda Isëkariyot. Ga lil ko Sindan in gër emëkw ed asëfan ajo ⁴ xani ko xwiriş, ye ko gër ed barër bani bësădaxan bëlëngw bën, do gë bemun bënd bënëkona bër Aciw̄ and Kaxanu, eni wëlërëx ang ko ri ebi tēranaxën Yesu ak. ⁵ Ga këbi nëngandëra, xet këbi eno yël kodî. ⁶ Yuda ga xana ko, ko şaland nand kë ŷap eŋo tēra Yesu xarak amëxwër aŋ ani nang ex na.

End ecemar ed ofëna ar apexa eŋ

⁷ Akey añanar and loxo ir bani yamb mburu ind gë lewir këm aŋ ebax. Yatijo banëbi şădaxand opeŷ od Ofëna or Apexa ok! ⁸ Ata Yesu ga lawën këbi Piyer gë Şaŋ, re ko: «Doro ex Ofëna or Apexa ol! Yeyin en cemërax ene yambëraye.» ⁹ Wëka këno: «Feye wa ŷandi ki mi cemërax?» ¹⁰ Yesu yaka këbi: «And kën ħat gër angol aŋ, ata kën fed gë ala ar lëbinak epeya ed gë men. Tëfidëno xali gër iciw̄ ind ko lil. ¹¹ Pelidëno axwën iciw̄ an: “Axwën an ga re ko ba feye ex aciw̄ and gër ed këmi yambëra ecemar ed ofëna or Apexa el wëno gë bësëfan bërān bën?” ¹² Aŷasin këŋun wăsinëf aciw̄ and yaŋ and gë beŷ dek. Fën kën şemërax ed ofëna el.» ¹³ Ata Piyer gë Şaŋ ye këni, sëkëx këni beŷ bën ang fel babi ak do şemërax këni ecemar ed Ofëna or Apexa ol.

End ecemar ed Axwën eŋ

14 Ga ñatëk apëxëd aŋ, Yesu gë oparëxanda odexëm ok yëpara këni gër eyambëran. 15 Ata re ko Yesu: «Awël nde, mbaŋ yandi baxe ene yambëraye andamat ecemar ed Ofëna or Apexa el, ðamana me toroxën. 16 Ga re këme, doro këme feland ecemar ed ofëna ar Apexa el xali yatir këne yambëraxëye gër owun or Kaxanu.» 17 Ga yeyan ko na mondako, wëd ko andëmba and gë ngoy aŋ. Šëkwa këŋo Kaxanu do re ko: «Kanayin ngoy iŋo en yëlar wën ðek. 18 Ga re këme, doro fela këme ngoy iŋ xali yatir kë ñatëgu owun or Kaxanu ol.» 19 Bëte wëd ko ñat amburu amat, ga šëkwa këŋo Kaxanu, hëbëndër ko do šet këbi bësëfan bën. Re ko: «Mburu iŋo ex eman endam end yël këŋun Kaxanu eŋ! Cetërindën ene kwitaxën.» 20 And faÿ këni eyambëran aŋ, wëd ko bëte ñat andëmba and gë ngoy aŋ, ga yël këbi eni yëlar, re ko: «Ngoy iŋo ex ošat oram or kë šar en cotaxën eter ekašax ed gë Kaxanu oŋ. 21 Xarak, ar ke lëxw an gër ed këne yambërande ro dëŋ exo! 22 Eyo, wëno Asëñiŵ ar ala an alawë këne lawë ang yëgw këni ak. Barikan kata itëm hi këŋo ar ke lëxw an.» 23 Ata bësëfan bën yana këni emëkar el ba noÿo ex ar këŋo lëxw Yesu an.

End asëfan alëngw eŋ

24 Ga xucak eŋo, bësëfan bën këni šampërend end ba noÿo ex asëfan alëngw eŋ. 25 Ata re ko Yesu: «Bemun bend bër benëng becëxe beŋ awëña këñëfi wëñand bela bër ex gër owar orebën bën, do bër gapak bën are këñëfi rend “Bëyekax exëni”.* 26 Kërex gi na ðe mondako gër ndewën. Ar gapak an, gilexo ang itox fo. Do alëngw an, diyenindëlexo ang xadëp fo. 27 Do noÿo wa ex ar gapak an? Ar yëpak do këno lëband an nde, ba alëba an nde? Ax gi ex na nde ar këno rëtënënd an ex ar gapak an? Do wëno cëŋ, ax gi ex na nde ang xadëp fo hi këme mërëxand irewën? 28 Wën xemënak xali doro, ane nacëta ex na gër ocëmu odam. 29 Mëŋ ex, ang yël ke Faba 30 mëŋ këne yambëraxëde do ene cebëraxëde andamat gër owun oram do në bañëpara band owun këne xetënad enëbe kitixëne benëng epëxw gë bëki bend bulunda ir Isërayel beŋ.»

End Piyer eŋ

31 Ga xucak eŋo, Yesu wac këŋo Piyer: «Simon, Simon, anëka yandi këŋo ðe Sindan eŋun kabasa ang bële fo. 32 Barikan wëno ašalen šalen këmi exi bayixën ekwëta ed xwëta këye el, kërex capër na ðek ðek. Do wëj and këy bakawëd aŋ, kemënidëfi bobinëx.» 33 Ata re ko Piyer:

* 22:25 22.25 Gër ebar ed Bëgërek, oŵac olo banëfi yëlënd bemun beŋ.

«Axwën, wëno awëlëk hi këme mi tef xali lëf gër epëra do xali gër ecës.» ³⁴ Yesu yaka këjo: «Piyer, ga re këme, doro damana exo yata ecare el wëj anëka këy yaxëta bakëlëbëd batas.»

End bësëfan eŋ

³⁵ Ga xucak eŋo, Yesu wëka këbi bësëfan bën: «And lawën bamun en pemëra Atëfëtan aŋ, kodï këm, ambaß këm, baped këm ýeý nde šanëx ban na?» Yaka këni: «Bëtëdëŋ.» ³⁶ Aŋo re ko: «Gërëgako, ar gë kodï an, cëlayalexo, ar gë ambaß an, baxalexo, do ar gë duxuma këm an panëlexo acud andexëm aŋ exo yëcaxën. ³⁷ Gayikwa afo ex ŋata endam end ýëgw këni eŋ: “Gë bëwendëran bën bar kënebi enga emat[☆].” Do enimin, er ebax exe gi in në eŋata ex.» ³⁸ Ata re këni bësëfan bën: «Axwën, nëkoda oduxuma oki.» Yaka këbi: «Gwac ex go!»

End cale ind Yesu eŋ

³⁹ Ga šanëgu ko Yesu na gër ed hi bani, ye ko ang wër baŋo ak gër etënd ed gë bañarëka, ata sëf këno ñët bësëfan bërëxëm bën. ⁴⁰ Ga ñat këni, fel këbi: «Caleyin këdi këŋun xor eñëŋëxax eŋ.» ⁴¹ Mëŋ ga nacëta këbi, foxi ko do ko šalend: ⁴² «Faba, ga ýandi ýandi ki pangacënële kata iŋo. Dil ang ýandi ki wëj ak, kërex gi na ang ýandi ke wëno ak.» ⁴³ Ata šanayaxënëgu këjo meleka elod gër orën do bašën këjo ojaŵ ok. ⁴⁴ Ga šaminak emëkw edexëm el, Yesu xemëna ko nëmëc cale iŋ. Asëwëtëwä irexëm in hik ang ošat fo do kë šarënd gër ebar. ⁴⁵ And foxita ko cale aŋ, baka ko gër bësëfan. Sëk këbi ga rašëra këbi ga bon këbi ocëmu ok. ⁴⁶ Ata wëka këbi: «Wën inewä këŋun rašëraxënënd? Kanin en cale, en kwëýëtaxën eñëŋëxax eŋ.»

End etëra ed Yesu eŋ

⁴⁷ Ga ko yeyan bayi baxo Yesu ga ñatëgu këni na enga end bela. Ar bano wäcënd Yuda an, asëfan abat ang ebani epëxw gë bëxi ak, lëngwënëgu bax. Ga sëkar këni gë Yesu, wëga këjo bëxiß. ⁴⁸ Ata re ko Yesu: «Oko Yuda, momëga nde këye lëxwënd wëno Asëñiŵ ar ala an?» ⁴⁹ Ga wat këni er bax ñatëgund in, bësëfan bën re këni: «Axwën mëni taŵëra nde gë duxuma in?» ⁵⁰ Ata abat wëlën këbi, saŵ këjo xadëp ir ašadaxan alëngw in bad anëf and liŵ aŋ. ⁵¹ Barikan Yesu re ko: «Tëbin, gwac ex!» Na ga lëk këjo asošan ajo gër anëf, fakën këjo. ⁵² Ata Yesu wëka këbi bëšadaxan bëlëngw bën, gë bemun bënd bënëkona bër Aciŵ and Kaxanu beŋ do gë bëxarëk bër Bëšëwif bën: «Ba arek nde hi këme mëŋ yowaxënëgu kën gë oduxuma do gë

okwëlekwële ene tëraxën? ⁵³ Key yo key ga bane fedërënde wa gër Aciw̃ and Kaxanu do ane tëra bana? Barikan, anëka ñatëguk apëxëd andewën aŋ do gë and panga ind ecamëdfan aŋ.»

⁵⁴ And sëra këno Yesu aŋ, wëla këno monas xali gër yangana ir iciw̃ ind ašadaxan alëngw, ata Piyer këbi sëfëgund nacët ako. ⁵⁵ Ga fëtën këni xodux mërëxand ir yangana, yëpara këni jey gër oyesa do Piyer xetëna këbi moñëpa. ⁵⁶ Ata endënaw̃ emat wat këŋo and ñoɓa këŋo xodux aŋ. Ga fab këŋo, re ko: «Ajo gë ar sëra këno ajo ebani.» ⁵⁷ Barikan Piyer ga ko yax ko rend: «Abiw̃ën, wëno amo nang ex na ðe!» ⁵⁸ Ga nëkanak, ala ašëxe xwita këŋo Piyer do re ko: «Wëj bëte ar enga end ar sëra këno ajo hi këy ðe!» Yaka këŋo: «Wëno ame gi ex na ðe gër enga eŋo!» ⁵⁹ Bëte ga xucak apëxëd amat, ala ašëxe ko rend: «Enimin, gayikako asošan ajo Agalile ex, gë mëŋ ebani.» ⁶⁰ Aŋo re ko Piyer: «Wëj er këy rend ijo, wëno ame nang ex na!» Ata yata ko ecare el. ⁶¹ Axwën Yesu nëkona ko gand Piyer, ga fabër këni, Piyer xwita ko afel fel baŋo mëne doro ðamana exo yata ecare el, anëka këŋo yaxëta bakëlëbëd batas. ⁶² Piyer šan ko kwël do ko sesëxënd ga fulët këŋo otes.

⁶³ Ata bër sëra baŋo Yesu bën këno lëšërand do këno xëmërand. ⁶⁴ Bandëmar eni pëf bangës baŋ eno këm do eno mëka: «Wëj alaw̃ënel ar Kaxanu an, nangënëlëbo ngwa ba noyō xëm ki!» ⁶⁵ Mondako bano širërand gë otebën sebën këm. ⁶⁶ Ga wecak, amara and bëxarëk bër Bëšëwif aŋ, gë bëšadaxan bëlëngw bën do gë bëšalen bën wëla këno Yesu gër akwëndaya andëbën. ⁶⁷ Ata wëka këno: «Angëmëne wëj ex Afexën an, pelëlëbo!» Yesu yaka këbi: «And këmun fel aŋ, ane ma na, ⁶⁸ bëte and këmun wëka aŋ, ane yaka na. ⁶⁹ Elod gërëgako, nangin mëne awat këne wat wëno Asëñiw̃ ar ala an ga xetëna këmo Kaxanu gand liw̃, gër owun orexëm.» ⁷⁰ Ata xeŷ këni šor: «Ba wëj nde ex Asëñiw̃ ar Kaxanu an?» Yaka këbi: «Go dëŋ ex!» ⁷¹ Ata re këni bëte: «Osede ax bo ex na ene wële. Ax gi ex na nde biyi ðek dëŋ wël kënëŋone?»

23

End gër eyang ed Pilat eŋ

¹ Bëšadaxan bëlëngw bën, gë bëšalen bën do gë bëxarëk bër Bëšëwif bën xani këni bën ðek do wëla këŋo Yesu gër Pilat. ² Ga këno nagašandëra këni rend: «Biyi fënga këŋo ala ajo ga këbi šoñ bër enëŋ endëbi bën eni teb emedën ed šagale owun or Sesar el. Bëte gë andexëm ko wacayand

Afexën do emun endebi.» ³ Ata Pilat wëka këŋo Yesu: «Wëj nde ex emun end Bëšëwif eŋ?» Yesu yaka ko: «Wëj wac ke de mondako!» ⁴ Pilat fel këbi bëšadaxan bëlëngw bën do gë dëk amëxwër aŋ: «Wëno amena and këmo nëpaxën ala ajo ame wat ex na.» ⁵ Barikan bën ga xemëna këni, këni rend: «Ašoñ këbi šoñënd bela bën eni nëp owun orewën ol, dëk ebar ed Yude el këbi sëyalind mondako ga ŋanaw ko gër ed Galile, xali gër Yerusalem ro.» ⁶ And wël ko eŋo aŋ, Pilat wëka këbi ba Yesu Agalile exo. Yaka këno mëne go dëŋ ex. ⁷ Pilat ga wata ko mëne Yesu ar gër owun or Erod, emun end gër ebar ed Galile eŋ, hi ko fel këbi eno mëlan gayik baŋe baŋo na gër Yerusalem yow baxo.

End gër yangana ir Erod eŋ

⁸ Erod nëngandëra këŋo and wat këŋo Yesu aŋ. Enimin, elod anëka fo ŋandi baŋo eŋo nang gayik awël baxo wëlënd bend ko rind beŋ do ayar baxo yarënd eŋo wat ga ko ri ecarax. ⁹ Ata Erod wëkara këŋo xali Yesu, bari gematak aŋo yaka bana. ¹⁰ Bëšadaxan bëlëngw bën do gë bëšalen bën xemëna këni këno nagašandërand Yesu. ¹¹ Erod gë bënëkona bërexëm bën rixëra këno eŋo yepëanaxën. Erod, and lëšëra këŋo xali fed këŋo aŋ, šud këŋo ocud ombarax ang emun fo. And fed këŋo aŋ, šëñëta këbi eno bakali gër Pilat. ¹² Yatijo hi bani odawo Erod do gë Pilat, xarak bërangoyëra ebani.

End kiti ind Yesu eŋ

¹³ Ga ñateli këno Yesu, Pilat wac këbi bëšadaxan bëlëngw bën, gë bëxarëk bën do gë bër hi bax na bën. ¹⁴ Re ko: «Wën wëlanëgu ke ala ajo do re kën mëne mëŋ këbi šoñënd bulunda in. Ax gi ex na nde ogës odewën dëŋ wëkara këmo? Wëno cëŋ amo kor na monëp gë bend nagašandëra këno wën beŋ. ¹⁵ Bëte Erod dëŋ aŋo korëguw ex na eŋo nëp mëŋ bakalixënëgu këŋo gër ndam ro. Amena ax gi ex na and këmo laŋaxën. ¹⁶⁻¹⁷ Ocorodfa odam ok këmëni sebën eno cewëra do motebët.» ¹⁸ Ata na xey këni šor: «Tebëtëlo Barabas! Tebëtëlo Barabas do eyo daw aŋo!» ¹⁹ Xarak Barabas ijo andepëra hi baxo gayik axoyën xoyën banëfi mëŋ gë bošandaŋ bëlëngw bër angol bën do wëreli banëfi xali laŋ këno ala. ²⁰ Pilat wëka këbi gašëxe ba noŋo sana këno eŋo, xarak mëŋ Yesu ŋandi baŋo eŋo tebët. ²¹ Ata yaka këni šor: «Ali, pikalo gër kërëwa! Pikalo gër kërëwa!» ²² Wëka këbi bëte atasën aŋ: «Inëwa wën ko? Ga re këme amena amo wateli ex na and këmo laŋaxën. Ašëbët këmo sebët and këno šewëra ocorodfa aŋ.» ²³ Aŋo xey këni kaš-kaš mëne eŋo pika. ²⁴ Ata Pilat wä ko ex gi ang wëka bani

ak. ²⁵ Pilat sebèt kəŋo Barabas, ar fëra bano gayik ala laŵ baŋo yatir xanin bani emer gër angol an. End Yesu eŋ cəŋ, seb kəbi ocoroɗa ok eno dixëra ang ƴandi kəbi ak.

End gër kërëwa eŋ

²⁶ Ocoroɗa ok ga këno wëla Yesu gër ed këno fikax, fed këni gë Simoŋ Ibësiren ga hiw ko gër ošënga. Ga nëƴali këno, lapara ko osëx or këno fikaxën Yesu ol do kəŋo sëfand Yesu gë andepoy. ²⁷ Ata enga end bela kënëbi sëfand. Bësoxari bën ga këno ƴaŵ Yesu këni renitand. ²⁸ Yesu and nəkona kəbi aŋ, re ko: «Wën bësoxari Bëyerusalem, tesin endewën eŋ do gë end obaš orewën eŋ, kërëne ñaŵ na wëno! ²⁹ Në eyow ex bakey band kën ƴana end dend: “Nëngandëralebi bësoxari bëboroxok bën, bër elod ani dëw ex na do elod ano yerin ex na itox bën!” ³⁰ Amëd aŋo, bela bën are këni ƴana eni dend: “Osënd wëcaninëbo! Bëtënd wëginëbo!” ³¹ Ga këne narënënd ako wëno ar ex osëx ošëkët an, kaš kënun narëndëra wën bër ex otëx oŋaƴëk bën.» ³² Yatijo, bërek bëxi banëbi wëlalind gë Yesu enëbi ɗaŵëx. ³³ And ƴiat këni gër ed bani wacënd «Egor» aŋ, fika këno Yesu mërëxand ir bërek bëxi: abat gand liw, ajo gand šame. ³⁴ Ata Yesu ko rend: «Faba tebanëlëbi, gayikwa ani nang ex na er këni rind in.» Ocoroɗa ok ri këni bëñaak eni cetëraxën banjëm bandexëm baŋ. ³⁵ Bulunda ir Bëšëwif in xwëšaraw këni ler na do kënëbi nëkonënd. Barikan bëlëngw bën ga këno lëš Yesu këni rend: «Ga babi fexën wa bešëxen bën, pexënayalexo gë andexëm dëŋ angëmëne mëŋ ex ar yata kəŋo Kaxanu an!» ³⁶ Alëš bano lëšënd bëte ocoroɗa ok; and këno sëka aŋ, eno nën ngoy iŋerëk ³⁷ do eni dend: «Angëmëne wëj ex emun end Bëšëwif eŋ, pexënayal gë andey dëŋ!» ³⁸ Oñëgw fikali bani na në ingomb gomb yabët gaf irexëm in mondako: «Ajo ro ex emun end Bëšëwif eŋ.» ³⁹ Ata arek abat gër bër fika banëbi gë Yesu kəŋo širënd: «Ax gi ex na nde wëj ex Afexën an? Pexënayal gë andey eyëbo pexënoxën biyi bëte!» ⁴⁰ Barikan arek axinëm an kəŋo xexënd mondako: «E wëj ba ayo yëdand na nde Kaxanu? Ax gi ex na nde andamat nöp kënebo? ⁴¹ Biyi cəŋ, er hi këbo ijo šenene ex, gayikwa oxeŷ orebi fo bakaxënënd. Barikan mëŋ ƴoweŷ axo men ex na.» ⁴² Ata re ko bëte: «Yesu, këla, kwitayi ɗe axwita wëno yatir këy bakaw gër ngwën gë owun oreŷ ol.» ⁴³ Yaka kəŋo: «Awël nde, ɗal in këmi felënd, doro dëŋ wëj gë wëno aŋat ke ƴate gër arayen.» ⁴⁴ Anëka bax ƴatënd eñan eŋ keŋ gër gaf ga šamëɗanëk ɗek ebar el xali hik poxoš gaf in: ⁴⁵ Eñan eŋ ašilipa šilipa bax. Ata ƴesik cidët anjëm amëgax and bax weɗind lëngwe ir Aciw

and Kaxanu aŋ. ⁴⁶ Aŋo xeŷ ko Yesu: «Faba, anëka këmi w̄ašêlind angoc andam aŋ.» Ga yeyan ko na mondako, kwêl xoti ko. ⁴⁷ Alëngw ar ocoroda an ga wat ko ang šês ko Yesu ak, šêkwa këŋo Kaxanu mondako: «Enimin, ala ajo ar šenene ebaxo.» ⁴⁸ Amëxwër and bër yow bax onëkon aŋ, këni renitaxënd tar fëña in ga wat këni mëne anëka xor këŋo Yesu. ⁴⁹ Dek bër nang baŋo Yesu bën, gë bësoxari bër laŋëtaraw baŋo elod gër ebar ed Galile bën xwêšara këni nacët ako do këno nëkonënd.

End gër aŋeg eŋ

⁵⁰ Gër Amara and bëxarëk bër Bëšëwif, asošan ar gë onden, ar šenene ebax na do bano w̄acënd Yosef. ⁵¹ Gër Arimate, angol and Bëšëwif, xaniw baxo; axo gixeli bana gër bër xiti baŋo do narëndëra baŋo Yesu ga baxo šenind owun or Kaxanu ol. ⁵² Mëŋ ye bax gër Pilat xara këŋo eman end Yesu eŋ. ⁵³ Pilat ga w̄a ko, Yosef fedali ko eman eŋ. Fëlëra këŋo gë këpas, do w̄ëxëta këŋo në ŷeg ir fës bani në aparëfac, gër ir elod ala ano mëxwëtaxën bana. ⁵⁴ Yatijo bax ŷanand akey and eteyëta aŋ do Bëšëwif bën anëka bani xëñënarand. ⁵⁵ Bësoxari bër laŋëtaw baŋo Yesu elod gër ebar ed Galile bën, ga sëfa këno Yosef, wat këni ŷeg in do ang w̄ëxëta këŋo ak. ⁵⁶ Ataŋ w̄aŷi këni eni barërax ogu onëŋgax do gë angiri eni košaxënëd gër eman end Yesu. Ata ang rek acariya and Moyis ak, fëb këni akey and eteyëta aŋ.

24

End ekani ed gër ecës eŋ

¹ Yatir akey aŷanar and loxo, bësoxari bër ebax bësëfan bën ye këni mopëd gëbër gër ŷeg ir Yesu ga w̄ëla këni ogu onëŋgax ond šutëra bani oŋ. ² Sëk këni angaŷ and wedi bax lilaya ir ŷeg aŋ ga xënik gë bebët. ³ Ga lil këni gër ŷeg, nema këni eman end Axwën Yesu eŋ, ⁴ ata wëlandëra këbi. Aŋo šanayaxën kënëbi bësosošan bëxi gë banjëm band jing-jing. ⁵ Ga yëdara këni, bësoxari bën, rën këni do faß këni laŋ ebar el. Ata bësosošan bëjo w̄ëka kënëbi: «Inew̄a këno šalaxënënd abëngw an gër bësësëk ro? ⁶ Axo bo ex na ro, anëka xani ko gër ecës. Kwitayin ang baŋun felënd and hi ban gër ebar ed Galile ak. ⁷ Ga baŋun felënd mëne afo eno dëxw mëŋ Aseñiñw ar ala an gër bëwëndëran do eno pika gër kërëwa exo cës. Barikan, axani ebax exo kani gër ecës akey atasën aŋ.» ⁸ Ata xwita këni bësoxari bën mëne mondako dëŋ felëra bafi Yesu. ⁹ Ga šan këni na gër ŷeg, baka këni eni tëfëtërax dek eŋo gër bësëfan epëxw

gë abat do gër dëk bësëfan bësêxe bën. ¹⁰ Er hi bani: Mari Madëlen, gë Yowana, gë Mari nëm ir Šak do gë bësoxari bër lajët babi bën reyax këni gër oparëxanda od Yesu mène go dëj ex. ¹¹ Barikan oparëxanda ok ani kwëta bana eyeyan ed bësoxari el. Er bani yëland anëx ex. ¹² Ata xwiriš Piyer hër ko xali gër yëg. Ga yëkwa ko lëf, wat ko gër ebar efun ed bënjëm bënd šeriraxën bano Yesu bën. Ata wãyi ko kwël ga šaran këjo endey ejo.

End bësëfan bëxi eñ

¹³ Do kwël yatijo fo, bësëfan bëxi bër Yesu xani bax gër Yerusalem këni yend gër ingol ind këni wãcënd Emawus, në šapakan epëxw gë amat. ¹⁴ Tar fëña in bani xanarënd bend Yesu bën. ¹⁵ Ga këni rendëra, Yesu mëj dëj šoma këbi do kwël këni sëfërend. ¹⁶ Aye dëj bano watënd barikan afod fod babi do bani sëkwanënd eno kwita in. ¹⁷ Ata wëka këbi: «Bend ine ngwa kën xanarënd tar fëña in?» Ga logën këbi, xwëša këni. ¹⁸ Yaka ko ar bano wãcënd Këlewopas an: «Wëj gabat ex ar yow bax gër Yerusalem an do nem këy er xucak bakey baño in?» ¹⁹ Ata wëka ko bëte: «End ine ngwa?» Yaka këno: «End Yesu Ibënasaret eñ wa. Gër ogës od Kaxanu do gër od bela, ala wënel ar bax rind becarax ebaxo do babi sëyalirand Bëyisërayel bën gë or gapak. ²⁰ Bëšadaxan bëlëngw bën do gë bemun bendefi bej lëxw baño eno nëpaxën do eno dafaxën mopika gër kërëwa. ²¹ Biyi cëj ako yëla bami mène mëj ex ar lawënegu baño Kaxanu an ebi dacët bulunda ir Isërayel in gër otaxan od bërangoyëra andebën. Do doro ex akey atasën añ elod ga xucak bejo dëk. ²² Dal ex mbañ dëj šaran këbo er reya këni bësoxari bërëmar, bër enga endefi in. Aye ye bani gëbër fo gër yëg ir Yesu. ²³ Ga nema këni eman endexëm eñ, bakaw këni, felati kënëbo mène omeleka šanayaxën këbi do re këni mène abëngw exo. ²⁴ Aye ye bani bëte bësëfan bërëmar gër yëg do sëk këni bej bën ang reya këni bësoxari ak. Bari mëj ano watëgu ex na.» ²⁵ Ata re ko Yesu: «Wën and fod këjun dëj ex dë! Owëkw orewën oñ aleg legëk ekwëta ed dëk bend reya këni bëlawënel bër Kaxanu el! ²⁶ Ax gi ex na nde ako bax exo toro Afexën an, dmana exo bakanaxën enjaran endexëm eñ?» ²⁷ Ga yëna ko Yesu gër bakayëta band Moyis do gër dëk band bëlawënel, fayën këbi bendexëm bej ebi pënixën. ²⁸ Ga këni hat gër Emawus, Yesu yandi këjo exo kuca. ²⁹ Ata bësëfan bëxi bën xara këno ejo key na. Re këni: «Bayine ro, në ecëla ex eñan eñ, anëka wëdëk!» Ata wã ko do kwël hat këni gër ndebën. ³⁰ And yëpa këni gër eyambëran añ, Yesu wëd ko amburu

aŋ, šekwa kęŋo Kaxanu, hębęndęr ko do ŧet kębi. ³¹ Amęd aŋo fędęt kębi onden oŋ, ata xwita kęno, barikan na dęŋ nem kęno będ-będ. ³² Ata kęni wękaręnd: «Abaxi hi na nde ńar gęr emękw and baŋo felęrawęnd gęr fęńa aŋ, do and baŋo faŷęnęnd Ońęgw Omęnęk aŋ?» ³³ Ga xani kęni na, ńaka kęni kwęl gęmęd fo gęr Yerusalem. Sękęx kęnębi bęsęfan epęxw gabat bęn gęr ed ńaręr bani, gę bęr babi sęfarand bęn. ³⁴ Ata xacali kęnębi męne enimin Axwęn Yesu axani dęŋ xani ko gęr ecęs do męne Simoŋ ŧanayaxęn kęŋo. ³⁵ Bęn bęte reya kęni męne gę Yesu sęfęręx bani xali ńat kęni gęr ndębęn, do męne gęr eyambęran fo xwita kęno and hębęndęr ko mburu aŋ.

³⁶ Ani ńata bana eŋo, Yesu ŧanayaw ko męŋ dęŋ męręxand, do fel kębi: «Kaxanu yęlęŋun wa aketęxeta aŋ!» ³⁷ Na lęk kębi anjįŷ atęm do kębi ręgęndęrand gayik er yęla bani angoc andexęm aŋ ex. ³⁸ Barikan męŋ węka kębi: «Inęwa węlandęraxęn kęŋun gęr owękw orewęn? Inęwa ńayik an kwęta ex na męne węno dęŋ ex? ³⁹ Nękoyin otaxan ok gę osapar oŋ, węno dęŋ ex. Dękęrayine tan! Aye nang kęn męne angoc axo gi ex na gę eman ang kęne watęnd ak.» ⁴⁰ And yeyaneli kębi mondako aŋ, wásindęra kębi ńambęnut ńaŋ gęr otaxan do gęr osapar. ⁴¹ Ado ga nęngandęra babi ani ma ba na pere męne Yesu dęŋ ex. Ata męŋ węka kębi: «Eyamb yamb nde ex na?» ⁴² Yęl kęno aton and ekan ebękawęka. ⁴³ Ga xana ko, yak kęŋo ogęs odebęn dęŋ. ⁴⁴ Ata re ko: «And hi bane nę erebat aŋ, afel bamun felęnd męne ańata kę ńata dęk bębęr ŷęgw kęni gęr acariya and Moyis gę bęlańęnel ńęr Kaxanu bęn do er rek gęr Calemońęw endam in.» ⁴⁵ Ata na dęŋ fęrętęn kębi onden ond ebi pęnixęn er rek akayęta and Kaxanu in. ⁴⁶ Ata fel kębi: «Mondako ga ŷęgw kęni gęr akayęta and Kaxanu męne węno Afexęn an, anaręndęra ebax ene naręndęra xali, ene dąw. Barikan me kani gęr ecęs yatir akey atasęn aŋ. ⁴⁷ Do end enęngwęt ed ola eŋ, gę end etęńan ed beńęŋęnax eŋ, bęsęfan bęrexęm bęn afemęra kęni ŷana eni pemęrand gęr ońac orexęm gęr dęk ńenęŋ ńend ńela, ga ŷana ŷana kęni gęr Yerusalem. ⁴⁸ Węn bęsęfan bęn ex bęr otede ok. ⁴⁹ Er ńeya ńaŋun Faba in alawęneli kęmun lawęneliw. Cęniyin gęr angol and Yerusalem xali eŋun yęl Kaxanu panga indexęm ind yaŋ in.»

End Yesu yaŋ gęr oręn eŋ

⁵⁰ Ga xucak eŋo, Yesu węla kębi bęsęfan bęrexęm bęn gand ingol ind Betani. Yęn ko otaxan ok do kębi ŧalenęnd. ⁵¹ Nand babi ŧalenęnd na, kwęl dęŋ kęni sebętaręnd, ga ko ŧęg end oręn eŋ, xali ŧilipax ko. ⁵² Amęd aŋo ŧale kęno

do baka këni gër Yerusalem gë onënga osëm. ⁵³ Key yo key bani fedërënd cale in gër Aciw̃ and Kaxanu do bano sêkwand Kaxanu.

Atëfëtan and Yesu ang yëgw ko Ŝaŋ Lilaya in

Akayëta aŋo, Ŝaŋ, asëfan abat ar Yesu Kërisët, yëgwëk. Areyä ko reyand mëne Yesu ex Eyeyan ed hik ala el. Mëŋ ex Asëñiŵ ar Kaxanu an, Afexën ar bëya baxo Kaxanu alaŵënëli këŋo lawëneliw gër ngwën an. Gër akayëta aŋo becarax benjongëbeki bend ri ko Yesu eni maxën bëla bën mëne mëŋ ex Asëñiŵ ar Kaxanu an. Gayikwa ar kë ŵa mëne Yesu ex Asëñiŵ ar Kaxanu an, kë ŝotënd aniyan and din ir din and wëlawënegu këbi benëŋ bend bëla beŋ dek gër ebar ro. Er ex gër akayëta in:

End eyeyan ed Kaxanu do gë epemëra ed Ŝaŋ Batis eŋ: 1.1-34.

End eyata ed bësëfan eŋ: 1.35-51.

Becarax benjongëbeki bend Yesu beŋ: 2.1-12.50.

End ecës ed Yesu do gë ekani ed gër ecës eŋ: 13.1-20.1-10.

End canaya ed Yesu gër bësëfan bërexëm ak: 20.11-21.25.

End eyeyan ed Kaxanu eŋ

¹ Elod gër yänar hik eyeyan el, do Eyeyan el ebax gë Kaxanu, do Eyeyan el hik Kaxanu. ² Elod gër yänar hi këni, Eyeyan el do gë Kaxanu. ³ Er ex yo gë mëŋ ri ko Kaxanu, do yowey ax gi ex na er bayik axo di ex na gë mëŋ. ⁴ Gër eyeyan elo ŝanëguk aniyan aŋ, do aniyan aŋ ex angoben and bëla aŋ. ⁵ Angoben aŋ hōbak ecamëdan el, do ecamëdan el aŋo kwëtaya ex na.

⁶ Akey amat, hātëgu ko ala, ga lawënegu këŋo Kaxanu, oŵac orexëm ol ex Ŝaŋ. ⁷ Mëŋ yow bax exo gi sede, eni kwëtaxën angoben aŋ dek bëla bën. ⁸ Ŝaŋ ayow fo yow baxo exo gi sede ir angoben in axo gi bana mëŋ dëŋ angoben aŋ. ⁹ Eyeyan el ex angoben and däl and këŋo hōband ala ar ex yo aŋ; ayow yow bax gër ngwën. ¹⁰ Ayow yow bax gër ngwën, barikan ngwën in elod aŋo nang ex na, xarak Kaxanu, paß gë angoben ri ko ngwën in. ¹¹ Angoben aŋ yowëk gër ebar edexëm, do bërexëm bën hëp këni eno kwëtaya. ¹² Barikan, bër xwëta këŋo bën dek, bër xwëtak oŵac orexëm bën, këbi yëlënd panga ind eni gixën obaß or Kaxanu. ¹³ Kaxanu dëŋ ri këbi obaß orexëm gë oñandi odexëm ok, ax gi ex na gë oßat do gë oñandi od eman, ax gi ex na ang këno rëwënd ala ak, ax gi ex na dëŋ oñandi od ala. ¹⁴ Eyeyan ed Kaxanu el hik ala, lëg ko gër ebar edebi,

wat këmi enjaran endexëm eŋ, enjaran en Asëniw̄ ar tañ, ar xaniwëk gër Faba Kaxanu eŋ, yëm ko gë oyekax ol do gë ðal in. ¹⁵ Ata Ŝaŋ Batis ga ko reya poyoma endexëm eŋ, xeÿ ko: «Mëŋ ex ar bame rend: “Ar ke sëfëgund an, lëngwatëgu ke gayik mëŋ anëka hi ko ðamana me gixën.”» ¹⁶ Ata biyi ðek këbo yëlënd ðek oyekax orexëm ol do këbo başënënd key yo key. ¹⁷ Gayikwa acariya aŋ paß gë Moyis yowëk gër ngwën, oyekax ol do gë ðal in yowëk gë Yesu Kërisët. ¹⁸ Elod ala aŋo wat ex na Kaxanu, barikan Asëniw̄ ar tañ an, ar pëlot gër yomb irexëm an fo nangën këbo.

End osede or Ŝaŋ Batis eŋ

¹⁹ Baxëtín osede or reya baxo Ŝaŋ Batis gër Bëşëwif bër xaniw bax elod gër Yerusalem ga lawënëgu kënëbi bëşadaxan do gë bërändëwëra and Lewi, eno mëkara mondako: «Wëj noÿo wa hi këy?» ²⁰ Ata mëŋ axo yax ex na, yaka këbi fac: «Wëno, ame gi ex na ðe Afexën an!» ²¹ Wëka këno bëte: «Noÿo cëŋ hi këy? Ba wëj nde ex Eli?» Yaka këbi bëte: «Ali, ame gi ex na Eli.» Re këni bëte: «Do wëj nde ex alawënel ar Kaxanu ar bax yowënd an?» Yaka këbi: «Bëtëðën!» ²² Aŋo re këni: «Noÿo wa hi këy? Mi bakaxën gë eyaka gër bër lawënëgu këbo! Wëj ðëŋ noÿo këy rend hi këy?» ²³ Yaka ko Ŝaŋ: «Wëno ex oniw̄ or kë xeÿënd gër ladawe ol, Wëno kë rend: “Dëbëtín fëña ir Axwën in”, mondako re baxo alawënel Esayi*».

²⁴ Ata bërrolawën bër wëkara bën Ofarişëŋ ebax. ²⁵ Wëka këno: «Ine cëŋ këyëbi buyixënënd bela bën gayikako ay gi ex na Afexën an, ay gi ex na Eli, ay gi ex na bëte alawënel ar kë yowënd an?» ²⁶ Ŝaŋ Batis yaka këbi: «Wëno gër men këmëni buyind bela bën. Barikan, ala ex na mërëxand irewën, ar ano nang ex na; mëŋ ke sëfëgund! ²⁷ Wëno ado axe ñap ex na me pët ogux od bapëð bandexëm ok.» ²⁸ Mondako xuca bax eŋo gër ingol ind Betani, ekeg Yurëðen in, gër ed bafi buyirand Ŝaŋ Batis bela.

End şadaxa eŋ

²⁹ Në ecan ijo, Ŝaŋ Batis watëgu këŋo Yesu ga ko yow. Ata fel këbi bër xeta baŋo bën: «Nëkodo ar këŋo şadaxa Kaxanu exo dëxëtaxën amena and ngwën an*». ³⁰ Mëŋ bamo rend: “Ar ke sëfëgund an lëngwatëgu ke gayik mëŋ anëka hi ko ðamana me gixën.” ³¹ Wëno amo nang bana. Eno nangaxën bulunda ir Isërayel in këmëni buyixënënd bela

☆ 1:23 1.23 Esayi 40.3 * 1:29 1.29 Ar ex gi moŋateli: Nëkoyino xondo ir edafe ir këŋo şadaxa Kaxanu in.

bën gër men.» ³² Şaŋ Batis areya reya baxo bête: «Awat wat këmo Angoc Amënëk aŋ ga ko fedaw, elod gër orën, ang edëxwëte epeşax fo, lapa ko gër ndexëm, do bayi ko laŋ gër ola orexëm. ³³ Wëno dëŋ amo nang bana. Ar lawënëgu ke mëni buyind bela an fel baxe: “Ar këyo wat ga lapaxën këŋo Angoc Amënëk aŋ, do exo bayi laŋ gër ola orexëm kë buyind gë Angoc Amënëk aŋ.” ³⁴ Awa wëno ga wat këmo këme reyaxënënd mène mëŋ ex Asëñiŵ ar Kaxanu an.»

End bësëfan bëŷanar eŋ

³⁵ Në ecan ijo, Şaŋ Batis gë bësëfan bëxi bërëxëm baka këni gër ed babi buyirand bela. ³⁶ Ata Şaŋ Batis, ga wat këŋo Yesu ga ko xuca, re ko: «Nëkoyino wa ar këŋo şadaxa Kaxanu an!» ³⁷ Bësëfan bëxi bëjo ga wël këno, sëf këno kwël Yesu. ³⁸ And nëkona ko aŋ, wat këbi ga këno sëfa. Ata wëka këbi: «Ineŵa kën şaland?» Yaka këno: «Rabi (Asëyali), mi nang gër ed lëg këy yandi këbo. ³⁹ Ata re ko Yesu: «Awa yowën en nang.» Ga sëfa këno eni nangëx gër ed lëg ko, bayix këni gë mëŋ xali eñan eŋ poxoş gaf in.

⁴⁰ Andëre, abinëm ar Simoŋ Piyer, ebax asëfan abat gër bëxi bër wël baŋo Şaŋ Batis do sëfa bano Yesu bën. ⁴¹ Ga yen këŋo pere Simoŋ, ar acël amat gë mëŋ an, felëgu këŋo: «Biyi anëka watëgu këmo wa Afexën an» (Kërisët). ⁴² Ata Andëre wëlaw këŋo gër Yesu. Ga fabër këni gë Simoŋ, Yesu re ko: «Wëj ex Simoŋ, asëñiŵ ar Şaŋ! Gërëgako, Kefas nëngwët këmi.» (Ekaŷ).

⁴³ Në ecan ijo, Yesu xani ko ond gër ebar ed Galile oŋ, do fed këni gë Filip. Yesu fel këŋo: «Tëfële wëno.» ⁴⁴ Filip, Abetësayida hi baxo, angol amat gë Andëre do gë Piyer. ⁴⁵ Filip ga yen këŋo Natanayel fel këŋo: «Biyi anëka wat këmo wa ar re këno gër acariya and Moyis do bakayëta band bëlawënel an: Yesu Ibënasaret, asëñiŵ ar Yosef an.» ⁴⁶ Ata re ko Natanayel: «Ine? Enjekax end fe ngwa kë xaniw gër Nasaret?» Yaka ko Filip: «Yow eyo wat!» ⁴⁷ Yesu wat këŋo Natanayel ga ko yow gër ndexëm, re ko: «Dodo nëkoyino Ayisërayel ar dal an! Anëx ax gi ex na gër ndexëm.» ⁴⁸ Wëka këŋo Natanayel: «Feye ngwa nang këye?» Ata re ko Yesu: «Damana exi yenëli Filip gogo nde wa wat bami moŷëpa dila gër andan.» ⁴⁹ Aŋo re ko Natanayel: «Asëyali, awa wëj ex Asëñiŵ ar Kaxanu an! Wëj ex emun end bulunda ir Isërayel eŋ!» ⁵⁰ Re ko bête Yesu: «Ba gayik afel fel këmi dila gër andan wat bami nde xwëtaxën këye, awat këy wat bend xucak eŋo.» ⁵¹ Re ko bête Yesu: «Dal in këmun felënd, awat kën wat orën ol fol

do omeleka od Kaxanu ok ga këne semëra wëno Asëñiŵ ar ala an, oko yaŋ yaŋ, oko gëd gëd.»

2

End ecarax eñanar eŋ

¹ Ga xucak bakey baki, hik ekana gër ingol ind Kana, gër ebar ed Galile. Mari, nëm ir Yesu na baxo. ² Ga ŵac këno Yesu gër ekana elo, yow ko mën bête gë bësëfan bërëxëm ak. ³ Ga xwëtëk ngoy iŋ, nëm ir Yesu sëka këŋo, re ko: «Ngoy abi bo ex na de!» ⁴ Yaka këŋo Yesu: «Asoxari, inewã bar ke wëj gë wëno gër endey eŋo? Apëxëd andam aŋ ax yow ex na pere.» ⁵ Mari fel këbi bëriyenin bën: «Diyidën er këŋun fel yo!» ⁶ Ata gër iciŵ iŋo bapeya banjongamat band oxaŷ ofësëpës hi bax na. Gër bapeya baŋo bani yifënd men ond bani nebaraxënënd Bëšëwif oŋ, ang rëp bax ak. Apeya kala gwër oditër keme ašand. ⁷ Ata re ko Yesu: «Yifin tan men oŋ apeya kala cëm.» Yifëra këni cëm cëm. ⁸ Re ko bête: «Dëmbëniŋo gërëgako enjar end ofëna eŋ exo tÿyix.» Rëmbën këno do yëlëx këno. ⁹ And sÿyi ko enjar end ofëna aŋ, men oŋ nëngwëtak ngoy, (axo nang bana feye xaniwëk ngoy iŋo, xarak bëriyenin bër rëmb bax men bën anang nang bani). ¹⁰ Enjar end ofëna eŋ ŵac këŋo icën iŋ, re ko: «Oko wëj ay nang ex na nde mëne and këy nęcët ngoy inëngax xali ebi kor bela aŋ, anëbi tëndënd na bête? Do wëj këy nęcëtëgund ngoy inëngax iŋ xali gërëgako.» ¹¹ Mondako ri baxo Yesu ecarax eñanar eŋ gër ingol ind Kana, gër ebar ed Galile. Mondako ŵasin bafi enjaran endexëm eŋ bësëfan bërëxëm bën, ata xwëta këno.

¹² Ga xucak ekana el, Yesu baka ko gër angol and Kafarënowum. Sëfër këni gë nëm, gë bobinëm do gë bësëfan bërëxëm bën. Bakey bapënëfëne fo rix bani.

End Yesu gër Aciŵ and Kaxanu eŋ

¹³ Ofëna or Apexa or Bëšëwif ol dam hi bax. Ata Yesu ko yend yaŋ gër angol and Yerusalem. ¹⁴ Ga ñat ko, sëk këbi bëfan bër oxey, gë bër opeŷ, gë bër olëxwëte do gë bënëmb bër kodï gër yangana ir Aciŵ and Kaxanu, dila në baner. ¹⁵ Na ga lëkw ko ongux ŵayëra këbi dek eni can yangana ir Aciŵ and Kaxanu in, gë opeŷ ak, do gë oxey ak. Yamëra ko bakwëtaya band bënëmb bër kodï baŋ, ata yišarëk batama baŋ. ¹⁶ Fel këbi bëfan bër olëxwëte bën: «Nęcëtin bebijo ro! Ba an nang ex na nde mëne Aciŵ and Faba aŋ and cale ex, do wën nëngwët kën aciŵ and apanëraxën?» ¹⁷ Ata bësëfan bërëxëm bën xwita këni oñëgw od rek: «Ebalëkënali ed Aciŵ andey el, ang xodux

fo ke şorënd*!» 18 Ata bëlëngw bër Bêşewif bën fel këno Yesu: «Afo ey di ecarax mi nangaxën mène wěj aŷap ŷap ki eyëbi ŋŷaŷënd bela bën gër Aciw̄ and Kaxanu!» 19 Yaka këbi: «Ñamin tan Aciw̄ and Kaxanu aŋo do wëno me kanin në bakey batas.» 20 Re këni bête bëlëngw bër Bêşewif: «Ba ay nang ex na nde mène bënüy ofëxw onax gë bënjongimat bayaxën këni Aciw̄ and Kaxanu aŋo? Do wěj këy rend bakey batas fo këy ri kaninaxën?» 21 Barikan, Yesu ga yaka këbi mondako end Aciw̄ and Kaxanu and baxo rend eŋ, end eman endexëm eŋ baxo yeyanënd. 22 And xaniw ko gër ecës aŋ, bësëfan bërëxëm bën xwita këni eyeyan elo, ata xwëta këni Oñëgw Omënëk ok do gë er babi fel Yesu in.

23 And hi baxo Yesu gër Yerusalem, gër ofëna or Apexa aŋ, bërãnjëm xwëta baŋo ga këni wat becarax bend baxo rind beŋ. 24 Bari Yesu abi kwëta bana gayik ðek fo nang babi, 25 ax gi bana eno pel end ala gayikwa gë andexëm dëŋ baxo nangënd er ex gër emëkw ed ala in.

3

End Yesu do gë Nikodem eŋ

1 Alëngw ar Bêşewif ebaxëna gër enga end Ofariseŋ ar bano wãcënd Nikodem. 2 Akey amat, ye ko gëmëf gër Yesu re ko: «Asëyali, aye nang këmi mène wěj Kaxanu lawënëgu ki eyëbo tëyali endexëm eŋ. Ala ax kor na exo di becarax bend wateli këmi beŋ angëmëne ani bar ex na gë Kaxanu.» 3 Yesu yaka këŋo: «Dal in këmi felënd, ar ano dëw̄ ex na gaşëxe an axo kor na exo wat owun or Kaxanu ol.» 4 Ata re ko Nikodem: «Mondake ko xor ala eno dëw̄ gaşëxe and ko xar aŋ? Axor nde ko xor exo baka gër acël and nëm eŋo dëw̄axën gaşëxe?» 5 Yaka këŋo bête Yesu: «Dal in këmi felënd, ar ano dëw̄ ex na gë men do gë Angoc an, axo kor na exo ðil gër owun or Kaxanu. 6 Ar rëw̄ këŋo ala an, ala fo hi ko do ar rëw̄ këŋo Angoc and Kaxanu an, ar angoc hi ko. 7 Wěj kërexı caran na end re këme afo enun dëw̄ gaşëxe eŋ. 8 Ekoc el gand ed këŋo ŷandi kë xocënd do awël fo këy wël ga kë rëm. Bari ay nang na ba feye xaniwëk do ba feye kë yend. Awa mondako fo ex end ar rëw̄ këŋo Angoc and Kaxanu eŋ.»

9 Ata wëka ko bête Nikodem: «Mondake kë xor ex gi eŋo?» 10 Yaka këŋo Yesu: «Oko, wěj këbi sëyalind end Kaxanu eŋ bulunda ir Isërayel in nde do nem këy eŋo? 11 Dal in, këmi felënd biyi end nang këmi këmun sëyalind, osede orebi ol end wat këmi ex! Bari wën an mand na er këmi reyand in. 12 Angëmëne në edeya me bend gër ebar ro

beŋ wën an mand na do mondake kën wã bend yaŋ gër orën beŋ? ¹³ Elod ala axo ye ex na yaŋ gër orën; wëno Asëñiŋ ar ala an fo fedawëk. ¹⁴ Ang xaŋ baŋo Moyis andën and yawale gër ladawe ak, mondako fo këne xaŋ wëno Asëñiŋ ar ala an ¹⁵ do ar ke xwëta yo ašot ko šot aniyän and din aŋ.

¹⁶ «Gayikwa Kaxanu mbaŋ ñan këbi bela bër gër ngwën ro bën, mëŋ yëla xën këbi Asëñiŋ ar tañ arexëm an, do ar këŋo xwëta yo exo cot aniyän and din aŋ. ¹⁷ Enimin, Kaxanu ebi pexënaxën bela bën lawënëgu këŋo Asëñiŋ arexëm an gër ngwën ro, ax gi ex na ebi nëpaxën. ¹⁸ Ar këŋo xwëta Asëñiŋ ar Kaxanu an aŋo nëp na. Bari ar aŋo kwëta ex na an anëka nëp këŋo gayik axo kwëta ex na oŵac or Asëñiŋ ar tañ ar Kaxanu ol. ¹⁹ Awa në eŋo këbi nëpaxën Kaxanu: ga yowëk angoben aŋ gër ngwën ro, bela bën šus këni, do ñan këni ecamëdan el gayik be bër këni rind bën ax ye ex na. ²⁰ Ata ar kë wëndërand an kë šusënd angoben aŋ, do axo təkand na këdi kë fëlëtar beñëŋenax bend ko rind beŋ. ²¹ Barikan, ar kë rind end däl an kë səkand angoben aŋ eni wataxën bela bën mëne be bër ko rind bën gë Kaxanu këni rind.»

End or gapak or Yesu eŋ

²² Ga xucak eŋo, Yesu gë bësëfan bërëxëm bën ye këni gër ebar ed Yude, xeyërax këbi fën bakey do kënëbi buyind bela bën. ²³ Şaŋ Batis, gër ed këbi buyind bela bayi baxo gër Enoŋ, ler gër ingol ind Salim gayik mbaŋ ebax men oŋ. Fën bani yend bela bën ebi buyix. ²⁴ Amëd aŋo ano përa bana pere Şaŋ Batis.

²⁵ Ata akey amat, bësëfan bërëxëm bën këni šampërend gë Ašëwif abat end mondake këni rind eŵunëtan el. ²⁶ Ga sëka këno Şaŋ Batis, re këni: «Asëyali, ar yow bax ekeg ed Yurëdeŋ xali reya bay endexëm an, në ebuyi ebi de bela bën do dek mëŋ fo këno sëfënd.» ²⁷ Ata Şaŋ Batis yaka këbi: «Ala an er šot ko yo, orën ol yël këŋo. ²⁸ Wën deŋ awël wël këne ga këme reya mëne ame gi ex na Afexën an, alëngwa fo lëngwaw exe tëfëraxënëgu. ²⁹ Icën iŋ wa këŋo xanand endënaŋ end eñër eŋ, ax gi ex na lawo ir këŋo laŋët in. Alaŋëta an, alaŋët fo këŋo laŋëtënd, do mbaŋ këŋo nëngandërad ga këŋo wëlënd icën iŋ. Mëŋ ex, wëno dek hi këme onënga ol. ³⁰ Ado wëlil exo mëŋ do wëno ene kwëya bela bën.

³¹ «Ar xaniwëk yaŋ gër orën an yëmbëta këbi dek bela bën. Ar gër ebar an, ar gër ebar fo ex do end gër ebar fo ko yeyänënd. Ar xaniwëk yaŋ gër orën an nëmëca këbi

dek bela bën. ³² Er watëgu ko in do er wëlëgu ko gër orën in ko reyand. Ala ax ma ex na osede orexëm ol. ³³ Barikan ar wāk osede orexëm an reyak mēne Kaxanu dal exo. ³⁴ Kaxanu yël kējo gē etëyin kēm Angoc andexëm aŋ ar lawënëgu kējo an. Mēŋ ex er ko reyand in gër Kaxanu xaniwëk. ³⁵ Sēm in bon ñan kējo Asëñiŵ do beŷ dek sebēnan kējo. ³⁶ Ar wāk end Asëñiŵ ar Kaxanu eŋ šotëk aniyān and din aŋ. Ar aŋo kwëta ex na an axo cot na aniyān aŋo, do oxoŷ or Kaxanu ol laŋ ex gër ndexëm.»

4

End asoxari Asamari eŋ

¹ Ata Axwën Yesu nang ko mēne Ofarisenŋ ok wël bax mēne bësëfan bërëxëm bën yëmbëk nēmëc gē bër Şarj Batis bën, bête bër kēbi buyind bën yëmb nēmëc. ² Enimin, bësëfan bërëxëm bën baŋi buyind, ax gi ex na Yesu mēŋ dëŋ. ³ Ata na ga xani ko gër ebar ed Yude wāŷi ko gër ed Galile. ⁴ Afo ir ebar ed Samari in ebax exo kuca. ⁵ Ga ko ye, ñat ko gër angol and bani wăcënd Sikar, ler gër ošënga or Yakob or yël baŋo asëñiŵ Yosef. ⁶ Na bax andu and Yakob aŋ. Yesu, ga sëkwëra ko oñe oŋ, yëpa ko ler gër andu, xarak amëd aŋo eñan eŋ keŋ gër gaf hi bax.

⁷ Na yow ko asoxari Asamari edëmb ed men. Ata re ko Yesu: «Yëlude wa me ceß.» ⁸ Xarak, bësëfan bërëxëm bën gër angol ye bani eni yëcëraw er kēni yamb in. ⁹ Ata re ko asoxari an: «Yama wëj Ašëwif nde ke xarand men ond eceß wëno Asamari?» (Rexën baxo mondako asoxari an, Bëšëwif bën abani sëkar na gē Bësamari bën.) ¹⁰ Ata Yesu yaka kējo: «Kido anang nang bay er ko yëlënd Kaxanu in do kido afëni fëni baxi noŷo hi kēme wëno ar ki xarand men aŋo an, wëj dëŋ xaradoxe. Ata yël domi men ond kē yëlënd aniyān oŋ.» ¹¹ Na re ko asoxari an: «Oko axwën, ay gi ex na gē siwo ir këy rëmbaxën, do andu aŋ atiŵax ex. Feye wa këy šotëgu men ond kē yëlënd aniyān oŋo?» ¹² Yakob, axarëk areŋi an sebëtan kēbo andu aŋo. Gër aŋo bani šëbënd mēŋ gē bosëñiŵ do gē oyel orebën ol. Ba wëj nde xuca kējo?» ¹³ Ata yaka ko Yesu: «Ar kē šëb yo men oŋo ro, asel kējo sel gašëxe. ¹⁴ Barikan men ond kēme yëlënd oŋ, ar kē šëb an din aŋo tel na. Men oŋo ang epëndin fo kē yāna ex dëjënd gër ola orexëm xali gër aniyān and din.» ¹⁵ Ata re ko asoxari an: «Axwën yëlële ngwa men oŋo, mēŋ bayik axe ñana na exe telënd din do me teß eyow ed gër andu ro el.» ¹⁶ Re ko Yesu: «Yel eyo macëgu icën indey in, en tëfërëgu.» ¹⁷ Yaka ko asoxari an: «Ame gi ex na gē icën.» Na re ko Yesu: «Dal reya këy mēne ay gi ex na gē icën.»

18 Bësoşan bëco şapër kën do gë ar yëpa kën gërëgako an, axo gi ex na icën indey. Ata đal dëŋ reya këy.»¹⁹ Na re ko asoxari an: «Axwën, anëka nang këme mëne wëj alawënel ar Kaxanu hi këy.»²⁰ Bëxarëk bërebi bën gër etënd elo bano şalend Kaxanu, do wën Bëşëwif bën kën rend mëne gër Yerusalem fo hi ko mocale.»²¹ Ata re ko Yesu: «Abiwën, kwëtale ga re këme, ayow kë yow apëxëd and këno yana eno calend Faba në er ex yo, xarak ax gi ex na gër etënd elo fo, bëte ax bo na gër Yerusalem fo.»²² Wën Bësamari bën, ano nang ex na ar këno şalend an. Biyi Bëşëwif bën nang këŋo gayik paş gë enëŋ endebi eŋ këni fexaxën dek bela bën.²³ Barikan, në eyow ex (ado gërëgako dëŋ ex) amëd and bër këŋo şalend enim Faba, gë angoc do gë đal bën. Ata bër këŋo şalend mondako bën këbi şaland.²⁴ Kaxanu angoc hi ko, do bër këŋo şalend bën, afo eno calend gë angoc aŋ do gë đal in.»²⁵ Na rew ko asoxari an: «Anang nang këme mëne në eyow exo Afexën an, (mëne ngëŋ Kërisët). And ko fiatëgu aŋ, mëŋ këbo sëfëtan beŷ bën dek.»²⁶ Yaka këŋo Yesu: «Wëno ar ki yeyanelind ajo dëŋ ex!»

²⁷ Aŋo fiatëgu këni bësëfan bën. Aşaran şaran babi ga sək këno Yesu ga këŋo felëra asoxari end Kaxanu eŋ. Barikan, gabatak aŋo mëka bana ba ine baŋo wëkand do ba ine baŋo felëraxënënd.²⁸ Ata asoxari an seş ko na ipeya ind men iŋ, wëra ko gër angol felëx këbi bela bën:²⁹ «Yowën eno nang ar felëra ke dek beşër ri këme an. Ba axo gi ex na cëŋ Afexën an?»³⁰ Ata ga şanëgu këni angol aŋ, ye këni fura-fura gër ed hi baxo Yesu.³¹ Amëd aŋo, bano felënd bësëfan bën: «Awël nde Asëyali, yambëral.»³² Re ko: «Eyamb yamb exëna ed an nang ex na.»³³ Na bësëfan bën këni wëkarënd ba ala wëlanëgu këŋo na eyamb yamb.³⁴ Ata re ko Yesu: «Andiyen and yandi këŋo ar lawënëgu ke xali me eŋata aŋ ex eyamb yamb iram in.»³⁵ Ax gi ex na nde are kën rend opacaw onax fo şayik ekana ed benedfa el? Awa ga re këme: Dënëtayin en wataxën benedfa beŋ ga feşëk gër ocënga. Ekana fo şayik.³⁶ Aşos këno şosënd axana ar enedfa end aniyen and dın an ebi nëngandëraxën andamat aned an do gë axana an.³⁷ Gër endey eŋo, enimin, đal ex: Abat kë nedënd, aşëxen kë xanand eyamb el.³⁸ Wëno lawën këŋun en kana benedfa beŋ gër ed an tëw ex na. Bëşëxen riyenik do wën, alil fo lil kënëbi gër andiyen.»

³⁹ Yatijo, gër angol and Bësamari aŋo bëranjëm wë bax end Yesu eŋ ga wël këno asoxari an ga ko reya mëne afelëra felëra këŋo dek er ri ko gër aniyen andexëm in.⁴⁰ Bësamari bën ga barëreŋu këni gër ed hi baxo Yesu, xara këno exo

bayi yatijo gër angol andebën. Ga wã ko, xey këjo bakey baki. ⁴¹ Nê eño yëmbëraxën bani nëmëc bër wã bax eyeyan edexëm bën. ⁴² Afel bano felënd asoxari an: «Abo ex na de ga wã këmi gayik wëj fel këbo. Gë andebi año dëŋ baxët këmo do nang këmi mëne enimin, mëŋ ex Afexën ar ngwën an.»

End pakën ed itox eŋ

⁴³ Ga xucak bakey baki baŋo, Yesu xuca ko ond gër ebar ed Galile oŋ. ⁴⁴ Mëŋ dëŋ reya bax mëne ala wënel ar Kaxanu an, ano pëbënd na gër ed rëw këno. ⁴⁵ And fiat ko gër ebar ed Galile aŋ, Bëgalile bën xaca këno gayik awat wat bani dek bebër ri baxo gër Yerusalem bën, yatir Ofëna or Apexa. Bën bête, aye ye bani gër ofëna olo.

⁴⁶ Awa Yesu baka ko gër ingol ind Kana gër ebar ed Galile, gër ed nëngwët baxo men oŋ hik ngoy. Ata gër angol and Kafarënowum, ar bët bax gër emun an šëxwërayili baŋo na asëniw. ⁴⁷ Gogo nde ga wël ko mëne Yesu bakawëk gër Galile, ga xaniw ko gër ebar ed Yude. Ata wãra ko eño karaw end itox indexëm eŋ gayik nê emëkw na fo bayi baxo. ⁴⁸ Ata re ko Yesu: «Wën angëmëne ane watëlind na becarax do gë becërëcacik, din ane kwëta na!» ⁴⁹ Yaka këjo ala ajo: «Axwën, cëlaye gër ndefi këdi ko nemi itox indam iŋ.» ⁵⁰ Re ko Yesu: «Maÿil, asënix anëka bëngw ko.» Ga wã ko er re ko Yesu in, wãyi ko. ⁵¹ Ga ko šëla, fed këni gë bëriyenin bër gër iciw indexëm bën. Fel këno mëne itox indexëm iŋ abëngw exo, anëka fak ko. ⁵² Wëka këbi ba nand fe fak ko. Yaka këno: «Ganëka and hik eñan poxoš gaf aŋ, xoc këjo.» ⁵³ Ata xwita ko sëm mëne amëd año dëŋ fel baŋo Yesu itox indey iŋ abëngw exo. Ata wã këni end Yesu eŋ mëŋ gë ekun edexëm el dek. ⁵⁴ Eño bax ecarax ekinëm end ri baxo Yesu gër ebar ed Galile eŋ ga xaniw ko gër ed Yude.

5

¹ Ga xucak eño, hik bête ofëna or Bëšëwif. Yesu ye ko yan gër Yerusalem. ² Karak gër Yerusalem, ler gër Ebët ed Opeÿ, anjer* hi bax na and bani wãcënd gë eyeyan ed Bëšëwif el Betësada. Mokece xece bani do seba bani odilaya oco. ³⁻⁴ Dila gër odilaya oko bani renarand bëšëxwëra bëranjëm: bëši wëk, gë bëseÿik, gë bërëgofo. ⁵ Šëf gër bëšëxwëra bëjo, ala baxëna arëgofo elod bëniy ofëxw osas gë bënjongëbëtas. ⁶ Ata Yesu wat këjo gër ed laki ko. Ga wata ko mëne elod anëka fo ko lakirand na, wëka këjo: «Wëj, aÿandi nde ÿandi ki ey pak?» ⁷ Yaka këjo: «Asošan, ame gi ex na gë ar ke lap polo gër anjer and kë šangënan

* **5:2** 5.2 Anjer año anac nac hi bax.

men aŋ. Awa nand ke xacërand na, gogo nde exo cëgët ašëxen.» ⁸ Ata Yesu re ko: «Kanil ey meĊ anakaya andey aŋ, ey ye!» ⁹ Ataŋ ga fak ko ala ajo, wëĊ ko anakaya andexëm aŋ do ko yexërand ŝenene. Xarak yatijo akey and eteyëta bax. ¹⁰ Bëlëngw bër Bëšëwif bën këno rend ala ar fakëk an: «Xey wëj wa, ba ax gi ex na nde doru ex akey and eteyëta aŋ? Ax ñap ex na ey dëbina anakaya andey aŋ!» ¹¹ Na yaka këbi: «Ar fakën ke an fel ke Ċe me dëbina anakaya andam aŋ do me ye.» ¹² Wëka këno: «Noŷo wa ex ar fel ki ey meĊ anakaya andey do ey yexëra an?» ¹³ Ar fakëk an axo nang bana ba noŷo ex do bëte Yesu anëka hi baxo ŝit gër amëxwër and hi bax na.

¹⁴ Ga xucak eŋo, Yesu sëk këno ala ajo gër yangana ir Aciw and Kaxanu. Fel këno: «Awa gayikako anëka fak këy, tebël emendëran el këdi ki wëcan end nëmëc eŋo.» ¹⁵ Aŋo ye ko ala ajo felëx këbi bëlëngw bër Bëšëwif bën mëne Yesu fakën këno. ¹⁶ Ata bëlëngw bër Bëšëwif bën mëŋ bano rixëraxënënd Yesu gayik eŋo baxo rind yatir akey and eteyëta. ¹⁷ Yesu yaka këbi: «Faba key yo key ko riyenind, wëno bëte mondako fo këme riyenind.» ¹⁸ Ata bëlëngw bër Bëšëwif bën këni ŝaland eno Ċaw Yesu, ga baxo rend cëŋ mëne Kaxanu ex Sëm, er wacaya bax mëne gwër fo hi këni gë Kaxanu. Bari ax gi ex na gayik ayepën baxo yepënënd fo akey and eteyëta aŋ.

End or gapak eŋ

¹⁹ Ata yaka këbi Yesu: «Dal in këmun felënd, wëno Asëñiw in ŷowëy ame dind na gë oñandi odam. Barikan, er këmo watelind Faba in këme rind. Do Ċek er ko rind Faba in, mondako fo këme rind wëno Asëñiw in. ²⁰ Faba aňan ñan ke wëno Asëñiw in do aŷasin ke wasinënd Ċek bebër ko rind bën. Bëte aŷasin ke wasin bebër nëmëcak beŋo, ado wën aŝaran këŋun ŝaran. ²¹ Ata Faba ang këbi xaninënd bëšësëk do këbi liyanënd ak, mondako fo këmo liyan wëno Asëñiw in ar ŷandi ke an. ²² Bëte Faba, ala aŋo kitind na, wëno Asëñiw in sebën ke Ċek kiti in ²³ ene pëbaxën Ċek ang fëb këno mëŋ ak. Ar axe pëb ex na wëno Asëñiw an, aŋo pëb ex na Faba, mëŋ ar lawënëgu ke an.

²⁴ «Dal in këmun felënd, ar ke baxëtënd do eŋo kwëta ar lawënëgu ke an, anëka ŝot ko aniyand and din aŋ do axo ye na gër kiti. Anëka xuca ko ecës el, do ñat ko gër aniyand. ²⁵ Dal in këmun felënd, amëd aŋ në eyow ex, (ado gërëgako dëŋ ex) bëšësëk bën awël këni wël oniŷ or Asëñiw ar Kaxanu ol. Bër kë wël bën axani këni xani gër ecës do eni Ċiya. ²⁶ Enimin, ang exo Faba mëŋ dëŋ aniyand ak, mondako fo yël ke wëno Asëñiw me gi wëno

bête anıyan aŋ. ²⁷ Wëno yël ke or gapak or mëni kitixën bela ol gayik wëno ex Asëñiŵ ar ala an. ²⁸ Këreŋun caran na eŋo: Në eyow ex amëd and këni wël dek bër ex gër bāñeg bën oniŵ oram ol. ²⁹ Ata eni kanira gër ecës: bër bax rind enjekax bën eni ye gër anıyan and din do bër bax rind eñëŋenax bën eni ye gër kiti. ³⁰ Faba, mëŋ ar laŵënëgu ke an ke felënd ang këmëni xiti bela ak, ŷoweŷ ame dind na gë oñandi odam ok. Do kiti indam iŋ ind şenene ex gayik oñandi od ar laŵënëgu ke ok këme şaland, ax gi ex na odam ok.»

End osede or bend Yesu eŋ

³¹ «Angëmëne wëno fo kë reyand osede or gaf iram ol, end këme reyand eŋ ax gi ex na đal. ³² Aşëxen kë reyand osede oram ol, do anang nang këme, er ko reyand endam in đal ex. ³³ Wën laŵën babi bela gër Şaş Batis. Ga fiat këni, awël wël bano ga ko reya đal in. ³⁴ Wëno cëŋ, end osede oram eŋ, ax gi ex ala kë reyand, barikan en pexaxën këmün felaxënënd eŋo. ³⁵ Şaş, er hi baxo ang lambo ir fëtën këni ex ŋoband fo. Do wën anëngandëra nëngandëra këŋun amëd gë angoben andexëm aŋ. ³⁶ Wëno, osede or këme reyand ol nëmëcak or Şaş Batis ol gayik beber yël ke Faba me dind bën këŋun ŵasinënd mëne mëŋ dëŋ laŵënëgu ke. ³⁷ Do Faba mëŋ ar laŵënëgu ke an dëŋ kë reyand endam eŋ. Wën, elod an wël ex na oniŵ orexëm ol, elod an wat ex na dëxas irexëm in. ³⁸ Gayikako an ma ex na end wëno ar laŵënëgu ke eŋ, an kwëtaya ex na eyeyan edexëm el gër oŵëkw orewën. ³⁹ Wën kën balëkënalind Oñëgw Omënëk ok ga yëla kën mëne anıyan and din aŋ kën şot, xarak oñëgw oko dëŋ kë reyand endam eŋ. ⁴⁰ Wën aŋun ñandi ex na en yëlaya gër ndam en cotaxën anıyan and din aŋ!

⁴¹ «Wëno ame caland na ene cëkw bela. ⁴² Bari aye nang këme mëne wën ano ŋan ex na Kaxanu. ⁴³ Wëno mëŋ laŵënëgu ke gë oŵac orexëm ol, bari wën ane kwëtaya ex na. Barikan angëmëne aşëxen exo yow axwëtaya këno xwëtaya xarak Kaxanu aŋo đawënëguw ex na! ⁴⁴ Wën bër kë şëkwërënd bejo, wën bër ax caland na en wat enjaran end Kaxanu fo bën, mondake wa kën xor ene kwëta? ⁴⁵ Këren yëla na mëne wëno këŋun lëxw gër Faba. Moyis, mëŋ ar xwëta këno an, këŋun lëxw. ⁴⁶ Kido end Moyis eŋ ŵa ban, aŵa ŵa don bête endam eŋ gayik endam ŷëgw ko. ⁴⁷ Bari angëmëne an ma ex na oñëgw odexëm ok, mondake kën ŵa er këme rend in?»

6

End ecarax end mburu eŋ

¹ Ga xucak eŋo, Yesu xegêta ko anjer and Galile and bani wăcënd bête anjer and Tiberiyad aŋ. ² Bela bĕranjĕm baŋo sĕfand gayik awat bani watĕnd becarax, ga babi fakĕn bĕşĕxwĕra bĕn. ³ Ata Yesu, ga sĕfĕr kĕni gĕ bĕsĕfan bĕn yaŋ nĕ etĕnd, yĕparax kĕni ⁴ xarak anĕka babi saxĕgund Ofĕna or Apexa or Bĕşĕwif ol. ⁵ Yesu ga nĕkona ko, wat kĕbi amĕxwĕr atĕm ga kĕni yow gand ed hi bani. Ata wĕka kĕŋo Filip: «Feye wa kĕne yĕcĕguye er kĕni yamb bela bĕjo in?» ⁶ Ga baŋo wĕkand mondako, atĕy fo baŋo rind gayik anang nang baxo er ko ri in. ⁷ Ata yaka ko Filip: «Ado ene yĕcĕgudoye yo mburu iŋ batama band kodĭ okeme oki, exo cotaxĕn ala kala tĕkĕr, ax gi dona gwac.» ⁸ Asĕfan abat, Andĕre, abinĕm ar Simon Piyer, re ko: ⁹ «Ake ro inĕmĕta exĕna đe ind gĕ bamburu baŋo band orĕş, gĕ oxan oxi. Ine ngwa kĕ fecă, bela bĕr go bĕn?» ¹⁰ Ata re ko Yesu: «Pelinĕbi eni nĕpara gĕr ebar.» Xarak na gĕr ed ebani mbaŋ lĕg bax ondĕs oŋ. Er hi bani bĕsoşan bĕn fo gwĕr nĕ owĕli oco. ¹¹ Yesu, ga wĕđ ko bamburu baŋ, şĕkwa kĕŋo Kaxanu do şetĕra kĕbi bĕr hi bax na bĕn. Mondako fo ri baxo gĕ oxan ol do ar ex kala yamb ko xali wĕđ ko. ¹² And wĕđ kĕni aŋ, fel kĕbi bĕsĕfan bĕn: «Barin bacaxaken band bayitarak baŋ, yowĕy kĕrex nemi na.» ¹³ Ata ga barĕra kĕni, fĕxw kĕbi bakange epĕxw gĕ baki gĕ bacaxaken band mburu ir orĕş ir bayitara babi in. ¹⁴ Ga wat kĕni ecarax end ri baxo Yesu eŋ, bela bĕn kĕni rend: «Enimin, mĕŋ ex alawĕn ar bax yowĕnd gĕr ngwĕn ro an.» ¹⁵ Ata Yesu, ga wata ko mĕne aŋandi yandi babi eno nĕyali exo gi emun endefĕn, nacĕta ko gaşĕxe gabat yaŋ gĕr etĕnd.

End gĕr anjer eŋ

¹⁶ Apenĕka aŋ, bĕsĕfan bĕrexĕm bĕn şĕla kĕni xali gĕr bĕŋa ir anjer. ¹⁷ Ata fĕra kĕni polo nĕ ikuluŋ eni yexĕn gĕr Kafarĕnawum, ekeg elo. Anĕka xwĕyar bax do Yesu abi tĕfĕgu bana pere. ¹⁸ Mbaŋ bax xocĕnd do men oŋ kĕ xanind gĕr anjer bomeŋ bomeŋ. ¹⁹ Ga xas kĕni gĕ ikuluŋ iŋ nĕ bapakan baŋo, xali banjongamat, watĕgu kĕno Yesu ga ko ye yaŋ gĕr men ang gĕr ebar eŋaŷĕk fo. And hi ko đam gĕr ikuluŋ aŋ, bĕsĕfan bĕn yĕdara kĕni. ²⁰ Ata re ko Yesu: «Wĕno ex, kĕren yĕdara na!» ²¹ Aŋandi yandi babi bĕsĕfan bĕn eno mĕlali gĕr ikuluŋ iŋ. Barikan anĕka ŋat bani gĕr ebar, gĕr bĕŋa ir gĕr ed bani yend.

End eyamb ed aniyan eŋ

²² Nê ecan ijo, amëxwër and bër bayi bax ekeg elo aņ, xaman këni mëne ikuluņ imat fo bayi bax na gër ed hi bani do mëne Yesu ani ye bana gë bësëfan bën. ²³ Ata bëkulun ocëxe fiatëguk gër Tiberiyad, ler na gër ed yambëra bani mburu ind yëmbën baxo Axwën an and šëkwa këņo Kaxanu aņ. ²⁴ Ga wata këni mëne Yesu gë bësëfan bërëxëm bën ani bo bana na, fëra këni gër bëkulun bëņo do kwël ye këni gër Kafarënowum eno calax. ²⁵ Ga sëkëx këno ekeg elo, wëka këno: «Asëyali, nand fe wa yow këy ro?» ²⁶ Yesu yaka këbi: «Dal in këmun felënd, ga yambëra kën xali wëd kën këne šalaxënënd, ax gi ex na ga fëni këņun becarax bend këme rind beņ. ²⁷ Diyenindën end eyamb ed kē bayi xali gër aniyan and din eņ, bari ax gi ex na end eyamb ed kē nemi ecan ecan eņ. Eyamb ed aniyan and din el, wëno Asëniw ar ala an kē yëlënd gayik wëno yata ke Faba Kaxanu.» ²⁸ Bër gër amëxwër bën wëka këno: «Ineŵa yapëk mo din Kaxanu gër andiyen andexëm?» ²⁹ Yaka këbi: «Er ex andiyen and Kaxanu in, ene kwëta wëno ar lawënëgu ke an.» ³⁰ Wëka këno bëte: «Do ecarax end fe këyëbo wësin mi kwëtaxën? Ine këy ri?» ³¹ Bëxarëk bërëbi bën eyamb ed bani wacënd man el bani yambënd gër ladawe, ang yëg këni ak: eyamb ed xaniwëk gër orën el babi yëlënd Kaxanu.* ³² Ata re ko Yesu: «Dal in këmun felënd, Faba babi yëlënd eyamb ed dal ed xaniwëk gër orën el bëxarëk bërëwën bën, ax gi ex na Moyis. Mëņ fo këņun yëlënd bëte doro doro eyamb ed dal ed xaniwëk gër orën el. ³³ Gayikwa eyamb ed ko yëlënd Kaxanu el ex ar fedawëk gër orën an, do ko yëlënd aniyan gër ngwën ro an.» ³⁴ Ata re këni: «Awa Axwën, yëlindëbo ngwa din eyamb elo.» ³⁵ Yesu fel këbi: «Wëno ex eyamb ed kē yëlënd aniyan el. Ar ke sëf an din aņo kor na enjo eņ, ar kē ŵa endam an din aņo tel na. ³⁶ Ga re këme, wën awat wat këne, bari ane kwëta ex na. ³⁷ Dek bër ke yël Faba bën asëf këne sëf do din amëni űŵaŵ na. ³⁸ Gayikako gër orën fedaw këme, er yow këme me dind oņandi od ar lawënëgu ke ok, ax gi ex na me dind oņandi odam. ³⁹ Er yandi këņo ar lawënëgu ke in ex gabatak këremo tak na gër bër yël ke: axanin këmo xaninëd gër ecës yatir akey apelatar. ⁴⁰ Eņo ex enimin, er yandi këņo Faba in: ar ke wat yo wëno Asëniw do exe kwëta an ašot ko šot aniyan and din aņ. Ata këmo xanin gër ecës, yatir akey apelatar.»

⁴¹ Ata Bëšëwif bën këni wunëwunand endexëm eņ ga wël këno ga ko re mëne mëņ ex eyamb ed fedawëk gër orën el. ⁴² Er bani rend: «Ajo ba axo gi ex na nde ngwa Yesu, asëniw ar Yosef? Ax gi ex na nde anang nang kënebene

nëm gë sëm? Mondake cëŋ ko rend mëne gër orën fedaw ko?»⁴³ Yesu ga wata këbi, re ko: «Këren ŋunëŋuna na.⁴⁴ Ala ax kor na exo yëlaya gër ndam, ang ax gi ex na Faba, mëŋ ar lawënëgu ke an, wëlaw këŋo. Do wëno ata këmo xanin gër ecës, yatir akey apelatar.⁴⁵ Ga yëgw këni wa bëlawënel bën gër okayëta mëne: Kaxanu këbi ŋana ebi tëyalind dek bela bën. Ar kë baxët osëyali orexëm an do exo ma, ayëlaya ko yëlaya gër ndam.⁴⁶ Eŋo ax macaya ex na mëne ala wat këŋo na Faba Kaxanu, ang ax gi ex na ar xaniwëk gër ndexëm an.⁴⁷ Dal in këmun felënd, ar wăk endam an šotëk aniyan and din aŋ.⁴⁸ Wëno ex eyamb ed kë yëlënd aniyan el.⁴⁹ Bëxarëk bërewën bën yambëguk eyamb ed këni wăcënd man el gër ladawe, barikan ašës šës këni.⁵⁰ Nangin mëne ar kë yamb eyamb ed fedawëk gër orën an, axo nemi na.⁵¹ Wëno ex eyamb ebëngw ed šëlawëk gër orën el. Angëmëne ala exo yamb eyamb elo, din ir din ko liya, do eyamb ed këmo yël el ex eman endam eŋ exo dıyaxën gër ngwën ro.»⁵² Ga wël këno, Bëšëwif bën këni šampërend: «Mondake wa ko xor ebo yël eman endexëm eŋ ene yambe?»⁵³ Na re ko Yesu: «Iyo dal in këmun felënd: angëmëne an yamb ex na eman end wëno Asëñiŋ ar ala eŋ do an ceb ex na ošat oram oŋ, aniyan ax gi ex na gër ola orewën.⁵⁴ Ar kë yamb eman endam do exo ceb ošat oram an kë šot aniyan and din aŋ do wëno axanin këmo xaninëf gër ecës, yatir akey apelatar.⁵⁵ Enimin, eman endam eŋ eyamb ex do ošat oram oŋ ešëb-ceb ex.⁵⁶ Ar kë yamb eman endam do exo ceb ošat oram an ke šosa do mi gi din arabat.⁵⁷ Faba mëŋ ar lawënëgu ke an abëngw exo do wëno gë mëŋ liya këme. Ar ke yamb an gë wëno këmi liya.⁵⁸ Nëkoyin ro eyamb ed fedawëk gër orën el, ax gi ex na ang ed yambëgu këni bëxarëk bërewën do nemira këni el. Ar ke yamb an din ir din ko liya.»⁵⁹ Mondako sëyali babi Yesu gër aciŋ acaleya and gër Kafarënewum.

End aniyan and din eŋ

⁶⁰ Ga baxët këno na, bësëfan bëranjëm gër bër baŋo sëfarand re këni: «Eyeyan elo dek sibëk. Ba noŋo kë xor cëŋ exo baxët?»⁶¹ Yesu, ga wata ko mëne bësëfan bën në eŋunëwuna exëni, wëka këbi: «Ba end re këme eŋ nde šodo këŋun?»⁶² Do and këne wat, wëno Asëñiŋ ar ala an ga këme baka yaŋ gër ed hi bame aŋ cëŋ?⁶³ Angoc aŋ kë yëlënd aniyan aŋ, eman eŋ yowëy ax kor na ex di. Bend fel këmun beŋo bend Angoc ex do beŋo kë yëlënd aniyan aŋ.⁶⁴ Bari ang hi kën ro ako, bërëmar ane kwëta ex na.» Gayikwa Yesu aye nang babi, elod gër ŋanar bër ax ma ex

na endexëm bën. Bëte anang nang baxo noÿo bax ar këno lëxw an. ⁶⁵ Ata ko rend: «Mëñ këmün felaxënënd mëne ala ax yow na gër ndam ang ax gi ex na Faba wëlaw këno.» ⁶⁶ Ata elod amëd aŋo, bësëfan bërëxëm bëränjëm bakana këni gand epoy, seb këni etëfëra edexëm el. ⁶⁷ Ata Yesu wëka këbi bësëfan epëxw gë bëxi bën: «Do wën cëñ, aŋun ñandi ex na nde ene teb?» ⁶⁸ Yaka ko Simoñ Piyer: «Axwën, biyi gër noÿo wa këmi ye? Wëj ga ex wa ar gë eyeyan ed aniyand and din ir din an. ⁶⁹ Do biyi wëk endey eñ ga nang këmi mëne wëj ex Awënek ar Kaxanu an.» ⁷⁰ Yesu yaka këbi: «Ax gi ex na nde wëno yata këñun, wën bësëfan epëxw gë bëxi bën? Barikan, abat şafucara exo!» ⁷¹ Yuda, asëñiw ar Simoñ Isëkariyot, baŋo rend gayikwa gër bësëfan epëxw gë bëxi, mëñ ebax ar këno lëxw an.

7

End bobinëm bor Yesu eñ

¹ Ga xucak eño, Yesu ko sëfërand ebar ed Galile el. Aŋo ñandi bana exo ye gër ed Yude gayik bëlëngw bër Bëşëwif bën aşala bani şaland eno daw. ² Xarak, dam ebax Ofëna or Bëşëwif or baner ol. ³ Ata bobinëm bor Yesu re këni: «Kanil ey ye gër ebar ed Yude eni watëx dek bësëfan bërëy bën bebër këy rind bën. ⁴ Ar kë şaland eno nang bela an, axo dind na beÿ gër ed ano watënd na. Angëmëne becarax beño këy rind, masiyanal gër ngwën ro.» ⁵ Enimin bobinëm dëñ ano kwëta bana. ⁶ Ata Yesu yaka këbi: «Apëxëd andam aŋ ax ŋatëgu ex na pere, barikan andewën aŋ and din ex. ⁷ Bela bër gër ngwën ro bën ani kor na enun cus. Barikan aşus şus këne wëno gayik areya këme reyand mëne bandixa bandëbën baŋ bañëñëxax ex. ⁸ Yeyin ngëñ wën yaŋ gër ofëna. Wëno ame ye na gër ofëna olo gayik apëxëd andam aŋ ax ŋat ex na pere.» ⁹ And re ko eño aŋ, Yesu bayi ko gër ebar ed Galile.

End Ofëna or baner eñ

¹⁰ And ye këni bobinëm gër ofëna aŋ, Yesu ye ko bëte yir fo, aŋo ñandi bana eno wat bela bën. ¹¹ Ata bëlëngw bër Bëşëwif bën këno şalarand gër ofëna do këni wëkarënd: «Awa feye exo ajo?» ¹² Ata gër bëmëxwër, onëkënëkar od në endexëm ok mbaŋ ebax. Bërëmar are bani rend: «Ala ar şenene exo.» Bëşëxen bën: «Ali anambeli këbi nambelind bela bën!» ¹³ Bari ala abax yeyan na poyoma endexëm eñ, ga banëbi yëdand bëlëngw bër Bëşëwif bën.

¹⁴ Anëka hi bax loxo ir ofëna in mërëxand and ye ko Yesu yaŋ gër Aciw and Kaxanu aŋ, gër ed babi sëyalirand

bela. ¹⁵ Ata bëlëngw bër Bêşewif bën, ga këbi şaran, këni wëkarënd: «Mondake nang ko Oñëgw Omënëk ok mënj ar ax tÿya ex na an.» ¹⁶ Ata yaka këbi Yesu: «Osëyali oram ol, or ar lawënëgu ke ex, bari ax gi ex na oram. ¹⁷ Ar ex awelëk ar exo di oñandi od Kaxanu an, anang ko nang osëyali oram ol, ba gër Kaxanu nde xaniwëk ba wëno fo nde kë yeyandërand. ¹⁸ Ar kë yeyandërand er yerëtëk ko gë andexëm an, eno cëkwënd ko şaland. Barikan, ar kë şaland enjaran end ar lawënëgu këno an, ar ðal hi ko do osëmbak ax gi ex na gër ndexëm. ¹⁹ Ax gi ex na nde Moyis yël kënjun acariya and Kaxanu aņ? Barikan wën, gabatak ax tÿfënd na acariya aņo. Inewña kën şalaxënënd ene ðaw?» ²⁰ Ata amëxwër aņ yaka këno: «Wëj ar gë bÿyël ey! Noņo kë şaland exi ðaw?»

²¹ Yesu yaka këbi: «Emat fo ri këme do wën ðek şarandëra kënjun. ²² Moyis sëyali kënjun oxac or bëtöx bëtöşan ol, (xarak ax gi ex na Moyis yerëtëk gayikako gër bëxarëk xaniwëk). Do ax gi ex na nde wën axac këno xacënd ala an yatir akey and eteyëta dëņ? ²³ Angëmëne axac këno xacënd ala yatir akey and eteyëta këdi kën yepën acariya and Moyis aņ, inewña xoÿëanaxën këne wëno ar fakën këno yer ala an gë akey and eteyëta aņ? ²⁴ Tebin ekiti ed bela el ang kënjun wëndanënd wën ak. Kitiyindën şenene!»

²⁵ Ata Bëyerusalem bërëmar këni rend: «Ax gi ex na nde ajo këno şaland eno ðaw? ²⁶ Barikan nëkodo wa ga ko yeyandërand poyoma, do ala aņo kexënd na! Anëka nde xwita këno bëlëngw bën mënë mënj dëņ ex Afexën an? ²⁷ Barikan, ajo ro anang nang këne gër ed xaniw ko. Xarak Afexën an and ko yow aņ, ala ax nang na gër ed xaniw ko.» ²⁸ Ata Yesu, ga këbi sëyalira bela bën gër yangana ir Aciw and Kaxanu, xeÿ ko: «Wën anang nang këne do anang nang kën gër ed xaniw këme! Barikan wëno ame yow ex na gë oñandi odam. Ar lawënëgu ke an ðal exo, bari ano nang ex na. ²⁹ Wëno anang nang këmo, gayikwa gër ndexëm xaniw këme, do mënj lawënëgu ke.» ³⁰ Bela bën këni şaland eno tëra, bari gabatak aņo tëra bana gayik ax ŋat bana pere apëxëd andexëm aņ. ³¹ Ata gër amëxwër, bërãnjëm wã këni end Yesu eņ do këni rend: «And ko yow Afexën aņ, becarax bend ko ri beņ anëmëca nde kë nëmëca bend ajo beņ?»

End etëra ed Yesu eņ

³² Ofariseņ ok wël kënëbi bërãnjëm gër amëxwër ga këni nëkënëkar end Yesu eņ. Ata bëşadaxan bëlëngw bën do gë Ofariseņ ok lawën kënëbi bënëkona bën eno tëraw. ³³ Ata re ko Yesu: «Në erebat bayi këne pere imëd, me bakaxën

gër ar lawëneğu ke. ³⁴ Aşalara këne şalara bari ane wat na. Do gër ed këme hi, wën an kor na en yeli.» ³⁵ Ata këni wëkarënd Bëşewif bën: «Feye ngwa ko ye do enëjo neme? Aye nde ko ye ed şapërëra këni Bëşewif gër bër enëng ecëxe, ebi tÿyalirax bër ani gi ex na Bëşewif bën? ³⁶ Ine ngwa wacayak eyeyan ed wëleli kënëjo elo: “Aşalara këne şalara bari ane wat na. Do gër ed këme hi, wën an kor na en yeli.”»

End akey apelatar and Ofëna or baner eņ

³⁷ Yatir akey apelatar and ofëna ebax akey atëm aņ. Ata Yesu, ga xani ko xwiriş, xeş ko: «Ar sel këjo an, yowëlexo mo yël exo ceb. ³⁸ Ar ke xwëta an, men ond këmo yël oņ ang oşëm or men ond anıyan fo kë şana ex pesënd gër yomb irexëm, ang rek Oñëgw Omënëk ak.» ³⁹ End Angoc and Kaxanu and ebax eni cot bër këjo xwëta eņ baxo yeyanënd mondako. Amëd aņo, Angoc aņ axo yow bana pere gayik ax ıat bana and kë şanaya enjaran end Yesu eņ. ⁴⁰ Bërëmar gër amëxwër ga wël këni er baxo yeyanënd in, këni rend: «Enimin, ajo ex Alawënel an.» ⁴¹ Bëjo këni rend: «Ajo ex Afexën an!» Bëşëxen re këni: «Ba gër ebar ed Galile nde ebax exo kaniw Afexën an? ⁴² Ax gi ex na nde Oñëgw Omënëk dëj rek mëne Afexën an ar andëwëra and Dafid ko hi do ar gër Betëlexem, angol and Dafid aņ?» ⁴³ Ata bër gër amëxwër bën xucarëra këbi në end Yesu. ⁴⁴ Bërëmar aşandi şandi bafi eno tëra, bari gabatak ax yëxw bana eņo.

End bëlëngw bër Bëşewif eņ

⁴⁵ Bënëkona bën, ga baka këni gër bëşadfaxan bëlëngw do gër Ofariseņ, wëkax kënebi: «Ine cëj bayik ano mëlax ex na?» ⁴⁶ Yaka këni bënëkona bën: «Ar kë yeyanënd mondako, biyi elod amo wël ex na.» ⁴⁷ Ata yaka kënebi Ofariseņ ok: «Wën bête, anëka nde seb këno eņun nambeli? ⁴⁸ Awat nde wat këno alëngw ar Bëşewif ba fariseņ ir wăk endexëm? ⁴⁹ Bari amëxwër aņo, bër wë këbi exëni, ani nang ex na acariya and Moyis aņ!» ⁵⁰ Ata Nikodem, ar ye bax gëmëd eni watër gë Yesu an, wëka këbi: ⁵¹ «Acariya andëbi aņ, anëp nde këjo nëpënd ala xarak bëxiti bën ano baxët ex na pere do ani nang ex na pere er ri ko in?» ⁵² Yaka këno: «Agalile nde hi këy wëj bête? Calal aye ata këy wat mëne alawënel gabatak ax kaniw ex na gër ebar ed Galile.»

End asoxari ar orekar eņ

⁵³ [Ata ga xucak eņo, ala kala wăşı ko gër iciw indexëm.*

* 7:53 7.53 Bengas bënd gër Atëfëtan and Şaj 7.53 xali 8.11 ax gi ex na gër bakayëta bakarëk.

8

¹ Ga xucak eņo, Yesu ye ko yaņ ġer etënd ed ġe baņarëka. ² Barikan mopëd ġëbër, ga baka ko ġer Aciw̃ and Kaxanu, barërëġu këni đek bulunda in. Ga yëpa ko, këbi sëyalirand. ³ Ata bëşalen do ġe Ofariseņ sëraw këno asoxari ar fënga këno në orekar. ⁴ Ga xwëşan këno mërëxand, re këni: «Asëyali, asoxari ajo në orekar fëngaw këmo. ⁵ Acariya and Moyis aņ ga rek mëne bësoxari bërako bën mopëtëra yap këbi xali eni cës. Awa wëj ake re këy?»

⁶ Ga re bani eņo, atëy bano rind eno nagaşanaxën. Barikan Yesu rëngw ko do ko yëġwënd ġe imasa in ġer ebar. ⁷ Ga këno nëyali ebi pel ang këni ri ak, Yesu ga rëngwëta ko, re ko: «Ar ġe eñëñëxax këm an, ñanaleņo epët el.» ⁸ Rëngw ko gaşëxe do ko yëġwënd bëte ġer ebar. ⁹ And wël këni eyeyan elo aņ, şapërëra këni abat abat, ga yana këni bëxarëk bën. Bayi këni Yesu ġe asoxari an na ġer ed xwëşan bano mërëxand. ¹⁰ Ata rëngwëta ko Yesu, wëka këņo asoxari an: «Oko feye exëni bër baxi lëxwënd bën? Ala axi nëp ex na nde?» ¹¹ Yaka ko asoxari an: «Axwën, gabatak axe nëp ex na!» Ata re ko Yesu: «Wëno bëte ami nëp na. Maỹil, bëte din kërey mendëra na mondako.»]

End angoben and ngwën eņ

¹² Yesu, ga bakan ko osëyali ol, ko rend: «Wëno ex angoben and ngwën aņ, ar ke sëf an angoben and kë wëland ġer aniyan aņ ko şot, din axo ġi na ġer ecamëđan.» ¹³ Ga wël këni eņo, Ofariseņ ok re këni: «Awa wëj ġe andey këy reyand osede orey ol, do osede olo ax ġi ex na đal.» ¹⁴ Ata Yesu yaka këbi: «Aỹap yapëk ene kwëta ado ga këme reyand ġe andam aņo dëņ er eme in. Osede oram ol đal ex gayikwa wëno anang nang këme ġer ed xaniw këme do ġer ed këme yend. Bari wën, an nang ex na ġer ed xaniw këme, bëte an nang ex na ġer ed këme yend. ¹⁵ Wën bela fo hi kën do këne xitind. Wëno ala amo kitind na. ¹⁶ Do angëmëne wëno xiti këņo ala an, kiti ino ind đal kë hi gayik ame ġi ex na gabat: ġe Faba, mëņ ar lawëñëġu ke an, bar këmi. ¹⁷ Aỹëġw yëġw këni ġer acariya andewën mëne osede or këni reya bela bëxi bëjo đal ex. ¹⁸ Wëno dëņ kë reyand osede or hi këme ol do bëte Faba, mëņ ar lawëñëġu ke an, në edeya exo endam eņ.» ¹⁹ Ata wëka këno: «Feye ngwa hi ko sorix?» Yaka këbi: «Wën ane nang ex na wëno, bëte ano nang ex na Faba. Kido anang nang bane, anang nang dono Faba.» ²⁰ Mondako felëra babi Yesu ga këbi sëyali ler ġer akwëtaya and oyël, ġer yangana ir Aciw̃ and Kaxanu. Bari gabatak aņo tëra bana gayik ax ņat bana pere apëxëd andexëm aņ.

End Ar yaŋ gër orën eŋ

²¹ Yesu fel këbi bëte: «Ga këme yend ako, wën aşalara këne şalara bari ane wat na. Awa eñëŋënax endewën eŋ këŋun nemin. An kor na ene tëfëli gër ed këme yend.»
²² Na Bëşewif bën këni rend: «Ga ko rend ako ane kor ex na enëŋo tefe gër ed ko yend, ba alaŵaya nde ko laŵaya?»
²³ Ata re ko Yesu: «Wën bër gëd ro hi kën, wëno ar yaŋ hi këme, ame gi ex na ar ngwën iŋo ro. ²⁴ Mëŋ felaxën këmun mëne beñëŋënax bendewën beŋ këŋun nemin. Angëmëne an kwëta ex na mëne Wëno ex ar hi këme an, beñëŋënax bendewën beŋ këŋun nemin.»
²⁵ Ata wëka këno: «Do wëj, noŋo ngwa hi këy?» Yaka këbi Yesu: «Ax gi ex na nde elod gër ŋanar felëra këmun? Ado në end inewã ngwa këmun yakaxën?»
²⁶ Wëno bebëranjëm reyadome endewën eŋ mun kitixën. Barikan, ar laŵënëgu ke an kë reyand däl in do er wëleli këmo in këme reyand gër ngwën ro.»
²⁷ Bela bën abi pëni bana mëne end Sëm Kaxanu eŋ babi felërand mondako.
²⁸ Ata re ko Yesu: «And këne xaŵ wëno Asëniŵ ar ala aŋ, ata kën nang mëne wëno hik do ŋoweŷ ame dind na gë or gapak oram. Er këmun felënd in, Faba sëyaliw ke. ²⁹ Wëno gë ar laŵënëgu ke an bar këmi, axe teb ex na gabat gayik wëno din këme rind er ūan ko in.»
³⁰ Ga wël këni eyeyan elo, bëranjëm ŵã këni endexëm eŋ.

End edacët ed gër oxadëp eŋ

³¹ Ata Yesu fel këbi Bëşewif bër ŵã bax endexëm bën: «Ga xwëtaya xwëtaya kën gër onden ondwën er këme sëyalind in, ata kën hi enimin bësëfan bëram. ³² Anang kën nang däl in do däl ijo këŋun racët gër oxadëp.»
³³ Ata yaka këno: «Biyi bërandëwëra and Abëraxam bën nde këyëbo rend aracët këyëbo racët gër oxadëp? Biyi elod ami gi ex na okadëp, mondake cëŋ këy xorënd ey de: “Bër yaya kën hi?”»
³⁴ Yesu yaka këbi: «Däl in këmun felënd, ar kë wëndërand yo xadëp ir eñëŋënax hi ko. ³⁵ Ar hik asëniŵ an kë bayind laŋ gër ekun ed rëw këno. Bari xadëp in axo bond na din. ³⁶ Awa angëmëne wëno Asëniŵ ar Kaxanu an racët këŋun gër oxadëp, bëtëdin an bo na okadëp. ³⁷ Anang wa nang këme mëne wën bërandëwëra and Abëraxam hi kën. Barikan në ecalane ene daw. Eyeyan edam el xey këŋun en kwëtaya. ³⁸ Wëno, er watëgu këme gër Faba in këmun felënd. Do wën, kën rind er wël kën gër sorix irewën in.»
³⁹ Yaka këno: «Abëraxam ex de, axarëk arebi an.» Ata re ko bëte Yesu: «Angëmëne obaş or Abëraxam hi kën, diyindën bebër baxo rind bën. ⁴⁰ Barikan gërëgako, wën në ecalan ene daw, wëno ar fel këŋun däl ir wëlëgu këme gër Kaxanu an. Eŋo, Abëraxam elod axo di ex na.

41 Wën, beber wateli këno sorix irewën bën kën rind.» Ata yaka këno: «Biyi ami gi ex na de obaş or rëw kënëbi në asëk alakirand fo; Kaxanu gabat ex Faba irebi.» 42 Ata re ko Yesu: «Kido Kaxanu ebax Sorix irewën, aňan ħan done gayik gër ndexëm şanëgu këme xali yow këme. Mëñ lawñëngu ke, ame yow ex na ayow fo. 43 Er bayik anjun penixënënd na eyeyan edam in, an korënd na en baxët. 44 Şabucara in ex sorix irewën, mëñ kën rixënënd oňandi odexëm ok. Mëñ elod gër ýanar hi ko anemin ar bela. Axo deyand na dal in gayik ado dal dëñ ax gi ex na gër ndexëm. Nand ko nëgwëşënd yo ola orexëm ol kë şanayand gayik anëgwëş exo. Gër ndexëm ýanak enëgwëş eñ. 45 Wëno ar këñun felënd dal an, ane kwëta ex na! 46 Ang hi kën ro ako, noýo kë xor ex deya mëne wëno na wëndëra këme na? Angëmëne dal in këmun felënd, ine cëñ bayik ane kwëtaxënënd na? 47 Ar Kaxanu an abaxët ko baxët eyeyan ed Kaxanu el. Wën an baxëtënd na gayik an gi ex na bër Kaxanu.»

48 Aňo yaka këno Bëşëwif bën: «Ax gi ex na nde dal këmi rend mëne wëj Asamari ey, ar gë bëyël ey?» 49 Na re ko Yesu: «Ame gi ex na ar gë bëyël. Wëno Faba fëb këmo, bari wën ayepan këñun yepanënd endam eñ, ane pëb ex na.» 50 «Wëno ame caland na ene cëkw bela. Abat ex ar kë şaland ene cëkw an, do mëñ ex ar kë xitind an.» 51 «Dal in këmun felënd, ar kë xwëtaya eyeyan edam an, din axo tÿyi na ecës el.»

52 Ata re këni Bëşëwif bën: «Gërëgako, anëka dëñ nang këmi mëne enimin wëj ar gë bëyël ey. Abëraxam aşës şës ko, bëlawënel bër Kaxanu bën bëte aşës şës këni, do wëj këy rend mëne ar kë xwëtaya eyeyan ed ey an din axo tÿyi na ecës el. 53 Ba wëj nde xuca këño Abëraxam, axarëk arebi an, gayikako mëñ aşës şës ko? Bëlawënel bën aşës şës këni bëte. Wëj noýo këy yëland hi këy?» 54 Ata yaka ko Yesu: «Angëmëne wëno fo kë şëkwayand, enjaran endam eñ xaf-xaf ex. Faba wa ke şëkwënd, mëñ ar kën rend mëñ ex Kaxanu, ar xwën këñun an! 55 Ado wëno wa nang këño, wën ano nang ex na. Wëno anëgwëş hi dome ang wën ak kido are bame rend mëne amo nang ex na. Barikan, anang wa nang këmo xali xwëtaya këme eyeyan edexëm el. 56 End Abëraxam, axarëk arewën eñ cëñ, gë onënga fo baxo yëlarand end yatir këme yow eñ. Ata and wat ko akey aňo aň fuñara këño.» 57 Na re këni Bëşëwif bën: «Ado wëj axi tək ex na pere bëniy ofëxw oco nde këy rend awat wat këyo Abëraxam.» 58 Yesu yaka këbi: «Dal in këmun felënd, damana exo gi Abëraxam wëno hik.» 59 Ga wël këni eño, wëdëra këni ñat oxaý oñ eno pëtëraxën. Na ga ýaf ko Yesu

kwël şan ko Aciw̃ and Kaxanu aŋ.

9

End Yesu do gë aşiw̃ëk eŋ

¹ Akey amat, Yesu ga ko xuca në ingol wat këŋo ala ar rëweli këno mondew̃eli oşiw̃. ² Wëka këno bësëfan bërëxëm bën: Asëyali, noyo wa wëndërak mën rëwaxën këno ala ajo aşiw̃ëk? Ba mën nde ba bëxarëk bërëxëm nde? ³ Yaka këbi Yesu: Ax gi ex na mën, ax gi ex na bëxarëk bërëxëm bën wëndërak. Barikan, gë oşiw̃ orexëm olo këbi w̃asin Kaxanu bela bën bebër ko rind bën. ⁴ Diyenindënëŋone Kaxanu, mën ar law̃ëngu ke an nand yapëk na gayik ayow kë yow amëd and ala ax kor na eŋo diyenin. ⁵ Në amëd and hi këme gër ebar ro na, wëno ex angoben and ngwën aŋ. ⁶ Ga yeyan ko mondako, sëp ko gër ebar. Nega ko obar ok gë bato bandexëm baŋ do nëm këŋo aşiw̃ëk an gër bangës. ⁷ Fel këŋo: «Yel ey dëxasax gër anjer and Silowe.» (Ow̃ac olo er w̃acayak Arolaw̃ën). Awa ga ye ko, rëxasax ko do nand baxo wërëşëtand na şiw̃ëta ko. ⁸ Bëraketa andexëm bën do dek bër baŋo watërand ga ko xararand bën këni wëkarënd: «Ax gi ex na nde ajo bax xararand moŋëpa?» ⁹ Bërëmar këni rend: «Mën ex.» Bëjo: «Ali, awëndër fo wëndër këni.» Barikan, mën ko rend: «Wëno dëŋ ex de.» ¹⁰ Ata na wëka këno: «Mondake wa şiw̃ëta këy?» ¹¹ Yaka ko: «Ar këno w̃acënd Yesu an negak obar, nëm ke gër bangës do fel ke me ye me dëxasax gër anjer and Silowe. Ga ye këme rëxasaw këme, şiw̃ëta këme.» ¹² Wëka këno bête: «Do feye wa exo ala ajo?» Yaka këbi: «Wëno ame nang ex na.»

¹³ Na wëla këno ar şiw̃ëtak an gër Ofarişëŋ. ¹⁴ Xarak yatir nega baxo Yesu obar do şiw̃ëtaxën këŋo ala ajo akey and eteyëta ebox. ¹⁵ Ata Ofarişëŋ ok wëka këno bête ba mondake şiw̃ëta ko. Yaka këbi: «Obar nega baxo gë bato bandexëm baŋ do nëm ke gër bangës, ataŋ ga rëxasa këme, watëra këme.» ¹⁶ Ofarişëŋ odëmar are bani rend: «Yesu axo kaniw ex na gër Kaxanu gayikako axo pëbënd na akey and eteyëta aŋ.» Bête odëmar are bani rend: «Kido aw̃ëndëran ebaxo adoxo xor na exo di becarax bënd këŋëŋo watelinde beŋ.» Ata në eŋo xucarëra babi. ¹⁷ Wëka këno bête ar şiw̃ëtak an: «Do wëj ake yëla këy end ar şiw̃ët ki ajo eŋ?» Yaka ko: «Alaw̃ënel ar Kaxanu exo.»

¹⁸ Bari, bëlëngw bër Bëşëwif bën ani kwëta bana mène aşiw̃ dëŋ şiw̃ baxo ala ajo. ¹⁹ Ata wëka kënebi bëxarëk bërëxëm bën: «Ajo nde ex asëniw̃ arewën ar kën rend mène aşiw̃ëk rëw̃ këno an? Do mondake cëŋ ko watërand

gërëgako?» ²⁰ Yaka këni bëxarëk bërëxëm bën: «Biyi er nang këmi mëne itox indebi exo, do aşiwëk rëw këmo. ²¹ Barikan end mondake ko watërand gërëgako eŋ, ami nang ex na. Ami nang ex na bête ba noŋo ſiŵët këŋo. Mëkayino mëŋ dëŋ, afirik ga exo wa, afel këŋun fel.» ²² Ga banëbi yëdand bëlëngw bër Bëšëwif bën yakaxën bani mondako. Awël wël bani mëne ar kë wã yo mëne Yesu ex Afexën an, aŵaŷ këno wãŷ gër aciŵ acaleya andebën. ²³ Mëŋ rexën bani bëxarëk bërëxëm bën mëne afirik exo, eno mëkara mëŋ dëŋ. ²⁴ Ofariseŋ ok ga wãc këno akinëm ar ſiŵëtak an, re këni: «Cëkwalo Kaxanu. Ala ajo aŵëndëran hi ko. Biyi cëŋ mondako nang këmi.» ²⁵ Yaka këbi: «Angëmëne aŵëndëran hi ko wëno ame nang ex na. Emat ex end nang këme eŋ: aşiwëk hi bame, gërëgako në ewatëra me.» ²⁶ Ata wëka këno gašëxe: «Ake nde ri ki? Mondake ſiŵët ki?» ²⁷ Yaka këbi: «Anëka ga fel këmun wa do wën ane baxët ex na. Inewã ŷandixën këŋun ene wël gašëxe? Ba en gi wën bête bësëfan bërëxëm nde ŷandi këŋun?» ²⁸ Na ſirëra këno këni rend: «Wëj wa ex asëfan arexëm an. Biyi cëŋ bësëfan bër Moyis hi këmi. ²⁹ Biyi er nang këmi mëne Moyis wëlanëgu këbo eyeyan ed Kaxanu el. Bari ajo, ami nang ex na gër ed xaniw ko.» ³⁰ Yaka këbi: «Awa wëno në ecaran exe end mëne wën an nang ex na gër ed xaniw ko eŋ. Barikan mëŋ ſiŵët ke de! ³¹ Anang nang këne mëne Kaxanu abi yakalind na cale iŋ bëwëndëran bën. Barikan, ar fëb këŋo Kaxanu an, ar kë rind oñandi odexëm an, ajo këŋo yakalind cale iŋ. ³² Elod ane wël exe na end ala ar këbi ſiŵëtënd bër rëwëli këñëbi oſiŵ. ³³ Kido ala ajo axo kaniw bana gër Kaxanu, ŷowëŷ adoxo xor na exo di.» ³⁴ Ata yaka këno: «Yama wëj ar rëw këni aŷëŋënax gër beñëŋënax an nde këbo sëyalind gërëgako!» Ata wãŷ këno exo can.

End oſiŵ or onden eŋ

³⁵ Ata Yesu wël ko mëne aŵaŷ wãŷ këno ala ajo. Ga fed këni, wëka këŋo: «Wëj axwëta nde xwëta këyo Aſëñiŵ ar ala an?» ³⁶ Yaka ko: «Aſëyali, noŋo wa hi ko mëŋ këmo xwëtaxën?» ³⁷ Na re ko Yesu: «Në ewat dëŋ eyo, wëno ar ki felarënd ajo.» ³⁸ Ata re ko ar ſiŵëtak an: «Axwën, axwëta xwëta këmi.» Na foxi ko, do këŋo ſalend. ³⁹ Re ko bête Yesu: «Wëno kiti wëlaw këme gër ngwën ro: bëſiŵëk bën eni watërand, do bër kë watërand bën eni ciŵ.» ⁴⁰ Ofariseŋ od xeta baŋo ok ga wël këni eyeyan elo, wëka këno: «Ba biyi bête bëſiŵëk nde hi këmi?» ⁴¹ Yesu yaka këbi: «Kido aſiŵ ſiŵ ban, an mendëra dona. Barikan, ga kën rend ako

awatëra kën watërand amena andewën aŋ monëka lëka kënun.»

10

End axadac ayekax eŋ

¹ Ata re ko bête Yesu: «Dal in këmün felënd, ar bayik ax dilënd na gër ebët ed kece ir opeÿ, do ko radand mondaça an, arek axeÿax exo. ² Barikan, ar kë lilënd gër ebët an, mën ex axadac ar opeÿ an. ³ Anëkona ar ebët an këŋo ŝengëntënënd exo dilaxën, do opeÿ ok axwita këni xwitand oniŵ orexëm ol. Ata këbi ŵac fac opeÿ odexëm ok ir ex kala gë oŵac orexëm ol eni can do kwël eno tëfa. ⁴ And këbi nęcët dek opeÿ odexëm aŋ, exo dëngw do bën eno tëfand ga ŵër këni oniŵ orexëm ol. ⁵ Ala ar ano nang ex na an, ado ebi macërand, ano tëfa na. Ata këni ŝapër eno ŋawëta gayik ani mër ex na oniŵ or bëliyer ol.»

⁶ Apënëtal aŋo fel babi Yesu, bari bela bën abi pëni bana er baxo rend in.

⁷ Yesu fel këbi bête: «Dal in këmün felënd, wëno ex ebët ed gër ed këni lilënd opeÿ el. ⁸ Dek bër yowëk damana me ŋatëgu bën bërek bëxeÿax ex. Bari opeÿ ok anëbi faxët ex na. ⁹ Wëno ex ebët el! Ar kë xuca gër ndam an afex ko fex. Alil ko lil, aŝan ko ŝan do exo cot er ko yamb in. ¹⁰ Arek an er ko yowënd wayët: orek, edaw, enëxëndëran. Barikan wëno er yow këme eni cot oyel oram ol aniyan aŋ do gë obetak or din ol.

¹¹ «Wëno ex axadac ayekax an. Axadac ayekax an, ayëlaya ko yëlayand aniyan andexëm aŋ, aŵelëk hi ko exo cës në end oyel orexëm. ¹² Barikan, ariyenin an axadac fo këbi xadacënd oyel ol, abi kwën ex na. Sam ebi watëgu ojëlemu ok, oyel ol këbi ŷaŋëtand exo gër. Ata ojëlemu ok, oko enëbi tëra oyel ol, oko enëbi yęc eni capërëra. ¹³ Ariyenin an ahër ko hërënd gayik në end acosa fo këbi xadaxënënd oyel ol, aŋo balënd na endebën eŋ. Wëno ex axadac ayekax an. ¹⁴ Anang nang këmëni oyel oram do bën anang nang këne; ¹⁵ ang nangër këmi wëno gë Faba ak. Aŵelëk hi këme me yëlaya aniyan andam aŋ gër ecës në end oyel oram na. ¹⁶ Oyel oŝexe ŝot këmëni na or ax gi ex na gër kece ijo ro, afo mëni mëlau. Oyel olo, awël këni ŷana eni wëlënd oniŵ oram ol do mëni bar eni gi kece ibat, mëni kaxadaxënënd wëno gabat. ¹⁷ Faba iram aŝan űan ke gayik aŵelëk hi këme me cës në end oyel oram. Ado me yëlaya gër ecës, axana këme xana aniyan andam aŋ and xani gër ecës aŋ. ¹⁸ Ax gi ex na ala ke law, barikan gë andam aŋo dën këme yëlaya. Aŝot ŝot këme ojaw od me

tebaya ene daw, bête aŋot ŋot keme ojaŋ od me kani gër ecës. Mondako ex apela and yëlëgu ke Faba aŋ.» ¹⁹ Ata xucarëra këbi gaŋëxe Bëŋewif bën ga wël këni eyeyan elo. ²⁰ Bëranjëm këno rend Yesu: «Ajo ar gë bëyël exo! Ado aŋenëk ex, inewa këno baxëtaxënënd?» ²¹ Bëjo këni rend: «Eyeyan elo ax gi ex na de ed ar gë bëyël. Bëyël bën anëbi kor na enëbi ciwët bela.»

End emëŋen ed Yesu eŋ

²² Amëd and gë ayem isëm aŋ hi bax, ata hik ofëna or Aciŋ and Kaxanu ol gër Yerusalem*. ²³ Ga yow ko Yesu gër Aciŋ and Kaxanu, ko yexërand gër yangana, gër lilaya ir wacan bano Salomon. ²⁴ Ata xeta këno jey Bëŋewif bën do wëka këno: «Xali niye wa këyëbo seb mi cakirand endey eŋ? Angëmëne wëj ex Afexën an pelëlëbo fac.» ²⁵ Yesu yaka këbi: «Ga fel këmün wa, bari ane kwëta ex na. Er kë reyand osede oram in ex bandixa band keme rind gër oŋac or Faba baŋ. ²⁶ Bari wën ane kwëta ex na gayik an gi ex na oyel oram. ²⁷ Oyel oram ol aŋër aŋër këni oniŋ oram ol. Wëno anang nang këmëni do bën asëfa këne sëfand. ²⁸ Wëno këbi yëlënd aniyän and din aŋ. Din ani nemi na do ala ax kor na ebi kwëcët ga lëkaya këmëni ako. ²⁹ Faba, mëŋ ar yëmbëta këbi bela dek an, yël ke oyel olo. Do ala ax kor na ebi kwëcët gër otaxan odexëm. ³⁰ Wëno gë Faba, arabat hi këmi.» ³¹ Ata Bëŋewif bën ga wël këni eŋo, ŋat oxaŋ oŋ gaŋëxe eno pëtëra xali eno daw. ³² Ata re ko Yesu: «Mbaŋ ex benjekax bënd gër Faba bënd wäsin këmün beŋ. Do në end fe yändixën këjun ene pëtëra?» ³³ Ata bëlëngw bër Bëŋewif bën yaka këno: «Wëj ar ex ala fo do këy rend mëne Kaxanu hi këy, në ecir eyo Kaxanu. Në eŋo yändixën këbo mi pëtëra, ax gi ex na në end enjekax end ri këy.» ³⁴ Yesu yaka këbi: «Ga yëgw këni wa gër acariya andewën mëne Kaxanu rek: Wën bête okaxanu hi kën. ³⁵ Oñëgw Omënëk mondako wac këbi okaxanu bër wëlanëgu këbi eyeyan ed Kaxanu bën (do gër Oñëgw Omënëk, gabatak ax kor na exo yepën). ³⁶ Wëno yata ke Faba Kaxanu do laŋwënegu ke gër ngwën ro. Do wën këne rend mëne në ecir emo gayik ako re keme wëno ex Aŋëniŋ. ³⁷ Angëmëne ame dind na bandixa band Faba baŋ, kërene kwëta na! ³⁸ Barikan, në ediyenin emo Kaxanu ado bayik ane kwëta ex na. En mado wa ndakaŋ endam eŋ në end bandiyen baŋo. Ata aye nangëdon mëne wëno gë Faba arabat emi.»

³⁹ Ata na Bëŋewif bën këni ŋaland bête eno tëra Yesu, barikan ŋana këbi na. ⁴⁰ Ga xegëta ko na gaŋëxe Yurëdeŋ

* **10:22** 10.22 Gë ofëna olo bani xwitand Bëŋewif bën akey and fërët këni Aciŋ and Kaxanu aŋ.

in, ñat ko gër ed bafi buyirand bela Şaj Batis and anêka fo aņ, ata bayix ko fën. ⁴¹ Bëranjëm sëfa baņo do këni rend mëne Şaj Batis, ecarax gematak axo di exëna; barikan dek bebër reya ko end Yesu bën dal ex. ⁴² Ata fën bëranjëm wãx këni end Yesu eņ.

11

End Lasar eņ

¹ Aşëxwëra baxëna ar bano wãcënd Lasar gër ingol ind Betani, gër ed lëg bani mënj gë bobinëm, Mari do gë Marët. ² Mari ijo ebax asoxari ar xoş baņo Axwën Yesu gë angiri do fëxwëcën baņo osapar oņ gë omban ondexëm oņ. Abinëm Lasar şëxwëra bax. ³ Ata bër gë abaýe, Mari do gë Marët, lawën këni gër Axwën Yesu eno pelëx mëne ar ñan këņo an şëxwërak. ⁴ Yesu ga wël ko eņo yaka ko: Oşëxwëra olo ax gi ex na or ecës, or eni wataxën bela bën enjaran end Kaxanu ex. Gë oşëxwëra olo këni wat ola or Kaxanu ol gër Asëñiŵ arexëm. ⁵ Yesu mbaņ baņo balënd end bër amimënëra eņ: Marët, gë Mari do gë Lasar. ⁶ Barikan, ga wël ko mëne Lasar şëxwërak bayix ko gër ed hi baxo bakey baki. ⁷ Gër akey atasën, fel këbi bësëfan bën: «Bakane gër ebar ed Yude.» ⁸ Re këni bësëfan: «E Asëyali, ax nêka ex na bëlengw bër Bëşëwif ga bani şaland eni pëtëra gë oxaý oņ do këy rend ene bakaye fën.» ⁹ Ata Yesu yaka këbi: «Ax gi ex na nde gër amëdfëna bapëxëd epëxw gë baki ex? Ar kë yexërand goyat an axo naŵërand na gayik aye ko watërand gë angoben and gër ngwën ro aņ. ¹⁰ Barikan ar kë yexërand gëmëdf an anaŵëra ko naŵërand gayik axo gi ex na gë angoben.» ¹¹ Yesu, ga ñata ko eyeyan elo, fel këbi bête bësëfan bën: «Lasar, lawo irebi nê okwëdf exo. Barikan yene mo nëngëtëx.» ¹² Ata yaka këno bësëfan: «Axwën, angëmëne araş raş këņo, afak ko fak.» ¹³ Enimin, er ýandi baņo Yesu ebi pëni mëne Lasar aşës dëņ şës ko. Er yëla bani bësëfan bën mëne end okwëdf fo ko yeyanënd. ¹⁴ Ata Yesu fel këbi fac: «Lasar anêka şës ko. ¹⁵ Er nëngan ke ga şës ko nand bayik ame ye bana mënj këne xwëtaxën wën. Gërëgako yene gër ed exo.» ¹⁶ Ata fel këbi Toma, ir nëngët bano Didim, bësëfan bëşandaŵ: «Yene, biyi bête ene cësëxëye gë mënj.»

¹⁷ Yesu, and ñat ko gër ingol ind Betani aņ, sëk ko mëne anêka ri baxo Lasar bakey banax gër ýeg. ¹⁸ Ingol ind Betani in ax naŵër bana gë Yerusalem in, nê bapakan batas fo bax. ¹⁹ Bëyude bëranjëm bax yowënd enëbi cëma Marët gë Mari ga lap këno imaýe indebën in. ²⁰ And wël ko Marët mëne Yesu kë ñatëgund aņ, xacëra këņo. Mari bayi ko moñëpa

gër iciw̃. ²¹ Ga fed këni gë Yesu, Marët re ko: «Axwën, kido ro hi bay abaÿe axo cës dona. ²² Barikan, ado gërëgako dëŋ anang nang këme mëne dëk er këyo xara yo Kaxanu aye ki yakali.» ²³ Ata re ko Yesu: «Abinëx axani ko xani gër ecës.» ²⁴ Re ko Marët: «Anang nang këme mëne axani ko xani gër ecës and këni xanira bësësëk aŋ yatir akey apelatar.» ²⁵ Ata re ko Yesu: «Wëno kë xaninënd gër ecës, wëno ke yëlënd aniyani aŋ. Ar kë w̃a endam an gë aniyani ak ko bayi ado exo cës. ²⁶ Ar kë liyand do exe kwëta wëno an, ecës el din aŋo dëkaya na. Aw̃a nde w̃a këy eŋo?» ²⁷ Yaka ko Marët: «Iyo, Axwën aw̃a w̃a këme mëne wëj ex Afexën an, Asëniw̃ ar Kaxanu an, ar ebax ex yow gër ngwën ro an.»

²⁸ Ga ħata ko Marët eyeyani elo, baka ko gër iciw̃. Ata w̃ac këŋo, Mari abinëm do nëkënëka këŋo: «Asëyali aŋ anëka yow ko, në emac exi.» ²⁹ Sam ga wël ko eŋo, Mari xani ko xwiriş, w̃ara ko gër ed hi baxo Yesu. ³⁰ Yesu axo ŋat bana pere gër ingol, gër ed fed bani gë Marët fo bayi baxo. ³¹ Bëyude bër xetëna baŋo Mari gër iciw̃ do bano yifarand bën wat këno ga xani ko aŋand. Ata ga ko şan sëfa këno ga yëla bani mëne gër ŷeg ko yend exo denitarax. ³² And ħat ko Mari gër ed hi baxo Yesu aŋ, lapaya ko gër osapar orexëm, ko rend: «E Axwën, kido ro hi ba ay abaÿe axo cës dona.» ³³ And wat ko Yesu mëne në edenita exo Mari aŋ do bête në etes exëni Bëyude bër sëfaw baŋo bën, hi këŋo ħar eman eŋ do şamina ko gër onden ondexëm. ³⁴ Wëka këbi: «Feye wa wëxëta këno?» Yaka këni: «Axwën yow mi masin.» ³⁵ Yesu ses ko. ³⁶ Bëyude bërëmar re këni: «E, awa mbaŋ baŋo balënd dë end Lasar eŋ!» ³⁷ Bëjo këni rend: «Ok, ax gi ex na nde mëŋ şiwët këŋo aşiwëk an? Axo kor dona nde eŋo pakën Lasar këdi ko şës?»

³⁸ Yesu, ga hi këŋo na bête ħar eman eŋ, sëka ko ŷeg in. ŷeg ijo oxel ebax do fëŋ bani lilaya in gë angaÿ. ³⁹ Ata re ko Yesu: «Dëxëtini tan angaÿ aŋ.» Na rew ko Marët, imaÿe ind aşësëk iŋ: «Axwën, anëka nëmu ko, akey anaxën aŋ ex doro!» ⁴⁰ Yaka ko Yesu: «Ami pel ex na nde ga xwëta xwëta këye awat këy wat enjari end Kaxanu eŋ?» ⁴¹ Ata wedit këni angaÿ aŋ. Yesu ga xeŋa ko orën ol, re ko: «Faba, aye ri këy ga yakali këye. ⁴² Wëno, anang nang këme mëne din këye yakalind. Barikan, në end amëxwër and ex ro aŋo këme yeyanënd eni maxën mëne wëj dëŋ lawënëgu ke.» ⁴³ And ħata ko aŋ, xeÿ ko: «Lasar, canëgu!» ⁴⁴ Ata aşësëk an şanëgu ko, osapar oŋ do gë otaxan ok moceri gë bëcole, do dëxasin mopël kwëc gë anjëm. Ata re ko Yesu: «Pëtërayino tan do tebino exo ye.»

End osit or etëra ed Yesu eŋ

⁴⁵ Ata Bëyude bëranjëm, bër yowëraw bax gër Mari bën, ga wat këni er ri ko Yesu in, wã këni endexëm eŋ. ⁴⁶ Barikan mar ye këni gër Ofariseŋ eni deyax er ri baxo Yesu in. ⁴⁷ Ata bësadaxan bëlëngw bën do gë Ofariseŋ ok wacër këni. Ga yëpaxën këni endey eŋ gër Amara këni wëkarënd: «Mondake wa këne riye? Ala ajo cëŋ nê eñëmb ex de becarax bend ko rind beŋ. ⁴⁸ Angëmëne aseb seb kënëŋone, dek këni wã endexëm eŋ. Ata Bërom bën eni yow eni ñam Aciw and Kaxanu aŋ do enëbo yëcëra enëŋg endebi eŋ.» ⁴⁹ Ata Kayif, mëŋ ar hi bax ašadaxan alëngw niy ijo an, re ko: «Ata wën yowëy an nang ex na de paß gë endey eŋo. ⁵⁰ An nang ex na nde mëne abat yapëk exo cës nê end bulunda ir Isërayel dek gë ex yëcar enëŋg endebi eŋ.» ⁵¹ Yeyanaxën baxo mondako in, ax gi bana anjëlan andexëm fo. Ga hi baxo ašadaxan alëngw aniy aŋo, yeyanaxën baxo ang alawënel fo mëne Yesu kë şës eni pexaxën bulunda ir Isërayel in. ⁵² Enimin, ebi baraxën Kaxanu ekun ebat obaş orexëm ol gër benëŋg dek ko şësaxën, ax gi ex na nê end Bëšëwif fo. ⁵³ Ata elod yatijo xetan babi eno daw. ⁵⁴ Yesu aŋo seb ko eyerëxa ed wat-wat gër Bëšëwif el. Ga xani ko na, ye ko kwël gand ladawe, nê angol bani wacënd Efërayim. Fën xeyërax babi gë bësëfan bërëxëm bën. ⁵⁵ Anëka saxëgu bax Ofëna or Apexa ol, ata Bëšëwif bën këni yend yaŋ gër Yerusalem eni wunëtarax damana ex ŋatëgu Ofëna or Apexa ol. ⁵⁶ Ga këno şalara Yesu këni wëkarënd gër Aciw and Kaxanu: «Mondake yëla kën, ayow nde ko yow gër ofëna?» ⁵⁷ Bësadaxan bëlëngw bën do gë Ofariseŋ ok afel fel banëbi bela bën mëne ar kë nang yo gër ed exo Yesu exo deyad eno tëraxën.

12

End angiri eŋ

¹ Bakey banjongamat bayi bax ofëna or Apexa ol. Ata Yesu ye ko gër ingol ind Betani, gër ed lëg baxo Lasar, ar xanin baŋo gër ecës an. ² Fën ašemëran şemëran bano. Ata Marët këbi lëband, do Lasar hi ko şëf gër bër bax yambërand. ³ Na wëdëgu ko Mari icëlakuŋ ir angiri ir këni wacënd nar, ir xem bax akanji mbaŋ. Xoş ko osapar or Yesu oŋ, do këŋo fëxwëcënd gë omban ondexëm. Ata otëner onëŋgax oŋ xëñëk dek iciw in. ⁴ Aŋo re ko Yuda Isëkariyot, asëfan ar ebax eŋo dëxw Yesu an: ⁵ «Ineŋwa bayik ane pan exe na angiri ijo batama okeme otas, do kodı ir şot done in enëbe dëcaraxëne bëxaŷënaxik bën.» ⁶ Rexën

baxo eņo mēņ arek ebaxo, ax gi ex na de ga bal baņo end bēxaŷēnaxik eņ. Yama ga baxo yambēnd nde kodī ir bano fēxwēnēnd exo mēxwēta gēr imboto in. ⁷ Barikan Yesu re ko: «Tebēlo de, gana-gana fo xoş ko eman endam eņ ond gēr ŷeg oņ. ⁸ Wēn din gē bēxaŷēnaxik bēn ga hi kēn wa, bari wēno ame bo na din gē wēn.»

⁹ Ga wēl kēni amēxwēr and Bēyude aņ mēne Yesu yowēk gēr Betani barērēgu kēni. Eno wat bēte Lasar, ar xanin baņo gēr ecēs an barēraxēnēgu bani, ax gi ex na nē endexēm fo. ¹⁰ Ata bēşadaxan bēlēngw bēn xetan kēfi eno daw bēte Lasar ¹¹ gayik Bēşēwif bēranjēm bafi űawētand ga bano xwētand Yesu.

End Yesu gēr Yerusalem eņ

¹² Ga xeyēk, amēxwēr and bēr yowērAwēk gēr ofēna aņ wēl kēni mēne Yesu kē yowēnd gēr Yerusalem. ¹³ Ata ga sawēgu kēni benid bend baņeŷ, xaca kēno do kēni sarēnd: Hosana, betalexo ar kē yowēnd gē oűac or Axwēn an, Betalexo emun end bulunda ir Isērayel eņ.

¹⁴ Ata Yesu ŷēpa ko yaņ nē ipali. Mondako űata baxo er ŷēgw baxo alawēnel ar Kaxanu an endexēm eņ:

¹⁵ Kēren yēdara na, wēn bēr gēr Siyoņ bēn, Watino emun endewēn eņ,

Nē eyow exo, mo űēpa yaņ nē ipali.

¹⁶ Amēd aņo bēşēfan bērexēm bēn abi pēni bana pere eņo. Barikan, and wat kēni enjaran end Yesu aņ xwita kēni mēne end ŷēgw baxo alawēnel eņ ex. Mēņ xacaxēn bano mondako bela bēn.

¹⁷ Amēxwēr and bēr ebax yatir wāc baņo Lasar exo canēgu gēr ŷeg aņ areya bani reyand end wateli bano eņ.

¹⁸ Nē end ecarax end wēl bani ri ko eņo xacaxēn bano Yesu bura-bura. ¹⁹ Ata Ofarisen ok kēni rexērēnd: «Awat kēn watēnd mēne ŷowēŷ an kor na: ngwēn iņ dek mēņ fo kēno sēfēnd.»

End benēng becēxe eņ

²⁰ Bela bēr benēng becēxe yow bax na gēr Ofēna or Apexa gēr Yerusalem, eno cale Kaxanu. ²¹ Ata sēka kēno Filip, asēfan ar lēg bax gēr Betēsayida an, ingol ind gēr ebar Galile. Wēka kēno: «Asoşan, biyi Yesu ŷandi kēbo mo wat.» ²² Ga wēl ko eņo, Filip fel kēno Andēre, ata bēn bēxi űateli kēni endey eņ gēr Yesu. ²³ Yesu yaka kēfi: «Dodo anēka űatēguk apēxēd and kē şanaya enjaran endam eņ, wēno Asēniű ar ala an. ²⁴ Dal in kēmun felēnd, enedā end bēle end anī wēg ex na gēr ebar eņ, ax cēnand na, emat fo kē bayind. And kēni lap do eni wēg aņ kē şēnand bon.

25 Ar kē ħan nēmēc anıyan andexēm an, anemin ko nemin. Barikan, ar kē şus anıyan andexēm and gēr ngwēn ro an kē şot anıyan and din aŋ. 26 Ar kēŋo ŷandı exe diyeninēnd an, tēfēgulexe. Do gēr ed kēme hi yo na ko hi mēŋ bēte. Ar ŷandı kēŋo exo gi ariyenin aram an, Faba kēŋo wāşēn.»

En ecēs ed Yesu eŋ

27 «Gērēgako yomb iram in anēka şaminak. Ine kēme re? Ba, Faba dacētēle gēr toro iŋo nde? Barikan, me toro mondako yowaxēnēgu kēme. 28 Faba, dafēl ex oŵac orey ol gēr bela!» Ata wēliwēk oniŵ yaŋ gēr orēn do kē rend: «Anēka rafēn kēme do arafēn kēme rafēn gaşēxe.» 29 And wēl kēni bēr gēr amēxwēr bēn oniŵ olo aŋ, mar kēni rend mēne orēn ol xēmak, bējo kēni rend: «Meleka yeyaneli kēŋo.» 30 Ata re ko Yesu: «Nē endewēn wēlixēnēk de oniŵ olo, ax gi ex na nē end oŵac oram. 31 Gērēgako wa ex kiti ind ngwēn iŋo iŋ, gērēgako kēno wāŷ emun end gēr ngwēn ro eŋ. 32 Do wēno and kēne yēn yaŋ nē osēx aŋ kēmēni bar bela bēn dek eni gi bēram.» 33 Ata gē eyeyan elo nangēn babi Yesu ang ko şēs ak. 34 Yaka kēno bēr gēr amēxwēr bēn: «Biyi er fēnēn kēnēbo gēr bakayēta band acariya andebi mēne Afexēn an din ir din ko liya. Mondake cēŋ kēyēbo felēnd mēne Asēñiŵ ar ala an afika kēno fika? Noŷo ngwa ex Asēñiŵ ar ala ajo?» 35 Ata Yesu yaka kēbi: «Ga bayik ako tēkēr angoben and kēŋun ħoband aŋ yexērayindēn nē amēd and hi kēn gē angoben aŋ kēdi kēŋun fēnga ecamēdan aŋ. Ar kē yexērand gēr ecamēdan an axo nangēnd na gēr ed ko yend. 36 Nē amēd and hi kēn gēr angoben aŋ, kwētayin angoben aŋ, en gixēn obaş or angoben.» Ga yeyan ko mondako Yesu, ħawēta kēbi do nem kēno.

End oŋēpēgēnan od Bēşēwif eŋ

37 Bēşēwif bēn, ado ga bani watēnd awat dēŋ becarax bendanjēm bend baxo rind Yesu beŋ, ano kwēta bana.

38 Mondako ħatak er ŷēgw baxo alaŵēnel Esayi in:

«Axwēn, noŷo ngwa ŵak er reya kēmi in?

Noŷo ngwa watēk panga indey iŋ?»

39 Ang sēkwanēnd bani eno kwēta Yesu ak, Esayi aŷēgw ŷēgw ko bēte:

40 «Axwēn Kaxanu fēdēk bangēs bandebēn baŋ,

Mēŋ xemēnēk ogaf odebēn ok,

Kēdi kēni watēra, kēdi kēbi fēni gēr onden ondebēn,

Kēdi kēni nēngwēt ola orebēn ol do eni pak.»

41 Ejo re baxo Esayi ga wat ko enjaran end Axwēn eŋ do Yesu baŋo rend mondako. 42 Ado şēf gēr bēlēngw dēŋ,

bëranjëm w̄a bax end Yesu eŋ. Bari, ga banëbi yëdand Ofariseŋ ok, abani reyara na poyoma këdi kënebi w̄aŷ gër aciw̄ acaleyā. ⁴³ Awa bën er këni ñan bela in fecan babi gë enjara end Kaxanu eŋ.

End eyeyan ed Yesu eŋ

⁴⁴ Ata xeŷ ko Yesu: «Ar ke xwëta an anëka w̄a ko bëte end ar lawëneŋu ke eŋ, ax gi ex na wëno fo xwëta ke. ⁴⁵ Ar këŋo xëbënan endam an, end ar lawëneŋu ke eŋ xëbënan këŋo bëte. ⁴⁶ Wëno ex angoben aŋ, er yow këme gër ngwën ro mëni ŋoba dëk bër kë w̄a endam bën, këdi këni bayi gër ecamëdan. ⁴⁷ Ar kë baxët er këme rend in do axo kwëtaya ex na an, ax gi ex na wëno këŋo nöp gayik ame yow ex na mëni nöp bela bër gër ngwën ro bën. Barikan, mëni pexën yowaxëneŋu këme. ⁴⁸ Ar şus ke an do exo nöp er re këme in ar enöp ex. Eyeyan edam el fo këŋo nöp yatir akey apelatar. ⁴⁹ End këme yeyanënd eŋ ax gi ex na endam, apela and Faba ex, mëŋ ar lawëneŋu ke an. Mëŋ dëŋ felëgu ke eyeyan elo do gë er ŷapëk me tëyalind in. ⁵⁰ Do anang nang këme mëne apela andexëm aŋ kë yëlënd aniyan and din ir din aŋ. Awa er këme rend in, ang felëgu ke Faba ak këme yeyanënd.»

13

End enëbën ed osapar eŋ

¹ Në ecan bayi bax Ofëna or Apexa ol, Yesu nang ko mëne anëka ñatëguk amëd and ko rëxëta gër ngwën ro aŋ exo baka gër Sëm Kaxanu. Mbaŋ ñan babi bësëfan bërëxëm bën ado ga babi sebënd gër ebar ro. Ata w̄asin këbi aŋana aŋo xali gër eŋata. ² Ga këni yambëra ed genëka el, şabucara in anëka şoñ baŋo gër emëkw Yuda, asëniw̄ ar Simoŋ Isëkariyot, eŋo dëxw Yesu. ³ Do Yesu anang nang baxo mëne beŷ dëk sebënan këŋo Sëm, gër ndexëm xaniw ko do fën ko baka. ⁴ Gër ed bani yambërand na, xani ko xwiriş, şudëta ko acud atëm aŋ do xapa ko anjëm gër edum. ⁵ Ata ga rëmb ko men në inöp, ŷana ko këbi nebënënd osapar oŋ bësëfan bën do këbi fëxwëcënënd gë anjëm and xapa baxo gër edum aŋ. ⁶ Na re ko Simoŋ Piyer and ñat ko gër ndexëm aŋ: «Axwën, yama wëj nde eye nebën osapar oŋ!» ⁷ Yaka këŋo Yesu: «Er këme rind in, anang këy nang and kë başana aŋ, bari ax gi ex na gërëgako.» ⁸ Ata re ko bëte Piyer: «Din ame ma na eye nebën osapar oŋ.» Aŋo re ko Yesu: «Angëmëne ami nebën ex na yo osapar oŋ, awa ŷowëŷ axe bar ex na.» ⁹ Yaka ko Simoŋ Piyer: «Awa angëmëne mondako ex Axwën, kërex gi na osapar oŋ fo.

Nebënële bête otaxan ok gë gaf in.»¹⁰ Ata re ko bête Yesu: «Ar buyirak ecede an, dek eman eñ wën ko. Osapar oñ fo ko nebara. Do wën bēwënək hi kën, bari ax gi ex na wën dek de.»¹¹ Yesu aye nang baño ar kēño lēxw an, mēñ rexën baxo mēne ax gi ex na bēn dek wënək.

¹² And fañ ko enebën ed osapar añ, Yesu şudfa ko acud atēm añ do baka ko gër ed bani yambërand. Ata wëka kēbi: «Afëni nde fëni kēñun er rin kēmum in?»¹³ Wën ke wăcënd Asëyali do Axwën, ata dal kën reyand gayik go dēñ ex.¹⁴ Awa angēmēne anebën nebën kēmum osapar oñ wëno ar ex Axwën do Asëyali arewën an, wën bête añap ãapëk en nebëndërend osapar oñ.¹⁵ Amatali rin kēmum, en dixënënd wën bête ang rin kēmum ak.¹⁶ Dal in kēmum felënd, xadëp in año kucand na or gapak axwën arexëm an, parëxanda in año kucaxënd na ar lawën kēño an.¹⁷ Ga fëni fëni kēñun eño, anëngandëra kēñun nëngandëra angēmēne enimin mondako dēñ kën rind.¹⁸ Anang nang kēmëni bër yata kēmëni bën, amun dend na de wën dek. Barikan afo ex ñata endam end ex gër Oñëgw Omënək eñ: «Ar ßar kēmi enëp ebat dēñ ke şenaxën.»¹⁹ Kwël gërëgako fo kēmum nangënënd eño damana ex ñatëgu. Do and kē ñatëgu añ, ene kwëtaxën mēne wëno dēñ ex ar hi kēme an.²⁰ Dal in kēmum felënd, ar kēño xana arolawën oram an, wëno dēñ xana ke. Do ar ke xana an, anëka xana kēño bête ar lawënëgu ke an.»

End alëxw ar Yesu eñ

²¹ Ga yeyan ko mondako, Yesu şamina ko gër onden ondexëm. Reya ko bête: «Dal in kēmum felënd, wën bësëfan bëram bën, abat ke lëxw.»²² Ata bësëfan bën kēni nëkonëndërend do kēni yëlarand ba noño kēño rend.²³ Asëfan ar lëka baño mbañ Yesu an, xetëna baño gër ed bani yambërand.²⁴ Simon Piyer ga xëwa kēño, fel kēño eño mēka ba noño kēño rend.²⁵ Ata asëfan ajo xayaxën kēño Yesu gër emëkw do wëka kēño: «Axwën, noño wa këyo rend?»²⁶ Yaka kēño Yesu: «Ar këmo fëxwën aton and mburu and ãesëna kēme añ, ajo ex ar ke lëxw an.» Ata ãesëna ko aton añ do fëxwën kēño Yuda, asëñiw ar Simon Isëkariyot.

²⁷ Sam ga xana ko Yuda aton añ, Sindan lil kēño. Ata Yesu fel kēño: «Er këy rind in, dil añand.»²⁸ Bër hi bax gër eyambëran bën, gabatak año pëni bana ba ine felaxën baño Yesu eño.²⁹ Enimin, Yuda bax lëkayand imboto ind kodı in, ata bësëfan bërëmar yëla kēni mēne exo yëcëraw bebër hi bax eni dixën ofëna bën lawën baño Yesu. Bëjo

yëla këni ba ebi yël yëy bëxaÿëanaxik bën fel baŋo exo ye.
³⁰ Ga yamb ko na Yuda aton and mburu aŋ, şan ko ataŋ.
 Anëka bax xwëyarënd.

End apela angaşax eŋ

³¹ Ga şan ko Yuda, Yesu re ko: «Gërëgako, Kaxanu anëka wăsin këbi bela bën enjaran endam eŋ, wëno Asëniw ar ala an. Anëka wat këni enjaran endexëm eŋ gër ola oram. ³² Angëmëne aŋwasin wăsin këmëni bela bën enjaran end Kaxanu eŋ, Kaxanu bête aŋwasin këbi wăsin enjaran endam eŋ. Do gogo ko ri mondako. ³³ Obaş oram, anëka saxëguk amëd and këne şapëre aŋ. Wën aşalara këne şalarad do ang fel këmëni bëlëngw bër Bëşëwif ak, gër ed këme yend an kor na en yeli. Wën bête mondako fo këmün felënd gërëgako. ³⁴ Apela angaşax këmün yëlënd: Balërintëleŋun! Ang ke balënd wëno endewën ak balërintëleŋun mondako. ³⁵ Ata mondako këni nangëra bela dek mëne wën bësëfan bëram hi kën, angëmëne abalër këjun balërend.»

³⁶ Ata Simoŋ Piyer re ko: «Axwën feye ngwa këy ye?» Yaka këŋo Yesu: «Gër ed këme ye ay kor na eye tëfëli gërëgako. Barikan, ecan ecan asëfeli këye sëfëli.» ³⁷ Wëka ko bête Piyer: «Axwën, në end ine këme sëkwanaxën mi tëfëli gërëgako? Wëno aŋelëk hi këme me yëlaya aniyan andam aŋ ene daw në endey.» ³⁸ Yesu yaka këŋo: «Re këy wëj aŋelëk hi këy ey yëlaya xali eni daw në end oŋac oram! Dal in këmi felënd, damana exo yata ecare el wëj anëka këye yaxëta batas.»

14

End fëña ir gër orën eŋ

¹ Yesu fel këbi bête: «Këreŋun bëländërand na gër oŋëkw orewën! Kwëtayino Kaxanu do kwëtayine wëno. ² Mbaŋ ex baciw baŋ gër ekun ed Faba do wëno axëñënan këmün xëñënanëx gër ed kën hi. Afel nde fel domun kido ax gi bana mondako? ³ Awa and këme ye do mun këñënanëx në er kën hi aŋ, abakanëgu këmün bakanëgu mun mëlaxën en gix wën bête gër ed hi këme. ⁴ Wën, anang nang kën fëña in.» ⁵ Ata re ko Toma: «Axwën, gayikako gë enang ak dëŋ ami nang ex na gër ed këy yend, mondake këmi nang fëña in?» ⁶ Yaka ko Yesu: «Wëno ex fëña in, wëno ex dal in, bête wëno ex aniyan aŋ. Ala ax ŋat na gër Faba xarak axe tëf ex na. ⁷ Angëmëne anang nang këne, anang këno nang bête Faba. Do gërëgako anëka nang këno do në ewat eno dëŋ.» ⁸ Ata Filip re ko: «Axwën, ga wăsin wăsin këyëbo Sëm

in ata gwac këbo hi.» ⁹ Ata re ko Yesu: «Elod anëka fo hi këme gë wën, do wěj Filip aye nang ex na! Ar ke watënd an, në ewat eņo Faba. Mondake cëņ këy rexënënd mun masin Faba? ¹⁰ Aye kwëta ex na nde mëne wëno gë Faba arabat hi këmi? Er këme rend in ax gi ex na de eyeyan ed or gapak oram. Bandiyen band këme rind řaņ, Faba mëņ ar hi këmi arabat an kë rind. ¹¹ Kwëtayine mëne wëno gë Faba arabat hi këmi. Ndakaņ kwëtayine në end beřer kën watënd ga këme rind řeņ. ¹² Dal in këmun felënd, ar kë wã endam an, ari ko ri beřer këme rind řën. Ado beřer nëmëcak řend këme rind řeņ ko ri gayik në ebaka eme gër Faba. ¹³ Dek er këno wëka yo gër ořac oram, arin këmun rin, en wataxën enjaran end Faba eņ gër wëno Asëñiw. ¹⁴ Angëmëne en mëka řeyë gër ořac oram, ari këme ri.»

End angoc Amënëk eņ

¹⁵ «Angëmëne aňan řan këne, asëř kën sëř řapela bandam řaņ. ¹⁶ Do wëno ata këmo xara Faba, eņun řawëneliw Arëca asëxe, exo gixën din gë wën. ¹⁷ Arëca ajo ex Angoc and řal aņ. Angoc and řal aņo, řer gër ngwën ro řën, ani kor na eno cot gayik ani řana na eno watënd, řete ano nang na. Barikan wën, anang nang këno gayik, moketënara këņun řana eņun ketënarand, ado lëř gër ola orewën ko hi din. ¹⁸ Abaka këme řakaw gër ndewën, amun teř na ang řëndëkak fo. ¹⁹ Ro řakey fo řayik, řela řer gër ngwën ro řën ani bo na ga këne watënd. Barikan wën, awat këne řana ene watënd gayik wëno aliya këme liyand, wën řete aliya kën liya. ²⁰ Ata yatijo, këņun řeni mëne wëno gë Faba arabat hi këmi. Bëte wëno gë wën arabat hi këne. ²¹ Ar nangëk anang dëņ řapela bandam do ko sëřënd an, ajo ex ar řan ke an. Ar ke řan an, Faba aňan këņo řan. Wëno řete aňan këmo řan, do ařasinaya këme řasinaya gër ndexëm.» ²² Ata Yuda, ax gi ex na ře Yuda Isëkariyot, rew ko: «Axwën, ine cëņ këy řasinaya gër ndebi fo, do eyëři teř řer gër ngwën řën?» ²³ Yaka këņo Yesu: «Ar řan ke yo, axwëtaya ko xwëtaya eyeyan edam el, do Faba aňan këņo řan. Ata řiyi mi yow mi dëg gër ola orexëm. ²⁴ Ar řayik axe řan ex na an, axo kwëtayand na eyeyan edam el. Do eyeyan ed këne wëlëlınd el ed Faba ex mëņ ar lařwëņegu ke an, ax gi ex na edam. ²⁵ Wëno eņo këmun felënd nand řayi këne në er ebat na. ²⁶ Barikan, Arëca an exo Angoc Amënëk and këņun lařwëneliw Faba gër ořac oram aņ. Mëņ këņun sëyali řeņo řek, mëņ këņun xwitan řek beřer fel këmun řën. ²⁷ Aketëxeta aņ këmun seřënënd, aketëxeta andam aņ ex, wëno, amun yëlënd na ang këni yëlënd řela gër řer ngwën ro ak. Këreņun bëlandërand na gër ořëkw orewën,

kereṅun yëbund na. ²⁸ Awël wël këne ga re këme mène aye këme ye, barikan abakaw këme bakaw mërëxand irewën. Angëmëne aḥan ḥan këne, anëngandëra këṅun nëngandëra ga këme bakand ako gër Faba, gayik mëṅ rafëk nëmëc wëno. ²⁹ Gërëgako dëṅ këmun felërand, dāmana ex n̄ataxënëḡu bend këme yeyanënd beṅ, ene kwëtaxën and kë ḥatëḡu aṅ. ³⁰ Wëno ame bo na ga këmun felërand mbaṅ, gayikwa ar wëñak ngwën an nē eyow exo, paḡ gë wëno cëṅ, ojaḡ aṅo gi ex na. ³¹ Barikan, afo eni nangëra bër gër ngwën ro bën mène wëno aḥan ḥan këmo Faba, do ang ke felënd ak dëṅ këme rind. Ado kaniwën ene yeye.»

15

End atëx and reseṅ eṅ

¹ «Enimin, wëno ex atëx and reseṅ aṅ, do Faba ex axwën andëḡa an. ² Aforëta ko forëta enini end şosa ke do ax dëwënd na eṅ. Barikan enini end kë rëwënd eṅ, afëyëpëy ko fëyëpëy ex dëwaxënënd nëmëc. ³ Eyeyan ed sëyali këmun el wënën këṅun. ⁴ Baiyın ga şosa këne, ang këme bayi wëno ga şosa këmun ak. Enini end şosëtak gër atëx and reseṅ eṅ, ax dëwënd na gabat. Wën bête mondako fo kën sëkwan edi ed benjekax el angëmëne an bayi ex na ga şosa këne. ⁵ Wëno ex edëp ed atëx and reseṅ el, do wën ex benini beṅ. Ar bayik ga şosa ke an, ang şosa këmun ak, benjekax bendanjëm ko ḡana exo dind. Angëmëne an bayi ex na ga şosa këne, ado gë enjekax gematak an kor na en di. ⁶ Ar şosëta ke an, fac këno lap exo ṅayëx ang enini end sawḡ këni fo. Do benini beṅayëk beṅ, abar këni barënd eni dap gër xodux ex ñeg. ⁷ Angëmëne wën en bayi ga şosa këne do bête en dëkaya gër ojomb odewën eyeyan edam el, karayindën er ḡandi këṅun yo, aşot kën şot. ⁸ Watin ang kë ḡana ex canayand enjaran end Faba eṅ: and kën rind benjekax bendanjëm do eni watënd bela aṅ; do enëbi masinënd mène bësëfan bërām hi kën. ⁹ Ang ḥan ke Faba ak, wëno bête mondako fo ḥan këmun. Kwëtayayın aṅana andam aṅ. ¹⁰ Angëmëne asëf sëf kën bapela bandam baṅ ang sëf këme wëno band Faba ak do bayi këme gër aṅana andexëm, mondako fo kën bayi wën bête gër aṅana andam. ¹¹ En cotaxën onënga oram ol do en gixën dëk onënga ol felaxën këmun eṅo. ¹² Acariya andam aṅ ex: balërendëleṅun andewën rewën aṅ, ang ke balënd endewën ak. ¹³ Aṅana and xucak ex daf aṅ ex and ar kë wā exo cës nē end oḡawo odexëm aṅ. ¹⁴ Wën oḡawo odam hi kën angëmëne ari kën rind er këmun felënd in. ¹⁵ Bëtëdin amun mac na okadëp odam gayik xadëp in axo nangënd

na er ko rind axwën arexëm in. Gêrêgako wën odawo këmün yâna mun macënd gayikako dek bër nangëgu kême gër Faba bën, wën fo nangën këmün. ¹⁶ Wëno wa yata kënün, ax gi ex na wën. Ata mën sÿyaliraxën këmün pere mun dâwënaxën en ye do en dix gër ngwën benjekax bend kē bayi lañ. Do er këno xara yo Faba gē oŵac oram ol, ayakali kënün yâna eñun yakalind. ¹⁷ Er këmün felënd in: balërintëleñun mbanj andewën rewën añ.»

End ecus ed Yesu do gë odexëm eñ

¹⁸ «Angëmëne bër gër ngwën ro bën aşus şus kënün, nangin mëne wëno şus këne pere. ¹⁹ Kido bër gër ngwën ro hi ban, bela bën añan ñanëdonun gayik andamat hi don. Bari an gi ex na bër gër ngwën ro. Wëno yata kënün mën şusaxën kënün. ²⁰ Kwitayin er fel këmün in: xadëp in año kucand na or gapak ol axwën arexëm an. Angëmëne wëno arixëra rixëra këne, arixëra kënün rixëra wën bëte. Angëmëne abaxët baxët këni eyeyan edam el, abaxët këni baxët edewën el. ²¹ Barikan beño dek kënün yâna enun dind në end oŵac oram gayik ano nang ex na ar lawënëgu ke an. ²² Kido ame yow bana do amëni pelëra bana end Kaxanu eñ, ani gidona gë amena. Gêrêgako, eyax abi gi ex na gër amena andebën. ²³ Ar ke şus yo anëka şus këno bëte Faba. ²⁴ Kido ame di bana ogës odebën bend elod ala ax di ex na beñ, ani gi dona gë amena. Gogo aye wateli këne becarax beñ. Barikan şus kënebo wëno gë Faba. ²⁵ Ata mondako hik ex ntaxën eyeyan ed yëgw këni gër acariya andebën el: “Aşus fo dën şus këne*.”»

²⁶ «Alawëneliw këmün lawëneliw Arëca ar kë xaniw gër Faba an, Angoc and däl añ. And ko yow añ mën kē yâna ex deyarand endam eñ. ²⁷ Do wën bëte, areyara kën yâna en deyarand endam eñ gayik elod nand yâna kême andiyen na bar këne.»

16

¹ Yesu re ko bëte: «Eño fel këmün këdi kënün şena en dap ekwëta edam el. ² Aŵayëra kënün yâna enun nwayërand gër baciw bachelaya. Ado në eyow ex amëd and këni yâna eni yëland bër kënün lawënd bën mëne në ediyenin eno mondako Kaxanu. ³ Mondako këni yâna eni dind gayik ano nang ex na Faba, ane nang ex na wëno. ⁴ Mën felaxën këmün mondako, en kwitaxënënd mëne anangën nangën bamun and kē hatëgu amëd and toro indewën añ. Amun pel bana eño elod gër yânar gayik në er ebat bane hinde. ⁵ Gogo në ebaka eme gër ar lawënëgu ke do ala axe mëkand

na ba feye këme yend. ⁶ Ga wël kën er re këme in wëlandëraxën këjun gër oŵëkw. ⁷ Er këmun felënd in dal ex: ga ye ye këme mbañ këjun sax gayik angëmëne ame ye ex na, Arëca an axo yow na. Barikan, ga ye ye këme aņo këmun laŵëneliw. ⁸ Do and ko yow aņ, mëņ këbi ŷana ebi nangënënd bela bër gër ngwën ro bën ang wën këni ak, gë end ŷenene eņ do gë kiti iņ. ⁹ Aŵën wën këni ga ñëp këni ene kwëta. ¹⁰ End ŷenene eņ ex ga këme bakand gër Faba do mëne wën an bo na ga këne wat. ¹¹ Kiti iņ ex gayik ar wëñak ngwën an anëka nëp këno.»

¹² «Bendanjëm bayi ke mun pelëra, bari an kor na eņun pëni gërëgako. ¹³ And ko yow Arëca arewën an, Angoc and dal aņ, anangën këjun ŷana eņun nangën dal in dek. Dek er këjun ŷana eņun pelënd in, awëlëgu wëlëgu ko, ax gi na er or gapak orexëm. Gana gana fo këjun ŷana eņun tëfëtanënd bebër kë yowënd bën. ¹⁴ Enjaran endam eņ këjun ŷana eņun masinënd gayik endam ko ŷana exo medënd eņun tëfëtan. ¹⁵ Dek er xwën ko Faba in, wëno xwënëk. Mëņ rexën këme mëne Arëca arewën an endam ko ŷana exo medënd eņun tëfëtanëra.»

End odendëran eņ

¹⁶ «Tëkër fo bayik ene nema do bëte ax nëka na ene wat gaşëxe [ga këme bakand gër Faba].» ¹⁷ Ata bësëfan bërëmar bërëxëm këni wëkarënd: «Ine ŵacayak er këbo felënd ijo: “Tëkër fo bayik ene nema do bëte ax nëka na ene wat. Bëte ga këme bakand gër Faba kë hi mondako”.» ¹⁸ Er bani rend: «Oko ine ngwa ŵacayak “tëkër fo bayik ene nema?” Abo pëni ex na ba ine ko rend.» ¹⁹ Ga wata ko Yesu mëne anëka ŷandi këbi eno mëkara, re ko: «Në emëkar en end er re këme mëne tëkër fo bayik ene nema do bëte ax nëka na ene wat.»

²⁰ «Dal in këmun felënd, bela bër gër ngwën ro bën gër onënga këni ŷana eni gind xarak wën në etes en do në edenitan. Barikan ecamina edewën el anëngwëta kë nëngwëtađ onënga. ²¹ Asoxari ar ŷanar këni orëw aņ, aşëmura këņo şëmurand gayik apëxëd and ko soro aņ anëka dëņ ñatëk. Barikan and këņo rëw itox aņ, axwëya ko xwëyand ayambën irexëm in nand këņo nëngandërand mëne ala yowëk gër ngwën. ²² Awa wën bëte gërëgako, aşamina şamina kën gër oŵëkw orewën. Barikan, and këne watëre gaşëxe aņ, anëngandëra këjun nëngandëra, ala aņun nëxenën na onënga orewën ol.»

²³ «And kë ñatëgu akey aņo aņ, an ñana na ene mëkarand. Iyo, dal in këmun felënd, er këno xara yo Faba gër oŵac oram, ayël këjun yël. ²⁴ Xali gërëgako ŷowëy an

kara ex na gër oŵac oram. Karayindën en cotaxën. Ata kën şot onënga osëm ol.»

End angora and ngwën eŋ

²⁵ «Wëno din gë ɓapënëtal bamun felërand, ɓarikan në eyow ex amëd and këmuni ɓana mun tēfëtanënd kerët end Faba eŋ xarak ax gi ex na gë ɓapënëtal. ²⁶ Amëd aŋo, axara kën ɓana en karand gër oŵac oram, ame de ex na mēne wëno kēŋun ɓana eŋun mēkanënd ɓeŷ ɓeŋ gër Faba. ²⁷ Faba mēŋ dēŋ aŋan ŋan kēŋun ang ŋan ke wëno ak, do wën aŵa ŵa kën mēne gër ndexëm xaniw kēme. ²⁸ Wëno gër Faba xaniw kēme do yow kēme gër ebar ro. Gërëgako aseɓ këmuni seɓënd gër ebar me ɓaka gër Faba.» ²⁹ Ata ɓesëfan ɓerexëm ɓën yaka këno: «Watël gërëgako, kerët këy yeyanënd do ɓowëŷ ayëbo pelënd na gë apënëtal. ³⁰ Gërëgako, aye fëni këbo mēne wēj dek nangëra këy do mēne ay cënind na exo ŋebëta ala exi mēkara. Mēŋ xwëtaxën këmi mēne wēj gër Kaxanu xaniw këy.» ³¹ Yaka këɓi Yesu: «Kën rend anëka ŵa kën endam eŋ gërëgako? ³² Awa në eyow ex amëd aŋ, ado anëka dēŋ ŋatëguk, and kën şapër ala kala gand ed ko faɓ do ene teɓ gabat. Bari, ame gi na gabat gayik gë Faba hi këmi. ³³ Mondako këmuni felërand en cotaxën oɓetak ol gër ndam. Mbaŋ kēŋun şopali gër ngwën ro. ɓarikan, kapinayin wëno xorën kēŋun ngwën in.»

17

End cale ind Yesu eŋ

¹ Yesu ga yeyan ko mondako, xeŋa ko orën ol do ko şalend: «Faba, anëka ŋatëguk amëd aŋ. Masinëlëɓi bela ɓën enjaran end wëno Asëñix eŋ mēŋ kēmëni wāsinaxën wëno ɓëte enjaran endey eŋ. ² Wēj yël ke or gapak ol gër ala ar ex yo, mēni yëlxënënd wëno ɓëte aniyan and din aŋ dek ɓër yël këye ɓën. ³ Xarak, aniyan and din aŋ ex enang mēne enimin, wēj gabat ex Kaxanu do ɓëte enang ed wëno Yesu Kërisët, ar lawëneliw këyëɓi an. ⁴ Anëka wāsin kēmëni enjaran endey eŋ bela ɓën gër ebar ro, ga ŋata kēme ako er yëlëgu baye me di in. ⁵ Awa gërëgako, Faba, wēj dēŋ, masinëlëɓi enjaran endam end lëkaya bame and hi baxe në ereɓat damana ex gixën ngwën eŋ. ⁶ Anangën nangën kēmëni oŵac oreŷ ol bela ɓër yatan këye gër ngwën ro ɓën. Wēj xwën ɓabi, wëno yël këye, do ɓën xwëta këni eyeyan edey el gër oŵëkw. ⁷ Gërëgako anëka anang nang këni mēne dek ɓeɓër yël këye ɓën gër ola oreŷ xaniwëk. ⁸ Gayikwa afel fel kēmëni eyeyan ed xwëtënan bay el, do

enimin axana xana këni ga nang këni mëne gër ndey xaniw këme, do aŵa ŵa këni mëne wěj dëŋ lawñëngu ke. ⁹ Bën bër yël këye bën këmëni şalenënd gayik wěj xwën këbi. Amëni calenënd na bër gër ngwën bën đek. ¹⁰ Er xwën këme yo wěj xwënëk do er xwënëk yo wëno xwënëk. Gër ndebën şanayak enjaran endam eŋ. ¹¹ Bën kē bayı gër ngwën, wëno ame bayı na ga këme bakalind ako gër ndey. Faba, wěj Awñëk an, kaxalëbi gë oŵac orey ol, oŵac or yël këye olo eni gixën arabat ang hi ke biyi ak. ¹² And hi bame gë bën gër ngwën aŋ, anëkona bamëni nëkonand gë oŵac orey ol, oŵac or yël këye olo. Axaxa xaxa këmëni, do gabatak amo tak ex na ang ax gi ex na ar ebax ex nemi an, ex ŋataxën er rek Oñëgw Omënek in. ¹³ Awa gogo Faba nē eyeli eme, do mondako këme yeyanëlınd gër ngwën ro eni cotaxën đek onënga ol. ¹⁴ Wëno afel fel këmëni eyeyan edey, do bër gër ngwën bën aşus şus kënëbi gayik ani bo ex na bër gër ngwën, ang wëno ak, ame gi ex na ar gër ngwën. ¹⁵ Faba, ami karand na eyëbi dëxët gër ngwën ro, barikan kaxalëbi këdi këbi wëña Aŷëŋënaŋ an. ¹⁶ Ani bo ex na bër gër ngwën, ang bayık ame gi ex na wëno bête ar gër ngwën ro. ¹⁷ Kwënyalëbi gë đal in, gayikwa eyeyan edey el ex đal in. ¹⁸ Ang lawñëngu këye gër ngwën ak, wëno bête mondako fo këmëni lawñënd gër ngwën. ¹⁹ Do wëno, ayëlaya këme yëlayand wëno dëŋ nē endebën mën këni yëlayaxën bën bête gë đal in.

Ekaran ed bërëŵak el

²⁰ «Ax gi ex na bër sebënan këye bën fo këmëni şalenënd. Faba, aşalen këmëni şalenënd bête bër ke xwëta and kënëbi sëfëtan endam bën, ²¹ eni gixën bën đek arabat ang hi ke arabat wëno gë wěj ak. Cosalenëbo eni gixën arabat bën bête, eni maxën bela bën mëne wěj lawñëngu ke gër ngwën ro. ²² Do wëno ayël yël këmëni enjaran end yël këye eŋ, eni gixën arabat ang hi ke biyi ak. ²³ Gilemi arabat wëno gë bën, ang hi ke arabat wěj gë wëno ak, eni gixën enimin arabat, eni nangëraxën ngwën in đek mëne wěj lawñëngu ke, do mëne aŋan ŋan këyëbi ang ŋan këye ak. ²⁴ Faba er ŷandi ke, bër yël këye bën eni gi bête gër ed këme hi, eni wataxën ang xëbënëk enjaran endam ak, enjaran end yël këye damana ey dëdaxën ngwën eŋ gayik aŋan ŋan këye. ²⁵ Faba, wěj ar şenene an, bër gër ngwën ro bën ani nang ex na. Barikan, wëno anang nang këmi do bër yël këye bën anang nang këni mëne wěj lawñëngu ke. ²⁶ Anangën nangën këmëni oŵac orey ol, do anangën këmëni nangën bête, eyëbi ŋanaxën ang ŋan këye ak do wëno me gi gër oŵëkw orebën.»

18

End etëra ed Yesu eŋ

¹ Yesu, ga ñata ko na cale iŋ, xani këni gë bësëfan bërëxëm bën eni yexën gër epesa ed Kedëron, gër ed hi bax andëda and gër ed bani lilënd mën gë bësëfan bërëxëm bën. ² Yuda, ar ebax eŋo dëxw an, anang nang baxo andëda aŋo gayik Yesu gë bësëfan bërëxëm bën laŋ bani yend fën. ³ Ata Yuda lëngweliw këbi enga end ocoroda do gë bënëkona eŋ eno tëraxën Yesu ga lawënëgu kënebi bësadaxan bëlëngw bën do gë Ofariseŋ ok. Bërëmar lëkayaw këni benjeb, bëjo ofambo, do bëjo bëte oÿënga or emer. ⁴ Ga nang ko Yesu er ebax eŋo gihin, xacëra këbi, do wëka këbi: «Noÿo wa këno şaland?» ⁵ Yaka këno: «Yesu Ibënasaret.» Re ko: «Wëno ex.» Ata Yuda, ar baŋo lëxwënd an, xwëša këni gë bën. ⁶ And re ko Yesu: «Wëno ex.» anacëta nacëta këni, do wëcëra këni rebe-rebe gër ebar. ⁷ Wëka këbi gaşëxe: «Noÿo këno şaland?» Yaka këni: «Yesu Ibënasaret.» ⁸ Re ko bëte Yesu: «Ga re këme wëno ex. Awa angëmëne wëno këne şaland, tebinëbi bëjo eni ye.» ⁹ Mondako ñata bax er fel babi Yesu in: «Gër bër yël këye, gabatak amo tak ex na.»

¹⁰ Simoŋ Piyer, mën ar gë duxuma an, regëgu ko, do saŋ ko bad anëf and liw and xadëp ir aşadaxan alëngw aŋ. Xadëp ijo, Malëkos bano wacënd. ¹¹ Ata Yesu re këŋo Piyer: «Maşël fa duxuma in gër acëmar. Akalama and yël ke Faba aŋ, ame ceb na nde*?»

End Yesu gër iciw ind An isoşan eŋ

¹² Ata enga end ocoroda eŋ, gë emun endebën eŋ, do gë bënëkona bër sana banëbi Bëşëwif bën sëra këno Yesu do xap këno gër otaxan. ¹³ Wëla këno pere gër iciw ind An isoşan gayik aÿarawën ar Kayif hi baxo, aşadaxan alëngw ar aniy aŋo an. ¹⁴ Ata Kayif ijo re bax mëne abat feca bax exo ecës gë eni cës dek enëng end Bëşëwif eŋ.

End eyaxëta ed Yesu eŋ

¹⁵ Simoŋ Piyer gë asëfan aşëxe an ako dëŋ sëfa banëbi bër sëra baŋo Yesu bën. Asëfan ajo, anangër nangër bani gë aşadaxan alëngw an. Ata sëfa këŋo Yesu xali gër yangana irexëm. ¹⁶ Barikan Piyer mën bayi ko fac, ler gër ebët. Asëfan aşëxe an, ar nangër bani gë aşadaxan alëngw an, şan ko, yeyandëra këni gë endënaŋ end hi bax anëkona ar ebët eŋ, do lënëgu këŋo teb Piyer. ¹⁷ Ata endënaŋ end hi bax anëkona ar ebët eŋ wëka këŋo Piyer: «Ax gi ex

* 18:11 18.11 End toro ind ko soro eŋ baxo yeyanënd mondako.

na nde wěj bête asëfan ar ala ajo hi këy?» Yaka këjo: «Ame gi ex na de asëfan arexëm.» ¹⁸ Awa okadëp ok do gë bënëkona bën xodux fëtën bani do bani yesand gayik ayem bax yemënd. Ata Piyer şoma këbi gër oyesa.

End Yesu gër iciw ind aşadaxan alëngw eñ

¹⁹ Na gër ed hi bani, An isoşan, aşadaxan alëngw an këjo wëkarand Yesu end bësëfan bërëxëm do gë end osëyali orexëm eñ. ²⁰ Yesu yaka këjo: «Wëno cëñ kerët këmëni felërand bela bën. Din ga kême sëyalirand wa gër faciw bacaleya do gër Aciw and Kaxanu, ed këni barërënd dek Bëşewif el, do econëşon ame di ex na.» ²¹ «Në end inewă këye wëkaraxënënd? Mëkaralëbi bër baxe baxëtënd bën, anang nang këni bend bame yeyanënd beñ.» ²² Ga yeyan ko mondako, anëkona abat, gër bër ebax na bën, şën këjo Yesu, do re ko: «Ba mondako nde këyo yakand aşadaxan alëngw an?» ²³ Ata re ko Yesu: «Angëmëne ame yeyan ex na şenene, deyal mondake lif kême. Barikan, angëmëne şenene yaka kême, ine këye xëmaxënënd?» ²⁴ Ga fañ ko na An isoşan emëkara ed Yesu el, fel këbi eno mëla gër Kayif, aşadaxan alëngw ar niy ajo an.

²⁵ Amëd aņo, gër oyesa bayi baxo Simon Piyer, wëka këno: «Ax gi ex na nde wěj bête asëfan ar ala ajo hi këy?» Mëñ ga ko yax, ko rend: «Ali, ame gi ex na de asëfan arexëm.» ²⁶ Xadëp ibat ir aşadaxan alëngw, ir hi bax nëng ibat gë ar sawën baņo Piyer anëf an, wëka këjo: «Ax gi ex na nde gë wěj watëgu këmün gër andëda?» ²⁷ Piyer yax ko gaşëxe. Ata amëd aņo dëñ yata ko ecare el.

End Yesu gër eyang ed Pilat eñ

²⁸ Ata ga wëd këno Yesu na gër iciw ind Kayif, wëla këno gër eyang ed Pilat, gofërëner in. Gëbër fo bayi bax ga fiateli këno. Bari bën ani ŋat bana ŋëş gër yangana këdi këni buyarënaya do ebi cëba ecemar ed Ofëna or Apexa el. ²⁹ Ata Pilat ga şanëgu ko ebi kaca, wëka këbi: «Në end amena and fe wëłaxënëgu këno ala ajo?» ³⁰ Yaka këno: «Kido axo gi bana awendëran amo mëlawëdona gër ndey ro.» ³¹ Ata re ko Pilat: «Mëłaxëno eno kitix gë acariya andewën aņ.» Yaka këno: «Biyi Bëşewif bën abo ñap ex na enëp ed ala do mo daw el.» ³² Mondako bax ex ŋata er re baxo Yesu in end ang ko şës eñ. ³³ Ata Pilat lil ko gër aciw and kiti, yëpa ko. Ga wëłanëgu këno Yesu, wëka këjo: «Wěj nde ex emun end Bëşewif eñ?» ³⁴ Yesu yaka këjo: «Er këye wëkand in, anjëlan andey dëñ nde ex ba and bëşëxen nde ex?» ³⁵ Ata re ko Pilat: «Ba wëno Aşewif nde eme? Bër enëng endey do gë bëşadaxan bëlëngw bën wëlaw ki de gër ndam ro.

Ine wën këy?» ³⁶ Yaka ko Yesu: «Owun oram ol ax gi ex na or gër ebar ro. Kido or gër ebar ro hi bax, bëriyenin bëram bën awer wer doni këdi këne lëxw Bëşewif bën gër bëlëngw bërebën. Bari, owun oram ol ax gi ex na or gër ebar ro.» ³⁷ Ata re ko Pilat: «Awa wěj emun nde ey?» Yaka ko Yesu: «Go dëŋ ex, emun hi këme. Në eŋo yowaxëneŋu këme gër ebar ro, rëw këne me deyaxën däl in. Ar ex ar däl an, abaxët ko baxët er këme reyand in.» ³⁸ Ata wëka këŋo Pilat: «Ine ex ngwa däl in?» Ga yeyan ko mondako, şan ko gaşëxe gër ed hi bani Bëşewif do fel këbi: «Wëno amena and këmo nëpaxën ala ajo ame wat ex na. ³⁹ Awa gayikako wën rëpënëk mo tebët andepëra amat Ofëna or Apexa kala, aŋandi nde ŋandi këŋun mo tebët emun end Bëşewif eŋ?» ⁴⁰ Ata gaşëxe, xeŋ këni şor: «Ali këreyëŋo tebët na mëŋ! Tebëtëlo Barabas.» Xarak, Barabas ijo arek axeŋax ebaxo.

19

End enëp ed Yesu eŋ

¹ Ata Pilat sebën këbi ocorođa ok, wëla këno Yesu eno cewërax. ² Ga xën këni ekamote ed odëmbën, şëxw këno, şud këno bëte ocud ombarax. ³ Ata nješ bano sëkand eni de: «Aşëma këmi şëmand wěj emun end Bëşewif eŋ?» Ata eno cën yac. ⁴ Pilat şan ko gaşëxe, fel këbi Bëşewif bën: «Awa në enëcëtëlemo en nangaxën mëne amena and këmo nëpaxën ame wat ex na.» ⁵ Ata nęcët këno Yesu, gë ekamote ed odëmbën el, do gë ocud ombarax oŋ. Pilat re ko: «Nëkoyino ngwa ala an.» ⁶ And wat këno aŋ, bëşadaxan bëlëngw do gë bënëkona bër Aciw and Kaxanu bën, xeŋ këni şor: «Pikalo, Pikalo!» Yaka këbi Pilat: «Medino eno pikax gë andewën dëŋ, wëno cëŋ amena and këmo laŋaxën amo wateli ex na.» ⁷ Yaka këno Bëşewif bën: «Biyi acariya şot këmi na, do acariya aŋo ga rek ar këŋo şir yo Kaxanu, ar edaw exo. Awa ajo, ga ko rend ako mëne Aşëniw ar Kaxanu hi ko në ecir eŋo Kaxanu.» ⁸ And wël ko Pilat eyeyan elo aŋ yëdara ko kaş-kaş. ⁹ Ga lil ko gër aciw and kiti, wëka këŋo Yesu: «Wěj feye wa xaniw këy?» Barikan, Yesu xor ko. ¹⁰ Re ko bëte Pilat: «Ba wëno nde këye xoranënd? Ay nang ex na nde mëne aşot şot këme or gapak or mi tebët, bëte aşot şot këme or gapak mi pika?» ¹¹ Yesu yaka këŋo: «Ÿoweŋ aye koran dona kido ax gi ex na orën ol yël ki or gapak ol. Mëŋ ex, ar lëxw ke gër ndey an wëndërak nëmëc.» ¹² Ata elod amëd aŋo baxo şaland Pilat ang ko ri eŋo tebëtaxën ak. Barikan, Bëşewif bën xemëna këni xeŋënd: «Angëmëne asebët sebët këyo yo, ay gi ex na lawo ir Sesar. Gayikako ar kë re yo emun hi ko, arangoŋëra and Sesar ex.» ¹³ Ga

wël ko Pilat eyeyan elo, nęcĕt kĕĵo Yesu do ŷĕpa ko gĕr aciwĕ and kiti, gĕr ed bani wĕacĕnd gĕ eyeyan ed Bĕšĕwif el: «Gabata», mĕne ngĕĵ «Gĕr oxaŷ ofĕsĕpĕs». ¹⁴ Yatijo bax ex ņana genĕka Ofĕna or Apexa ol. EŇan eĵ keĵ gĕr gaf hi bax. Ata Pilat ga nĕkona gand Bĕšĕwif re ko: «Nĕkoyino wa emun endewĕn eĵ!» ¹⁵ Ata bĕn yaka kĕno ŝor: «Ar edawĕ ex! Ar edawĕ ex! Pikalo!» Re ko Pilat: «Yama emun endewĕn eĵ nde mo pika?» Yakaw kĕni bĕšadaxan bĕlĕngw bĕn: «Biyi cĕĵ emun endebi eĵ, Sesar gabat ex!» ¹⁶ Pilat seb kĕĵo Yesu gĕr otaxan od ocoroĊa, bĕn wĕla kĕno eno pikax.

End epika ed Yesu eĵ

¹⁷ Ata ocoroĊa ok kĕno wĕland Yesu eno pikax. Lĕbin kĕno mĕĵ dĕĵ kĕrĕwa in, do ko ŝanĕnd angol aĵ ond gĕr ed kĕni wĕacĕnd «Golĕgota», gĕ eyeyan ed Bĕšĕwif el, mĕne ngĕĵ «Itĕnd ind ang egor». ¹⁸ Fĕn fikax bano Yesu gĕr kĕrĕwa. Andamat fika banĕbi mĕĵ gĕ bĕrek bĕxeŷax bĕxi: ajo gand liwĕ, ajo gand ŝame. ¹⁹ Ata Pilat re ko eni ņĕgw nĕ ingomb-gomb: «Yesu Ibĕnasaret, emun end Bĕšĕwif eĵ». ²⁰ Bĕšĕwif bĕranĵĕm bax fĕnĕnd oŇĕgw oko, gayikwa gĕr ed fika bano Yesu gĕr kĕrĕwa ler gĕr angol hi bax. Bĕte oŇĕgw oko gĕ oyeyan osas ŷĕgw bani: eyeyan ed Bĕšĕwif, gĕ Lateĵ, do gĕ Gĕrek. ²¹ Bĕšadaxan bĕlĕngw bĕn fel kĕno Pilat mĕne kĕrexo ņĕgw na: «Emun end Bĕšĕwif eĵ». Barikan, exo ņĕgw mĕne ala ajo rek: «Wĕno ex emun end Bĕšĕwif eĵ». ²² Ata Pilat yaka ko: «Er ŷĕgw kĕme in kĕ bayi.» ²³ And faŷ kĕni ocoroĊa ok epika ed Yesu aĵ, wĕĊ kĕni banĵĕm bandexĕm baĵ do bar kĕni obun onax do ŝĕtĕr kĕni ŝoroĊa kala ebun. Ata bayĕtak acud and gĕ osĕf kĕm, and baxo sĕndand aĵ. ²⁴ Re kĕni: «Kĕrene ņes ex na. Dine bĕŇak, exo meĊaxĕn abat.» Mondako ĥata bax OŇĕgw Omĕnĕk od rek:

«Aŝĕtĕr ŝĕtĕr kĕni banĵĕm bandam baĵ,

BĕŇak ri kĕni exo meĊaxĕn abat acud atĕm andam aĵ*.»

Mondako ri bani ocoroĊa oko. ²⁵ Ata ler gĕr kĕrĕwa ir fikaxĕn bano Yesu, xwĕŝara bani nĕm, do gĕ afinĕm ar nĕm. Na fo xwĕŝa bani bĕte Mari alindawĕ ar Kĕlopas, do gĕ Mari Madĕlen. ²⁶ Yesu ga wat kĕĵo nĕm ler gĕr asĕfan ar lĕka baĵo, re ko: «Nĕma, nĕkodo asĕŇix!» ²⁷ Fel kĕĵo bĕte asĕfan an: «Nĕkodo norix!» Ata asĕfan an kwĕl yatijo fo wĕla kĕĵo nĕm ir Yesu gĕr ndebĕn. ²⁸ Ga xucak eĵo, Yesu ga nang baxo anang mĕne gĕrĕgako, anĕka xwĕtĕk bebĕr ebax exo di gĕr ngwĕn ro bĕn, re ko, ang reya bax gana-gana fo OŇĕgw Omĕnĕk ak: «Men sel ke.» ²⁹ Ipeya

ind gë ngoy ijerëk hi baxëna ler na. Ga yëmb këni er ñalu-ñalu, fiş këni në icët, do yënën këno nêş gër etëy exo yëmbëmba. ³⁰ And yëmbëmba ko ngoy ijerëk aņ, Yesu re ko: «Dodo dek fiata këme.» Ata ga bex ko, xoti ko. ³¹ Yatijo bax yānand genëka Ofëna or Apexa ol. Bêşewif bën axey xey babi enëbi teb bêsësëk bën yaņ gër okërëwa gë akey and eteyëta eņ, ga bani fëbënd akey aņo. Ga wëka këno Pilat exo ma ebi pel ocorođa ok, eni gëbëra bēngonēng bër fika banëbi bēņ do eni pedali beman bēņ. ³² Ata ocorođa ok hëb këni bēngonēng bënd aņanar ar fikali bano bēņ, hëb këni bête bënd axinēm bēņ. ³³ And bakan këno Yesu aņ, sêk këni mēne anëka šës ko, ata ani gëb ex na bēngonēng bēņ. ³⁴ Barikan, šorođa ibat wëd ko ñat ecori eņ, xwëš këņo Yesu gër ambëb. Ata šanëk men gë ošat. ³⁵ Ar watëk mongwat bēņo reyak do osede orexēm ol đal ex. Mēņ anang nang ko mēne đal reya ko. En maxën wën bête. ³⁶ Mondako ebax eņo ex ŋataxën Oñëgw Omēnëk od rek: «Acapar andexēm gamatak ax gëbi na.» ³⁷ Nê ešëxe Oñëgw Omēnëk ok are rek bête: «Awat këno watëd ar sēnga bano gër ambëb an.»

End emëxwëta ed Yesu eņ

³⁸ Ata Yosef Ibarimate, asëfan ar bēņ hi bax ar Yesu ga babi yëdand bëlëngw bër Bêşewif bën. Yesu, ga xoti ko, Yosef ye ko gër Pilat do wëkax këņo eņo tebën eman eņ exo pedali. Ata Pilat sebën këņo. Awa ga bakaw ko gër ed fika bano Yesu, fedali ko eman eņ. ³⁹ Ata Nikodem, ar ye bax amat gëmëd gër Yesu eņo mëkara an, yow ko bête do wëlaliw ko në okilo ofëxw osas ogu ond bar bani gë mir do gë alowe. ⁴⁰ Bën bëxi fedali bax eman end Yesu eņ, nēmëra këno ogu onēngax oņo do šerira këņo gë bēnjëm, ang rëp bax gër Bêşewif emëxwëtan ed ašësëk ak. ⁴¹ Ata gër ed fika bano Yesu, andëđa bax na do gër andëđa aņo, hi bax yëg ir elod ašësëk ano mëxwëtaxën bana. ⁴² Gër yëg ijo wëxëta bano Yesu gayik anëka bax yānand akey and eteyëta and Bêşewif aņ.

20

End ekani ed gër ecës eņ

¹ Yatir akey aņanar and loxo, mëd-mëd fo bayi bax ga fëđa ko Mari Madëlen gër yëg. Wat ko mēne angay and wedixën bani lilaya ir yëg aņ awëđita weditak. ² Hër ko gër ed hi bani Simoņ Piyer gë asëfan ar lëka baņo Yesu an, fel këbi: «Anëka nęcët këno Axwën an gër yëg do biyi ane nang exe na ba feye rëfali këno.» ³ Ata Piyer, gë asëfan ašëxe an, šan

këni eni ye gër ýeg, ⁴ bën tak bëxi bax hërënd. Ata asëfan ajo, ga şand këno Piyer, fiatët ko gër ýeg. ⁵ Ga yëkwa ko lëf, wat ko gër ebar ebun ed bënjëm el, bari axo dıl ex na. ⁶ Ata fiatëgu ko Simon Piyer, mëñ ar baño sëfëgund an. Lil ko boxay gër ýeg, wat ko lëf ebun ed bënjëm el. ⁷ Wat ko bëte anjëm and fëlxën bani gaf ir Yesu añ do gë bënjëm bëñ. Anjëm año momopa bax bebët işëxe, ax gi bana şode-şode. ⁸ Ata asëfan ar fiatët bax gër ýeg an, lil ko bëte. Ga wat ko, año fo wã ko. ⁹ Xali amëd año abi pëni bana pere Oñëgw Omënëk od rek mëne Yesu axani ebax exo kani gër ecës ok. ¹⁰ Ata bësëfan bëxi bëjo wãyi këni.

End Yesu do gë Mari Madëlen eñ

¹¹ Barikan, Mari Madëlen ga bayi ko fac ler gër ýeg, ko sesënd. Kwël gë otes ok fo, rëngw ko, do yëkwa ko lëf gër ýeg. ¹² Ata wat këbi omeleka oki gë banjëm bapeşax ga ýëpa këni gër ed xwët bani eman end Yesu eñ: ibat gër ed bax gaf, ijo gër ed bax osapar. ¹³ Na wëka këno: «Wëj, inewã këy sesaxënënd?» Yaka këbi: «Anëka wëgët këno Axwën aram an do ame nang ex na ba feye rëfali këno.» ¹⁴ Ga ko yeyan mondako, nëkona ko gand epoy, ata wat këno ala mo kwëşa. Bari axo nang bana mëne Yesu ex. ¹⁵ Ata re ko Yesu: «Wëj, inewã këy sesaxënënd? Noño wa këyo şaland?» Mari Madëlen, ga yëla ko mëne axwën andëda an ex, re ko: «Awël nde, angëmëne wëj rëfali këno, pelële ba fe xwët këyo mëñ këmo xana.» ¹⁶ Año re ko Yesu: «Mari!» Ata ga şena ko, yaka ko: «Rabuni!» Gë eyeyan ed Bëşëwif el (Asëyali aram). ¹⁷ Ata re ko Yesu: «Këreye dëkëra na de, ame baka ex na pere gër Faba. Barikan, yel eyëbi pelëx bëmaýe bëndam bëñ mëne në ebaka me yañ gër Faba, ar ex Faba irewën bëte. Në ebaka me gër Kaxanu ir xwën ke, ar ex Kaxanu ir xwën këñun.» ¹⁸ Ata Mari Madëlen ye ko ebi nangënëx bësëfan bën mëne Axwën an şanayaxënegu këno. Ata fiateli ko dek bend felëgu këno bëñ.

End Yesu do gë bësëfan bërexëm eñ

¹⁹ Kwël yatir akey añanar año fo, genëka, bësëfan bën abarër barër bani në aciŵ do fërara këni dek owët oñ, ga banëbi yëdand bëlëngw bër Bëşëwif bën. Ata na şanayaxën këbi Yesu, xwëşa ko mërëxand do fel këbi: «Obetak ol gil ex gë wën!» ²⁰ And yeyaneli këbi mondako añ, wãsindëra këbi bambënut bañ gër otaxan do gër ambëb. Ata bësëfan bën nëngandëra këbi ga wat këno Axwën an. ²¹ Yesu fel këbi gaşëxe: «Obetak ol gil ex mërëxand irewën! Ang lawënegu ke Faba ak, wëno bëte mondako fo këmun lawëñënd.» ²² Ga fiata ko eyeyan elo,

ñem këbi, do re ko: Dilëlexo Angoc Amënëk aŋ gër owëkw orewën. ²³ Bër kënëbi seban beñëñenax bën, Kaxanu aseban këbi seban do bër kënëbi fenan bën, Kaxanu afenan këbi fenan.

End Yesu do gë Toma eŋ

²⁴ Ang ebani bësëfan bën epëxw gë bëxi ak, Toma, ar nëngwët baŋo Didim an, axo gi bana yatir şanaŋaxën babi Yesu. ²⁵ Bësëfan bësandaŋ fel këno mène Axwën an aşanaŋaxën şanayaxën këbi yatir bayik axo gi bana. Ata yaka këbi: «Wëno angëmëne ame wat ex na gër otaxan odexëm bambënut band sembaŋen baŋo opëwet baŋ, angëmëne ame nëmbe ex na bëte ambëb and sënga bani aŋ, din ame ma na.» ²⁶ Ga xucak bakey banjongëbatas, fedër këni gaşëxe bësëfan bën gër iciw, yatijo Toma na baxo. Owët oŋ dek fërara bani; ata ga şanaŋaxën këbi Yesu, xwëşa ko mërëxand, do re ko: «Gil ex obetak ol mërëxand irewën!» ²⁷ Ata fel këŋo Toma: «Tëkaliw tan ebasa edey el ro, do nëkof otaxan odam ok. Tëkaliw ataxan andey aŋ, nëmbal bëte ambëb andam aŋ. Ande këni gil ar gë ekwëta, kërey gi na ar gë oŋëpëgënan!» ²⁸ Ata Toma yaka këŋo: «Wëj ex Axwën aram an! Wëj ex Kaxanu ir xwën ke in.» ²⁹ Na re ko Yesu: «Ga wat këye nde xwëtaxën këye? Nëngandërayindëlebi bër xwëta ke watërëxe bën.»

³⁰ Yesu ari ri ko bëte ogës od bësëfan bërëxëm becarax becëxe bendanjëm, bend ani nëgw ex na gër akayëta aŋo ro. ³¹ Befër yëgw këni bën, aŋëgw yëgw këni en maxën mène Yesu ex Afexën an, Asëniw ar Kaxanu an. Do gë ekwëta elo, en cotaxën aniyan aŋ gër owac orexëm.

21

End gër anjer and Tiberiyad eŋ

¹ Ga xucak eŋo, Yesu şanaxën këbi bëte bësëfan bën. Gër bëŋa ir anjer and Tiberiyad şanayaxën babi mondako. ² Er barër bani: Simoŋ Piyer, gë Toma, ar nëngwët bano Didim an, gë Natanayel Ibëkana ir gër ebar ed Galile, gë bosëniw bor Sebede do gë bësëfan bëxi bësëxe. ³ Ata na, re ko Simoŋ Piyer: «Wëno gër edapëran këme ye doro.» Yaka këno boşandaŋ: «Asëf këmi sëf, biyi bëte.» Ga ñat këni gër anjer, fëra këni polo në ikuluŋ do lapëra këni wec. Bari yowëy ano tëra ex na. ⁴ Gëbër, Yesu ñatëgu ko gër bëŋa na gër ed hi bani, bari bësëfan bën ani nang bana mène Yesu ex. ⁵ Ata Yesu wëka këbi: «Obaş oram, oxan nde sëra kënëbi na?» Yaka këno: «Ali.» ⁶ Ata fel këbi: «Awa đapin ebën el gand liw ir ikuluŋ ata kën wat.» And lap këni aŋ sëkwan këni ecëpët el ga fëxw këni oxan ol. ⁷ Ata

asëfan ar baŋo Yesu mbaŋ aŋ fel kënjo Piyer: «Xey Axwën an ex de!» Sam ga wël ko na Simoŋ Piyer mëne Axwën an ex, şudfa ko acud andexëm aŋ gayik tēb gē eman eŋ fo bayi baxo, do lapaya ko na gēr anjer. ⁸ Bēsëfan bēsandaŋ xasëgu këni gē ikuluŋ iŋ ga lasëgu këni ebën el pëxw gē oxan ol, ani ŋawëta bana bon ebar el. ⁹ Ga şëpëta këni ekeg gēr ebar, sək këni angwara and oxan do gē bamburu. ¹⁰ Ata re ko Yesu: «Mëlawënëbi ro mar oxan or sëraw kënebi ol.» ¹¹ Simoŋ Piyer şëpëtëgu ko ebën el gē bongan keme gē ofëxw oco gē osas. Ado ga sëra banëbi oxan ol go, ebën el ax ŋesi bana. ¹² Ata Yesu wăc këbi: «Yowën en yambëra.» Asëfan gabatak ax yëxw bana eŋo mëka: «Noŋo wa hi këy?» Gayikwa anang nang bano mëne Axwën an ex. ¹³ Ga sëka ko Yesu gēr angwara, wëd ko mburu iŋ do şëtëra këbi. Mondako fo şëtëra babi oxan ol. ¹⁴ Yesu, atasën babi şanayaxënënd bēsëfan bërëxëm bën elod ga xani ko gër ecës.

End ofelar or Yesu gē Piyer eŋ

¹⁵ Ga faŋ këni eyambëran el, Yesu wëka kënjo Simoŋ Piyer: «Simoŋ, asëñiŋ ar Şaŋ, aŋan nde ñan këye nëmëc ang ñan këne boşandax ak?» Yaka ko: «Iyo Axwën, aye nang këy mëne aŋan aŋan këmi.» Ata re ko: «Awa kadacindëbi opeŋ odam ok.» ¹⁶ Wëka kënjo akinëm: «Simoŋ, asëñiŋ ar Şaŋ, aŋan nde ñan këye?» Yaka ko: «Iyo Axwën, aye nang këy mëne aŋan nde ñan këmi.» Fel kënjo: «Awa dëkayayindëbi opeŋ odam ok.» ¹⁷ Wëka kënjo atasën: «Simoŋ, asëñiŋ ar Şaŋ, aŋan nde ñan këye?» Ata aŋo, şamina ko Piyer në end ine wëkaxën kënjo atasën. Yaka ko: «Axwën, wëj beŋ dëk nang këy. Anang nang këy mëne aŋan ñan këmi.» Yesu re bête ko: «Awa kadacindëbi opeŋ odam ok.» ¹⁸ «Dal in këmi felënd, and bayi bay şambenjar aŋ, gē andey bay şudarand, gē andey bay xapand enar eŋ gēr edum, do gē andey bay yend gēr ed ŋandi ki yo. Barikan, and këy xar aŋ, onëxar oŋ këy ŋana ey yënënd exi kapaxën aşëxe enar eŋ, do exi mëla gēr ed bayi axi ñandi na.» ¹⁹ Ata Yesu mondako nangën baŋo Piyer ang ko şës ak ex canaxën enjaran end Kaxanu eŋ. Ata ga ñata ko fel kënjo bête: «Wëj tēfëguye!» ²⁰ Piyer ga nekona ko, wat kënjo asëfan ar lëka baŋo Yesu an ga këbi sëfa. Asëfan ajo xaya bax gēr emëkw ed Yesu and bani yambërand, do wëka baŋo ba noŋo ex ar kënjo lëxw an? ²¹ Piyer ga wat kënjo ga këbi sëfa, wëka kënjo Yesu: «Do ajo cëŋ Axwën, ine kënjo hi?» ²² Yaka kënjo Yesu: «Angëmëne aŋandi ŋandi ke exo bayi abëngw xali me bakaw, wëj ine bal ki? ²³ Wëj cëŋ, tēfëguye.» Ata elod

yatijo wëli bax gër bëmaÿe mëne asëfan ajo din axo cës na. Enimin, Yesu aÿo pel bana de mëne axo cës na. Er re baxo: «Ga ÿandi ÿandi ke exo bayi abëngw xali me bakaw wëj ine bal ki?» ²⁴ Asëfan ajo reyak osede olo, do mëj fo ÿëgwëk beÿo dek. Do biyi anang nang këmi mëne er reya ko in dal ex. ²⁵ Yesu ari ri ko bëte bebëranjëm. Kido eni ñëgwëdo dek gë betil ak, ame yëla ex na axëñ xëñ dox gër ngwën ro okayëta od ÿëgw doni ok.

Bandixa band Oparëxanda ban Lilaya in

Akayëta and Bandixa band oparëxanda aŋ ex akinëm and yëgw ko Luk aŋ. Endey Yesu end yana baxo gër akayëta añanar andexëm eŋ fakët ko. Akayëta aŋo këbo nangënënd ang yanak Amara and Yesu ak, yatir ofëna or Peŋëtekot, gër angol and Yerusalem. Bëte mondake Amara aŋ yodëk gër ebar ed Samari, xali gër owar ošëxe. Akayëta and oparëxanda aŋo kë sëyalind mondake ko riyenind Kaxanu gë bela bër yëmëk gë Angoc Amënëk bën. Angoc Amënëk aŋ këŋo yëlënd ar yëmëk gë mëŋ an, ekapina ed gër epemëra ed Atëfëtan el, gë ekemëna ed gër toro ind gër andiyen and Axwën Yesu Kërisët el. Er ex gër akayëta in:

End eñana ed Amara and Yesu gër Yerusalem eŋ: 1.1–8.3.

End Amara and Yesu gër ebar ed Samari eŋ: 8.4–9.31.

End Amara and Yesu gër benëŋ becëxe eŋ: 9.32–15.35.

End Amara and Yesu xali gër Rom eŋ: 15.36–28.31.

Lilaya in

¹ Tewofil, gër akayëta añanar andam sëfëtan këmi ðek bebër yana baxo ko rind Yesu bën, do ang babi sëyalirand bela ak, ² xali yatir baka ko gër Kaxanu, yaŋ gër orën. Barikan ðamana exo yexën afelëra felëra babi gë panga ind Angoc Amënëk in, oparëxanda od yata këbi ok. ³ And soro ko do šës ko aŋ, gër ogës odebën šanaya baxo bakëlëbëd bandanjëm. Eno wat abëngw šanaya baxo mondako ebi pënixën mëne mëŋ dëŋ ex. Do në bakey ofëxw onax felëra babi bënd owun or Kaxanu beŋ. ⁴ Ata na gër ed xeta bano, fel këbi këreni ŋawëta na angol and Yerusalem aŋ, barikan eni cëni er beya baxo Faba Kaxanu ayël këbi yël in. ⁵ Ax gi ex na nde Šaŋ Batis, gër men babi buyind bela bën? Barikan Kaxanu, gë bakey band kë yowënd baŋo abuyi këŋun buyi gë Angoc Amënëk aŋ.

End omakan ond gër orën eŋ

⁶ Gër ed xeta bano na, wëka këno: «Axwën, gërëgako nde këy xanin owun or gër ebar ed Isërayel ol?» ⁷ Yaka këbi: «Faba gabat kë sanand gë gapak orexëm ol bamëd ban do nand këŋo ðatan exo di er yandi këŋo in, ax gi ex na wën kë nang. ⁸ Barikan wën, panga kën šot na, and ko fedaw Angoc Amënëk gër ola orewën aŋ. Ata en gi otede odam ok gër Yerusalem, gër ðek ebar ed Yude el, gër ebar ed Samari, do xali gër ed sëlëk ngwën.» ⁹ And ðata ko eyeyan elo aŋ,

ÿana ko ko šëgënd end orën eñ xali šiliparax ko gër banar.
 10 Bën ga xeñan këbi end orën eñ, wat kënebi bërëxadët bela bëxi gë banjëm bapešax ga xwëša këni ler gër ndebën. Ata re ko abat: 11 «Wën Bëgalile bëjo, ineŵa xeña kën lañ ako orën ol? Yesu ir wat këno ga këño wëla Kaxanu end orën eñ, ang wat këno ga ko šëg ak ko bakaw.»

End abëteli ar Yuda eñ

12 Ga xucak eño, oparëxanda ok xani këni na gër etënd ed gë bañarëka, këni bakand gër Yerusalem. Në apakan amat fo bax gër ed hi bani, ani ñawëta bana angol añ. 13 Ga lil këni gër angol, barër këni gër aciŵ and yañ, gër ed wër babi epedër. Er ebani: Piyer, gë Šaň, gë Šak, gë Andëre; gë Filip, gë Toma, gë Barëtelemi, gë Maco, gë Šak, asëniŵ ar Alëfe, gë Simon, aŵer an, do gë Yud, asëniŵ ar Šak. 14 Bën đek xet babi eni kemëna cale in gë bëmaÿe bëtoxari bëñ, gë Mari, nëm ir Yesu, do gë bofinëm bor Yesu. 15 Ang bani barërënd bakey baño ak, er hi bani në bela keme gë alapem. Ata Piyer ga xani ko mërëxand ir bëmaÿe, re ko: 16 «Bëmaÿe, ax gi ex na nde aňata bax ex ñata Oňëgw Omënëk od rek mëne gë Angoc Amënëk añ reya baxo Dafid, emun eñ, mëne Yuda ebax ebi dëngweli bër këño sëra Yesu bën. 17 Yuda, ar enga endebi hi baxo do andiyen amat bar bane. 18 Axana xana baxo kodı ir fanaxën baño Yesu gër ecës in. Gë akanji and osëmbak año yëcaxën ko ošënga or gër ed wëc ko acëloÿ-šëloÿ do wëlëfëtak đek oxul orexëm ol.» 19 Ga wëlik endey eño đek Yerusalem in wacaxën këni ošënga olo gë eyeyan ed Bëšëwif el: «Xakelëdama» mëne ngëñ ošënga or gë ošat.

20 Barikan aÿëgw ÿëgw këni gër akayëta and Calemoňëw: «Cenëkëlex iciŵ indexëm in,

Ala kërex đëg na! Do:

Bëtelilexo ašëxen andiyen andexëm añ*!»

21 Awa ar kë bëteli andiyen andexëm an, tananëñone gër bër lañëtara këbo nand bane yexërande gë Axwën Yesu na, 22 elod ga buyi këño Šaň Batis xali yatir šëg ko end orën eñ. Gilexo bëte sede ir watëk ang biyi ak ang xani ko Yesu gër ecës ak.

23 Ata sana kënebi bëxi: Yosef ir bano wacënd Barësabas do nëngwët bano Yusëtos do gë Macas. 24 Ata ga xeta kënebi, šale këni mondako: «Axwën, wëj ar nangëk er ex gër owëkw or bela đek an, masinëläbo ar yata këyo an gër bëmaÿe bëki bëño. 25 Comalebo gër andiyen and lawën këyëbo mi din año do gër ofarëxanda. Bëtëlexo gër amëd and seb ko Yuda do ye ko gër ed sana ko.» 26 Na ga ri këni

bëñak, ind fit bani in wêd ko Macas. Ata oparëxanda ok, ang bayi bani epëxw gabat ak, baša këno Macas gër enga endebën.

2

End Angoc Amënëk eŋ

¹ Yatir Ofëna or Penjëtëkot, bësëfan bër Yesu bën barër këni dek në er ebat. ² Ata na bërëxadët, wëliwëk angëbër gër orën do kë rëmëgund ang ekoc etëm fo xali lilëk dëñ gër aciw, gër ed yëpara bani. ³ Šanaŋarak bebër ang okodux, šapërërak, do lapandëra këbi ala kala ang ebani ak. ⁴ Yëmëra këni bën dek gë Angoc Amënëk aŋ do këni yeyanënd oyeyan ošëxe ang babi hëbëtënd Angoc ak. ⁵ Xarak, na gër Yerusalem yowëraw bani Bëšëwif bër šenene ga xaniraw bani gër dek benëng becëxe bend ex dila gër orën, lëgëra këni gër Yerusalem. ⁶ And wël këni angëbër aŋo aŋ, wëra këni bura-bura gër ed hi bani od Yesu. Ga hāt këni, wëlandëra këbi ga kënëbi wël ala kala eyeyan ed yeri ko el. ⁷ Ga šarandëra këbi na xali xurik, këni wëkarënd: «Oko ax gi ex na nde bën dek Bëgalile fo exëni? ⁸ Mondake cëŋ kënëbe wël nde ala kala eyeyan ed yeri ko el? ⁹ Ax gi ex na nde biyi er hi këne: Bëparët, Bëmedi, Bëhelamit, bër lëgëk gër ebar ed Mesopotami, bër gër ed Yude, Bëkapados, Bëpoŋ, bër gër ebar ed Asi? ¹⁰ Ax gi ex na nde ro fo exëni bëte bër gër: Fëriši, Paŋëfili, Misëra, bër gër ebar ed Libi gand Siren fëco? Ax gi ex na nde ro exëni bëte: Bëšëwif, Bërom, ¹¹ Bëšëwif, bëšalek, Bëkëret do gë Bënare në ewëlen bene de ala kala gër eyeyan ed yeri ko el ga këni sëfët becaraxik bend Kaxanu beŋ.» ¹² Mban wëlandëra babi ga kënëbi nëkon do bani wëkarënd: «Ine ex ngwa endey eŋo?» ¹³ Barikan bërëmar, ga kënëbi lës këni rend: «Wëni, bëjo bër wëdëk ngoy ex!»

End epemëra ed Piyer eŋ

¹⁴ Ata Piyer gë bošandaŋ, epëxw gë abat bën, xani këni do xwëša këni. Re ko Piyer: «Wën Bëyude bën do gë wën dek bër yowërawëk gër Yerusalem ro bën, wëno këjun nangën er ex in. Awa baxëtine de aye! ¹⁵ Ang kën yëland ak, bela bëjo ani med ex na de ngoy, gëbër fo ga bayik wa. ¹⁶ Barikan doro hatak er reya baxo gana-gana fo alawënel Yowel in mëne ¹⁷ Kaxanu rek:

“Gër bakey bapelatar, aŋëmën këmëni yëmën gë Angoc andam aŋ bosëniw do gë boŋiw borewën

eni yeyanaxënënd ang bëlaŵënel fo, ocambenjar odewën
ok eni watënd befër ŷapëk eni dind bën, do bëxarëk
bërewën bën eni watënd ofakeli.

Ocambenjar ok do gë odënaŵ odewën ok kë ŷana ex watënd
gë ofakeli bendam beŋ.

Bëxarëk bërewën bën gë ofakeli këni ŷana eni watënd
bëte.

¹⁸ Iyo gër bëriyenin bëram, bësošan bën, bakey baŋo,
këmëni ŷëmën gë Angoc andam aŋ,
do bën eni yeyandërand ang bëlaŵënel fo.

¹⁹ Becaraxik këme ri yaŋ gër orën

Do gëd gër ebar, bananganëme, gë

oŝat, gë xodux do gë okwëcën. ²⁰ Ata eňan eŋ ex dɔb xali
ex camëdan wur in,

Do facaw in, ex bar ang oŝat fo,

damana ex ŋataxënëngu akey and Axwën Kaxanu aŋ

Akey akëbëanaxik an, akey atëm an.

²¹ Ata ar këŋo ŝalend yo Kaxanu gër oŵac or Axwën, afex
ko fex."

²² «Wën Bëyisërayel, baxëtin end këme reyand eŋ, end
Yesu Ibënasaret eŋ. Kaxanu laŵëneŋu baŋo do paŋ gë mëŋ
baxo rind bananganëme, becarax do gë bërëcaxik. Wën
dëŋ anang nang kën eŋo. ²³ Kaxanu, mëŋ ar kë nangënd
beŷ dek damana ex gixën an, faŷ ko gër emëkw ex kuca
end Yesu eŋ mondako. Mëŋ sebën këŋun do wën lëxw këno
gër otaxan od bëwendëran bësëm xali laŵ këno mopika në
osëx. ²⁴ Bari axani xani ko gër ecës, Kaxanu racët këŋo
gayik amënd bana eŋo dëkaya panga ind ecës in. ²⁵ Ax gi
ex na nde Dafid bax rend:

"Laŋ bamo watënd Axwën Kaxanu an gër lëngw iram,

Gand liŵ iram hi ko këdi këme yëdara.

²⁶ Mëŋ fuŋaraxën ke gër emëkw edam,

Do këme yeyandërand gë onënga fo.

Gër eman endam dëŋ aseyëta këme seyëta, gër eyar ed
këme yarënd.

²⁷ Gayikwa gër wur ir bësësëk, ay tebëx na enjëw endam
eŋ,

Aye tebëx na wëno Aŵënëk arey an me bër. ²⁸ Wëj ŵasin
ke opëna od ke ŵëla gër aniyen ok,

Wëj ke yël onënga osëm ol and ke bare aŋ."

²⁹ «Wën bëmaŷe, aŷap ŷapëk mun pel kerët end Dafid,
axarëk arebi eŋ. And ŝës ko aŋ, wëxëta këno, do ŷeg
irexëm in gër ndebi ro dëŋ bayik xali doro. ³⁰ Barikan ga
hi baxo alawënel nangaxën baxo mëne Kaxanu yaŝarëk:
"Arandëwëra andexëm këŋo yata na exo bëteli owun
orexëm ol." ³¹ End Afexën eŋ baxo reyand gana-gana fo

mëne axani ko xani gër ecës, Kaxanu axo teb na eman endexëm eñ ex bër gër wur ir bësësëk. ³² Yesu ijo, Kaxanu axanin xanin këño gër ecës do biyi dek ex otede od wat këño abëngw ok. ³³ Kaxanu bakali këño gër liw irexëm yañ orën eño ketënax gër owun orexëm, do yël këño Angoc Amënëk añ. Ata Yesu ga xana këño Angoc Amënëk añ yëlëgu këbo and beya babo Sëm ak, ang kën watënd do kën wëlënd ak. ³⁴ Ax gi ex na nde Dafid elod axo cëg ex na end orën eñ? Barikan mëñ bax rend:

“Axwën Kaxanu fel këño Axwën aram an,

Ñëpal gand liw iram,

³⁵ Xali mëni dat bërangoÿëra andey bën eyëbi bëñaxën*.”

³⁶ «Awa wën dek Bëyisërayel bën nanging aye mëne Yesu ijo, Kaxanu yata këño do yël këño or gapak or exo gixën Axwën do Afexën, xarak wën fika baño gër kërëwa.»

³⁷ Bër gër amëxwër bën ga wël këni eño, lëk këbi gër owëkw. Ata wëka kënëbi Piyer do gë oparëxanda ocandañ ok: «Bëmaÿe, ine këmi ri biyi?» ³⁸ Yaka këbi Piyer: «Nëngwëtïn ola orewën ol do enun buyi, gaf gë gaf, gër owac or Yesu Kërisët eñun tebanaxën Kaxanu bamena bandewën bañ ata këno şot Angoc Amënëk añ. ³⁹ End ayël këñun yël Angoc Amënëk eñ, Kaxanu abeya beya bañun wën bëte, gë obaş orewën ak, gë bela bër ex caw ak do gë dek bër këbi wacëraw Axwën Kaxanu ang këni yëmb yo.»

⁴⁰ Ata Piyer, bendanjëm becëxe sënd bafi ga ko reya end Yesu eñ. Afel bafi felënd gë obal osëm: «Tanayin en pex do en can gër enga end bësëmbak bër gë okey oko.» ⁴¹ Bër wã bax eyeyan ed Piyer bën buyi kënëbi. Er hi bani and yatijo añ fo në bela owëli otas.

End Amara añanar eñ

⁴² Bën dek xemëna bax ebaxët ed osëyali or oparëxanda ol, gër ebaÿër ed gë angwëlëra, gër ecetër ed eyamb yamb, do gër cale. ⁴³ Bër fac bën mbañ bani fëbënd Amara andebën añ, ga banëbi watënd oparëxanda ok ga këni ri becarax do gë bërëcaxik bendanjëm. ⁴⁴ Dek bërëwãk end Axwën bën hi bax andamat do gër angwëlëra. ⁴⁵ Afan bani fanënd napul irebën in, gë bacota bañ do bani şetërend kodï in dek ang hi bani ak, ala kala eno yël ang ex oñandi odexëm ak. ⁴⁶ Key yo key bani xemënanđ eni pedër gër Aciw and Kaxanu. Mbañ bani wëlërend do bani yambërand gë onënga fo, do gë emëkw eyemax. ⁴⁷ Aşale bano şalend Kaxanu do Bëyisërayel bën dek bafi

nënganënd endebën eŋ. Ata Axwën an, key yo key babi bašëgund bela bër babi fexënënd bën, gër Amara andebën.

3

End epakën ed aseÿik eŋ

¹ Akey amat, Piyer gë Šaŋ këni yend cale gër Aciw̃ and Kaxanu, apenëka aŋ, eñan eŋ poxoš gaf in. ² Gër Aciw̃ and Kaxanu bano w̃elawënd key yo key ar rëw̃ këno aseÿik eno kwët gër ebët ed bani w̃acënd Ebët Ejekax, efi kararaxënënd bër kē lilënd bën. ³ Aseÿik an ga wat këbi Piyer gë Šaŋ ga këni lil gër Aciw̃ and Kaxanu, xara këbi eno yël kodī. ⁴ Ata Piyer do gë Šaŋ ga xwëša këni, fab këno laŋ. Aŋo re ko Piyer: «Wëj, nëkonëlëbo tan aye.» ⁵ Ga këbi nëkon, ko yëland ÿeÿ këno yël na. ⁶ Ata re ko Piyer: «Wëno kodī axe gi ex na, kaŋe axe gi ex na, bari er šot këme in ayël ayël këmi yël, gër oŵac or Yesu Kërisët Ibënasaret, kanil ey yexëra!» ⁷ Piyer sëra këŋo dëp gër ataxan and liw̃, xanin këŋo. Ataŋ ocom od osapar orexëm ok bëngwëk. ⁸ Aseÿik an xani ko kwengweremët do ko yexërand. Piyer gë Šaŋ lilëx këni gë mëŋ ak lëf gër Aciw̃ and Kaxanu. Ga ko yët šenene, ko radërand do këŋo šëkwand Kaxanu.

⁹ Bulunda in dëk wat baŋo ga ko yexëra do ga këŋo šëkwa Kaxanu. ¹⁰ Bër baŋo xwitand bën këni rend: «Ajo bax ÿëpand gër Ebët Ejekax ed Aciw̃ and Kaxanu exo karara.» Ata na ga šarandëra këbi xali xurik, sëkwan këni eni nang ba ine hi këŋo ala ajo. ¹¹ Ababi ħawëta na Piyer gë Šaŋ do bër ošaran bën dëk këni hërërarawënd do këni liland gër lilaya ir w̃acan bano Salomon, gër yangana ir Aciw̃ and Kaxanu.

¹² Ga wat këbi Piyer ang barërëgu këni ak, re ko: «Wën Bëyisërayel, inew̃a këŋun šaranënd eŋo? Bëte inew̃a kënebo fabaxënënd biyi? Yëla kën gë panga indebi, ba në end oŵënëk orebi nde ko yexëraxënënd ala ajo? ¹³ Nangin mëne Kaxanu, mëŋ ar yata këbi bëxarëk bërebi Abëraxam, gë Isak do gë Yakob an, ašëkw šëkw këŋo Yesu ariyenin arexëm ar laŵënëgu këŋo an. Barikan wën yaxëta këno do lëxw këno eŋo d'aw̃ Pilat, xarak mëŋ asebet ŷapan baŋo eŋo tebët. ¹⁴ Wën yaxëta baŋo aŵënëk an, ar šenene an do xara bano Pilat eŋo tebët alaw̃ ar bela. ¹⁵ Wën laŵ̃ baŋo ar xwënëk aniyen an, barikan Kaxanu xanin këŋo gër ecës do biyi ex otede od watëk eŋo ok. ¹⁶ Ga xwëta këmo Yesu mëŋ fakënoxën këŋo ala ajo xali w̃acëw̃acaxën ko mondako. Iyo ga xwëta këŋo Yesu fakaxën ko aye ar nang këno do këno watënd ajo.

17 «Gërëgako bëmaÿe anang nang këme mëne wën gë bëlëngw bërewën bën an nang bana, mëj rixën kën ejo. 18 Gë etëÿ ed bëlaŵënel el reya baxo Kaxanu mëne mbanj hi bax exo toro Afexën an. Ata gë er ri kën in ñata ko Kaxanu er fëna baxo in. 19 Nëngwëtïn ola orewën ol do en bakana end Kaxanu eñ, eñun tebanaxën bamena bandewën banj. 20 Ayow kë yow bakey band këjun racët Axwën Kaxanu gër ocëmu odewën. Gë bakey banjo fo këjun laŵëneliw Yesu, Afexën ar yatan këjun an. 21 Barikan, yanj gër orën ko bayi xali Kaxanu exo kanindëra beÿ bën dek, ang fel babi elod akarëk anj eni deyara bëlaŵënel bëŵënek bërexëm ak. 22 Ax gi ex na nde Moyis re bax mëne Kaxanu, Axwën arewën an, alaŵënel ar ang mëj ak këjo yata gër enëng endebi do bëte ene baxëtëde dek er këjo fel in. 23 Barikan ar enëng endebi ar kë hëp ejo baxët alaŵënel ajo an, cëfëyëtiyidëno gër bulunda eno daŵëx. 24 Dek bëlaŵënel bër Kaxanu bën, ga ÿana ko Samiyel xali gë bër bëtëraw, gana-gana fo reya bani end bakey band hi këne banjo. 25 Wën ex obaş or bëlaŵënel bër Kaxanu ol do Kaxanu, gë bëxarëk bërewën bën ser bani paß gë Abëraxam yatir fel banjo mëne benëng bend gër ebar ro bej dek kë şot obetak ol në end arandëwëra arexëm. 26 Wën ex bëÿanar bër laŵëneliw këjun Kaxanu ariyenin arexëm ar yata këjo an. Gër ndewën laŵënegu banjo eñun yël obetak ol do eñun bakali gër enjekax, eñun wërëşët en teb bëtëmbak bend kën rind bej.»

4

End Piyer do gë Şaŋ eñ

1 Ata Piyer gë Şaŋ, gër ed banëbi felëra bulunda bayi bani and ñatëgu këni na gër yangana ir Aciŵ and Kaxanu bëşadaxan bën, gë alëngw ar bënëkona an do gë Osaduseñ ok. 2 Mbanj xoÿën banëbi Piyer gë Şaŋ ga sëk kënebi ga kënebi sëyalind bulunda in mëne ekani ed gër ecës exëna gayikako Yesu axani xani ko gër ecës. 3 Ata ga sëra kënebi, fel kënebi bënëkona bën enëbi përa na aye xali ex weca gayik anëka xwëyar bax. 4 Barikan, bëranjëm ŵa këni end baxo reyand Piyer eñ. Ata dek bësëfan bër Yesu bën başarëgu këni bësoşan bën fo në owëli oco.

5 Ga xeyëk, bëlëngw bër Bëşëwif bën, gë bëxarëk bën do gë bëşalen bën fedër këni gër Yerusalem. 6 Na fo bani bëte Xanas, alëngw ar bëşadaxan ar niy ijo an, gë Kayif, gë Şaŋ, gë Alekësandër, do dek bër hi bax nëng ir bëşadaxan bëlëngw in. 7 Gër ed ÿëpara bani na, wëlaw

kënëbi mërëxand Piyer do gë Şaş. Wëka kënëbi: «Wën pelinëbo fa gë panga ind fe do gër oŵac or noŷo fakëanaxën këno ala ajo?» ⁸ Ata Piyer ga yëm ko gë Angoc Amënek aŋ, yaka këbi: «Wën bëlëngw bër bulunda bën, ⁹ wën bëxarëk bën, wën nde këbo wëkarand doru mun pel end enjekax end şot ko aseŷik do mondake fak ko? ¹⁰ Awa nangin wën dek ang barërëgu kën ro ak, nangëlexëni bête Bëyisërayel bën dek mène gë panga ind oŵac or Yesu Kërisët Ibënasaret, ir fika bano wën do xanin këŋo Kaxanu gër ecës in, xwëşaxën ko abëngw ala ajo ang këno watënd ak. ¹¹ Ang rek Oñëgw Omënek ak, Yesu Kërisët ex:

“Ekaŷ ed şus kën wën bëbaw el,
Xarak ekaŷ elo ex ed ekëla el, ed gër ebaŷ el[☆].”

¹² Apexa aŋ gër Yesu Kërisët gabat ex gayikwa dila gër orën ro, oŵac oşëxe ax gi ex na or këne şotaxëne apexa aŋ.»

¹³ And wat këni mène Piyer gë Şaş gë anjiŷ këm banëbi yakand aŋ, şaran këbi gayikwa bela bërëtoc, bër ax tëya ex na fo hi bani. Bête axwita xwita banëbi mène bën hi bax gë Yesu. ¹⁴ Ga këno nëkon aseŷik ar fakën bano an, wëlan këbi ang kënëbi yaka ak. ¹⁵ Ata fel kënëbi eni can na gër Amara and bëxarëk eni wëlëraxën bën fo. And şan këni Piyer gë Şaş aŋ, bëxarëk bën këni wëkarënd: «Mondake kënëbe riye bela bëjo? ¹⁶ Gayikako ecarax end ri këni eŋo Yerusalem in dek nangëra këni, biyi ane kor ex na ene wëlëbële. ¹⁷ Barikan, këdi kë wëli kaş-kaş endey eŋo gër Bëyisërayel, besanëbene mbaŋ do cëbanënëbene din ala këreno pelënd na end oŵac olo eŋ.» ¹⁸ Ga ŵacëgu kënëbi Piyer gë Şaş eni bakaw lëf, wesara kënëbi xali, şëban kënëbi edeyara el do gë etëyali ed bela end oŵac or Yesu el. ¹⁹ Yaka këni Piyer gë Şaş: «Şenene nde ex gër ogës od Kaxanu mi baxët endewën eŋ do mi teb end re ko mëŋ eŋ? Ata wën kë xiti de! ²⁰ Biyi cëŋ, er wat këmi mongwat in do gë end wël këmi mongwël eŋ, ami kor na mi cësinali.» ²¹ Ata ga wesara kënëbi gaşëxe sebët kënëbi eni ye, ani yëxw bana enëbi nëp ga banëbi yëdand bulunda in. Enimin, bër hi bax na bën dek baŋo şëkwënd Kaxanu end er wat bani eŋ. ²² Aseŷik ar fak bax gë ecarax eŋo an, bënny ofëxw onax aşand hi baŋo.

Ed cale ind bësëfan bër Yesu eŋ

²³ And sebët kënëbi aŋ, Piyer gë Şaş baka këni gër ed barër bani boşandaŷ do sëfëtandërax kënëbi dek ang wesara banëbi bëşadaxan bëlëngw bën do gë bëxarëk bër Bëşëwif ak. ²⁴ Ga baxët kënëbi, xetan këbi bën dek eni

☆ 4:11 4.11 Calemoñëŷ 118.22

cale. Ata këni šalend: «Axwën Kaxanu, wěj rik orën ol, gë ebar el. Wěj rik angwëgw aŋ do gë dek beber hik polo bën. ²⁵ Wěj fel baŋo gë Angoc Amënëk aŋ Dafid, axarëk arebi an, ariyenin arey an, exo de:

“Ineŵa wonjoxënëk banjëlan band bër benëng becëxe baŋ? Do ineŵa šotaxën këni banjëlan band gë ofëcak këm?

Ineŵa këni yëlaraxënënd ang bëšenëk fo?

²⁶ Bemun bend gër ebar ro beŋ xanixën këŋo Axwën an, Do gë bëlëngw bën xel këŋo Ar yata këyo an*.”

²⁷ «Ata dal ex Axwën Kaxanu, gër angol and Yerusalem ro, Erod gë Poŋës Pilat axel xel këno Yesu, ariyenin aŵënëk arey an, ar yata këyo an. Bër ax gi ex na Bëšëwif bën do gë bamëxwër band Bëyisërayel baŋ xanixën këno. ²⁸ Dek er fëna bay elod gër ŷanar ari këy ri gë panga indey in, űata këni. ²⁹ Do gërëgako Axwën Kaxanu, ax gi ex na nde aye wat këy ang kënëbo wesarand ak? Mëŋ ex dëcalëbo biyi bëriyenin bërey bën mi kapina mbaŋ gër epemëra ed eyeyan edey. ³⁰ Masinëlëbo panga indey iŋ eni pakaxënënd bëšëxwëra bën. Bëte diyind becarax do gë bërëcaxik gër oŵac oŵënëk or Yesu ol, ariyenin aŵënëk arey an.» ³¹ And šale këni mondako aŋ, ebar el rëgëk na gër ed hi bani. ŷëm këni bën dek gë Angoc Amënëk aŋ. Ata ga šapër këni na këni sëfëtërand eyeyan ed Kaxanu el gë anjiŷ këm.

End aminëmëra and bërëŵak eŋ

³² Amëxwër and bërëŵak end Yesu bën hi këni onden omat, anjëlan amat. Er šot ko ala kala in, oxwën or bëla dek ebax, ala abax xwënaya na napul irexëm in. ³³ Oparëxanda ok areyara bani reyarand gë panga itëm osede or mëne Axwën Yesu axani xani ko gër ecës ol, do oyekax osëm šot bani bën dek. ³⁴ Ar xaŷënëk ax gi bana gër bësëfan. Dek bër hi bax gë ocënga bën, gë bër gë bëciŵ bën, afan bani fanënd eni mëlau kodfi in. ³⁵ Dek bani wëlawënd eni kwët gër osapar or oparëxanda. Ata bën bax šetënd ala kala ang hik obal orexëm ak.

³⁶ Arandëwëra and Lewi ar bano wacënd Yosef an, do nëngwët bano oparëxanda ok Barënbabas mëne ngëŋ «Axemën ar bëmaŷe an» xaniw bax gër ebar ed Šipër. ³⁷ Ga fan ko ošënga orexëm ol, wëlaw ko kodfi in do xwët ko gër osapar or oparëxanda.

5

End Ananiyas do gë Safira eŋ

¹ Barikan bër gë ašan, Ananiyas do gë Safira hi baxëna. Ananiyas ga fan ko ošënga orexëm ol, ² šona ko mar kodi in ga xet këbi ga alindaŵ exo di mondako. Wëlaw ko kodi ir bayi bax in xwët ko gër osapar or oparëxanda. ³ Ata re ko Piyer: «Ananiyas, ine seboxën këyo Sindan xëñ ko gër emëkw edey xali këy nëgwëšënd gër Angoc Amënëk, xarak ašona šona këy mar kodi ir fanaxën këy ošënga in. ⁴ Ošënga olo, orey hi bax, and fan këy aŋ akanji and yël këni aŋ, andey hi bax. Ine yëlaraxën këy endey eŋo? Awa Kaxanu wa ŷandi baxi eyo yifa, ax gi ex na bela.» ⁵ Sam ga wël ko na eyeyan elo, Ananiyas wëc ko kërud, xoti ko kwël na fo. Ata đek bër wël bax endey eŋo bën lëk këbi anjiŷ atëm. ⁶ Ocambenjar ok xani këni, fëlëra këno, wëla këno, do wëxëtax këno.

⁷ And xucak në bapëxëd batas aŋ, lilëgu ko alindaŵ ar Ananiyas nangërexe er xucak in. ⁸ Ata wëka këno Piyer: «Pelële ba gë akanji aŋo dëŋ fanaxën kën ošënga orewën ol?» Yaka ko: «Iyo go dëŋ fan këmi.» ⁹ Aŋo re ko Piyer: «Mondake wa xet baŋun en tëyi eno yifa Angoc and Axwën aŋ? Awa nëkodëbi gër ebët bër wëxëtagu këno icën indey bën, bëte bën fo ki wëla.» ¹⁰ Ataŋ Safira wëc ko kërud gër osapar or Piyer, xoti ko. Ga lilëgu këni ocambenjar ok, sëk këno ašësëk. Na wëla këno do wëxëtax këno ler gër icën indexëm. ¹¹ Dek bër gër Amara and Yesu bën do gë bër bax wëlënd endey eŋo bën babi lëkënd anjiŷ atëm.

End becarax bend oparëxanda eŋ

¹² Becarax do gë bërëcaxik bendanjëm bani rind oparëxanda ok gër ogës od Bëyisërayel. Bërëŵak bën đek abarër bani barërënd gë anjëlan amat, đila gër lilaya ir aner and ŵacan bano Salomon, gër yangana ir Aciwŵ and Kaxanu. ¹³ Ala ašëxe abax yëxw na ebi tëka. Barikan bulunda in mbaŋ banëbi šëkwënd. ¹⁴ Ata kaš-kaš bani ŷëmbërënd bela bër ŵak end Axwën bën xali hi këni amëxwër atëm and bësošan do gë bësoxari. ¹⁵ Aŵëlara banëbi wëlarawënd bëšëxwëra bën gër opëña oňangax od gër angol and Yerusalem do enëbi kwëtëra tar fëña in: bëjo në bëngaŵ, bëjo në bandago ebi kwixëtaxën ndakaŋ abat abat eñaŵ end Piyer eŋ. ¹⁶ Bela bëranejëm bax xanirawënd bangol band ler gër Yerusalem baŋ do banëbi wëlawënd bëšëxwëra do gë bër babi soronënd bangoc baňëŋëxax, do bën đek bani fakërand.

End toro ind oparëxanda eŋ

¹⁷ Ata ašadaxan alëngw an do đek gë bër hi bani Amara amat bën, mëne ngëŋ amara and Osaduseŋ eŋ, këbi

yakëraxind mban end oparëxanda eñ xali yen kënëbi. ¹⁸ Ga sëra kënëbi, fëra kënëbi gër epëra ed gër angol. ¹⁹ Barikan yow gëmëd meleka ir Axwën in, fërëtëra ko owët or epëra oñ, nəcët këbi oparëxanda ok, do fel këbi: ²⁰ «Yeyin gër yangana ir Aciw̃ and Kaxanu, enëbi pelëra bulunda in ðek bend Aniyan and din beñ.» ²¹ Ga wël këni eño, ye këni mopëd gëbër kënëbi sëyaliraxënd bela bën gër yangana ir Aciw̃ and Kaxanu.

Ata ašadaxan alëngw an gë bër hi bani Amara amat bën, wacër këni gë bëxarëk bër Bëyisërayel bën. Ga yëpara këni gër ed bani fedërënd, lawën këni enëbi yen oparëxanda ok gër epëra. ²² Bënëkona bën ga fiat këni, nema kënëbi. Ata ga wërëšëta këni, reyax këni: ²³ «Ga fiat këmi sək epëra el mopëra aye, do gë bënëkona bën mokwëšara ala kala gër ebët ed fel këno, bari and fërët këmi owët añ, ala gabatak amo tək ex na lëf.»

²⁴ Ga wël këni eño, alëngw ar bënëkona bër Aciw̃ and Kaxanu an do gë bëšadaxan bëlëngw bën wëlandëra këbi, do këni wëkarënd ba mondake kē fiat endey eño. ²⁵ Ata fiatëgu ko na ala ko sëfëtënd: «Bër fëra banëbi bën, gër yangana ir Aciw̃ and Kaxanu kënëbi sëyalirand de bela bën.»

²⁶ Alëngw ar bënëkona an do gë bošandaw̃ yen kënëbi. Ga sërav kënëbi wëlaw kënëbi endëmane fo gayikwa ayëda banëbi yëdand bër gër amëxwër bën ba afëtëra kënëbi fëtëra gë oxaỹ. ²⁷ Ga fiateli kënëbi, xwëšan kënëbi gër lëngw ir Amara and bëxarëk. Ata re ko ašadaxan alëngw an: ²⁸ «Ax gi ex na nde wën šëban bamun etëyali ed end owac olo eñ? Nëkod gër angol and Yerusalem ro, osëyali orewën olo fo xëñëk. Bëte biyi kënëbo nëpënd end ecës ed ala ajo eñ!» ²⁹ Ata Piyer gë oparëxanda ocandaw̃ ok yaka këni: «Biyi edi ed er re ko Kaxanu in yapan këbo, ax gi ex na er re këni bela. ³⁰ Kaxanu, mëñ ar xwënëk këbi bëxarëk bërëbi an xanin këño Yesu ga law̃ bano wën mopika në osëx. ³¹ Kaxanu wa fela këño gë ataxan and liw̃ andexëm añ, do hi ko Emun do Afexën ebi yëlxën Bëyisërayel bën enëngwëta ed ðek ola orebën el do gë etëban ed beñëñënax bendebën el. ³² Biyi do gë Angoc Amënëk and këbi yëlënd Kaxanu bërëwāk endexëm añ, biyi ex otede od watëk beño ok.» ³³ Ga kënëbi baxët, bër yëpara bax bën xoỹ këni xali xurik. Ata yandi këbi enëbi daw̃ monaw̃. ³⁴ Ata Farisen ir bano wacënd Gamaliyel in, ašalen ar fian bano mban bulunda ir Isërayel an ðek, xani ko gër Amara and bëxarëk bër Bëšëwif, re ko enëbi nəcët oparëxanda ok imëd. ³⁵ Ata re ko: «Wën Bëyisërayel, yëlarayin aye ang yandi këñun

enëbi di bela bëjo ak. ³⁶ Ax nëka ex na ga wat banëjone ala ar bano wăcënd Tëdas, ga baxo rend mëne mëj ar gapak hi ko. Sëfa këno bela okeme onax. And laŵ këno aŋ, dek bër xwëta baŋo xali këno sëfarand bën šapërëra këni, gabatak ax bayi ex na. ³⁷ Ga xucak end Tëdas eŋ, bëtëgu ko Yuda, Agalile an, angwën and Oñëgw od bela aŋ. Mëj bëte gë bësëfan hi baxo. Laŵ këno do dek bër ŵa bax endexëm bën šapërëra këni*. ³⁸ Mëj ex gërëgako ga re këme, kërex bayi na ga këjun balënd end bela bëjo eŋ; tebëtinëbi eni ye. Angëmëne er këni šaland eni di in end bela fo ex, ayëcar këni yëcar. ³⁹ Barikan angëmëne gër Kaxanu xaniwëk, an kor na enëbi yëc. Mëj ex, yëlarayin aye këdi këno sakëreli Kaxanu.» Ata bër gër Amara and bëxarëk bër Bëšëwif bën ŵa këni eyeyan ed Gamaliyel el. ⁴⁰ Wăc kënëbi oparëxanda ok, šewëra kënëbi xali, šëban kënëbi eyeyandëra ed end oŵac or Yesu el, do kwël sebët kënëbi. ⁴¹ Ata oparëxanda ok šan këni gër Amara and bëxarëk bër Bëšëwif, gë onënga fo gayik Kaxanu yata bafi eni toro në end oŵac or Axwën Yesu. ⁴² Ata key yo key banëbi sëyalirand bela bën gër yangana ir Aciŵ and Kaxanu do gër bëciŵ. Ani teb bana etëyali ed Atëfëtan and Afexën Yesu Kërisët el.

6

End eyata ed ojakër eŋ

¹ Ata gë bakey baŋo, bësëfan bër Yesu bën kwël dëj bani bašërëgund. Ata bësëfan bër kë yeyanënd Gërek bën anëp banëbi nëpënd bër kë yeyanënd ed Bëšëwif bën gayik bësoxari bësebëta sebëta bër enga endebën bën alangangan banëbi langanganënd gër acetëra and key yo key. ² Ga nang këni eŋo, oparëxanda epëxw gë oki ok bar kënëbi amëxwër and bësëfan aŋ, do re këni: «Ax ñap na mi teb andiyen and eyeyan ed Kaxanu aŋ do mi kwënda ecet ed eyamb-yamb. ³ Fëcak enëbi yata wën dëj ro gër Amara bësošan bëcongëbëxi, bër gë osede or šenene, bër yëmëk gë Angoc Amënëk do gë orenik, do biyi mëni kwëtënan andiyen aŋo. ⁴ Biyi cëj yëlayalemi gër cale do gër andiyen and eyeyan ed Kaxanu.»

⁵ Ga wël këni eŋo, ang ebani ak dek nëngan këbi. Ata yata kënëbi: Ecen, ar xwëta baŋo mbaŋ Kaxanu do yëm baxo gë Angoc Amënëk an, gë Filip, gë Përokor, gë Nikanor, gë Timon, gë Parëmenas, do gë Nikola Ibaŋëcoš, ašalek an*. ⁶ Ga wëlaw kënëbi gër oparëxanda, bën šalen kënëbi

* **5:37** 5.37 Bërom bën aŋëgw banëbi bela bën gaf gë gaf eni nang ba yëgwe hi këni. * **6:5** 6.5 Nikola ijo ar enëng bër ax gi ex na Bëšëwif ar šalek cale ind Bëšëwif ebaxo.

and mokwëtan otaxan ok. ⁷ Eyeyan ed Kaxanu el kwël dën bax ÿañënd do këni ÿëmbërënd kaš-kaš bësëfan bën gër Yerusalem. Ata amëxwër atëm and bësâdaxan xwëta baño Yesu.

End etëra ed Ecen eŋ

⁸ Ecen, ga ÿëm ko gë oyekax do gë panga, ko rind bërëcaxik do gë becarax mërëxand bulunda ir Isërayel. ⁹ Bëšëwif bër hi bax gër aciw̃ acaleya and bani w̃acënd and Okadëp otebësebët aŋ, gë Bëšëwif Bësiren, gë Bëhalekësandëri, do gë bër xaniraw bax gër owar or Silisi do gë Asi bën këni šampërend gë Ecen. ¹⁰ Bari abani xorënd na eni cembët orenik or baño yëlënd Angoc and Kaxanu ol and baxo yeyanënd aŋ. ¹¹ Ata šoñëra kënëbi gë kodî bësöšan bërëmar, ata bën këni rend: «Biyi awël wël këmo ga ko reya bend šëfan këni Moyis do gë Kaxanu.» ¹² And yëlëtaw kënëbi bulunda in, gë bëxarëk bën, do gë bëšalen aŋ, yow këni gër ed hi baxo Ecen. Ga sëra këno na, wëla këno dimb-dimb gër Amara and bëxarëk bër Bëšëwif. ¹³ Šalaw kënëbi otede onëgwëš, do bën këno nëgwëšandërand mondako: «Ala ajo kë reyarand bend yepënënd Aciw̃ amënëk aŋo† do acariya and Moyis aŋ. ¹⁴ Gayikwa biyi awël wël këmo ga ko re mène Yesu Ibënasaret ayam ko yam aciw̃ aŋo do anëngwët ko nëngwët bapela band yël këbo Moyis baŋ.» ¹⁵ Ata dek bër gër Amara and bëxarëk bën faš këno laŋ Ecen. Wat këni dëxas irexëm in ga nëngwëtak jing-jing ang ir meleka fo.

7

End epemëra ed Ecen eŋ

¹ Ata ašadaxan alëngw an wëka këŋo Ecen: «Dal dën nde ex end këni rend eŋo?» ² Yaka këŋo Ecen: «Wën bëmaŷe, gë faba bën, baxëtine! Kaxanu, mëŋ ar gë enjaran an, šanaŷaxën baño Abëraxam, axarëk arebi an and hi baxo gër ebar ed Mesopotami aŋ, đamana rëfaxënëgu ko gër ed Xaraŋ. ³ Mondako fel baŋo: “Canël ebar edey el do gë ekun edey el, do yel gër ebar ed këmi w̃asin*.” ⁴ Amëd aŋo šan ko Abëraxam ebar ed Bëkalëde el do ye ko lëgëx ko gër Xaraŋ. And šës ko sëm aŋ, Kaxanu xucaliw këŋo ro gër ebar ed lëgëra kën gërëgako. ⁵ Bebët gibatak aŋo yël bana oxwën ol gër ebar elo ro, ado gër ko xwët sapor dën. Barikan beya këŋo mène ayël këbi yël oxwën ol, mëŋ do gë andëwëra andexëm aŋ and ko xuca aŋ, xarak angwën aŋo Abëraxam

† 6:13 6.13 Aciw̃ and Kaxanu and Yerusalem aŋ bani w̃acënd bête mondako.

* 7:3 7.3 Añanar 12.1

axo gi bana gë obaš. ⁶ Kaxanu afel baŋo: “Bërandëwëra andey bën ro këni xanid eni ye në ebar ediyer. Fën kënebi rixëf okadëp do enëbi dixëra xali në bëniy okeme onax. ⁷ Barikan wëno këbi xitid enëng end bër kë rix okadëp odebën eŋ. And kë xuca eŋo aŋ, ašan këni šanëgud eni yow ro ene caleratind*.” ⁸ Ata Kaxanu yata këŋo eter el Abëraxam gë oxac ol. Abëraxam ga rëw këŋo Isak, xac këŋo yatir sək këŋo bakey banjongëbatas. Mondako fo ri baxo Isak ga rëw këŋo Yakob. Bëte Yakob mondako fo xacëra babi odëmëta epëxw gë oki, od hik bëxarëk bërebi ok.

⁹ «Bëxarëk bërebi bëjo, fan baŋo Yosef gayik ayakëraxi babi yakëraxind endexëm eŋ. Do bër yëc baŋo bën wëla këno gër ebar ed Misëra. Barikan Kaxanu gë mëŋ hi bani. ¹⁰ Aracët racët baŋo gër dek ocëmu odexëm, yël këŋo oyekey orexëm ol do gë orenik ol gër lëngw ir Farawoŋ, emun end gër ebar ed Misëra eŋ. Emun eŋo yata baŋo Yosef hi ko alëngw ar ebar ed Misëra do gë dek ekun edexëm an. ¹¹ Angwën aŋo lil babi eŋo gër ebar ed Misëra xali gër ed Kanahaŋ. Ata bëxarëk bërebi bën mbaŋ šëmura babi, abani šot na er këni yamb in. ¹² Ga wël ko Yakob mëne eyamb exëna gër ebar ed Misëra, lawën këbi añanar bëxarëk bërebi bën. ¹³ And lawën këbi akinëm aŋ, xwita këno Yosef and fel këbi mëne mëŋ ex imaÿe indebën in. Aŋo fo nang ko Farawoŋ enëng end fe hi ko Yosef. ¹⁴ Ata Yosef lawën ko enëbi yen sëm Yakob do gë ekun edexëm el dek, ang hi bani bela ofëxw ocongoxi gë bëco. ¹⁵ Mondako šëla baxo Yakob gër ebar ed Misëra, gër ed šësërax këni mëŋ gë bëxarëk bërebi bën. ¹⁶ Awaÿeli waÿeliraw kënebi gër Sišem do wëxëtara kënebi gër ÿeg ir yëc baxo Abëraxam, gë kodï, gër otaxan od bosëniw bor Amor, gër Sišem.

¹⁷ «Ga kë saxëgu amëd ebax exo ŋata Kaxanu er beya baŋo Abëraxam aŋ, bërandëwëra and Yakob bën šënar këni mbaŋ gër ebar ed Misëra, ¹⁸ xali bëtëgu ko emun ecëxe, end aŋo nang bana Yosef. ¹⁹ Ata emun eŋo ÿana ko këbi sitinaxënënd enëng endëbi eŋ do këbi rixërand bëxarëk bërebi bën. Anëÿali babi nëÿalind bësoxari bër enëng endëbi bën enëbi ñaŋëtand bëtošan bëndoyer bëŋ, këreni bayi na ga këni liya. ²⁰ Angwën aŋo rëw këno Moyis, ata bëxarëk bërexëm bën wat këno mëne itox ikëbëanaxik exo gër ogës od Kaxanu. Nëm yerin këŋo opacaw otas gër iciw ind sëm. ²¹ And ÿaŋëta këŋo aŋ, abiw ar Farawoŋ, wëda këŋo do rafën këŋo ang asëniw ar rëw këŋo mëŋ dëŋ. ²² And raf ko aŋ, Moyis sëya ko dek onangëran ol

* 7:7 7.7 Andocane 3.12

or Bëmisëra ol, ata hi ko ar gapak, ar xamëk eyeyan do gë edi ed beÿ dek. ²³ And šot ko bënny ofëxw onax aŋ, Moyis yëlara ko ebi tëka bër enëng endexëm bën, Bëyisërayel bën. ²⁴ Watëx këŋo Amisëra ga këŋo xëm Ayisërayel abat, ata yakan këŋo ar enëng endexëm an. Ga këŋo wăšan, ang ŷap bax acariya ak, ar bano xëmënd an, laŵ monaŵ Amisëra an. ²⁵ (Er yëla baxo mëne bër enëng endexëm bën afëni këbi fëni mëne Kaxanu wëlanëgu babi apexa aŋ paŋ gë mëŋ, bari abi pëni bana.) ²⁶ Në ecan ijo, Moyis sëk këbi Bëyisërayel bëxi ga këni xëmër. Ga këŋo xacëra ebi bakali gër angwëlëra ko rend: “Okò wën bër aminëmëra hi kën. Ineŵa kën xëmëraxënënd?” ²⁷ Barikan ar baŋo xëmënd ašandaŵ an, fim këŋo Moyis, re ko: “Wëj noÿo wa yata ki ey gi alëngw do axiti arebi?” ²⁸ Ba ŷandi ki nde eye đaw wëno bëte ang laŵ këyo ganëka Amisëra ak?” ²⁹ Ga wël ko eŋo, Moyis hër ko yeba gër ebar ed Majaŋ, gër ed rëwëx këbi bëtošan bëki.

³⁰ «Ga xucak bënny ofëxw onax, meleka šanayaxën këŋo gër ladawe, ler gër etënd ed Sinayi, në acëc and gë xodux or bax ŷegënd xafa-xafa. ³¹ Ga wat ko, Moyis šaran këŋo xali, and baxo sëkand exo kamanaxën, wël ko oniŵ or Axwën Kaxanu ol: ³² “Wëno ex Kaxanu, ar yata këbi bëxarëk bërey an Abëraxam, gë Isak do gë Yakob.” Moyis ga këŋo rëgën, seŋ ko onëkon ol. ³³ Ata re ko Axwën Kaxanu: “Peđëtal baped band gër osapar oreŷ baŋ, gayikwa gër ed hi këy ro ebar ecëbax ex. ³⁴ Awat këme watënd etëm end hi këbi Bëyisërayel, bulunda iram eŋ, gër ebar ed Misëra. Awël këme wëlënd ang këni wëcarënd ak: anëka fedaw këme mëni dacëtaxën. Gërëgako yow mi đawën gër ebar ed Misëra.”

³⁵ «Moyis, ar yaxëta bano do bano rend: “Wëj noÿo yata ki ey gi alëngw do axiti arebi an”, Kaxanu laŵën baŋo gër ebar ed Misëra ang alëngw do afexën gë panga ind meleka ir šanaŷaxën baŋo gër acëc and gë xodux iŋ. ³⁶ Mëŋ necëtëgu këbi Bëyisërayel bën ga ko ri becërecaxik do gë becarax fën gër ebar ed Misëra, gër angwëngw ambarax, do gër ladawe, xali nëkak bënny ofëxw onax. ³⁷ Moyis ijo fel babi Bëyisërayel bën: “Kaxanu këŋo yatađ, ar enëng endewën exo gi alawënel ar ang wëno ak.” ³⁸ Bëte and hi bani gër ladawe aŋ, Moyis ijo hi bani gë meleka ir baŋo felërand gër etënd Sinayi in, and hi bani bëxarëk bërebi gër ladawe aŋ. Awël wël baxo eyeyan ed aniyan ed babi űatelinënd el. ³⁹ Bari bëxarëk bërebi bën abi űandi bana eno baxët, are bano rend exo pacana; banjëlän bandebën baŋ bakali bani gër ebar ed Misëra. ⁴⁰ Ata fel këno Aharoŋ: “Wëj, dinëlëŋo tan beber kë hi Kaxanu irebi,

enëbo dëngwelixënënd fëña in. Moyis, ar necëtëgu këbo gër ebar ed Misëra cëŋ, biyi ami nang ex na ba ine rix këŋo.”⁴¹ Gë bakey baŋo ri bani Bëyisërayel bën atox and ang atombo fo. Ata gër edaš elo ri bani šadaxa, gër er ri bani gë otaxan odebën in, ri bani ofëna[☆].⁴² Ata Kaxanu ŋawëta këbi do seß këbi këni xëland bebër bani watënd yaŋ gër orën. Eŋo yëgw këni gër akayëta and bëlawënel:
“Wën ekun ed Isërayel

ba wëno nde bane ŋašënënd oyel,
arin nde bane rinënd ocašaxa
bëniy ofëxw onax bënd ri kën gër ladawe bëŋ?

⁴³ Awëlara ban wëlarand aner and Molok aŋ
do gë emal ed kën wacënd Refaŋ el,
batox baŋo rinaya kën en poxixënënd gër lëngw irebën!
Awa wëno bëte awaŋ këmum wãŋ
yabët ebar ed Babilon el[☆]!”

⁴⁴ «Kaxanu yël babi aner and Osede aŋ bëxarëk bërebi bën, gër ladawe. Aner aŋo, Moyis ri bax ga wätinali baxo gë and wäsin baŋo Kaxanu aŋ. ⁴⁵ And xana këni aner aŋo aŋ, bëxarëk bërebi bën do gë Yosuwe, ar babi lëngwëlinde an, ŋateliw këni gër ebar ed xwën bani benëŋ bend wãŋ babi Kaxanu gër lëngw irebi eni bëtaxën bëŋ. Mondako hi bax aner aŋo xali angwën and Dafid aŋ, ⁴⁶ mëŋ ar šot bax oyekax gër lëngw Kaxanu an, mëŋ ar wëka baŋo Kaxanu exo ma eŋo din edëg ed din gër ekun ed Jakob. ⁴⁷ Barikan asëñiw Salomoŋ bay bax aciw aŋo. ⁴⁸ Xarak, Ar-hik-yaŋ an axo dëgënd në er rik otaxan od bela, ang yëgw ko alawënel mëne Axwën Kaxanu rek:

⁴⁹ “Orën ol ex aŋëpara and owun oram aŋ,
do ebar el, ambëñaxën andam.
Aciw and fe këne bayën?

Feye nde kë hi ateyëtaya andam aŋ?

⁵⁰ Ax gi ex na nde ataxan andam aŋ rik er ex yo[☆]?”

⁵¹ «Ata wën bela bër kë wëšind mbaŋ hi kën de. Owëkw orewën oŋ afarëdadi farëdadi, do banëf bandewën baŋ axem xemëk. Wën din këno wëšenënd Angoc Amënëk aŋ, ang bani rind bëxarëk bërewën ak. ⁵² Alawënel ar fe bayik ano dixëra ex na bëxarëk bërewën bën? Ax gi ex na nde alawëra lawëra kënebi bër babi nangënënd gana-gana fo mëne Ar šenene an në eyow exo? Ar šenene ajo, wën lëxw këŋo, wën law këŋo. ⁵³ Ax gi ex na nde omeleka ok wëlanëgu kënun acariya and Kaxanu aŋ wën bulunda ir Isërayel in? Bari an ma ex na en tëf!»

☆ **7:41** 7.41 Andocane 32.2-6 ☆ **7:43** 7.43 Amos 5.25-27 ☆ **7:50** 7.50 Esayi 66.1-2

End ecës ed Ecen eŋ

⁵⁴ Er wël bani in axurixën xurixën babi, ata ala kala ko ñatënd ebasal, ga logëndëra këbi. ⁵⁵ Barikan Ecen, ga ÿëm ko gë Angoc Amënëk aŋ, xeŋa ko orën ol. Wat ko enjaran end Kaxanu eŋ, wat këŋo bëte Yesu mokwëša gër liw ir Kaxanu. ⁵⁶ Ata re ko: «Orën ol wafërëluŋ këme watënd, bëte në ewat emo Asëñiŵ ar ala an ga xwëša ko gër liw ir Kaxanu.» ⁵⁷ Ata bër baŋo wëlënd bën šoya këni banëf baŋ, ga yobali këno na, wëlën këno andamat bën dek. ⁵⁸ Šonjorëra këno xali nęcët këno angol and Yerusalem aŋ, do fëtërax këno gë oxaŷ xali laŵ këno. Otede* ok axwët xwët bani banjëm bandebën band bani gër osapar or šambenjar ir bano wacënd Sol. ⁵⁹ And bano fëtërand aŋ, Ecen ko šalend mondako: «Axwën Yesu, kanal angoc andam aŋ!» ⁶⁰ And foxi ko aŋ, xeŷ ko acakax: «Axwën, këreyëfi nęp na eñëŋenax eŋo!» And ñata ko aŋ eŋo aŋ, Ecen raš këŋo gër ecës.

8

¹ Ata Sol, moñapan ŷapan baŋo ga laŵ bano këno Ecen.

End edixëra ed Amara eŋ

Yatijo fo ŷana bax edixëra eyëkaxik ed bër gër Amara and gër Yerusalem el. Bësëfan bën dek hër këni angol aŋ, (baya këni wayët oparëxanda ok). Mondako šapërëra bani bëjo gër ebar ed Yude, do bëjo gër ed Samari. ² Bela bër šenene wëxëta këno Ecen sam ga ŷawëra këno. ³ Xarak amëd aŋo ŷana baxo Sol yęc bër Amara and Yerusalem bën. Gë ebët gë ebët baxo sëfërand bëciŵ bëŋ ebi dëbëtëraw: hik asošan, hik asoxari, ebi dápëx gër epëra.

End Filip gër ebar ed Samari eŋ

⁴ Bër šapër bax bën hërëra këni do këni reyaraxënd Atëfëtan aŋ. ⁵ Ata Filip šëla ko në angol and gër ebar ed Samari do ko femëraxënd end Afexën eŋ. ⁶ Bela bën, bamëxwër bamëxwër, gë anjëlan amat, bani xwëtand er babi felënd Filip in, ga këni wël do ga këni wat becarax bend baxo rind beŋ. ⁷ Gayikwa bangoc bañëŋenax bax šandërand gër bela bëranjëm, and kënëbi ñerëndëra aŋ. Bëte bëseŷik do gë bërëgobo bëranjëm bax fakënd. ⁸ Ata onënga osëm hi bax gër angol aŋo.

⁹ Xarak ala ar bano wacënd Simoŋ hi baxëna gër angol aŋo, ašarinara baxo šarinarand gë mbej indexëm in. Gër bulunda ir ebar ed Samari baxo rind mondako do baxo rend

* **7:58** 7.58 Bër laŵ baŋo bën banëfi rend otede gayik bën wël bax amena and laŵaxën baŋo aŋ.

mëne ar gapak hi ko. ¹⁰ Ata Bësamari bën dek, hik itox, hik axarëk, axwëta xwëta bano, do bani rend: «Ala ajo dëj ex ar gë panga ind Kaxanu, ind ex Panga itëm an.» ¹¹ Axwëta xwëta bano gayik elod anëka fo baxo şarinarand gë mbej indexëm in. ¹² Barikan and xwëta këno Filip aņ, mëj ar babi felërand Atëfëtan and owun or Kaxanu do gë oŵac or Yesu Kërisët aņ, ŵa këni enëbi buyi, hik asoşan, hik asoxari. ¹³ Simoņ mëj dëj ŵa ko buyi këno, ata abaņo nacëta na Filip ga baņo şaranënd becarax do gë bërëcaxik bënd baņo watelind beņ.

¹⁴ Oparëxanda od gër Yerusalem ok, ga wëlëx këni mëne Bësamari bën axana xana këni eyeyan ed Kaxanu el, laŵënëgu kënëbi Piyer do gë Şaņ. ¹⁵ Ga şëla këni gër angol aņo, şalendëra kënëbi eno cotaxën Angoc Amënëk aņ. ¹⁶ (Gayikwa Angoc Amënëk aņ axo pedaw bana pere gër ola orefën. Xobuyi or gër oŵac or Axwën Yesu ol fo buyi banëbi.) ¹⁷ Ata Piyer gë Şaņ şalendëra kënëbi mokwëtan otaxan ok, ataņ şot këno Angoc Amënëk aņ. ¹⁸ And wat ko Simoņ mëne bela bën aşot këno şotënd Angoc Amënëk aņ gë ekwëtan ed otaxan ed oparëxanda el, wëlanëgu këbi kodı Piyer gë Şaņ ¹⁹ do re ko: «Yëline wëno bëte or gapak olo, mëj këņo ŷana eņo cotënd Angoc Amënëk aņ ar këmo xwëtan otaxan an.» ²⁰ Ata re ko Piyer: «Kodı irey in nemilex do exi mëlali gayikako wëj ako yëla këy anjëla and ko yëlënd Kaxanu aņ ayic këni yicënd gë kodı. ²¹ Wëj eņo ax mënd ex na ang këy şot gayikako axi ñap ex na dëj. Gayikwa emëkw edey el asëmba sëmbak gër ogës od Kaxanu. ²² Awa tebël anjëlan aņëņënax aņo, do karalo Axwën an exi teban oñandi od emëkw edey ok, angëmëne eņo awënd wëndëk. ²³ Gayikwa në ewat eme mëne wëj mokëda xëda ki oyakëraxi ol do gë osëmbak ol.» ²⁴ Yaka këņo Simoņ: «Awa karanine wën dëj gër Axwën, kërëxe gi na er re kën ijo.» ²⁵ Ata Piyer gë Şaņ baş këni osede ol do epemëra ed eyeyan ed Axwën Yesu el. Ga këni ŵaŷi ond gër Yerusalem oņ, këni femëraxënd Atëfëtan aņ tar fëña in gër bëngol bënd Bësamari.

End Filip do gë Abecopi eņ

²⁶ Ga xucak beņo, meleka ir Axwën Kaxanu in fel këņo Filip: «Yel gand ambëtëb, tëfël fëña ir xaniwëk gër Yerusalem do şëlak gër Gasa, ir ladawe in.» ²⁷ Ata Filip xani ko do ye ko. Xarak, şambenjar Ibecopi ijo, ar gapak ar gër eyang ed Kaņëdas, emun etoxari end gër ebar ed Ecopi eņ, anëkona ar dek napul ir emun etoxari elo an, yow bax cale gër Yerusalem.

²⁸ Ga ko wãyi, yëpa yaŋ gër šaret irexëm, ko fënërand mongwëli oniw̃ ol, akayëta and alawënel Esayi aŋ. ²⁹ Ata Angoc Amënëk aŋ fel këŋo Filip: «Maral ey tëka šaret ijo.» ³⁰ Filip ga hër ko, sëka ko, wël këŋo Abecopi an ga ko fën akayëta and alawënel Esayi aŋ, wëka këŋo: «Afëni nde ki fëni er këy fënënd in?» ³¹ Yaka këŋo: «Mondake këme xor ex pëni, angëmëne ala axe paÿën ex na?» Ata wãc këŋo Filip eŋo ketëna yaŋ gër šaret.

³² Gër ed labët baxo akayëta, er yëgw baxo alawënel an: «Alas las këno ang ifeÿ ir eŋaš fo. Ang xondo ir ax tesënd na gër lëngw ar kë ñašënd omban ondexëm fo hi ko, axo yeband na etëÿ el.

³³ Gë ebana ed bana ko el xanaxën këno er xwën ko in. Gër bër anjex andexëm, noÿo kë reya?

Gayikwa aniyan andexëm aŋ rëxët këni gër ebar.»

³⁴ Ata Abecopi an wëka këŋo Filip: «Këla pelële, noÿo këŋo rend alawënel an? Mëŋ dëŋ nde ba ala ašëxe nde?» ³⁵ Ata ñebëta ko Filip, yana ko gër Oñëgw oko dëŋ nangëanaxën këŋo Atëfëtan and Yesu aŋ. ³⁶ Ga këni ye kwël, ñat këni ler në anjer. Abecopi an re ko: «Nëkodfa men oŋ, ine bayik, aye buyi na nde exe capëraxëne?» ³⁷ [Yaka këŋo Filip: «Angëmëne aŵa wã këy gë emëkw edey el, awënd wëndëk mi buyi.» Aŋo re ko Abecopi an: «Wëno aŵa wã këme mëne Yesu Kërisët ex Asëñiŵ ar Kaxanu an.»] ³⁸ Fel këbi bëhëreli bër šaret bën eni kwëša. Ata mëŋ gë Filip fëra këni polo gër anjer. Filip buyi këŋo. ³⁹ And šëpëta këni aŋ, Angoc and Axwën aŋ wëd këŋo ñat Filip, Abecopi an anema fo nema këŋo. Mondako fakët baxo ðamana irexëm in gë onënga fo. ⁴⁰ Filip mëŋ cëŋ, watayax ko gër angol and Asot, do ko femëraxënd Atëfëtan and Yesu aŋ gër angol gë angol, tar fëña in, xali ñat ko gër Sesare.

9

End Sol gër fëña ir Damas eŋ

¹ Barikan amëd aŋo, anjëlan and Sol aŋ er hi bax wayët ebi narëndërand bëšëfan bër Axwën Yesu bën xali ebi ðawërand. Ga ye ko gër ašadaxan alëngw, ² xara këŋo eŋo yël okayëta od ebi tëraraw bër kë sëfënd end Yesu bën gër baciŵ bacaleya band gër angol and Damas, do ebi mëlaw mokap gër Yerusalem: hik asoxari, hik asošan. ³ Ata gër fëña, and hi ko ðam gër Damas aŋ, xul këŋo bërëxadët angoben and xaniw bax gër orën. ⁴ Wëc ko bëdëcët gër ebar do ko wëlënd oniŵ: «Sol, Sol, inëwa këye rixëraxënënd?» ⁵ Yaka ko Sol: «Axwën, wëj noÿo wã hi

këy?» Wël ko bëte: «Wëno ex Yesu, ar këyo rixërand an. Ata wëj mo ñëka ki yëka.» Sol ga wëlandëra këjo, këjo rëgëñënd. Añjo wëka ko: «Axwën ine yandi ki me di?» Ata re ko Axwën an: ⁶ «Kanil ey ñat gër angol, fën këni felëx er yandi ke ey di in.» ⁷ Bër hi bani enga emat bën ñaxën këbi lañ ako gër ed xwëšara këni. Dek dëñ bani wëlënd oniŵ ol, bari ala abano wat na. ⁸ Ata ga xani ko na gër ebar Sol, añeda yo añeda, abaxo watëra na. Monas fo las bano xali ñat këni gër Damas. ⁹ Okey otas ri baxo watërarëxe, yambërarëxe do cebërexe men.

¹⁰ Xarak na gër angol and Damas asëfan ar Yesu hi baxëna do bano wăcënd Ananias. Axwën Yesu ga šanayaxën këjo në lakeli wăc këjo: «Ananias, Ananias!» Yaka ko: «Ayaka, Axwën!» ¹¹ Re ko bëte Axwën an: «Kanil ey tëf fëña ir këni wăcënd “Ir gwer-gwer in” xali gër iciŵ ind Yuda eyëbi mëka ar këno wăcënd Sol, Ibëtarës. Gër ed ko šalerand ¹² wat këjo në lakeli ar këno wăcënd Ananias ga lilëgu ko do xwëtan këjo otaxan ok exo watëraxën gašëxe.» ¹³ Yaka ko Ananias: «Axwën, wëno bëranjëm wël këmëni mëne ala ajo mbañ këbi rixërand gër Yerusalem bër yata këyëbi bën. ¹⁴ Bëšadaxan bëlëngw bën yëlëgu këjo or gapak or ebi tëraxën dek bër kë šalend oŵac ore y bën.» ¹⁵ Barikan Axwën Yesu fel këjo bëte Ananias: «Yel mondako dëñ, wëno yata këjo ala ajo. Wëno yata këjo ebi nangëndërand end oŵac oram eñ bela bër benëng becëxe bën, gë bemun beñ, do gë Bëyisërayel bën. ¹⁶ Aŵasin këmo wăsin ang ko soro në end oŵac oram ak.» ¹⁷ Ata wă ko Ananias do kwël ye ko. And ñat ko gër iciŵ añ, wat këjo Sol. Ata re ko: «Abaŷe Sol, Axwën Yesu ir šanayaxënëgu ki gër fëña, lawënëgu ke ey watëraxën gašëxe do ey ñëm gë Angoc Amënëk añ.» Ga xwëtan këjo otaxan ok šalen këjo. ¹⁸ Atañ xobëtak gër bangës bebër ang okop, ata Sol watëra ko gašëxe. Na ga xani ko, buyi këno. ¹⁹ And yambëra ko añ, wăcëwaca ko gašëxe. Mondako šoma babi bësëfan bër Yesu bën gër Damas xali xeyëra këbi bakey bandanjëm.

²⁰ Atañ kwël na gër Damas fo yana baxo Sol ko femërand gër baciŵ bacaleya mëne Yesu ex Asëñiŵ ar Kaxanu an. ²¹ Ata dek bër baño wëlënd bën, ga këbi šaran këni rend: «Ax gi ex na nde ajo këbi rixërand bër këjo šalend Yesu bën gër Yerusalem? Ax gi ex na nde bëte ebi tërara do ebi mëlan mokap bëšadaxan bëlëngw bën yow ko gër Damas ro?» ²² Barikan Sol kwël dëñ baxo xapinand do babi wăsinënd kerët Bëšëwif bër lëg bax gër Damas bën mëne Yesu ex Afexën an.

²³ Ga xeyërak bakey bandanjëm, Bêšewif bëjo wëlër këni eno daw Sol, ²⁴ ata Sol nang ko. Gëmëd, gë goyat bano xašënd gër owët or angol ga ýandi këbi eno daw. ²⁵ Barikan akey amat gëmëd, bësëfan bošandaw yëla këno gë engux yabët amej and angol aŋ, polo në akange. Ata and hix ko fac aŋ, kwël ye ko.

End Sol gër Yerusalem eŋ

²⁶ Ga ñat ko gër Yerusalem, xacëra këno ebi coma gër Amara and bësëfan. Bari ayëda bano yëdand bën dek gayik ano kwëta bana mène arëwak end Yesu dëŋ hi ko. ²⁷ Ata Barënbabas wëla këno Sol gër oparëxanda, sëfëtan këbi mène Axwën Yesu šanayaxën këno gër fëña ir Damas xali felëra këno. Sëfëtan këbi bëte ang baxo femërand kerët end oŋac or Yesu eŋ poyoma gër angol and Damas. ²⁸ Amëd aŋo fo šoma këbi Sol. Ata mëŋ kwël ko yexërand do ko femërand poyoma end oŋac or Axwën eŋ gër Yerusalem. ²⁹ Afelëra babi felërand bëte Bêšewif bër kë wëlënd eyeyan ed Gërek bën. Barikan bën mbaŋ bani šampërend gë mëŋ xali këni šaland eno daw. ³⁰ Bëmaýe bëŋ ga nang këni eŋo, wëla këno Sol gër angol and Sesare, do rëcax këno exo kucax gër Tarës. ³¹ Ata Amara and gër dek ebar ed Yude aŋ, gë and gë bër gër ebar ed Galile aŋ, do gë and gër ebar ed Samari aŋ anëka šot bax amëd aŋo eteyëta el. Bër gër amara bën kwël dëŋ bani xemëndërend gër ekwëta, gër epëb ed Axwën Yesu, do bani ýëmbërend gë ekapina ed babi yëlënd Angoc Amënëk el.

End Ene eŋ

³² Ata amëd aŋo Piyer anëngara babi nëngarand bëwënëk bën gër owar oŋo. Ata akey amat, šëla ko gër angol and Lida. ³³ Ga ñat ko, sëk këno asošan ar bano wacënd Ene ga laki ko në andago. Aseýi seýi baxo elod bëniy bënjongëbëtas. ³⁴ Ata Piyer fel këno: «Ene, Yesu Kërisët doru dëŋ fakën ki. Kanil ey dëkw andago aŋ.» Ataŋ Ene xani ko xwiriš. ³⁵ Ata dek bër gër Lida bën do gë bër ebar ed Saron bën ga nangëra këni eŋo, wã këni end Axwën Yesu eŋ.

End ekanin ed gër ecës Tabita eŋ

³⁶ Bëte gër angol and Yope, asëfan asoxari ebaxëna do bano wacënd Tabita, mène ngëŋ Dorëkas gë eyeyan ed Gërek el. Benjekax bëdanjëm baxo rind do babi rëcarand bëxaýëanaxik bën. ³⁷ Ata bakey band hi baxo Piyer gër ebar edebën baŋ, Dorëkas šëxwëra ko xali xor këno. Ga buyi këno xwët këno në aciŋ and yaŋ. ³⁸ Angol and Yope aŋ do gand Lida aŋ ax ŋawër bana bon. Ga wël këni

bësëfan bër Yesu bër gër Şafa bën mēne Piyer gër Lida hi ko lawēn kēnēbi bēsōsan bēxi eno karaw exo maraw aŷand gēr ndebēn. ³⁹ Ata xwiriş Piyer, sēfēr kēni gē bēn. And ĩat kēni aŋ, wēla kēno gēr aciŵ and yaŋ, gēr ed xwēt bano aşēsēk. Ata dek bēsōxari bēsēbēta sebēta bēn sēka kēno gē otes fo do kēno wāsinērand bacud band sēfēndēra babi Dorēkas baŋ, and bayi baxo abēngw aŋ. ⁴⁰ Ata re ko Piyer eni can dek bela bēn. Ga foxi ko, ko şalend. And rēnēta ko aŋ nēkon kēŋo aşēsēk an, re ko: «Tabita, kanil!» Ataŋ xēwēta ko. Ga wat kēŋo Piyer, xani ko kwengweremēt do yēpa ko. ⁴¹ Piyer lēk kēŋo gēr ataxan, xanin kēŋo, Tabita xwēşa ko ceg. Piyer wāc kēbi bēwēnēk bēn do gē bēsōxari bēsēbēta sebēta bēn. Ga lilēgu kēni sēk kēno Tabita abēngw. ⁴² Ata endey eŋo nangēra kēni dek angol and Yope aŋ do bēranjēm wā kēni end Axwēn eŋ. ⁴³ Piyer xeyēra kēŋo na gēr Yope bakey bandanjēm gēr iciŵ ind ar bano wācēnd Simoŋ, abox ar banar an.

10

End Piyer gēr iciŵ ind Korēney eŋ

¹ Asoşan hi baxēna ar bano wācēnd Korēney gēr angol and Sesare. Alēngw ar ocorođa od xaniw bax gēr ebar ed Rom hi baxo. ² Gē ekun edexēm el dek bano şalend Kaxanu gē obal osēm. Bēte mēŋ mbaŋ babi rēcarand Bēşēwif bēxaŷēnaxik bēn, do baxo şalerand key yo key. ³ Ata akey amat, and hik eñan poxoş gaf aŋ, meleka ir Kaxanu şanayaxēn kēŋo nē lakeli lēf gēr ed hi baxo. Ga fabēr kēni, meleka in wāc kēŋo: «Korēney, Korēney!» ⁴ Ga ĩaxēn kēŋo Korēney, yēdara ko xali ata wēka ko: «Ineŵa Axwēn?» Yaka ko meleka in: «Kaxanu lawēnēgu ke mi pel mēne ayakali yakali ki cale indey iŋ, bēte awat wat ko benjekax bend kēyēbi rinēnd bēxaŷēnaxik beŋ, do mbaŋ kēŋo nēnganēnd endey eŋ. ⁵ Awa gērēgako, dawēnēlēbi bela gēr angol and Yope eno macēgu Simoŋ, ar nēngwēt kēno Piyer an. ⁶ Gēr tokora irexēm Simoŋ, abox ar banar an, kēno sēk, nē iciŵ ind ler gēr bēŋa ir angwēngw.» ⁷ Sam ga ye ko meleka ir felēra baŋo mondako in, Korēney wāc kēbi bēriyenin bēxi eni tēfēr gē şorođa ĩbat, ir lēka baŋo do sana kēŋo şēf gēr od fēb bax aye end Kaxanu. ⁸ Ga sēfētan kēbi dek, lawēn kēbi eni ye gēr Yope.

⁹ Nē ecan ijo, nē fēña fo bayi bani bērolawēn bēn. Tēkēr fo bayi bax eni ŋat gēr angol. Piyer ye ko yaŋ gēr ejur ed aciŵ and ĩatēk eñan keŋ gēr gaf aŋ exo calerax. ¹⁰ Na ga xor kēŋo enjo eŋ, ŷandi kēŋo exo yambēra. Nand bano şemērand na yelix kēŋo ikwēd do ko lakelind. ¹¹ Wat

ko fol orën ol do er ang andago gë ogux gër oŵaw onax ga kē fedaw endēmane gër ebar. ¹² Wat kēbi bēte gër er ang andago aŋo đek oŵacar ol: or gë sapar onax, gë or kē yexerand xada-xada ol, do gë ošël or gër orën ol. ¹³ Wël ko oniŵ: «Piyer kanil, đawëlēbi oŵacar olo eyēbi yakēra!» ¹⁴ Barikan Piyer yaka ko: «Ali Axwën, elod ame yamb ex na er šēbak, elod ame yamb ex na ebuyaraxik.» ¹⁵ Wël ko akinēm: «Er re ko Kaxanu aŵën wënēk in, wēj kērey yeland na abuyar buyarēk.» ¹⁶ Piyer wël ko eŋo bakēlēbēd batas, ata bakak er ang andago in yaŋ gër orën. ¹⁷ Ga nēngēta ko, welandēra kēŋo do ko yēlarand ba ine wācayak lakeli ir wat baxo ijo. Ata amēd aŋo ħatēgu kēni bër lawēnēgu baŋi Korēney bēn, ga wēkaraw kēni tar angol aŋ gër ed ex iciŵ ind Simoŋ. Sēmb kēni gër ebēt ed iciŵ, ¹⁸ do wēka kēni: «Ro nde exo Simoŋ, ar nēngwēt kēno Piyer an?»

¹⁹ Nē eyēlara baŋi baxo Piyer end er wat baxo gër lakeli eŋ. Ata Angoc and Kaxanu aŋ fel kēŋo: «Bela bēsas ki šaland, ²⁰ maral ey peda en tēfēr gë bēn. Kērexi nēpēgēnan na gë tēkēr ak, wēno lawēnēgu kēbi.» ²¹ Ga feda ko Piyer, yaka kēbi: «Wēno ex ar kēno šaland an. Ineŵa lawēnēgu kēnun ro?» ²² Yaka kēno: «Korēney, emun end ocorođa eŋ, ala ar šenene, ar fēbēk end Kaxanu an, lawēnēgu kēbo. Enēng end Bēšēwif eŋ đek, enjekax fo kēni reyand endexēm eŋ. Meleka ir Kaxanu rek mi yowēnēgu eyēbi pelēra mēŋ gë ekun edexēm el.» ²³ Ga ħata kēni, Piyer fel kēbi eni đil gër iciŵ do ebi key na.

Ga xeyēk, sēfēr kēni kwël. Bēmaŷe bēnd lēg bax gër Yope bēndēmar laŋēta kēno. ²⁴ Nē ecan ijo ħat kēni gër Sesare. Piyer sēk kēbi Korēney gë bērexēm bēn, do gë odawo odexēm ok ga šēni kēno. ²⁵ And lil ko Piyer aŋ, Korēney xaca kēŋo, foxi ko gër lēngw irexēm eyiŷ el nēš gër ebar. ²⁶ Ata Piyer ga lēk kēŋo gër ataxan, xanin kēŋo, re ko: «Kanil, wēno ala fo hi kēme ang wēj ak.» ²⁷ Ga fulira kēni Piyer gë Korēney, sēfēr kēni lēf gër ed barērēgu bani bela bēranjēm. ²⁸ Ata re ko Piyer: «Ax gi ex na nde anang nang kēn mēne ašēba šēba kēŋo Ašēwif an edēkēr el do gë edil ed gër iciŵ ind ar enēng ecēxe an? Bari wēno Kaxanu wāsin ke mēne ala gabatak ax gi ex na abuyaraxik, bēte gabatak ax gi ex na ar mo kwēyēta. ²⁹ Mēŋ ex and lawēnēli kēn ene macēgu aŋ, ame nēp ex na me yow. Awa deyayin nē end ine wācaxēnēgu kēne.»

³⁰ Ata re ko Korēney: «Doro anēka sēkēk bakey banax ga šanaŷaxēn ke asošan ar gë banjēm band jing-jing nand bame šalerand eňan eŋ keŋ gër gaf na. Ga sēka ke,

re ko: ³¹ “Korëney, Kaxanu anëka yakali ki cale indey ij. Bëte awat wat ko benjekax bënd këyëbi rinënd bëxaÿënaxik bej. ³² Daŵënëlëbi bela gër Yope eno macëgu Simon, ar nëngwët këno Piyer an. Gër iciŵ ind ar këno ŵacënd Simon, abox ar banar an këno sək, ler gër bëña ir angwëngw.” ³³ Ga wël këme ejo, atañ laŵënëli këme eni macëgu, dek yek ga yow këy ako. Awa gërëgako, biyi dek nëkodëbo ro gër ogës od Kaxanu wěj fo baxët këmi. Pelëlëbo dek er re ko Axwën in.»

³⁴ Ata ga ñebëta ko Piyer, re ko: «Enimin, ecede fëni ke mëne gër ogës od Kaxanu bela bën dek andamat hi këni, ar fit këno ax gi ex na. ³⁵ Barikan ar fëb këjo an, ar sëfëk end šenene an, enëng end exo yo, Kaxanu aňan këjo ñan. ³⁶ Eyeyan ed këmun felënd elo, Bëyisërayel bën laŵëneliw babi ga nangën këbi Atëfëtan and angwëlëra and gë Kaxanu paß gë Yesu Kërisët aň, mëj ar ex Axwën ar bela dek an. ³⁷ Anang nang kën endey end xucak gër ebar ed Yude eň, ga ÿanawëk gër ed Galile amëd and baxo reyand Šañ Batis end xobuyi eň. ³⁸ Anang nang kën mëne Kaxanu ÿëmën baňo Yesu Ibënasaret gë Angoc Amënëk aň do gë panga ij. Mëj baxo rixënënd enjekax eň gër ed ko ye yo. Gë Kaxanu bar bani mëj babi fakëanaxënënd bëte bëšëxwëra bën do babi racëtënd bër babi narënëndërand šabucara bën. ³⁹ Biyi ex otede od dek bëbër ri ko gër ebar ed Bëšëwif do gër angol and Yerusalem ok. Barikan laŵ këno mopika në osëx. ⁴⁰ Kaxanu xanin këjo gër ecës yatir akey atasën do yël këjo panga ind exo canaya wat-wat ⁴¹ gë ogës od biyi bër ex otede od sanan baňo gana-gana fo Kaxanu ok. Biyi bër bax yambërand do bax šebërand gë mëj bën fo wat këjo and xani ko gër ecës aň, ax gi ex na bela dek. ⁴² Biyi laŵën këbo mi pemërand Atëfëtan andexëm aň gër Bëyisërayel do mi deyarand mëne Kaxanu dëj yata këjo exo gi axiti ar bëbëngw do gë bëšësëk an. ⁴³ Dek bëlaŵënel bër yowërawëk gër ngwën ro bën areya reya këni osede olo: ar këjo xwëta yo Yesu Kërisët, ašot ko šot eteban ed beňëjënax bëndexëm el paß gë oŵac orexëm ol.»

⁴⁴ And baxo yeyan mondako Piyer aň, Angoc Amënëk aň fedaw ko gër dek bër baňo baxëtënd. ⁴⁵ Ata Bëšëwif bërëŵak end Yesu bën, bër laňëtaw baňo Piyer bën, šaran këbi ga wat këni mëne Kaxanu ayël yël këbi Angoc Amënëk aň bër ax gi ex na Bëšëwif bën. ⁴⁶ Awël banëbi wëlënd ga këno šëkwa Kaxanu gë oyeyan ošëxe. Aňo re ko Piyer: ⁴⁷ «Bër ÿëmëk gë Angoc Amënëk ang biyi ak bën, anëbe teb ex na buyirëxe gër men.» ⁴⁸ Ata re ko enëbi buyi gë oŵac or Yesu Kërisët ol. Bër buyi kënëbi bën xara këno exo baša

bakey na gër ed hi bani.

11

End Piyer gër Yerusalem eṅ

¹ Oparëxanda ok gë bëmaṅe bënd lëg bax gër ebar ed Yude bëṅ wël këni mëne bër ax gi ex na Bëšëwif bën në ema exëni bën bëte eyeyan ed Kaxanu el. ² Do and baka ko Piyer gër Yerusalem aṅ, Bëšëwif bër wã bax end Yesu bën ga këno hëbandëra këni rend: ³ «Wëj gër bër ax gi ex na Bëšëwif ye bay do bëte yambëraraw kën andamat!»

⁴ Ata Piyer sëfëtan këbi endey eṅo elod ang ṽanak ak xali gër eṅata. Re ko: ⁵ «Wëno gër Yoṅe hi bame. Akey amat ga këme šalera, ata yelix ke ikwëd do Kaxanu wãsin ke er ang andago ga xap këni gër oṽaw onax. Ga xaniwëk yaṅ gër orën, fedawëk xali gër ed hi bame. ⁶ Wëno nëkon këme aye me nang ba ine ex, wat këmëni oṽacar: olo oyel, olo obapuṽ, olo or kë yexërand xada-xada gër ebar, do gë ošël or gër orën ol. ⁷ Wël këme bëte oniṽ ga ke fel: "Piyer kanil! Daṽëlëbi oṽacar olo eyëbi yakëra!" ⁸ Yaka këme: "Ali Axwën, wëno elod ame yamb ex na er šëbak ba ebuyaraxik." ⁹ Rek akinëm oniṽ ol elod gër orën: "Er re ko Kaxanu aṽën wënëk in, wëj kërey yëland na mëne abuyar buyarëk." ¹⁰ Mondako wãsin baxe Kaxanu er ang andago in bakëlëbëd batas, damana bakaxënëk dëk yaṅ gër orën. ¹¹ Fedëk cey ga fiatëgu këni gër iciṽ bësošan bësas ga xaniw këni gër Sesare. ¹² Ata fel ke Angoc Amënëk aṅ mi tëfër gë bën, kërexe nëpëgënan na. Laṅëta këne bëmaṅe bënjongimat bëṅo xali fiat këmi biyi dëk gër iciṽ ind Korëney. ¹³ Korëney sëfëtan këbo ang šanayaxën këṅo meleka lëf gër iciṽ indexëm do fel këṅo: "Daṽënëlëbi bela gër Yoṅe eno macëgu Simon, ar nëngwët këno Piyer an. ¹⁴ Mëṅ ki fel eyeyan ed ki nangën ang këy ri ey pëxaxën ak, wëj gë ekun edey el dëk." ¹⁵ Do and bamëni felërand aṅ, Angoc Amënëk aṅ fedaw ko gër ndëbën ang fedaw baxo gër ndëbi ak gër ṽanar. ¹⁶ Ata wëno xwita këme eyeyan ed fel babo Axwën el: "Šaṅ Batis babi buyind bela bën gër men, barikan wëno këṅun ṽana eṅun buyind wën gë Angoc Amënëk aṅ." ¹⁷ Gayikako Kaxanu ayël ayël këbi bën Angoc Amënëk aṅ bëte ga wã këni end Axwën Yesu Kërisët eṅ ang biyi ak, mondake cëṅ hëpën domo Kaxanu?" ¹⁸ And baxët këni endey eṅo aṅ, bër baṅo hëbandërand Piyer bën šësina këni imëd. Ata ga këno šëkwa Kaxanu, këni rend bën dëk: «Awa Kaxanu ayël nde yël këbi bëte enëngwët ed ola el bër ax gi ex na Bëšëwif bën, eni cotaxën aniyän and däl aṅ.»

End Amara and gër Anjecoş eŋ

¹⁹ And laŵ këno Ecen aŋ, arixëra banëbi rixërand mbaŋ bësëfan bën xali şapërëra këni: bëjo gër ebar ed Fenisi, bëjo gër Şipër, bëjo bëte xali gër angol and Anjecoş, do kënebi sêfëtandëraxënd end Kaxanu eŋ Bëşëwif bën fo.

²⁰ Barikan gër bër şapër bax bëjo, Bëşipër do bër xaniw bax gër angol Siren hi bax na, ga fiat këni gër Anjecoş, felëra kënebi end Axwën Yesu eŋ Bëşëwif bër kē wëlënd eyeyan ed Gërek bën, do nangën kënebi Atëfëtan andexëm aŋ. ²¹ Ga banëbi felërand gē panga ind Axwën in xwëtaxën banëbi bërănjem do yëlayara këni gër Axwën. ²² Bër gër Amara and gër Yerusalem bën wëlëx këni endey eŋo. Ata laŵën këno Barënabas exo ye gër Anjecoş. ²³ And fiat ko aŋ, wat ko oyekax or Kaxanu ol gër bërëwāk. Ga nëngandëra këŋo na mbaŋ, ŷana ko këbi felërand eni dëkaya gē emëkw el dëk end Axwën eŋ. ²⁴ Enimin Barënabas mbaŋ nënga baxo, moñëm ŷëm baxo gē Angoc Amënëk aŋ do xwëta baŋo bëte mbaŋ Kaxanu. Ata bësëfan bër Axwën bën këni ŷëmbëregund gër Amara xali hi këni amëxwër atëm.

²⁵ Ata Barënabas ye ko gër angol and Tarës eŋo calaraw Sol. ²⁶ Ga sêk këŋo, wëlaw këŋo gër Anjecoş. Na ri këni yer iniy in ga kënebi sëyalira end Axwën eŋ bela bërănjem gër Amara aŋo. Ata na gër angol and Anjecoş ŷana këni bela bën emac ed bësëfan el okëreceŋ.

²⁷ Bakey baŋo xaniraw bani gër Yerusalem bëlaŵënel do yow këni gër angol and Anjecoş. ²⁸ Gër engä endebën hi baxo ar këno wăcënd Agabus an. Ga xani ko akey amat, Angoc and Kaxanu aŋ fel këŋo exo deya mēne enjo etēm kē fiatëgu dëk ebar el. Enimin, ata fiatak mondako dëŋ and wun ko Këlod gër Rom aŋ. ²⁹ Ata bësëfan bën xetan këbi, ala kala gē er şot ko gē andiyen andexëm in, enëbi dëcara bëmaŷe bënd gër ebar ed Yude bën. ³⁰ Mondako ri bani. Ata er bar bani in yeli këni Barënabas gē Sol enëbi pëxwënëx bëlëngw bën.

12

End toro ind Şak do gë Piyer eŋ

¹ Ata angwën aŋo, Erod ir wun bax gër ebar ed Yude sëra këbi bërëmar gër Amara and gër Yerusalem ebi narëndëra.

² Fel këbi ocoroda ok eno ŋaş Şak, abinëm ar Şaŋ. ³ Ga wat ko mēne anëngan nëngan këbi Bëşëwif bën eŋo, laŵën ko eno tëraw bëte Piyer. Bakey band ofëna or bani yambënd mburu ind gē lewir kēm baŋ hi bax. ⁴ Ga sëra këno, wëla këno gër epëra. Eno nëkonaxën Piyer gër epëra, sana

kēbi ocoroḏa epēxw gē ocongibat, šetēndēr kēbi bēmēxwēr bēnax, imēxwēr kala ocoroḏa onax. Er ŷandi baŋo eŋo kiti gēr ogēs od Bēšēwif and kē xuca Ofēna or Apexa aŋ. ⁵ Awa mondako lēkaya bano Piyer gēr epēra. Barikan, bēr gēr Amara bēn gē eteyēta kēm bano šalenēnd.

⁶ Nē ecan bayi bax Erod eŋo kiti Piyer. Ata mēŋ kēŋo rašēnd gēmēḏ gēr ed fokēra kēno gē ogweyele-gweyele oki, do ocoroḏa od baŋo nēkonand ok: ibat gand liw̄, ijo gand šame, oko xaš kēni gēr ebēt. ⁷ Ata šanayaw ko bērexadēt meleka ir Axwēn do angoben aŋ ħobak lēf gēr ed fēra bano Piyer. Meleka in xēm kēmo pa pa pa gēr ambēb exo nēngētaxēn, re ko: «Kanil aŷand!» Ata wēcēk ogweyele-gweyele od fokaxēn bano gēr otaxan ok. ⁸ Re ko meleka in: «Kapal enar endey eŋ do peḏal bapedḏ baŋ.» Piyer ri ko ang fel kēŋo ak. Re ko bēte: «Dabayal gē acudḏ atēm andey aŋ do tēfawēye.» ⁹ Piyer šan ko do kwēl sēfa kēŋo. Bari er yēla baxo mēne alakeli ko lakelind, axo nang bana mēne ang nēcēt baŋo meleka ak ḏal dēŋ ex. ¹⁰ Xuca kēnēbi ocoroḏa ok, imēxwēr iŋanar iŋ do gē ikinēm iŋ, ħat kēni gēr epēra ed dun. Epēra elo hi bax eni pelata ḏamana eni canaxēn. Ata ga fērētayak gē andexēm, šan kēni do sēf kēni fēna ir gēr angol. Ata Piyer nem kēŋo bēḏ-bēḏ meleka in. ¹¹ Piyer ga bakar kēŋo na onden oŋ, re ko: «Gērēgako anēka fēni ke ḏal ex Axwēn an lawēnēgu kēŋo meleka irexēm in exe dacēt gēr otaxan od Erod do gēr ḏek er bani šēnind ene di bulunda ir Bēšēwif in.» ¹² Ga fēni kēŋo na eŋo, ye ko gēr iciw̄ ind Mari, nēm ir Šaŋ, ar nēngwēt bano Marēk an. Fēn bārēr bani okēreceŋ odanjēm do bano šalenēnd. ¹³ And sēmb ko Piyer gēr ebēt aŋ, sēka ko endēnaw̄ end bano w̄acēnd Roda exo baxēt. ¹⁴ Ga xwita ko oniw̄ or Piyer ol, hēr ko gē onēnga fo reyax ko mēne Piyer kē sēmbēgund gēr ebēt. ¹⁵ Yaka kēno: «Wēj ba ašen nde šen ki!» Barikan mēŋ xemēna ko ko rend mēne Piyer ex. Bēn re kēni: «Awa angoc andexēm aŋ ex.» ¹⁶ Amēd aŋo Piyer ko sēmbēnd tuŋ gēr ebēt. Ga fērētēn kēno, šaran kēbi xali ga wat kēno. ¹⁷ Ata gē ataxan aŋ fo Piyer fel kēbi eni cēsinarā, reya ko ḏek ang nēcētēgu kēŋo Axwēn gēr epēra ak. Fel kēbi bēte enēbi tēfētan eŋo šak do gē bēmaŷe bēŋ. Ata ga šan ko na, ye ko kwēl nē ešēxe.

¹⁸ Ga xeyēk, wonjok xali gēr epēra. Ocoroḏa ok kēni wēkarēnd ba feye exo Piyer. ¹⁹ Erod re ko eno calara, bari ano wat ex na. Ata re ko enēbi mēkara ocoroḏa od baŋo nēkonand Piyer ok do re ko enēbi ḏaw̄. Ata Erod ga xani ko na gēr ebar ed Yude, ye ko kwēl gēr angol and Sesare. Fēn xeyērax baŋo bakey bandanjēm.

End enemi ed Erod eŋ

²⁰ Améd aŋo, Erod axoÿën xoÿën babi bela bër lëg bax gër owar or Tir gë Sidon bën. Barikan bën xetanëgu këbi eno nëngaw. Ata ga xor këno Bëlasëtus, anëkona ar aciŵ and emun an, ŵa ko ebi dŋəta gër Erod eni wëlërëgu, gayik er bani yamb in gër ebar edexëm bax xaniwënd. ²¹ Yatir akey and sana bani, Erod ga ŷaŋənaraw ko gë banjëm band owun baŋ, ŷəpa ko gër aŋəpara andexëm do ko yeyanënd. ²² Ata xeÿ këni šor bulunda in: «Oniŵ olo or Kaxanu ex, ax gi ex na or ala! Oniŵ olo or Kaxanu ex, ax gi ex na or ala!» ²³ Ata na dëŋ meleka ir Axwën fëm këŋo Erod gayik ga ŵa baxo eno cëkw ang Kaxanu fo. Ata ga fur këno oÿen, yamb këno kwël na fo, xali xoti ko.

²⁴ Barikan améd aŋo kaš-kaš bax ŷaŋënd eyeyan ed Axwën Kaxanu el. ²⁵ Barənabas gë Sol ga faÿ këni andiyen and eŋateli ed olaŵën gër Yerusalem aŋ, baka këni gër Aŋcəoš. Ata wëlali këno Šaŋ, ar nëngwët bano Marək an.

13

End dŋamana iŷanar ir Pol eŋ

¹ Gër Amara and gër Aŋcəoš, bëlaŵënel do gë bësəyali hi bax na: Barənabas, gë Simon ir nëngwët bano Niger, gë Lusiyos Ibəsiren, gë Manayeŋ ar raf bani në er ebat gë Erod ir wun bax gër ebar ed Galile an, do gë Sol. ² Akey amat ga barër këni eno cale Axwën an, siŵi këni. Ata Angoc Amənək aŋ fel këbi: «Pitinëbi Barənabas gë Sol eni ye gër andiyen and fana këmëni.» ³ Ga këni ŋata etiŵi el, šalen kënëbi mokwëtan otaxan ok do seb kënëbi ye këni.

End Barənabas do gë Sol eŋ

⁴ Ata Barənabas gë Sol, ga lëngweli këbi Angoc Amənək aŋ, šəla këni gër angol and Seləsi do wëdëx këni kulun in ond gër ebar ed Šipër oŋ. ⁵ Ga ŋat këni gër angol and Salamin, ŷanax këni këni femërand eyeyan ed Kaxanu el gër baciŵ bacaleya band Bëšəwif. Šaŋ Marək ebax ariyenin arebën an. ⁶ Ata ga ye këni cangët ošir ol, ŋat këni gër angol and Pafos. Sëkëx këno ašaki ar bano wacënd Bar Yesu. Ašəwif ebaxo do babi yifand bela bën mēne alaŵënel ar Kaxanu hi ko. ⁷ Do ala ajo na gër eyang ed gofërëner Serëšus Polus hi baxo. Serëšus Polus, ala ar nangëra bax mbaŋ, hi baxo. Ga ŷandi këŋo gë obal osëm exo wël eyeyan ed Kaxanu el, wac këbi Barənabas do gë Sol. ⁸ Barikan Elimas, awejax an (mondako bani ŋatəlind oŵac orexëm ol) aŋəp baxo ŋəpënd end bani reyand Barənabas do gë Sol eŋ, do baxo šaland ang këŋo ri gofërëner in exo ŋəp ekwëta ed

Axwën el. ⁹ Ata Sol, mën ar bano wăcënd bête Pol an, ga yëm ko gë Angoc Amënëk aŋ fab kënjo teliŋ awejax an, re ko: ¹⁰ «Wěj emëkw edey el er yëmëk wayët gë osit do gë owër. Asëniw ar šabucara hi këy, arangoyëra and đek end šenene end ex yo. Ay teb na nde etëb ed bapela band gwer-gwer band Axwën el? ¹¹ Gërëgako, awël nde: panga ind Axwën iŋ ki xëm, ašiw këy šiw do bakey këy ri watërëxe eñan eŋ.» Ataŋ Elimas yana ko ko nemërand do kwël fayan kënjo ošiw ol. Ga ko šenara kënjo šaland ala ar kënjo las. ¹² And wat ko eŋo gofërëner aŋ, wa ko end Axwën eŋ. End sëyali bano eŋ lëk baŋo gër emëkw.

End Pol do gë Barënbabas gër Aŋëcoš ir Pisidi eŋ

¹³ Pol gë bër enga endexëm bën ga xani këni na gër Pafos, wëđ këni kuluj in eni yexën gër Perëš, gër ebar ed Paŋëfili. Barikan Šaŋ Marëk seb këbi do kwël wërëšëta ko gër Yerusalem. ¹⁴ Gër Perëš na, xucax këni xali ñat këni gër Aŋëcoš ir gër ebar ed Pisidi. Yatir akey and eteyëta, lil këni gër aciw acaleya and Bëšëwif, do yëpa këni. ¹⁵ Ga fën këni gër akayëta and acariya do gër band bëlawënel, bëlëngw bër aciw acaleya bën re këni: «Bëmaŷe, angëmëne gë eyeyan ed kë xemënënd gër ekwëta hi kën, deyayin.» ¹⁶ Ata xwiriš Pol, ga xwëša ko re ko: «Wën Bëyisërayel do wën bër ax gi ex na Bëšëwif bër kënjo fëbënd Kaxanu bën, baxëtine! ¹⁷ Kaxanu, mën ar xwënëk bulunda ir Isërayel an, yata këbi bëxarëk bërebi bën. Ga šenanën këbi angwën and hi bani gër ebar ed Misëra aŋ, nęcëtëgu këbi gë panga indexëm iŋ. ¹⁸ Wëlaya këbi në bëniy ofëxw onax gër ladawe. ¹⁹ Nemin këbi bëla bën benëng benjongëbeki gër ebar ed Kanahaŋ do yël këbo oxwën or ebar ed edebën ol biyi bulunda irexëm in, ²⁰ xali nëkak në bëniy okeme onax gë ofëxw oco. Ata Kaxanu yël këbi bëlëngw bëxiti xali angwën and bëtëgu ko Samiyel, alawënel an. ²¹ Bëxarëk bërebi bën xara këno Kaxanu ebi yël emun. Ata yël këbi Sawul, asëniw ar Kiš, ar andëwëra and Beŋëšame. Sawul wun ko bëniy ofëxw onax. ²² And lat kënjo gër owun Sawul aŋ, Kaxanu yata kënjo Dafid, ar reya baxo osede olo an: “Wëno šala baŋo Dafid, asëniw ar Isayi an, ala ar ex ang emëkw edam an, ar kë ri đek oñandi odam an.” ²³ Ata gër andëwëra and Dafid rëw këno Yesu, ga beya baxo Kaxanu alawëneli këbi lawëneliw Afexën bulunda ir Isërayel in. ²⁴ Damana exo yowaxënëgu Yesu, Šaŋ Batis bax femërand gër đek bulunda ir Isërayel end xobuyi or enëngwët ed ola eŋ. ²⁵ And baxo ñatand andiyen andexëm aŋ, Šaŋ Batis are baxo rend: “Wëno ame gi ex na Afexën an, ang kën yëland ak. Barikan në yow exo

gand epoy edam, ar axe ñap ex na me pët ogux od baped bandexëm ok.”

²⁶ «Awa bëmaÿe, wën bosëñiŵ bor Abëraxam do gë wën bër ax gi ex na Bëšëwif bër këŋo fëbënd Kaxanu bën, Kaxanu biyi dek laŵëneliw këbo eyeyan ed apexa elo. ²⁷ Barikan Bëšëwif bër gër Yerusalem bën do gë bëlëngw bërebën bën abi pëni ex na noÿo hi ko Yesu, bëte abi pëni ex na bend yëgw këni bëlaŵënel eŋ, xarak akey and eteyëta kala këni fënënd gër cale beŋo. Bend yëgw këni bëlaŵënel beŋ ñata këni and xiti këno Yesu aŋ. ²⁸ Fel këno Pilat gofërëner in, eŋo daw xarak mëŋ amena and këno laŵaxën ano wateli bana. ²⁹ Mondako ñata këni dek er yëgw këni end Yesu in xali laŵ këno gër kërëwa. Ga fedali këni eman eŋ, wëxëta këŋo në yeg. ³⁰ Barikan Kaxanu xanin këŋo gër ecës. ³¹ Şanayaxëndëra këbi bakey bandanjëm bër hi bax enga endexëm bën elod gër ebar ed Galile, xali ñatëgu ko gër Yerusalem. Gërëgako bëjo ex otede odexëm ok gër bulunda ir Isërayel. ³² Do biyi këŋun nangënënd Atëfëtan aŋo: Kaxanu, er bëya babi bëxarëk bërebi in, ³³ këbo rinënd gërëgako biyi obaş orebën ol ga xanin këŋo Yesu gër ecës. Eŋo yëgw këni gër Calemoñëŵ gër atëngët akinëm: “Wëj ex Asëñiŵën doro, wëno ex Sorix✠.”

³⁴ Kaxanu are re baxo mëne axanin këŋo xanin Yesu gër ecës do eman endexëm eŋ ax bayi na gër embër. Eŋo yëgw këni mëne Kaxanu re bax:

Ayël këmun yël er bëya bamo Dafid in,

Ewënëk ex, er kën xwëta ex✠. ³⁵ Are re ko bëte Kaxanu gër ed yëgw këni:

“Ar yata këyo an aŵënëk exo, ayo teb na exo bër✠.”

³⁶ «Amëd and bayi baxo abëngw aŋ, Dafid ari baxo rind oñandi od Kaxanu ok. Barikan and şës ko aŋ, wëxëta këno gër ed wëxëta kënëbi bëxarëk bërexëm, do wër ko gër yeg.

³⁷ Bari ar xanin këŋo Kaxanu gër ecës an, axo bër ex na.

³⁸ Bëmaÿe, awa nangin mëne: paß gë Yesu Kërisët kën şot eteban ed beñëŋëtax el, gayikwa gë etëf ed dek bebër rek acariya and Moyis el an kor ex na en gi bër şenene. ³⁹ Do ar xwëta këŋo Yesu an kë hind ar şenene. Ax gi ex na nde egi ed bër şenene paß gë acariya and Moyis el bayik an kor bana? ⁴⁰ Mëŋ ex titinayin këdi këŋun hi er yëgw këni bëlaŵënel bër Kaxanu in:

⁴¹ “Wën bër kë yepënënd end Kaxanu bën, baxëtine.

Caranëleŋun do capërin.

Ecarax end këme ri eŋ,

✠ 13:33 13.33 Calemoñëŵ 2.7
Calemoñëŵ 16.10

✠ 13:34 13.34 Esayi 55.3

✠ 13:35 13.35

Ado enun tēfētan yo, an kwēta na".»

⁴² Pol gē bër engā endexēm bën šan kēni na gēr aciŵ acaleya. Bër baxēt babi bën xara kēnēbi eni bakaw enēbi pelēra gašēxe, gē akey and eteyēta and kē bētēgund aŋ.

⁴³ Ga kēni šapēr gēr aciŵ acaleya, and faŷ kēni cale aŋ, Bēšēwif bēranjēm do gē bēšalek kēnēbi laŋētand Pol gē Barēnabas. Ata Pol gē Barēnabas ga kēni xanarēra gē bën, xor kēnēbi eni ma eni dēkaya end Kaxanu eŋ, mēŋ ar yēl kēbi oyekax orexēm an. ⁴⁴ Ga bētēguk akey and eteyēta aŋ, dek angol aŋ barērēgu kēni eni baxēt eyeyan ed Axwën el.

⁴⁵ Bēšēwif bën ga wat kēnēbi amēxwēr aŋ, yakēraxi kēbi xali. Ata ŷana kēni na kēni šembētēnd end baxo reyand Pol eŋ do kēni širēnd. ⁴⁶ Pol gē Barēnabas fel kēnēbi kerēt: «Wën Bēšēwif bën yata baŋun pere Kaxanu eŋun nangēn eyeyan edexēm el. Barikan ga xey kēŋun ako en baxēt, gē andewën dēŋ lēcaya kēn aniyān and dīn aŋ. Gērēgako biyi bela bër ax gi ex na Bēšēwif kēmēni ŷana mēni pelērand.

⁴⁷ Er kēmi rind biyi ijo, Axwën an fel babi eni dind bulunda ir Isērayel in and re baxo:

“Wēj yata kēmi ey gi angoben and benēng becēxe aŋ Ey pemērand apexa aŋ xali gēr ed sēlēc ebar*.”»

⁴⁸ Ata bër ax gi ex na Bēšēwif bën kēbi nēngandērand ga kēni wēl eŋo, do kēni šēkwēnd eyeyan ed Axwën el. Dek bër yata kēbi Kaxanu eni cot aniyān and dīn bën ŵa kēni end Yesu eŋ. ⁴⁹ Ata bela bën mondako wēlēra kēni eyeyan ed Axwën el dek ebar ed Pisidi el. ⁵⁰ Barikan Bēšēwif bën šoŋ kēnēbi bēsoxari bër gapak bēšalek bën, gē bēlēngw bër angol bën, enēbi dixēra Pol gē Barēnabas do enēbi ŋŵaŷ eni can ebar edebēn el. ⁵¹ Enēbi cēndēnaxēn bējo, Pol gē Barēnabas fepe kēni obar od lēka bax gēr osapar ok eni canaxēn ebar elo, do ye kēni kwēl gēr Ikoŋom*. ⁵² Ata bēsēfan bën dek ebani onēnga ol do ŷēmēra bani gē Angoc Amēnēc aŋ.

14

End Pol do gē Barēnabas gēr Ikoŋom eŋ

¹ Pol gē Barēnabas ga űat kēni gēr Ikoŋom, ye kēni bēte gēr aciŵ acaleya and Bēšēwif yatir akey and eteyēta. Ga xamēn kēni eyeyan el, bēranjēm gēr amēxwēr and Bēšēwif do gē bër ani gi ex na Bēšēwif ŵa kēni end Yesu eŋ. ² Ata Bēšēwif bër xey babi eni ma end Yesu bën šoŋ kēnēbi bër ax gi ex na Bēšēwif bën enēbi yēlan eŋēŋenax bēmaŷe bēŋ,

* **13:47** 13.47 Esayi 49.6 * **13:51** 13.51 Axwën Yesu fel babi oparēxanda odexēm ok eni pepend obar od lēkak gēr osapar orebēn oŋ gēr ed kēni hēp bela bën enēbi baxēt in.

Pol do gë Barënabas. ³ Barikan mbanj nëka bani na gër Ikoñom. Axwën an xayaxën bano mën̄j xemënaxën bani epemëran ed end Kaxanu el gë anjiŷ këm. Yama Axwën an ga babi yëlënd nde oyekax orexëm ol mën̄j bani rixënënd becarax do gë becërëcaxik eni nangëraxën bela bën mène end këni reyand eñ dal dëñ ex. ⁴ Ata angol añ ðek xucarëra këbi: bëjo bar këni gë Bëšëwif bën, bëjo gë Pol do gë Barënabas, oparëxanda ok. ⁵ Bëšëwif bën, gë bër ax gi ex na Bëšëwif bër bar bani bën, do gë bëlëngw bërebën bën xetan këbi enëbi mereli Pol gë Barënabas do enëbi pëtëra gë oxaŷ xali eni cës. ⁶ Barikan bën ga wata këni eño, hër këni gër bangol band ebar ed Likawoni: gër Lisëtër, gër Derëb, do gër band ler ler. ⁷ Fën femërax bani bëte Atëfëtan and Yesu añ.

End Pol do gë Barënabas gër Lisëtër eñ

⁸ Gër angol and Lisëtër, ala hi baxëna arëgofo, mondako rëw̄ bano do elod axo yexëra bana. ⁹ Ata akey amat këño baxëtënd Pol ga këbi felëra end Kaxanu eñ. Pol ga fab këño ala ajo, wat ko mène axor ko xor exo pak gayik axwëta xwëta këño Kaxanu. ¹⁰ Ata xeŷ ko: «Wëj kanil!» Atañ xani ko xwiriš ala ajo do ko yexërand. ¹¹ Ga wat këni er ri baxo Pol in, amëxwër añ xeŷ këni gë eyeyan edebën: «Bangoc wa nëngwëtawëk bela do fedaw këni gër ndebi ro.» ¹² Ata nëngwët kënëbi omac ok: Barënabas këno wăcënd Sës do Pol Erëmes gayik mën̄j bax yeyanënd. ¹³ Ata ga bax edaš ed Sës el ler angol, alaš an ŷañëndëraw këbi gë opëtëfët ogaš do lasëgu këbi na gër ebët ga ŷandi këbi mën̄j gë amëxwër añ enëbi űaşën šadaxa Barënabas gë Pol. ¹⁴ Oparëxanda ok and wël këni eño añ, ñes këni banjëm bandebën ban, w̄ara këni mërëxand ir amëxwër do kënëbi rend bela bën: ¹⁵ Lawo bën inew̄a kën rixënënd eño? Biyi bëte bela fo hi këmi ang wën ak, ami gi ex na ðe bangoc. Er yow këmi mun nangën Atëfëtan añ, en ðapaxën bebër gë ofëcak këm bëjo, do eno calexënënd Kaxanu, mën̄j ar gë aniyān an, mën̄j ar rik orën gë ebar an, mën̄j ar rik angwëngw añ do gë ðek bebër ex polo an. ¹⁶ Akarëk añ, Kaxanu aseb seb babi ðek bela bën eni dind enëng kala ang këni yëlānd ak. ¹⁷ Barikan axo teb bana, emasinayan el pab gë benjekax bend këbi rinënd bela beñ. Gako wën ayël këñun yëlënd teb in, gë eyamb ed kën xanand gë ekol el, do gë onënga ol gër owëkw orewën. ¹⁸ Gë ojaŷ fo xor banëbi bela bëjo gë end bani yeyanënd eñ, xali seb këni eñaşën šadaxa el. ¹⁹ Ata ga fiatëgu këni Bëšëwif bër gër bangol band Anëcoš do gë Ikoñom bën, šoñ kënëbi bër gër Lisëtër bën enëbi pëtëra. Ga fëtëra këno xali Pol, xëx këno do nęcët këno angol añ, ga bani yëlānd

anêka šës ko. ²⁰ Barikan ga xeta këno bësëfan bën, xani ko, do baka ko gër angol. Ga xeyëk, Pol gë Barënabas sëfër këni ond gër angol and Derëb oŋ.

End Pol gë Barënabas gër Aŋëcoš ir gër Siri eŋ

²¹ Ga faÿ këni epemëra ed Atëfëtan el na gër angol aŋo, do ga ri kënebi bëranjëm bësëfan bër Yesu, Pol do gë Barënabas baka këni end bangol band Lisëtër gë Ikoŋom eŋ, do kwël wāÿix këni gër Aŋëcoš. ²² Ata xemëndërax kënebi tar fëña in bësëfan bën do xara kënebi eni kemënali ekwëta ed Axwën el. Fel kënebi mène ar wāk end Yesu an, ax mënd ex na exo dīl gër owun or Kaxanu toro këm. ²³ Pol gë Barënabas sanan kënebi bëlëngw gër bamara bandebën do ga ħata këni etiwi el, šalen kënebi. Do damana eni yexën seb kënebi gër otaxan Axwën ar xwëta këno an. ²⁴ Ga xucak eŋo, ye këni cangët ebar Pisidi el do ħat këni gër ed Paŋëfili. ²⁵ And femëra këni eyeyan ed Kaxanu el gër angol and Perëš aŋ, šëlxax këni gër Atali, ler gër bëŋa ir angwëngw. ²⁶ Fën wëdëx bani kuluj in, do baka këni kwël gër Aŋëcoš, gër ed xaran banëbi oyekax or Kaxanu ol damana eni yexën gër andiyen and riw bani. ²⁷ Ga ħat këni, bar kënebi Amara aŋ, do sëfëtandëra kënebi dek er ri ko Kaxanu paß gë bën in do ang fërëten këbi ebët el bër ax gi ex na Bëšëwif bën eno kwëta Axwën Yesu. ²⁸ Ata mbaŋ nêka bani na gë bësëfan bër hi bax na bën.

15

End apeda and gër Yerusalem eŋ

¹ Bela xaniw baxëna gër ebar ed Yude do yow këni gër Amara and gër Aŋëcoš. Ata ga kënebi sëyalira bëmaÿe bën këni rend: «Angëmëne wën anun kac ex na, ang rëpëk gër acariya and Moyis ak, an kor na en pex.» ² Ga ħëp këni eŋo Pol gë Barënabas, šampëre këni xali gë bëjo. Xetan këbi dek Amara aŋ enëbi dawën Pol gë Barënabas gë bëmaÿe bëndëmar eni ye eni wëlërëgu gë oparëxanda ok do gë bëlëngw bën yaŋ gër Yerusalem. ³ Ata bër gër Amara bën yëlëra kënebi bërolawën bën er bax eni yambëxënd gër damana in. Ga ye këni xuca end ebar ed Fenisi do gë ed Samari eŋ, këni reyaraxënd end bela bër ax gi ex na Bëšëwif bër xwëta baŋo Axwën eŋ. Do dek bëmaÿe bënd bax wël eŋo bën mbaŋ babi nëngandërand. ⁴ Ga ħat këni gër Yerusalem xaca kënebi Amara aŋ, gë oparëxanda ok, do gë bëlëngw bën. Ata bërolawën bën sëfëtandëra kënebi dek er ri ko Kaxanu paß gë bën in. ⁵ Barikan ga xani këni na bër enga end Ofariŋeŋ od wā bax end Yesu bën, këni rend: «Kacëlenëbi de bësošan bër ax gi ex na Bëšëwif bër

ex bësëfan bën do pelinëbi eni tēfënd acariya and Moyis aṅ.»

⁶ Ata oparëxanda ok gë bëlëngw bën barër kēni eni ketën endey eṅo. ⁷ Ga fētëk ongeyër, xani ko xwiriš Piyer ko rend: «Bëmaÿe anang nang kën mēne wëno Ašëwif yata ke Kaxanu elod gër ÿanar eni wëloxën gër etëÿ edam Atëfëtan and Yesu aṅ bër bënëng becëxe bën. Abaxët kēni baxëtënd Atëfëtan aṅ do kēni wënd. ⁸ Do Kaxanu, mēṅ ar kē nangënd er ex gër emëkw ed ala in, areya reya ko mēne bër ax gi ex na Bëšëwif bën aŵa ŵa kēni, ga yël kēbi Angoc Amënëk aṅ ang yël kēbo biyi ak ebo masinaxën mēne abi cus ex na. ⁹ Epitëndër axo di ex na ed gë biyi do gë bën, gayikako aŵënën wënën ko oŵëkw orebën oṅ ga xwëta këno, epitëndërend ed gë biyi gë bën ax bo ex na. ¹⁰ Awa gërëgako, inëŵa këno ÿanaxënënd Kaxanu ga kënëbi nëŷalind ako bësëfan bën oxadac or sëkwan këne biyi gë bëxarëk bërëbi ol? ¹¹ Ecëñëxët këren di de gayikako biyi gë bën paḅ gë oyekax or Axwën Yesu ol ŵa këne mēne afex fex këne.»

¹² Ata šësinara kēni deḅ ang barërëgu bani ak. Baxët kënëbi Barënabas gë Pol ga kēni reya becarax gë bërëcaxik bend ri ko Kaxanu beṅ paḅ gë bën gër owar or bër ax gi ex na Bëšëwif. ¹³ And šësina kēni aṅ, Šak re ko: «Bëmaÿe, baxëtine! ¹⁴ Simoṅ areya reya ko mēne aṅanar sana kēbi Kaxanu bër kē hi bulunda ir oŵac orexëm bën. ¹⁵ Ata end reya ko eṅo moped fedëk gë end re kēni bëlaŵënel eṅ. Ga ÿëgw kēni mēne Kaxanu rek:

¹⁶ “And kē nekana aṅ, abakaw këme bakaw.

Axanin këme xanin aner and Dafid and wëcëk aṅ.

Axanin këme xanin bameṅ band wëcëk baṅ

¹⁷ Mēṅ këne šalaxën wëno Axwën an bela bër bayik bën, Iyo deḅ bënëng bend bela bend kē šalend gër oŵac oram.

Mondako re ko Axwën an,

¹⁸ mēṅ ar rik beÿ bër hik monang elod din ir din beṅ*.”

¹⁹ «Wëno cëṅ er ÿapan ke mēne kërenëbe cëndën ex na bër ax gi ex na Bëšëwif bër këṅo šalend Kaxanu bën.

²⁰ Barikan ñëgwën bene kayëta eni nangaxën mēne afo eni kwëÿëtand bemuyaraxik bend olaš beṅ, gë asëk alakirand fo in, gë eyamb ed oŵacar or šësëk ṅašërëxe ol, do gë eyamb ed oŷat el. ²¹ Bela bën wa elod akarëk aṅ awël kēni wëlënd acariya and Moyis aṅ ga kēni femërand angol kala yatir akey and eteyëta gër bacivŵ bacaleya bandëbi.»

End kayëta ir bënëng becëxe eṅ

²² Ata oparëxanda ok gë bëlëngw bën do dek Amara aṅ xetan kēbi enēbi tana na gër ndeβën bër kēnēbi lawēn gër Aṅcōs eni tēfēr gë Pol do gë Barēnabas. Ata sana kēnēbi bēmaṽe bēnd fēb kēnēbi: Yud, ar nēngwēt bano Barēsabas an do gë Silas. ²³ Fēxwēn kēnēbi kayēta ir ṽēgw bani mondako: «Biyi bēmaṽe bēndewēn bēṅ, gë oparëxanda ok, do gë bëlëngw bën, kēṅun šemand wēn bēmaṽe bēnd ax gi ex na Bēšewif, wēn bër ex gër Aṅcōs do gër owar Siri gë Silisi bën. ²⁴ Awēlati wēlati kēmi mēne nē end osēyali or bela bër gër ndebi ro wēlandēraxēn kēṅun gër owēkw orewēn, xarak biyi amēni dawēnēli ex na. ²⁵ Mēṅ ex, biyi ṽapanēli kēbo mēne aye yek mēni tana bela bër kēmēni lawēnēli eni tēfērēli gë Barēnabas do gë Pol, bën bër ex bēmaṽe bēnd pēlot gër ojomb odebi bēṅ. ²⁶ Bën lēxwayak nē end oṽac or Axwēn arebi Yesu Kērisēt. ²⁷ Awa Yud do gë Silas lawēnēli kēmēni, gër etēṽ edebēn kēn wēl end ṽēgw kēmi gër kayēta eṅ. ²⁸ Enimin Angoc Amēnēk aṅ do gë biyi ṽapanēli kēbo mēne bayil ex er ṽapēk in fo, kēremun dēbin na edēb ecēxe. ²⁹ Mēṅ ex, kwēṽetayindēn ṽas er oṽacar or kēnēbi ḥašēnd gër olaš eṅ, gë eyamb ed ošat el, gë ṽas er oṽacar or šēsēk ṇašērēxe eṅ, do gë asēk alakirand fo in. Beṅo kēn seb. Bon šēma kēmun.»

³⁰ Bērolawēn bën ye kēni ond gër Aṅcōs oṅ. Ga ḥat kēni, ṽac kēnēbi bēreṽak bën do fēxwēnēx kēnēbi kayēta in. ³¹ And fēn kēni kayēta aṅ, nēngandēra kēbi xali gayik er ṽēgw kēni in axem xemēn babi gër ekwēta. ³² Yud gë Silas bër ebax bën dēṅ bēlawēnel, xemēndēra kēnēbi bēmaṽe bēṅ gër ekwēta gë eyeyan ed mbaṅ. ³³ Ga xeyēra kēbi na gër Aṅcōs, felar kēni gë onēnga fo gë bēmaṽe bēṅ eni ḥakaxēn gë emēkw eyemax gër bër lawēnēgu babi. ³⁴ [Barikan, Silas sana ko exo bayi na gër Aṅcōs.] ³⁵ Mondako xeyēra babi Pol gë Barēnabas na gër Aṅcōs. Ata bën gë bëlëngw bēšēxe bēranjēm asēyalira banēbi asēyalirand Amara aṅ eyeyan ed Axwēn el do afemēra bani femērand bēte Atēfētan andexēm aṅ.

End damana ixinēm ir Pol eṅ

³⁶ And xucak ḥakey aṅ, Pol fel kēṅo Barēnabas: «Nēnga beye tan bēmaṽe bēṅ dek gër bangol band sēfētaraw ke end Axwēn eṅ, ata ke nange ba mondake hi kēni.» ³⁷ Ata Barēnabas ṽandi kēṅo eṅo mēlali Šaṅ ir nēngwēt bano Marēk. ³⁸ Eno mēlali ar šapaya bax elod gër ebar ed Paṅḗfili an, ar ṽaṅḗta babi gër andiyen andeβēn an, Pol aṅo ḥapan bana. ³⁹ Gë endey eṅo mbaṅ xucar babi, ata šapēr kēni. Barēnabas ye kēni gë Marēk ond gër ebar ed Šipēr oṅ. ⁴⁰ Pol

sana këŋo Silas, bëmaÿe bëŋ ga xarandëra kënebi oyekax or Axwën ol, kwël ye këni. ⁴¹ Ye këni cangët ebar ed Siri el do gë ed Silisi el. Bër gër bamara bën banëbi xemëndërand gër ekwëta.

16

End Pol do gë Timote eŋ

¹ Ata Pol ñat ko gër angol and Derëb do xucax ko gër and Lisëtër. Fën səkëx këno asëfan ar Yesu ar bano wacënd Timote. Nëm Ašëwif ebaxo, do sëm Agërek. ² Bëmaÿe bënd gër Amara and gër Lisëtër bëŋ, do gë bënd gër and Ikoñom bëŋ, areya bani reyand mëne Timote ar šenene ex. ³ Ata Pol ÿandi këŋo exo gi ar enga endexëm. Xac këŋo në end Bëšëwif bër lëg bax gër ebar elo eŋ gayik bën anang nang bani mëne sëm ir Timote Agërek ebax. ⁴ Pol gë bër enga endexëm bën këni yexërand gë angol gë angol. Bend re këni oparëxanda do gë bëlëngw bër gër Yerusalem bëŋ banëbi sëfëtandërand bëšëfan bën eni tëfaxën. ⁵ Do bela bër gër bamara bën kwël bani xemënanand gër ekwëta do bani ÿëmbërënd gë akey gë akey.

End lakeli ir Pol eŋ

⁶ Angoc Amënëk aŋ aŋo teb bana Pol exo pemëra eyeyan ed Kaxanu el gër ebar ed Asi. Ata mëŋ gë bër enga endexëm bën ye këni cangët ebar ed Fëriši el do gë ed Galasi el. ⁷ Ga ñat këni ler gër ebar ed Misi, xacërax këbi eni ye gër ed Bitini, bari Angoc and Yesu aŋ abi teb bana eni ye. ⁸ Xucax këni gër ebar ed Misi, do šëlxax këni gër Tërowas, gër bëŋa ir angwëngw. ⁹ Ata gëmëd, Pol wat këŋo në lakeli ala ar lëg bax gër ebar ed Masedëwan ga këŋo xara: «Këla, yow ir ebar ed Masedëwan in, eyëbo dëca!» ¹⁰ Gë lakeli ir Pol ijo fëni këbo mëne Kaxanu anëka ÿandi këŋo mëni nangën Atëfëtan and Yesu aŋ bela bër gër ebar ed Masedëwan bën. Ataŋ šala këmi ang këmi ri mi yexën fën ak.

End Pol do gë Lidi eŋ

¹¹ And xani këmi na gër Tërowas aŋ xuca këmi gë kulun in šëw, ond gër Samotëras oŋ do ñat këmi në ecan ijo gër Neyapolis. ¹² Na xani këmi do xuca këmi ond gër Filip oŋ. Angol and Filip aŋ hi bax atëm and gër ebar ed Masedëwan aŋ do xwën bani Bërom bën. Fën xeyërax bafo. ¹³ Ata yatir akey and eteyëta, šan këmi angol aŋ, do ye këmi ler në lar, gër ed yëla bami fën këni šalend Bëšëwif bën. Ga ÿëpa këmi, felëra këmëni end Kaxanu eŋ bësoxari bër fedër bax bën. ¹⁴ Do asoxari hi bax na na do bano wacënd Lidi, afan ar banjëm bambarax, ar baŋo šalend Kaxanu, do ar

xaniw bax gër angol and Catir. Gë obal osëm baxo baxëtënd gayik Axwën an fëdëtën baŋo onden oŋ. Ata w̃a ko er baxo sëfëtënd Pol in. ¹⁵ And w̃a këni do buyi kënëbi mën̄ gë bër ekun edexëm aŋ, w̃ac këbo do re ko: «Angëmëne ayëla yëla kën mën̄e enim xwëta këmo Axwën an, ŋatëne gër ndëbi xali yatir kën xuca.» Mondako nējyali babo xali w̃a këmi.

End Pol do gë Silas gër epëra eŋ

¹⁶ Akey amat ga këmi ye gër ed këmi šalerand, fed këmi gë endënaw̃ end lil baŋo angoc and ošaki. Ašakin babi šakinënd bela bën do bano šotëraxënënd kodfi ir mbaŋ bëxwën bërëxëm bën. ¹⁷ Ata ga këbo sëfa, biyi do gë Pol, ko xeÿënd: «Bela bëjo bëriyenin bër Kaxanu, mën̄ ar hik yaŋ gër orën exëni, fëña ir Apexa in kënun nangënënd.» ¹⁸ Mondako ri baxo bakey bandanjëm. Ata ga xëñ këŋo Pol fel këŋo angoc aŋ: «Ga re këme gër ow̃ac or Yesu Kërisët, canël gër endënaw̃ eŋo.» Ataŋ šan ko angoc aŋ.

¹⁹ Ga wat këni bëxwën bër endënaw̃ eŋo bën mën̄e ax bo na ga këno šotëraxën, sëra kënëbi Pol gë Silas, do w̃ëla kënëbi gër yangana ir angol enëbi kitix bëlëngw bën. ²⁰ Ga ŋateli kënëbi gër bëxiti re këni: «Bela bëjo kë wonjonënd angol andëbi aŋ, Bëšëwif exëni ²¹ do kënëbi sëyalirand bela bën bacariya band ax ñap ex na ene wële do ene tëfe biyi bër hi këne gër owun or Rom bën.» ²² Ata amëxwër aŋ wërinaw këni bëte, bëxiti bën fel kënëbi enëbi cudëtëra Pol gë Silas do enëbi cewëra. ²³ Ga šëwëra kënëbi xali xurik, wëla kënëbi gër epëra do fel këno anëkona an ebi titinalind aye. ²⁴ Ata ga wël ko eŋo, anëkona an wëla këbi lengwe lëf gër epëra do fokeli ko osapar orebën gë osëx osibax.

²⁵ Emëf ekarëk el, Pol gë Silas këni šalend do këno yasënd Kaxanu, bandepëra baŋ kënëbi baxëtënd. ²⁶ Ata ŋatëguk bërëxadët andëgël and ebar: edëda ed aciw̃ and epëra el, šangënak, ataŋ na dëŋ, dëk owët oŋ fërëtararak, do ogweyele-gweyele od fokëraxën banëbi bandepëra ok xotirak. ²⁷ Anëkona an nëngëta ko, and wat ko owët wafërëluŋ aŋ, reg ko duxuma in gër acëmar. Exo daw̃aya ŷandi baŋo ga baxo yëland anëka hër këni bandepëra baŋ. ²⁸ Nand exo kwëšaya na xeÿëgu ko Pol: «Ali, kërey kwëšaya na, biyi dëk ro bayi këmi.» ²⁹ Ata anëkona ar bandepëra an xaraw ko lambo. Hërëgu ko lapaya ko mo poxi gër osapar or Pol gë Silas do ko rëgënd anjiÿ aŋ. ³⁰ Nécët këbi fac wëkax këbi: «Bësošan, inëwa këme ri me pëxaxën?» ³¹ Pol bën yaka këŋo: «Kwëtalo Axwën Yesu, ata kën fex wëj do gë ekun edey el.» ³² Felëra kënëbi end Axwën eŋ mën̄ gë bër ekun edexëm bën. ³³ Kwël gëmëd

fo wëla këbi anëkona ar bandepëra an do xorax këbi ed sembaÿëra bani el. Ata Pol gë Silas buyi kënëbi mëj gë bër ekun edexëm bën. ³⁴ Wëla këbi yaŋ gër iciw̄ indexëm do lëbax këbi. Anëngandëra nëngandëra babi end ga w̄a këni end Kaxanu eŋ mëj gë bër ekun edexëm bën. ³⁵ Ga xeyëk, bëxiti bën lawën kënëbi ocoroda eno pel anëkona an ebi tebët bela bëjo. ³⁶ Anëkona an hateli ko endey eŋ gër Pol, re ko: «Bëxiti bën ga re këni mun tebët. Awa gëregako canin en ye gë emëkw eyemax.» ³⁷ Barikan Pol yaka këbi ocoroda ok: «Yama ga šewëra kënëbo wat-wat gë bela nde damana enëbo përaxën kitirëxe biyi bër xwën këbo owun or Rom bën do ŷandi këbi enëbo tebët yir. Yowëlexëni bën dëŋ enëbo tebët.» ³⁸ Ocoroda ok hateli këni eyaka elo gër bëxiti. Ata yëdara këni ga nang këni Bërom exëni. ³⁹ Yow këni, wëka këni mëne Pol gë Silas enëbi teban. Ata kwël sebët kënëbi do xara kënëbi eni can angol aŋ. ⁴⁰ And šan këni gër epëra aŋ, w̄aÿi këni gër iciw̄ ind Lidi. And wat kënëbi bëmaÿe aŋ, xemëndëra kënëbi do kwël ye këni.

17

End Pol do gë Silas gër Tesalonik eŋ

¹ Pol gë Silas ga këni ye, xuca këni ir owar or Amëfipolis do gë Apolini in hataxën këni gër Tesalonik, gër ed hi bani Bëšëwif bën gë aciw̄ acaleya. ² Ata ang wër baŋo ak, Pol ye ko gër cale. Akey and eteyëta kala xali sëkëk odoxo otas, bani xanarërand bend rek Oñëgw Omënëk beŋ gë bela bër bax barëregund na bën. ³ Afelëra babi felërand ebi pëni mëne Afexën an asoro bax exo toro xali eno daw̄, barikan exo kani gër ecës. Are re baxo bëte: «Do Yesu ir këmum sëfëtand ijo, mëj ex Afexën an.» ⁴ Ata Bëšëwif bërëmar do gë bëšalek bër ani gi ex na Bëšëwif bëranjëm xor kënëbi w̄a këni end Yesu eŋ, do sëf kënëbi Pol gë Silas. Awa w̄a bani bëte bësoxari bër gapak bëranjëm. ⁵ Barikan ga yakëraxi këbi na Bëšëwif bërëmar, bar kënëbi bëšëxwëpëtaxik, bëmëxwër bëmëxwër gër opëña xali wonjok angol aŋ. Bela bëjo ye këni gër iciw̄ ind Yasoŋ gër ocal od Pol gë Silas enëbi mëla gër ed barëregu këni do enëbi kitix. ⁶ Ga nema kënëbi, sëra kënëbi Yasoŋ do gë bëmaÿe bëndëmar, wëla kënëbi gër bëmum bend gër angol do ga kënëbi lëxw këni rend: «Bër wëlëk dek ebar bën yowëk gër angol andëfi ro, ⁷ do Yasoŋ xwëtaya këbi. Bela bëjo dek kë rend mëne ar këno wacënd Yesu an ex emum endëbën eŋ mëj bayik ani pëbënd na bacariya band Sesar baŋ.» ⁸ Eyeyan elo, wëlëk onden ond bela bër barëregu bax na bën do gë ond bëmum oŋ, nang këni mëne endey eŋo ecëmuk dëŋ ex. ⁹ Enëbi

tebëtaxën Yason̄ gë bër sëra banëbi gë mën̄ bën, afo ga nęcët këni kodi.

End Pol gë Silas gër Bere eŋ

¹⁰ Bëmaŷe bën̄ fel kënëbi Pol gë Silas eni naŵa gëmëd do kwël eni ye gër Bere. Sam ga ñat këni, lil këni gër aciŵ acaleya and Bëšëwif. ¹¹ Bëšëwif bër gër Bere na bën nënga babi onden eŋ nëmęc gë bër gër Tesalonik bën. Bën ataŋ gë obal osëm bani baxëtënd eyeyan ed Kaxanu el. Key yo key bani wëkarënd end Oñëgw Omënëk od bani fënënd eŋ eni kamanaxën ba er kënëbi felënd in go dën̄ ex. ¹² Ata mban̄ hi bani bela bër ŵa bax end Yesu bën. Na fo bani bësoxari bëgërek bër gapak do gë bësosaŋ bëranjëm. ¹³ Barikan and nangëgu këni Bëšëwif bër gër Tesalonik aŋ mën̄e Pol në pelëraŋi end Kaxanu eŋ gër Bere, yow këni enëbi coñ bela bën eno takëreli. ¹⁴ Ata bëmaŷe bën̄ naŵali këno ataŋ Pol exo ye gand bën̄a ir angwëngw, barikan Silas do gë Timote bayi këni na. ¹⁵ Bër laŋëta baŋo Pol bën wëla këno xali gër angol and Aten. Ata ga këni wërëšëta, Pol lawën këbi enëbi pelëx Silas gë Timote eno tëfëgu ataŋ ataŋ.

End Pol gër angol and Aten eŋ

¹⁶ And babi šënin̄d Silas gë Timote gër Aten aŋ, Pol wëlandëra këŋo gër onden ondexëm ga ko wat angol aŋ yer olaš fo. ¹⁷ End Kaxanu eŋ bani xanarërand gë bela bën: gë Bëšëwif bën do gë bëšalek bën, gër aciŵ acaleya andebën, do key yo key gë bër bani fedëra gër yangana ir angol bën. ¹⁸ Fed këni akey amat Pol gë bësëyali bër bend Epikur bën, do gë bër bend Sëtöyö bën, këni xanarërand. Ata bërëmar aŵëkar bani wëkarënd: «Ine ko rend ar xorëk eyeyan ajo?» Bëjo yaka këni: «Ajo er këbo wëndanënd mën̄e bend cale ind bangoc banangërëx ko femërand.» Enimin Pol end Atëfëtan and Yesu eŋ do gë end ekani ed gër ecës eŋ babi sëfëtanđerand. ¹⁹ Ata wëla këno Pol gër bëlëngw bër bax fedërënd gër Ayeropaš. Ga ñateli këno wëka këno: «Axor nde këmi xor biyi mi nang osëyali oxašax or këyëbi sëyalirand bela olo?» ²⁰ Bend këmi wëlelind beŋo mocaraxi šaraxik. Awa biyi aŷandi ŷandi këbo de mi nang er ex in.» ²¹ Er bani xwëndand Bëhaten bën do gë bëliyer bën eyeyandëran do gë ebaxët ed bend kë ñatëgund na gër angol fo.

²² And xwëša ko Pol mërëxand gër Ayeropaš aŋ, re ko: «Wëno er wat këme mën̄e wën Bëhaten bën, mban̄ këjun balënd end cale eŋ. ²³ Ga këme yexëra gër opëña od angol andewën, awat wat këme angëb gë oñëgw od rek: “Kaxanu inangërëx xwënëk!” Awa wëno end Kaxanu inangërëx ir

këno şalend ijo eŋ yow këme mun tēfētan. ²⁴ Kaxanu ir rik ngwēn do gē dek bebēr ex gēr ngwēn bēn hik Axwēn ar orēn gē ebar an. Mēŋ axo dēgēnd na nē baciw̄ bacaleya band bay këni bela. ²⁵ Mēŋ ala aŋo dēband na, ala aŋo dinēnd na ŷeŷ. Mēŋ kē yēlēnd aniyān aŋ, gē onjēn oŋ, do gē beŷ bēn dek. ²⁶ Mēŋ ri kēbi paŋ gē ala abat dek benēng bend bela beŋ. Mēŋ fitēndērēk ŋapaxēd ŋaŋ, yēl kēbi bela bēn eni dēgēra ebar el dek do xer ko ed kē sēl olēg orebēn el. ²⁷ Mondako ri ko Kaxanu eŋi kacēraxēnēnd bela bēn ocal odexēm ok, do angēmēne awēnd wēndēk eno nambanēnd, xarak abo ŋawētāx na ŋiyi bela bēn. ²⁸ Paŋ gē Kaxanu këne liyande, këne şangēnarande, do hi këne bela. End këme rend eŋo bēyul bērewēn bēn dēŋ are re këni: “Biŷi bēte obaŷ orexēm hi këne...” ²⁹ Awa gayikako bēr nēng ir Kaxanu hi këne, ax ŋap ex na enēŋo mēndinalinde gē kaŋe, gē kodī ba gē ekaŷ. Bebijo dek ala an kē wēdēnd gē orenik orexēm ol exo di efaŷ, xarak efaŷ el ax gi ex na Kaxanu. ³⁰ Gēr ŷanar Kaxanu aseban babi sebanēnd beŋo dek gayik bela bēn abani nang na bend bani rind beŋ. Barikan gērēgako benēng beŋ dek kēbi wācēnd eni nēngwēt ola orebēn ol. ³¹ Gayikwa asana sana ko akey and yatir kēbi xiti ebar el dek gē or ŷenene ol paŋ gē ala ar yata kēŋo an. Bela bēn dek wāsin kēbi mēne ari ko ri eŋo, and xanin kēŋo ala ajo gēr ecēs aŋ.»

³² And wēl këno Pol ga ko yeyan end ekani ed gēr ecēs aŋ, bērēmar këno lēšēnd, bējo këni rend: «Awa gwēre mi baxēt bēte akey acēxe.» ³³ Ata Pol seŋ kēbi na, ye ko kwēl. ³⁴ Barikan bērēmar sēf këno do wā këni end Yesu eŋ. Sēf gēr bēr wā bax bējo hi bani: Deni, alēngw abat ar gēr Ayeropaŷ, gē asoxari ar bano wācēnd Damaris an do gē bela bēšēxe.

18

End Pol gēr angol and Koreŋēt eŋ

¹ Ga xucak eŋo, Pol ŋawēta ko angol and Aten aŋ do kwēl ye ko gēr Koreŋēt. ² Sēkēx kēŋo ar këno wācēnd Akilas, Aŷēwif ar rēw̄ bano gēr ebar ed Poŋ. Ecede ŋatēgu bani gē alindaw̄ Pērisil ga xaniw këni gēr ebar ed Itali. Kēlod, emun etēm eŋ, re bax mēne Bēšēwif bēn dek eni dēxēta na gēr angol and Rom. Ata Pol lēkēr këni gē bēn. ³ Ga bani rind andiyen amat bēn dek, Pol ye ko lēgēx këni nē er ebat: bēban bēr baner hi bax.

⁴ Akey and eteyēta kala, Pol do gē bela bēn axanar bani xanarēnd gēr aciw̄ acaleya, do axor babi xorēnd eni ma end baxo femēnd eŋ Bēšēwif bēn do gē bēr benēng becēxe bēn.

⁵ And ñatëgu këni Timote gë Silas ga xaniw këni gër ebar ed Masedëwan aņ, Pol yëlaya ko wayët gër edeyaran ed end Kaxanu. Awăsin babi wăsinënd kerët Bëšëwif bën mēne Yesu ex Afexën an. ⁶ Barikan Bëšëwif bën aširëra bano širërand ga babi xeyënd eno faxët. Ata Pol yëngëra ko banjëm bandexëm baņ do fel këbi: «Wën kē wën angëmēne an pex ex na, wëno cëņ Kaxanu axe nēpëđ na. Awa gërëgako bër ax gi ex na Bëšëwif bën fo këmēni yāna mēni pelërand.» ⁷ Ga xani ko na, ye ko kwël gër iciw ind ar këno wăcënd Titiyos Yusëtos, ar bano šalend Kaxanu do lëg baxo ler gër aciw acaleya. ⁸ Barikan Kërisëpos, alëngw ar aciw acaleya an, gë ekun edexëm ak đek, wă bani end Axwën eņ. Do Bëkoreņët bëranjëm bër baņo faxët Pol bën wă këni end Axwën eņ. Ata Pol buyi këbi.

⁹ Akey amat gëmëđ, Axwën an šanayaxën këņo Pol nē lakeli do fel këņo: «Pelërayindëbi bela bën, kërey yëdara na bēte kërey cësina na! ¹⁰ Mbaņ yëmb këni gër angol aņo ro bër xwën këmēni bën. Wëno ki nëkonand, do ala axi tēra na exi dixëra.» ¹¹ Ata Pol yëpa ko iniy gë opacaw ocongibat na gër Koreņët do këbi sëyalirand bela bën eyeyan ed Kaxanu el.

¹² And hi ko Galiyōņ gofërēner ir gër ebar ed Akayi aņ, Bëšëwif bën wëlër këni eno mereli Pol. Ga sëra këno, wëla këno gër aciw and kiti ¹³ do këno nagašandërand: «Ajo ang këbi sëyalind bela eno calend Kaxanu ak alandar landarëk gë ang rek acariya andebi ak.» ¹⁴ Damana exo yeyanëgu Pol, Galiyōņ yaka këbi: «Kido etëmbak, ba amena atëm ri baxo ala ajo, abuņa buņa dome mun faxët wën Bëšëwif bën ang yapëk ak. ¹⁵ Barikan angëmēne ecampëre ed osëyali, ba ed omac, ba end acariya andewën, eņo endewën fo ex. Wëno dëņ xey ke me gi axiti arewën.» ¹⁶ Ata wăy këbi eni can na gër aciw and kiti. Bën đek busëtaxën këno Sosëten, alëngw ar aciw acaleya an. ¹⁷ Ga sëra këno xëmëra këno na gër yangana ir aciw and kiti, bari Galiyōņ aņo bal bana eņo.

End Pol gër angol and Aņëcoš eņ

¹⁸ Ga xucak eņo, Pol yëpa ko na gër Koreņët xali nëkak. Akey amat, ga fela këbi bëmaýe bëņ sëfër këni kwël gë bër gë ašan mēne ngëņ Përisil do gë Akilas ond gër ebar ed Siri oņ; gë kuluy yex bani. Egor šëk bano Pol gër angol and Saņëkëre gayik abaņaya baņaya baxo. ¹⁹ And ñat këni gër angol and Efes aņ, Pol seb këbi bër enga endexëm bën. Ga lil ko gër aciw acaleya këbi felërand end Kaxanu eņ Bëšëwif bën. ²⁰ Ata bën wëka këno eņo keyëra na gër ndebën. Barikan mëņ ga ñëp ko, ²¹ re ko: [«Afo me gixeli

gër ofëna or kë ñatëgund gër Yerusalem]. Abaka këme bakawëd angëmëne aŵa ŵa ko Kaxanu.» Ga xani ko na gër Efes, ²² ye ko gë kuluj in xali gër Sesare. Hatëx ko yan gër Yerusalem ebi cëmax bëmaŷe bënd gër Amara bëñ, do šelaxënëx ko gër Anjecoš.

End damana isasën ir Pol eñ

²³ Pol ga xeyëra këño na gër Anjecoš, xuca ko kwël do këbi sëfërand bësefan bën ebi kemën gër ekwëta. Ga ŷana ko gër ebar ed Galasi ñatax ko gër ed Fëriši. ²⁴ Ašëwif ar rëw këno gër angol and Alekësandëri ñatëgu bax gër Efes, do bano ŵacënd Apolos. Mbañ xam baxo eyeyan el do sëya baxo bëte mbañ Oñëgw Omënëk ok. ²⁵ Aye sëya baxo ang këno sëfënd Axwën ak do gë emëkw el ðek baxo yeyanënd. Šenene baxo sëfëtënd end Yesu eñ, barikan xobuyi or Šañ Batis ol fo nang baxo. ²⁶ Poyoma baxo reyarand end Yesu eñ gër aciŵ acaleya. Ga wël këno Përisil gë Akilas, sëfër këni gër ndebën do felërax këno eño pëni šenene ang këno sëfënd Kaxanu ak. ²⁷ Ata Apolos ga ŷandi këño exo kuca ond gër ebar ed Akayi oñ, bëmaŷe bëñ fel këno exo kemëna do ŷëgwën kënebi kayëta bësefan bër fën bën eno kacax aye. And ñat ko añ, paš gë oyekax or Kaxanu ol mbañ rëcarax babi bër ŵa bax bën. ²⁸ Poyoma babi xorënd Bëšëwif bën and këni šampëre añ. Gër Oñëgw Omënëk babi ŵasinënd mëne Yesu ex Afexën an.

19

End Pol gër angol and Efes eñ

¹ And hi baxo Apolos gër Koreñët añ, Pol ye ko, osënd osënd fo, cangët ebar ed Asi el, ñataxën ko gër Efes. Fën ga fedëx këni gë bësefan, ² wëka këbi: «Wën ašot nde šot këno Angoc Amënëk añ and ŵa këno Yesu añ?» Yaka këno: «End Angoc Amënëk exëna eñ, biyi elod ami wël ex na ðëñ.» ³ Wëka këbi bëte: «Xobuyi or fe wa buyi kënun?» Yaka këni: «Xobuyi or Šañ Batis ol.» ⁴ Ata re ko Pol: «Bela bën anëngwët bani nëngwëtënd ola orebën ol, ebi buyixën Šañ Batis. Afel babi felënd eno kwëta ar këño sëfëgund an, mëne ngëñ Yesu.» ⁵ Ga wël këni eño, buyi kënebi gër oŵac or Axwën Yesu. ⁶ Pol ga šalen këbi mokwëtan otaxan ok, ŷëmëra këni gë Angoc Amënëk añ, ata ŷana këni këni yeyanënd ang bëlaŵënel fo. ⁷ Er hi bani imëxwër ind bëla epëxw gë bëxi.

⁸ Ata Pol aye baxo yend gër aciŵ acaleya and Bëšëwif, gër ed babi felërand kerët xali opacaŵ otas. Do axor babi xorënd eni ma end owun or Kaxanu eñ. ⁹ Barikan

Bêšewif bërëmar oŵëkw orebën oŋ xemën bani do këni ħëpënd. Ado ayepën bani yepënënd Cale ind Axwën iŋ, gër ed këni barërëgu amëxwër. Ata ga ħawëta këbi Pol, nəcët këbi bësëfan bën, do këbi felëraxënd key yo key end Kaxanu eŋ gër leköl ir ar bano wăcënd Tiranos. ¹⁰ Mondako baxo rind Pol xali nəkak bënny bėki. Ebar ed Asi el đek wël këni eyeyan ed Axwën el: hik Bêšewif, hik bër ani gi ex na Bêšewif. ¹¹ Ata Kaxanu ko rind paŋ gë otaxan od Pol ok becarax bënd elod ala ax wël bana ¹² xali këni wëđënd banjëm band xwixwëtak eman endexëm baŋ enėbi kwëtanaxën bësëxwëra bën. Ocëxwëra ok ex can, bête bangoc bañëŋenax baŋ eni can gër bela bër lil banėbi.

End bosëniw bor Sefa eŋ

¹³ Bêšewif ex baxëna bër bax sëfërand bangol baŋ do banėbi nəcëtënd bangoc bañëŋenax baŋ gër bela. Ata axacëra babi xacërand edi ed mondako el gë oŵac or Axwën Yesu ol do bani rend: «Canin gër ala ajo, gë oŵac or Yesu ir këŋo femënd Pol ol!» ¹⁴ Bër bax rind mondako bën, ocambenjar ocongoki ebani bën đek bosëniw bor Sefa, ašadaxan alëngw abat. ¹⁵ Akey amat, angoc añëŋenax aŋ yaka këbi paŋ gë oniw or gër ar lil baxo ol: «Wëno anang nang këmo Yesu, bête anang nang këmo Pol. Do wën wa nobën hi kën?» ¹⁶ Ga wëlën këbi ar gë angoc añëŋenax an, nëŷ ko nëmëc bën đek. Ga xurik xëme in, sembaŷën këbi ata šan këni iciw ind gër ed hi bani iŋ do hër këni abat abat teŋ gë eman eŋ. ¹⁷ Bêšewif bën do gë bër ani gi ex na benëng becëxe bër lëg bax gër Efes na bën, nangëra këni đek endey eŋo. Ata yëdara këni bën đek do fëb këni mbaŋ oŵac or Axwën Yesu ol. ¹⁸ Bërëwăk end Yesu bërănĵëm bax yowënd gër ed exo Pol eni put bënd bani rind beŋ. ¹⁹ Bêšaki bërănĵëm wëlaraw bax bakayëta band bani rixënënd ošaki baŋ, do šor këni ogës od bela đek. Bër fënëta bax akanĵi and bakayëta baŋo bën sək këni mënë aňat ħat dox batama band kodĵi owëli ofëxw oco. ²⁰ Ata eyeyan ed Kaxanu el kē ŷañënd gë panga ind Axwën iŋ do kwël këni ŷëmbërend bërëwăk end Yesu bën.

End emer ed gër angol and Efes eŋ

²¹ Ga xucak beŋo, Pol faŷ ko gër emëkw edexëm exo ye gër Yerusalem do exo kuca ir owar or Masedëwan do gë Akayi in. Are baxo rend: «And këme hix fën aŋ, aŷandi ŷandi ke me ŋatëx gër angol and Rom.» ²² Lëngwali këbi bër baŋo rëcarand bëxi, Timote do gë Erasët, gër ebar ed Masedëwan do mëŋ baŷi ko pere na gër ed Asi. ²³ Amëd aŋo ŷanak bongëŷër nē end Cale ind Axwën eŋ xali wonĵok

angol aŋ. ²⁴ Ata asap ar bano wăcënd Demetëriyos bax sapënd na gë kodî bëciw̃ bëcaleya, do bëfan bër bëciw̃ bëŋo bën mbaŋ bani šotëraxënënd. ²⁵ Ga barëgu këbi bëjo do gë bësap bëšandaw̃, re ko: «Bësošan, aye nang kën wën đek mëne obetak orebi ol gër andiyen aŋo ex. ²⁶ Awat kën watënd bëte awël kën wëlënd, mëne ax gi ex na ro gër Efes fo, barikan đek ebar ed Asi el, Pol ijo këbi xorënd bela bën eni ma end ko femërand eŋ. Ata mondako wërëšët këbi amëxwër and bela eni ma mëne olaš or ri këni bela gë otaxan odebën oŋ, ax gi ex na mokwëta, ang Kaxanu ak. ²⁷ Ax gi ex na andiyen andebi aŋ fo kë nëxe na. Aciw̃ acaleya and Arëtemis, kaxanu isoxari aŋ kë yep. Owëlik orexëm ol kë yep bëte xarak bela bën, ebar ed Asi el đek, gë ngwën iŋ đek, mëŋ këno šalend.»

²⁸ Ga wël këni eyeyan elo, logën këbi do këni xeÿënd: «Bon wëli ko Arëtemis ir gër angol and Efes in! Bon wëli ko Arëtemis ir gër angol and Efes in!» ²⁹ Ata wonjok đek angol aŋ. Ga w̃ara këni đek enga eŋ ond gër aciw̃ and bapeda aŋ, w̃ëlali kënëbi Gayiyos do gë Arisëtarëk, bër xaniw bax gër ebar ed Masedëwan do hi bani enga gë Pol bën. ³⁰ Pol aÿandi ÿandi baŋo exo ye eno watëx bela bëjo, bari ano teb̃ bana bëšëfan bën. ³¹ Bëte odawo odëmar odexëm od hi bax bër gër owun na gër ebar ed Asi ok, law̃ënëgu kënëbi eno kara Pol mëne kërexo ye na gër aciw̃ and bapeda. ³² Amëd aŋo wonjok Amara aŋ: bërëmar eni keÿ endey, bëjo eni yakaw ecëxe. Ado bërãnjëm ani nang bana në end ine barëraxënëgu bani na. ³³ Ata ga fit këno na Alekësandër, Bëšëwif bën šonjorëra këno xali gër lëngw ir Amara. Ata lambaca këbi Alekësandër ga ÿandi këŋo exo nëgwëšët bënd këno yëlanënd beŋ. ³⁴ Bari and nang këni bela bën mëne Ašëwif ex aŋ, këni xeÿënd šor xali nëkak bapëxëd baki. Er bani rend: «Bon wëli ko Arëtemis ir gër angol and Efes in! Bon wëli ko Arëtemis ir gër angol and Efes in!»

³⁵ Ata emun end angol eŋ ga fel këbi bela bën eni cësinara, re ko: «Noÿo wa nemëk mëne wën Bëhefes bën hik bënëkona bër aciw̃ acaleya and Arëtemis do gë atox andexëm and latiwëk elod gër orën bën? ³⁶ Cësinara in gayikako ala ax de ex na mëne enëgwëš ex do këreŋun nëkandëra na mama. ³⁷ Enimin, bela bër wëlaw kënëbi bëjo, gebatak ani yepën ex na, bëte ano cir ex na Kaxanu isoxari irebi in. ³⁸ Awa angëmëne Demetëriyos gë bër bar këni andiyen bën ala xoÿën këno na, mëlalexëni endey eŋo gër ogofërëner gë bakey band kiti baŋ. ³⁹ Angëmëne bënd kën xwëñe exëna, gwëre ene ñëpaxëne gër Amara

and kiti. ⁴⁰ Enimin, gë endey end xucak doru eņo, ata këni yëla bëlëngw bën enëbe mereliye xëñëna këne gayikako er ŷapëk ene barëraxëne ax gi ex na.» Ata ga fiata ko eyeyan elo, fel kënëbi amara and bela aņ eni capër.

20

End Pol gër owar or Masedëwan do gë Gëres eņ

¹ Ga xwëtëk emer el gër Efes, Pol wac këbi bësëfan bën do ga këni felar xemën gër ekwëta do kwël ye ko gër ebar ed Masedëwan. ² Er ye baxo cangët ebar elo do këbi xemënënd gër ekwëta bësëfan bën xali fiat ko gër Gëres. ³ Fën xeyërax baņo opacaw otas. Do ga ko ye exo medëx kuluj in ond gër ebar ed Siri oņ, wël ko mëne Bëšëwif wëlërëk eno denan eññëanax, ata saxan këņo exo baka ir Masedëwan in. ⁴ Bër baņo laņëtand bën er ebani: Sopater, asëniw ar Piros ar gër Bere an, gë Arisëtarëk do gë Sekundos Atesalonik an, gë Gayus Aderëb an, gë Timote, gë Tişik do gë Tërofim, bër lëg bax gër ebar ed Asi bën. ⁵ Bëjo lëngwa bax do šënix kënëbo gër Tërowas. ⁶ Ga xucak ofëna or mburu ind gë lewir këm ol, wëdëx këmi kuluj in gër angol and Filip. Yatir akey anjoxën, fiat këmi gër Tërowas do seyëtax këmi loxo.

End ofelar or Pol gër Tërowas ol

⁷ Yatir oganjar, barër këmi genëka mi yamb ecemar ed aminëmëra el. And kë weca aņ hi bax exo ye Pol, ata këbi felërand end Kaxanu eņ bër barërëgu bax na bën xali wëdëk mbaņ. ⁸ Gër aciw and yaņ and gër ed barër bami ofambo odanjëm xawëra bani na jey. ⁹ Pol, ga nëka ko gër eyeyan, šambenjar ir këno wacënd Otikos in, ŷëpa ko gër opaņa od fonetër, do këņo rašënd. And bëro këņo akwëd aņ, yolëta ko elod gër aciw atëndëndër atasën, lati ko parëxad, xanin këno ašësëk. ¹⁰ Pol feda ko eņo nëkon, ga fela këņo lapara këņo do re ko: «Gë enjëw ak bayi ko, këren yëdara na.» ¹¹ And baka ko Pol yaņ gër aciw aņ, šet ko mburu in do yamb këni. Ga fakët ko eyeyan el, felëra këbi xali wecak. Ga kë fënëgu eñan eņ ye ko kwël. ¹² Do šambenjar ir lati bax in wäyeli këno abëngw. Eņo mbaņ xemën babi bën dek gër ekwëta.

End Pol gër angol and Mile eņ

¹³ Biyi lëngwa këmi mi medëx kuluj ir këbo wëla gër angol and Asos in, gër ed hi bax mi pedëx gë Pol. Mondako bax mi di gayik mëņ gë osapar ŷandi baņo exo yeli. ¹⁴ And sëk këbo gër Asos aņ wëdëx këmo polo gër kuluj do xucax këmi ond angol and Mitilen oņ. ¹⁵ Fën xucax këmi gë kuluj in, fiat këmi në ecan ijo gër angol and Kiyos. Gër akey

akinëm, hi këmi gër angol and Samos, do gër atasën fo fiat bami gër Mile. ¹⁶ Enimin er yandi baño Pol exo kuca caparëxe gër Efes këdi ko şacaya gër ebar ed Asi. Exo ŋat gër Yerusalem damana ex gi Ofëna or Peñetekot ol baño nëkanaxënënd mondako.

End bëlëngw bër gër Amara and Efes eñ

¹⁷ Gër angol and Mile na, Pol lawën ko eni yow bëlëngw bër Amara and gër Efes bën. ¹⁸ And fiatëgu këni añ, re ko: «Aye nang kën mondake bame liyand key yo key gë wën elod yatir fiatëgu këme gër ebar ed Asi. ¹⁹ Axwën an bamo riyeninënd ang xadëp fo, gë otes ok do gë ocëmuk od bane rinënd Bëşëwif bër bax şaland ene dixëra ok.» ²⁰ Asëfëtan bamun sëfëtanënd bëte, asëyali bamun sëyalind dek bënd yap bax en nang beñ gër ed kën barër, do gër bëciw, yoweỹ amun con ex na. ²¹ Gër Bëşëwif do gër bër ani gi ex na Bëşëwif bame reyarand eni nëngwët ola orebën ol gër ogës od Kaxanu do eno kwëta Axwën Yesu. ²² Gërëgako Angoc Amënëk añ ke nëyalind me ye gër Yerusalem do ame nang ex na ine ke hix. ²³ Gër angol and këme fiat yo, Angoc Amënëk añ afel ke felënd mëne asëra këne sërax do me toro mbañ. ²⁴ Barikan wëno cëñ end aniyandam eñ axe yëkaxën ex na nangëde axëbëanaxik hi këme. Obal oram ol ex, me bayi ga këme rind andiyen and fana ke Axwën Yesu añ xali me ŋata: me deyarand Atëfëtan and oyekax or Kaxanu añ.

²⁵ «Wëno er yow bame gër ed hi kën wën dek me pemëra end Owun or Kaxanu eñ. Barikan gërëgako anang nang këme mëne apelatar këne watërënde. ²⁶ Mëñ këme reyaxënënd doru: Wën dek ang yow kën ro ako angëmëne abat exo nemi, ax gi ex na wëno ke wëkaxëd Kaxanu. ²⁷ Bënd yandi këño Kaxanu exo di beñ dek nangën këmun, yoweỹ amun con ex na. ²⁸ Nëkonayindën de ogaf odewën ok, diyayindën şenene. Gayikako Angoc Amënëk añ fana këñun en gi bëxadac, nëkonayindën Amara and Kaxanu and yëc ko gë oşat or Asëñiñ oñ. ²⁹ Anang nang këme mëne and këme fuỹëtax añ, bela bër xeyëk ang ojëlemu këñun lil na, abi kaỹënan na amara andewën. ³⁰ Ado gër Amara andewën dëñ bela kë yana na ex deyarand benëgwëş xali enëbi nambeli bësëfan bërëmar. ³¹ Awa wën titinayin do en kwitand mëne elod bëniy bëtas, hik goyat, hik gëmëd, ongwën baxe şarënd and bamun xexërand añ.

³² «Do gërëgako anëka këmun sebënd gër otaxan od Kaxanu. Gé eyeyan ed oyekax orexëm el, gë panga indexëm in këñun rëca en bayi ga xwëta këno eñun yëlxën er fënan këbi dek bër wënën këbi in. ³³ Abame şala na kodı, ba kañe

ba banjëm band ala. ³⁴ Wën anang nang kën gë otaxan odam oko dëŋ bame riyenind me cot er bami liyaxënënd wëno gë bër enga endam in. ³⁵ Gër ga hik yo aŋasin wasin këmum mëne mondiyeni ex en cotëraxën mëŋ kën ŷana enëbi dëcaxënënd bër gë ojaŋ këm bën. Kwitayindën eyeyan ed Axwën Yesu el ga re ko: “Onënga ir ala ar kë yëlënd in kë nëmëcand gë ir ar këno yëlënd in.”» ³⁶ Ga ħata ko Pol eyeyan el, foxi këni bën dëk do šale këni. ³⁷ Bën dëk bax renitand do bano wëgarand Pol gër egëla. ³⁸ Mban šamina bani ga re ko mëne yatijo bano feland ewat el. Ata kwël laŋëta këno xali gër kulun.

21

End d'amana ir Pol gër Yerusalem en

¹ And šapër këmi gë bër laŋëta babo aŋ, ye këmi gë kulun in šëw, ond gër angol and Kos oŋ. Ga xeyëk, xucax këmi gër Rod, do ħatëx këmi bëte gër Patara. ² Ga sëkëx këmi kulun ir xëñëna bax ond gër ebar ed Fenisi oŋ, fëra këmi do kwël wëlaw këbo. ³ And hi këmi wat-wat gë ebar ed Šipër aŋ, kulun ir babo wëland in sebak gë ocame ok, do fabëk gand ebar ed Siri mi ŋataxën gër Tir. Fën hi bax eni pedalira olëb or wëlaw bax kulun oŋ. ⁴ Ata sëk këmëni na bësëfan do xeyëra këbo loxo gë bën. Aŋo nangën këbi Angoc Amënëk aŋ eno pel Pol mëne kërexo ye na yaŋ gër Yerusalem. ⁵ Barikan and xucak loxo ijo aŋ, fakët këmi oñe oŋ. Laŋëta kënëbo bën dëk gë bësoxari ak do gë obaš ak xali nęcët kënëbo angol aŋ. Gër bëŋa ir angwëngw, foxix bami mi cale. ⁶ Pol ga felarëra këmi na, fëra këmi gër kulun do bën kwël wäŷira këni.

⁷ Ga këmi ħata oñe ond gë kulun oŋ, ye këmi ambaď and bangol band Tir gë Pëtolemayis aŋ. Fën šëpëtax bami mi cëmar gë bëmaŷe bëŋ do wëdëx këbo gër ndëbën. ⁸ Në ecan ijo, ħat këmi gër Sesare, xeyërax këbo bakey gër iciw ind Filip. Filip ijo, gër imëxwër ind ojakër ocongoki od gër Amara and Yerusalem hi bašo. Bëte afemëra ar Atëfëtan and Yesu hi baxo. ⁹ Odënaŋ obeja onax šot babi do bën bax yeyandërand ang bëlaŋwënel bësoxari fo. ¹⁰ Ga xeyëra këbo bakey bandanjëm, ħatëgu ko na alaŋwënel ar Kaxanu, ar bano wäcënd Agabus ga xaniw ko gër ebar ed Yude. ¹¹ Wëd ko ħat enar end Pol en, xapaya ko maš osapar oŋ gë otaxan ok do re ko: «Baxëtin end rek Angoc Amënëk en, ar xwënëk enar eŋo ro an mondako këno xapëx Bëšëwif bën gër Yerusalem do eno dëxw gër otaxan od bër ax gi ex na Bëšëwif.» ¹² Ga wël këmi eŋo, biyi gë bër barëregu bax na bën, xara këmo Pol kërexo ye na yaŋ gër Yerusalem.

13 Pol yaka këbo: «Ineŵa kën sesaxënënd do kën yëbunënd mondako yomb iram in? Wëno cëŋ aŵelëk hi këme ene pokëra, do ado gido ene dāŵ gër Yerusalem në end oŵac or Axwën Yesu eŋ.» 14 Ga wata këmi mëne ax bo ex na mo kor gër eŋo, seb këmi eyeyan el do mi cësinaxën in re këmi: «Awa dilexo Axwën an er ŷandi këŋo in.»

15 Ga xeyëra këbo bëte na, xëñënara këmi do kwël ye këmi yaŋ gër Yerusalem. 16 Ata bësëfan bërëmar bër sëfërëgu bami elod gër Sesare bën bëteli kënebo gër ed hi bax mi ŋat, gër iciŵ ind Mënason, ar hi bax anëka fo asëfan do xaniw baxo gër ebar ed Šipër an.

End Pol gër Yerusalem eŋ

17 And fiat këmi gër Yerusalem aŋ, bëmaŷe bëŋ xaca kënebo gë onënga fo. 18 Në ecan ijo, sëfër këmi gë Pol gër iciŵ ind Šak. Ata sëkëx kënebo fën bëte dek bëlëngw bër Amara and Yerusalem bën. 19 And šëmarëra këmi aŋ, Pol ŷana ko këbi sëfëtanënd gë betil ak bebër ko rind Kaxanu paŋ gë andiyen andexëm bën gër owar or bër ax gi ex na Bëšëwif. 20 Bën ga këno baxët, këno šëkwand Kaxanu. Ata re këni: «Awël nde abaŷe, Bëšëwif bën owëli owëli exëni bërëŵak end Yesu bën do bën dek momal këbi balënd end acariya and Moyis eŋ. 21 Xarak, awëlati wëlati këmi mëne wëj këbi sëyalind dek Bëšëwif bër lëgërak gër owar or bër ax gi ex na Bëšëwif bën, eni teb etëf ed acariya and Moyis el, gë ekac ed obaš orebën el do gë etëf ed bend rëpëk el. 22 Mondake ex mo ndi gayikako aye këni nangëra mëne wëj yowëk? 23 Mëŋ ex, afo ey ma ey di er këmi fel in. Nëkodëbi bësošan bënax bër enga endëbi, abaŋaya baŋaya këni. 24 Macëlëbi en ye en ŵunëtarax do cosënëlëbi enëbi cëk lir-lir ogaf ok. Ata aŋo fo këni nangëra mëne wëj bëte asëf këy sëfënd er rek acariya in. Mondako fo këni nangëra bëte mëne er fel kënebi këy rind in ax gi ex na däl. 25 End bër ax gi ex na Bëšëwif bërëŵak end Yesu eŋ cëŋ, ga re këmi eni teb eyamb ed ŷas er oŵacar or ħaš kënebi gër olaš eŋ, gë ŷas er oŵacar or šësëk ŋašërëxe eŋ, gë eyamb ed ošat el, do gë asëk alakirand fo in.» 26 Ga xeyëk, Pol wëla këbi bësošan bëjo, ŵunëtarax këni, do lilëx këni gër Aciŵ and Kaxanu. Ata felëra këbi nand fe kë xwëtëk bakey band owunëtan baŋ mëŋ këni rixën ala kala šadfaxa irexëm in.

End etëra ed Pol eŋ

27 Ga kë xwët bakey banjongëbaki band owunëtan baŋ, Bëšëwif bër xaniw bax gër ebar ed Asi bën wat këno Pol gër Aciŵ and Kaxanu. Ata ga šoñ kënebi dek amëxwër aŋ, sëra këno 28 do këni xeyënd: «Bëyisërayel, marawën!

Nëkoyino wa ro ala ar këbi sëyalirand bêla ðek, gër ed ko ye yo, mëne enëbo cus biyi Bêšëwif bën. Mëñ fo këbi sëyalirand bête eni yepën acariya and Moyis añ do gë Aciw and Kaxanu añ. Ado lëf gër Aciw and Kaxanu lën këbi bër ani gi ex na Bêšëwif do buyarën këni aciw amënek año.»²⁹ Yeyanaxën bani mondako in, Pol gë Tërofim Ibefes watëgu banëbi ga sëfër këni gër angol. Mëñ yëlxën bani mëne Pol alën lën këño ajo lëf gër Aciw and Kaxanu.³⁰ Ata wonjok ðek angol añ do hërëraw këni bulunda in bebët ir ex yo. Ga sëra këno Pol na gër Aciw and Kaxanu, šonjorëra këno xali nęcët këno, do fëra këni atañ owët oñ.³¹ Amëd and bani šaland ang këni ri eno ðawaxën ak, emun end enga end ocoroða Obërom eñ wëlëx ko mëne ðek angol and Yerusalem añ wonjok.³² Atañ bar këbi ocoroða ok gë bëlëngw bërëbën bën do wëraw këni gër ed barëreğu bani Bêšëwif. And watëgu kënëbi emun eñ gë ocoroða odexëm ok añ, seb këni ekëm ed Pol el.³³ Ga sëka këbi emun end ocoroða eñ, xana këño Pol. Fel këbi ocoroða ok eno pokëra gë ogweyele-gweyele oki. Wëka këño ba noño hi ko do ine ri ko.³⁴ Barikan ga bani xeyërand bër gër amëxwër bën, bërëmar eño, bëjo ecëxe, emun end ocoroða eñ sëkwän ko eño pëni yeyë mërëxand na. Ata re ko eno mëla endëmane fo Pol gër akëbe ang gë oxaỹ*.³⁵ And hateli këno Pol gër lilaya ir akëbe año añ, afo ga fela këno ocoroða ok gayik awëlën bano wëlënënd bër gër amëxwër bën.³⁶ Ga sëfëgu këno na bën ðek këni xeyënd: «Ajo ar edaw ex! Ajo ar edaw ex!»

End eyeyan ed Pol gër Yerusalem eñ

³⁷ And hi bax eno mëlax lëf gër akëbe añ, Pol wëka këño emun end ocoroða añ: «Axor nde këme xor me yeyan yeyë?» Yaka këño: «Awël nde wël këy eyeyan ed Gërek el?»³⁸ Awa Amisëra ar bar babi bêla bëxeyax owëli onax an, ax gi ex na wëj. Ax nëka ex na ga wëla babi gër ladawe, šoñ këbi enëbo mereli.»³⁹ Ata re ko Pol: «Wëno Ašëwif hi këme ðe, gër Tarës rëw këne, angol angwëlik and gër ebar ed Silisi añ. Axara xara këmi, tebële mëni pelëra bulunda in.»⁴⁰ Emun end ocoroða eñ wã ko. Ga xwëša ko Pol yañ ako gër lilaya ir akëbe and gë oxaỹ, lambaca këbi bulunda in. And šësinara këni añ, yirëk mbañ. Ata yeyan ko eyeyan ed arameyëñ el:

* **21:34** 21.34 Akëbe and gë oxaỹ año «Antoniya» bani wacënd. Gër akëbe año babi xeyërand ocoroða ob Rom ok and këni yow gër Yerusalem añ.

22

¹ «Bëmaÿe do gë faba bën, gërëgako baxëtine mun yaka ga nagaşan këne ako.» ² And wël këno ga ko yeyan arameyeŋ aŋ, yirëk kaş-kaş. Ata re ko Pol: ³ Wëno Aşëwif hi këme, gër Tarës ir Silisi rëw këne, fëco gër ebar ed Sisili. Barikan ro gër Yerusalem raf këme do Gamaliyel sëyali ke me tëfënd şenene acariya and bëxarëk bërëbi aŋ. Mbaŋ baxe balënd end Kaxanu eŋ ang këŋun balënd wën dek doru ak. ⁴ Arixëra rixëra këmëni xali eni cës bër sëfëk Cale ind Axwën bën. Axap bamëni xapënd mëni mëlaxën gër epëra bësosaŋ bën do gë bësoxari bën. ⁵ Aşadaxan alëngw an do gë dek bër ex gër Amara and bëxarëk bën, otede odam exëni. Bën dëŋ ÿëgwën baxe okayëta od bame wëland gër bëmaÿe bënd lëgëk gër Damas. Do wëno mëŋ bame yexënënd mëni kapëgu bërëwäk bën do mëni mëlau ro gër Yerusalem mëni kađacati gë toro iŋ.

⁶ «Ga hi këme gër fëña do ga këme ri me ŋat gër Damas, eñan eŋ keŋ gër gaf, watëgu këme bërëxadët angoben ga űobaw ke elod gër orën do xul ke. ⁷ Wëc këme bëđëcët gër ebar do këme wëlënd oniŵ ga ke wëka: “Sol, Sol inewä këye rixëraxënënd?” ⁸ Yaka këme: “Wëj noÿo wa hi këy Axwën?” Yaka ke: “Wëno ex Yesu Ibënasaret, ar këyo rixërand an.” ⁹ Bër enga endam bën awat wat bani angoben aŋ bari ani wël bana oniŵ or ar baxe yeyanelind ol. ¹⁰ Ata wëka këme: “Inewä këme ri Axwën?” Yaka ke Axwën an: “Kanil ey ŋat gër Damas, fën këni felëx dek er űapëk ey di in.” ¹¹ Ga nemëra këme bëđ-bëđ në end enjaran end angoben and wat bame eŋ, bër sëfër bami bën las këne monas fo xali űateli këne gër Damas.

¹² «Xarak na gër angol and Damas, asosaŋ ar şenene pađ gë acariya hi bax na do bano wäcënd Ananiyas. Bëşëwif bër gër Damas bën dek enjekax fo bani reyand endexëm eŋ. ¹³ Mëŋ xacaw baxe, re ko: “Abaÿe Sol, watëral gaşëxe.” Sam ga yeyan ko mondako, wëno şiwëta këme do wat këmo. ¹⁴ Baş ko: “Kaxanu, mëŋ ar yata këbi bëxarëk bërëbi an, yata ki wëj bëte ey nangaxën oñandi odexëm ok, eyo wat Ar şenene an, do ey wël eyeyan el gër etëÿ edexëm dëŋ. ¹⁵ Wëj sede irexëm këy hi, gër lëngw ir bela dek këy űana ey kwëşand ey deyaraxën er wat këy do wël këy in. ¹⁶ Do gërëgako ine këy şenind? Kanil eni buyi! Dëxëtalex beñëŋënaŋ bendeŋ beŋ and këy şale gër oŵac orexëm aŋ.”

¹⁷ «Ga bakaw këme gër Yerusalem ro, këme şalerand gër Aciŵ and Kaxanu, ata lakeli këme. ¹⁸ Wat këmo Axwën an ga ke fel: “Maral ey can aÿand angol and Yerusalem an gayik bër lëgëk ro bën ani baxët na osede orey ol.” ¹⁹ Yaka

këmo: “Axwën bën dëŋ aye ga nang këni wa mëne wëno amat amat bame sëfënd baciw̃ bacaleya baŋ gër ocal od bërëw̃ak endey bën. And këmëni sëra aŋ, mëni këmëra do mëni përa. ²⁰ Do and law̃ këno Ecen, sede irey aŋ, wëno dëŋ na bame. Ašëkwa šëkwa bamëni bër law̃ këŋo bën do lëkayan bamëni banjëm bandebën baŋ.” ²¹ Ata Axwën an fel ke: “Yel gayik caw këmi law̃ën, gër bër ax gi ex na Bëšëwif.”»

End Pol do gë emun end ocorođa eŋ

²² Mondako baxët bano xali fiat ko gër eyeyan elo. Barikan xeŷ këni šor: «Ala arako rako an, ar edaw̃ ex! Ax ñap ex na exo bayi ga ko liya gër ebar!» ²³ Ata ga logën këbi këni xeŷ, këni šudëtand banjëm baŋ do këni xaninënd yaŋ ebëkwërëbëkw el. ²⁴ Emun end ocorođa eŋ fel këbi odexëm eno dënëx Pol gër akëbe and gë oxaŷ do eno cew̃ërax. Mondako bax eno nëŷali exo deya në end ine këno yobalixënënd bela bën. ²⁵ Barikan and xap këno eno cew̃axën aŋ, Pol wëka këŋo alëngw ar ocorođa an: «Aŷap nde ŷapëk paß gë acariya andewën aŋ eno cew̃ gë ogux ar xwën këŋo owun or Rom an, xarak ano kiti ex na pere?» ²⁶ Sam ga wël ko eyeyan elo, alëngw ar ocorođa an ye ko gër emun endebën do wëka këŋo: «Mondake këy ri? Ala ajo ar xwën këŋo owun or Rom exo de!» ²⁷ Emun end ocorođa eŋ yow ko do re ko: «Wëj pelële fa, ar xwën këŋo owun or Rom nde hi këy?» Yaka këŋo Pol: «Iyo, ar xwën këŋo owun or Rom hi këme.» ²⁸ Re ko bëte emun end ocorođa eŋ: «Wëno kodî ir bon necët këme me gixën ar xwën këŋo owun or Rom?» Re ko Pol: «Do wëno mondëw̃eli rëw̃eli këne.» ²⁹ Ataŋ nacëta këni bër hi bax eŋo mëkara bën. Emun end ocorođa eŋ yëdara ko ga nang ko mëne Pol ar xwën këŋo owun or Rom hi ko xarak mëŋ re bax eno kap.

End Pol do gë bëxarëk bër Bëšëwif eŋ

³⁰ Në ecan ijo, ga ŷandi këŋo exo nang aye në end ine këno lëxwaxënënd Bëšëwif bën, re ko eno pëtëgu Pol. Fel këbi bëšadaxan bëlëngw bën do gë Amara and bëxarëk bër Bëšëwif aŋ dëk eni barër. Ga wëlaw këŋo Pol xwëšan këŋo mërëxand irebën.

23

¹ Pol ga faß këbi Amara and bëxarëk aŋ, re ko: «Bëmaŷe wëno gë onden onjekax fo liya këme gër ogës od Kaxanu xali gë akey and doro aŋo.» ² Ata Ananiyas ašadaxan alëngw an, fel këbi bër hi bax ler gër Pol bën eno këm gër etëŷ. ³ Aŋo re ko Pol: «Wëj wa ki xëm Kaxanu, ey di këre amëŋ and fešën këni ex! ŷëpa këy eye kiti gë acariya aŋ

do këy lifënd bëte acariya aŋ ga këy rend ako ene këm.»
⁴ Bër hi bax ler gër Pol re këni: «Yama ašadaxan alëngw ar Kaxanu an nde këyo širënd?»
⁵ Yaka ko Pol: «Awa ašadaxan alëngw an nde ex. E bëmaŷe ame nang bana. Akayëta and Kaxanu aŋ ga rek: “Këreyëŋo yeyanan na eñëŋënax alëngw ar bulunda irey an.”»
⁶ Ga nang ko mëne na gër Amara, Osaduseŋ gë Ofariseŋ barërëgu bax, Pol xeŷ ko: «Bëmaŷe wëno Fariseŋ hi këme, orëw or Ofariseŋ. Në end eyar ed këme yarënd ekani ed bëšësëk el këne xitixënënd doro.»
⁷ And yeyan ko mondako aŋ, Ofariseŋ ok gë Osaduseŋ ok këni xeŷërënd, na šetërëk Amara aŋ.
⁸ Osaduseŋ ok kë rend enimin ekani ed gër ecës ax gi ex na, meleka ax gi ex na, angoc ax gi ex na, xarak Ofariseŋ ok bën beŋo dek aŷa ŷa këni.
⁹ Ata fëtëk ongeŷër, bëšalen bër enga end Ofariseŋ bën xani këni xemëna këni këni rend: «Biyi cëŋ amena amo wateli exëna ala ajo. Bamat angoc ba meleka yeyaneli këŋo.»
¹⁰ Ga xumak ekeŷer el, emun end ocoroda eŋ yëdara ko ga baxo yëland ašosëtëra këno šosëtëra Pol. Ata lawën këbi ocoroda ok eno kanaw, do eno mëla gër akëbe and gë oxaŷ.
¹¹ Yatijo gëmëd, Axwën an šanaŷaxën këŋo Pol do fel këŋo: «Kapinal! Ang reya këy endam gër Yerusalem ro ak këy reyax gër Rom.»

End eɖaw̃ ed Pol eŋ

¹² And xeyëk aŋ, Bëšëwif bën xetan këbi eno ɖaw̃ Pol. Yašar këni mëne afo eno ɖaw̃ pere eni yambëraxën, do eni cebëraxën. Angëmëne ax gi ex na mondako ebi wëcanëd kata.
¹³ Bër xetan babi eŋo bën në bela ofëxw onax hi bani.
¹⁴ Ye këni gër bëšadaxan bëlëngw do gër bëxarëk bër Bëšëwif do re këni: «Biyi ayašar yašar këmi mëne afo mo ɖaw̃ pere Pol mi yambëraxën. Angëmëne ami de ex na mondako ebo wëcanëd kata.
¹⁵ Awa wën Amara and bëxarëk aŋ wëlërin eno kara emun end ocoroda eŋ eŋun mëlanëgu Pol nangëde en kaman enim endexëm eŋ ŷandi këŋun fo. Biyi bëwelëk hi këmi mo ɖaw̃ ɖamana exo ŋatëgu ro.»
¹⁶ Aŷiŷ ar Pol an wëleli këbi eŋo. Ata ye ko gër akëbe and gë oxaŷ, lilëx ko eŋo nangënëx Pol.
¹⁷ Ata Pol ŷac këŋo alëngw ar ocoroda abat do re ko: «Bëtëlilo tan šambenjar ijo gër emun endewën. Gë endey exo end këŋo sëfëtan.»
¹⁸ Alëngw an wëd këŋo do bëteli këŋo gër emun. Ga űat këni, re ko: «Pol andepëra an ŷac ke do xara ke mo bëteliw šambenjar ijo ro. Gë endey exo end ki sëfëtan.»
¹⁹ Ata emun eŋ las këŋo nacët ako do wëka këŋo: «Ineŷa ŷandi eye tëfëtan?»
²⁰ Yaka ko: «Yama Bëšëwif bën ga xetan këbi nde eni mëka eyëbi mëlanëgu ecan Pol gër Amara, nangëde eni kaman endexëm eŋ ŷandi këbi fo.»

²¹ Këreyëbi yakad na. Bela ofëxw onax exëni bër xëñënak eno daw bën. Ayaşar yaşar këni mëne afo eno daw pere eni yambëraxën do eni cebëraxën. Angëmëne ax gi ex na mondako efi wëcanëd kata. Anëka wël këni, gërëgako wëj fo şëni këni.» ²² Ata emun end ocorođa eñ xëña këno şambenjar in mëne ala këreño pel na end nangën këno eño. Seb këno baka ko kwël.

End Pol gër lëngw ir Felikës eñ

²³ Ata emun end ocorođa eñ wac këbi bëlëngw bëxi do re ko: «Barinëbi ocorođa okeme oki, od gë opanac ok, ofëxw ocongoxi do od gë bëndoka ok, okeme oki. Këñënayin en ye gër Sesare and kë wëd añ. ²⁴ Tanayinëbi bëte opanac eno mëlaxën Pol xali eno ñatelixën abëngw gër Felikës, gofërener in.» ²⁵ Ata emun eñ yëgw ko kayëta mondako: ²⁶ «Wëno Këlod Lisiyas ki yëgwënëlınd, wëj Felikës, gofërener in! Aşëma şëma këmi! ²⁷ Ala ar këmi lawënelilind ajo, Bëşëwif bën sëra baño do alaw law dono kido ami ñatëgu bana ayard wëno gë ocorođa odam ok, do racët këmo ga nang këme ar xwën këno owun or Rom hi ko. ²⁸ Ga yandi ke me nang në end ine këno nagaşandërand, wëla këmo gër Amara and bëxarëk bër Bëşëwif. ²⁹ Sëk këme mëne në end bënd gër acariya andëbën këno nagaşandërand. Amena amo wateli ex na and yapëk exo gixën monaw ba mopokëra gë gweyele-gweyele. ³⁰ Ga nangën këne osit or këni şënarand eno dawaxën ol këmo lawënelilind atan. Afel fel këmëni bër këno nagaşandërand bën eni yeli do eno dëxwëx gër ndey.» ³¹ Ata ocorođa ok ri këni end fel këbi emun endëbën eñ. Wëd këno Pol do wëla këno gëmëd fo xali gër angol and Añëtipatëris. ³² Në ecan ijo, baka këni gër akëbe ang gë oxañ do seb kënebi bër gë opanac bën eno mëlax Pol. ³³ And hat këni gër Sesare añ, fëxwën këno kayëta in gofërener in do re këni: «Awa nekodfo Pol.» ³⁴ Ga fën ko kayëta in, gofërener in wëka këno gër ebar ed fe xaniw ko. Ga nang ko ab Silisi ex, gofërener in re ko: ³⁵ «And këni hatëgu bëte bër lëxw ki añ fo këmi wëkara.» Ata fel këbi ocorođa ok eno kwëtëx gër eyang ed Erod.

24

End edëxw ed Pol eñ

¹ Ga xucak bakey baño, Ananiyas, aşadfaxan alëngw an, şëla ko gër Sesare. Sëfër këni gë bëxarëk bër Bëşëwif bërëmar do gë ar bano wacënd Terëtilos. Andiyen and ala ajo añ hi bax, bandëmar enagaşan, baño eyakan ed bela gër

kiti. Ga fiat këni, w̃ac këno Pol ebi yaka gër gofërëner. ² And w̃elaw këno aŋ, Terëtilos ỹana ko këŋo lëxwënd mondako: «Felikës, wěj gofërëner in, enëŋg endebi eŋ paß gë owun orey ol şot këmi obetak or đal ol, do gë bebër nëngwëtak bebët ir ex yo gër ebar elo ro bën. ³ Felikës, wěj ar gapak an, biyi đek nëngan këbo end andiyen andey aŋ do këmi şëkwand mbaŋ. ⁴ Barikan këdi ki lëbëlëba kaş-kaş, axara xara këmi wěj ar gë onden onëngax an, eyëbo baxët. ⁵ Biyi er wat këmi in mëne ala ajo aŷëŋënax ex. Gër ed ko ye yo kē fëtënd bongeyër gër đek Bëşëwif gër ed exëni yo gër ebar ro. Ata mëŋ ex alëngw ar Bënasaren aŋ, Bëşëwif bër şapayak cale bën. ⁶ Axacëra xacëra këŋo exo yepën Aciw̃ and Kaxanu aŋ, biyi sëra këŋo. [Er ỹandi babo mo kiti gë acariya andebi aŋ. ⁷ Barikan yow ko Lisiyas, emun end ocoroda eŋ, xana këŋo foroşe gër otaxan odebi ⁸ do re ko mëne bër këŋo nagaşanënd bën eni yow gër ndey ro]. Wěj dëŋ axor këy xor eyo mëkara ey nangaxën đek er këmo nagaşanënd biyi in.» ⁹ Do ga këni xëmëyëtara Bëşëwif bën këni rend mëne go dëŋ ex endey eŋo.

End Pol gër lëngw ir Felikës eŋ

¹⁰ Ata gofërëner in lambaca këŋo Pol exo yeyan. Re ko Pol: «Anang nang këme mëne wěj elod bënny bëndanjëm hi këy axiti ar bela bër enëŋg endebi an. Awa wëno gë ekwëta këmëni yaka bër ke lëxwënd gër lëngw irey bën. ¹¹ Ang këy xor ey mëkara wěj dëŋ ak, eced fo sëkëk bakey epëxw gë baki, ga këme ye yaŋ gër Yerusalem mo calex Kaxanu. ¹² Ala axe tək ex na lëf gër Aciw̃ and Kaxanu; ala axe tək ex na gër baciw̃ bacaleya. Bëte ala axe tək ex na gër angol ga këmi şampëre gë aşëxen, ba ga këmëni şoñ bela na amëxwër eni meraxën. ¹³ Bër ke nagaşanëndërand bëjo ani kor na eni masin mëne er këni reyand gërëgako in đal ex. ¹⁴ Areya këme reya ro gër lëngw irey: aşale këmo şalend Kaxanu ang bëxarëk bëräm ak, gë cale ind këni rend bën enëgwëş ex in. Barikan aŷa w̃a këme đe đek er yëgw këni gër acariya and Moyis do gër bakayëta band bëlawënel bër Kaxanu in. ¹⁵ Wëno bëte ayar këme yarënd ang këni yarënd bën ak mëne Kaxanu axanin këbi xani gër ecës bër şenene bën do gë bësëmbak bën. ¹⁶ Mëŋ ex, wëno bëte axemëna xemëna këme me bayi laŋ gë onden onjekax ex gi din end şenene eŋ gër ogës od Kaxanu do gër od bela. ¹⁷ Ga ri këme bënny bëndanjëm yerëxe gër Yerusalem, wëlan bamëni edëca bër enëŋg endam bën do kwël me kwëtëx oyël oram ol gër Aciw̃ and Kaxanu. ¹⁸ Ata bën sək këne aŷunëtarak lëf gër Aciw̃ and Kaxanu, bela axe keta bana, end şode-şode

ax gi bana. ¹⁹ Barikan Bêšewif bër xaniw bax gër ebar ed Asi hi bax na na. Bën yap bax eni kwêša gër lëngw irey ro ene dëxw angëmëne endey xoÿën këne na. ²⁰ Ado bëjo ro dëŋ deyalexëni ngwa ba etëmbak end fe xitixën këne bëxarëk bën gër Amara andebën. ²¹ Angëmëne cëŋ ga xeÿ bame mërëxand irebën: “Në end ga wã këme ekani ed gër ecës exëna eŋ këne xitixënënd doro gër lëngw irewën!”»

²² Felikës ga nang baxo aye end cale ind Axwën Yesu eŋ, fela këbi eni bakaw akey acëxe gër kiti. Er re baxo: «And ko yow Lisiyas, emun end ocoroda eŋ, axaman këme axaman endey endewën eŋo.» ²³ Ata fel këŋo alëngw ar ocoroda an eŋo mëla Pol gër epëra bari këreŋo pokërad na bëte, ebi tebënd bërexëm bën eno dëcara.

²⁴ Ga xeyërak, Felikës sëfërëgu këni gë Dërusil, asoxari Ašewif ar yër baŋo an. Lawën ko eno mëlaw Pol. Na baxët këŋo ga ko reya end ekwëta ed Yesu Kërisët eŋ. ²⁵ Barikan ga ko yeyan end ediya ed gë or šenene eŋ, gë end ekwëÿëta ed betëmbak eŋ, do mëne Kaxanu axiti këbi xiti bela bën akey amat, ata yëdara ko Felikës do re ko: «Gwac ex and doro aŋ, bakal, and ke hãtan aŋ awãc këmi wãc.» ²⁶ Ayëla baxo, yëland bëte mëne kodï këŋo yël na Pol, mëŋ baxo lawëanaxënënd laŋ eno mëlaw eni kanar gë mëŋ. ²⁷ Mondako xucak bëniy bëki, Felikës ga rëfali këno owun ol bëtëgu ko Porësos Fesëtis. Do ebi din oyekax Bêšewif bën, Felikës sëb këŋo Pol gër epëra.

25

End Pol do gë Fesëtis eŋ

¹ Bakey batas ga xucak elod ga hãtëgu ko Fesëtis na gër Sesare, ye ko yaŋ gër Yerusalem. ² Ata bëšadaxan bëlëngw bën gë bëxarëk bër Bêšewif bën xacali këno endey end Pol eŋ. Axara xara bano ³ exo ma ebi din oyekax ga wëlaw wëlaw këŋo Pol gër Yerusalem. Xarak bën anëka bani xëñënanand enëbi kaš bëwëla bën gër fëña eno dawaxën. ⁴ Fesëtis yaka këbi mëne Pol gër Sesare xwëtaya këno do mëne mëŋ gogo ko baka fën. ⁵ Re ko bëte: «Awa bër gapak bër gër Amara andewën bën, tëfërëlemi do angëmëne eñëŋëanax exëna gër ala ajo eno dëxwëx.»

⁶ Fesëtis baka ko gër Sesare, aŋo keyëra bana na gër Yerusalem nëmëc bakey banjongëbatas ba epëxw. Në ecan ijo, ga yëpa ko gër aciw and kiti, lawën ko eno mëlaw Pol. ⁷ And hãteliw këno Pol aŋ, Bêšewif bër xaniw bax gër Yerusalem bën xeta këno do këno nagašanërand betëm bendanjëm bend ani kor bana eno masin axiti an mëne dal dëŋ këni reyand. ⁸ Barikan ga këbi yaka, Pol re ko:

«Wëno ŷoweŷ ame men ex na. Ame dīf ex na acariya and Bêšëwif aŋ, ame men ex na paβ gë Aciw̃ and Kaxanu aŋ, do amo menan ex na Sesar.» ⁹ Fesëtis ga ŷandi këŋo ebi din oyekax Bêšëwif bën, wëka këŋo Pol: «ŷandi ki nde ey ye yaŋ gër Yerusalem eni kitix xarak wëno me gixeli?» ¹⁰ Pol yaka këŋo: «Ga xwëša këme ako gër aciw̃ and kiti and Sesar, awa ro fo ŷapëk ene kiti. Wëj dëŋ aye nang këy mëne gematak amëni menan ex na Bêšëwif bën. ¹¹ Angëmëne aŷen wën këme, bëte angëmëne ari ri këme amena and ŷapëk ene dawaxën, ame mëka ex na ene kwëŷëtali ecës el. Bari angëmëne end däl ax gi ex na gër bend këne nagašandërand, gabatak ax kor na exe dëxw gër otaxan odebën. Wëno Sesar wëka këme exe kiti gër Rom!» ¹² Fesëtis ga wëlërëgu këni gë bela bër baŋo rëcarand gër kiti bën, fel këŋo Pol: «Awa gayikako Sesar re këy exi kiti, aye këy ye gër lëngw irexëm.»

End Pol, gë Agëripa do gë Berenis eŋ

¹³ Ga xeyërak, emun end bano wăcënd Agëripa eŋ sëfërëgu këni gë Berenis na gër Sesare eno cëma Fesëtis. ¹⁴ Ga babi xeyërand na bandanjëm, Fesëtis ga këŋo felëra Agëripa, emun eŋ, endey end Pol eŋ, re ko: «Felikës ala seb këŋo na ro gër epëra kitirëxe. ¹⁵ And ye bame gër Yerusalem aŋ, bëšadaxan bëlëngw bën gë bëxarëk bër Bêšëwif bën lëxw këno gër ndam do re këni mo nëp. ¹⁶ Ayaka yaka këmëni mëne Bërom bën ani wata ex na enëp ed ala, xarak ala ajo abi yaka ex na pere bër këŋo lëxwënd bën gër bend këno nagašanënd. ¹⁷ Ayow yow bani ro gër Sesare, bëte wëno amëni cac ex na, ataŋ në ecan ijo ŷëpa këme gër aciw̃ and kiti do re këme eno mëlaw ala ajo. ¹⁸ Bër këŋo lëxwënd bën ga xani këni yeyandëra këni. Bari amena gamatak gër band bame yëland wëno ari ri ko ani deya ex na. ¹⁹ Er bani šampërend wayët bend cale indebën do gë end ala ar këno wăcënd Yesu. Bën këni rend ašës šës ko, barikan Pol mëŋ ko rend mëne abëngw exo. ²⁰ Wëno cëŋ, ga wëlandëra ke gë endey end mondako eŋo, wëka këmo Pol ba aŷandi ŷandi këŋo exo ye gër Yerusalem eno kitix. ²¹ Barikan Pol re ko mëne endey endexëm eŋo, emun etëm end gër Rom eŋ kë xiti. Ata fel këmëni ocorođa ok eno kwëtaya gër epëra xali mëni dawën eno mëla gër Sesar.» ²² Ata re ko Agëripa: «Wëno aŷandi ŷandi ke bëte mo baxët ala ajo.» Yaka këŋo Fesëtis: «Awa ecan, awël këyo wël.»

²³ Ga xeyëk, Agëripa gë Berenis sëfërëgu këni sir-sir gë enga end bër laŋëtëgu babi eŋ: gë bemun bend ocorođa beŋ, do gë bela bër gapak bër angol and Sesare bën, lil

këni gër aciŵ and kiti. Ga lawën ko Fesëtis, wëlaw këno Pol.
²⁴ Ata re ko Fesëtis: «Agëripa wëj emun eŋ, do wën dek ang barërëgu këne ro ak, awat këno watënd ala ajo. Bulunda ir Bëšëwif in dek lëxw këno gër ndam hik gër Yerusalem, hik ro gër Sesare. Caw ako bani xeÿënd mëne aŋo ñap ex na exo bayi ga ko liya. ²⁵ Wëno cëŋ afëni fëni ke mëne amena and këno lawaxën ax gi ex na. Barikan ga re ko mëŋ dëŋ mëne Sesar, emun etëm end gër Rom eŋ, këŋo xiti, ŷapanaxën ke mo dawëneli. ²⁶ Barikan er këmo ŷëgwën gë endey eŋo in, ame cot ex na. Mëŋ wëlawaxënegu këmo gër ed barërëgu këne ro, adofa eyo wël Agëripa, wëj emun eŋ. And këyo wëkara aŋ, wëno ašot këme šot er këme ŷëgw in. ²⁷ Wëno mo dawëneli andepëra ñëgwërëxe bend lëxwaxën këno gër kiti beŋ, axe yexënan ex na.»

26

End Pol do gë Agëripa eŋ

¹ Agëripa fel këŋo Pol: «Anëka sebën këmi eyeyan el, eyëbi yaka bër ki lëxwënd bën.» Ata Pol ga yën ko ataxan aŋ, ŷana ko ko rend: ² «Agëripa, wëj emun eŋ, awa doru wëno mbaŋ nëngan ke ga këmëni yakand ako gër lëngw irey Bëšëwif bën gër dek bend këne nagašandërand beŋ. ³ Gayikako aye nang këy bend rëpëk gër Bëšëwif do gë bend këni šampërend beŋ, awa axara xara këmi ey buŋa eye baxëtaxën.

⁴ «Bëšëwif bën dek anang nang këni aniyand andam aŋ elod and hi bame šambenjar aŋ. Anang nang këni mëne šëf gër bër enëŋ endam hi bame gër Yerusalem. ⁵ Bën elod anëka fo nang këne, do axor këni xor eni deya, ga ŷandi ŷandi këbi, mëne wëno aniyand and ofariŋeŋ bame liyand, bën bër ex amara and Bëšëwif and kë balëkënalind enim cale indebi aŋ. ⁶ Barikan doru wëlaw këne gër kiti në end ga wã këme mëne anëka ñatëguk er bani yarënd bëxarëk bërebi in, er beya babi Kaxanu in. ⁷ Do bandëwëra epëxw gë baki band bulunda irebi baŋ, band këŋo šalend Kaxanu gëmëd gë goyat baŋ, ayar këni yarënd er beya baxo Kaxanu in ex ŋata amëd and liya këni bën aŋ. Mëŋ ex wëj emun eŋ, nangël mëne në end ga wã këme anëka ñatëguk er këni yarënd ijo in këne nagašandëraxënenëd Bëšëwif bën! ⁸ Inewã hi kën gë oŋëpëgënan od mëne ax mënd ex na ex gi däl mëne Kaxanu axanin këbi xaninënd bëšëk bën eni bakaw gër aniyand?

⁹ «Wëno er bame yëland aŷap ŷap ke me kemëna mbaŋ me wëlëbël oŵac or Yesu Ibënasaret ol. ¹⁰ Eŋo bame rind gër Yerusalem: wëno dëŋ babi sëränd bëwënek bëranjëm

do mēni mēla gēr epēra, gē or gapak or bane yēlənd bēšadaxan bēləngw ol. Do and kēni xetan enēbi daw̄ aŋ, wēno šēf gēr bēr bax rend daw̄ēlenēbi bame hind. ¹¹ Ata gēr dek faciŵ bacaleya band Bēšēwif asoron bamēni soronēnd mēni nēyalixēn eno cir Kaxanu. Ga ke xureli ekoŷēn ed xoŷēn bamēni el, xali gēr bangol baniyer bamēni yenēnd.»

End osede or Pol eŋ

¹² «Mondako xani bame ond gēr Damas oŋ ga law̄en kēne bēšadaxan bēləngw bēn gē okayēta ir baxe yēlənd or gapak ok. ¹³ Agēripa, wēj emun eŋ, and hik eñan keŋ gēr gaf aŋ, gēr fēña watēgu kēmi, elod gēr orēn angoben and kē ŷegēnd nēmēc eñan eŋ ga űobaw kēbo wēno gēr bēr enga endam bēn. ¹⁴ Wēcēra kēmi dek rebe-rebe gēr ebar do wēl kēme oniŵ ga ke yeyaneli gē eyeyan ed arameyen el: “Sol, Sol, inēwa kēye rixēraxēnēnd? Mama fo kēy legēnand ang ejel ed kēŋo xacērand exo mēši xarak gē bebēr kesēkes kēno facēnd el.” ¹⁵ Ata wēka kēme: “Axwēn, wēj noŷo wa hi kēy?” Yaka ko Axwēn an: “Wēno ex Yesu, ar kēyo rixērand an. ¹⁶ Barikan kanil, ey kwēša gēr osapar orey gayik nē eŋo šanaŷaxēn kēmi: asana sana kēmi ey gi ariyenin aram do sede iram ey tēfētaxēnēnd bebēr wateli kēye bēn do gē bebēr kēmi wāsinēd bēn. ¹⁷ Wēno ki racēt mērēxand ir Bēšēwif do gē bēr ax gi ex na Bēšēwif do kēmi law̄enēnd gēr ndebēn ¹⁸ eyēbi pēdētaxēn bangēs baŋ, eni can gēr ecamēdan, eni dīlaxēn gēr angoben; eni can gēr mbēña ind Sindan, eni dīlaxēn gēr owun or Kaxanu. Do angēmēne aŵa ŵa kēni, eni cotaxēn eteban ed beñēŋēnax bendebēn el do gē er fenan kēmēni bēr wēnēk pab gē ekwēta ed xwēta kēne el.”

¹⁹ «Awa nangēl Agēripa wēj emun eŋ mēne wēno ame ŋēp ex na me tēf er wāsin ke orēn in. ²⁰ Barikan ga ŷana kēme gēr Damas, ye kēme gēr Yerusalem, sēf kēme dek ebar ed Yude el, do ŷaw kēme gēr owar or bēr ax gi ex na Bēšēwif. Afel fel kēmēni bela bēn eni nēngwēt ola orebēn ol, eno kwēta Kaxanu do eni di bebēr ŷapēk eni dind bēr nēngwētēk ola orebēn bēn. ²¹ Nē end eŋo sēraxēn kēne Bēšēwif bēn gēr Aciŵ and Kaxanu, do xacēra kēbi ene daw̄. ²² Barikan Kaxanu nēkona ke gē oyekax orexēm ol. Mēŋ bayixēn kēme abēngw xali doro do kēme reyarand gēr ed kēni barēr bela, hi kēni bērētoc, hi kēni bēr gapak, wayēt er re bani aűatēgu kē űatēgu Moyis gē bēlaw̄ēnel bēr Kaxanu in. ²³ Er reya bani ijo ex mēne mēŋ kē hid aŷanar ar kē xani gēr ecēs an. Mēŋ kēbi sēfētētandēra angoben and apexa aŋ

Bêšewif bën do gë bër ax gi ex na Bêšewif bën.» ²⁴ Ata Pol ga ko yeyan mondako Fesëtis fêrêfata ko do xeÿ ko: «Pol, wěj anêka šen ki! Onangëran osëm orey ol šenën ki!»

²⁵ Yaka këno Pol: «Ali, alëngw Fesëtis, axe cen ex na de. Barikan eyeyan ed đal ed gë onden el këme reyand.

²⁶ Emun eŋ anang nang ko beŋo đek, do wëno mëŋ këme yëxwaxënënd me yeyan kerët. Gayikwa afëni fëni ke mëne ŷoweÿ axo nem ex na, enimin, beŋo đek ax gi ex na beconêšon. ²⁷ Agëripa, wěj emun eŋ, aŵa nde ŵa këy er re këni bëlawënel bër Kaxanu in? Anang nang këme mëne aŵa ŵa këy.» ²⁸ Ata Agëripa fel këno Pol: «Tëkër fo bayik eye kor me gi këreceŋ!» ²⁹ Yaka këno Pol: «Bayik tëkër fo bayik mbaŋ, kido Kaxanu aŵa ŵa ko en gido ang wëno ak wěj gë đek bër ke baxëtënd bën xarak, anun pokërax na gë gweyele-gweyele!»

³⁰ Ata emun eŋ Agëripa, gë gofërëner in Fesëtis, gë Berenis do gë đek bër yëpara bax na bën xani këni. ³¹ Ga këni ŵaÿira këni rend: «Gër ala ajo, amena and këno lawaxën ba eno pokëraxën gë gweyele-gweyele, ax gi ex na.» ³² Agëripa fel këno Fesëtis: «Ala ajo ar etebët hi doxo kido axo de bana eŋo kiti Sesar.»

27

End emëla ed Pol gër Rom eŋ

¹ And faÿ këni gër oŵëkw mëne mi ye gë kuluj in ond gër ebar ed Itali oŋ, gë alëngw ar ocorođa od emun etëm end gër Rom eŋ hi bami, do Yuliyus bano ŵacënd. Mëŋ lawën bano ebi mëla Pol do gë bandepëra bacandaŵ. ² Kuluj ir angol and Adëramit babo ŵëland. Ata xasëk gër angwëngw bëŋa fo bëŋa fo, ebar ed Asi el. Ga xucak ebar elo, wëla këbo gand etiwax. Arisëtarëk, ar gër ebar ed Masedëwan do hi baxo Atesalonik an, na baxo polo gër kuluj gë biyi.

³ Në ecan ijo, ħat këmi gër bëŋa ir angwëngw and gër Sidoŋ. Ata Yuliyus ga likina baxo paš gë Pol, seb këno exo ye gër oďawo odexëm do eno yëlaraw šëlafana. ⁴ Ga fakët këmi na oñe oŋ, kuluj irebi in sëfak bëŋa ir gand ošir or Šipër in gayik aped fed bax xocëgund bongoc boŋ. ⁵ Ata ga xas këmi cangët angwëngw and jey gër owar or Silisi do gë Paŋëfili aŋ, ħat këmi gër Mira, gër ebar ed Lisi. ⁶ Fën šotënëx babo alëngw ar enga end ocorođa an kuluj ir këbo wëla ir Alekësandëri in ond gër Itali oŋ. Ata nëmbëta këbo gër kuluj ijo. ⁷ Bakey bandanjëm xas bami endëmane fo. Ĥat këmi gë ojaŵ fo gër angol and Kënidos. Do ga bax xocënd mbaŋ ekoc el sëkwan këmi mi kwëša gër bëŋa. Ata

xuca këmi gër angol and Këret gand bebët ir Salëmone. ⁸ Kwël gë enëÿer el fo sëfa këmi bëña in, ñataxën këmi gër ed këni wăcënd «Bakegëtaya Banjekax», ler gër angol and Lase.

⁹ Bandanjëm xeyëra babo yerëxe mbañ do kwël bax ñigënënd ekas ed gë kuluñ el gayik anëka xuca bax etiwi ed gë amëd and gë ayem el. Mëñ felaxën babi Pol bër bax yerëtënd end oñe bën: ¹⁰ «Lawo bën, wëno er këme watënd mëne angëmëne kwël fakët këne oñe ond gë kuluñ oñ, oñe oño ax gi na ond gë enemi këm, do ond gë er kë nëxena këm gër oÿënga or këne wëlande, do bëte ax gi na ond gë enemi ed aniyan andebi këm.» ¹¹ Barikan Yuliyus, alëngw ar ocoroda an, xwëta ko nëmëc er re bani abërës an do gë axwën ar kuluñ in, yepan këño er yeyan baxo Pol in. ¹² Nëmëc eño, eni bayi gër bëña ir angwëngw año na gë amëd and gë ayem añ, abi mëndan bana. Ata ÿëmbëta këni bela bër rek eni dëkwët anjëm and këni xawënd yañ gër kuluñ añ ex kasaxën. Axacëra babi xacërand, angëmëne awënd wëndëk eni ñat gër Fenikës, gër bëña ir angwëngw and gër Këret. Ga hi bax xegëtaya in ambëtëb ir acëla-eñan do gë ambataş ir acëla-eñan, fën ÿandi babi ebi kucax amëd and gë ayem añ.

¹³ Ingoc ind xaniw bax ambëtëb bax xocënd ata yëla këni axor këni xor eni di er fëna bani in. Neÿ këni eni cëpët dun isibax ir kë xwëşaxënënd kuluñ in, do këni xasënd bëña fo bëña fo ler gër Këret. ¹⁴ Barikan gogo nde ga rëmëguk ekoc etëm ed tëb ed këni wăcënd «Ekoc ed ambataş ir apën-eñan» ga xaniwëk gand oşir. ¹⁵ Ata ekoc etëm ed tëb elo lëfërirak kuluñ in xali sëkwanëk ex kas aped-fed do kwël sebaya këmi këbo wëland sam-sam. ¹⁶ Ata ga këbo ri ebo kucali gand ambëtëb and oşir osil or këni wăcënd Kahuda añ, bëriyeni bër gër kuluñ bën gë ojaŵ xor këni ikuluñ ind ecëpëtaxën in. ¹⁷ Ga nëÿ këni yañ, wëd këni ogux ok şerixën këni jey kuluñ isëm in. Do ga bani yëdand ebi capali gër Sirët, do kuluñ in ex dëgwayax gër edini, fedali këni anjëm and bax xasaxënënd añ. Mondako bami xasënd sam-sam. ¹⁸ Ga xurik ang babo lëfërira ekoc etëm ed tëb ak, në ecan ijo, bëriyeni bër gër kuluñ bën lap këni olëb orëmar polo gër angwëngw. ¹⁹ Do yatir akey atasën, bëriyeni bëjo dëñ lap këni oÿënga or kë xasaxënënd kuluñ oñ. ²⁰ Ata mondako ri këmi bakey bandanjëm watërëxe and goyat añ eñan eñ do and gëmëd añ, oŵal oñ. Ata ga këño bëndër ekoc etëm ed tëb el, seb këmi eyëlara ed afex këmi fex el.

²¹ Abami yambëra na elod anëka fo. Ata ga xani ko xwiriş Pol, re ko: «Kido abaxët baxët bane and re bame ene bayiye

gër Këret aŋ, oÿënga or nëxenarak oŋ ax nëxena dona do or lap kën oŋ an đap dona. ²² Barikan gërëgako er këmum felënd in ene kapinaye, ala gabatak ax nemi na. Kuluj in fo këŋo noÿeli. ²³ Yama meleka ir Kaxanu ir xwën ke do këmo ŝalend in ga ŝanayaxën ke gëmëđ felëra ke. ²⁴ Re ko: "Pol aŋiat këy ŋat gër kiti ind Sesar, kërey yëdara na. Do Kaxanu wa seban këŋun wëj do gë đek bër bar kën kuluj bën." ²⁵ Mëŋ ex, bësosaŋ kapinayin! Wëno axwëta xwëta këmo Kaxanu mëne ang fel ke ak kë hi. ²⁶ Biyi në bëŋa ir oŝir këbo ŝilenix.»

²⁷ Yatir səkək bakey epëxw gë banax gëmëđ, ekoc etëm ed tëb el në emëla baŋo gër angwëngw and këni wacënd Mediterane. Emëđ ekarək el, bëriyeni bër gër kuluj bën hik këbi nangëde ebar këmi səkand na fo. ²⁸ Lap këni atëyixën and etiwax aŋ sək këni ometër ofëxw osas gë ocongoki. Ga wëla këbo imbađ, lap këni gaŝexe atëyexën aŋ, sək këni etiwi el ometër alapem gë ocongotas. ²⁹ Ata ga bani yëdand ba ekoc el aŋëyën kë hëyën kuluj in gër bëŋa ir gë bongaÿ, lap këni odun onax okwëŝaxën ok gand epoy ed kuluj do këni yarënd ex weca. ³⁰ Barikan bëriyeni bër gër kuluj bën aŝala bani ŝaland eni naŵa na gër kuluj. Ata këni fedalind ikuluj itil in polo gër angwëngw ga këni ri nangëde eni kas elod na gër ecën ed kuluj fo ŷandi këbi eni đapaxën nacët odun okwëŝaxën ok. ³¹ Ata Pol fel këbi ocoroda ok do gë alëngw arebën an: «Angëmëne bela bëjo ani bayi ex na yo polo gër kuluj, wën an pex na đe.» ³² Ata ocoroda ok saw këni bađ ogux od ikuluj ind ecëpëtaxën ok do seb këni latik polo gër angwëngw. ³³ Damana ex wecaxën, Pol ga wac këbi bela bën đek, fel këbi eni kapina do eni yambëra. Ata re ko: «Doro səkək bakey epëxw gë banax elod ga kën ŝëninđ gë enjo eŋ. ³⁴ Mëŋ këmum felaxënënd en kapina do en yambëra. Mondako fo kën fëxaxën. Ala ax cës na, ado gë emban ematak an đapëta na.» ³⁵ Ga ŋata ko eyeyan elo, wëđ ko amburu, ŝëkwa këŋo Kaxanu ogës od bela đek, ŝobëta ko do ko yambënd. ³⁶ Ata bën đek ga xapina këni, yambëra këni. ³⁷ Biyi đek er hi bami polo gër kuluj bela okeme oki gë ofëxw ocongoxi gë bëcongabat. ³⁸ And yambëra këni bën đek aŋ, ŷëfënd këni eyamb el gër men eni baŝëtaxën aŝibëtiŋa ir kuluj in.

End enoÿeli ed kuluj eŋ

³⁹ Ata ga wecak, nemëra këni bëriyeni bër gër kuluj bën xali ani kwita ex na ebar el. Wat këni moŋang gër ed hëfësək angwëngw aŋ ebar el. Ata ŷandi këbi eni mëla fën kuluj in angëmëne awënd wëndëk. ⁴⁰ Ata ŝëpët këni

odun okwêşaxën ok, eni kasaxën polo gër angwëngw. Fët këni ogux od xapaxën bani amërêşaya ok do lëkwët këni yaŋ anjëm akasaxën atil and gër lëngw ir kuluŋ aŋ, ebo kocelixën gand bëŋa. ⁴¹ Barikan kuluŋ in šêşi këŋo nê amun and edîni mërëxand ir bengux beki bend men. Aŋo rëgwayak ecën ed kuluŋ el. Do men oŋ ga bax xanind bomeŋ bomeŋ gë ojaŵ od mbaŋ, ŷoyëk epoy ed kuluŋ el xali hëbirak.

⁴² Ocoroŋa ok ŷandi këbi enëbi ðaŵ bandepëra baŋ këdi ko naŵa amat exo kas xali exo kegëta. ⁴³ Barikan alëngw ar ocoroŋa an ga faŷ baxo gër emëkw edexëm eŋo pexën Pol, šëban këbi eni di er faŷ bani in. Fel këbi bër xam bax men bën eni dëngwa gër men do eni kas xali eni kegëta gër ebar. ⁴⁴ Bër kë baya bën ebi kacëra eni kas bërëmar gë bangomb-gomb baŋ, bëjo gë baton band şangëtarak gër kuluŋ baŋ. Do mondako xegëta bani bën ðek bëbëngw gër ebar.

28

End Pol gër oşir or Malët eŋ

¹ Ga xegëta këmi mondako bëbëngw, nang këmi mëne gër oşir or gër ed xegëta bami na, Malët këni ŵacënd. ² Bër lëg na bën xaca kënëbo aye fo. Ga bax sëbënd do bax yemënd, ŵëla kënëbo ðek ler nê xodux or fëtën bani. ³ Pol barëgu ko imok ind obeñët exo dëxwaxën gër xodux nangërexe andën wëdeli këŋo na. Ata ga yëkak xodux ol, ekifoxifo el şanëgu ko gër imok, do lara ko gër ataxan andexëm. ⁴ And wat këno ekifoxifo el ga lara ko gër ataxan and Pol aŋ, bër lëg bax na gër ed ebani bën këni felërënd andebën rebën: «Awa ala ajo, alaw ar bela dëŋ exo, gayikako ecede fexëgu ko gër angwëngw, kiti iŋ aŋo teb ex na exo dîya.» ⁵ Barikan Pol wërëngënja këŋo andën aŋ bërëfët gër xodux do ŷoweŷ aŋo gi ex na. ⁶ Er bani şënind bela bëjo eno wat ga këŋo bëlan ataxan aŋ, ba exo wëc këruŋ. Barikan ga şënira këni xali nëkak, wat këni mëne ŷoweŷ aŋo gi ex na. Nëngwët këni anjëlan aŋ do këni rend mëne Pol angoc exo.

⁷ Ler na, iciŵ hi bax na ind xwën baxo alëngw ar gër oşir olo do bano ŵacënd Pubëliyos. Mëŋ xwëtaya babo ang odawo odexëm fo do lakira këmi bakey batas gër ndebën. ⁸ Sëm ir Pubëliyos monaki hi baxo. Aşëxw şëxw baŋo do lëk baŋo angëreli and gë oşat. Ga lil ko Pol gër ed laki baxo, şalen këŋo mokwëtan otaxan ok, ata fak ko. ⁹ Ga xucak eŋo, yowëraw këni bëşëxwëra bëşëxe bër lëg bax na gër oşir, bën bëte fakëra këni. ¹⁰ Ata mbaŋ fëb banëbo bela bën do

and fakët këmi d'amana aŋ, fenitaran kënëbo ocëlafana od
 Ƴap bax mi mëlali ok.

End Pol gër Rom eŋ

¹¹ Ga xucak opacaŋ otas, wëla këbo kuluŋ ir gër
 Alekësandëri in, ir bani wăcënd «Josëkir»* in. Kuluŋ ijo na
 gër ošir olo xuca baŋo amëd and gë ayem aŋ. ¹² Ga ħat këmi
 gër bëŋa ir angwëngw, ler gër angol and Sirakis, xeyëx këbo
 bakey batas. ¹³ Ga xanik na kuluŋ ir babo wëland in, xasëk
 bëŋa fo bëŋa fo xali gër angol and Regiyo. Në ecan ijo, ekoc
 el ambëtëb bax xocënd, ata bakey baki fo ri bami ħataxën
 këmi gër angol and Pusol. ¹⁴ Fën sëkëx bamëni bëmaŋe
 bënd xara babo mi teyëta loxo na gër ndëbën. Ata mondako
 xuca këmi ond gër angol and Rom oŋ. ¹⁵ Ga wëlëx këni
 endëbi eŋ, bëmaŋe bënd gër angol aŋo bëŋ xacaw kënëbo
 xali gër lumo ir gër Apiyus, do xali gër ed bani wăcënd
 «Baciŋ band bëliyer batas». Pol, sam ga wat këbi šëkwa
 këŋo Kaxanu do xapina ko.

End epëmëra ed Pol gër Rom eŋ

¹⁶ And ħat këmi gër Rom aŋ, wëla kënëbi bandepëra baŋ
 gër epëra. Barikan fel këno Pol exo dëg në ešëxen, gë
 šorođa ir baŋo nëkonand in. ¹⁷ Ga xucak bakey batas, Pol
 wăc këbi bëlëngw bër Bëšëwif bën. Do and barërëgu këni
 aŋ, ga këbi felëra ko rend: «Bëmaŋe, wëno afëra fëra bane
 gër Yerusalem do lëxw këne gër otaxan od Bërom, xarak
 Ƴoweŋ ame men ex na. Amëni menan ex na Bëšëwif bën,
 bëte ame yepën ex na bëbër rëpën këni bëxarëk bërebi
 bën. ¹⁸ And wëkara këne Bërom aŋ aŋandi Ƴandi bafi
 ene tebët gayik amena and këne laŋaxën ane wateli ex na.
¹⁹ Barikan Bëšëwif bën ga ħëp këni ene tebët in, nëƳali
 këne me mëka exe kiti Sesar. Xarak, mëni ħar kiti bër
 enëng endam gë Bërom bën, gë təkër ak axe ħandi ex na.
²⁰ Në end endey eŋo xara këmun en yow ene watëre do
 mun pelëra. Ga wă këme mëne er këni yarënd bulunda
 ir Isërayel in anëka ħatëguk fokëraxën këne gë gweyele-
 gweyele ijo.»

²¹ Bëšëwif bër yow bax na bën yaka këno: «Biyi kayëta
 ir xaniwëk gër ebar ed Yude ir gë endey eŋo ami kana ex
 na. Bëte imaŋe gimatak ax yow ex na gë endey end këbo
 felati, ba gë eñëŋenax end ri këy. ²² Barikan aŋandi Ƴandi
 këbo mi wël er këy yëland wëj in gayik cale ind sëf këy iŋo
 gër ed ex yo kë fëtënd akucara.»

* **28:11** 28.11 Oŋac olo gër bëndacan bënd Bëgërek wëdëgu bani. Bëtöx
 bëca bënd wëli bax mbaŋ hi baxëna bënd banëbi wăcënd Casëtor gë Polikëš
 do banëbi wăcënd bëte «Ojosëkir ok».

²³ Ata fënëta këni akey and këni bakaw aŋ na gër iciw̃ ind Pol. Ga hatëguk akey aŋo, nëmëc yëmb bani bër yow bax bën. Gër eyeyan edexëm, Pol areya reya baxo end owun or Kaxanu eŋ. Gë acariya and Moyis aŋ do gë er yëgw këni bëlawënel bër Kaxanu in baxo şaland ebi kor eno kwëta Yesu, elod gëbër xali genëka. ²⁴ Bërëmar xor këbi xali w̃a këni end babi felënd eŋ, bëjo fiëp këni eni ma in. ²⁵ Ga këni şapër ketërëxe në end emat, fëco bërëw̃ak bën, fëco bër fiëpëk bën. Pol baş ko wayët eŋo: «Dal reya baxo Angoc Amënëk aŋ and babi felërand bëxarëk bërewën aŋ gë etëy ed alawënel Esayi el: ²⁶ “Yel gër bulunda ijo eyëbi pel:

Aye kën ỹana en wëlënd bari aŋun pëni na;

aye kën ỹana en nëkonënd bari ỹoweÿ an wat na.

²⁷ Gayik owëkw or bulunda ijo oŋ afarëdadi farëdadi;

Banëf baŋ şoya këni do bangës baŋ xëw̃ këni;

këdi këni wat gë bangës bandebën baŋ,

këdi këni wël gë banëf bandebën baŋ;

këdi këbi fëni gë owëkw orebën oŋ,

do eni nëngwëta mëni pakënaşën.”

²⁸ «Awa nangi mëne apexa and yëlëgu këbo Kaxanu aŋo, alawëneli lawëneliw këbi bër ax gi ex na Bëşëwif bën: bën abaxët këni şaxët.» ²⁹ And fiata ko Pol eyeyan elo aŋ, Bëşëwif bën w̃ayira këni do këni şampërexënd. ³⁰ Mondako yëpa baxo Pol bëniy bëki na gër iciw̃ ind wëd baxo luwas.

Na babi xacand dek bër bax yowënd eno wat bën. ³¹ Afem baxo femënd end owun or Kaxanu eŋ do babi sëyalind end

Axwën Yesu Kërisët eŋ gë anjiy këm do ala abano şëban na.

Kayëta ir Bërom in Lilaya in

Akayëta aŋo, Pol yëgwën babi Okëreceŋ od gër Rom ok eni këñënaxën ekaca edexëm el and këbi nënga aŋ. Er baxo ŝaland ebi pëni ŝenene Atëfëtan and Yesu and baxo femërand aŋ. Er yëgw ko gër akayëta aŋo in kë nangënënd mëne ekwëta ed Yesu Kërisët el kë fexënënd ax gi ex na acariya and Moyis aŋ. Awëd wëd ko amatinali and Abëraxam aŋ ebi pënixën mëne apexa and gë ekwëta aŋ ax gi ex na osëyali or mëŋ Pol fo. Bëte gayikako Kaxanu këbi fexënënd bërëwëk end Yesu Kërisët bën paß gë ekwëta el, axor këni xor eni diyang gër angwëlëra gë edëca ed Angoc Amënëk el. Er ex gër akayëta in:

End Pol eŋ do gë osëyali orexëm eŋ: 1.1-17.

End ang ex ngwën gër ogës od Kaxanu eŋ: 1.18-3.20.

End apexa and gë ekwëta eŋ: 3.21-4.25.

End aniyān angaŝax and kë yëlënd ekwëta eŋ: 5.1-8.39.

End apexa and bulunda ir Isërayel eŋ: 1.11-36.

End ang yāpëk ediya ed gër Amara and Yesu eŋ: 12.1-15.13.

Bepelatar bënd yëgw ko Pol eŋ: 15.14-16.27.

Ecëmar el

¹ Wëno Pol, ariyenin ar Yesu Kërisët an, parëxanda ir wāc këŋo in. Mëŋ dëŋ yata ke me gi parëxanda irexëm do me pemërand Atëfëtan and Kaxanu aŋ. ² Atëfëtan aŋo, paß gë bëlawënel bërexëm bën beya baßo Kaxanu elod anëka fo ang rek Oñëgw Omënëk ak. ³ Gër Atëfëtan aŋo reya ko end Asëñiŋw eŋ, ar rëw këno ala gër ebar ro, gër andëwëra and Dafid, ejiŋw edexëm. ⁴ Aŝanaya ŝanayak mëne Yesu Kërisët, Axwën arebi an, Asëñiŋw ar Kaxanu dëŋ exo gayik axani xani ko gër ecës gë panga ind Angoc and owënëk iŋ. ⁵ Paß gë mëŋ ŝot këmi oyekax ol do gë ofarëxanda ol, mi pemërand Atëfëtan andexëm aŋ gër benëŋ bënd bela dëk, eni kwëtaxën owāc orexëm ol, eni tëfaxën er re ko in. ⁶ Wën bëte ŝëf gër benëŋ beŋo hi këñ gayikako Kaxanu yata këŋun në end Yesu Kërisët. ⁷ Wën dëk bër gër angol and Rom, bër hik pëlōt gër yomb ir Kaxanu Faba irebi bën, mëŋ yata këŋun en gi bëwënëk do en cot oyekax ol, do gë obetak ol, paß gë Axwën Yesu Kërisët.

End okëreceŋ od gër Rom eŋ

⁸ Wën ang xwëta këno Kaxanu ak, ngwën in ðek nangëra këni. Wëno në ejo këmo šëkwaxënënd Kaxanu paß gë oŵac or Yesu Kërisët ol. ⁹ Kaxanu, mëñ ar këmo šalend gë onden onjekax an, do këme femërand Atëfëtan and Asëñiŵ arexëm añ, ex sede iram ir mëne din këmun šalenënd. ¹⁰ Lañ këme xarand, gër cale indam, me cot ašot, ga ŵa ŵa ko Kaxanu, amëd and ŷapëk mun nëngali añ. ¹¹ Gayikwa wëno ðek ŷandi ke ene nangëre mun cetaxën mar banjëla band oyekax band yël ke Angoc Amënëk ban en kemaxën wën bëte gër ekwëta ed Kaxanu. ¹² Ado me dedo wa and këme ñatëli añ ene bašëndëre banjëlan biyi bër bar këne gër ekwëta ed Kaxanu bën.

¹³ Bëmaŷe, aŷandi ŷandi ke en nang mëne bakëlëbëd bandanjëm fënarali këme me yeli ene nangëre. Er këme šaland eni ñëmbër gër enëng endewën bër xwëta këno Kërisët bën ang ŷëmb këni gër benëng becëxe ak. Bari xali doru Kaxanu axe tebëli ex na pere. ¹⁴ Wëno ang ar bayir këni aňomëx fo hi këme paß gë Bëgërek bën, paß gë bënangërarëx bën, paß gë bërenik bën, do gë bëfëñirëx bën. ¹⁵ Ata wën bër lëgëk gër Rom bën ejo ŷandi ke me yeli mun nangën bëte.

End panga ind Atëfëtan eñ

¹⁶ Wëno, epemëra ed Atëfëtan año ol axe cëfënënanand na gayik gë año ko nëcëtënd Kaxanu panga indexëm in. Ar ŵak yo këno fexënënd: hi ko ar enëng end Bëšëwif, hi ko ar enëng ecëxe. ¹⁷ Enimin, Atëfëtan año këbo ŵasinënd mondake ri ko Kaxanu ebi kwëtaxën bela bën bër šenene. Eño gë ekwëta kë ŷanand bëte gë ekwëta kë ñatand, ang rek Oñëgw Omënëk ak: «Ar xwëta këno Kaxanu an ex aŵënëk an do mondako ko šotaxën aniyän and din añ*.»

End emenan ed Kaxanu eñ

¹⁸ Enimin Kaxanu, elod gër orën xoŷënëgu këbi bela bën gayik ano pëbënd na, do xwënda këni osëmbak xali këni wëlëbëlënd ðal irexëm in gër osëmbak. ¹⁹ Awat këni watënd bebër ŷapëk eni wat eno nangaxën Kaxanu bën gayik mëñ dëñ këbi ŵasinënd. ²⁰ Enimin, Kaxanu ar din exo. Bari ado ga exo ar anëño watënde na, ola orexëm ol gë panga indexëm in kerët kë watind gër bebër ri ko gër ngwën ro. ²¹ Mëñ ex, ala ax kor na exo yax mëne año nang ex na Kaxanu. Gayikako, awatënd aye dëñ enjaran endexëm eñ, gë bebër ri ko bën, bela bën ano pëbënd na Kaxanu, bëte ano cëkwand na. Barikan mondako wëlandëraxën këbi gër onden ondebën gë banjëlan band gë ofëcak këm,

oŵëkw orebën oŋ xulëk ecamëdan el. ²² Ado ga këni rend mëne bën areni reni këni, bëşenëk exëni, arafënara fo këni rafënarand. ²³ Anëngwët nëngwët këni enjaran end Kaxanu eŋ, mëŋ ar ax cësënd na an, ano calend na. Gër ed hi bax eno calend nëmb këni këni xëland olaş or wätinali këni gë bela xarak ala an aşës ko şësënd. Bëte olaş orëmar wätinali këni gë oşël, gë oŵacar or gë osapar onax do gë oŵacar or xada-xada.

²⁴ Ata në eŋo seboxën këbi Kaxanu eni dëxwaya gër obuyaraxik do gër oŵëkw orebën ebi ŷandind oŋay gë becëfënaşik fo. ²⁵ Anëmb nëmb këni end däl end Kaxanu eŋ gë enëgwëş, afëb këni fëbënd do aşale këni şalend er ri ko in gër ed ebax eno calend Kaxanu gabat, mëŋ ar betak din ir din an. Amen!

²⁶ Në eŋo seboxën këbi bëte Kaxanu eni dind becëfënaşik bend yëla këni gër oŵëkw orebën: bësoxari bën seb këni er ŷapëk asoşan gë asoxari eni dind in, do këni rind asoxari gë asoxari er ax ŋap ex na in. Ata mondako këbi wëcanënd kiti ind oŋay orebën in. ²⁷ Bëte bësoşan bën seb këni er ŷapëk asoşan gë asoxari eni dind in këbi ŷandirënd do këni rind asoşan gë asoşan er ax ŋap ex na in.

²⁸ Gayikako abi bal ex na eno nang Kaxanu, Kaxanu seb këbi gë orenik osëmbak orebën ol eni dind becëfënaşik. ²⁹ Ata gër onden ondebën xëñëk: osëmbak, gë oxey, gë aŋana and kodi, gë njifa, gë oyakëraxi, gë edaw ed bela, gë batakëra, gë enëgwëş, gë eñac. ³⁰ Bëte hi këni: bërena, bëxapëndër, bëşus bër Kaxanu, bër xoşët-xoşët, bërafënan, bëŷangënanan, bëwërax, bëwëşen bër bëxarëk bërebën, bëfënrëx, ³¹ bër ax gi ex na mokwëta, bër gë emëkw eperëk, bër gë axaşënan këm. ³² Ado ga nang këni aye apela and şenene and Kaxanu and rek bër xwëndak beŋo bën bër ecës exëni, mondako dëŋ bayi ga këni wëndërand, bëte kënëbi şëkwënd bër këbi sëfëtelind bën.

2

End enëp ed bela eŋ

¹ Wëj ar hi këy yo awa ga këyëbi nëpënd ako boşandax nangël mëne xaya axi gi ex na. Gë andey këy lëxwayand ga këyëbi nëpënd ako xarak wëj dëŋ bebër këni rind bën ari këy rind. ² Anang nang këne mëne bër watak mondako bën gë däl in këbi xiti Kaxanu. ³ Awa wëj ar këbi nëpënd boşandax ajo xarak bebër këni rind bën ari këy rind, yëla këy nde aşana këyo şana Kaxanu yatir kiti? ⁴ Ba ayaf nde yaf këyo Kaxanu? Ay watënd na nde dek benjekax bend yël ki ga nënga ko xali ki buŋanaxënënd? Ay nang ex na nde mëne ey nëngwëtaxën ola osëmbak orey ol ki yifaraxënënd

gë onënga orexëm olo? ⁵ Gayikako awëshi këy wëšind, axey xey ki ey nëngwët emëkw edey el, asaŷ këy saŷënd oxoŷ or Kaxanu or këy ðatën yatir akey and oxoŷ, do yatir kiti ind šenene ind Kaxanu. ⁶ Ata ar ex yo er ko rind in këŋo wäšën Kaxanu: ⁷ Bër xemënak laŋ edi ed benjekax bën ga këni šaland enjaran eŋ, gë epëb el, gë aniyān and gë ecës këm aŋ, këbi yël aniyān and din aŋ. ⁸ Bari gë oxoŷ osëm këbi xiti bër sanak gë andebën dëŋ eni mëšenënd däl in do ebi kor osëmbak ol. ⁹ Ala ar kë wëndërand an këŋo bon kata in do gë toro itëm in: hi ko ar enëng end Bëšëwif, hi ko ar enëng ecëxe! ¹⁰ Barikan, Kaxanu ayël këŋo yël ar kë rind benjekax an, enjaran eŋ, gë or gapak ol do gë obetak ol: hi ko ar enëng end Bëšëwif, hi ko ar enëng ecëxe! ¹¹ Gayikwa epitëndër ed bela ax gi ex na gër Kaxanu.

¹² Dek bër enëng ecëxe bër kë wëndërand nangërexe acariya bën, acariya këm këbi nöp Kaxanu and këni šësëra aŋ. Bëte dek Bëšëwif bër kë wëndërand anang aye acariya bën, gë acariya and nang këni aŋo fo këbi nöp and këni šësëra aŋ. ¹³ Bër kë rind ari dëŋ er rek acariya in këbi xwëtënd Kaxanu bër šenene, ax gi ex na bër kë baxëtënd abaxët fo bën.

¹⁴ Bër enëng ecëxe bën angëmëne ari këni rind gë andebën aŋo dëŋ er re ko Kaxanu gër acariya in, xarak elod ani wël ex na, anëka hi këni ang bër gë acariya fo. ¹⁵ Gër ola orebën kë watind mëne er rek acariya in gër owëkw orebën yëgw ko Kaxanu, onden ondebën oŋ dëŋ këbi xadacënd: baŋo ebi nöp, baŋo ebi yakan. ¹⁶ Ang këme rend gë Atëfëtan and këme femërand ak, eŋo kë šanaya yatir këbi xiti Kaxanu bela bën paß gë Yesu Kërisët.

End Acariya and Moyis eŋ

¹⁷ Gërëgako wëj ar rek Ašëwif hi këy an këmi rend. Re këy awä wä këy er kë rend acariya in xali këy rafënannd mëne Kaxanu xwën ki. ¹⁸ Anang nang këy oñandi odexëm ok do asëyali sëyali këni er rek acariya in xali këy xorënd ey nang enjekax end ŷapëk ey dind eŋ. ¹⁹ Bëte wëj ar xwëtak mëne alas ar bëšiwëk hi këy an, awäsin ar fëña an, ang angoben and këbi ðoband bër gër ecamëdan fo hi këy. ²⁰ Wëj ga nang këy aye däl in gayik acariya aŋ nang këy këyëbi xadacaxënënd bëfëñirëx bën, këyëbi sëyalixënënd bër ŷowëŷ ax nang ex na bën. ²¹ Wëj ar këbi sëyalind bošandax an, ay tëyaliyand na gë andey! Wëj ar kë femërand mëne ax gi ex na mondeka an, këy rekand! ²² Këy rend ax gi ex na mo ndi orekar do këy rind orekar ol! Šus këy olaš oŋ, bari këy šonand beßër gër bangëb

bën! ²³ Wëj kë rafënand mëne Acariya aŋ nang këy, bari ayo pëb ex na Kaxanu, gayikako ari këy rind er šëban ko in! ²⁴ Wën Bëšëwif bën: në endewën këni renaraxënend oŵac or Kaxanu ol bër benëng becëxe bën, ang rek Oñëgw Omënëk ak.

²⁵ Dal ex gër ar enëng end Bëšëwif, oxac ol er ŷapëk ex angëmëne asëf ko sëfënd er rek acariya in! Bari angëmëne axo tëf ex na ata ko hi ang axacërëx fo. ²⁶ Awa angëmëne ar enëng ecëxe axacërëx an asëf ko sëfënd bapela band šenene band acariya baŋ, anëka hi ko ang Ašëwif axac xac fo. ²⁷ Axacërëx ar kë sëfënd šenene Acariya an bandixa bandexëm baŋ ki nöp wëj axacëxac an, wëj ar nangëk oñëgw od acariya ok xarak ay tëfënd na er rek in. ²⁸ Ar hik enim Ašëwif an ax gi ex na ar rëw këno gër enëng end Bëšëwif ba ar xac këno fo gër eman endexëm. ²⁹ Ar hik enim Ašëwif an, gër onden ondexëm hi ko. Bëte ar hik enim axacëxac an gër emëkw edexëm nëngwët këŋo Angoc Amënëk aŋ, bari ax gi ex na ga xac këno ang rek acariya ak. Mëŋ ex, ar hik enim Ašëwif an, Kaxanu këŋo šëkwënd, ax gi ex na bela.

3

End benjekax bend Bëšëwif eŋ

¹ Awa Bëšëwif bën, oyekax or fe wa xuca kënebi benëng becëxe beŋ? Ineŵa ex ofëcak or oxac orebën ol? ² E, mbaŋ ex bebër xuca kënebi bën. Eñanar eŋ, bën xwëtënan bafi pere Kaxanu eyeyan edexëm el. ³ Do gayikako Bëšëwif bërëmar gë oŋëpëgënan exëni, oŋëpëgënan odebën ok ayepën nde yepënëk ekwëta ed Kaxanu el? ⁴ Adokiŋ! Ado eni gi bela bën dek bënëgwëš, Kaxanu mëŋ din ar dal fo exo, ang rek Oñëgw Omënëk ak:

«Ey gixën ar šenene gë er këy yeyanënd in, do and kën šampërend gë ala aŋ eyo bon.»

⁵ Barikan angëmëne paŋ gë osëmbak orebi ol kë šanayand or šenene or Kaxanu ol, mondake këne yeyane? Kaxanu asëmbak nde exo and ko seb ex canaya oxoŷ aŋ? Ang këni yëlarand bela fo këme rend mondako. ⁶ Adokiŋ! Kaxanu, mondake xiti dofi bela bër gër ngwën ro bën kido axo gi bana din ar šenene? ⁷ Do angëmëne gë enëgwëš endam eŋo dëŋ kë šanayand dal irexëm in do kë ŷañënd enjaran end Kaxanu eŋ, inecëŋ ke nöpaxën ang aŵëndëran ar këŋo xiti fo? ⁸ Awa ineŵa bayik ane dende na, ang këni rend këmi sëyalind bër këbo renarand bën: «Mendërandëne ex canayaxën oyekax ol!» Ata bela bëjo, aŷap ŷap këbi kiti ind Kaxanu iŋ.

End mbëña ind eñëjënax eñ

⁹ Awa ine këne reye? Ba biyi Bëšëwif bën nde xuca kën bene oxëbën ol bër benëng becëxe bën? Ax gi ex na gër beÿ dek. Gayikwa anëka reya këne osede or këbo nëpënd ol: biyi dek, hik Bëšëwif, hik bër benëng becëxe bën, awëña wëña këbi eñëjënax eñ. ¹⁰ Gër Oñëgw Omënëk ga rek:

«Ala ar šenene ax gi ex na, ado gabatak.

¹¹ Ar këjo fë nirand ax gi ex na, ar këjo šaland Kaxanu ax gi ex na.

Dek nambëra këni, dek šëxwëpët këni.

¹² Ar kë rind enjekax ax gi ex na, ado gabatak.

¹³ Osëÿ orebën oñ ang ÿeg ir wafërëluñ fo ex,

Odiw odebën ok njifa fo ex, Er kë šanënd gër osëÿ orebën in

ongwëc ond saw-orang fo ex.

¹⁴ Er kë šanënd gër osëÿ orebën in

owër do gë ekare ed bela fo ex.

¹⁵ Bën din bëwëlëk bër edaw ed bela fo hi këni.

¹⁶ Gër ed këni xuca yo ÿeÿ dek kë nëxenand

do tar fëña in këni sebëtand kata in.

¹⁷ Aketëxeta and gë bela ani nang ex na.

¹⁸ Ado gë təkër ak ano yëdand na Kaxanu.»

¹⁹ Anang nang këne mëne dek er kë rend Acariya in Bëšëwif bën këbi fedënalind do ala ar ex yo gër ngwën ro exo wat mëne awëndëran exo gër ogës od Kaxanu. ²⁰ Enimin, ala gabatak ax kor na exo gi ar šenene gër lëngw ir Kaxanu paß gë acariya añ gayikwa acariya añ dëñ këbi nangënd bela bën mëne bëwendëran exëni.

End apexa and bela eñ

²¹ Barikan gërëgako, Kaxanu wësin këbo mondake këjo xwëtënd ala an ar šenene xarak ax gi ex na ga ko sëfënd er rek acariya in. Ado gër acariya año do gër okayëta od bëlawënel bër Kaxanu dëñ kë reyand eño. ²² Dek bër xwëta këjo Yesu Kërisët bën këbi xwëtënd Kaxanu bër šenene. ²³ Gayikwa epitëndër ax gi ex na: bela bën dek wënan këno Kaxanu, do mëñ ñawëtaxën këbi enjaran endexëm eñ. ²⁴ Kaxanu, gë oyekax orexëm ol fo këbi xwëtënd bela bën bër šenene paß gë edacët ed ex gër Yesu Kërisët, mëñ ar këbi racëtënd el. ²⁵ Kaxanu lawëneliw këjo Kërisët exo gi angunëtan, oşat orexëm oñ ex dëxët bamena band bër xwëta këjo bañ. Eño ri ko Kaxanu ebi masinaxën bela bën mëne šenene exo. Akarëk añ, gë beñëjënax bënd bani rind bela beñ er baxo rind nangëde axo watënd na gayik abuñan babi buñanënd. ²⁶ Gërëgako, gë ebuña ed buña baxo Kaxanu el šanayak or šenene orexëm ol, ga këbi

wënënënd bër kënjo xwëtand Yesu bën, xarak axo dif ex na acariya aņ.

²⁷ Awa end ko rafënaxën ala nde exëna? Gë acariya and fe? And bandixa aņ nde? Ali, barikan paß gë acariya and ekwëta aņ. ²⁸ Enimin, anëka wã këne mëne ar xwëta kënjo an hik ar šenene an, xarak ax gi ex na ga sêf ko er kë rend acariya in. ²⁹ Kaxanu ir benëng dek exo, axo gi ex na ir Bëšëwif fo. ³⁰ Gayikako Kaxanu ibat fo ex, dek bër xwëta këno Kërisët bën këbi xwët bër šenene në end ekwëta eņ: hi këni bëxacëxac, hi këni bëxacërëx. ³¹ Awa gayikako axwëta xwëta kënëņone Kërisët do Kaxanu xwët këbo bër šenene, acariya aņ ayep nde yepëk? Bëtëdfën, mondako ako ex wa epëb ed Acariya el.

4

End amatinali and Abëraxam eņ

¹ Awa kwitane tan end Abëraxam, axarëk ar biyi Bëšëwif eņ. Er šot baxo in ba në end oyekax orexëm nde šotaxën baxo? ² Kido Kaxanu në end benjekax bend baxo rind xwëtaxën baņo ar šenene Abëraxam, arafëna rafëna doxo. Bari Kaxanu axo watënd na beỹ bën mondako. ³ Ado enimin, ax gi ex na nde are rek Oñëgw Omënëk ok: «Abëraxam axwëta xwëta baņo Kaxanu mëne ari ko ri er beya baņo in. Ata Kaxanu xwët kënjo ar šenene.» ⁴ Ax gi ex na nde ar kë riyenind an acosa ko šotënd? Er këno šosënd in er ỹapëk ex, ano yëlënd na ayël fo. ⁵ Bari ar bayik ỹowëỹ axo di ex na an do eņo kwëta axwëta fo Kaxanu, mëņ ar këbi yëlënd or šenene bësëmbak an, në end ekwëta edexëm elo kënjo wënën Kaxanu. ⁶ Ata Dafid, onënga or ar wënën kënjo Kaxanu ol xarak benjekax axo di ex na an ko ỹëwënd:

⁷ «Nëngandëralebi bër seban këbi Kaxanu bamena bën, Nëngandëralebi bër rëxëtën këbi beñëņënax bën.

⁸ Nëngandëraleņo awendëran an gayikako Axwën an aņo nëp ex na!»

⁹ Do onënga olo or bëxacëxac bën fo nde ex? Bëxacërëx bën cëņ, abi nëngandërand na nde mondako fo? Ax gi ex na nde are këne rende mëne Abëraxam, ga xwëta baņo Kaxanu hixën ko ar šenene? ¹⁰ Awa nand fe hi baxo ar šenene? Ba and hi baxo axacëxac aņ nde? Adokiņ! And hi baxo axacërëx aņ. ¹¹ Eyo Abëraxam, damana eno kac, hi baxo ar šenene ga xwëta baņo Kaxanu. Oxac olo amatinali fo bax mëne ar šenene hi ko. Ata elod yatijo hi ko axarëk ar dek bër këbi xwëtënd Kaxanu bër šenene and këno xwëta aņ ado bayik anëbi kac ex na. ¹² Abëraxam fo hik bëte

axarëk ar bëxacëxac an, bër këŋo sëfëtelind gër ekwëta ed Kaxanu bën and bayik ano kac bana pere an.

End ekwëta ed Abëraxam eŋ

¹³ Kaxanu bëya babi Abëraxam gë bërändëwëra andexëm bën mëne ayël këbi yël oxwën or ebar ol. Ga xwëta baŋo Kaxanu šotaxën baxo or šenene olo, ax gi ex na ga sëf baxo acariya an. ¹⁴ Angëmëne bër sëfëk acariya bën fo kë šot bebër bëya ko Kaxanu bën, ar këŋo xwëta axwëta fo an, ayepeli këŋo yepeli. Er bëya ko in awo kë wo. ¹⁵ Bari ax gi ex na ako: Kaxanu, mbaŋ këbi xoŷënënd bela bën gayik ani tēfënd na er rek Acariya in. Do gër ed ax gi ex na Acariya, amena ax gind na. ¹⁶ Awa paß gë ekwëta ed Kaxanu el hixënëk mondako, ex gixën oyekax, do ex ŋataxën er bëya baxo Kaxanu in gër đek andëwëra and Abëraxam an. Mondako hik gër bebër gër acariya, do gër bebër ekwëta ed Abëraxam, mëŋ ar ex axarëk ar biyi đek an. ¹⁷ Enimin Kaxanu fel baŋo Abëraxam gër Oñëgw Omënëk: «Wëno yata ki ey gi axarëk ar benëng bendanjëm». Ata gër ogës od Kaxanu, mëŋ ex axarëk ar biyi đek an gayik mëŋ hi bax ar xwëta baŋo an. Awa wa baxo mëne axanın këbi xaninënd bësësëk bën dëŋ eni baka eni gi bësëngw, do bebër elod ax gi ex na bën awac fo ko wacënd ex gi. ¹⁸ Abëraxam ayar yar baxo gër ed eyar ax gi bana, do xwëta këŋo Kaxanu. Ata nē eŋo hixën ko axarëk ar benëng bendanjëm ang fel baŋo Kaxanu gër Oñëgw Omënëk ak: «Mondako këni yëmb bërändëwëra andey bën».[☆] ¹⁹ And fel baŋo mondako an, Abëraxam đam hi bax eŋo tək bēniy keme. Aye nang baxo mëne ecës fo bayi baŋo. Do alindaŵ Sara, ado ga hi baxo asoxari aboroxok anëka xuca baxo gër ecot ed itox. Mondako dëŋ bayi baxo ga xwëta këŋo Kaxanu mëne ayël këbi yël er bëya babi in. ²⁰ Barikan paß gë ebëya ed bëya baŋo ayël këŋo yël itošan el, oŋëpëgënan ax gi bana gë təkër ak gër emëkw ed Abëraxam, gayik axwëta xwëta baŋo Kaxanu. Ata mondako šanaya bax gër ola orexëm enjaran end Kaxanu eŋ. ²¹ Aye fëni baŋo mëne er ko bëya Kaxanu in gë panga indexëm iŋ axor ko xor exo di. ²² Ata mëŋ yëgw këni end Abëraxam eŋ mëne gayik awa wa baxo xwëtaxën baŋo Kaxanu ar šenene. ²³ Barikan, ax gi ex na mëŋ gabat kë hi ar šenene an ang yëgw këni ak: «Kaxanu xwët baŋo ar šenene.» ²⁴ Biyi bēte gër ogës odexëm bër šenene xwët këbo ga wa këne ako mëne mëŋ dëŋ xanin këŋo gër ecës Yesu, Axwën arebi an. ²⁵ Kaxanu, gër otaxan od bela sëb baŋo Yesu exo cës nē end beñëŋnax bendebi.

☆ 4:18 4.18 Añanar 15.5

Bëte, xanin këjo gër ecës ene cotaxëne biyi bër wã këne endexëm bën or êenene ol.

5

¹ Awa biyi ga xwëta kënjone Kaxanu hixën këne bër êenene. Anëka êot këne aketëxeta aŋ gë mëŋ gë Yesu Kërisët, Axwën arebi an. ² Në endexëm êotaxën këne oyekax or Kaxanu ol. Ata gë oyekax olo xemëna këne xali gërëgako. Mëŋ ex, në nëngandëra^{bo} ga këne yarënde ako akey and këne bare gër enjaran endexëm aŋ. ³ Ado ang këne soroye yo nëngandëra^{bo} gayik anang nang këne mëne toro iŋo këbo sëyalind ebuŋa el. ⁴ Ga buŋa këne nangaxën këne mëne axem xem këne do gë ekemënan elo këne yaraxënënde er beya ko Kaxanu ayël këbo yël in. ⁵ Eyar ed këne yarënde el abo yepeli na, Kaxanu, gë Angoc Amënek aŋ yël këbo aŋana andexëm aŋ gër owëkw orebi. ⁶ Enimin, nand sitara bane na, nand bayi bane bërangoÿëra and gë Kaxanu na, êës ko Kërisët në endebi and ñatan këjo aŋ. ⁷ Mban yëkak ewat ed ar hik awëlëk ar exo cës në end aŋandaŵ ado exo gi aŋandaŵ ajo ar êenene. Bamat ala exëna ar wãdox exo cës në end aŋandaŵ ar kè rind benjekax ñendanjëm. ⁸ Barikan, amëd and bayi bane biyi bëwendëran aŋ, awasin wasin këbo Kaxanu yëgwe këjo balënd endebi eŋ ga wã ko exo cës Kërisët në endebi. ⁹ Do gayikako në end oŋat or Asëñiw xwëtaxën këbo Kaxanu gërëgako bër êenene, mondake bayik abo pexën na yatir akey and kiti? ¹⁰ Gayikwa angëmëne and hi bane bërangoÿëra and Kaxanu aŋ, wëlër këne gë mëŋ gë ecës ed Asëñiw el, kaŝ fo këbo fexën pa^b gë aniyen and Asëñiw aŋ, gayikako awëlër wëlër këne gë mëŋ. ¹¹ Ado nëmëc na këbo nëngandërand end Kaxanu eŋ gayik në end Yesu Kërisët, Axwën arebi eŋ, wëlëraxën këne gë mëŋ gërëgako.

End Adam aŋ do gë Yesu eŋ

¹² Në end amena and ala abat, Adam, yowaxënëguk eñjënax eŋ gër ngwën ro. Eñjënax eŋ wëlaliwëk ecës el, do ecës el lëk këbi ðek bela bën gayik ðek fo wëndëra këni. ¹³ Ata eñjënax eŋ xulëk ngwën iŋ, bari Kaxanu ababi xiti na bela bën xali yëlëgu këjo acariya aŋ Moyis. ¹⁴ Barikan, elod amëd and wëndëra ko Adam xali nand ñatëguk acariya and Moyis na, ecës el xëda babi bela bën ado bayik ano mësen bana Kaxanu ang Adam ak. Ata Adam ijo, amatinali and ar bax yowënd an fo hi baxo. ¹⁵ Oyël or wëlawëk oyekax or Kaxanu ol ax cilar ex na gë təkër ak gë er wëlawëk amena and Adam in. Ado ga yañëk ecës el gër bela në end amena aŋo, er wëlawëk

oyekax or Kaxanu paß gë Yesu Kërisët in xucak panga inj. ¹⁶ Oyekax or ko yëlënd Kaxanu ol xurik ex këbën, gë amena and ala abat and nêpaxën këbi bëranjëm aŋ. Ata nê end oyekax olo këbi xwëtaxënënd Kaxanu bëranjëm bër ŝenene, ado ga yëmbëk bamena bandebën baŋ. ¹⁷ Gayikwa paß gë ala abat, gë amena and ala abat, xëñaxënëk ecës el gër ngwën. Barikan paß gë Yesu Kërisët gabat, këni ŝotaxënënd bela bën nêmc oyekax or Kaxanu ol: ayël fo këbi yëlënd benjekax beŋ do këbi xwëtënd bër ŝenene, do awun këni wunëf gër aniyan paß gë Yesu Kërisët gabat.

¹⁸ Awa Kaxanu nê end amena amat nêpaxën këbi dek bela bën. Bëte nê end andixa and ŝenene amat këbi yël or ŝenene or kë yëlënd aniyan ol. ¹⁹ Enimin ga wëŝi ko ala abat, hixën këni bewëndëran bela bëranjëm. Bëte ga wã ko ala abat kë hixën bër ŝenene bela bëranjëm. ²⁰ Xarak acariya aŋ er yowëk ex nêmbaxën eñëŋëxax eŋ gër bandixa band bela. Barikan gër ed yëmbëk eñëŋëxax kë yëmbërend kaß oyekax or Kaxanu ol. ²¹ Mondako yañëk eñëŋëxax eŋ xali wëña këbi bela bën gë ecës el. Bëte mondako fo yañëk oyekax or Kaxanu ol gë or ŝenene ol eni cotaxën bela bën aniyan and din aŋ paß gë Yesu Kërisët, Axwën arebi an.

6

¹ Gërëgako eyeyan nde bayik na? Ba ene kwëndaye beñëŋëxax nde ex nêmbëxën oyekax or Kaxanu ol? ² Bëtëdëŋ! Biyi bër ŝës këne nê end eñëŋëxax bëjo, mondake këne liyaye gë eñëŋëxax eŋ? ³ An nang ex na nde xobuyi or buyi kënebo ol wacayak mène anëka bar këne gë Yesu Kërisët gër ecës edexëm? ⁴ Awa xobuyi olo wacayak mène anëka wëg kënebo gë Kërisët. Ata Faba Kaxanu gë panga indexëm inj xanin këŋo gër ecës. Do bëte gë panga injo fo këbo yëlënd ene dïyaye aniyan angaŝax aŋ. ⁵ Enimin, gayikako abar bar këne ecës el gë Kërisët, abar këne bare bëte gë mëŋ gër ekani ed gër ecës. ⁶ Anang nang këne mène nand fika këno Yesu na, ola osëmbak orebi ol fikali këni, ex dëxëtaxën gër aniyan andebi eñëŋëxax end rëweli kënebo eŋ. Mëŋ ex, biyi ane bayiye na okadëp od eñëŋëxax. ⁷ Gayikwa ar ŝësëk an ar ŝenene hi ko, aŝapër ŝapër këni gë eñëŋëxax eŋ. ⁸ Gayikako biyi gë Kërisët bar këne gër ecës edexëm, awa kwëtanëŋone mène gë mëŋ këne liyaye bëte. ⁹ Ax gi ex na nde anang nang këne mène Kërisët axani xani ko gër ecës do bëte din axo cës na, ecës el ax kor na enjo bëña? ¹⁰ Amat fo ŝës ko ex dëxëtaxën eñëŋëxax eŋ gër ola or bela. Gërëgako gër aniyan andexëm er ñan ko Kaxanu fo ko rind. ¹¹ Ata wën bëte watayayindën

ang bëshëk fo paß gë eññënax eñ. Bëte watayayindën ang bëshëngw bër kër rind er ñan ko Kaxanu fo gayikako gë Yesu Kërisët bar kën aniyani añ. ¹² Awa kërëx ßayi na ga wëña këñun eññënax eñ. Këren ßayi na ga sëf kën oñandi oññënax od eman ok. ¹³ Wal ir eman endewën gibatak kërëy yëlaja na gër eññënax, ang eyënga ed osëmbak fo. Barikan, yëlayayin wën dëñ gër andiyen and Kaxanu, ang bër kër liyand bër xaniwëk gër ecës fo. Do wal ir beman bendewën ir ex yo yëlino Kaxanu gë ðek beman bendewën ak ang eyënga ed or sënene fo. ¹⁴ Kaxanu gë oyekax orexëm ol lëkaya këñun, an ßayi ex na ga wëña këñun acariya añ. Mëñ ex, kërëni ßayi na ga wëña këñun eññënax eñ.

End ediyenin ed er sënene eñ

¹⁵ Awa ine ngwa ex? Ba asëk awendëra fo nde hi këbo gayik paß gë oyekax ol ser këne gë Kaxanu, do ax gi ex na paß gë acariya añ. Bëtëdëñ! ¹⁶ Anang nang kën mëne and këno sëf ala do en dind ang ýandi këño ak, aña wa kën eñun bëña. Mëñ ex, gërëgako tanayin: angëmëne eññënax eñ sëf kën, ecës el kën sôt. Do angëmëne Kaxanu sëf këno ata këñun xwët bër sënene. ¹⁷ Barikan në end oyekax or Kaxanu eñ, wën bër ebax okadëp od eññënax bën, aña wa kën gë emëkw el ðek, en tëf er kër rend osëyali or sebënan kënun in. ¹⁸ Ga racët këñun ako gër eññënax, anëka hi kën okadëp od or sënene. ¹⁹ Ga sitara kën këme xafëxafinaxënënd mondako er këme rend in. Enimin, ayëlaja yëlaja ban gë ðek beman bendewën beñ gër obuyaraxik do gër eññënax, mëñ ban rixënënd eññënax eñ. Gërëgako yëlayayin gë ðek beman bendewën ak, ang okadëp fo gër ema end sënene en gixën bëwënëk. ²⁰ Gayikwa and hi ban okadëp od eññënax añ, aban xor na en di end sënene eñ. ²¹ Do inëwa ban sôtënd? Ax gi ex na nde becëfëñaxik bend kër ñatelin d gër ecës fo sôt kën? ²² Barikan gërëgako ga sän kën ako gër mbëña ind eññënax do hi kën okadëp od Kaxanu, bandixa bandewën ban band owënëk ex, do gër aniyani and din kën ñata. ²³ Acosa and ar watak edi ed bëññënax añ ecës el ex. Barikan, er ko yëlënd ayël fo Kaxanu in ex, aniyani and din and paß gë ebar ed bar kën gë Yesu Kërisët, Axwën arebi el.

7

End amatinali and eñër eñ

¹ Bëmaýe, wën bër nangëk aye acariya hi kën. Ax gi ex na nde anang nang kën mëne ala an nand ßayi ko abëngw na fo këño sëränd acariya añ? ² Ax gi ex na nde mondako

ex end asoxari ar ÿër këno eņ? Acariya aņ asëra këņo sëränd gër eņër and ko liyand icën indexëm aņ. Barikan and ko šës icën aņ, axo bayind na ga sëra këņo acariya aņ. ³ Angëmëne eni đaki gë asošan ašëxe xarak icën indexëm iņ abëngw bayi ko, orekar ko rind. Bari and ko šës icën aņ ado eni ñërërëx gë asošan ašëxe axo dind na orekar. Amëd aņo anëka sebët këņo acariya aņ. ⁴ Ata bëmaÿe, ako fo ex endewën eņ. Nand šës ko Kërisët gër kërëwa na, wën bëte ašës šës kën eņun tebëtaxën acariya aņ. Awa ga xani ko gër ecës, mëņ xwën këņun ene dixënënde benjekax bend ñan ko Kaxanu. ⁵ Gayikwa and wëña babo oñandi od eman aņ, acariya aņ bax šërëyëtënd betëmbak bend gër ola orefi beņ mëņ bane rixënënde bend kë wëland gër ecës beņ. ⁶ Barikan gërëgako, Kërisët aracët racët këbo gër mbëña ind acariya, ane bo ex na gër mbëña ind acariya akarëk. Gayikwa ašës šës këne pađ gë acariya and ri babo okađep aņ. Gërëgako gër owun oxašax or Angoc Amënëk hi këne.

End andiyen and acariya eņ

⁷ Awa eyeyan nde bayik na? Eÿëņënax nde ex Acariya aņ? Bëtëdëņ! Pađ gë acariya aņ ga nang këme wa er ex eņëņënax in. Enimin, ame nang dona er ex eņangen el kido ax de bana acariya aņ: «Eņangen ed er xwën ala ašandax in ax ye ex na[☆].» ⁸ Ata eņëņënax eņ wëdëk er rek acariya in do lënan ke eņangen ed bebëranjëm el. Kido acariya ax gi bana, eņëņënax eņ axe bëña dona mondako. ⁹ Wëno abëngw ebame, and bayik acariya ax gi bana aņ. Barikan, and ñatëguk apela aņ, eņëņënax eņ liyak. ¹⁰ Amëd aņo šës këme wëno. Ata apela and hi bax exe mëlanëgu aniyen aņ wëlanëgu ke ecës el. ¹¹ Ata amëd aņo wëlak eņëņënax eņ, wëdëk apela aņ, yifa ke do lën ke gër ecës. ¹² Acariya aņ ewënëk ex, apela aņ bëte ewënëk ex, er šenene ex, do eyekax ex. ¹³ Awa do eyekax in nde wëlanëgu ke ecës el? Bëtëdëņ! Eņëņënax eņ wa law ke gë er yek in. Mondako šanayak mëne enimin eņëņënax eņ er ax ye ex na ex ga wëdëk apela aņ lawaxën ke.

End gër ola or ala eņ

¹⁴ Enimin, anang nang këne mëne acariya er Angoc and Kaxanu ex. Barikan gë ola oram ol, ala fo hi këme, ar fanayak gër eņëņënax. ¹⁵ Enimin, er këme rind in ame nangënd na. Er šus këme in këme rind, do këme sëkwanënd er ÿandi ke in. ¹⁶ Angëmëne axe ñandi ex na me di bebër këme rind bën, në ecanaya ex awa wa këme mëne acariya aņ eyekax ex. ¹⁷ Eņëņënax end šota ke eņ

☆ 7:7 7.7 Acariyakinëm 5.21

kë rind eno, bari ax gi ex na wëno. ¹⁸ Anang nang këme mëne enjekax en ax gi ex na gër ndam, mëne ngëŋ gër eman endam. Gayikwa axor ex exe ñandind me di enjekax en, bari ame korënd na enjekax eno. ¹⁹ Eñëŋënax end şus këme en këme rind do enjekax end ke ŷandind me di en ame dind na. ²⁰ Angëmëne me dind end şus këme en, eñëŋënax end şota ke en kë rind, bari ax gi ex na wëno. ²¹ Awa wëno acariya aŋo wat këme: nand ke ŷandi yo me di enjekax na, eñëŋënax en ke wedind. ²² Aye ke nënganënd gëd gër yomb iram end Acariya and Kaxanu en. ²³ Barikan, acariya acëxe sëra ke na do ke wërelind gër onden ondam xali ke lënanënd eñëŋënax en. ²⁴ Dek xata ke wëno! Noŷo wa kë racët eman endam end ke wëland gër ecës eno? ²⁵ Cëkwanëŋone Kaxanu paß gë Yesu Kërisët, Axwën arebi an! Awa mondako dëŋ hi këme gër onden ondam xadëp ir acariya and Kaxanu, barikan gë eman endam en hi këme xadëp ir acariya and eñëŋënax.

8

End ediya ed gë Angoc and Kaxanu en

¹ Awa gërëgako, bër bar këni gë Yesu Kërisët bën kiti abi bayi ex na. ² Enimin, and këni bar ala gë Yesu Kërisët aŋ, Angoc Amënëk and këŋo yëlënd aniyana aŋ kë nëmband ex gi acariya andexëm aŋ. Wëno acariya aŋo racët ke, abayi ex na ga wëña ke eñëŋënax en do gë ecës el. ³ Eno acariya aŋ ax kor bana ex di gayik bela bën asitara sitara këni gër ola orebën. Barikan Kaxanu axor xor ko exo di eno: lawëneliw këŋo Asëniw, gë eman end wëndërek gë end bëwendëran ebi dacëtaxën gër eñëŋënax. Mondako xiti ko eñëŋënax end şota babi bela en. ⁴ Mondako ri ko Kaxanu ene cotaxëne gër ola orebi or şenene or paß gë acariya ol biyi bër këne liyande ang këbo xadacënd Angoc Amënëk ak, xarak ax gi ex na ang këŋo ŷandind eman ak. ⁵ Enimin, bër kë rind ang këbi ŷandind ak fo bën, oñandi od eman ok këni rind. Barikan bër wäk ebi kadac Angoc Amënëk bën bend şenene këni rind. ⁶ Ar xwëndak end oñandi od eman an, gër xodux ko yend. Barikan ar wäk eno kadac Angoc Amënëk an, gër aniyana and obetak ko yend. ⁷ Eyo, Kaxanu mbaŋ këbi şusënd bër xwëndak end oñandi od eman bën. Ani tëfënd na acariya and Kaxanu aŋ. Bëte ado ebi ñandido eni tëf in, ola orebën ol dëŋ kë sëkwan. ⁸ Do bër wëña këbi oñandi od eman bën ani korënd na eni di er ñan ko Kaxanu in.

⁹ Barikan wën an bayi ex na ga şota këŋun oñandi od eman ok, Angoc and Kaxanu aŋ këŋun xadacënd angëmëne

enimin gër ola orewën lëg ko. Ar bayik aŋo cot ex na Angoc and Kërisët an axo gi ex na arexëm. ¹⁰ Angëmëne Kërisët alëg lëg ko gër ola orewën gayik bër šenene hi kën, Angoc Amënëk aŋ ayël këŋun yël aniyan aŋ ado ex cës eman endewën eŋ. ¹¹ Kaxanu xanin këŋo Yesu Kërisët gër ecës. Angëmëne Angoc andexëm aŋ alëg lëgëk gër ola orewën, Kaxanu, mëŋ ar xanin këŋo Kërisët gër ecës an, aliyan ko liyan beman bendewën bend kë šëš beŋo, gë Angoc Amënëk and lëgëk gër ola orewën aŋ. ¹² Bëmaÿe, ang bër gë aŋomëx fo hi këne, bari ax gi ex na de eman eŋ do gë oŋandi odexëm ok ÿomëxa kënëbene. Mëŋ ex kërene bayiye ex na ga këne liyande ang këbo ÿandind ak. ¹³ Angëmëne wën aliya kën liyand ang ex oŋandi od eman ak, anemi kën nemi. Barikan, angëmëne gë panga ind Angoc Amënëk iŋ kën lawënd bamërëwëra bañëŋënax bandewën baŋ, ašot kën šot aniyan and din ir din aŋ. ¹⁴ Enimin, dek bërëwak oxadac or Angoc Amënëk bën, obaš or Kaxanu hi këni. ¹⁵ Kaxanu aŋo ñandi ex na en gi ang oxadëp fo do eno yëdand. Barikan gë Angoc Amënëk yata këŋun en gi obaš orexëm. Angoc aŋo nangën këbo mëne aÿap ÿapëk enëŋo macënde Kaxanu: Aba! (Faba!) ¹⁶ Angoc Amënëk aŋ dëŋ hik sede irebën in do këbo felënd gër onden ondebi mëne obaš or Kaxanu hi këne. ¹⁷ Do angëmëne obaš or Kaxanu hi këne, axwën xwëne këne biyi bëte er xwën ko in, gwër fo gë Kërisët. Barikan afo ene yëxwe gër ga yëkak yo toro indexëm iŋ mëŋ këne šotaxëne enjaran endexëm end këŋo yël Kaxanu eŋ.

End obetak or ecan ecan eŋ

¹⁸ Wëno aye fëni ke mëne gër ga këne soroye yo gër aniyan and gërëgako, toro iŋo ax cilar ex na gë enjaran end fenin këbo Kaxanu eŋ. ¹⁹ Ngwën ind ri ko Kaxanu iŋ dek nëkan këŋo ex ŋatëgu amëd and kë šanaya ola or yël këbi Kaxanu obaš orexëm ol. ²⁰ Enimin, er gë ofëcak këm in wëñak ngwën ind nëcëtëgu ko Kaxanu iŋ, xarak ax gi ex na de ga ÿandi baŋo hixënëk mondako. Në end ar lënan këŋo eñëŋënax an hixënëk mondako. Barikan eyar ed këne yare exëna. ²¹ Ngwën iŋ ašëni šënik gë onënga fo amëd and këŋo racët Kaxanu gër oxadëp or beñëŋënax aŋ. Amëd aŋo kë bakaw enjaran eŋ, do gë oxwën or obaš or Kaxanu ol gër ebar ro. ²² Anang nang këne mëne ngwën iŋ dek në eŋwëcar ex, në etoro ex ang asoxari ar orëw fo. ²³ Bëte biyi bër ÿana këbo Kaxanu monjël Angoc Amënëk bën awëcar këne wëcar nde gër ojomb odebi. Ašëni šëni këne exo ŋata Kaxanu eyata ed yata këbo el do gë apexa and eman endebi

aŋ. ²⁴ Gayikwa gë eyar ed šot këne el fexaxën këne. Xarak ga wat këne watënde er bane yarënde in, ax bo ex na eyar: er këne watënde in ayar nde këne yare bête? ²⁵ Barikan angëmëne ayar këne yarënde er bayik ane watënde na in, ašëni këne šëninde gë ekemënan. ²⁶ Bête Angoc Amënëk aŋ fo këbo rëcand gër ositara orebi. Gayikwa ane nangënd ex na er ŷapëk ene karande and këne šalerand aŋ. And këbo xaranënd aŋ aŵëcar ko wëcarënd do ala ax kor na eŋo tëfëтели. ²⁷ Do Kaxanu mëŋ ar kë watënd er ex gër oŵëkw in, aye ko nangënd er ex gër anjëlan and Angoc in. Ang këŋo ŷandi ak këbi xaranënd bërëŵak end Kaxanu bën. ²⁸ Anang nang këne mëne er këbi hi yo gër aniyän andebën bër ñan këŋo Kaxanu bën, bër yata këbi ang fëna baxo ak bën, enjekax endebën ex. ²⁹ Gayikwa bër yata këbi ang fëna baxo ak bën, eni mëndëraxën gë Asëñiŵ yata këbi. Do Asëñiŵ ar Kaxanu ajo mondako ko hi ikarëk in gër ekun ed gë bëmaŷe bëndanjëm. ³⁰ Bër yata këbi elod anëka bën aŵac ŵac këbi; anëngwët nëngwët këbi eni gixën bër šenene. Bête bër nëngwët këbi eni gi bër šenene bën yël këbi enjaran endexëm eŋ.

End aŋana and Kaxanu eŋ

³¹ Ine këne baše? Angëmëne gë Kaxanu bar këne noŷo kë hi arangoŷëra andebi an? ³² Asëñiŵ dëŋ seb këŋo šës ko në endebi, aŋo bešeli ex na toro in. Ax gi ex na nde gë oyekax orexëm ol dek këbo yëlëra gë Asëñiŵ ak? ³³ Noŷo këbo nagašandëra biyi bër yata këbo Kaxanu bën? Gabatak! Bër šenene hi këne gër ogës odexëm. ³⁴ Noŷo këbo nöp? Gabatak! Në endebi šës ko Yesu Kërisët. Bête nëmëc na, xaniw ko gër ecës do ŷëpa ko gër liŵ ir Kaxanu yaŋ gër orën. Fën këbo xaranëxënd! ³⁵ Noŷo këbo šapëreli gë Afexën an ga ñan këbo ako? Toro in nde, ba anjiŷ aŋ nde? Edixëra ed kënëbo rixërand el nde, ba enjo eŋ nde? Oxayën ol nde, ba ecës el nde? Ba ecës ed mopodëtën gaf el nde? ³⁶ Ba ñata nde kë ñata Oñëgw Omënëk od rek: «Ga ŵa këmi endey eŋ këbo fecexënënd ecës el key yo key Ang opeŷ od eŋaš fo kënëbo lasërand*.»

³⁷ Barikan gër beŋo dek, biyi axor xor këne. ŷoweŷ abo kor na ebo capëreli gë aŋana and Kërisët aŋ. ³⁸ Wëno mopëni fëni ke mëne ŷoweŷ ax kor na ebo capëreli gë aŋana and ñan këbo aŋ: ax gi ex na ecës el, ax gi ex na aniyän aŋ, ax gi ex na omeleka ok, ax gi ex na ŷangoc ŷand wunëk baŋ; ax gi ex na bënd doro, ax gi ex na bënd ecan, ³⁹ ax gi ex na bebër fangak yaŋ gër orën, ax gi ex na bebër

fangak gëd gër ebar. Er nəcëtëgu ko Kaxanu mën dëj in ax kor na ebo capëreli gë aņana andexëm aņ, ax kor na ebo capëreli gë aņana and wăsinën këbo pađ gë ebar ed bar këne gë Yesu Kërisët, Axwën arebi el.

9

End bulunda ir Kaxanu eņ

¹ Wëno ar ƚar këmi gër Kërisët hi këme do đal in këmun felënd, ame nëgwëšënd na. Ga ke xadacënd Angoc Amënëk aņ këme nangaxënënd ƚëte gër onden ondam mëne đal ex. ² Mbaņ wëlandëra ke do laņ ke yambënënd gër emëkw edam. ³ Gayikwa aņandi ỹandi doxe me gi wëno dëj ar wë ke, ar šapër këni gë Kërisët, në end ƚëmaỹe ƚëndam, end ƚela ƚër nëng iram eņ. ⁴ Bën ex Bëyisërayel ƚën, ƚën yata këbi Kaxanu eni gi obaš orexëm do eni kwën enjaran endexëm eņ, gë ƚanëkëra ƚaņ, gë acariya aņ, gë cale iņ, do gë ƚëbër ƚeya këbi Kaxanu ƚela ƚën. ⁵ Bën ex obaš or ƚëxarëk ƚër Isërayel ƚër yata babi Kaxanu ol. Gër enëng endëbën rëw këno Kërisët ala, xarak Kaxanu ir wunëk gër ƚëỹ dek exo. Cëkwënëņone din ir din. Amen! ⁶ Gayikako Bëšëwif ƚëranjëm ani pex ex na ax gi ex na gayik Kaxanu axo di ex na er ƚeya baxo in, ax gi ex na đe dek obaš or Yakob ol hik enim enëng end Isërayel. ⁷ Ax gi ex na dek ƚër ex gër andëwëra and Abëraxam ƚën hik obaš orexëm. Ax gi ex na nde Kaxanu fel ƚaņo Abëraxam: «ƚër andëwëra and Isak ƚën fo hik ƚërandëwëra andey ƚën.» ⁸ Gër eyeyan elo këne watënde mëne ax gi ex na ƚër ex obaš orexëm ƚën fo hik obaš or andëwëra and ƚeya bano Abëraxam ol. ⁹ Enimin Kaxanu ƚeya ƚaņo Abëraxam mondako: «Awa šana nand këme ƚakaw gë dorog na, alindax Sara anëka ki rëwën lëmëta[☆].» ¹⁰ Do mondako fo bax end ƚëša eņ, odëmëta oki od rëw kënebi Rebeka do gë Isak, axarëk arebi ok. ¹¹ Damana ebi dëw Rebeka do eni di enjekax ba eņëņenax Kaxanu yata ƚaņo abat, ang ƚëna baxo mën dëj ak. Iyo ala ar këņo yata Kaxanu an aņo yatand na në end ga ri ko ƚandixa ƚandexëm. ¹² Kaxanu afel fel ƚaņo Rebeka: «Lëmëta ixarëk in kë hi xadëp ir ibeja in.» ¹³ Ang rek oņëgw omënëk ak:
«Wëno ƚian këņo Yakob, do šus këmo Esawu[☆].»

End yata ed ƚenëng ƚecëxe eņ

¹⁴ Do gër endey eņo, ine këne reye? Osëmbak nde ex na gër Kaxanu? Bëtëdëj! ¹⁵ Ga felaxën ƚaņo wa Moyis: «Wëno end ar ỹandi ke exe kaỹënan eņ ke xaỹënanënd,

gër ar ýandi ke me nënga an kème nëngand[☆].» ¹⁶ Awa mēḡ ex, Kaxanu gabat kēḡo yatand ar kēḡo xaýēnan an, ax gi ex na đe ba ga ýandi kēḡo ala ajo, ax gi ex na ga xemēna ko. ¹⁷ Oñēgw Omēnēk ok rek mēne Kaxanu fel baḡo Farawoḡ: «Wēno yata ki ey mun mēḡ kème nēcētaxēn gēr aniyān andey panga indam iḡ eni nangēraxēn bela bēn, ebar el đek, oḡac oram ol[☆].» ¹⁸ Kaxanu axaýēnan kēḡo axaýēnan ar ýandi kēḡo eḡo masin axaýēnan irexēm an kēḡo ḡasinēnd axaýēnan in, do ar kēḡo ýandi eḡo kemēn gaf an kēḡo xemēnēnd.

¹⁹ Axor ex eye mēka: «Inecēḡ kēbo fedēnalixēnēnd Kaxanu? Enimin, ala ax kor na exo ḡēp er kēḡo ýandi Kaxanu exo di in?» ²⁰ Do wēḡ noýo wa hi kēy xali kēn šampērend gē Kaxanu? «Er ko bayēnd abay in aḡēka nde kēḡo ḡēkand ar kēḡo bayēnd an: “Ineḡa rixēn kēye mondako[☆].” ²¹ Abay an axo kor ex na nde exo dind ang kēḡo ýandind gē omak ond nega ko oḡ?»

²² Kaxanu aḡasin ḡasin kēbi ebuḡa etēm edexēm el bela bēr ýap bax ebi wēcan oxoý orexēm do gē panga indexēm xali eni nemi bēn. ²³ Aýandi ýandi baḡo ex canaya mondako ang rafēk enjaran endexēm ak gēr bēr xēñēna baxo ebi masin axaýēnan irexēm in, bēr xēñēna baxo ebi yēl enjaran endexēm eḡ elod gēr ýanar bēn.

²⁴ Ata fiyi ex bēr yata kēbo Kaxanu bēn mar gēr ir Bēšēwif, mar gēr bēr ax gi ex na Bēšēwif. ²⁵ Eḡo ýēgwaxēn ko Ose:

«Bēr ax gi bana bulunda iram bēn,
kēmēni ḡacēđ bulunda iram.
Bēr amēni ḡan bana bēn,
aḡan kēmēni ḡanēđ[☆].»

²⁶ Gēr ed baxo rend Kaxanu bela:

«Wēn an gi ex na bēram
kēnēbi ýana enēbi macēnd obaš or Kaxanu.
Wēno Axwēn ar aniyān an[☆].»

²⁷ Alawēnel Esayi are re baxo end bulunda ir Isērayel eḡ:
«Ado bulunda ir Isērayel in eni ñēmb yo ang oýiñi fo,
bēfēnēpēne kē fex.

²⁸ Gayikwa, Axwēn Kaxanu đek ko ḡata eyeyan edexēm el gēr ebar ro, do aýand ko ri[☆].»

²⁹ Bēte are re baxo Esayi gana-gana fo:

«Kido Axwēn Ar bēnga bēnd gēr orēn an
axo pit bana andēḡēra amat gēr bulunda ir Isērayel

☆ 9:15 9.15 Andocane 33.19 ☆ 9:17 9.17 Andocane 9.16 ☆ 9:20 9.20 Esayi 29.16 ☆ 9:25 9.25 Ose 2.25 ☆ 9:26 9.26 Ose 2.1-3 ☆ 9:28 9.28 Esayi 10.22

ala ax bayi dona ang gër bangol band Sodom gë Gomor ak*.»

End apexa and Isërayel eŋ

³⁰ Awa ine bayik? Bër ax gi ex na Bëšëwif bën, bër abax šala na eni gi bër šenene bën, ri këbi Kaxanu bër šenene ga xwëta këno Yesu Kërisët. ³¹ Xarak Bëšëwif bër bax šaland eni gi bër šenene paß gë acariya bën asëkwan sëkwan këni eni tef er rek acariya in. ³² Inewña sëkwanaxën këni? Gayik gë ojaŵ odebën ok bani šaland eni gi bër šenene, kwëtarëxe Kërisët. Men fokëraxën këni ekaŷ ed këbi fokërend bela el. ³³ Ang yëgw ko Esayi ak:

«Ekaŷ xwët këme na gër Siyon, ed këni fokërend bela el. Ekaŷ elo këbi rebënd.

Barikan, ar kë ŵa endexëm an din aŋo cena na.»

10

¹ Bëmaŷe er yandi ke gër emëkw edam do këmo xarand Kaxanu in, Bëšëwif bën eni pex. ² Wëno ar nang këbi aye kë reyand mëne mbaŋ këno balëkënalind Kaxanu, bari yoweŷ abi pëni ex na endexëm eŋ. ³ Bën gë andebën këni šaland or šenene ol, ani nang gi ex na ba mondake ko rind Kaxanu eni gixën bela bën bër šenene gër ogës odexëm. Mondako ħaca këni feña irebën in ga seß këni ir Kaxanu in. ⁴ Gayikwa Kërisët fo xorëk exo di dek er rek acariya and Moyis in. Mën ex ar kë ŵa yo endexëm an, exo gi ar šenene.

End apexa and gër Kërisët eŋ

⁵ Enimin, Moyis aŷëgw yëgw ko end or šenene or paß gë acariya eŋ: «Ar kë sëf dek er rek acariya in kë liya.»

⁶ Baxët in ang ko yeyanënd end or šenene or paß gë ekwëta el: «Kërey de na gër emëkw edey, noŷo wa kë ye yaŋ gër orën?» Eŋo, epedaliw ed Kërisët ex. ⁷ Bëte kërey de na: «Noŷo kë šëla gër wur ir gëd?» Eŋo enëcëtëgu ed Kërisët gër wur bëšësëk ex. ⁸ Baxët in bëte er re ko Moyis in: «Eyeyan el gër ndey ex, gër etëŷ edey do gër emëkw edey.» Ata eyeyan elo ex ed ekwëta ed këmi femërand el.

⁹ Enimin, angëmëne, gë etëŷ edey el dëŋ, këy reyand mëne Yesu ex Axwën an, do angëmëne gë emëkw edey el, axwëta xwëta këy mëne Kaxanu axanin xanin këŋo gër ecës, afex këy fex. ¹⁰ Gayikwa and ko ŵa ala gër emëkw aŋ ko hind ar šenene gër ogës od Kaxanu, and ko reya gë etëŷ edexëm aŋ ko fexënd. ¹¹ Oñëgw Omënëk ok are rek: «Ar këŋo xwëta yo Kaxanu, aŋo yepeli na.» ¹² Gër Kërisët epitëndër ax gi ex na: Ašëwif an do gë ar ax gi ex na Ašëwif an arabat hi

këni. Biyi ðek Axwën abat xwën këbo, mëŋ anënga nënga ko gër ðek bër këŋo xëland bën. ¹³ Gayikwa ar kë xëla yo oŵac Axwën ol, afex ko fex.

¹⁴ Mondake cëŋ këno xëla ar ano kwëta ex na an? Do mondake këno xwëta wëlërëxe pere endexëm eŋ? Do mondake këni wël endexëm eŋ bëfemëra këm? ¹⁵ Do mondake kënebi šot bëfemëra angëmëne ala abi ðawën ex na? Ang rek Oñëgw Omënëk ak: «Bon yek ewat ed bër kë yowënd gë eyeyan ejekax el.» ¹⁶ Ax gi ex na ðek fo ŵa këni Atëfëtan aŋ. Gër endey eŋo are re ko Alawënel Esayi: «Axwën, noŷo wa ŵak end femëra këmi eŋ?» ¹⁷ Awa ekwëta el, gër eyeyan ed këne wëlënde kë xaniwënd do eyeyan elo ed Kërisët ex.

¹⁸ Barikan me mëka: Bëšëwif bën ani wël ex na nde? Aye wël këni, Oñëgw Omënëk ok ga rek✧:

«ðek ebar el wëlik oniŵ orebën ol do eyeyan edebën el, xali gër lëgëra bela.» ¹⁹ Me mëka bëte: Bulunda ir Isërayel in, afëni ðëŋ nde fëni këbi er wël këni in? Moyis ex aŋanar ar ŷëgwëk: Ayakëraxi këŋun yakëraxi në end enëŋ end këmun šëxwëndër eŋ.

«Axoŷënaya këni xoŷënaya në end bër bayik ane nang bana. ²⁰ Do Esayi ayëxw yëxw ko exo deya:

Gër bër abaxe šala na šanaya këme, gër bër abax wëkara na endam ŵasinaya këme✧.»

²¹ Barikan end Bëyisërayel eŋ, re ko:

«Laŋ këmëni lambacand bulunda in bulunda iwëšik do ir xorëk ecampëre in✧.»

11

End Bëyisërayel eŋ

¹ Awa aŵëka këme wëkand: Kaxanu aŋaŋëta nde ŷaŋëta këbi bulunda irexëm in? Adokiŋ! Wëno bëte Ayisërayel hi këme! ar andëwëra and Abëraxam, gër ekun ed Benëšame.

² Bër yata këbi elod gër ŷanar bën abi ŷaŋëta ex na. An nang ex na nde Oñëgw Omënëk od rek mëne alawënel Eli arendëra rendëra baxo end Bëyisërayel eŋ gër Kaxanu?

³ Are baxo rend: «Axwën, bangëb bandey baŋ yëlëtëra këni, bëlawënel bërey bën lawë kënebi. Wëno gabat bayik do këni šaland ene ðawë wëno bëte✧.» ⁴ Er yaka baŋo:

«Ay nang ex na nde bësošan owëli ocongoki lëkaya këmëni bër elod ani poxi ex na gër eðaš ed këni ŵacënd Bahal?»

⁵ Andamat gërëgako, afëni feni mar Bëyisërayel gë oyekax

✧ **10:18** 10.18 Calemoñëw 19.5 ✧ **10:20** 10.20 Esayi 65.5 ✧ **10:21** 10.21 Esayi 65.2 ✧ **11:3** 11.3 Aŋanar and bemun 19.18

orexëm ol. ⁶ Ax gi ex na ba ri këni ÿeÿ yataxën këbi. Kido ako hi bax, oyekax or Kaxanu ol ax gido na oyekax. ⁷ Ine këme re bëte? Er këni şaland Bëyisërayel in, ani cot ex na. Barikan bër yata këbi Kaxanu bën şotëk; bësëxen bën xemën këni ogaf ok. ⁸ Eno rek Oñëgw Omënëk ok[☆]:

«Kaxanu fëdëk onden ondebën oŋ,
bangës bandebën baŋ ax watënd na
banëf bandebën baŋ ax wëlënd na xali doru.»

⁹ Men rexën baxo Dafid:

«Ñambëran ind sëf këni inŋ
gilex amene gilex ebën
ed këbi sëra ebi kitixën Kaxanu.

¹⁰ Kulëlebi ecamëdan el eni nemëraxën
do dëngwënëlebi or laŋ[☆].»

¹¹ Awa aŵëka këme wëkand: Ba afokër nde fokër këni xali wëc këni or laŋ? Adokiŋ! Eŋo ax gi na gër aniyan! Barikan në end amena andebën eŋ, şotaxën këni apexa aŋ, benëŋ becëxe beŋ, ebi yakëraxixën Bësëwif bën.

¹² Awa angëmëne gë amena andebën aŋ betaxën këni bela bër benëŋ becëxe, angëmëne gë angwëcen andebën aŋ yeraxën këbi bela bën, awa nëmëc këni beta and këni şot Bësëwif apexa aŋ.

End apexa and benëŋ becëxe eŋ

¹³ Wën bër benëŋ becëxe bën këmun rend: Wëno ex parëxanda ir Yesu in gër wën benëŋ becëxe, do mbaŋ këme rafënalind andiyen andam aŋ. ¹⁴ Ebi yakëraxixën bër enëŋ endam bën do mëŋ këni fëxaxën mar, angëmëne awënd wëndëk, këme rixënënd andiyen aŋo. ¹⁵ Gayikwa angëmëne eŋaŵëta ed ñawëta këbi Kaxanu Bësëwif el, hixënëk angwëlëra and mëŋ do gë benëŋ becëxe aŋ, inëŵa kë hi and këbi bakan aŋ? Ax gi ex na nde ekani ed gër ecës kë hi?

¹⁶ Angëmëne bër xwën këbi Kaxanu elod gër ŷanar bën bëwënëk exëni, dek bër yata këbi gërëgako bën bëwënëk exëni bëte. Angëmëne atëx aŋ Kaxanu xwënëk gë odëmbët ak, awa gë odïni ak dek xwën ko. ¹⁷ Bulunda ir Isërayel in ex añarëka and rëd ko Kaxanu aŋ, do Bësëwif bën exëni odïni ok. Barikan asaŵ saw ko odïni odëmar. Do wëj ar ax gi ex na aşëwif an, enini end añarëka amapuÿ hi këy, do Kaxanu şosali ki gër añarëka andëdërëd. Gërëgako gë onomb ond kë yësëgund gër odëmbët od añarëka andëdërëd oŋ këy nëtënd. ¹⁸ Kërey dafënanand na wëj ar şosali ki aşosali fo Kaxanu an. Ga rafëna këy rafënanand, kërey kwëya na mëne enini fo hi këy, odëmbët ok lëbina ki.

¹⁹ Bamat are këy re: «Benini saŵ ko Kaxanu ŝosalixën ke.»
²⁰ Dal ex! Barikan Kaxanu asaŵ saŵ këbi bër ex benini bën në end onëpëgënan odebën. Do wěj ga xwëta këyo bayixën këy gër ed ŝosali këni. Awa yëdalo Kaxanu, kërey dafënara na. ²¹ Angëmëne Kaxanu asaŵ saŵ ko odini od añarëka andëdërëd ok, asaŵ ki asaŵ wěj bëte. ²² Nangël mëne Kaxanu anënga nënga ko, bëte axeŷ xeŷ ko: axeŷ xeŷ ko gër bër wëndërak, do anënga nënga ko gër ndey angëmëne alëkaya lëkaya këy onënga orexëm ol. Awa angëmëne ax gi ex na mondako, wěj bëte saŵ ki saŵ. ²³ Angëmëne Bëšëwif bën ani bo ex na ga këbi ñëpëgënan, Kaxanu ašot šot ko panga ind ebi cosalixën gašëxe in. ²⁴ Do angëmëne wěj ar hi bax enini end añarëka amapuŷ an Kaxanu saŵëgu ki do ŝosali ki gër andëdërëd xarak ay gi ex na enini end añarëka andëdërëd, nangël mëne mbaŋ këŋo sax ebakali ed odini od saŵ baxo el.

²⁵ Bëmaŷe, gayikwa axe ñandi ex na en nem end ŝonayak eŋo, këdi kën yëla mbaŋ reni kën. Gër bulunda ir Isërayel, mar axem këni xemënëk ogaf ok do mondako kë bayi xali eni pedër dek bër yata këbi gër benëng becëxe beŋ. ²⁶ Amëd aŋo fo këni fex dek Isërayel in; eŋo ŷëgw këni:

«Afexën an gër Siyoŋ ko xaniw.

Bamena band bërändëwëra and Yakob baŋ ko rexët.

²⁷ Mondako kë hi eter ed këme ri gë bën el and këmëni seban beñëŋëanax bendebën aŋ*»

²⁸ Eyo paŋ gë Atëfëtan aŋ, Bëšëwif bën ahi hi këni bërangoŷëra and gë Kaxanu, në endewën. Barikan paŋ gë eyata el, Kaxanu añan ñan këbi në end bëxarëk bërebën eŋ. ²⁹ Gayikwa Kaxanu axo kanand na er ko yëlënd in bëte oyekax ol do gë etana edexëm el ax nëngwëtand na. ³⁰ Enimin, ang bano wëšënenëd Kaxanu wën benëng becëxe akarëk ak, Bëšëwif bën aŷëšen këno wëšën bëte. Do barikan gërëgako, wën ašot šot kën axaŷënan ir Kaxanu in, në end emëš Bëšëwif. ³¹ Bëte andamat ex, gërëgako aŷëšen këno wëšënenëd Kaxanu, eŋo kaŷënanaxën Kaxanu endewën eŋ. ³² Gayikwa Kaxanu dëŋ seb babi benëng bend bela beŋ eno mëšënenëd, ebi masinaxën axaŷënan irexëm in.

³³ Ata Kaxanu bon raf ko, orenik orexëm ol, banjëlän bandexëm baŋ mbaŋ siwëk! Er faŷ ko gër emëkw edexëm in, ang ko rind beŷ ak, ala ax nangënd na. ³⁴ Enimin, ala ax gi ex na ar kë nangënd ojëlan od Axwën ok, ala ax gi ex na ar hik afelëra arexëm. ³⁵ Ala ax gi ex na ar yël këŋo ŷëŷ Kaxanu, do Mëŋ exo cena eŋo mašën. ³⁶ Beŷ bën dek gër

ndexëm xaniwëk paß gë mën̄ hik. Enjaran eñ mën̄ xwënëk din ir din. Amen!

12

End aniyān angašax eñ

¹ Awa bēmaŷe axara xara kēmun, gayikako Kaxanu axaŷēnan xaŷēnan kēŋo endewēn eñ, kemēnayin eno yēl beman bendewēn bēñ ang šadaxa ibēngw, iwēnëk, ir ko ñan fo. Mondako ex cale ind ang ŷapëk iñ. ² Kēren dīyand na gēr ngwēn ro ang kēni liyand bēr aŋo kwēta ex na Kērisēt ak. Barikan tebino Kaxanu exo nēngwēt onden ondwēn oñ, eñun pēnixēnēnd er ŷandi kēŋo en dind in: enjekax eñ, gë er ñan ko in do gë er šenene in.

³ Paß gë oyekax or yēl ke Kaxanu ol kēmun felaxēnēnd ala kala ang hi kēn ak, dindēlexo gë oxor or ekwēta ed yēl kēŋo Kaxanu el, kēren dafēnarand na. ⁴ Enimin, biyi eman emat fo šot kēne. Barikan gēr eman eño owal odanjēm barëk do wal ir ex yo gë andiyen andexëm ex. ⁵ Awa biyi ado ga ŷēmb kēne, eman emat hi kēne gēr Kērisēt do ašosar šosar kēne ang owal fo andebi rebi añ. ⁶ Ala kala gë anjēla pit hi ko, ang yēl kēŋo Kaxanu ak paß gë oyekax orexëm ol. Angēmēne ang hi kēne ak ala yēl kēŋo na epemēra ed eyeyan ed Kaxanu el, pemindēlexo gë ekwēta, ang rek eyeyan elo ak. ⁷ Angēmēne eño yēl andiyen and edēcara ed bela añ, kemēnalexo ebi dēcarand. Angēmēne osēyali ex, tēyalindēlebi bela bēn. ⁸ Ar yēl kēŋo ekemēn ed bela an, kemēnalexo ebi kemēnēnd. Ar gë anjēla and ebi yēlērānd an, kemēnalexo ebi yēlērānd bela bēn gë obal osēm. Ar yēl kēŋo edēngweli ed bela el, dēngwelindēlebi šenene. Ar yēl kēŋo axaŷēnan an, dēcarayindēlebi bela bēn gë onēnga fo.

⁹ Añana andewēn añ gilex añana and dāl. Cusin eñēñēnax eñ, do dēkaleñun enjekax eñ. ¹⁰ End añana and gēr aminēmēra and gēr Yesu eñ cēñ, dēkērindēn gë oŷēkw onēngax fo andewēn rewēn añ. Ala kala dēngwindēlexo gēr epēb ed bošandaŷ. ¹¹ Kemēnayindēn gë obal osēm, kēreñun kwēlarēnd na. Caleyindēn gë onden onjekax, do diyenindēno Axwēn an ang okadēp fo. ¹² Nēngandērayindēleñun end er kēn yarēnd eñ. Buñayindēn sam en torond do caleyindēn din. ¹³ Dēcarayindēnēbi okēreceñ ocandax ok. Mēlayayindēnēbi aye bēliyer bēn.

¹⁴ Calenindēnēbi bēr kēñun rixērānd bēn, karanindēnēbi benjekax, kērenēbi karend na. ¹⁵ Nēngandērayindēleñun andamat gë bēr kēbi nēngandērānd bēn, tesindēn gë bēr kē sesēnd bēn. ¹⁶ Wēlērindēn andewēn rewēn añ.

Ñandiyindëleŋun en di bebër bak bën, këren yeland na wën bësëm hi kën. Këren yeland na bête mène wën fo ex bër nangërak bën.

¹⁷ Ala këreno maşënënd na eñëŋëanax end rin këŋun eŋ. Kemënayin en dind enjekax end këni ñan bela dek eŋ.

¹⁸ Angëmëne awënd wëndëk, diyindën gë oxor orewën ol en cotaxën angwëlëra and gë bela dek aŋ. ¹⁹ Wën bëmaÿe bënd ke balënd mbaŋ bëŋo këren kitindën na gë andewën beÿ bën. Barikan tebënino Kaxanu oxoÿ ol, gayikwa aÿëgw ÿëgw këni:

«Wëno ki wăşan!

Wëno kē wăşënd eñëŋëanax end këni rind eŋ, re ko Axwën an[☆].»

²⁰ Bête are re ko: «Angëmëne ar xoÿër këŋun an xor këŋo enjo eŋ, yëlëlo er ko yamb in. Angëmëne men sel këŋo, yëlëlo exo ceb. Angëmëne mondako këy rind ata këŋo hi nangëde oyen or gë xodux xob këy gër gaf irexëm[☆].»

²¹ Bëñal eñëŋëanax eŋ gë enjekax eŋ, bari kërëxi bëña na ecëñëxët eñëŋëanax eŋ.

13

End epëb ed bëlëngw eŋ

¹ Ala kala pëbindëlebi bëlëngw bën gayik alëngw ar ex yo Kaxanu yël këŋo olëngw ol. Bëlëngw bër hik yo, Kaxanu këbi yëlënd owun ol. ² Gayikako mënŋ rëpënëk owun ol, ar këŋo xeyënd olëngw an anëka këŋo wëşënënd Kaxanu. Bër kē ñëpënd eŋo bën awa Kaxanu anëp këbi nöp. ³ Enimin, angëmëne enjekax këy rind, bemun beŋ ani gi ex na monjëda. Barikan angëmëne eñëŋëanax këy rind, yëdalëbi. Ba kërëyo yëdand na alëngw an nde ÿandi ki? Awa diyind enjekax eŋ ata ko ñan endey eŋ ⁴ gayik mënŋ ariyenin and Kaxanu hi ko ey dixënënd enjekax eŋ. Bari angëmëne eñëŋëanax eŋ këy rind, yëdalo alëngw an gayik ax gi ex na mama fo şot ko ojaŵ od exi kadac gë ayambën in. Enimin, Kaxanu fana këŋo exo gi ariyenin ar Kaxanu gër ekadac ed ar kē rind eñëŋëanax yo. ⁵ Mënŋ ex, aÿap ÿapëk eyëbi pëb bëlëngw bën, xarak ax gi ex na këdi ki xoÿën Kaxanu fo, barikan ga nang këy mondako ÿapëk ey dind.

⁶ Gayikako bëriyenin bër gofërëne bën, Kaxanu këno riyeninënd mënŋ kën wëdaxënënd şagale in. ⁷ Awa maşino ala kala er ÿapëk eno maş in: međenino şagale in ar ÿapëk exo kana an; ar ÿapëk eno cos ÿey an, cosino; ar ÿapëk eno yëda an, yëdayino; ar ÿapëk eno pëb an, pëbino.

End ebalër eŋ

⁸ Ala këren bayir na ƷeƷ ang ax gi ex na ebalër ed andewën rewën el. Ar Ʒian kënjo ašandaƷ an anëka Ʒata ko er rek acariya in. ⁹ Enimin, Ʒapela Ʒaŋo: «Ax gi ex na mondi orekar ol, ax gi ex na monaƷ, ax gi ex na mondeka, ax gi ex na moƷandi er xwën ko ašandax in» do gë Ʒek Ʒand bayik Ʒaŋ, gër eyeyan elo Ʒarëk: «Balindëlexi end ašandax eŋ ang ki Ʒalënd end gaf irey ak.» ¹⁰ Ar kënjo Ʒalënd end ašandaƷ eŋ aŋo menan na: aŋana aŋ kë Ʒatand er rek acariya in.

End omakaw ond Kërisët eŋ

¹¹ Balëkënaliyindën nëmëc Ʒakey Ʒaŋo gayikako anang nang kën bebër këne liyande gë okey oko Ʒën: anëka Ʒatëguk apëxëd and en nëngëta gër akwëƷ aŋ. Elod ga xwëta kënëŋone Kërisët, gërëgako xurik ex taxëgu akey and kë Ʒata apexa andebi aŋ. ¹² Anëka wëƷëk mbaŋ, gogo kë xey. Awa tebëne Ʒetëmbak Ʒend këne rinde gër ecamëƷan Ʒeŋ, do cuƷane ang acud fo oƷënga or emer or angoben oŋ. ¹³ Diyandëne ŷenene, gë end këne ŷonënde këm. KwëƷëtane ekureliran el, gë oŷëb ol, gë aŷëk alakirand fo in, gë eƷac eŋ, gë batakëra Ʒaŋ, do gë oyakëraxi ol. ¹⁴ Matino Axwën Yesu Kërisët do dïn këren teb na eŋun Ʒëngwëna oƷandi od eman ok këdi kën wata Ʒend kënjo eman nënganënëd Ʒeŋ.

14*End enëpër eŋ*

¹ Mëlayayindëno aye ar sitarak gër ekwëta an, gë ecampëre këm. ² Gako ang hi kën ako, ar xemëk gër ekwëta an afëni fëni kënjo mëne mëŋ axor ko xor exo yamb ƷeƷ Ʒek. Barikan ar sitarak an, Ʒebëlëg Ʒër wicëgu këni në andëƷa fo ko xor exo yamb, ax gi ex na ƷeƷ Ʒek. ³ Ar kë yambënd ƷeƷ Ʒek an, kërëŋo cus na ar bayik ax yambënd na an. Do ar ax yambënd na an kërëŋo nëp na ar kë yambënd ƷeƷ Ʒek an gayik Kaxanu Ʒën tak Ʒëxi wëlaya këbi. ⁴ WëƷ noƷo wa hi këy mëŋ këyo nëpaxënëd ariyenin ir ala an? Xwëŷa ko gër andiyen ba wëc ko, Axwën arexëm an nangëk. Do axwëŷa wa ko xwëŷa gayik Axwën an axor ko xor eŋo kwëŷan.

⁵ Ang hi kën ako, abat exo yëland akey exëna and xucak ex këbën, ajo exo yëland Ʒek gwër fo xëbënëk, ala kala paƷëlexo gër emëkw edexëm ang ko yëland ak! ⁶ Ar kënjo xëbënanënëd nëmëc Ʒakey Ʒandëmar an, eŋo pëbaxën Axwën an ko rixënëd mondako. Ar kë yambënd ƷeƷ Ʒek

an, në end Axwën ko yambaxënënd gayik ašëkwa këŋo šëkwand Kaxanu. Ar bayik ax yambënd na an, në end Axwën bayik axo yambëxënënd na gayik mëŋ bëte ašëkwa këŋo šëkwand Kaxanu. ⁷ Enimin, gabatak ax dıyand na në end gaf irexëm fo. Bëte gabatak ax cësënd na në end gaf irexëm fo. ⁸ Angëmëne aliya këne liyande, në end Axwën këne liyande do angëmëne ašës këne šësënde në end Axwën këne šësënde. Awa këne liyande ba këne šësënde, mëŋ xwën këbo. ⁹ Angëmëne Kërisët ašës šës baxo do xani ko gër ecës, exo gixën Axwën ar bësësëk do bëbëngw rixën ko mondako. ¹⁰ Mëŋ ex wëj ine këyo nëpaxënënd imaŋe indey iŋ? Wëj ine cëŋ këyo šusaxënënd imaŋe indey iŋ? Enimin akey amat, biyi dek ayaka këne yakaye gër kiti ind Kaxanu ebo kitixën. ¹¹ Ga yëgw këni:

«Wëno Axwën aniyan an rek,
bela bën dek afoxi këni foxi gër lëngw iram
do ala kala gë eyeyan ed enëng endexëm el,
ko yana eŋo duwand Kaxanu*!»

¹² Mondako këne yakaye abat abat gër lëngw ir Kaxanu ene deyaxëne ba mondake bane liyande.

End edënan ed eñëŋëna x abinëx eŋ

¹³ Awa kërene kitirënde na andebi rebi aŋ. Barikan calayindën en kwëyëta edi ed er këŋo lënan eñëŋëna x imaŋe indewën iŋ, do exo dıf. ¹⁴ Wëno aye nang këme do fëni ke ga bar këmi gë Axwën Yesu, mëne eyamb eyamb ebuyaraxik ax gi ex na. Barikan angëmëne ala exëna ar kë yëland er hi bax exo yamb in ebuyaraxik ex, awa ebuyaraxik ex gër ndexëm, kërexo yambëd na. ¹⁵ Angëmëne në end eyamb yamb këyëŋo šëndënënd imaŋe indey iŋ, awa ayo masinënd na mëne abal ki balënd endexëm eŋ. Këreyëŋo nemin na imaŋe indey iŋ në end er këy yambënd, xarak Kërisët në endexëm šës ko bëte. ¹⁶ Awa angëmëne bošandax arena kënun rena, këren yambënd na eyamb yamb ed kën yëland wën ejekax ex. ¹⁷ Enimin owun or Kaxanu ol ex, end or šenene ex, gë end obetak ex, do gë end onënga paß gë Angoc Amënëk aŋ, ax gi ex na end eyamb yamb, ba ešëb-ceb. ¹⁸ Gayikwa ar këŋo sëfënd mondako Kërisët ang xadëp fo an, Kaxanu anëŋan këŋo nënganënd endexëm eŋ do bëte bela bën anëŋan këbi nënganënd endexëm eŋ.

¹⁹ Awa calandëne ene diye er këbo wëlanëgu aketëxeta in do gë er këbo xemën gër ekwëta ed Kaxanu andebi rebi in. ²⁰ Wëj kërey nëxen na andiyen and Kaxanu aŋ në end

eyamb yamb. Dal ex mëne eyamb yamb ir ex yo emënëk ex, bari ax ye ex na edënan ed ala eñëjënax el në end eyamb yamb el. ²¹ Aye yek ekwëjëta ed dek er këjjo lënan eñëjënax imaÿe indey in, hik ÿas, hik ngoy do gë dek bebër bayik bën. ²² Ekwëta ed šot këy gër emëkw edey el, bayilexi wëj fo gër lëngw ir Kaxanu. Nëngandërayindëlejo ar bayik ax nëpayand na mëj dëj an gër bebër ko sanand exo yamb bën. ²³ Barikan ar këjjo ñëpëgënanënd an, anëp nëp këno gayik er ko rind in ax gi ex er gër ekwëta. Xarak dek er bayik ax gi ex na er gë ekwëta in, eñëjënax ex.

15

End aminëmëra and gër Kërisët eñ

¹ Bëmaÿe, biyi bër xem këne gër ekwëta bën, aÿap ÿapëk enëbe bujanënde bëmaÿe bënd sitarak bëj, kërene calande na er këbo nënganënd biyi fo in. ² Ang hi këne ak, ala kala calayindëlexo exo dind er këjjo nëngan ašandaŵ in, er yek do kë xemënënd gër ekwëta in. ³ Enimin, Kërisët abaxo šala na exo di er këjjo nënganënd mëj fo in. Ax gi ex na nde endexëm eñ aÿëgw ÿëgw këni:

«Ocir od bër baxi širënd ok,
wëno bane širënd*?»

⁴ Gayikwa dek er ÿëgw këni gër akarëk in, biyi këbo sëyalind, ene cotaxëne er këne yarënde in, gë ekemëna do gë ekapina ed këbo yëlënd Oñëgw Omënëk el. ⁵ Kaxanu, mëj ar këjun rëcand en kemaxën do en kapinaxën an, këjun yëlënd angwëlëra añ andewën rewën ang këjjo ÿapanënd Yesu Kërisët ak. ⁶ Ata mondako këjun xet wën dek do eno cëkwënd gë oniŵ obat Kaxanu, Sëm ir Yesu Kërisët, Axwën arebi an!

End Atëfëtan añ gër benëng dek eñ

⁷ Awa mëlayarin wën bëte ang wëlëya këjun Kërisët ak në end enjaran end Kaxanu na. ⁸ Ga re këme Kërisët yow bax hi ko ariyenin ar Bëšëwif do ñata ko bebër beya babi Kaxanu bëxarëk bërebën bën ex watixën dal ir Kaxanu in. ⁹ Bëte ayow yow baxo në end bër ax gi ex na Bëšëwif eno duwaxën Kaxanu në end axaÿënan irexëm ang rek Oñëgw Omënëk ak:

«Mëj ex, ašëkw këmi ÿana mi cëkwënd gër Amara and bër
ax gi ex na Bëšëwif

do ayas këme yas oŵac orey ol*.»

¹⁰ Are re rek bëte:

«Wën bër ax gi ex na Bëšëwif bën,

nëngandërayindëlenun gë bër ex bulunda ir Kaxanu bën!»

¹¹ Do bête:

«Cëkwindëno Axwën an wën dek bër ax gi ex na Bëšëwif bën!

Benëng bend bela bej dek cëkwindëleno*.»

¹² Aÿëgw ÿëgw ko bête alawënel Esayi:

«Arandëwëra and Isayi an kë šanayaw

Axani ko xani ebi kadac bër benëng becëxe,

Do bër benëng becëxe bën,

ayar këni ÿana eni yarënd endexëm eñ*.»

¹³ Awa Kaxanu, mëñ ar këno yarënd an, yëlëlenun onënga ol gë obetak or ex yo ga xwëta këno ako. Do ang kën yarënd ak bašërël ex gë panga ind Angoc Amënek in!

End andiyen and Pol eñ

¹⁴ Endewën eñ cëñ bëmaÿe, mo pëni fëni ke mëne gër owëkw orewën oyekax, gë orenik lëbëk do mëne axor kën xor en pelërend andewën rewën añ. ¹⁵ Barikan gër bend mar, ayëxw yëxw këme de mun nëgwënëli mun kwitanaxën bend nang kën anang dëñ. Mondako ÿëgwënëli këmun gayik wëno Kaxanu yata ke gë oyekax orexëm ol

¹⁶ me gi ariyenin ar Yesu Kërisët gër bër ax gi ex na Bëšëwif. Axemëna xemëna këme de gër andiyen año, gër epemëra ed Atëfëtan and Kaxanu. Mondako këni yëlayaxën gër ndexëm bër ax gi ex na Bëšëwif bën ang šadaxa ir këno nëngan, šadaxa ir ko wënën Angoc Amënek fo. ¹⁷ Awa ga bar këmi gë Yesu Kërisët këme xoraxënënd me cëkwaya në end andiyen and këmo rinënd Kaxanu na. ¹⁸ Kërisët kë riyenind paß gë wëno eni maxën end Kaxanu eñ bela bër ax gi ex na Bëšëwif bën, ÿoweÿ ame yëxw na me deya mëne wëno rik gë andam. Ata gë eyeyan ed bamëni felënd el do gë er bame rind in riyeni ko ¹⁹ gë panga ind Angoc Amënek in, mëñ bax wësinayaxënënd becarax do gë bërëcaxik. Ga ÿanaw këme gër Yerusalem xali hatëgu këme gër ebar ed Iliri, asëfëtan sëfëtandaeraw këmëni bela bën Atëfëtan and Kërisët añ. ²⁰ Mbañ xemëna këme enangën ed Atëfëtan el gër ed bayik elod ani wël bana end Kërisët. Mondako riyeni këme këdi këme bëteli edëda ed ala ašëxe. ²¹ Mondako rek Oñëgw Omënek ok:

«Awël këni wël bër anëbi tëfëtan bana bën, Afëni këbi fëni bër elod ani wël bana endexëm bën*.»

²² Në end andiyen año bayik ame korëli ex na bakëlëbëd bandanjëm mun nëngali. ²³ Barikan gërëgako, në er këme riyeni ax bo ex na gër owar oño, do bëniy rik elod ga ÿandi ke xali me yeli gër ndewën. ²⁴ And këme yend ond gër

* **15:11** 15.11 Calemoñëw 117.1 * **15:12** 15.12 Esayi 11.1, 10 * **15:21** 15.21 Esayi 52.15

ebar ed Esëpañ aŋ, yëla këme awatër këne watëre me kucaxënëx. And këbo xeyëra bakey do exe nëngandëra tëkër na gër ndewën aŋ, ata laŋëtax done.

²⁵ Barikan gërëgako në eye me gër Yerusalem, okëreceŋ od fën ok këmëni wëlanënd yëy. ²⁶ Enimin, bëmaÿe bënd gër bamara band gër owar or Masedëwan do gë Akayi bëŋ barëndërëk kodî enëbi dëcaxën bëwënëk bër xaÿënëk gër Amara and Yerusalem bën. ²⁷ Moñandi yandi babi eni di eŋo, do aÿap yapëk enëbi dëca mondako. Gayikwa angëmëne bër ax gi ex na Bëšëwif bën ašot šot këni apexa aŋ, aÿap yapëk enëbi dëcarand Bëšëwif bën gë napul ir gër ngwën ro ir šot këni in. ²⁸ Wëno and këmëni fëxwën olawën olo aŋ, ašapali këme šapali gër ndewën and këme xani ond gër ebar ed Esëpañ aŋ. ²⁹ Anang nang këme mëne and këme yeli ene watëre aŋ, oyekax osëm or Kërisët këmun wëlanëli.

³⁰ Barikan axara xara këmun, bëmaÿe, gë Axwën Yesu Kërisët do gë aŋana and Angoc Amënëk aŋ, kemënayin en calend ang bër okaxër fo, do karanindëne oyekax ol gër Kaxanu. ³¹ Karayindëno exe dacët gër otaxan od Bëšëwif bër ax ma ex na end Kërisët gër ebar ed Yude bën këdi këne sëra. Karanine ene kaca šenene fo okëreceŋ od gër Yerusalem ok, do eni kana gë onënga fo andiyen and oyël or këmëni wëlanënd aŋ. ³² And kë hi mondako aŋ fo këme xor me yeli gër ndewën gë onënga fo, angëmëne aŋa ŵa ko Kaxanu me teyëtaxëd bakey. ³³ Awa Kaxanu yëlëleŋun obetak orexëm ol wën dek! Amen!

16

Ecëmar el

¹ Anëka këmo lawënëliind gër ndewën Febe, imaÿe indebi ind ex jakër isoxari gër Amara and gër Saŋëkere in. ² Mëlayayino šenene në end Axwën ang kënebi wëlayand bëwënëk ak. Giyin bëwelëk bër eno dëcara gër er këŋo bal yo gayik mëŋ mbaŋ këbi rëcarand bëmaÿe bëndanjëm, ado wëno dëŋ mbaŋ ke rëcarand.

³ Cëmayinëbi Përisëka gë icën indexëm in Akilas, bër bar këmi andiyen and Yesu Kërisët bën. ⁴ Bën ex bër fece këbi ecës eni pexënaŋen aniyen andam bën. Dek bamara band bër benëŋ becëxe baŋ këbi šëkwand, ax gi ex na wëno fo. ⁵ Cëmayinëbi bëte bër gër Amara and gër iciw ind Akilas gë Përisëka bën. Cëmayino lawo iram Epayinetos, ar pëlöt gër yomb iram an, ar hik eðaŋ eñanar ed xana ko Kërisët gër ebar ed Asi el. ⁶ Cëmayino Mari, mëŋ mbaŋ riyenin këŋun. ⁷ Cëmayinëbi bëram bën, bër fëra banëbo në erebat

bën: Andëronikos do gë Yuniyas. Bën mbañ wëli këni gër oparëxanda gër andiyen and Axwën, do bën lëngwëtëk gë wëno gër oxërecej. ⁸ Cëmayino Ampëliyatos, ar ke balënd mbañ ga bar këmi gër Axwën an. ⁹ Cëmayino Irëbeñ, ar bar këmi gër andiyen and Kërisët an. Cëmayino bëte Esëtakis, lawo ir ke balënd mbañ in. ¹⁰ Cëmayino Apeles, gër aniyen andexëm şanayak mëne and xwëta këno dëñ ex Kërisët. Cëmayinëbi bër gër ekun ed Arisëtobul bën. ¹¹ Cëmayino Erodiyon, aram an. Cëmayinëbi bërëwëk end Axwën gër ekun ed Narësis bën. ¹² Cëmayinëbi Tërifena gë Tërifosa, bëmaÿe bëtoxari bëndam bënd riyenin këno mbañ Axwën bëñ. Cëmayino Perësid, imaÿe itoxari ind ex pëlot gër yomb iram in, mëñ bëte mbañ xemëna ko gër andiyen and Axwën. ¹³ Cëmayinëbi Rufos, ar yata këno Axwën an, do gë nëm irexëm ir wëlaya baxe wëno ang itox indexëm ak. ¹⁴ Cëmayinëbi Aseñëkëritos, gë Fëlegon, gë Erëmes, gë Patërobas, gë Erëman, do gë bëmaÿe bënd hi këni në er ebat bëñ. ¹⁵ Cëmayinëbi Filologos, gë Yuliya, gë Nereya, gë iminëm itoxari indexëm in, gë Olumëpas, do gë dek bëmaÿe bënd exëni Amara amat bëñ. ¹⁶ Awa cëmarin andewën rewën añ, do en megarëra ang bëmaÿe bënd acël amat fo gayik okërecej hi kën. Bamara band Kërisët bañ dek këñun şëmand.

Bapela bapelatar bañ

¹⁷ Bëmaÿe axara xara këmun, titinalindënëbi bëxapëndër bën, gë bër kë lënanënd eñëñenax bën, do gë bër kë şëmbëtënd er kënun sëyalind bën, kwëÿëtainëbi. ¹⁸ Gayikwa bërako rako bën okadëp od bacël bandebën fo hi këni, ani gi ex na okadëp od Kërisët, Axwën arebi an. Barikan gë oyeyan onëngax oñ kënebi yifand bër gë onden ond şenene bën. ¹⁹ Barikan wën, bela dek nangërak mëne mbañ këno baxëtënënd Axwën an. Ata wëno dek ke nënganënd endewën eñ. Barikan ÿandi ÿandi ke en gi gë orenik or en tëfaxënënd benjekax bëñ, do en kwëÿëtaxënënd dek beñëñenax bëñ. ²⁰ Nangin mëne Kaxanu, mëñ ar kë yëlënd obetak an, gogo këno lat Sindan dila gër osapar orewën. Yesu Kërisët, Axwën arebi an, yëlëleñun oyekax orexëm ol!

²¹ Timote, ar bar këmi andiyen and Kërisët an këñun şëmand. Aşëma kënun şëmand bëte bëram bën: Lusiyos, gë Yason, do gë Sosipater. ²² Wëno Terëtiyos, aÿëgw an këñun, şëmand wën bër bar këne gër Axwën bën. ²³⁻²⁴ Aşëma këñun şëmand Gayiyos, axwën iciw ind gër ed hi këme an, do gë bër gër Amara and gër ndebën bën.

Ašëma këjun šëmand bëte Erasët, aŵëxëta ar kodí ir angol an, do gë imaýe ind këno ŵacënd Karëtos inç.

Cale ipelatar inç

²⁵ Duwanëçone Kaxanu, mëç ar xorëk eçun kemën an, ang këme femërand Atëfëtan and Yesu Kërisët ak, ang ex enang ecarax end šon baxo Kaxanu elod ga ýanak aniyan ak. ²⁶ Barikan gërëgako, ecarax eço šanayak paß gë Oñëgw od bëlaŵënel ok, ang babi felënd Kaxanu ak, mëç ar hik din aç, enëbi nangëndëra bëla bën. Mondako ri ko eno kwëtaxën, do eno tëfaxën benëng bëç çek. ²⁷ Awa Kaxanu, mëç ar ex gabat ar gë orenik an, kwënëlexo din ir din ençaran eç paß gë er ri ko Yesu Kërisët in! Amen!

Kayëta iŷanar ir Bëkorejët in Lilaya in

Akayëta aŷo ex aŷanar and ŷëgwën babi Pol Okëreceŷ od gër Amara and Korejët aŷ. Mëŷ ebax aŷanar ar nangëndëra babi Atëfëtan and Yesu Kërisët aŷ. Okëreceŷ oko axucarëra babi xucarërand gër Amara andefën xali fitarëra këni bëmëxwër bëmëxwër. Bërëmar ari bani rind orekar ol xali abat ŷëraya këŷo asoxari ar sëm an. Bëte aŷacër bani wacërënd gër kiti iŷ gër bër ax gi ex na okëreceŷ. Pol ayaka yaka babi bëte ga wëkara bano: end eŷër ed okëreceŷ eŷ, gë end olaŷ eŷ, gë end ecemar ed Axwën eŷ, gë end banjëla band Angoc Amënëk eŷ, do gë end ekani ed gër ecës eŷ. Akayëta aŷo kë sëyalind mondake ŷapëk eni dind bërëwëk end Yesu Kërisët bën gë bamërëwëra band fitarëk kë gë eyeyan ed Kaxanu ban. Er ex gër akayëta in:

Ecëmar el do gë cale ind ecëkwa iŷ: 1.1-9.

End egi ed arabat në end Yesu Kërisët eŷ: 1.10-2.16.

End ekwëta ed osëyali or oparëxanda eŷ: 3.1-4.21.

End ola or ŷapëk gër Amara eŷ: 5.1-7.40.

End ŷas er oyel or ŷaŷ kënebi gër olaŷ eŷ: 8.1-11.1.

End ang ŷapëk cale ind Amara eŷ: 11.2-14.40.

End er wacayak ekani ed gër ecës eŷ: 15.1-58.

Bebër fëna baxo Pol bën: 16.1-12.

Bapela bepelatar ban: 16.13-24.

Ecëmar el

¹ Wëno Pol, ar yata këŷo Kaxanu ga ŷandi këŷo me gi parëxanda ir Yesu Kërisët an do gë abaŷe Sosëten, ² këŷun ŷëgwënëlinde wën Amara and Kaxanu and gër Korejët aŷ. Yesu Kërisët yata këŷun do wac këŷun en gi bulunda iwënek irexëm, wën bër kë xëland oŷac orexëm bën ang biyi ak do gë dek bër këŷo ŷalend gër ed ex yo ar ex Axwën arebën, do arebi an. ³ Awa Faba Kaxanu do gë Yesu Kërisët, Axwën arebi an, yëlëlenun oyekax ol do gë obetak ol!

End benjekax bend gër Yesu Kërisët eŷ

⁴ Aŷëkwa këmo ŷëkwand Kaxanu nand ex yo end oyekax or yël këŷun paŷ gë ebar ed bar këmi gë Yesu Kërisët el. ⁵ Gayikwa ga bar kën gë mëŷ ŷotaxën kën enjekax end ex yo, eyeyan ed ex yo, do gë onangëran or ex yo, ⁶ gayikako osede or Kërisët ol aŷanaya ŷanayak gër ola orewën. ⁷ Awa gërëgako, gër banjëla band ko yëlënd Kaxanu në end

oyekax orexëm na, gamatak an can ex na and këno šênind exo canayaw Yesu Kërisët, Axwën arebi aņ. ⁸ Mëj këjün xemën bëte xali gër eņata en gixën gë end kënun nëp këm yatir ko bakaw Yesu Kërisët, Axwën arebi an. ⁹ Kaxanu ar mokwëta hi ko, mëj ex ar wac këjün gër ebaÿer ed në end Asëñiŵ Yesu Kërisët, Axwën arebi el.

End bakucara band gër Amara eņ

¹⁰ Bëmaÿe, axara xara këmun gër oŵac or Yesu Kërisët, Axwën arebi an, wëlëringën. Cotin anjëlan amat, onden omat, oñandi obat, do këreņun kucarërand na gër amara andewën. ¹¹ Bëmaÿe, yama bër ekun ed Këlowe bën ga felati këne nde mëne batakëra exëna mërëxand irewën. ¹² Awël wël këme mëne ala kala mondako ko yeyanënd: «Wëno ar Pol hi këme!» Ajo exo de: «Wëno ar Apolos hi këme!» Ajo bëte: «Wëno ar Kefas hi këme!» Ajo bëte: «Wëno cëj ar enga end Kërisët hi këme!» ¹³ Kërisët nde šapërek mondako? Pol nde fika bano në endewën? Gër oŵac or Pol nde buyi kënun? ¹⁴ Ašëkwa këmo šëkwand Kaxanu gayik ang hi kën ak, gabatak amo buyi ex na, ang ax gi ex na Kërisëpos do gë Gayiyos. ¹⁵ Ata ala ax kor na exo de mëne gër oŵac oram buyi kënun. ¹⁶ Iyo abuyi buyi këmeni bëte bër ekun ed Sëtefanas bën, gër ga ex yo, ame nang ex na ba ala ašëxe buyi këmo na. ¹⁷ Kërisët lawëneģu ke me pemërand Atëfëtan aņ gër bela. Xarak ax gi ex na me yeyanënd gë orenik or bela, ax gi ex na mëni buyind, këdi kë yep ecës ed šës ko Kërisët gër kërëwa el.

End panga do gë orenik or Kaxanu eņ

¹⁸ Enimin, epemëra ed ecës ed Kërisët gër kërëwa el, ofëñirëx ex gër bër nambërak. Barikan, gër biyi bër fex këne, panga ind Kaxanu ex. ¹⁹ Gayikwa Oñëgw Omënek ok rek:

«Alaŵ këme lawë orenik or bërenik ol, Awëlëbël këme wëlëbël onden ond bër nangërak oņ*»

²⁰ Feye exo arenik an? Feye exo ašalen an? Feye exo ar kë šampërend bend gër ngwën ro an? Ax gi ex na nde Kaxanu wëlëbëlëk orenik or bër gër ngwën ro ol xali hik ofëñirëx? ²¹ Enimin, gayikako bërenik bër gër ngwën ro bën gë orenik orebën ol ano nang ex na Kaxanu, ata gë ofëñirëx or epemëra el ŷapan këņo Kaxanu ebi pexënënd bër wac bën. ²² Gayikwa Bëšëwif bën kë wëkand becarax do bër benëng becëxe bën këni šaland orenik ol. ²³ Xarak biyi, end Kërisët ir fika bano eņ këmi femërand, ata endey eņo këni fokërend Bëšëwif bën, bëte eņo ofëñirëx ex gër bër ax gi ex na Bëšëwif. ²⁴ Barikan gër bër wacëģu

këbi Kaxanu, hi këni Bëšëwif, hi këni bër benëng becëxe, Kërisët ijo, panga do orenik or Kaxanu exo. ²⁵ Gayikwa ofëni-rëx or Kaxanu ol renik nëmëc orenik or bela ol, do ositara or Kaxanu ol nëmëcak ojaŵ od bela ok.

²⁶ Bëmaÿe, yëlarayin nobën hi kën, wën bër wac këjun Kaxanu bën: bërenik ax gi ex na gër owat or bela, bangwëlik ax gi ex na, bër gapak bën ani nëmëb ex na mërëxand irewën. ²⁷ Barikan Kaxanu wa sanak bebër fëni-rëxik gër ngwën ro bën ebi bëlandëraxën bërenik bën. Bëte mëj yata këbi bër sitarak gër ngwën ro bën ebi cëfënanaxën bër gë ojaŵ bën. ²⁸ Kaxanu sanak bëte bebër bak gër ngwën ro bën, bebër yaf këni bela bën, bebër ÿoweÿ ax gi ex na bën, exo yepëanaxën bebër fëb këni bën. ²⁹ Mëj ex, ala ax kor na exo dafëna gër lëngw ir Kaxanu. ³⁰ Xarak pab gë mëj baraxën kën gë Yesu Kërisët. Yesu Kërisët wëlanëgu këbo orenik or Kaxanu ol do bëte gë or šenene ol, owënëk ol do gë apexa aŵ. ³¹ Awa ang rek Oñëgw Omënëk ak: «Ar kë rafënanand an, dafënalexo gër bënd ri ko Axwën*.»

2

End osëyali or kërëwa eŵ

¹ Endam eŵ cëj bëmaÿe, and yeli këme gër ndewën aŵ, mun nangën end šon baxo Kaxanu eŵ, ame yeli bana ang ar këno šëkwënd gër eyeyan do gër orenik fo. ² Gayikwa er ÿapan baxe and hi bane në erebat aŵ, me nang wayët end Yesu Kërisët eŵ fo, Yesu Kërisët ir fika bano. ³ Wëno dëj er yeli bame gër ndewën gë ola ositarak do ayëdara bame yëdarand xali baxe rëgënënd. ⁴ Osëyali oram ol do gë epemëra edam el ax gi bana gë orenik or eni maxën bela. Barikan, aŵa wã kën në end panga ind Angoc and Kaxanu ind bax šanayand eŵ. ⁵ Mondako bax, eno kwëtaxën Kaxanu në end panga indexëm, bari ax gi ex na në end orenik or bela.

End orenik or Kaxanu eŵ

⁶ Enimin, orenik dëj ex er këmi femërand gër bela bër gë ola or faÿayak gër ekwëta in: orenik olo ax gi ex na or gër ngwën ijo ro, ax gi ex na bëte or bemun bënd gër ngwën ijo ro, bemun bënd kë nemira bejo. ⁷ Barikan orenik oxëbëanaxik or Kaxanu, or šonaya bax ol këmi femërand. Orenik olo fenan babo Kaxanu ene cotaxëne enjaran eŵ, damana exo di ngwën iŵ. ⁸ Bemun bënd gër ngwën ro bej dek, gematak ax nang bana orenik olo. Gayikwa kido

anang nang bani, ano pika dona Axwën ar gë enjaran an.

⁹ Barikan ang rek Oñëgw Omënëk ak:

«Er angës and ala ax wat ex na in,

er anëf and ala ax wël ex na in,

do er emëkw ed ala ax yëlara ex na in

Kaxanu afenan fenan këbi bër ñan këno bën*.»

¹⁰ Xarak eño biyi nangën këbo Kaxanu paß gë Angoc Amënëk aň. Gayikwa Angoc aň kë xamanënd er ex yo xali gë bend şonayak gër Kaxanu ak. ¹¹ Bend gër ala beň, onden ondexëm oň kë nangënd ax gi ex na ala aşëxe. Awa bête, bend gër Kaxanu beň Angoc and Kaxanu aň kë nangënd, ax gi ex na ala. ¹² Xarak biyi, Angoc and xaniwëk gër Kaxanu aň şot këmo mi nangaxën bend yël këbo Kaxanu paß gë oyekax orexëm beň, bari amo cot ex na angoc and gër ngwën ro aň. ¹³ Do biyi bend këmi yeyanënd beň befër kë sëyalind Angoc and Kaxanu ex gë eyeyan ed kë xaniwënd gër Angoc and Kaxanu el, ax gi ex na bend kë sëyalind orenik or bela.

¹⁴ Ar aňo cot ex na Angoc Amënëk gër ola orexëm an, axo kwëtand na bend Angoc and Kaxanu beň. Gayikwa gër onangëran orexëm bend Angoc and Kaxanu beňo, ofënrëx ex, axo kor na eño pëni gayik gë Angoc and Kaxanu fo ko xor eño pëni. ¹⁵ Barikan, ar şot këno Angoc and Kaxanu an kë xorënd ex kiti beÿ dek, xarak mëň dëň ala aňo kitind na. ¹⁶ Gayikwa gër Oñëgw Omënëk are rek:

«Noÿo nangëk anjëlan and Axwën aň?

Noÿo xorëk eño tÿyali Axwën an*?»

Barikan biyi, anjëlan and Kërisët aň şot këmi.

3

End bëriyenin bër Kaxanu eň

¹ Bëmaÿe wëno cëň, er bamun felërand ang bër ex bela fo, ang bër bayik obaş gër ekwëta ed Kërisët fo, ax gi ex na ang bër şot këno Angoc Amënëk. ² Omër bamun yëlënd en ceb ax gi ex na ecemar, gayikwa an kor dona en yamb. Ado xali gërëgako dëň an kor na ³ gayik ano cot ex na Angoc Amënëk aň. Enimin, ga xwënda kën ako oyakëraxi, bakucara mërëxand irewën, ax gi ex na nde beňo kë wësinënd mëne ano cot ex na Angoc Amënëk aň? ⁴ And ko rend aßat: «Wëno ar Pol hi këme» do ajo: «Wëno ar Apolos hi këme» ax gi ex na nde oyeyan or bela fo ex?

⁵ Awa noÿo ex Apolos? Do noÿo ex Pol? Ax gi ex na nde biyi bëxi bëriyenin bër Kaxanu fo hi këmi? Paß gë er felëra këmun in xwëtaxën këno Axwën an, ala kala ang yël këno

Kaxanu ak riyeni këmi. ⁶ Wëno nef këme, Apolos xoša ko, barikan Kaxanu rafën ko. ⁷ Do ar nedëk an, gë ar xošak an, yoweÿ ani gi ex na. Kaxanu gabat, mëj ar kë rafënënd an, ex ar gapak an. ⁸ Ar nedëk an do gë ar xošak an, gwër fo exëni. Kaxanu ašos këjo šos ala kala ang riyeni ko ak. ⁹ Gayikwa gër andiyen aŋo, bër šoma këjo Kaxanu fo hi këmi. Wën ex ošënga orexëm ol, wën ex këbe ir ko bayënd in.

¹⁰ Gë anjëla and yël ke Kaxanu aŋ riyeni këme ang abay ar xamëk obay fo. Wëno bayëk edëda ed aciÿ el, do ašëxen bëtëguk bay ko amëj aŋ. Barikan, ala kala balëkënalilexo ang ko bayënd ak. ¹¹ Enimin, gabatak ax kor na exo bay edëda ecëxe, ed fitarëk gë ed ex el, mëne ngëj Yesu Kërisët. ¹² Gër edëda elo, ado eni bay bela bën: abat gë kaŋe, ajo bëte gë kodî, ajo bëte gë oxaÿ oxëbënëanaxik, ajo bëte gë otëx, ajo gë ecub, do ajo bëte gë onji, ¹³ ašanaya kë šanaya yatir kiti er ex andiyen and ala kala in. Xodux ol kë nęcët ang xëbënëk andiyen and ala kala ak. ¹⁴ Ala ajo ašot ko šot acosa, angëmëne er bay ko in ax ñeg ex na. ¹⁵ Barikan angëmëne aÿeg yëgëk, acosa axo cot na. Dal ex afex ko fex, barikan ang ar fece këjo amëra fo ko hi.

¹⁶ An nang ex na nde mëne wën ex aciÿ and Kaxanu aŋ? Bëte an nang ex na nde mëne Angoc and Kaxanu aŋ gër ola orewën lëg ko? ¹⁷ Ar kë nëxen Aciÿ and Kaxanu an, Kaxanu anemin këjo nemin. Gayikwa Aciÿ and Kaxanu aŋ er wënëk ex do wën ex aciÿ aŋo.

¹⁸ Ala kërex yifaya na: angëmëne ala mërëxand irewën exo yëland mëne arenik ar ang yäpëk gër ngwën ro ak hi ko, gilexo afënrëx, exo gixën enim arenik. ¹⁹ Gayikwa orenik or gër ngwën ro ol ofënrëx ex gër Kaxanu. Ga rek gër Oñëgw Omënëk:

«Kaxanu këbi sëränd bërenik bën gë bamene bandëbën
baŋ fo*.»

²⁰ Are rek bëte:

«Axwën an anang nang ko banjëlan band bërenik baŋ.
Anang nang ko mëne ax gi ex na gë ofëcak*.»

²¹ Awa mëj ex, këren dafënan na në end er ri ko ala gayikwa wën xwënëk dëk: ²² hik Pol, hik Apolos, hik Kefas, hik ngwën in, hik aniyan aŋ, hik ecës el, hik bënd gërëgako, hik bënd ecaŋ ecaŋ. Wën xwënëk dëk. ²³ Ata Kërisët xwën këjun wën bëte do Kaxanu xwën këjo Kërisët.

4

End oparëxanda od Kërisët eŋ

¹ Awa wën aÿap ÿapëk enëbo watënd ang bëriyenin bër Kërisët, bër xwëtënan kënebi beconëson bend Kaxanu fo. ² Gayikwa ar xwëtënan këno napul an, aÿap ÿapëk exo gi ar mokwëta. ³ Wëno cëj ado ene kitind bela bën, hik wën, hik në aciŵ and kiti, axe balënd na gë tøkër ak. Wëno dëj ame nëpayand na. ⁴ Gayikwa onden ondam oÿ ÿoweÿ axe nëpënd na. Axwën an ex ar ke xitind an, bari ax gi ex na de në ejo hixën këme ar šenene. ⁵ Awa mëj ex, wën këren kitind na andiyen and ala aÿ, xarak ax ñatëgu ex na pere akey and kiti aÿ. Cëniyin exo bakaw Axwën an, mëj kë ñoba kerët beconëson bend gër ecamëfan bej. Bëte mëj kë necët banjëlan band gër owëkw or bela baÿ. Ata Kaxanu ejo cëkw ala kala ang riyeni ko ak.

⁶ Bëmaÿe, eÿun pënixën yeyanaxën këme endam eÿ do gë end Apolos eÿ. Mondako kën sëya mëne ax gi ex na monëmëca er ÿëgw këni gër Akayëta and Kaxanu in. Ata bayik ala ax pitaya na, do exo dafënalind imëxwër ind sana ko iÿ xali ejo merelind ar imëxwër icëxe an. ⁷ Enimin, inewã xuca këyo ašandax an? Inewã šot këy xarak ani yël ex na monjël? Do angëmëne monjël fo yël këni er šot këy in, inewã këy rafëanaxënënd nangëde ani yël ex na monjël?

⁸ Yama wën, anëka wa wëd kën, anëka šotëra kën, anëka ÿana kën emun el biyi këm. En munëdo wa enim dëj ata wun done andamat! ⁹ Gayikwa wëno er hixënan ke mëne Kaxanu yepën këbo biyi oparëxanda ok. Biyi ex bër ÿoweÿ ami gi ex na bën, er hi këmi ang bër eďaw fo. Omeleka ok do gë bela bën kënebo nëkonënd ang bebëšaraxik fo. ¹⁰ Biyi bëfëniřëx hi këmi në end Kërisët, barikan wën, areni reni kën gër Kërisët. Biyi bërëtoc këmi, barikan wën bër gapak hi kën. Wën ašëkw kënun šëkwënd, barikan biyi ayepën kënebo yepënend. ¹¹ Xali gërëgako, biyi er hi këmi: bër këbi rind enjo, bër këbi selënd men, bër gë banjëm këm, bër kënebi xëmërand, bër gë eďëg këm. ¹² Bëte gë otaxan odebi oko dëj këmi riyenind gë toro mi cotaxën er këmi liyaxën in. Ado enëbo cirërand bela bën, biyi mëni calenënd, hik enëbo dixërand, mi buÿand. ¹³ Hik eni nëxenënd omac odebi ok, biyi mëni pelënd bend këbi fuÿara. Ata biyi ex batëxësëx band ngwën baÿ, bër šus kënebi bela đek xali gërëgako bën.

¹⁴ Mun tëyalixën ang obaš or pëlôt gër yomb iram fo ÿëgwëanaxëli këmun mondako, ax gi ex na mun cëfëniřaxën. ¹⁵ Enimin, ado enëbi cotëdo bëxadac bër end Kërisët owëli epëxw, wëno ex sorix irewën gayik wëno sëfëtandëra këjun xali wã kën Atëfëtan and Yesu Kërisët aÿ. ¹⁶ Awa axara xara këmun, tëfëtelindën ola oram ol.

17 Nê eņo lawëanaxënëli këmo Timote, mëņ ar ex asëñiwën ir ñan këmo mban, do hi ko ar mokwëta gër bend Axwën. Mëņ këņun ÿana eņun kwitanënd ang këme liyand nê end Yesu Kërisët ak. Beņo këme sëyalind gër dek bamara band okëreceņ.

18 Fën gër ndewën, bërëmar afufënara këni fufënarand ga këni yeland mëne wëno amun nëngali na. 19 Xarak wëno gogo këme yeli angëmëne aŵa ŵa ko Axwën an. Ata këme nang ba ine këni xor eni yeyan do eni di bër kë rafënarand bëjo. 20 Gayikwa owun or Kaxanu ol gë panga ex, ax gi ex na ayeyandërand fo. 21 Ine ÿandi këņun? Ba me yeli gë engwëša nde, ba me yeli gë aņana do gë onden onjekax nde?

5

End eñac eņ

1 Gër ed ex yo wëlik mëne gër ndewën, bërëmar watak eñac eņ, xali abat ÿëraya këņo moñëraya dëņ asoxari ar sëm an. Xarak, ado bër aņo kwëta ex na Kaxanu bën dëņ ani dind na mondako. 2 Wën ases don sesënd, ecëñëxët kën rafënarand! Arenita don renitand do eno nŵaŷ ar rik eņo an, mërëxand irewën! 3 Wëno cëņ, ado bayik ame gi ex na fën gë eman endam eņ, gë onden oņ, nangëde nê erebat hi këne fo, anëka nöp këmo ar rik endey endako rako an, nangëde nê erebat hi këne fo. 4 And kën barër gër oŵac or Axwën Yesu aņ, gë panga ind Yesu Axwën arebi iņ, onden ondām oņ ašoma këņun šoma. 5 Awa ala aņo, dëxwino gër Sindan ex nemixën ola osëmbak orexëm ol, do ex pexaxën angoc andexëm aņ yatir ko bakaw Axwën!

6 Ata end kën rafëanaxën ax gi ex na de! Aye nang kën: Tëkër fo këni rind lewir in ex pufëanaxën dek pix ind negali këni iņ. 7 Wunëtayin ngwa eñëņëxax end ex ang lewir ixacax fo eņ, en gixën bela bëwënëk, bër ang pix ingašax ind gë lewir këm fo. Ado anëka hi kën bëwënëk gayikwa Kërisët yëlayak šadfaxa nê endëbi gë Ofëna or Apexa ol. 8 Awa mëņ ex, dindëne Ofëna or Apexa ol gë mburu ind gë lewir këm, gë oŵëkw oŵënëk do gë dāl in. Bari kërëne yambënde ex na mburu ind gë lewir ixacax iņ: lewir ir bandixa batëmbak do gë oxey iņ.

9 Ga ÿëgwënëli këmun wa gër kayëta iram mëne kërën dëkërend na gë bër yëlayak gër eñac bën. 10 Bari ame de ex na de ax ñap ex na en dëkërend gë bër kë yëlayand gër ngwën ro gër aņana and kodī, gër orek, ba gër olaš bën. Kido mondako bax, wën afo en canëdo gër ngwën ro. 11 Gërëgako, er ÿëgwënëli këmun mëne kërën dëkërend

na gë imaÿe ind kë rend këreceŋ hi ko, do exo yëlaya gër eñac, gër aŋana and kodi, gër olaš, gër ocir, gër ošeb ba gër orek. Do ado gë ala arako rako an, këren yambërand na dëŋ. ¹² Enimin, ba wëno nde këbi xiti bër ax gi ex na okëreceŋ bën? Do bër ex okëreceŋ bën cëŋ, ax gi ex na nde wën ÿapëk enëbi kitind? ¹³ Bër ax gi ex na okëreceŋ bën, Kaxanu këbi xiti. Ga rek wa Oñëgw Omënëk ok: «Ŋwäÿino asëmbak an mërëxand irewën[☆].»

6

End ekitir ed bëmaÿe eŋ

¹ Këreceŋ ir xucar këbi gë këreceŋ išandaŵ in, mondake ko yëxwënd eŋo mëla kiti gër bësëmbak, xarak gër bëwënëk wëla doŋo? ² An nang ex na nde mëne bëwënëk bën këbi xiti bela bër gër ngwën ro bën? Do angëmëne wën këbi xiti bër gër ngwën ro bën, an kor na nde en kiti bend xafëxafak gër aniyān ro beŋ? ³ An nang ex na nde mëne biyi kënëbe xitiye omeleka ok? Do bend gër aniyān aŋo ro beŋ nde këne sëkwane? ⁴ Xarak, wën and këŋun xucar nē end bend gër aniyān aŋo ro aŋ, bër ÿoweÿ ani gi ex na gër Amara bën këŋun xitind! ⁵ Mondako këme yeyanënd eŋun cëfënanaxën. Arenik gabatak ax gi ex na nde ar kë xor ebi kiti bëmaÿe bëŋ? ⁶ Barikan imaÿe iŋ eŋo mac kiti imaÿe ind xucar këbi iŋ gër bër ax gi ex na okëreceŋ. ⁷ Awa gayikako wën aŵacër kën wacërënd kiti, ošoÿik orewën ex. Ado enun menan, inewā bayik an buŋand na? Inewā bayik an buŋand ado enun kwëcand bacota bandewën baŋ? ⁸ Wën wa këbi wënanënd bošandaŵ borewën do wën wa këbi xwëcand bošandaŵ borewën xarak bëmaÿe bëndewën exëni! ⁹ An nang ex na nde mëne bësëmbak bën ani gi na bër owun or Kaxanu? Këren yifayand na gë andewën aŋ dëŋ gayikwa bër xwëndak eñac bën, bër olaš bën, bër kë rind orekar bën, bësosaŋ bësaxari bën, bër kë lakind asosaŋ gë asosaŋ bën, ba asoxari gë asoxari bën, ani dīl na gër owun or Kaxanu. ¹⁰ Bëte bërëk bën, bër ñanëk kodi bën, bëšeš bën, bër wër këbi ocir bën, ba bërëk bëxeÿax bën, ani gi na bër owun or Kaxanu. ¹¹ Do xarak bërëmar gër ndewën na, mondako hi bani. Barikan Kaxanu wënën këŋun, mëŋ fit këŋun, mëŋ ri këŋun bër šenene paš gë oŵac or Axwën Yesu Kërisët ol, do paš gë Angoc and Kaxanu, mëŋ ar xwën këbo aŋ.

End oxëbën or eman eŋ

¹² Wëno er ex yo xor këme me di, barikan ax gi ex na er ex yo hik gë ofëcak. Er ÿandi ke yo këme xor me di, barikan wëno, gebatatak axe ñandi ex na exe bëña. ¹³ Eyamb yamb in er acël ex do acël aņ er eyamb yamb ex. Akey amat, Kaxanu anemin ko nemin eyamb yamb in do gë acël aņ. Barikan eman eņ, ax gi ex na end eñac, end Axwën ex, ang hi ko Axwën ak, ar eman. ¹⁴ Ata Kaxanu, mëņ ar xanin këņo gër ecës Axwën an, axanin këbo xanin gër ecës biyi bëte, gë panga indexëm iņ. ¹⁵ An nang ex na nde mëne beman bendewën beņ owal od eman end Kërisët ex? Do aŵed nde këme ŵed owal od Kërisët ok, me cosali në eman end asoxari aņacaxik? Bëtëdëņ! ¹⁶ An nang ex na nde mëne asoșan ar laki këni gë asoxari aņacaxik an, eman emat hi këni gë asoxari ajo? Ga rek wa Oñëgw Omënëk ok: «Bën tak bëxi, eni gi eman emat[☆].» ¹⁷ Barikan ar yëlayak gër Axwën an, angoc amat hi këni gë Axwën an.

¹⁸ Ata gëringën mongër eñac eņ. Eñëņenax end ko ri yo ala, fac ir eman ex. Barikan ar yëlayak gër eñac an eman endexëm eņ dëņ ko wënanënd. ¹⁹ An nang ex na nde, mëne beman bendewën beņ ex Aciw̄ and Kaxanu and gër ed hi ko Angoc Amënëk and yël këņun do lëgëk gër ola orewën aņ. Wën an kwënaya ex na wën dëņ. ²⁰ Gayikwa Kaxanu yëc këņun gë akanji atëm. Awa pëbindëno gë beman bendewën beņ.

7

End eñër eņ

¹ End ÿëgwënëgu këne eņ këmun yakand mëne aye yek asoșan an këreņo tëkand na asoxari an. ² Barikan, këdi kën xwënda eñac eņ, asoșan kala ñërëleņo asoxari, do asoxari kala cotëleņo icën. ³ Icën iņ dinindëleņo alindaŵ er ÿapëk icën eņo dinënd alindaŵ in. Bëte asoxari an dinindëleņo icën iņ er ÿapëk asoxari eņo dinënd icën in. ⁴ Asoxari an axo kwën ex na eman endexëm eņ, icën indexëm iņ xwënëk. Bëte asoșan an axo kwën ex na eman endexëm eņ, alindaŵ xwënëk. ⁵ Wën bër yërërëk bën, këren capërënd na angaŵ aņ angëmëne ax gi ex na angwëlëra, en yëlayaxën imëd fo gër cale. And kë xuca aņ, bakayin angaŵ amat këdi kën sëkwan emëlaya ed ogaf odewën el, do eņun naņët Sindan in.

⁶ End këme rend eņ angwëlëra ex, ax gi ex na apela. ⁷ Aņandi ÿandi ke eni gido bela bën ang wëno ak. Barikan ala kala gë anjëla hi ko, anjëla and yël këņo Kaxanu: abat anjëla aņo, ajo anjëla acëxe.

☆ 6:16 6.16 Añanar 2.24

⁸ Bësošan bër gë eñer këm bën do gë bësoxari bësebëta sebëta bën, ga re kême bon yek eni bayido ang wëno ak. ⁹ Bari angëmëne ani kor na emëlaya ed ogaf odebën el, ñërëlexëni, gayikwa mondako ÿapëk gë ebi corënd oñandi ok.

¹⁰ End okërecej od ÿërërëk eñ cëj, Axwën an rek mëne asoxari an këreni capër na gë icën indexëm inj, ax gi ex na wëno rek ejo. ¹¹ Barikan angëmëne ašapër šapër këni gë icën indexëm inj, bayilexo icën këm. Angëmëne ax gi ex na mondako, bakarëlexëni gë icën indexëm inj. Do asošan an kërejo pela na asoxari arexëm an.

¹² End bër ÿërërëk gë bër ax gi ex na okërecej eñ cëj, wëno dëj kē rend, ax gi ex na Axwën an: angëmëne imaÿe ind ex kërecej inj ejo cot asoxari ar ax gi ex na kërecej, do asoxari ajo exo ma eni ñëpa, kërejo pela na. ¹³ Bëte angëmëne asoxari ar ex kërecej an ejo cot icën ind axo gi ex na kërecej, do icën injo exo ma eni ñëpa, kërexo can na gër eñer. ¹⁴ Gayikwa icën ind axo gi ex na kërecej inj, asoxari ar exo kërecej an këjo wënënënd. Bëte asoxari ar axo gi ex na kërecej an, imaÿe ind ex kërecej inj këjo wënënënd. Kido ax gi bana mondako, obaš orewën ol obuyaraxik hi doni xarak awën dëj wën këni. ¹⁵ Barikan angëmëne ar axo gi ex na kërecej an ÿandi këjo acapëra añ, capërëlexëni eñer el. Amëd año, imaÿe inj, hik asošan an, hik asoxari an, ÿoweÿ año tëra na. En dīyand gër angwëlëra wac këjun Kaxanu. ¹⁶ Enimin wëj asoxari an, mondake këy nang mëne afexën këyo fexën icën indey inj? Bëte wëj icën inj, mondake këy nang mëne afexën këyo fexën alindax?

End oñandi od Kaxanu eñ

¹⁷ Awa ala kala dīyayindëlexo ang hi baxo and wacëgu këjo Axwën ak, do ang ex anjëla and yël këjo Kaxanu ak. Mondako re kême eni dind gër Bamara dek. ¹⁸ Ar hi bax axacëxac and wacëgu këjo Kaxanu an, bayilexo axacëxac do ar hi bax axacërëx an, këreno kac na. ¹⁹ Oxac ol ÿoweÿ ax gi ex na, bëte oxacërëx ol ÿoweÿ ax gi ex na. Er ÿapëk in ex edi ed ang rek šapela šand Kaxanu el. ²⁰ Ata ala kala bayilexo ang hi baxo and wacëgu këjo Kaxanu ak. ²¹ Angëmëne xadëp hi bay and wacëgu ki Kaxanu añ, kërey dendërand na. Barikan angëmëne axor ex ey gi ar yaya, kemënal exi gi mondako. ²² Enimin, xadëp ir wacëgu këno gër Axwën in, Axwën an racët këjo. Bëte ala ar yaya ar wacëgu këno an, xadëp ir Kërisët hi ko. ²³ Yama gë akanji atëm ga racët këjun nde Kaxanu. Awa këren gind

na okadëp od bela. ²⁴ Bëmaÿe, ala kala bayilexo gër lëngw ir Kaxanu ang hi baxo and wacëgu këno ak.

End bër gë eñër këm eñ

²⁵ End odënañ obeja eñ cëñ, ax gi ex na apela and Axwën. Barikan wëno dëñ ké rend, wëno ar hik ar mokwëta në end axaÿënan ir Axwën an. ²⁶ Awa baxëtin end ÿapan ke eñ, në end bakey bañëkakaxik band hi këne gërëgako baño añ, ala kala bayilexo mondako. ²⁷ Angëmëne gë asoxari ÿërër kën, kërey cala na en capër. Angëmëne ay gi ex na gë asoxari, këreyëño cala na asoxari. ²⁸ Barikan, angëmëne mondako dëñ këy ÿër, ay mendëra na. Bëte angëmëne endënañ emeja eñ aÿër këno ÿër, axo mendëra na. Barikan fo nangin mëne bër ÿërërek bën mbañ këbi ÿana ebi cëmurand, do mëñ ÿandi ke en kwëÿëtado.

²⁹ Bëmaÿe, baxëtin er re këme in: amëd and bayi këbo añ anëka kë romënd. Gërëgako bër gë bësoxari bën, gilxëni ang bër gë bësoxari këm fo. ³⁰ Bër kë sesërand bën, gilxëni ang ani tesënd na fo, bër këbi nëngandërand bën, ang bër abí nëngandërand na fo, do bër kë yëcërand beÿ bën, ang ani cotëra ex na fo. ³¹ Do bër kë riyenind gë bebër gër ebar ro bën, gilxëni ang ani diyenind na enim fo. Gayikwa ngwën iño ang hik ak, axuca kë xuca.

³² Xarak wëno, aÿandi ÿandi ke en gi gë odendëran këm. Ar bayik ax ñër ex na an, bend Axwën këño balënd, ašala ko šaland exo di er këño nënganënd Axwën in. ³³ Barikan ar ÿërëk an, abal këño balënd bend gër ngwën ro beñ, ašala ko šaland exo di ang këño nënganënd alindañ ak. ³⁴ Do mondako ko šetëndërend bandixa bandexëm bañ. Mondako fo ex end asoxari aÿërërex eñ do gë end endënañ emeja eñ. Er këni šaland eni di wayët ang këño nënganënd Axwën ak, eni gixën bëwënëk gër eman do gër angoc. Xarak, asoxari ar ÿër këno an, bend gër ngwën ro beñ këño balënd ga ko šaland exo di ang këño nënganënd icën indexëm ak. ³⁵ End ofëcak orewën këme yeyanaxënënd mondako, ax gi ex na mun cëndën. Er ÿandi ke en cot aniyand and šenene, do en yëlaja wayët gër Axwën fo, këreñun yaja na.

³⁶ Šambenjar ir yëlak mëne ax ñap ex na eño teb endënañ emeja end yata baño eñër eñ axo mendëra ex na. Angëmëne anëka këño šanand oñandi odexëm ok, dilexo er ÿandi këño in, ñërëleño. ³⁷ Barikan šambenjar ir faÿëk gër emëkw edexëm mëne año ñër na endënañ emeja end yata baño eñ, enjekax ri ko. Barikan mëñ dëñ faÿëk eño gër emëkw edexëm exo bayixën nangërexe asoxari, ala año

nëjali ex na. ³⁸ Ata ar këno yër endënaŵ emeja end yata baŋo an, enjekax ri ko. Bari ar aŋo ñër ex na an rik er yek nëmëc in.

³⁹ Asoxari ar yër këno an, abar bar këni gë icën indexëm in ang kë nëka yo aniyani and icën aŋ. Xarak, and ko šës icën aŋ, axor ko xor exo ye eŋo ñër asošan ašëxe, ar ex mëŋ bëte këreceŋ. ⁴⁰ Barikan, ang këme yëland wëno ak, asoxari ajo nëmëc kë yana eŋo nëngandërand angëmëne exo bayi icën këm. Wëno bëte, këme yëland, ašot šot këmo Angoc and Kaxanu aŋ.

8

End yās er gër olaš eŋ

¹ End yās er oyel or šadaxa kënebi gër olaš eŋ cëŋ, biyi đek gë enang nang hi këne, ašot šot këne onangëran ol. Barikan onangëran ol ndafënan kë lënanënd, xarak aŋana aŋ axemën kë xemënënd ekwëta el. ² Angëmëne ala exo yëland mëne yëy nang ko na, axo nang ex na pere ang yapëk exo nangëdo ak. ³ Barikan ar ñan këno Kaxanu an, Kaxanu anang nang këno.

⁴ Awa end eyamb ed yās er oyel or šadaxa kënebi gër olaš eŋ, anang nang këne mëne Kaxanu ibat fo ex, do mëne edaš el yoweÿ ax gi ex na gër ngwën ro. ⁵ Gayikwa angëmëne bela exëna bër kë yëland okaxanu exëna, od ex gër orën do gër ebar, awa okaxanu ok do gë bëxwën bën, aÿëmb yëmb këni. ⁶ Barikan, biyi er nang këne mëne Kaxanu ibat fo ex do mëŋ ex Sëm in. Mëŋ rik đek beÿ bën do biyi në endexëm këne liyaxënënde. Bëte Yesu Kërisët gabat ex Axwën arebi an. Mëŋ rik đek beÿ bën do Kaxanu paš gë mëŋ yël këbo aniyani aŋ.

⁷ Bari ax gi ex na đek fo šot këni onangëran olo. Enimin, bërëmar aŵër wër babi ekwëta ed edaš el. And këni yambënd yās er oyel or ñaš kënebi gër edaš aŋ, er këni yëland šadaxa dëŋ ex. Ata onden otitarak ondebën oŋ ex buyar. ⁸ Xarak ax gi ex na eyamb yamb këbo sëkalind gër Kaxanu: ga yamb yamb këne, yoweÿ abo bašëta na; ga ane yamb exe na, yoweÿ abo bašën na. ⁹ Barikan titinayindën, er këŋun yapanënd in kërebi dënanënd na eñëŋëxax bër sitarak gër ekwëta bën. ¹⁰ Gayikwa angëmëne ar sitarak an exi watënd wëj ar gë onangëran an ga këy yambënd yās er oyel or ñaš kënebi gër edaš eŋ, ax gi ex na nde mëŋ ar sitarak gër onden an, ata ko yëla axor ko xor exo yamb mëŋ bëte? ¹¹ Ata imaÿe ititarak ind racët këno Kërisët gë ecës edexëm in, mondako ko nemi në end onangëran orey. ¹² Ga kënebi wënanënd mondako bëmaÿe bënd sitarak bëŋ,

do ga kën nëxenënd mondako onden ondebën oŋ, Kërisët mëŋ dëŋ këno wënanënd. ¹³ Mëŋ ex, angëmëne në end eyamb yamb këremo dënan eñëŋënax eŋ imaŷe indam iŋ, din ame yamb na ŷas er olaŝ eŋ këdi ko wëndëra imaŷe indam iŋ.

9

End ofarëxanda or Pol eŋ

¹ Wëno ar yaya hi këme do parëxanda hi këme. Awat wat këmo Yesu, Axwën arebi an. Ata wën ex enjekax end ŝanëk gë andiyen and fana ke Axwën eŋ. ² Angëmëne gër bela bësëxe wëno ame gi ex na parëxanda, ndakaŋ wën aŵa wã kën mëne parëxanda hi këme. Gayikwa wën ex nanganëme ir mëne parëxanda ir Axwën dëŋ hi këme. ³ Mondako këmëni yakand bela bër ke xitind bën. ⁴ Ba wëno gë Barënabas fo nde bayik abo ñap ex na eyambëran el do gë ecebëran el? ⁵ Abo ñap ex na nde mo ñër ala kala imaŷe itoxari ind gër Axwën? Ami kor na nde mo mëlarand ang këni rind oparëxanda ocëxe ok, gë bobinëm bor Axwën do gë Kefas? ⁶ Ba wëno gë Barënabas fo nde ŷap këbo mi dīyand gë er këmi ŝotënd gë andebi dëŋ in? ⁷ Noŷo kë yend gër oŝoroda do exo cosayand gë andexëm? Noŷo kë rind andëda and reseŋ do axo yambënd na reseŋ in? Noŷo këbi xadacënd oyel do axo cebënd na omër oŋ?

⁸ Ba wëno ala fo nde kë yeyandërand mondako? Ax gi ex na nde end këme rend eŋo na fo ex bëte gër acariya? ⁹ Enimin, ga ŷëgw këni wa gër acariya: «Engaŝ end ki wëñënënd bële eŋ, ax gi ex na mokap etëŷ edexëm el[☆].» Ba Kaxanu end ogaŝ fo nde këŋo balënd? ¹⁰ Enimin, në endebi wa rexën ko eŋo. Iyo në endebi ŷëgwaxën këni eŋo. Gayikwa ar kë ŷanënd bële an aŷap ŷapëk exo yarënd mëne ayamb ko yamb. Bëte ar kë wëñënd an, aŷap ŷapëk exo yarënd oŝet orexëm ol. ¹¹ Angëmëne biyi nedën këŋun napul ir gër orën in, axureli nde këbo xureli angëmëne axana këmi xanand gër ndewën napul ir gër ngwën ro in? ¹² Gayikako ayëlëra kënebi yëlërand oparëxanda ocëxe ok, kaŝ ex ngwa biyi. Barikan, oŝet or ŷap këbo enëbo yël olo, ami mëka ex na. Ecëñëxët, aŵagën wãgën këbo mi bayi kanarëxe këdi këmi wedī Atëfëtan and Kërisët aŋ.

¹³ An nang ex na nde mëne bër kë riyenind gër Aciw and Kaxanu bën, gë bebër këni wëlarawënd oyel bën këni yambërand? Bëte bër kë ŝadaxand gër angëb bën, aŝet kënebi ŝetënd er ŝadaxa këni gër angëb in? ¹⁴ Awa Axwën

an mëj rexën ko mëne bër kë femërand Atëfëtan bën eni diyand gë er kënëbi yëlënd në end Atëfëtan aņo in.

¹⁵ Wëno cëj, bebër yāp ke ene yëlënd bëjo, gamatak ame mëka ex na. Ado amun yëgwëlınd na ene dawënelixënegu. Ecës el saxan ke, gë ex yep end këme rafëanaxënd eņo.

¹⁶ Enimin, epemëra ed Atëfëtan el, ax gi ex na er këme rafënanđ. Gayikwa andiyen and nëyali ke Kaxanu ex, ax gi ex na er këme rafëanaxën. Dal ex kido abame femërand na Atëfëtan aņ, axata xata doxe! ¹⁷ Kido ga yāndi ke fo bame femërand, gë acosa hi dome. Barikan angëmëne ga yāndi ke këme femërand, andiyen and xwëtënan këne ex. ¹⁸ Ine ex acosa andam aņ? Ga këme femërand Atëfëtan aņ acosa këm. Bebër yāp bax ene yëlënd në end Atëfëtan aņo bën, ame kwëne ex na ene yëlënd.

¹⁹ Gayikwa ado ga hi këme ar yaya gër bela đek, wëno đeņ rixayak xadëp ir bela đek, mëni cotaxën bër Yesu Kërisët bëranjëm. ²⁰ And këme hi gë Bëšëwif aņ, me gi ang Ašëwif fo, eno kwëtaxën Yesu. Bëte and këme hi gë bër kë sëfënd acariya aņ, me gi ang bën ak, ado bayik ame bo ex na gër mbëna ind acariya aņo, eno kwëtaxën Yesu. ²¹ And këme hi gë bëwendëran aņ, me gi ang bën ak eno kwëtaxën Yesu. Barikan wëno ame gi ex na đe ar gë acariya and Kaxanu këm, gayik Kërisët lëkaya ke gë acariya andexëm aņ. ²² And këme hi gë bësitarak aņ, me gi ang bën ak eni pexaxën bësitarak bën. Mondako rixaya këme er ex yo, gër bër ex yo, eni pexaxën ang ex yo, bërëmar. ²³ Do beņo đek këme rind në end Atëfëtan and Yesu me cotaxën ma indam in gër benjekax bend wëlawëk.

End bëxašër eņ

²⁴ Aye nang kën mëne bër kë xašërend gër ambelëraya bën, đek ang exëni ak këni hërend. Barikan abat fo kë hatëtënd do mëj këno fupand. Awa kemënayin en gërend aye en ŋatëtaxën. ²⁵ Đek bër kë xëñënanđ okašër bën, ašëbanaya këni šëbanayand bëdanjëm. Mondako këni rind enëbi pupaxën gë er kë nemind. Barikan biyi gë er bayik ax nemind na këbo fupa Kaxanu. ²⁶ Awa wëno ahër këme hërend, bari ax gi ex na ahër fo. Bëte ang awëņer fo hi këme, bari ame bëņarënd na awëņar fo. ²⁷ Ecëñëxët, motoroli këme sorolind eman endam eņ, ang end xadëp fo wëlaya këme, këdi këme ģata gë acosa këm, xarak wëno kë femërand gër bela bëšëxe.

¹ Bëmaÿe, end hi babi bëxarëk bërebi eñ, axe ñandi ex na en bayi nangërexe: bën dek babi labënd añar añ, bën dek xegëta bax angwëngw añ. ² Bën dek buyi bax xobuyi or Moyis ol, kwëc gër añar do polo gër angwëngw. ³ Bën dek bax yambënd eyamb ebat, ed bax xaniwënd gër orën el. ⁴ Do bën dek bax šebënd ešeb ceb ir bax xaniwënd gër orën in. Ašeb bani šebënd gër angaÿ and Kaxanu, and babi sëfarand añ. Do angaÿ año hi bax Kërisët. ⁵ Barikan bëranjëm ang hi bani ak, abani ri na bënd këño nënganënd Kaxanu beñ, mëñ šësëraxën këni gër ladawe.

⁶ Bënd hi babi beño, bamatinali band këbo felërand ex këdi këne šote oñandi oñëñax, ang bëxarëk bërebi ak. ⁷ Këren gi ex na bër xwëtak olaš, ang bëxarëk bërëmar ak. Oñëgw Omënëk ok ga këbi fëlëtënd wa mondako: «Bulunda in xwënda këni ñambëran do gë ošeb. Ata xani këni eni nëxira[☆].» ⁸ Kërene yëlayaye na gër eñac ang yëlaya bani bërëmar ak xali akey amat, šës këni bela owëli alapem gë otas. ⁹ Kërenëño ÿanaxënënd ex na Kërisët an ang bano ÿanaxënënd bërëmar ak, ata šësëra këni ga ñatëra kënebi bandën. ¹⁰ Bëte këren ñunëñunand na ang bani wunëñunand bërëmar ak, ata šësëra këni ga lawëra këbi meleka ir ecës in. ¹¹ Betëm beño dek hi babi bëxarëk bërebi bën. Do er ÿëgwaxën këni ang amatinali and këbo felëra fo ex, biyi bër ñatënëgu këbo bakey bapelatar band ngwën bëjo. ¹² Awa ado en yëland mëne axor kën xor en kwëÿëta eñëñax eñ, titinayin këdi këñun nañëta! ¹³ Atëy ax gi ex na and bayi abi gind na bela. Barikan Kaxanu mokwëta hi ko, atëy gamatak axo teb na, eñun ñatënëgu na xarak ax gi ex na and kën xor. Gër atëy año fo ko nëcët er kën xoraxën in.

¹⁴ Mëñ ex, wën bër ke balënd mbañ bëjo, kwëÿëtayin ekëla ed olaš el. ¹⁵ Ang bër gë onden fo këmun felërand, do kamanin wën dëñ end këme rend eño. ¹⁶ Ešeb ceb ir këne yëlarënde gër ece mar ed Axwën in and këne šalend añ, ang gi ex na nde ejo ex ebaÿër ed gër ošat Kërisët el? Do amburu and këne šetërende añ, wacayak bëte ebar ed bar këne gër Kërisët gë eman endexëm el. ¹⁷ Gayikako amburu amat fo këne šetërende biyi bër hi këne bëranjëm, awa eman emat hi këne.

¹⁸ Kwitayinëbi enëng end Bëyisërayel eñ: and bani barërend cale do eni yambënd ÿas er oyel or šadaxa kënebi gër angëb eñ, abar bani barënd gë Kaxanu. ¹⁹ Ine ngwa këme rend? Ba mëne ÿas er oyel or šadaxa kënebi gër olaš eñ ÿeÿ ex nde? Ba mëne edaš el ÿeÿ ex nde?

☆ 10:7 10.7 Andocane 32.6

²⁰ Bëtëdëņġ! Barikan er këni šadaxand gër edaš in, bëyël kënebi šadaxanënd, ax gi ex na Kaxanu. Xarak, axe ñandi ex na en bar gë bëyël bën. ²¹ Wën an kor na en yëlarënd andëmba and Axwën aņ do gë andëmba and bëyël aņ. An kor na en yambënd ecemar ed Axwën el do gë ecemar ed bëyël el. ²² Ba eņo yakëraxi Axwën an nde yandi këbo? Ba ojaŵ nde xuca këneņone?

End eyamb yamb eņ

²³ Wëno axor këme xor me dind er ex yo, bari ax gi ex na er ex yo hik gë ofëcak. Yoweỹ ax cëba ex na, bari ax gi ex na er ex yo kë xemënënd gër ekwëta. ²⁴ Ala kala calayindëlexo ofëcak or ašandaŵ ol, ax gi ex na orexëm fo. ²⁵ Yambindën đek er këni fanënd gër marëse in. Këren mëkarand na këdi këņun wëlandëra gër onden ondwën. ²⁶ Gayikwa Oñëgw Omënëk ok rek:

«Axwën Kaxanu xwënëk ebar el do gë đek beber hik gër ebar bën*.»

²⁷ Angëmëne ar ax gi ex na këreceņ ŵac këņun eyambëran do wën en ma en ye, yambin er kënun rëdën yo. Këren mëkand na en nang ba aņap yap këņun, këdi kën wël onden oņ. ²⁸ Barikan angëmëne ala exo de: «Yas eņo er oyel or šadaxa kënebi gër edaš ex đe.» Awa në end ar fel këņun eņo eņ, këren yamb na këdi kën wël onden oņ. ²⁹ And këme rend: «Këdi kën wël onden oņ», end onden ond ašëxen eņ këme yëyanënd, ax gi ex na end onden ondwën eņ. Enimin, ineŵa ke nëpaxën anjëlan and ala ašëxe gër er këme yëland aņap yap ke in? ³⁰ Angëmëne wëno ošet oram ol këme xanand gë ecëkwa, ine cëņ këne renaxën në end er këme šëkwand me yambaxën in?

³¹ Awa kën yambërand nde, kën šëberand nde ba kën rind er ex yo, calayindën ex canaya enjaran end Kaxanu eņ. ³² Këren gi na ang ekaỹ ed këni fokërerand bela fo, ax gi ex na benëņg becëxe, ax gi ex na Bëšëwif, ax gi ex na bër gër Amara and Kaxanu bën. ³³ Awa ola orewën ol gilex ang oram ak: gër beber këme rind axemëna këme xemënanđ, eņo nëņgan ala kala. Ofëcak or bela đek këme šaland, ax gi ex na oram fo, eni pëxaxën bëranjëm.

11

¹ Tëfëtelindëne ang këmo sëfëtelind wëno bëte Kërisët ak.

End bësoxari gër cale eņ

² Ašëkwa këmun šëkwand end ga këne xwitand gër end ex yo eŋ, do end ga kën sëfënd bamërëwëra baŋ, ang sëyali këmun ak. ³ Aŋandi ŋandi ke en nang bëte mëne Kërisët ex alëngw ar asošan kala an, asošan an ex alëngw ar asoxari an, do Kaxanu ex alëngw ar Kërisët an. ⁴ Asošan ar kë šalend, ba kë yeyanënd ang alawënel fo monaß gaf an, aŋo pëbënd na Kërisët, alëngw arexëm an. ⁵ Barikan asoxari ar kë šalend, ba kë yeyanënd ang alawënel asoxari fo, dabërëxe gaf an, në ecëfënin eŋo icën indexëm in: er hi ko ang ašëk šëk këno fo. ⁶ Ata cëkëleno saxëk, angëmëne axo dabënd na gaf irexëm in! Dabindëlexo gaf in, angëmëne ašëfën ex eno kacan omban oŋ, ba eno cëk lir-lir. ⁷ Asošan an aŋo ñap ex na exo dabënd gaf in, gayikako mëŋ ex eñaŵ eŋ do gë enjaran end Kaxanu eŋ. Xarak, asoxari an ex enjaran end asošan eŋ. ⁸ Enimin, Kaxanu nëcëtëgu këŋo asoxari an gër eman end asošan, aŋo nëcëtëgu ex na asošan an gër eman end asoxari[☆]. ⁹ Bëte Kaxanu ri këŋo asoxari an në end asošan, aŋo di ex na asošan an në end asoxari. ¹⁰ Mëŋ ex, aŋap ŋapëk asoxari an exo dabënd gaf in, eni wataxënënd omeleka ok mëne afëß fëß këŋo icën indexëm in. ¹¹ Barikan gër biyi bër bar këne gë Axwën bën, asoxari an axo gi ex na asošan këm, bëte asošan an axo gi ex na asoxari këm. ¹² Enimin, ang šanëgu ko asoxari an gër asošan ak, asoxari an këŋo rëwënd bëte asošan an. Do eŋo dek gër Kaxanu xaniwëk. ¹³ Kamanin gë andewën aŋ dëŋ: aŋap nde ŋapëk asoxari an eŋo calend Kaxanu dabërëxe gaf in? ¹⁴ Ola or ala ol dëŋ këŋun sëyalind mëne ašëfën ex angëmëne asošan an eŋo cak omban oŋ. ¹⁵ Xarak, omban ocakax oŋ enjaran ex gër gaf ir asoxari, gayikwa Kaxanu yël këŋo omban ocakax ang elabaxën ed gaf fo. ¹⁶ Angëmëne ala exëna ar ñanëk ecampëre ed gër endey eŋo el, biyi cëŋ abo mër ex na mondako do bëte gër dek Bamara band Kaxanu abi mër ex na mondako.

End ecemar ed Axwën eŋ

¹⁷ Ang këmun felëra gërëgako ak, arexëra këmun rexëra. Amun cëkw na gayik and kën fedër aŋ en ñëŋënaxën nëmëc kën fedërënd, ax gi ex na en yexën nëmëc. ¹⁸ Eñanar eŋ, awël wël këme mëne, and kën fedër gër cale aŋ, bakucara exëna mërëxand irewën. Ado eŋo, wëno təkër fo wã këme. ¹⁹ Afo ex gi wa bakucara andewën rewën aŋ eni canayaxën mërëxand irewën bër kë xemënanand gër atëy bën. ²⁰ Awa wën and kën fedër aŋ, ax gi ex na en cetëraxën ecemar ed Axwën el. ²¹ Gayikwa and kën yambërand aŋ, ala kala anëkan këŋo nëkanënd exo dëdëyaya mëŋ gabat ecemar

edexëm el. Ata abat enjo yambënënd enjo eñ, ajo enjo ñawënd. ²² An gi ex na nde gë bëciw̃ bënd gër ed kën yambëraw do en cebëraw? Ba Amara and Kaxanu añ nde kën yepënënd ga kënëbi šëfëninënd ako bër yoweÿ ani cot ex na bën? Ine këmunn fel? Ašëkwa nde këmunn šëkwa? Ali, gër endey enjo amunn cëkwa na.

²³ Gayikwa wëno, er sëyali ke Axwën do nangën këmunn in ex: Axwën Yesu ga wëd ko amburu añ, yatir lëxw këno gëmëd. ²⁴ Šëkwa këno Kaxanu, hëmbëndër ko, do re ko: «Ejo ex eman endam eñ, wën yël këmunn. Diyindën mondako ene kwitaxënënd.» ²⁵ Bëte and yambëra këni añ, wëd ko andëmba and gë ngoy añ do re ko: «Ejo ex ošat oram oñ, ošat or eter ekašax ed Kaxanu gë bela el. Diyindën mondako ene kwitaxënënd nand kën šëbënd yo.» ²⁶ Gayikwa, nand kën yambënd yo mburu iño, do nand kën šëbënd yo ngoy iño, ecës ed Axwën el kën sëfëtënd mondako xali exo bakaw.

²⁷ Mëñ ex, ar kë yamb mburu iño do exo ceb ngoy ind andëmba and Axwën in, xarak año ñap ex na an, anëka wënan ko eman end Axwën eñ, do gë ošat orexëm oñ. ²⁸ Awa ala kala kamanindëlexo ola orexëm ol, đamana exo yambaxën mburu in, do exo cebaxën ngoy in. ²⁹ Gayikwa ar kë yamb mburu iño, do exo ceb ngoy iño an pitëndërëxe eter ed gë Axwën el, kiti indexëm fo yamb ko do šëb ko. ³⁰ Mëñ ex, mërëxand irewën bëranjëm šëxwërak, bëranjëm seÿik, do bëranjëm šësëk. ³¹ Angëmëne gë andëbi dëñ këne xitiyande, Axwën an ašo kiti na. ³² Barikan, Axwën an awërëšët këbo wërëšët gë bebër këbo xitind bën këdi këbo nöp andamat gë bër gër ngwën bën.

³³ Awa bëmaÿe, and kën fedër en yambaxën ecemar ed Axwën añ, cënrindën andewën rewën añ. ³⁴ Angëmëne ala xor këno na enjo eñ, yambërawëlexo pere gër ndebën, ata bayik an mëlaw na kiti in.

Omëka od bayik ok cëñ, ayaka këmunn yakad and këme yelid añ.

12

End banjëla eñ

¹ Bëmaÿe, end banjëla band ko šetëndërënd Angoc Amënëk beñ cëñ, axe ñandi ex na en bayi nangërëxe. ² Anang nang kën ang hi ban ak, ang hi ban bër año kwëta ex na Kaxanu fo, ang exëni benëng bënd bela bendanjëm ak. Ašëk awëlara fo banun wëlarand gër eñëñenax do banun nambelirand gër betëmbak, gër olaš or ax yeyandërand na. ³ Mëñ këmunn felaxënënd mëne ala ax

kor na exo yeyanënd gë Angoc and Kaxanu aŋ do exo dend: «Katalenjo tan kata Yesu!» Bëte ala ax kor na exo dend: «Yesu ex Axwën an!» xarak ax gi ex na Angoc Amënëk aŋ nangën këjo eyeyan elo.

⁴ Ata Angoc Amënëk amat fo ex, barikan mëŋ kë šetëndërënd banjëla band fitarëk. ⁵ Bandiyen baŋ afitar fitarëk, barikan Axwën abat fo këno rinënd. ⁶ Bandixa baŋ afitar fitarëk, barikan Kaxanu ibat fo kë rind er ex yo gër bër ex yo. ⁷ Angoc Amënëk aŋ këjo yëlënd ala kala anjëla and gë ofëcak or bela dek. ⁸ Enimin, Angoc amat aŋo fo këjo yëlënd, abat eyeyan ed orenik, do ajo eyeyan ed onangëran. ⁹ Angoc aŋo fo këjo yëlënd abat ekwëta el, do ajo banjëla band epakën ed bësëxwëra el. ¹⁰ Bëte Angoc aŋo fo këjo yëlënd abat anjëla and exo dind becarax; ajo anjëla and edeyara ed bend re ko Kaxanu; ajo, anjëla and epitëndër ed bangoc el; ajo, anjëla and exo yeyanënd oyeyan ošëxe; ajo bëte, anjëla and exo ŋatelind oyeyan oŋo. ¹¹ Angoc amat aŋo fo kë rind beŋo dek. Mëŋ kë šetëndërënd banjëla baŋ ang këjo ŷandind ak: eŋo yël ala kala anjëla and fitak.

End amatinali and eman eŋ

¹² Enimin, eman end ala eŋ, emat fo ex ado ga kë barënd owal odanjëm. Do gayikako, afar kë barënd dek owal ok eman emat ado ga ŷëmbëk, mondako fo ex end Kërisët eŋ. ¹³ Gayikwa ene gixëne eman emat, gër Angoc Amënëk amat buyi këbo biyi dek: hik Bëšëwif bën, hik bër benëŋ becëxe bën, hik okadëp ok, hik bër yaya bën. Do gë Angoc Amënëk aŋo fo ŷëm këne biyi dek.

¹⁴ Mondako fo ex end eman end ala eŋ, owal odanjëm barëk, ax gi ex na wal ibat. ¹⁵ Kido sapar in are bax rend gayikako ax gi ex na ataxan, ax gi ex na wal ir eman. Ata nde wacaya dox mëne anëka rëxëtak gër eman? ¹⁶ Kido anëf aŋ are bax rend, gayikako ax gi ex na angës, ax gi ex na wal ir eman, wal ir eman dëŋ bayi dox. ¹⁷ Kido eman end ala eŋ angës fo hi bax, mondake doxo wëlërand? Kido eman end ala eŋ anëf fo hi bax, mondake doxo wëranënd? ¹⁸ Yama Kaxanu ga šomëndërëk nde dek owal od eman ok ang ŷandi këjo ak. ¹⁹ Kido dek owal ok erebat fo hi bax, eman ax gi dona. ²⁰ Awa gërëgako owal odanjëm barëk, barikan eman emat fo ex. ²¹ Angës aŋ ax kor na ex de mëne aŋo balënd na end ataxan eŋ. Bëte gaf in ax kor na ex de mëne aŋo balënd na end osapar eŋ. ²² Ecëñëxët, owal od eman od sitarak nëmëc ok dëŋ, gë ofëcak ex. ²³ Owal od këne yëlände ašëfën šëfënëk enëcët ok, nëmëc këne fëbënde.

Do mondako këne šonënde nëmëc owal od ax ñap ex na eni watënd bela ok. ²⁴ Xarak, owal od ÿapëk eni watënd ok, ane conënd ex na. Enimin, Kaxanu rik mondako eman eñ ene pëbaxënënde nëmëc owal od ax ñap ex na eni watënd bela ok. ²⁵ Dek owal ok kë rëcarënd këdi kë šapër eman eñ. ²⁶ Do angëmëne wal ibat kë sorond, ðek owal od eman ok kë sorond. Bëte angëmëne wal ibat ex mocëkw, ðek owal ok këno nëngandërand.

²⁷ Awa wën ðek eman emat hi kën, eman end Kërisët eñ do ala kala wal hi ko. ²⁸ Xarak, Kaxanu xwët këbi gër Amara and bërëwëk endexëm: ga ÿana këni oparëxanda, bëtëgu këni bëlawënel, bëtëgu këni bëte bësëyali. Kaxanu axwët xwët këbi bëte bër gë anjëla and edi ed becarax, bër gë anjëla and epakën ed bësëxwëra, bër gë anjëla and edëcara ed bela, bër gë anjëla and olëngw, do bër gë anjëla and eyeyan ed oyeyan ošëxe. ²⁹ Dek oparëxanda fo nde exëni? Dek ðek fo nde këni yeyanënd ang bëlawënel fo? Dek bësëyali fo nde exëni? Dek fo nde këni rind becarax? ³⁰ Dek fo nde šot këni banjëla band epakën ed bësëxwëra? Dek fo nde këni yeyanënd oyeyan ošëxe? Dek fo nde këni ñatelind oyeyan ošëxe oñ? ³¹ Awa balëkënalindën ocal od banjëla band xëbënëk nëmëc ok.

Do wëno awasin këmun wäsin fëña ir xëbënëk nëmëc in.

13

End añana eñ

¹ Ado me yeyanënd oyeyan or bela oñ, do gë or omeleka oñ, xarak añana axe gi ex na, ang atëmb and këni sëmbënd fo hi këme, ang etala ed kë wëhind fo hi këme. ² Ado me gi areyara ar bënd Kaxanu, anang ar ðek beconëšon, do ar nangërak ðek. Ado me cot ekwëta ed kë sëngërëbëtënd osënd el dëñ, xarak añana axe gi ex na, ÿoweÿ ame gi ex na. ³ Ado mëni cetërand napul iram in ðek bëxaÿëanaxik bën; ado me ðëxwënd eman endam eñ gër xodux, xarak añana axe gi ex na, ofëcak axe gi ex na.

⁴ Ar gë añana an abuña ko buñand, anënga nënga ko, año yakëraxind na, axo dafënanand na, axo pufënanand na. ⁵ Axo dind na end ax ñap ex na eñ, año balënd na endexëm fo, axo wërënanand na, ala año penanënd na eñëñëanax. ⁶ Bëte ar gë añana an, end ðal eñ këno fatënd, ax gi ex na osëmbak ol. ⁷ Aseban ko sebanënd end ex yo, aña ko wënd end ex yo, ayar ko yarënd end ex yo, abuña ko buñand end ex yo.

⁸ Añana añ er din ir din ex. Edeyara ed bënd Kaxanu el, ayep kë yep. Oyeyan ošëxe oñ, ayep kë yep. Bëte onangëran ol ayep kë yep. ⁹ Gayikwa bënd Kaxanu beñ,

mar fo këne nangënde, mar fo këne reyande ang bëlaŵënel fo. ¹⁰ Barikan and kë faŷaya beŷ dek aŋ, er ebax mar fo in ayep kë yep.

¹¹ And hi bame itox aŋ, ang itox fo bame yeyanënd, ang itox fo bame yëlarand, do ang itox fo baxe fënind bendey beŋ. Barikan and nangaya këme aŋ, aseŷ seŷ këme osoxëtox ol. ¹² Doro doro, awat këne watënde beŷ bën ang në anangoye fo, mëd-mëd fo. Barikan awat këne wat kerët. Gërëgako bendëmar fo nang këme. Barikan anang këme nang ang nang ke Kaxanu ak.

¹³ Awa gërëkako betas beŋo kë bayi: ekwëta el, eyar el do gë aŋana aŋ. Barikan aŋana aŋ xëbënëk nëmëc.

14

End cale eŋ

¹ Calayindën en gi bër gë aŋana. Nandindëleŋun en cot banjëla band Angoc Amënëk baŋ, adofa anjëla and eyeyan ed ang alawënel fo aŋ. ² Enimin, ar kë yeyanënd oyeyan ošëxe an, Kaxanu këŋo yeyanelind, ax gi ex na bela gayik er ko rend in ala aŋo pënind na. Angoc Amënëk aŋ wa këŋo hebetënd exo yeyanënd bend šonayak beŋ. ³ Ar kë yeyanënd ang alawënel fo an, bela bën këbi felërand: bër gër Amara bën këbi xemënënd gër ekwëta, bën këbi felënd eni kapina, bën këbi bašënënd banjëlan. ⁴ Ar kë yeyanënd oyeyan ošëxe an, ola orexëm ol ko xemënënd gër ekwëta, ar kë yeyanënd ang alawënel fo an, Amara aŋ ko xemënënd. ⁵ Aŷandi ŷandi ke wën dek en yeyanënd oyeyan ošëxe. Barikan en yeyanënd ang bëlaŵënel ŷandi ke nëmëc. Ar kë yeyanënd ang alawënel an xëbënëk nëmëc gë ar kë yeyanënd oyeyan ošëxe an. Angëmëne cëŋ aŋateli ko ŋatelind, axemën këbi xemën bër gër Amara bën. ⁶ Do gërëgako bëmaŷe, ofëcak nde kën šot na angëmëne me yeli gër ndewën, do me yeyandërand oyeyan ošëxe gër ed ebax mun mëlanëli, end nangën ke Kaxanu eŋ: onangëran ol, edeyara ed bend Kaxanu el, ba osëyali ol?

⁷ Angëmëne acëroti aŋ, gë atëmb aŋ andamat kë wëind, mondake ko bara ala xarak er këni farixënd in, gë er këni sëmbënd in axo pitëndërend na? ⁸ Do angëmëne ofarix or kereloŋ ol ax wëind na šenene, noŷo kë xëñënara ond gër emer oŋ? ⁹ Andamat ex gë endewën eŋ, angëmëne end kën yeyanënd gë oyeyan ošëxe eŋ, ala ax ŋatelind na, noŷo këŋo fëni? Ata ayeyandëra fo kën yeyandërand. ¹⁰ Oyeyan or bela oŋ moñëmb ŷëmbëk gër ngwën ro. Do eyeyan ed ex yo bër kë yeyanënd bën awëlëraxën këni wëlëraxënënd. ¹¹ Awa angëmëne ame wëlënd na er ko rend

ar ke yeyanelind in, aliyer hi këme gër ndexëm do mëñ bête anangërarëx këmo xwët. ¹² Mondako fo ex endewën eñ, gayikako banjëla band Angoc Amënëk banj kën şaland, awa kamënin de aye ediyenexën el. Barikan gilex ekemënaxën ed ekwëta ed bër gër Amara el.

¹³ Mëñ ex, ar kë yeyanënd oyeyan oşëxe an, karaleño Kaxanu eño yël anjëla and exo şatelixënënd bebër ko reyand bën. ¹⁴ Gayikwa angëmëne gë oyeyan oşëxe këme şalend, gë angoc andam añ këme şalend, bari gër onden ondam ame nangënd na er këme rend in. ¹⁵ Do mondake şapëk me dind? Awa aşale këme şana me calend gë Angoc añ. Bête aşale këme şana me calend gë onden ondam oñ. Aşewëra këme şana me ñewërand gë Angoc añ, bête aşewëra këme şana me ñewërand gë onden ondam oñ. ¹⁶ Enimin, angëmëne gë Angoc Amënëk añ fo, këy xarand oyekax ol gër Kaxanu, ar ax nang ex na end oyeyan oşëxe an, mondake cëñ ko yaka «Amen», gayikako año pënin na er këy rend in? ¹⁷ Dal ex mëne ang këy şalend ak dek xëbënëk, bari ala año kemënënd na gër ekwëta.

¹⁸ Aşëkwa këmo şëkwand Kaxanu gayik wëno dëñ këño şalend gë oyeyan oşëxe oñ nëmëc wën dek. ¹⁹ Barikan and këme hi gër Amara añ, er ke fecanënd me deya benjo bend këbi fëni bela, gë me deya bendey owëli epëxw gë oyeyan oşëxe.

²⁰ Bëmaşe, këren gi na de ang obaş fo gër epitëndër ed beş. Giyin bëxarëk gër epitëndër ed beş, barikan gër edi ed eñëñënax, giyin ang obaş fo. ²¹ Gër acariya şëgw këni: «Gë bela bër kë yeyanënd oyeyan oşëxe, gë ofërëya or bëliyer, këmëni şana mëni pelërand bulunda ijo, barikan ani ñana na ene şaxëtënd, re ko Axwën an*.»

²² Awa gër bër ax gi ex na bërëwäk, oyeyan oşëxe oñ, nanganëme ex, bari ax gi ex na nanganëme gër bërëwäk. Bête edeyara ed bend Kaxanu el, nanganëme ex gër bërëwäk, bari ax gi ex na gër bër ax ma ex na. ²³ Gako Amara dek eni barër gër cale, bën dek eni yeyanënd oyeyan oşëxe do eni şatëgu ngwa na bër obaxët, bër ax nang ex na end oyeyan oşëxe, ba bër ax gi ex na bërëwäk, ani yëla na nde mëne anëka şenëkët këñun? ²⁴ Barikan angëmëne wën dek en yeyanënd ang bëlawënel fo do exo şatëgu ar ax gi ex na këreceñ, ba ar ax nang ex na end oyeyan oşëxe, wën dek këño fëlët, wën dek këño nöp. ²⁵ Bend şonayak gër emëkw edexëm beñ kën şonët. Ata

* 14:21 14.21 Esayi 28.11-12

mëj and ko foxi eyiÿ el nêš gër ebar aŋ, ašale këjo ŷana eŋo calend Kaxanu do exo dend:

«Enimin, Kaxanu ro hi ko mërëxand irewën!»

End bend šode-šode gër cale eŋ

²⁶ Awa bëmaÿe, mondako ŷapëk en dind. And kën fedër gër cale aŋ, diyindën abat abat er këjun xemën gër ekwëta in: hik ar gë oyëkan an, hik ar gë osëyali an, hik ar kë reya end Kaxanu an, hik ar kë yeyan gë eyeyan ecëxe an, hik ar kë ñateli eyeyan elo an. ²⁷ Angëmëne bela exëna bër kë yeyan gë oyeyan osëxe, yeyanëlexëni abat abat, bëxi ba bësas, ata gwac kë hi. Bëtëlexo ar kë ñateli er re këni an. ²⁸ Angëmëne er këni rend bër gë anjëla and oyeyan osëxe in, xarak aňateli ax gi ex na, cësinalexëni gër Amara. Er ebax eni yeyan in, bayilebi bën fo do gë Kaxanu. ²⁹ End bër kë yeyanënd ang bëlaŵënel fo eŋ cëj, bëxi ba bësas yeyanëlexëni, do bër këbi baxëtënd bën, yixëtindëlexëni er wël këni in. ³⁰ Angëmëne ala ašëxe exo cot amëd aŋo dëj, end nangën këjo Kaxanu, awa cësinalexo aŷanar an. ³¹ Enimin, wën dek axor kën xor en yeyanënd ang alawënel ar Kaxanu fo, abat abat, eni tëyaxën ŷeÿ, do eni kemaxën gër ekwëta bër kë baxëtënd bën. ³² Onden ond bëlaŵënel oŋ abana kë banand gër bëlaŵënel bëšandaŵ. ³³ Gayikwa gër ed hi ko Kaxanu, obetak fo ex, ax gind na šode-šode.

Ang këni rind dek bëwënëk bën gër Bamara bandebën ak, ³⁴ bësoxari bën cësinayindëlexëni gër Amara, gayikwa ax ñap ex na eni yeyandërand. Pëbindëlenëbi bęcën bëndebën bëj, ang rek acariya ak. ³⁵ Angëmëne ŷeÿ ŷandi këbi na eni tëya, mëkayindëlenëbi bęcën bëndebën bëj gër bëciŵ. Gayikwa ax ye ex na asoxari an exo yeyanënd gër Amara. ³⁶ Ba gër ndewën nde šanëguk eyeyan ed Kaxanu el? Gër ndewën fo nde ñatëlik?

³⁷ Angëmëne ala exo yëland mëne alawënel ba ar gë Angoc Amënëk hi ko, nangëlexo mëne end ŷëgwënëli këmun eŋo, apela and Axwën ex. ³⁸ Do angëmëne axo nang ex na eŋo, awa mëj bëte ala aŋo nang na.

³⁹ Awa bëmaÿe, ñandindëleŋun en yeyanënd ang bëlaŵënel fo, do këren cëbanënd na eyeyan ed oyeyan osëxe el. ⁴⁰ Barikan diyindën er ex yo ang ŷapëk ak, do šenene.

15

End Atëfëtan eŋ

¹ Bëmaÿe, baxëtine mun kwitan Atëfëtan and nangën këmun aŋ, and xwëta kën do xemënali kën šenene aŋ. ² Gë Atëfëtan aŋo šot kën apexa aŋ, angëmëne ang nangën

këmun ak xwëtaya kën gër owëkw orewën. Angëmëne anëngwët nëngwët kën Atëfëtan aņo, ekwëta edewën el yoweÿ ax gi ex na.

³ Endey eņanar end sëyali këmun eņ, end sëyali bane wëno bëte eņ:

«Kërisët wa šësëk në end beņëjënax bendeŋi, ang rek Oņëgw Omënëk ak*.» ⁴ Afel bamun felënd mëne Yesu awëg wëg bano, barikan xani ko gër ecës akey atasën aņ, ang re bax Oņëgw Omënëk ak. ⁵ And xani ko aņ, pere šanayaxën babi Kefas do gë oparëxanda epëxw gë oki ok. ⁶ Ašanayaxën šanayaxën babi bëte bëmaÿe bëj, ang hi bani bela okeme oco axuca, do bën đek wat këno. Bëranjëm ga këni liya bayi këni, bërëmar fo šësëk. ⁷ Ata šanayaxën këņo Šak do bëte đek oparëxanda ok. ⁸ And šanayaxën këbi bën đek aņ, šanayaxën ke wëno, ar hik ang itox ind rëw këno ŋatërëxe amëd and yăpëk aņ fo. ⁹ Gayikwa wëno xurik ex ba gër oparëxanda od Yesu đek. Gayikako arixëra bamëni rixërand bër gër Amara and Kaxanu bën, wëno ax ŋap ex na ene macënd parëxanda. ¹⁰ Barikan oyekax or Kaxanu ol rik hixën këme er hi këme in, do oyekax or rin ke olo, ax gi ex na or gë ofëcak këm. Ecëñëxët, wëno riyenik nëmëc bën đek. Barikan oyekax or Kaxanu or ex gër ndam ol riyenik, ax gi ex na wëno. ¹¹ Awa hik wëno, hik bën mondako këmi femërand, do mondako ex ekwëta ed fexaxën kën el.

End ekani gër ecës eņ

¹² Xarak, angëmëne afem këni femënd mëne Kërisët axani xani ko gër ecës, inecëj këni rexënënd bërëmar gër ndewën na mëne ekani ed bësësëk ax gi ex na? ¹³ Angëmëne ekani ed gër ecës ax gi ex na, awa Kërisët axo kani ex na gër ecës. ¹⁴ Do angëmëne Kërisët axo kani ex na gër ecës, awa epemëra ed këmi femërand el gë ofëcak këm ex, do bëte ekwëta edewën el ed gë ofëcak këm ex. ¹⁵ Ata biyi er hi këmi ang otede od këņo nëgwëšanënd Kaxanu fo, gayikako areya këmi reyand mëne mëņ xanin këņo Kërisët gër ecës, xarak aņo kanin ex na, angëmëne đal ex mëne bësëk bën ani kanind na gër ecës. ¹⁶ Enimin, angëmëne bësëk bën ani kanind na gër ecës, Kërisët axo kani ex na gër ecës. ¹⁷ Awa wën ga kën ri beņëjënax bej bayi kën, angëmëne Kërisët axo kani ex na gër ecës, ekwëta edewën el ofëcak këm ex. ¹⁸ Do bërëwăk end Kërisët bër këbi rašënd gër ecës bën, anëka nemi këni. ¹⁹ Angëmëne gër aniyan and ebar ro fo këne yarënde end Kërisët eņ, awa biyi ex bër xurik ex kaÿën gër bela đek.

* 15:3 15.3 Esayi 53.5-12

20 Barikan dal dëj wa ex, Kërisët axani xani ko gër ecës: mëj ex ayanar ar xanik an, eni koraxënënd eni kani bër këbi rašënd gër ecës bën. 21 Awa gayikako në end ala abat fo yowaxënëguk ecës el, bête në end ala abat fo yowaxënëguk ekani ed gër ecës el. 22 Enimin, ang këni šësënd dek bela bën në end ga bar këni ola ol gë Adam, bën dek mondako fo këni xani gër ecës në end ga bar këni ola ol gë Kërisët. 23 Barikan axanira këni xanira ala kala gër enga endexëm: Kërisët mëj ayanar ar xanik gër ecës an, bête eni kaniraxën bërëwak endexëm bën and ko bakaw aņ. 24 Ata ex ņatëgu ngwa ekwët ed ngwën el, do Kërisët eņo maš owun ol Faba Kaxanu, and ko wëña olëngw or ex yo, gë or gapak or ex yo, gë panga ind ex yo. 25 Gayikwa Kërisët afo exo mun ebi bëñaxën dek bërangojëra andexëm bën. 26 Ata arangojëra afelatar ar këņo wëña an, ex ecës el. 27 Enimin, Oņëgw Omënëk ok are rek:

«Ayël yël këņo owun ol gër bej dek».

Barikan and rek mëne gër bej dek wun ko aņ, aye nang këne mëne ax gi ex na gë Kaxanu ak, mëj ar yël këņo owun olo an. 28 Do and ko wun Kërisët gër bej dek aņ, ata mëj Asëñiŵ dëj kë yëlaya gër ar yël këņo mbëña ind bej dek an, exo gixën Kaxanu dek gër bela dek.

29 Kido ax gi bana mondako, ine doni rind bër këñëbi buyind në end bër šësëk eņ? Ineña këñëbi buyixënënd angëmëne bësësëk bën ani kanind na gër ecës? 30 Do biyi cëj, ineña këbo feceraxënënd ecës el apëxëd and ex yo? 31 Bëmaņe, wëno key yo key wa ga fecerand ecës el. Barikan ga ke nëngandërand endewën eņ këme yeyanaxënënd mondako ga bar këne ako gë Yesu Kërisët, Axwën arebi an. 32 Angëmëne në end banjëlan band bela fo bami wërënd gë oŵacar ol gër Efes, ofëcak nde këmi šot na? Angëmëne bësëk bën ani kanind na gër ecës, dindëne ngwa ang futëk Oņëgw Omënëk ak:

«Yambërandëne do cebërandëne gayikwa ecan ašës këne šëse».

33 Ala këreņun yifađ na:

«Ebar ed gë bela bësëmbak el, këbi nëxenënd bër šenene bën.»

34 Ata bakarëleņun de onden oņ do tebin emendëran el. Enimin, ang hi kën ak, bërëmar ano nang ex na Kaxanu. Eņun cëfënanaxën këme yeyanënd mondako.

End eman engašax eņ

35 Barikan ala kë wëka na: «Mondake wa këni xanind bësëk bën? Gë eman end fe këni bakawënd?» 36 Ar

kë yeyanënd mondako an, afëñirëx exo! Wëj wa er këy nedënd in, ax gi ex na nde ašës kë šësënd đamana ex diyaxën gašëxe? ³⁷ Do enjëlir eñ këy nedënd eñ, bamat enjëlir end bële, ba end enedfa ecëxe, ay nedënd na gë añamb. ³⁸ Ata Kaxanu kë rind enedfa kala gë añamb, ang këño ýandi ak, enedfa kala gë añamb andexëm. ³⁹ Bëbër gë onjën bën ani gi ex na gë eman emat: pit ex eman end bela eñ, pit ex eman end oŵacar eñ, pit ex eman end ošël eñ, do pit ex eman end oxan eñ. ⁴⁰ Beman bend gër orën exëna, bëte beman bend gër ebar exëna. Barikan enjaran end beman bend gër orën eñ, ax gi ex na andamat gë end beman bend gër ebar eñ. ⁴¹ Ax gi ex na nde eñan eñ gë oye orexëm ex, facawñ in gë oye orexëm ex, do oŵal oñ oye orebën pit. Oŵal oñ dëñ afitar fitarëk oye ol: emal kala gë enjaran endexëm ex.

⁴² Awa mondako fo ex end ekani ed bëshësëk eñ. Ala ar wëg bano gë eman end kë šësënd an, exo nëngëtaw gër ecës gë eman end din ax cës na. ⁴³ Ar wëg bano gë eman end enjaran këm an, exo nëngëtaw gër ecës, gë eman end gë enjaran. Ar wëg bano gë eman etitarak an, exo nëngëtaw gër ecës gë eman end gë ojaŵ. ⁴⁴ Gë eman end këñëbo wëg eñ, ošapar do gë oñas ex, ata ene nëngëtawëye gër ecës gë eman end angoc. Gayikako eman end gë ošapar do gë oñas exëna, bëte eman end gë angoc exëna. ⁴⁵ Mëñ rexënëk Oñëgw Omënëk ok: «Adam, ala ayanar ar bax liyand an, hi baxo gë eman end gë ošapar do gë oñas*.» Ar hik Adam ifelatar an, exo angoc and kë liyanënd an. ⁴⁶ Ar gë eman end gë ošapar do gë oñas an, hik ayanar an, ax gi ex na ar ex angoc an; ar ex angoc an bëtëguk. ⁴⁷ Ala ayanar ar ri këño Kaxanu gë obar an, gër ebar xaniw ko. Ala axinëm an cëñ, gër orën xaniw ko. ⁴⁸ Ala ar ri këño Kaxanu gë obar an, ang bela bër gër ebar ro ak hi ko. Ar gër orën an cëñ, ang bër gër orën ak hi ko. ⁴⁹ Do ang šot këne gër ola orebi eñaŵ end ar ri këño Kaxanu gë obar ak, mondako fo këne šote eñaŵ end ar gër orën eñ.

⁵⁰ Bëmaýe, ga re këme: oyas ok do gë ošat oñ ax kor na ex đil gër owun or Kaxanu. Eman end kë šësënd eñ, ax kor na ex ñat gër aniyand and din ir din. ⁵¹ Baxëtine mun nangën econëšon eño: abo dašëra na biyi đek gër ecës, barikan biyi đek këne nëngwëtaye gë beman bendebi ak. ⁵² Ang ýandëk eñëpar ed angës ak, mondako fo kë ýand enëngëtara ed bëshëk el gë eman end din ax cës na eñ, and kë wëli ofarix or kereloñ ifelatar añ, biyi đek këne nëngwëtaye. ⁵³ Eman end kë nemind eñ, afo ex nëngwëta eman end din ax nemi

* 15:45 15.45 Añanar 2.7

na, do eman end kë şësënd eņ, ex nëngwëta eman end din ax cës na.

⁵⁴ Eman end kë şësënd eņ, and kë şudfa eman end din ax cësënd na, do eman end kë şësënd eņ ex gi eman end din ax cës na, amëd aņo fo kë ħata er rek Oñëgw Omënëk in:

«Dodo anëka xor këno ecës el,
ecës ax bo ex na[☆]!

⁵⁵ Do wëj ecës el,

feye ex panga indey iņ?

Feye ex anjif andey aņ^{☆?}»

⁵⁶ Anjif and ecës aņ ex, eñëņënax eņ. Do panga ind eñëņënax iņ ex, acariya aņ. ⁵⁷ Barikan, cëkwaneņone Kaxanu ga yël këbo angora aņ paß gë Yesu Kërisët, Axwën arefi an!

⁵⁸ Awa wën bëmaņe bënd ke balënd mbaņ bëņo, kemin mbaņ ang bebër ax tëngërbëtand na fo. Kemënayindën key yo key gër andiyen and Axwën ga nang kën ako mène er kën riyenind in ax gi na gë ofëcak këm gër ebar ed bar kën gë Axwën an.

16

End amarënen eņ

¹ End amarënen and kënëbi rëcaraxën okëreceņ od gër Yerusalem eņ cëņ, wën bëte barin dek ang fel këmëni bër gër Bamara band ebar ed Galasi ak. ² Yatir akey aņanar and loxo, ala kala pitindëlexo kodī in, ang ex ojaŵ odexëm ak, do exo mëxwëta gër iciŵ indexëm. Këren cëni na me ŋatëli en dixën amarënen andewën aņ. ³ And këme ħatëli aņ, gë okayëta këni yeli bër kënëbi sana eni mëla oyël orewën gër Yerusalem bën. ⁴ Angëmëne afo me ye wëno bëte, awa damana ibat këmi yedf.

End ofamana od Pol eņ

⁵ Anëngali këmun nëngali and këme sëfëra dek ebar ed Masedëwan aņ (gayik ayeli këme yeli, end bangol band gër ebar elo eņ damana me ŋataxënëli gër ndewën). ⁶ Bamat bakey bandanjëm ke xeyëra gër ndewën. Ado ba na ke xuca amëd and gë ayem aņ, ene yëlëraxën şëlafana ir këme sëfaxënëx fëña iram in. ⁷ Aņo axe ħandi ex na mun wat ang ar okucan fo: ayar këme yarënd me nëka monëka dëņ na gër ndewën, angëmëne aŵa ŵa ko Axwën an.

⁸ Barikan gër Efes cëņ, fën këme bayi xali gë ofëna or Peņëtekot ol. ⁹ Gayikwa Kaxanu fërëtën ke ebët eņangax, mo dinaxën andiyen atëm, ado ga yëmb këni bër ke wëreli bën.

¹⁰ Do and ko ñatëli Timote aņ, mëlayayino ang bayik axo yëdara na na gër ndewën. Gayikwa ang wëno ak këņo riyeninënd Axwën an. ¹¹ Awa ala këreņo yaf na de! Yëlërawëdëno šëlafana ir ko rixëneņgu ñamana iyekax, xali gër ed hi këme ro, gayik ašëni šëni këmo wëno gë bëmaņe bëņ.

¹² End abaņe Apolos eņ cëņ, bandanjëm xara këmo enun nëngali, mëņ gë bëmaņe bënd enga endexëm bëņ. Barikan aņo ñandi ex na pere exo yeli gërëgako. Ayeli ko yeli, and ko šot amëd aņ.

End bapela bapelatar eņ

¹³ Awa wën, titinayin, kemënayin gër ekwëta, giyin bëfirik, kemin. ¹⁴ Diyindën er ex yo gë aņana!

¹⁵ Bëmaņe, apela aņo këmun bašëлинд. Anang nang kën mëne Sëtefanas gë ekun edexëm el ñek, exëni bëyanar bëreŵak gër ebar ed Akayi bën. Do bën mbaņ ŵa këni andiyen and edëcara ed bëwënëk aņ. ¹⁶ Wën bëte, mayindën olëngw or bela bër ang bën ol, do gë ñek bër këni riyenind do këni sorond andamat bën.

¹⁷ Wëno mbaņ nëngandëra ke ga nëngaw këne Sëtefanas, gë Forëtinatus do gë Akayos. Ga wat këmëni ata hi ke ang wën ñek wat këmun fo. ¹⁸ Gayikwa emëkw edam el do gë edewën el yemën këni. Awa wën kamënin epëb ed bela bërako rako el.

¹⁹ Bër gër Bamara band gër ebar ed Asi bën ñek, ašëma kënun šëmand. Akilas gë Përisil do gë bër Amara and gër iciŵ indebën bën ñek, kënun šëmand mbaņ gër oŵac or Axwën. ²⁰ Ašëma šëma kënun bëmaņe bëņ ñek. Cëmarëxën andewën rewën aņ do megarërayin emegar emënek, ang bër acël amat fo.

²¹ Wëno Pol yëgwëlik gë ataxan andam aņ dëņ ecëmar elo. ²² Ar aņo ñan ex na Axwën an, katalenjo! «Maranata», mëne nëņ «Axwën an në eyow exo!»

²³ Oyekax or Axwën Yesu ol gil ex gë wën! ²⁴ Wën ñek ñan këmun ga ñar këne ako gë Yesu Kërisët.

Kayëta ixinëm ir Bëkorejët in Lilaya in

Akayëta aŋo ro ex akinëm and yëgwën babi Pol okëreceŋ od gër Korejët aŋ gayik ax bo bana ga wëlër na ŝenene gë mën. Bendey betas yëgw ko Pol gër akayëta aŋo. Eñanar eŋ, ayaka yaka babi ga bani yepënënd ofarëxanda orexëm ol. Gayikwa gër ofarëxanda ayëmb yëmbëk oyot ok do gë beñigënaxik beŋ. Barikan, Pol abuŋa buŋa baxo beŋo dek, mën ex ax ñap bana eno yepënënd. Ekinëm eŋ, Pol fel babi eni bar er kënëbi rëcaraxën okëreceŋ od ŝëmura babi gër Yerusalem ok. Etasën eŋ, Pol afel fel babi kërenëbi baxëtënd na oparëxanda od ŝanayaw bax gër Amara andefën do bani sëyalirand becëxen ok. Oparëxanda oko arafënara bani rafënarand. Xarak, parëxanda ir dal in, abana ko banand, aŋa ko wënd exo gi ang ar sitarak fo exo cotaxën ojaŋ od Kaxanu ok. Bëte abi nëyalind na okëreceŋ ok eno yëlërand napul in. Gayikwa Kaxanu ayël fo ko yëlënd oyekax orexëm ol, yoweÿ axo mëkand na. Er ex gër akayëta in:

Ecëmar el do gë ecëkwa ed Kaxanu el: 1.1-11.

End andiyen and parëxanda ir Kaxanu eŋ: 1.12-2.17.

End aŋana and Yesu Kërisët eŋ: 3.1-7.16.

End edëcar ed okëreceŋ eŋ: 8.1-9.15.

End ofarëxanda or Pol eŋ: 10.1-13.10.

Bepelatar beŋ: 13.11-13.

Ecëmar el

¹ Wëno Pol, parëxanda ir Yesu Kërisët in, ang yandi këŋo Kaxanu ak, do gë imaÿe indebi in Timote, këŋun yëgwënëlinde wën bër ex Amara and Kaxanu and gër angol and Korejët bën, do gë dek bëwënëk bër ex gër ebar ed Akayi bën. ² Kaxanu, Faba irebi, do gë Yesu Kërisët, Axwën arebi an, yëlëlenun oyekax ol, do gë obetak ol!

End ekemëndër eŋ

³ Cëkwanëŋone Kaxanu, Sëm ir Axwën arebi Yesu Kërisët, Sëm ir xwënëk axaÿënan ir ex yo. Mën exo Kaxanu, ar kë xemënënd nand ex yo. ⁴ Kaxanu këbo xemënënd gër oyot od ex yo, ene koraxënënde biyi bëte enëbe kemëne bër kë sorond gër oyot od ex yo, paŋ gë ekemën ed këne ŝotënde gër ndexëm el. ⁵ Enimin, ang kë yëmb yo toro ind këne soronde në end Kërisët in, mondako fo kë yëmb bëte ekemën ed këne ŝotënde gë Kërisët el. ⁶ Angëmëne

asoro këmi sorond gër oyot, mun kemënaxënënd, end apexa andewën këmi soroxënënd. Angëmëne Kaxanu axemën xemën këbo, mun kemënaxënënd wën bëte këbo xemënaxën, en cotaxën ojaŵ od en buŵaxën toro indimat gë biyi. ⁷ Do er këmun yarënënd in mokwëta ex, gayikwa anang nang këmi mëne ang şoma kënëbo gër toro ak, aşoma kënëbo şomand bëte gër ekemën.

⁸ Enimin bëmaÿe, oyot od hi babo gër ebar ed Asi ok, abo ñandi ex na en nem. Yama mokëba ga xëba babo nde, nëmëc ang xor këmi mi buŵa ak. Abami yëla na bëbëngw këmi bayi. ⁹ Gër owëkw orebi dëŵ ŵa bami mëne ecës edebi el dëŵ ñatënëgu babo mondako. Ata mokwëtaxën Kaxanu, mëŵ ar këbi xaninënd bëşëk an hixën babo eŵo, këdi këmi xwëta ogaf odebi ok. ¹⁰ Mëŵ racët këbo, do aracët këbo racët gër ecës edako rako elo. Iyo biyi, mëŵ ex ar kënëŵo yarëndë an, do axwëta xwëta kënëŵone mëne aracët këbo racët bëte. ¹¹ Wën bëte arëca kënëbo rëcand ga kënëbo şalenënd ako. Ata Kaxanu ayaka ko yaka cale ind kënëbo şalenënd bëranjëm in. Ayël këbo yël enjekax eŵo, do bëranjëm këŵo ŷana eŵo cëkwand në endebi.

End eteb ed damana ir Pol eŵ

¹² Gayikwa onënga orebi ol ex, osede or şot këmi gër onden ondebi ol. Aliya liya këmi gë ola or toc do gë dal ir xaniwëk gër Kaxanu in, mërëxand ir bela dek, adofa gër ndewën, gë oyekax or Kaxanu ol, bari ax gi ex na gë orenik or gër ngwën ro ol. ¹³ Er kën fënënd do këŵun fënind in ŷëgwënëli këmun, ax gi ex na ecëxen. Yëla këme afëni këŵun fëni aye, ¹⁴ ang fëni këŵun dëŵ mar mëne në endebi na këŵun nëngandërad ang këbo nënganënd biyi bëte endewën ak, yatir akey and Yesu, Axwën arebi aŵ.

¹⁵ Ata wëno gë ekwëta elo ŷandi baxe mun nëngali pere, en cotaxën oyekax oxinëm. ¹⁶ Bëte yëla këme axuca këme xucax elod gër ndewën na ond gër ebar ed Masedëwan oŵ, do me kaniw gër Masedëwan me bakaxënëgu na gër ndewën, ene yëlëraxën er këme yexën ond gër ebar ed Yude oŵ. ¹⁷ Ga fëna këme me di eŵo, ba ar kalay-kalay nde hi këme? Ba and këme fëna me di ŷeÿ aŵ, oñandi odam fo nde këme rind, do me dend amëd aŵo fo: baŵo «Iyo», baŵo «Ali»? ¹⁸ Kaxanu, mëŵ ar ex mokwëta an, anang nang ko mëne eyeyan ed wëleli kënëbo el, ax gi ex na baŵo «Iyo», do baŵo «Ali». ¹⁹ Gayikwa wëno, gë Silas, do gë Timote afem fem këmi gër ndewën na mëne gër Yesu Kërisët, Aşëniŵ ar Kaxanu an, «Iyo» fo ex, ax gi ex na baŵo «Iyo» do baŵo «Ali». ²⁰ Ang ŷëmbëk yo bëbër bëya këbo Kaxanu bën, Kërisët ex «Iyo» irexëm in. Awa mëŵ ex, paŵ gë mëŵ këne

rende «Amen», and kënjëjo şalende Kaxanu end enjaran endexëm aņ. ²¹ Do Kaxanu ex ar këbo xemënënd biyi gë wën an, ga bar këne gë Kërisët an. Mëņ yata këbo mo diyeninaxënënd. ²² Mëņ fo ri këbo nanganëme irexëm in ga xwët këņo Angoc Amënëk aņ gër oŵëkw orebi. Ata gë Angoc aņo këne nangaxënënde mëne becërëcaxik fenin këbo na.

²³ Wëno sede iram in Kaxanu ex gër aniyandam, đal in këme reyand. Er saxan ke me cës gë me nëgwëş in. Ame bakali ex na fën gër Koreņët, gayik axe ñandi bana mun dexëra. ²⁴ Biyi abo ñandi bana mi bëña ekwëta edewën el gayik gë ekwëta elo xwëşaxën kën gër andiyen and xel këne gë onënga fo aņ.

2

¹ Wëno cëņ, afaŷ faŷ bame gër emëkw edam këreme bakali na gër ndewën këdi këne xofëtare gë ecaminan. ² Gayikwa angëmëne në endam kën şaminand, në end nobën cëņ ke nëngandëraxën? Ba në end bër şaminak në endam nde? ³ Mondako ŷëgwënëli këmun, këdi këme şamina and këme ñatëli aņ end bër ebax exe nëngandërado eņ. Wën đek xwëta këmun: onënga oram ol, onënga or wën đek ex. ⁴ Gë oyot otëm, gë emëkw ed şaminak mbaņ, gë ongwën od mbaņ, ŷëgwënëli këmun. En nangaxën mëne mbaņ ñan këmun rixën këme mondako, bari ax gi ex na, ga ŷandi ke en caminara.

End eteban ed aŵëndëran eņ

⁵ Angëmëne ala exo di er kën şaminaxën, wën đek kë şamina, ax gi ex na wëno kë şamina. Barikan këdi ke xureli, me dedo wa bërëmar fo kë şaminara. ⁶ Ala arako rako an, gwac këņo hi and këno rexëra bëranjëm aņ. ⁷ Er yek nëmëc in ex, eno teban do eno pel exo kemëna këdi këņo bon ecamina ed xurik. ⁸ Awa axara xara këmun, ebal ed këņun end ala ajo el, nëmëcal ex. ⁹ Ata në eņo ŷëgwënaxënëli këmun bëte mondako. Atëy ex, me nangaxën ba abaxët kën baxëtënd end këmun fel yo. ¹⁰ Ar këno seban wën an, wëno bëte aseban këmo seban. And këmo seban ala aņ, angëmëne ŷëy exëna er këmo sebanaxën, aseban këmo seban në endewën, ogës od Kërisët. ¹¹ Mondako këme rind këdi këmo seb Sindan ebo đila, gayikwa noŷo cëņ nemëk oñandi odexëm ok.

End ecaminara ed Pol eņ

¹² And ñat këme gër angol and Tërowas, me pemërax Atëfëtan and Kërisët aņ, asëk sëk bame ebët ed fërëtën baxe Axwën el. ¹³ Bari axe gi bana fuņ gër onden ondam,

gayik amo tøk bana abaÿe Tit. Ata ga fela këmëni na, xuca këmë kwël ond gër ebar ed Masedëwan oÿ.

End angora eÿ

¹⁴ Ata cëkwanëÿone de Kaxanu, mëÿ ar këbo wëland din gër engä end angora and Kërisët an. Paß gë biyi këni nangaxënënd bela bën endexëm eÿ, gër ed ex yo, ang angiri inëngax fo. ¹⁵ Biyi hi këne enimin angiri inëngax in. Kërisët yël këÿo angiri ijo Kaxanu. Angiri ijo, këbi wëranënd bër sëfëk fëña ir apexä bën, do bëte bër nambërak bën. ¹⁶ Gër bër nambërak, otëner ond ecës ex. Barikan gër bër fexëk, otëner ond aniyän ex. Do noÿo xorëk exo di andiyen aÿo? ¹⁷ Bela exëna bër rik eyeyän ed Kaxanu el acotëraxën and napul. Barikan, biyi gë onden ond šenene këmi femërand, ga lawëneÿu këbo Kaxanu. Ogës odexëm do ga bar këmi gë Kërisët këmi yeyänaxënënd.

3

End bëriyenin bër eter ekašax eÿ

¹ Gašëxe nde këmi ŷana mi yelind gër ndewën, ang bër lawënyalik gë andebën dëÿ? Ba aÿap nde ŷapëk mi mëlalind okayëta od kë reyand nobën hi këmi, ang këni rind bërëmar ak? Bëte ba wën nde ŷapëk enëbo ŷëgwënënd okayëta oko? ² Wën ga ex wa kayëta irebi in, ir ŷëgw këni gër owëkw orebi in, ir nang këni do këni fënënd bela dek in. ³ Mongwati watik mëne wën ex kayëta ir ŷëgw ko Kërisët do xwëtënan këbo gër andiyen andebi in. Kayëta ijo, gë Angoc and Kaxanu, mëÿ ar kë yëlënd aniyän aÿ, hixënëk, xarak ax gi ex na gë oñëgw. Gër eman do gër owëkw or bela ŷëgw ko, ax gi ex na në bangomb-gomb band oxaÿ ofësëpës.

⁴ Mondako ex ekwëta ed xwëta këmo Kaxanu el, paß gë Kërisët. ⁵ Ax gi ex na gë andebi aÿo dëÿ këmi xorënd mi nang er ex yo, nangëde gër ola orebi xaniwëk. Barikan, biyi er këmi xorënd in, gër Kaxanu kë xaniwënd. ⁶ Mëÿ fo ri këbo bëte bër xorëk eni gi bëriyenin bër eter ekašax ed gë Angoc and Kaxanu el, eter ed ax gi ex na gë oñëgw el. Gayikwa Angoc aÿ aliyän kë liyanënd, barikan oñëgw ok alawë kë lawënd.

⁷ Andiyen and ecës aÿ, and ex gër oñëgw od në oxaÿ aÿ, gë enjaran ebax, xali Bëyisërayel bën abani yëxw na eni nëkon dëxax ir Moyis in. Enjaran bax ŷegënd gër dëxas irexëm, xarak end ex kuca bax. ⁸ Ax gi ex na nde andiyen and wëlawëk këÿo Angoc aÿ nëmëcak ecot ed enjaran el? ⁹ Angëmëne andiyen and wëlawëk kiti aÿ gë enjaran hi bax,

andiyen and wëlawëk or šenene aŋ nëmëcak enjaran eŋ.
¹⁰ Do dene dëŋ mène enjaran end šanaya bax akarëk eŋ
 ašilipa šilipak and ŋatëguk enjaran end gërëgako aŋ gayik
 eŋo xurik ex këbën. ¹¹ Enimin, angëmene er bax xucand in
 gë enjaran hi bax, er kë bayi laŋ nëmëcak enjaran eŋ.

¹² Awa biyi ga šot këmi eyar ed mondako elo, yëxwëraxën
 këmi nëmëc. ¹³ Biyi ami dind na ang Moyis ak, mëŋ
 ar bax labënd gë anjëm dëxas irexëm an, këdi këni wat
 Bëyisërayel bën ekwët ed enjaran end er bax xucand el.

¹⁴ Barikan er baxo rind Moyis ijo, ašiwën šiwënëk onden
 ond Bëyisërayel oŋ. Enimin xali doro, and këni fënënd
 poyoma šakayëta šand eter ekarëk šaŋ, anjëm and kë
 labënd aŋ, abayi bayik, ax dëxëta ex na gayik ebar gë
 Kërisët el fo kë rëxëtënd. ¹⁵ Xali doro, and këni fënënd
 Akayëta and eter ekarëk aŋ, anjëm kë labënd na owëkw
 orebën oŋ. ¹⁶ «Barikan and këno xwëta Axwën aŋ, anjëm
 and kë labënd aŋ arëxëta kë rëxëtand*.» ¹⁷ Xarak Angoc
 aŋ ex Axwën ajo. Do gër ed hi ko Angoc and Axwën, fën
 ex orëyaya el. ¹⁸ Biyi dek bër gë odëxas od labët këni ok,
 anëkon këne nëkonënde gë axëbënan, ang në anangoye fo,
 enjaran end Axwën eŋ. Anëngwëta nëngwëta këne ene
 cotaxëne eñaŋ emat gë Axwën an, do enjaran eŋ kwël ex
 šašarënd. Mondako ex andiyen and Axwën aŋ, mëŋ ar ex
 Angoc an.

4

End napul ir në bapeya eŋ

¹ Awa gayikako andiyen aŋo sebënan këbo Kaxanu, gë
 axaŋënan ir wäsin këbo in, kërebo cena na. ² Aseš seb këmi
 bend beŋ, becëfëanaxik beŋ. Ami dind na beŋ bën gë osit,
 do ami nëmbëtënd na eyeyan ed Kaxanu el. Ecëñëxët, d'al
 in këmi reyand kerët, ata mondako hi këmi bër mokuwëta
 gër onden ond ala kala, do gër lëngw ir Kaxanu. ³ Barikan
 angëmene Atëfëtan and këmi femërand aŋ aloš lobëk, gër
 bër nambërak lobëk. ⁴ Ata Atëfëtan aŋo aloš lobëk gër
 bër gë oŋëpëgënan, gër bër šiwën këbi angoc and rixayak
 kaxanu ir gër ngwën ro bën. Mëŋ bayik ani watënd na
 angoben and Atëfëtan and enjaran end Kërisët aŋ, mëŋ
 ar ex eñaŋ end Kaxanu an. ⁵ Enimin, epemëra edebi el
 ax gi ex na end ola orebi. Er këmi femërand mène Yesu
 Kërisët ex Axwën an, do biyi ex bëriyenin bërewën bën
 në end Yesu. ⁶ Gayikwa Kaxanu rek: «Angoben aŋ pëtëlex
 gër ecamëdan.» Ata mëŋ dëŋ ex angoben and fëtëk gër
 owëkw orebi aŋo. Aŋandi ŋandi këŋo ebo ŋoba gë enang

* 3:16 3.16 Andocane 34.34

ed enjaran end Kaxanu end fëtëk gër dëxas ir Yesu Kërisët eŋ.

⁷ Barikan biyi wëlayak napul ijo gër ola orebi, ang në ofeya fo, ex watixën kerët mëne panga ikëbënaxik ind ex gër ola orebi ijo, ind Kaxanu ex, ax gi ex na indebi.

⁸ Gand ed ex yo kënëbo šëndënënd bela bën, bari ami bele na. Awëlandëra këbo wëlandërand, bari afo yëbu ex na.

⁹ Arixëra kënëbo rixërand, bari anëbo ñaŋëta ex na. Axëba këbo xëband ocëmu ok, bari ami cës ex na.

¹⁰ Din wëlaya këmi gër ola orebi, gër beman bendeŋi, ecës ed Yesu el, ex canayaxën bëte aniyand and Yesu aŋ, gër beman bendeŋi.

¹¹ Gayikwa biyi bër këne liyande bën, din këbo fecerand ecës el në end Yesu, ex canayaxën bëte aniyand and Yesu aŋ, gër beman bendeŋi bend kë šës beŋo. ¹² Ata ecës el mondako kë riyenind gër ola orebi, barikan gër ola orewën aniyand ex.

¹³ Do gayikako Angoc amat fo šot kënëŋone, and kë yëlënd ekwëta aŋ, ang rek Oñëgw Omënek ak: «Ga wã këme, mëŋ yeyanaxën këme[☆].» Biyi bëte ga wã këmi, mëŋ yeyanaxën këmi.

¹⁴ Ga nang këmi mëne ar xanin këŋo Axwën Yesu gër ecës an, axanin këbo xanin gër ecës biyi bëte gë Yesu, do ebo canayali andamat gë wën gër ed hi ko. ¹⁵ Gayikwa eŋo dek në endewën ñataxënëguk, eni nangëraxën bela bëranjëm oyekax or Kaxanu ol. Ata bër këŋo šëkwand Kaxanu end enjaran endexëm bën, eni yëmbërend.

End ola oxašax eŋ

¹⁶ Ata mëŋ ex, biyi kërebo cena na. Ado ex biwënd ola or fac fac ol, ola or lëf lëf ol, key yo key kë bëtënd.

¹⁷ Gayikwa oyot od këbo hi yo gërëgako, yoweÿ ax gi ex na paŋ gë enjaran etëm end din ir din end këne šot eŋ.

¹⁸ Bëte biyi er ax gi ex na mongwat in këmi watënd, ax gi ex na er mongwat in. Gayikwa er mongwat in ax nëkand na, bari er ax gi ex na mongwat in din ir din ex.

5

¹ Enimin, gër ebar ro gë eman këne liyande. Eman eŋo ex ang aner and kë nëxenara akey amat fo. Barikan,

anang nang këne angëmëne olëg or gër ebar ro ol anëxena nëxenak, ašot šot këne yaŋ gër orën, këbe ir bay ko Kaxanu in. Olëg olo or din ir din ex, or ax di ex na otaxan od bela ex.

² Bëte biyi awëcar këne wëcarënde gër aniyand and gërëgako. Dek nëkan këbo ene cudfaye eman ed gër orën eŋ yaŋ gër eman end ebar ro eŋ,

³ angëmëne d'al ex and këne

☆ 4:13 4.13 Calemoñëw 116.10

šudaye aŋ, anëbo pënga na tëb gë eman eŋ. ⁴ Gayikwa nand këne liyande gër eman eŋo na, aŵëcar këne wëcarënde, axëba këbo xëband toro iŋ. Er ŷandi këbo in, ax gi ex na ene cudëtaye, barikan ene cudfaye eman end gër orën eŋ. Ata aniyani aŋ ex gël eman end kë šësënd eŋ. ⁵ Do Kaxanu ga rëw këbo wa ene dixëne eŋo, mëŋ ar yël këbo Angoc andexëm an ene nangaxëne mëne ašot këne šote bebër fenin këbo bën.

⁶ Awa biyi, din këmi xapinand ga nang këmi mëne nand bayi këmi gër ndebi, gër eman endebi na, caw űawëta këmo Axwën an, ang bër yeba fo. ⁷ Gayikwa gë ekwëta el këmi liyand, ax gi ex na gë owat ol. ⁸ Barikan mondako dëŋ këmi xapinand do këbo fecanënd mi gi bër yeba, mi űawëta caw eman eŋ, do mi dëgaxën gër ndebi, ler gër Axwën. ⁹ Bëte đamana beŷ bën đek, ašala këmi šaland Axwën an eŋo nënganënd endebi eŋ, hi këmi gër ndebi nde, hi këmi gër yeba nde. ¹⁰ Gayikwa biyi đek afo enëŋo yakaye Kërisët gër kiti. Ata ala kala exo kana bebër baxo rind, and baxo liyand gër eman endexëm aŋ: hik enjekax, hik eñëŋanax.

End ebakali ed angwëlëra eŋ

¹¹ Awa ga nang këmi epëb ed Axwën el këmi šalaxënënd mëni kor bela bën eni ma endexëm eŋ. Kaxanu cëŋ, aye nang këbo de biyi. Do wën bëte, këme yëland, anang nang kënëbo gër onden ondwën. ¹² Biyi ami űana na gë andebi aŋo dëŋ mi deyand gër ndewën nobën hi këmi. Barikan ayël yël këmun amëd and en dafëanaxënënd endebi eŋ en cotaxënënd end kënebi yakaxën bër kë rafënarand në end bebër fac, xarak ax gi ex na në end bebër gër emëkw. ¹³ Enimin, angëmëne anemëra nemëra këmi gër onden, në end Kaxanu hixën këmi mondako. Angëmëne gë onden bayi këmi, në endewën bayixën këmi gë onden. ¹⁴ Gayikwa aŋana and Kërisët aŋ këbo xadacënd biyi bër fëni këbo mëne angëmëne ala abat exo cës në end bela đek, awa bela đek šësëk. ¹⁵ Do angëmëne në end bela đek šës ko, bër kë liyand bën në ediyaxëni ang bër xwën këbi ar šësëk do xanik gër ecës në endebën an. Barikan ani điyand na ang bër xwënyak fo.

¹⁶ Awa mëŋ ex, gërëgako ala amo nang ex na ang hi ko ala fo. Ado ga nang këmo Kërisët ang ala fo, gërëgako ax bo ex na ga nang këmo mondako. ¹⁷ Angëmëne ala eni bar gë Kërisët, ola oxašax šot ko. Bekarëk beŋ anëka rëxëtak, đek bengašax fo nëmbak gër ola orexëm. ¹⁸ Do eŋo đek gër Kaxanu xaniwëk, mëŋ ar bakaliwëk angwëlëra and mëŋ gë bela aŋ paš gë Kërisët. Ata biyi ex bër sebënan këbo andiyen and ebakaliw ed angwëlëra el. ¹⁹ Gayikwa Kaxanu

bax riyenind paß gë Kërisët exo bakalixënëgu angwëlëra and mën dën, do gë bela bër gër ngwën ro aŋ, kitirëxe në end bamena bandebën eŋ. Do biyi fana këbo ene deyarande eyeyan ed angwëlëra el.

²⁰ Biyi gër oŋac or Kërisët këmi yeyanënd, Kaxanu mën dën këbi ŋacënd bela bën gë etëy edebi el. Axara xara këmun gër oŋac or Kërisët, wëlërin gë Kaxanu! ²¹ Ar elod axo mendëra ex na an, Kaxanu nëmb këŋo amena andebi aŋ, ene gixëne biyi bër ŧenene gër ogës od Kaxanu.

6

¹ Gayikako biyi barëk andiyen aŋ gë Kaxanu, këmun felaxënënd en kemënali oyekax orexëm ol, kërex gi ex na or gë ofëcak këm. ² Gayikwa are re ko:

«And ŋap bax aŋ, yakali këmi cale indey in, gë akey and ŋap bax mi pexën aŋ, xangëta këmi*.»

Ata gërëgako ex and ŋapëk enim aŋ, gërëgako ex akey and apexa aŋ.

End bëriyenin bër Kaxanu eŋ

³ Biyi gematak ami dind na er këŋo wëlandëraxën ala gër ekwëta edexëm, këdi këni yëla mëne ŋeyë wënak na gër andiyen andebi. ⁴ Ecëñëxët, gër bebër ex yo do ang ex yo, aŋasinaya këmi ŋasinayand mëne bëriyenin bër Kaxanu gë dal hi këmi. Mbaŋ këmi buŋand oyot ok, gë toro in, gë ocënd ok, ⁵ gë xëme in, gë and kënëbo fërand aŋ, gë bend šode-šode beŋ, gë gër bandiyen bañëkaxik, gë bakey band abo dašënd na baŋ, do gë band këmi ŧanënd eyamb yamb baŋ. ⁶ Barikan, aŋwëlaya wëlaya këmi aniyen andebi aŋ gër oŋwënek, gër onangëran, gër ebuŋa, gër obëngw or onden, gër Angoc Amënek, gër aŋana and dal and gë eñëŋëxax end šonayak këm. ⁷ Aŋwëlaya wëlaya këmi bëte aniyen andebi aŋ gër eyeyan ed dal, gër panga ind Kaxanu. Oŋënga or ŧenene këne wëraxënënde, bëte gë oŋo fo këne xwëšaxënënde. ⁸ Bela bën er kënëbo rind: baŋo afëb, baŋo alëšëra; baŋo ašëkw, baŋo ayepën. Axwët kënëbo xwëtënd baŋo bënëgwëš, xarak biyi dal in këmi reyarand. ⁹ Bëte axwët kënëbo xwëtënd ang bër anëbi nang ex na fo, xarak anang nang kënëbo; ang bëšëšëk fo, xarak aliya këmi liyand; ang bër nëp kënëbi fo, xarak anëbo daw ex na; ¹⁰ ang bër šaminak fo, xarak din këbo nëngandërand; ang bëxaŋëxaxik fo, xarak bëranjëm kë šotërand në endebi; ang bër ŋoweŋ ami cot ex na fo, xarak beŋ dek xwën këmi.

¹¹ Wën odawo odebi od gër Koreŋët ok, biyi dal in bamun felënd kwëlay, gë oŋëkw orebi oŋ dek këbo balënd

endewën eņ. ¹² Wën an cënd ex na gër oŵëkw orebi, barikan aņana and ñan kënëbo aņ bašetak. Biyi cëņ, ax gi ex na təkër kēbo balënd endewën eņ. ¹³ Ata ang obaš oram fo kēmun felërand. Wën bēte balindëleņun endebi eņ gë oŵëkw orewën oņ!

End banëkëra eņ

¹⁴ Këren dëkërend na gë bër ax gi ex na okëreceņ bën në bamara band ax ñap ex na. Enimin, abar nde këni barënd end šenene eņ do gë eñëņenax eņ? Anëkëra nde hik na mërëxand ir angoben do gë ecamëdan? ¹⁵ Angwëlëra nde hik na mërëxand ir Kërisët do gë Beliyal? Acetëra nde hik na mërëxand ir arëŵak end Kaxanu an do gë ar ax ma ex na an? ¹⁶ Eter nde hik na mërëxand ir Aciŵ and Kaxanu do gë olaš oņ? Enimin, biyi ga hi këne wa Aciŵ and Kaxanu aņ, mëņ ar kē yëlënd aniyān an, ang re ko Kaxanu gër Oñëgw Omënëk ak:

«Alëg këme lëg, do aliya këme liya mërëxand irebën; Kaxanu irebën këme hi, do bën eni gi bulunda iram.»

¹⁷ Bëte:

«Canin bamara bandebën baņ, do capayayin; këren dëkënd na ebuyaraxik in, do wëno aŵëlaya kēmun wëlaya re ko Axwën an.

¹⁸ Ata me gi Sorix irewën, do wën en gi bosëñiwën do gë bobiwën boram, re ko Axwën ar xorëk beŷ dek an*.»

7

¹ Wën bër ke balënd mbaņ bëjo, gayikako bendako rako beya këbo Kaxanu, mënënëne beman beņ do gë onden oņ, ebuyaraxik kërex gi na. Tebëne oŵënëk ol ex paŷaya gër anjiŷ and Kaxanu.

End onënga or Pol eņ

² Balindëleņun endebi eņ gë oŵëkw orewën! Biyi cëņ ala amo menan ex na, ala amo dëxëlëx ex na, ala amo yamba ex na. ³ Ax gi ex na mun kiti këme rexënënd eņo, gayikwa anëka fel bamun: «Ang këbo balënd endewën gër oŵëkw orebi ak din kē bayi: këmi liyand nde, ba šës këmi nde.» ⁴ Ekwëta ed xwëta kēmun el, mbaņ rafëk. Mbaņ ke nënganënd endewën eņ, mo kemën dëņ ke xemënënd, ado dek hi këme onënga ol mërëxand ir oyot od hi këbo ok.

⁵ Enimin, elod ga ñat këmi gër ebar ed Masedëwan, ami cot ex na gë təkër ak eteyëta el. Mocënd šënd bami gand ed ex yo gë emereli ed banëbo wërelind bër fac el, do gë anjiŷ and gër oŵëkw orebi aņ. ⁶ Barikan Kaxanu, mëņ ar

këbi xemënënd bër kë banand an, axemën xemën këbo and ñatëgu ko Tit aņ. ⁷ Ado ax gi ex na ga ñatëgu ko Tit fo xemën këbo. Barikan gë ekemën ed xemënëgu këno wën el, xemënati këbo. Asëfëtanati sëfëtanati këbo ang këņun balënd endefi ak, ang sesëra kën në endefi ak, do ang kën balëkënalind endam ak. Ata wëno ðek eme onënga ol.

⁸ Angëmëne në end kayëta işëxe ir yëgwënëli këmun in şaminara ban, axe cena ex na. Eyo, anang nang këme mëne në end kayëta ijo aşamina şamina ban amëd. Bamat aşena şena ke, ⁹ barikan gërëgako, anëngandëra ke nëngandërand. Axe nëngandërand na ðe në end ga şamina ban, barikan gayik ecamina elo anëngwët nëngwëtëk owëkw orewën oņ. Ecamina elo end ñan ko Kaxanu eņ rik. Biyi cëņ, eñëņenax gematak amun denan ex na. ¹⁰ Enimin, ecamina ed në end Kaxanu el, anëngwët kë nëngwëtënd ðek ola el. Awëla kë wëland gër apexa, do ala aņo cenand na. Barikan, ecamina ed në end bend gër ngwën ro el, anemin kë neminënd. ¹¹ Awa watin ngwa gërëgako er şot kën gë ecamina ed në end Kaxanu in: obal osëm! Ado nëmëc na, ayaka yaka kën, axoỹ xoỹ kën, ayëdara yëdara kën, abal këņun balënd endefi eņ, ayakëraxi këņun yakëraxind endefi eņ, aũa wũa kën mëne şenene dëņ rexëra këmun! Ado aşanaya şanayak mëne awën wën kën gër endey eņo. ¹² Awa angëmëne aỹëgwënëli yëgwënëli këmun, ax gi ex na mo dexëra ar wëndërak an, ba ar wënan këno an. Barikan en wataxën gë bangës bandewën baņ dëņ obal osëm or këņun balënd endefi eņ, gër lëngw ir Kaxanu. ¹³ Mëņ ex, biyi mbaņ xemën këbo endey eņo.

Ata mbaņ fuņara këbo ga wat këmi bëte ang nëngandëra këņo Tit endewën ak, onden ondexëm fuņara këņo endewën eņ. ¹⁴ Angëmëne wën aşëkw bamun şëkwënd ogës od Tit, axe cëfënan ex na. Barikan ang bamun felënd din ðal ak, mondako fo şanayak mëne ecëkw ed bamun şëkwënd ogës odexëm el, ðal dëņ ex. ¹⁵ Ata Tit nëmëc këņo balënd endewën eņ, ga ko xwitand ang bano baxëtënënd ak. Gayikwa axwëtaya xwëtaya bano, ang bano fëbënd do ban rëgënd endexëm ak. ¹⁶ Wëno cëņ, anëngandëra ke nëngandërand ga xor këme mun kwëta gër end ex yo.

8

End amarënen eņ

¹ Bëmaỹe, anangën këmun nangënënd mondake şanayak oyekax or Kaxanu ol gër Bamara band okëreceņ band gër ebar ed Masedëwan. ² Ado ga şëmura babi në end

oyot otëm, ðek exëni onënga ol, gayikako gër oxaÿën osëm orebën olo ðëŋ wăsin kënëbo mëne bën ani kwëj ex na. ³ Wëno kë reyand osede olo mëne, gë oxor orebën ol, ado nëmëc oxor orebën ol, do ga ÿandi këbi, ðarëra këni oyël orebën ol. ⁴ Biyi monëÿali kënëbo nëÿalind mi ma mi kemëna, eni gi šëf gër andiyen and amarënen and edëca ed bëwënëk aŋo. ⁵ Ata nëmëc ang bami yarënd ak ðar këni. Gayikwa pere yëlaya këni bën ðëŋ gër Axwën, ðamana yëlayaxën këni gër otaxan odebi, ang ÿandi baŋo Kaxanu ak. ⁶ Mëŋ ex, biyi axara xara këmo Tit exo ðakali gër ndewën exo ŋata andiyen and oyekax or amarënen and oyël orewën aŋ, ang ÿana baxo ak. ⁷ Ang šotëra kën mbaŋ er ex yo: ekwëta el, gë eyeyan el, onangëran ol, gë obal osëm or er ex yo, bëte aŋana and ðian këmun aŋ, awa canayalex ošotëra osëm orewën ol, gër andiyen and oyekax aŋo.

⁸ Do er këme rend ijo, ax gi ex na ðe apela, atëy wa këmun rind paß gë obal osëm or këŋun ðalënd end bëšëxe bër ex gër amarënen aŋo ol, me nangaxën ba aŋana andewën aŋ and ðal ðëŋ ex. ⁹ Gayikwa anang nang kën oyekax or Yesu Kërisët, Axwën arebi ol: mëŋ ar šotërak an, yow baxo hi ko axaÿëanaxik në endewën na, en gixën wën, paß gë oxaÿën orexëm ol, bër šotërak.

¹⁰ Aŋo cëŋ, er këme rend in apela ex, gër endey eŋo: ofëcak orewën ex, wën bër, elod nuwuba, hi kën bëÿanar gër amarënen aŋo, do wën ex bëÿanar bër rik bën. ¹¹ Awa gërëgako, ŋatayin ebar ed amarënen aŋo el, ex gixën er kën rind ijo gwër fo gë oŋandi od en di ok. ¹² And këŋo ÿandi enim ala exo yël aŋ, Kaxanu axana ko xanand oyël ol ga nëkon nëkon ko er šot ko ala ajo in, ðari ax gi ex na paß gë er ðayik axo cot ex na in.

¹³ Gayikwa gër amarënen aŋo, en tëf acariya and cey gë cey ex, ax gi ex na en ðëxëlëxaya enëbi ðëcaxën bëšëxen. ¹⁴ Gër endey eŋo, ošotëra orewën or gërëgako ol këbi rëcand eni cot er šan këni in, eŋun ðëcaxën bëte ošotëra orebën ol, en cot er šan kën in, ex gixën mondako acetëra and cey gë cey. ¹⁵ Ga rek wa Oŋëgw Omënëk ok: «Ar šotëra bax mbaŋ an, ÿoweÿ ax kuri bana, do ar šot bax təkër fo an, ÿoweÿ axo can bana[☆].»

End Tit do gë bër enga endexëm eŋ

¹⁶ Cëkwanëŋone Kaxanu, mëŋ ar rik gër emëkw ed Tit obal osëm or këŋo ðalënd endewën ol, ang këbo ðalënd biyi ak. ¹⁷ Gayikwa gë onënga fo wă ko ekemën ed xemënëli këmo, exo ðakaxënëli in, ado gë andexëm aŋo ðëŋ sana ko

exo yeli gër ndewën. ¹⁸ Asëfërëli këni sëfërëliind gë imaÿe ind këno šëkwërand gër Bamara dek, në end andiyen and ko rind gër epemëra ed Atëfëtan iņ. ¹⁹ Adofa, bër gër Bamara bën sana këņo mi tēfërëli gë mëņ gër emëla ed amarënen aņo. Emëla ed amarënen and oyekax aņo el, sebënan kënebo gër andiyen andebi, ex canayaxën enjaran end Axwën eņ, do ex gixën osede or mēne biyi and ŷandi babo dëņ ex.

²⁰ Në end amarënen atēm and sebënan kënebo aņo, abo ñandi ex na enëbo dexëra gër andiyen andebi. ²¹ Gayikwa biyi šenene fo ŷandi këbo mi mëlayand er yek in ogës od bela, xarak ax gi ex na ogës od Axwën fo.

²² Anëka këmo lawënelilind imaÿe indebi iņ, eni tēfërëli gë Tit do gë bër enga endexëm bën. Biyi axwëta xwëta këmo asošan ajo. Awasin wasin këbo bakëlëbëd bandanjëm mēne aŷandi ŷandi këņo eņun dëca. Moñandi ŷandi këņo edëca edewën el gayik mbaņ xwëta këņun. ²³ Do end Tit eņ, ar enga emat gë wëno hi ko. Do në edi exo gër ndewën andiyen and ebax mun din aņ. Awa bëmaÿe bënd sëfërëli këni bëņ cëņ, oparëxanda od Bamara, do enjaran end Kërisët exëni. ²⁴ Awa kacayinëbi šenene, watëlexëni aņana andewën aņ bër gër Bamara bën. Nangëlexëni mēne dal bami rafënanand endewën eņ gër lëngw irebën.

9

End edëcara ed bëmaÿe eņ

¹ End andiyen and edëcara ed bëwënëk bër gër Yerusalem eņ, ine ngwa këmun ŷëgwëanaxënëli? ² Anang nang këme ang ŷandi baņun en di ak, do wëno gë eņo këme rafënanand endewën eņ gër bëmaÿe bënd gër ebar ed Masedëwan. Ga re këme: «Bëmaÿe bënd gër ebar ed Akayi bëņ, elod nuwuba hi këni bëwëlëk gër amarënen and oyël olo.» Do wën ang ŷandi baņun en di ak, bëranjëm ŷandi këbi enun tēfëteli. ³ Awa anëka këmëni lawënelilind bëmaÿe bëņ, tēkëlexëni mēne edafënali ed rafënarali këmun el, dal dëņ ex, abo yepeli na. Ata tēkëlenun de bëwëlëk ang reyati këme ak. ⁴ Kërene dāņëtali na wa bëmaÿe bënd gër ebar ed Masedëwan bëņ, do enun tēk an gi ex na bëwëlëk. Kërex nëngwëta na end ex ekwëta edebi el ošëfën orebi, me dedo wa ošëfën orewën. ⁵ Awa wëno er yëlara këme mēne aŷap ŷapëk mëni kemënëli bëmaÿe bëņ eni dëngwali gër ndewën, eni baraxën enjekax end bëya kën ari kën ri eņ. Enjekax eņo, gilex end wëlëk ang enjekax fo. Kërex gi ex na end nëŷali kënun në end oxwëj orewën fo.

⁶ Enimin, ar kë nedënd tøkër fo an, tøkër fo ko xanand. Barikan ar kë nedënd mbañ an, mbañ ko xanand. ⁷ Ala kala yëlëlexo ang faÿ ko gër emëkw edexëm ak, gë ecamina këm, gë enëÿali këm. Gayikwa: «Kaxanu añan këjo ñanënd ar kë yëlënd gë onënga an[☆].» ⁸ Do Kaxanu ašot šot ko panga ind eñun yëlëra mbañ benjekax bend ex yo, en cotëraxën din, nand ex yo, dek er ÿapëk en dÿyaxënënd in. Bëte ašot kën ÿana en cotënd mbañ er kën ÿana en dixënënd enjekax ed ex yo, ⁹ ang rek Oñëgw Omënëk ak:

«Mbañ këbi yëlërand bëxaÿëanaxik bën, or šenene orexëm ol din kë nëkand[☆].»

¹⁰ Xarak, Kaxanu mëñ ar këjo yëlënd enedã anedã an, mëñ ar këjo yëlënd eyamb yamb an, ayël këñun yël enedã añ. Enedã eño ašënan ko šënan, do arafën ko rafën er kë rëw or šenene orewën in. ¹¹ Ata mondako kën šotëra er ex yo, do axor kën xor en bayi bër nëngak. Ata bela bëranjëm këjo šëkwa Kaxanu në end bebër kënëbo fëxwënënd mëni yëlërax eñ. ¹² Gayikwa andiyen and amarënen año añ abaš bašëk ecëkwa ed këno šëkwand Kaxanu el, ax gi ex na edëcara ed bëwënëk eni cotaxën er šan këni fo el. ¹³ Gayikako andiyen and amarënen año mbañ xëbënëk, bëwënëk bën ašëkw këno šëkw Kaxanu ga këni watënd mëne wën poyoma wã kën Atëfëtan and Kërisët añ. Bëte ašëkw këno šëkw në end onënga orewën or šanayak gër edëca edebën do gër ed bela dek. ¹⁴ Ata bën ga ñan kënun mbañ kënun šalenënd, në end oyekax osëm or šënan ko Kaxanu pağ gë wën. ¹⁵ Cëkwënëñone Kaxanu mëñ ar rin këbo oyël oxëbëanaxik an!

10

End eyaka ed Pol eñ

¹ Wëno Pol, axara xara këmün gë onden onjekax oñ do gë onënga or Kërisët ol. Wëno ga kën rend wa mëne ayëda këmün yëdand and këne fabëre añ. Barikan and këmün ñawëta añ, ayëxw këme yëxwënd mun dexëra mbañ. ² Axara xara këmün, and këme yeli añ, kërene nëÿali na fa mun masin mëne ame yëdand na mun dexëra. Ado anëka këme fënalind mëni dexëra bërëmar ga këni rend mëne biyi ang këmi liyand ak, oñandi od eman ex. ³ Enimin, angëmëne biyi ang këmi liyand ak, oñandi od beman bendebi ex, bari ami merënd na ang këjo ÿandind beman bendebi ak. ⁴ Gayikwa oÿënga or šot këmi do këmi wëraxënënd oñ, ax gi ex na or gër ngwën ro. Barikan axor xorëk, gë Kaxanu, eñam ed faciw bakemax el. Ayepën

këmi yepënënd banjêlan batëmbak ban. ⁵ Ayepën këmi yepënënd dek bebër këni fëbënd bën, xarak bebër xucarëk gë enang ed Kaxanu ex. Do anjêlan and ex yo këmi bonënd, ex maxënënd end Kërisët eñ. ⁶ Bëte bëwëlëk hi këmi monëp ar kë wëšind yo, and kë faɣaya ema ed wã kën añ.

⁷ Kamanindën aye beɣ bën! Angëmëne ala exo yêland ar gër Kërisët hi ko, nangëlexo bëte eño: angëmëne ar Kërisët hi ko, biyi bëte bër Kërisët hi këmi! ⁸ Ado ex gido arafëna këme rafënanand təkër gë or gapak or yël këbo Axwën mun kemëanaxënënd do mun wërëšëtëraxënënd ol, axe cëfënan dona. ⁹ Axe ñandi ex na mun yëbun gë okayëta od këmun yëgwënëlınd ok. ¹⁰ Gayikwa are këne rend: «Gër okayëta odexëm, mban xey ko do mban xem ko. Barikan, and ko yow do ene pabëre añ, exo gi yemur-yemur, do eyeyan edexëm el ex gi edëšëgëanaxik.» ¹¹ Awa ar kë yeyanënd mondako an, nangëlexo mëne yomb ir këmi šotënd and këmun yëgwënëlınd okayëta añ, ado bayik ane gind ex na nê erebat, gë yomb ijo fo këmi hi gër bandixa bandebi, and këmi yeli gër ndewën añ.

¹² Biyi ami yëxw na mëni tëfëteli, ba mi ketënali ola orebi ol, gë or bër kë šëkwayand gë andebën ol. Awa bëfënrëx exëni ga këni šëkwayand ako gë andebën. Ata ga këni xetënalıyand do këni wätinalıyand gë andebën añ, hixën këni bëfënrëx. ¹³ Biyi cëñ, abo ñandi ex na mi dafënanand nëmëc ang ɣapëk ak. Barikan, axetënali këmi xetënali er hi këmi in gë edëca ed rëca këbo Kaxanu këmi xemëanaxënënd gër andıyen and sebënan këbo xali ñatellıli këbo gër ndewën. ¹⁴ Biyi gër ed sël këmi ami dadand na, nangëde ami ñatëli ex na gër ndewën. Gayikwa xali gër ndewën ñateli këmi gë Atëfëtan and Kërisët añ. ¹⁵ Ata ami dafënalınd na de bandıyen band bela bëšëxe ban, nangëde biyi dëñ rik. Barikan, ga kën xemënd ako gër ekwëta, ayar këmi yarënd mëni ñatën bela bëranejëm, jey gër ed lëg kën fën. Abo ñandi ex na mi dada gër ed fel këbo Kaxanu mi tël. ¹⁶ Angëmëne mondako ex, biyi ata këmi xor mi pemëra Atëfëtan añ gër owar ošëxe, gër ed bayik elod ala ax pemëra ex na pere. Abo ñandi ex na mi diyeni gër ed rıyeni këni anëka bëšëxen do mi dafënalınd er ri këni in. ¹⁷ Ga rek wa Oñëgw Omënëk ok:

«Ar ɣandi këño exo dafënanand an
dafënayındëlexo gër Axwën*!»

¹⁸ Gayikwa Axwën an, ar lawënëgu këño an këño šëkwënd, ax gi ex na ar kë šanayand gë andexëm an.

11

End ofarëxanda or Pol eŋ

¹ E kido wën axor xor ban en buŋa tëkër oŝenëk oram ol... barikan abuŋan dëŋ buŋan këne! ² Gayikwa wëno ga ke balënd mbaŋ endewën eŋ ke yakëraxixënënd gë oyakëraxi or Kaxanu ol. Gër Kërisët wëla këmun ang endënaŵ emeja fo, emënëk, en ñamaxën gë mënŋ gabat. ³ Yama andën aŋ, gë osit orexëm ol ga yifa baŋo nde wa Xawa. Awa wëno ayëda këme yëdand ba mondako fo wënak onden ondwën oŋ, sebaxën kën owënëk or në end Kërisët ol. ⁴ Eninim, wën ata këno wëlaya ala aŋanar ar yelik do exo pemërand end Yesu ir fitarëk gë ir nangën këmun in, ba exo gi gë angoc and fitarëk gë and hik gë wën aŋ, ba eno wëleli «Atëfëtan» and fitarëk gë and sëfëtan këmun aŋ. ⁵ Xarak, anang nang këme mëne oparëxanda otëm oko, ŷoweŷ ane kuca ex na! ⁶ Angëmëne gër enënga ed etëŷ fo, wëno ŷoweŷ ame gi ex na, bari ax gi ex na mondako fo gër onangëran. Ga wësin këmun wa kerët eŋo gër er ex yo do nand ex yo.

⁷ Ga nangën këmun ako Atëfëtan and Kaxanu aŋ gë acosa këm, do ga bana këme en gixën bër gapak, aŵëndëra nde wëndëra këme? ⁸ Bela bër gër Bamara bacëxe bamëni lëxëlëxënd gayik bën baxe yëlënd acosa, me diyenixën gër ndewën. ⁹ Do and bame ŝan ŷeŷ gër ndewën aŋ, ala gabatak abamo sëkwëran na. Gayikwa bëmaŷe bënd gër ebar ed Masedëwan bënŋ, baxe wëlandëranëgund er bame ŝanënd in. Nand ex yo, axe ñandi bana mun tëkwëran, do mondako këme baya. ¹⁰ Gë däl ir Kërisët ir ex gër ola oram in, ala axe cëban na er këme rafënaxënënd ijo gër owar or Akayi. ¹¹ Në end inecëŋ? Gayik amun ŋan ex na nde? Kaxanu anang nang ko!

¹² Ang riyeni këme gër ndewën cosërëxe ak, mondako fo këme riyeni bëte, me dëxëtaxën akaya and bër këfi ŷandind eni dafënannd mëne gwër fo hi këmi aŋ. ¹³ Bela bëjo oparëxanda onëgwëŝ exëni, gë osit këni riyenind. Anëngwëtara fo nëngwëtara këni oparëxanda od Kërisët. ¹⁴ Do eŋo ax caraxi ex na, gayikwa Sindan mënŋ dëŋ anëngwëtara ko nëngwëtarand meleka ir angobën. ¹⁵ Awa ax caraxi ex na angëmëne bër këŋo riyeninënd bën, anëngwëtara këni nëngwëtarand bëriyenin bër or ŝenene. Axana këni xana gër eŋata er ŷapëk eni kana në end bandixa bandebën in.

End oyot od Pol eŋ

¹⁶ Ga këme rend wa gaŝëxe mëne ala kërexe kwët na aŝenëk. Me dedo, buŋayin endam eŋ ang end aŝenëk

fo, me koraxënënd wëno bëte me dafënannd tëkër. ¹⁷ Er këme rend ijo, ax gi ex na ðe end fel ke Axwën, barikan ang ašenëk fo këme yeyanënd, arafëna këme rafënannd. ¹⁸ Gayikako bëranjëm kë rafënarand ado ga hi këni bela fo, wëno bëte arafënara këme rafënara. ¹⁹ Wën bërenik bën aŵa ŵa kën enëbi bujan bëšenëk bën. ²⁰ Enimin, abuja kën bujand enun bëñand, enun yamband, enun ðëxëlëxënd, enun dixërand gë ndafënan, enun këmënd gër odëxas! ²¹ Ga re këme oşëfën ex ejo: er hixënan ke mëne ola ositarak ŵasin këmun.

Barikan, me yeyan ngwa ang ašenëk fo: er këni yëxw yo bela bëjo, wëno bëte ayëxw yëxw këme! ²² Bëşëwif nde exëni? Wëno bëte Aşëwif hi këme. Bëyisërayel nde exëni? Wëno bëte Ayisërayel hi këme. Bërandëwëra and Abëraxam nde exëni? Wëno bëte arandëwëra and Abëraxam hi këme. ²³ Bëriyenin bër Kërisët nde exëni? Me yeyan ngwa ang ašenëk fo, wëno hik nëmëc. Bandiyen bañëkaxik ban, wëno rik nëmëc; gër epëra, wëno hik nëmëc; gër xëme, wëno xëm këne nëmëc. Lañ fecera ke ecës el: ²⁴ bakëlëbëd banjo xëm këne Bëşëwif bën bakëmen ofëxw osas gë banjongëbanax. ²⁵ Bakëlëbëd batas fëmëra këne gë xwëlekwële; amat fëtëra këne gë oxaÿ; bakëlëbëd batas yëla këme me cës polo gër angwëngw and sëŵayak kuluj añ; amat hi bame ciş wec polo gër angwëngw. ²⁶ Lañ baxe fecerand ecës el gër ofamana od gë osapar, gër beñigëanaxik bend gër oyeß; gër beñigëanaxik bend bërëk bëxeÿax; gër beñigëanaxik bend Bëşëwif; gër beñigëanaxik bend bër ax gi ex na Bëşëwif; gër beñigëanaxik bend gër bangol; gër beñigëanaxik bend gër ladawe; gër beñigëanaxik bend gër angwëngw; gër beñigëanaxik bend mërëxand ir bër ax gi ex na enim okëreceñ. ²⁷ Lañ gër andiyen do gër toro; lañ daşërëxe, lañ gë enjo eñ do cebërëxe men; lañ gër etiwi; lañ gër ayam; lañ tëb gë eman eñ. ²⁸ Do ame yeyan ex na end ke balënd nëmëc eñ: ang ke şëmund key yo key gër banjëlan bandam në end Bamara ðek. ²⁹ Noÿo sitarak, xarak wëno bëte ame cot ex na banjëlan batitarak? Noÿo këno lënanënd eñëjënax eñ, xarak wëno axe corënd na eñjo gër emëkw?

³⁰ Angëmëne arafëna këme rafëna, në end ositara oram këme rafëna. ³¹ Ata Kaxanu, Sëm ir Axwën Yesu, mëñ ar këno şëkwënd din an, anang nang ko mëne ame nëgwëşënd na. ³² And hi bame gër Damas añ, gofërëner ir emun Aretas in, axwët xwët babi bënëkona şit gër angol exe tëraxën. ³³ Barikan ga şon këne polo në akange, nęcët këne në fonetër ir amëñ and xecexën këni angol añ. Mondako şana

këmo.

12

End odakeli od Pol eņ

¹ Awa afo me dafëna ngwa..., ðal ex, ofëcak ax gi ex na. Barikan asëfët këme sëfët end odakeli od wat këme eņ, do gë bebër nangën ke Axwën bën. ² Wëno këreceņ nang këmo na, doro anëka sëkëk bëniy epëxw gë bënax. Gë eman endexëm ak nde bayi baxo? Ba axo gi bana gë eman endexëm ak? Ame nang ex na. Kaxanu mëņ, anang nang ko. Ata ala ajo watayax ko yaņ gër arayen. ³ Do anang nang këme mëne ala ajo, hi baxo gë eman endexëm ak nde, ba gë eman endexëm këm nde? Kaxanu mëņ, anang nang ko. ⁴ Ala ajo awataya watayax baxo gër arayen do wëlëgu ko bend ala ax kor na exo tëfët, bend ax ñap ex na ala exo yeyandërand. ⁵ Wëno arafëna këme rafëna end ala ajo eņ, bari endam eņ dëņ, ame dafëna na, ang ax gi ex na end ositara oram eņ. ⁶ Kido aņandi yandı baxe me dafënara, ame gi dona ašenëk, gayikwa ðal in dome reyand. Barikan, ašësinali këme šësinali eņo, këdi ko yëla ala mëne wëno nëmëc bend ke watelind do ke wëlelind beņ hi këme, në end oxëbën or bend nangën ke Axwën beņo.

⁷ Bëte këdi ke xureli ndafënan in, ošëxwëra or ke narënënd hik gër eman. Meleka ir Sindan ke xëmënd këdi ke xureli ndafënan in. ⁸ Bakëlëbëd batas, xara këmo Axwën an exe dëxëtën ošëxwëra olo. ⁹ Barikan mëņ er yaka ke: «Oyekax oram ol gwac exi, gayikwa panga indam in nëmëc kë šanayand gër ositara orey.»

Awa wëno nëmëc këme yana me dafënanand gër ositara oram, ex dongoxën panga ind Kërisët in gër ola oram. ¹⁰ Anëngan ke nënganënd bëte gër ositara oram, gër ocir od këne širërand, gër ocëmu, gër edixëra ed këne rixërand, gër oyot, në end Kërisët. Enimin, and këme sitara aņ, këme šotënd ojaw ok.

End odendëran od Pol eņ

¹¹ Ang ašenëk fo këme yeyandërand, wën nëyali ke ðe me di mondako. Enimin, wën ga hi dox wa bër ke yakanënd bën. Bër xwët kënëbi oparëxanda otëm bëjo, yoweỹ ane kuca ex na, ado bayik yoweỹ ame gi ex na. ¹² Bebër kën nangaxën mëne parëxanda hi këme bën, ašanaya šanayak gër ndewën, gë ebuņa ed buņa këme gër toro el, gë bananganëme baņ, gë becarax beņ, do gë bërëcaxik bend bame rind beņ. ¹³ Enjekax end feye rin këmëni Bamara bacëxe baņ do seb këmun wën? Ba gayik gabatak amo

tëkwëran bana edëba edam el gër ndewën nde? Awa tebanine ngwa osëmbak olo!

¹⁴ Watin mëne awëlëk hi këme mun nëngali atasën. Do bëte ala amo tëkwëran na edëba edam el. Gayikwa wën këmun şaland, ax gi ex na er şot kën in. Enimin, bëxarëk bën wa yäpëk enëbi kwëtënënd beÿ bën obaş ol, bari ax gi ex na obaş ol. ¹⁵ Wëno cëŋ, gë emëkw el dëk këmun yëlëra er şot këme in, do wëno dëŋ ayëlaya këme yëlaya në endewën. Angëmëne nëmëc ñan këmun, do wën tëkër fo nde këne ñan?

¹⁶ Dal ex! Wëno dëŋ amun tëkwëran bana. Barikan ang ala awërax fo, asitinaxën bamun sitinaxënënd! ¹⁷ Ayambara nde yambara këmun paß gë bër bamëni lawënëlinde bën? ¹⁸ Afelëli felëli këmo Tit exo kemëna exo yeli gër ndewën, do eni tëfërëli mëŋ gë imaÿe in. Tit ayambara nde yambaraw këŋun? Ax gi ex na nde wëno gë mëŋ, ola obat do onden omat şot këmi?

¹⁹ Bamat elod anëka fo kën yëland mëne biyi ayakanaya këmi yakanayand gër lëngw irewën. Gër lëngw ir Kaxanu, do ga bar këmi gë Kërisët këmi, yeyanaxënënd mondako. Do dëk beŋo, wën këmun rinënd, wën bëmaÿe bënd ke balënd mbaŋ bëŋo, en kemaxën gër ekwëta. ²⁰ Gayikwa ayëda këme yëdand ba amun tëk na ang yandi ke ak, and këme ñatëli aŋ. Do wën bëte ane tëk na ang yandi këŋun ak. Ayëda këme yëdand ba asëkeli këmun sëkeli bongeyër, gë oyakëraxi, gë ecusër, gë ebal ed wayët end gaf irexëm fo el, gë odenar, gë oxapëndër, gë ndafënan, do gë bënd şode-şode. ²¹ Ayëda këme yëdand and këme ñatëli aŋ, Kaxanu, mëŋ ar yata ke aŋ, ba aşëfënin ke şëfënin në endewën, do me tesëra në end bëranjëm bër kë wëndërand, ang bani wëndërand gër yänar ak. Bëjo ani nëngwët ex na ola orebën ol xali eni teb dëk bebër bani rind bëjo: obuyaraxik ol, asëk alakirand fo in, do gë eñac end ex yo.

13

Bapela bapelatar baŋ

¹ Atasën an këmun nëngali. Do ang rek Oñëgw Omënëk ak: «Endey end ex mokiti yo, gil ex er reya këni otede oki ba otas*.» ² And nëngali bamun akinëm aŋ, afel fel bamun eŋo. Do doro and ane bayi exe na në erebat aŋ, gana-gana fo këmëni rend bër wëndërak elod anëka fo bën, do gë bër kë wëndërand gërëgako bën: angëmëne anëngali nëngali këmun, ala amo kwëda na de. ³ Gayikako aşala kën şaland en nang mëne ayeyan dëŋ ko yeyanënd Kërisët gë etëÿ

edam el, awat kën wat. Mëj cëj, afanga fanga ko de paß gë wën, axo gi ex na ar gë ojaŵ këm. ⁴ Gayikwa afika fika bano ang ar gë ojaŵ këm fo. Barikan, aliya ko liyand gë panga ind Kaxanu in gë mëj. Biyi bête ojaŵ këm hi këmi, ga bar këmi, gë mëj këmi liyand në endewën na gë panga ind Kaxanu in.

⁵ Tëyiyin tan en kaman wën dëj ola orewën ol, en nangaxën ba gë ekwëta el kën liyand. Kamanin wën dëj ola orewën ol. An nang ex na nde mène Yesu Kërisët gër ola orewën hi ko? Bamat er ban şaland en tøk gër ola orewën in, an tøk ex na. ⁶ Barikan, wëno er këme yarënd in, en wat mène gër ola orewën hi ko, en maxën mène biyi ami dif ex na andiyen andebi aŋ. ⁷ Biyi ayar këmi yarënd Kaxanu, këren mendëra na. Er ýandi këbo in, ax gi ex na ex canaya ang xamën këmi andiyen andebi ak. Barikan, mun watënd wën ga kën rind ßenjekax ßeŋ, ado ga hik nangëde alif lif këmi andiyen andebi aŋ fo. ⁸ Gayikwa biyi ami nöpënd na ðal in, barikan din ðal in këmi sanand. ⁹ Biyi anëngandëra këbo nëngandërand and këmi hi gë ojaŵ këm aŋ, xarak amëd aŋo, wën mbaŋ şot kën ojaŵ ok. Er këmi yarënd endewën in, en gi bër faŷayak. ¹⁰ Mëj ex, ado bayik ane gi exe na në erebat, eŋo këmun ýëgwënëlınd ga xey ke and këme yeli aŋ me keyënara gë or gapak or yël ke Axwën ol, me kemënaxënënd beŷ bën, ax gi ex na me ñamaxënënd.

¹¹ Bëmaŷe, end këme xor me de me ŋataxën eŋ ex, nëngandërayindëleŋun, calayindën en gi bër faŷayak, kemëndërand gër ekwëta, wëlërandën, ðiyayindën gër aketëxeta, do Kaxanu, mëj ar gë aŋana do gë obetak an mërëxand irewën ko hi. ¹² Cëmarindën andewën rewën aŋ gë emegar emënëk. Aşëma kënun şëmand ðek bëwënëk bën.

¹³ Oyekax or Yesu Kërisët, Axwën arebi ol, gë aŋana and Kaxanu aŋ, do gë anëkëra and Angoc Amënëk aŋ, gilex gë wën ðek!

Kayëta ir Bëgalat in Lilaya in

Akayëta and Bëgalat aŋo, Pol yëgwën babi bër gër bamara band Yesu Kërisët band gër ebar ed Galasi bën. Bësëyali bënëgwëê babi felërand mène ado ga xwëta këno Yesu Kërisët, afo enëbi kacënd eni pexaxën. Xarak ax gi ex na mondako sëyali babi Pol. Ga re baxo mène ekwëta ed Yesu Kërisët el gabat kë yëlënd or ênene ol. Eni nangaxën mène osëyali orexëm ol ðal dëŋ ex, Pol xwitan këbi end Abëraxam eŋ. Paß gë ekwëta ed xwëta baŋo Kaxanu el hixën baxo ar ênene, xarak amëd aŋo Acariya and Moyis aŋ ax gi bana. Mëŋ ex paß gë ekwëta ed Yesu Kërisët el, benëŋ bënd bela beŋ ðek këni êotënd or ênene ol gër ogës od Kaxanu. Er ex gër akayëta in:

End ofarëxanda or Pol do gë osëyali orexëm eŋ: 1.1-2.21.

End ekwëta ed Yesu Kërisët eŋ: 3.1-4.31.

End aniyand ar yëmëk gë Angoc Amënëk eŋ: 5.1-6.10.

Bepelatar beŋ: 6.11-18.

Ecëmar el

¹ Wëno Pol këŋun yëgwënëlinde. Faba Kaxanu yata ke me gi parëxanda paß gë Yesu Kërisët ir xanin këŋo gër bësësëk: ax gi ex na paß gë ala, bête ax gi ex na ga sana këne bela. ² Gë bëmaÿe bënd hi këmi ro bëŋ këmun yëgwënëlinde wën do gë ðek bëmaÿe bënd gër bamara band Yesu band gër ebar ed Galasi bën. ³ Kaxanu, Faba irebi, do gë Yesu Kërisët, axwën arebi an, yëlëlenun oyekax ol, gë obetak ol. ⁴ Axwën Kërisët wãk sës ko në end bamena bandebi ebo dacëtaxën gër aniyand atëmbak and gë okey oko aŋo, ang yandi këŋo Kaxanu Faba irebi ak, ⁵ mëŋ ar hik gë enjarand end din ir din an! Amen!

End oxalay kalay or Bëgalat eŋ

⁶ Mbaŋ şaran ke wëno ang seß këno Kaxanu xarak mëŋ sana këŋun paß gë oyekax or Kërisët ol do kënd sëfënd aÿand ako Atëfëtan acëxe. ⁷ Enimin, Atëfëtan acëxe ax gi ex na. Barikan bela ex na bër këŋun felënd becëxen ga yandi këbi eni nëngwët Atëfëtan and Kërisët aŋ. ⁸ Barikan ado ex gido ar engandam, ba meleka ir xaniwëk gër orën, yelik eŋun nangënënd Atëfëtan and fitarëk gë and sëfëtan këmun wëno aŋ, katalenjo! ⁹ Ang felëra këmun gër yanar ak këmun xënënannd wëno gërëgako: angëmene ala eŋun

pelënd Atëfëtan and fitarëk gë and nangën këmuni biyi aŋ, kataleno!

¹⁰ Do gërëgako ene cëkwënd bela nde këme şaland ba exe cëkwënd Kaxanu nde? Ba këme şaland ene ŋanënd bela nde ca? Kido ene ŋan bela bame şaland, ame gi dona xadëp ir Kërisët.

End Pol eŋ

¹¹ Ga re këme bëmaŋe, Atëfëtan and nangën këmuni aŋo ax gi ex na endey end bela. ¹² Yesu Kërisët mëŋ dëŋ nangën ke, ax gi ex na ga sëfëtan ke ala, bëte ax gi ex na ga sëyali ke ala. ¹³ Wën enimin, awël wël kën ang bame liyand ak, and bayi bame gër cale ind biyi Bëşëwif aŋ? Wëno babi rixërand wa gë oŋeŋ osëm bërëwäk end Kërisët bën, bër Amara and Kaxanu bën. Mo calara bamëni şalarand mëni daw bën dek. ¹⁴ And bayi bame gër cale ind biyi Bëşëwif aŋ, wëno nëmëca babi bënd anjex andam bëŋ gër epëb ed bapela band sëyali kënëbo bëxarëk bërebi baŋ. ¹⁵ Barikan yatir fed këmi gë ar fit ke elod gër acël and nëma an, awac wac ke gë oyekax orexëm ol. ¹⁶ Anangën nangën ke Asëniw arexëm an mëni tëfëtanaxënënd endexëm eŋ bër ax gi ex na Bëşëwif bën. Ata ga xucak eŋo, wëno ame ye ex na de mo mëkara ala. ¹⁷ Bëte ame ye ex na gër oparëxanda oñanar yaŋ gër Yerusalem. Barikan ye këme şëw gër ebar ed Arabi damana bakaxanëgu këme gër Damas. ¹⁸ And xucak bëniy bëtas aŋ fo yexën këme yaŋ gër Yerusalem mi nangër gë Kefas. Ata xeyërax ke bakey epëxw gë baŋjo gër ndebën. ¹⁹ Bari parëxanda isëxe ami watër bana angëmëne ax gi ex na Şak, ar acël amat gë Axwën Yesu an. ²⁰ End këmuni felënd eŋo, Kaxanu anang nang ko mëne dal ex, ame nëgwëşënd na.

²¹ Ga xucak eŋo, ye këme bëte gër owar or Siri do gë Silisi. ²² Xarak, ala axe nang bana amëd aŋo (gër bamara band bërëwäk end Kërisët gër ebar ed Yude). ²³ Awël fo bani wëlënd mëne ar babi rixërand an anëka nëngwëta ko. Gërëgako mëŋ këbi nangëndërand bela bën ekwëta ed Kërisët ed baxo xemënannd exo daw el. ²⁴ Do në endam bano şëkwaxënënd Kaxanu.

2

End Pol do gë oparëxanda ocandaw eŋ

¹ Ata ga sëkëk bëniy epëxw gë befëanax, baka këmi gë Barë nabas yaŋ gër Yerusalem. Awëla wëla bamo bëte Tit. ² Kaxanu şëdfët baxe me baka gër Yerusalem. Asëfëtan sëfëtan këmëni bëlëngw bër Amara bën ang këme femërand Atëfëtan aŋ gër bër ax gi ex na Bëşëwif ak.

Anacët nacët bamëni bëlëngw bër gapak bën, këdi këme hërëra ahërëra fo, do me di andiyen and gë ofëcak këm. ³ Tit mëj, Agërek ar sëfër bami an, ala aņo nëŷali bana eno kac. ⁴ Këme reyaxënënd dek ako, bela hi bax na bër bax rend okëreceņ exëni xarak enëgwës këni rind. Bën nëfënëfa bax gër enga endeŷi ga ŷandi babi eni bël or yaya or yël këbo Yesu Kërisët ol, do enëbo bëña. ⁵ Ata end bëjo eņ gë təkër ak ami ma ex na ex bayixën nëngwëtarëxe dal ir Atëfëtan in gër owëkw orewën aņ.

⁶ End bëlëngw bër gapak bër Amara bën eņ cëņ, er hi bani đamana eni gixën okëreceņ in, wëno axe bal ex na gayikwa gër ogës od Kaxanu bela bën dek gwër fo exëni! Bari bëlëngw bër gapak bëjo ŷoweŷ ane nëŷali bana me di. ⁷ Awat wat bani mëne Kaxanu xwëtënan këbo Atëfëtan aņ. Wëno mëni nangëndërand bëxacërëx bën, do Piyer bëxacëxac bën. ⁸ Kaxanu mëj ar yata këņo këņo Piyer exo gi parëxanda ir Bëšëwif an fo yata ke wëno bëte me gi ir bër ax gi ex na Bëšëwif. ⁹ Do and wat këni oyekax or yël këbo Kaxanu aņ, ata Šak, gë Kefas do gë Šaņ, bën bër ex bëlëngw bër gapak, bër fëb kënëŷi mbaņ bën, lëkër këmi bataxan band liw̄ baņ, gë wëno do gë Barënbabas, ex watixën mëne anëkëra exëna gër andiyen andeŷi: mi yend mi pemëra, wëno gë Barënbabas, gër benëng becëxe, do bën gër Bëšëwif. ¹⁰ Er xara banëbo fo mëni kwitand axwita bëxaŷënaxik bën do eņo gë obal osëm bame rind.

End akucara and Pol gë Piyer aņ

¹¹ Barikan and yow ko Kefas gër Aņëcoš aņ, fabër këmi do nëp këmo gayik awen wën baxo. ¹² Damana eni yow Bëšëwif bër lawënëgu babi Šak bën, bër bax balëkënalind end oxac bën, Piyer, andamat bani yambërand gë bër ax gi ex na Bëšëwif bën. Barikan and hatëgu këni Bëšëwif bër lawënëgu babi Šak aņ Piyer, ga babi yëdand, nacëta këbi bër ax gi ex na Bëšëwif bën. ¹³ Ata Bëšëwif bëšëxe bër w̄a bax end Yesu bën sëfëteli këno bëte Piyer gër amena andexëm xali lënan këno Barënbabas dëņ gër egi ed ang bëŷëņënax bër kë labayand el. ¹⁴ And wat këme mëne ani dind na šenene aņ, ang kë sëyalind dal ir Atëfëtan ak, rexëra këmo poyoma Kefas mondako: «Wëj ašëwif hi këy, barikan këy liyand ang bër ax gi ex na Bëšëwif ak, ay masinaŷad na ang ašëwif ak. Do mondake cëņ këy xor eyëbi nëŷalind bër ax gi ex na Bëšëwif bën eni điyand ang Bëšëwif ak?»

End apexa and benëng dek eņ

¹⁵ Biyi, bëxarëk bërebi bën Bëšewif ebani, ane gi exe na bëwendëran bër ax gi ex na Bëšewif. ¹⁶ Anang nang këne mène ala ar xwëta këjo Yesu Kërisët an hik ar šenene an, bari ax gi ex na gayik asëf sëf ko er rek acariya and Moyis in. Biyi bëte awa wa këne end Kërisët eñ ene gixëne bër šenene paß gë ekwëta ed xwëta këneñone el, ax gi ex na gayik asëf sëf këne er rek acariya and Moyis in. Ala ax gind na ar šenene ga xemëna ko etëf ed acariya el. ¹⁷ Barikan angëmëne gër ocal od or šenene gër Kërisët, hi këne biyi bëte bëwendëran, Kërisët nde këbo lënanënd eñëñëxax eñ? Adokiñ! ¹⁸ Angëmëne me bakan ecëñëxët me dind bend gër acariya bend seß këme beñ, wëno dëñ kë nëpayand. ¹⁹ Enimin, wëno dëñ ašës šës këme paß gë acariya añ me dıyaxënënd ang ýandi këjo Kaxanu ak. Afka fika këne gë Kërisët, ²⁰ ax gi ex na wëno kë liyand. Kërisët kë liyand gër ola oram. Do aniyan andam and gërëgako gë eman añ këme liyand gë ekwëta ed xwëta këmo Asëñiw ar Kaxanu el, mëñ ar ñan ke do yëlaya ko në endam an. ²¹ Mëñ ex, axe cena ex na end oyekax or rin ke Kaxanu eñ. Enimin kido ga sëf këne acariya añ fo hixën këne bër šenene, awa mama fo šës ko Kërisët.

3

End acariya do gë ekwëta eñ

¹ Wën Bëgalat bën ata and añun përirand na dëñ ex de! Noño wa yifa këñun? Ax gi ex na nde afaýën faýën këmun dek er wacayak ecës ed Yesu Kërisët gër kërëwa in? ² Emat fo ýandi ke mun mëka ene nangën: Ba ga sëf kën acariya añ nde šotaxën këno Angoc Amënëk añ? Ba ga baxët kën do xwëta kën Atëfëtan añ nde? ³ Mëñ ex, wën ata and añun përirand na dëñ ex. Angëmëne enimin gë panga ind Angoc Amënëk in ýana kën, mondake cëñ nëngwët kën do kën liyand gë ojaŵ odewën ok? ⁴ Do dek er hi kënuñ gër aniyan andewën in, ahi fo nde hi këñun? Ax mënd ex na eñun gi ahi fo. ⁵ Ar yël këñun Angoc Amënëk an, ar kë rind becarax mërëxand irewën an, ba ga sëf kën acariya añ nde ko rixënënd, ba ga xwëta kën Atëfëtan añ nde?

⁶ Ax gi ex na nde Abëraxam axwëta xwëta baño Kaxanu mëñ hixën baxo ar šenene gër ogës odexëm*? ⁷ Mëñ ex, nanging mène bër xwëta këjo Yesu bën fo hik obaš or Abëraxam ol. ⁸ Oñëgw Omënëk ok fëna bax mène axwët këbi xwët bër šenene ga xwëta xwëta këno Kërisët. Kaxanu fel baño Abëraxam endey enëngax eño: «Benëng beñ dek kë beta në endey.» ⁹ Mondako këni šot obetak

* 3:6 3.6 Añanar 15.6

ol dek bër xwëta këno Kaxanu ang Abëraxam bën. ¹⁰ Do dek bër kë yëland šenene hi këni gër ogës od Kaxanu bën në end ga këni rind er rek acariya and Moyis bën, anëka xata këbi gayik anëp këbi nëp Kaxanu. Enimin aÿëgw ÿëgw këni: «Katalenjo ar ax tēf ex na dek er ÿëgw këni gër akayëta and acariya and Moyis an[☆].» ¹¹ Ala ax gind na šenene gër ogës od Kaxanu gayik acariya sēf ko do enjo d'al ex. Ga ÿëgw këni: «Ala ar ke liyand šenene an axwëta xwëta këno Kaxanu[☆].» ¹² Xarak, etēf ed acariya el mban fitarëk gë ekwëta ed Kaxanu el. Gër Oñëgw Omënëk ga rek: «Ar kë wā exo dind dek er rek acariya an kë liya gë beño[☆].» ¹³ Kërisët racët këbo gër kata ind ebax ebo wëcan inç gayik abane xor exe na ene tēfe er rek acariya in. Enimin ga ÿëgw këni gër Oñëgw Omënëk: «Ala ar xaw këno yo në osëx ar xata këno exo[☆].» ¹⁴ Ga šës ko Yesu Kërisët këni šotaxën bër ax gi ex na Bëšëwif bën oyekax or beya baño Kaxanu Abëraxam ol. Biyi dek mondako kënëno šotaxëne Angoc Amënëk and beya këbo Kaxanu aņ gayik axwëta xwëta kënënone Kërisët.

End acariya do gë ebeya enç

¹⁵ Bëmaÿe baxëtın amatinali aņo: Angëmëne ala exo ñëgw aye end acota and ko sebëta enç, er re ko in gabatak ax yepënënd na, gabatak ax bašënd na ÿey. ¹⁶ Xarak Kaxanu mondako beya baño Abëraxam. Bend beya baño beño, xwën bani Abëraxam do gë ar andëwëra andexëm an. Oñëgw Omënëk ok ax de ex na gë bërändëwëra andexëm bën këdi këni yëla bëla bën end bëränjëm ko yeyanënd. Barikan ala abat fo këno rend mëne ngëņ Kërisët. ¹⁷ Mëņ këme rexënënd: Kaxanu, er beya baño Abëraxam in abayi bayik. Acariya and hatëguk ga xucak bënıy okeme onax gë ofëxw osas aņ, ax kor ex na ex yepën. Kido axor xor bax, end beya baño enç ax gi dona. ¹⁸ Angëmëne er xëñëna baxo Kaxanu ebo yël in paß gë acariya aņ këne šotënde, abo yël dona në end ga beya ko. Xarak Kaxanu ga beya baño Abëraxam yëlxën baño oyekax orexëm ol.

¹⁹ Do inewā hixënëk acariya aņ? Në end bamena band bëla fedalixënëgu baxo Kaxanu acariya aņ, xali exo ntaxënëgu arandëwëra and Abëraxam ar beya baño an. Acariya aņo omeleka lawëneliw babi Kaxanu wëlaw këni gër Moyis. Ata hi ko mondako Moyis, aňatelindër ar Kaxanu gë bulunda ir Isërayel an. ²⁰ Barikan Kaxanu, and beya

☆ **3:10** 3.10 Acariyakinëm 27.26 ☆ **3:11** 3.11 Abakuk 2.4 ☆ **3:12** 3.12 Andolewit 18.5 ☆ **3:13** 3.13 Acariyakinëm 21.23

baŋo Abëraxam gë arandëwëra andexëm ak, aňatelindër ax gi bana, Kaxanu gabat ebaxo.

End ofëcak or acariya eŋ

²¹ Acariya aŋ ayepën nde kë yepënënd bend beya këbo Kaxanu beŋ? Adokiŋ! Kido acariya ebaxëna and kë yëlënd aniyän, or ŝenene ol paß gë acariya aŋo hi dox mocot. ²² Barikan Oňëgw Omënëk ok beÿ bën dek sërak gë eňëŋëanax eŋ, eni cotaxën dek bela bën er beya ko Kaxanu ayël këbi yël in gayik axwëta xwëtak këno Yesu Kërisët. ²³ Damana ex ŋataxënëgu ekwëta ed Kërisët el, acariya aŋ babo xadäcënd ene cënixëne ekwëta ed ebax ebo nangën Kaxanu el. ²⁴ Ata acariya aŋ mondako hi bax axadäc arebi xali enëŋo kwëtaye Kërisët ene gixëne bër ŝenene. ²⁵ Do ga ŋatëgu ko ako ar xwëta kënëŋone an, ane bayi exe na gër oxadäc or acariya.

²⁶ Gërëgako wën dek anëka hi kën obaß or Kaxanu ga xwëta këno ako Yesu Kërisët. ²⁷ Enimin, wën dek bër buyi kënun xobuyi or Kërisët bën, anëka bar kën gë mëŋ. ²⁸ Mëŋ ex; Ašëwif ax gi ex na, ar ax gi ex na Ašëwif ax gi ex na, xadëp ax gi ex na, asošan ax gi ex na, asoxari ax gi ex na. ²⁹ Gayikwa abar bar këne gë Yesu Kërisët, bërändëwëra and Abëraxam hi kën, wën ex bër kë bëteli er beya baŋo Kaxanu ayël këŋo yël in.

4

¹ Eŋo këme rend: ang kë nëka yo ga bayi ko itox ar kë bëteli napul ir sëm an ani pitarënd na gë xadëp in, xarak mëŋ dëŋ ex axwën ar napul dek an. ² Mëŋ abaxët këbi baxëtënd bër këŋo xadäcënd do hi këni bëwëxëta bër napul irexëm bën xali ex ŋat and fënëta ko sëm exo bëtelira aŋ. ³ Ata biyi bëte mondako fo ex endeŋi eŋ: and bayi bane ang obaß fo aŋ, ßapela band ex yo babo wëňand gër ngwën ro. ⁴ Barikan and ŋatan këŋo Kaxanu aŋ, lawëneliw këŋo Aseňiw rëw këŋo asoxari, do sëf ko acariya aŋ, ⁵ ebo dacëtaxën biyi bër hi këne okadëp od acariya, ene gixëne obaß or Kaxanu. ⁶ Do ga hi kën ako obaß orexëm, lawënelixënëgu këbo gër owëkw orebi Angoc and Aseňiw aŋ. Në end Angoc aŋo kënëŋo wäcaxënde Kaxanu: «Aba!» Faba! ⁷ Mondako hi kën obaß or Kaxanu, an bayi ex na okadëp. Do angëmëne obaß or Kaxanu hi kën ayël këŋun yël oyekax or fenan këbi obaß orexëm ol.

End obal od Pol eŋ

⁸ Akarëk aŋ, ano nang bana Kaxanu, do mëŋ hixën ban okadëp od beßër ban xëland, xarak abi ñap ex na.

⁹ Barikan gërëgako ga nang këno ako Kaxanu, me dedo mëḡ ga nang këḡun ako, mondake cëḡ kën bakand gër oxadëp or ßapela ßand gë ofëcak këm ßaḡo? ¹⁰ Ax gi ex na nde wën kë yëland mëne: ßakey exëna, opacaḡ exëna, ßapëxëd exëna, bëniy exëna, bënd xucak ex këbën? ¹¹ Ata wëno mbaḡ këme yëdand ðe endewën eḡ, ßamat ba asorora fo bame sororand në endewën na.

¹² Bëmaḡe bëndam, axara xara këmun, giyin ang wëno ak gayikako wëno bëte ang wën ak hi këme. Ýoweḡ ane menan ex na. ¹³ Aye nang kën mëne ame bëḡgw bana and bame femërand aḡanar Atëfëtan and Kaxanu aḡ gër ndewën, do gematak dëḡ ane menan ex na. ¹⁴ Ang šëxwëra bame ak, ane cus bana bëte ane kwëḡëta bana, wëlaya këne ang meleka ir Kaxanu fo, ang Yesu Kërisët mëḡ dëḡ. ¹⁵ Do feye ex onëḡa orewën ol? Gayikwa osede orewën olo këme reyarand, kido awënd wënd bax, axor xor don en dëxët ßangës ßandewën ßaḡ do ene yël. ¹⁶ Awa ba arangoḡëra andewën nde hi këme ga këmun felënd ako ðal in?

¹⁷ Bër këḡun wäsinënd mëne aßal këbi ßalënd endewën bëjo anun ḡan ex na. Er ḡandi këbi enëbo capëreli wëno gë wën, do wën eḡun ßalënd endeßën fo. ¹⁸ Eßalëkënali ed beḡ el er šenene ex nand ex yo, ßarikan ax gi ex and hi këne në ereßat aḡ fo. Do ang baḡun ßalënd endam ak ßaiyiyin ga këḡun ßalënd mondako fo. ¹⁹ Wën obaß oram, angëmëne me kwitand ang soro këme në endewën na, gašëxe ke yambënënd ang asoxari ar orëḡ fo. Do gë ayambën ijo këme ßayi xali nand kën wëndër ðek gë Kërisët gër ola orewën na. ²⁰ Enimin oḡandi odam ok ex me gido gërëgako dëḡ mërëxand irewën, mëḡ nangaxën dome ba mondake felëra domun. Ata ðek wëlandëra ke ðe endewën eḡ.

End Sara do gë Agar eḡ

²¹ Wën bër ḡandi këḡun en tëf acariya and Moyis bën, peline ba afëni dëḡ nde fëni këḡun er ḡëgw ko Moyis in? ²² Ga ḡëgw ko wa mëne: «Abëraxam bëtox bëki šot babi, iḡanar iḡ gë asoxari ar hi bax xadëp an, do ikinëm iḡ gë asoxari ar yaya an. ²³ Itox ind asoxari axadëp iḡ rëḡ këno ga ḡandi babi eno cot. Barikan ind asoxari ar yaya iḡ rëḡ këno ga bëya babi Kaxanu. ²⁴ Gër endey eḡo amatinali exëna gayikwa bësoxari bëxi bëjo ex oser oxi or gë Kaxanu oḡ. Eter eḡanar el ex ed gër etënd ed Sinayi el, elo ex ed gë oxadëp el: mëḡ ex Agar.» ²⁵ Ata Agar ex etënd ed Sinayi el gër ebar ed Arabi. Kaxanu fën yëlëgu këḡo acariya aḡ Moyis. Agar angol and Yerusalem and gërëgako aḡ, mëḡ gë obaß orexëm ol okadëp exëni. ²⁶ Barikan Yerusalem ir

yaŋ gër orèn in ex asoxari ar yaya an, mën ex nëma irebi.

²⁷ Mën yëgwaxën këni:

«Nëngandëralexi wěj asoxari aboroxok an,

Nëngandëralexi wěj ar ax dëwënd na an!

Depërayind onënga ol,

wěj ar elod ax tëyi ex na ayambën ir orëw an.

Gayikwa wěj ar fela këni gër eñer an,

Obaş oreŋ ol kë yëmb nëmëc

Gë or asoxari ar bayik gër eñer an[☆].»

²⁸ Bëmaŋe ga hi kën obaş or Kaxanu mën dëŋ beŋa këŋun ang beŋa baŋo Isak ak. ²⁹ Do ang hi bax akarëk ak, itox ind rëw këno gë oñandi od bela fo in baŋo rixërand ind rëw këno gë oñandi od Angoc and Kaxanu in, mondako fo ex bëte gërëgako. ³⁰ Xarak ine rek Oñëgw Omënëk ok: «Iŋwayëlëbi asoxari ar ex xadëp an do gë asëniw, gayikwa asëniw din ani bëteli na andamat gë asëniw ar asoxari ar yaya an[☆].» ³¹ Mën ex bëmaŋe, pënileŋun aye eŋo: Obaş or asoxari ar yaya ol hi këne, ane gi exe na or asoxari axadëp ol.

5

End oyekax or oxëreceŋ eŋ

¹ Ene canaxëne gër oxadëp or acariya racëtaxën këbo Kërisët. Awa dëkayayin šenene eŋo do këren baka na gašëxe gër oxadac or gë oxadëp.

² Wëno Pol ga re këme angëmëne mondako kën yëland bër šenene hi kën gayik axac xac kënun, er ri ko Kërisët in yoweŋ aŋun yël na. ³ Ga këme reyand wa bëte: ar rek axac këno xac yo, tëfindëlexo de dek er kë rend acariya in, gematak kërexo difënd na. ⁴ Anëka šapër kën gë Kërisët wën bër yandi këŋun en gi šenene gër ogës od Kaxanu gayik asëf sëf kën acariya bën. Nangin mëne an gi ex na šëf gër bër yël këbi Kaxanu oyekax orexëm. ⁵ Biyi cëŋ paß gë Angoc Amënëk aŋ këne šeninde mëne gë ekwëta el këne šote or šenene or këne yarënde ol. ⁶ Gër bër barëk gër Yesu Kërisët er xëbënëk in ex ekwëta ed kë wăsinayand gë ebalër el, ax gi ex na oxac ol, ax gi ex na bëte oxacërëx ol.

⁷ Šenene yana ban oxëreceŋ orewën ol, noŋo cëŋ yifa këŋun xali seb kën dal in? ⁸ Endey end yifaxën kënun eŋ, ax kaniw ex na de gër Kaxanu, mën ar sana këŋun an. ⁹ Ax gi ex na nde lewir ir təkër fo kë fufënënd dek pix ind negali këni in? ¹⁰ Wëno axwëta xwëta këmun mëne ang këme yëland ak ata mondako dëŋ kën yëland wën bëte ga bar

këne gë Axwën an. Ar këñun yëbun an, hi ko yo ar hi ko, Kaxanu anëp këño nëp.

¹¹ Wëno cëñ bëmaÿe, kido abayi bayi bame ga këme femërand end oxac eñ, arixëra nde done rixërand? Kërëwa in, er këni fokërënd bela in, ax bo dona. ¹² Bër këñun yëbunënd gë oxac bëjo kemënalexëni eni kacërënd oyëxwëyët.

End edïya ed Angoc Amënëk eñ

¹³ Bëmaÿe, wën cëñ Kaxanu racët këñun gër oxadëp, do an bayi ex na okadëp. Balëringdëleñun do dëcarindën andewën rewën, kërex gi na akaya and en dind er ex oñandi od eman in. ¹⁴ Dek acariya and Moyis añ në apela amat barëk, and kë rend: «Balindëlexi end ašandax eñ, ang ki balënd end gaf irey ak*.» ¹⁵ Barikan angëmëne wën en ñatërënd, do en yambarënd andewën rewën añ, titinayin ðe këdi kën lawër.

¹⁶ Awa ga re këme: ðiyayindën ang këño ÿandind Angoc Amënëk ak ata kën seb etëf ed oñandi od eman el. ¹⁷ Gayikwa oñandi od eman ok axucar xucarëk gë od Angoc Amënëk ok. Oñandi od Angoc Amënëk ok axucar xucarëk gë od eman ok ado mbañ xucarëk xali wën an korënd na en di er këñun ÿandi in. ¹⁸ Barikan angëmëne Angoc Amënëk añ këñun xadacënd, an bayi na ga këñun xadacënd acariya añ. ¹⁹ Xarak anang nang këne mëne oñandi od eman ok kë lënanënd: gër orekar, gër obuyaraxik, gër eñac, ²⁰ gër ekëla ed olaš, gër ošaki, gër ecusër, gër ekeyër ed gë bela, gër oyakëraxi, gër oxeÿ, gër ebañër ed bela, gër ecapërelî ed bela, gër osëmbak, ²¹ gër oñateÿi, gër ošëb, gër ekureliran, do gër bendako rako. Enimin, në ekwitan emun ang fel këmun ak: bër kë liyand mondako bën din ani ðil na gër owun or Kaxanu.

²² Barikan bër këbi xadacënd Angoc Amënëk bën kë liyand: gë añana, gë onënga, gë obetak, gë ebuñan, gë oyekax, gë obëngw or onden, gë ekwëta, ²³ gë anjus do acariya ax cëban ex na beño. ²⁴ Awa bër bar këni gë Yesu Kërisët bën, anëka fikali këni beman bendebën beñ do gë oñandi oñëñëx odebën ok gër kërëwa ir Kërisët. ²⁵ Angëmëne gë Angoc Amënëk añ këne liyande, ðiyandëne ang këbo xadacënd ak. ²⁶ Kërene dafënarande na, kërenëbe ñanaxënënde na bëcandaŵ bëñ, kërebo yakëraxind na.

* 5:14 5.14 Andolewit 19.18

6

¹ Bëmaÿe, angëmëne eno pënga ala gër amena and ko rind, amena and ex yo, wën bër këñun xadacënd Angoc Amënëk bën wërëšëtino endëmáne. Wën bëte titinayin këdi këñun narjeta do en mendëra ang mëñ ak. ² Dëcarindën andewën rewën añ gër ocëmu gayik mondako kën ÿana en tëfënd acariya and Kërisët añ. ³ Angëmëne ala exo yëland mëne mëñ ala asëm hi ko, xarak ÿoweÿ axo gi ex na, gaf irexëm fo ko yifand. ⁴ Ala kala dafënayindëlexo gabat në end er ko xorënd exo di eñ, xarak ax gi ex na exo matinalind gë er ašëxen in. ⁵ Gayikwa ala kala gë er ko rind in ko yaka gër Kaxanu.

⁶ Ar këno sëyalind eyeyan ed Kaxanu an, cetindëleño dek napul irexëm in asëyali arexëm an. ⁷ Këren yifaya na: Kaxanu ala año mëkëñaxënd na. Er ko nefënd ala in, ejo fo ko xanand bëte. ⁸ Ar kë liyand ang këño ÿandind eman an er kë rëwënd oñandi od eman in ko xana, mëne ngëñ ecës el. Barikan ar kë liyand ang këño xadacënd Angoc Amënëk an, er kë rëwënd Angoc Amënëk in ko xana, mëne ngëñ, aniyand din ir din añ. ⁹ Kërebo barëbarand na edi ed benjekax el gayik axana këne xanaye oyekax or këne rinde ol and kë ñat amëd añ angëmëne abo cena ex na. ¹⁰ Awa mondako ex de, ga šot këne ako amëd añ, dindëne benjekax ebi yeraxën bela bën dek, ado dek dek in bër ekun ed ekwëta bën.

¹¹ Watin oñëgw oko ro ang rafëk ak, ata kën nang mëne wëno dëñ ÿëgwëlik. ¹² Dek bër këbi ÿandind enëbi cëkwënd në end er ex gër eman bën këñun nëyalind enun kac këdi kënun ÿana enun dixërand në end ga kën femërand ecës ed Kërisët gër kërëwa el. ¹³ Gayikwa bën bër kënebi xacënd bën dëñ ani tëfënd er rek acariya in. Barikan emat fo ÿandi këbi: wën enun kac eni dafëanaxënënd mëne në end endebën xacaxën kënun. ¹⁴ Wëno emat fo ex end këme rafëna eñ: end kërëwa ir Yesu Kërisët, Axwën arebi eñ. Gër kërëwa ijo šës këme do ecës elo šapëreli këbo wëno gë bend gër ngwën ro beñ. Mëñ ex wëno ame bo ex na ga këme sëfënd bend gër ngwën ro beñ. ¹⁵ Gayikwa gër Kaxanu, xac këni nde, ani kac ex na nde, mëñ ax gi ex na eño këño balënd. Er këño balënd in ex ola oxašax or šot këy ol. ¹⁶ Dek bër kë sëfënd osëyali or apela año ro bën, Kaxanu ayël këbi yël obetak ol do gë axaÿënan in bër Isërayel ir Kaxanu bën!

¹⁷ Gërëgako ala kërëxe bašën na toro in gayik gër eman endam ro ex bambënut band në end Yesu bañ. ¹⁸ Bëmaÿe,

**Axwën Yesu Kërisët yëlëleḡun oyekax orexëm ol gër onden
ondewën! Amen!**

Kayëta ir Bëhefes in Lilaya in

Akayëta aŋo ro, parëxanda Pol yëgwën babi Okëreceŋ od gër angol and Efes ok. Amëd aŋo, gër epëra hi baxo gayik Atëfëtan and Yesu aŋ baxo femërand.

Pol yëgwëk mëne er fënëta baxo Kaxanu ari ko ri in ñata ko paß gë Yesu Kërisët. Yesu Kërisët šonëtëk angwëlëra and bela andebën rebën aŋ, do gë angwëlëra and gë Kaxanu gë bela aŋ. Mëŋ ex gër Amara, bulunda ibat ir Kaxanu, hi këni Bëšëwif bën do gë benëŋ becëxe beŋ. Bulunda ibat ir Kaxanu ijo ang eman end ala fo ex: owal odanjëm, barikan eman emat. Bëte bulunda ijo ang aciwë fo ex: osingiri oranjëm, aciwë amat. Er ex gër akayëta in:

Ecëmar el do gë cale iŋ: 1.1-23.

End bulunda ir Kaxanu paß gë Yesu Kërisët eŋ: 2.1-3.21.

End angoben and bulunda ir Yesu Kërisët eŋ: 4.1-6.24.

Ecëmar el

¹ Wëno Pol, parëxanda ir Yesu Kërisët hi këme ang yandi këŋo Kaxanu ak. Wëno këŋun yëgwënëlinde wën bëwënëk bër xwëta këŋo Kërisët gër angol and Efes bën. ² Awa Faba irebi Kaxanu do gë Yesu Kërisët, Axwën arebi an, yëlëlenun oyeakax ol do gë obetak ol!

End oyeakax or gër Kërisët eŋ

³ Cëkwanëŋone Kaxanu, Sëm ir Yesu Kërisët, Axwën arebi an! Mëŋ yël këbo obetak or ex yo yaŋ gër orën paß gë Angoc andexëm aŋ gayik abar bar këne gë Kërisët. ⁴ Do ga bar këne ako gë Kërisët, sanaxën këbo Kaxanu damana exo dixën ngwën iŋ ene giye bëwënëk, bër gë end kënebo nöp këm gër ogës odexëm. Ga ñan këbo ⁵ yataxën këbo anëka fo ene giye obaš orexëm paß gë Yesu Kërisët. Mondako ri ko gayik aŋandi aŋandi këŋo ebo masin onënga orexëm ol. ⁶ Mondako ri ko enëŋo cëkwaxënënde Kaxanu në end oyeakax ošaraxik orexëm or yël këbo ga bar këne gë Asëñiŋ ar ex pëlöt gër yomb irexëm an.

⁷ Ga bar këne gë mëŋ, šotaxën këne apexa aŋ paß gë ošat orexëm oŋ, gë eteban ed bamena el, në end oyeakax osëm orexëm eŋ. ⁸ Ata Kaxanu, oyeakax olo yël këbo ngëŋ mbaŋ, ene cotaxëne dëk orenik ol do gë onangëran ol. ⁹ Anangën nangën këbo enjekax end yandi baŋo exo di do šon baxo eŋ. Ata mondako fëna baxo exo di paß gë Asëñiŋ. ¹⁰ Er fëna baxo ijo aŋata ko ñata gër baqey bapelatar: exo baraxën

beÿ bën dek gër owun or Kërisët, hik bebër gër orën, hik bebër gër ebar ro.

¹¹ Ga bar këne gë Kërisët şotaxën këne er beya baxo Kaxanu ayël këbo yël in, biyi bër sana babo anëka fo bën, ang fëna baxo ak. ¹² Awa mondako ri ko end biyi bëÿanar bër xwëta kënëÿnone Kërisët, ene duwaxëne enjaran endexëm eÿ.

¹³ Ga bar kën gë mën, wëlxën kën eyeyan ed dal el, Atëfëtan and apexa andewën aÿ. Bëte ex gixën nanganëme ir mène mën xwën këÿun in, Kaxanu ayël yël këÿun Angoc Amënëk and beya baÿun aÿ gayik axwëta xwëta këno Kërisët. ¹⁴ Angoc Amënëk aÿ ex oşet or ÿana këbo eyël ol, damana ex űataxënëgu er fenin këbo Kaxanu gër apexa and rin këbo in, ene duwaxëne enjaran endexëm eÿ.

End cale ind Pol eÿ

¹⁵ Wëno awël wël këme ga këni re bela bën mène wën mbaÿ xwëta këno Axwën Yesu. Bëte mbaÿ këÿun balënd end dek bërëwäk endexëm eÿ. Mën ex, ¹⁶ laÿ këmo şëkwand Kaxanu endewën eÿ and këmun şalenënd aÿ. ¹⁷ Kaxanu ir Axwën arebi, Yesu Kërisët, mën ar ex Faba ir gë enjaran an, këmo xarand eÿun yël Angoc and orenik, and këbo nanganënënd enim noÿo hi ko aÿ. ¹⁸ Axara këmo xarand Kaxanu eÿun űoba gër onden ondegwën mën kën nangaxën ang xëbënëk er këni yarënd bër wac këbi gër apexa in do ine ex enjaran etëm end fenin këbi bërëwäk eÿ. ¹⁹ Bëte axara këmo xarand eÿun nangën ang rafëk do ang ÿañëk gë etël këm, panga ind şotën këbo biyi bër wäk endexëm bën. Ang rafëk panga indexëm ak wasin këbo Kaxanu ²⁰ and xanin këÿo Kërisët gër ecës aÿ, do wëla këÿo ÿëpax ko gër liw irexëm yaÿ gër orën. ²¹ Ata Kërisët mondako wëna këbi ngëÿ dek bangoc band gë panga band këbi wëñand bela baÿ, gë bakeÿax baÿ, do gë dek band bayik baÿ. Owac orexëm ol xucak dek omac od këni wacërand gër ngwën iűo ro ok do gër ind kë yowënd. ²² Awa er hik yo, Kaxanu axwët xwët ko dila gër mbëña ind Kërisët. Bëte mën sana këÿo exo gi emun end Amara and bërëwäk endexëm eÿ. ²³ Amara aÿo ex eman endexëm eÿ do gë Angoc andexëm aÿ ÿëmëk dek ex canayaxën paß gë mën dek ola orexëm ol.

2

End apexa and paß gë oyekax eÿ

¹ Wën cëÿ, anëka hi ban de bëşësëk në end bamena bandewën, në end beñëÿenax bëndewën. ² Aliya ban

liyand gër mbëña ind bebër gër ngwën ro, dila gër angoc and šotëk or gapak mërëxand ir orën gë ebar aņ. Angoc aņo këbi šoñënd bër këņo wëšenënd Kaxanu bën. ³ Ado biyi đek dëņ ang bela bëjo ak hi bane. Ang ex oñandi oñëņenax od eman ok fo bane liyande, do sëf bane wayët banjelan bandebi fo. Do mëņ xoÿënaxën bašo Kaxanu ang xoÿën këbi bëjo ak. ⁴ Barikan Kaxanu ar gë axaÿënan isëm exo në end aņana atëm and ñan këbo aņ, ⁵ and nemi bane në end bamena bandebi aņ, abakali bakaliw këbo gër aniyan andamat gë Kërisët yatir xanin këņo gër ecës. Ata gë oyekax or Kaxanu ol fex kën. ⁶ Ga bar këne gë Yesu Kërisët xaninaxën këbo gër ecës andamat, do wëla këbo ene ñëpaxëye në er ebat yaņ gër orën.

⁷ Mondako ri ko Kaxanu ebi masinaxën bela bën, ang këni bëtëraw bandëwëra baņ gër ngwën ak, ang rafëk oyekax ošaraxik orexëm, or necët ko gër Yesu Kërisët në endebi ak. ⁸ Enimin, wën ga xwëta këno Kaxanu fexënaxën këņun gë oyekax orexëm ol. Eņo oyël orexëm ex, ax gi ex na er feyët kën gë andewën. ⁹ Awa gayikako ax gi ex na në end benjekax bend ri kën gë andewën fexaxën kën, ala ax kor na exo daf na. ¹⁰ Enimin biyi Kaxanu ri këbo, bëte mëņ fo nëngwët këbo ga bar këne gë Yesu Kërisët ene dixënënde benjekax bend xëñëna baxo elod gër ÿanar beņ.

End ebarër ed gër Kërisët eņ

¹¹ Awa kwitayindën eņo: akarëk aņ wën er hi ban bër anëbi dëw ex na Bëšëwif, bëxacërëx, ang banun wacënd bër xac kënëbi ak, xarak oxac orebën olo or gër eman fo ex, or ri këni bela fo ex. ¹² Ata wën er hi ban amëd aņo, gë Afexën këm, bër abi ñap bana en đëg gër ebar ed Isërayel, bëliyër gër bebër beya ko Kaxanu, gë er kën yar këm, gë ekwëta ed Kaxanu këm gër ngwën. ¹³ Barikan gërëgako, ga bar kën ako gë Yesu Kërisët, ado ga ñawëta bano Kaxanu, gë ošat or Yesu Kërisët oņ sëkaliw këņun gër ndexëm. ¹⁴ Gayikwa në end Kërisët šotaxën këne angwëlëra aņ, mëņ ar bar këbi eni gi arašat Bëšëwif bën do gë bër ax gi ex na Bëšëwif bën. Ayam yam ko amëņ and šapëreli babi xali šusëraxën bani aņ. ¹⁵ Kaxanu ayepën yepën ko gë ecës ed Kërisët el šapela band šëba bax gër acariya and Moyis do babi šapërelind Bëšëwif do gë bër ax gi ex na Bëšëwif baņ. Mondako ri ko ebi baraxën Bëšëwif bën do gë bër ax gi ex na Bëšëwif bën eni cot angwëlëra aņ do eni gi đek bulunda ibat. ¹⁶ Kërisët šësëk gër kërëwa ebi baraxën eni gi eman emat, do eni wëlëraxënënd gë Kaxanu. Mondako law ko angoyëra and Bëšëwif do gë bër ax gi ex na Bëšëwif aņ.

17 Ata ebo nangênaxên angwëlëra aŋ biyi bër sêka baŋo Kaxanu gë wën bër ñawëta baŋo bën yowaxênëgu baxo Kërisët. 18 Enimin, ga bar këne gë mëŋ biyi ðek, Bêšëwif, gë bër ax gi ex na Bêšëwif, šotaxên këne fëña ir ene ŋataxëne gër Faba gë panga ind Angoc Amënëk iŋ.

19 Awa mondako ex, wën an bo ex na bëliyer, an bo ex na bër yeba. Barikan wën anëka hi kën bër bulunda ibat gë bëwënëk, bër ekun ed Kaxanu. 20 Wën ang oxaŋ fo hi kën, do Kaxanu wëf këŋun bayaxên ko Aciw̃ andexëm aŋ. Edëfa ed aciw̃ aŋo el exëni oparëxanda ok, gë bëlaw̃enel bën, do Yesu Kërisët exo ekaŋ ekëla el. 21 Gër ndexëm kë yëpand këbe ir këni bay yo ex gixën gër Axwën, Aciw̃ and Kaxanu amënëk. 22 Wën ðek bëte, ga bar kën ako gë mëŋ, abar bar kën gë bërëw̃ak bêsëxe bën do hi kën andamat iciw̃ ind gër ed lëg ko Kaxanu gë Angoc andexëm iŋ.

3

End andiyen and Pol en

1 Mëŋ ex, wëno Pol ašale këmo šalend Kaxanu, wëno andepëra and këŋo riyeninënd Yesu Kërisët aŋ në end wën bër ax gi ex na Bêšëwif. 2 Yëla këme awël dëŋ wël kën mëne Kaxanu rin ke oyekax ga fana ke mun nangën oyekax olo. 3 Yama er šon baxo elod akarëk in ga nangën ke nde, do wëno këmun yëgwënëlind bengas bepënëfëne beŋo. 4 And kën fën aŋ, axor kën xor eŋun pëni ang këme watënd kerët er šonayak gër Kërisët in. 5 Akarëk aŋ, er šonaya bax ijo, Kaxanu abi nangën bana bëla bër bandëwëra band anëka fo bën. Gërëgako Kaxanu anangën nangën këbi gë Angoc andexëm aŋ oparëxanda omënëk od ex bëlaw̃enel bërëxëm ok. 6 Er nangën këbi mëne bër ax gi ex na Bêšëwif bën ašot këni šot er fenin babi Bêšëwif in. Eman emat hi këni, do erebat bëya këbi paŋ gë ebar ed bar kën gë Yesu Kërisët el, do paŋ gë Atëfëtan aŋ.

7 Wëno gë oyekax or Kaxanu ol hixën këme ariyenin arexëm gë panga indexëm iŋ. 8 Ayël yël ke oyekax olo wëno ar xurik ex ba gër ðek bërëw̃ak mëni nangênaxënënd napul isëm ir Kërisët in bër ax gi ex na Bêšëwif bën. 9 Kaxanu yël ke bëte oyekax olo mëni masinaxënënd kerët, bën ðek mondake ñatak er šon baxo elod nand ri ko ngwën na. 10 Gërëgako, Amara aŋ yandi këŋo ebi nangëndërand ang rafëk orenik or Kaxanu ak bangoc band wunëk gër bëla baŋ do gë baŋeŋax band ex yaŋ gër orën baŋ. 11 Ang fëna baxo elod din ir din ak ñata ko paŋ gë Yesu Kërisët, Axwën arebi an. 12 Ga bar këne gë mëŋ xwëtaxën kënëŋone, do šotaxën këne ekapina ed yäpëk enëŋo təkaxënënde Kaxanu gë anjiŋ

këm el. ¹³ Awa axara këmün xarand, kërənün cena na gayik nê endewên kême sorond: toro iño enjaran endewên ex.

End aņana and Kërisët eņ

¹⁴ Mëņ ex, afoxi kême foxind mo cale Faba Kaxanu ¹⁵ gayik enëņg end bela, end ex yo gër ndexëm xaniwëk: hik gër orën, hik gër ebar. ¹⁶ Gayikako mëņ obetak or gë etël këm šot ko, axara këmo xarand eņun yël panga iņ paß gë Angoc andexëm aņ en kemaxën gër oŵëkw orewën. ¹⁷ Axara këmo xarand Kërisët exo dëg gër oŵëkw orewën gë ekwëta ed xwëta këno el, en dëgaxën gër aņana ang atëx and gë odëmbët otiwax fo. ¹⁸ Ata amëd aņo kën ŷana en korënd eņun pëni andamat gë okëreceņ ocandaw̄ ok ang ŷangëk, ang šakëk, ang siwëk do ang songinak aņana andexëm ak. ¹⁹ Mondako kën nang aņana and Kërisët, and xucak dek orenik orewën aņ xali Kaxanu eņun ñëmën gë dek ola orexëm ol.

²⁰ Awa Kaxanu, mëņ ar xorëk exo di dek gë etël këm an, ayël këbo yël nëmëc gër ga kënëņo xaraye, do nëmëc gër ga këne yare. ²¹ Cëkwënëņone gër Amara and Yesu Kërisët ang kë bëtëraw dek bandëwëra band bela ßaņ xali din ir din. Amen!

4

End eman emat eņ

¹ Wëno andepëra and Axwën Yesu aņ axara xara këmün, kemënayin en dıyand ang ŷapëk eni dıyand bër sana këbi Kaxanu ak. ² Banayindën gër dek ßandixa ßandewën, en nënga do en buņand. Buņarindën andewën rewën aņ do balërindëleņun. ³ Gayikako Angoc and Kaxanu aņ ßar këņun xali hi kën eman emat, kemënayin en kwëtaya angwëlëra aņ.

⁴ Enimin, eman emat fo ex,
Angoc amat fo ex,
Bëte wën Kaxanu sana këņun,
En yarënd erebat fo.

⁵ Axwën abat fo ex,
Ekwëta ebat fo ex
Do xobuyi obat fo ex.

⁶ Kaxanu ibat fo ex
Do mëņ fo hik Sëm ir bela dek,
Mëņ xorëk beŷ dek,
Mëņ kë riyenind gër ola or bela dek,
hi ko gër bela dek.

⁷ Barikan biyi ðek ang hi këne ak, ala kala anjela pit yël këno na Kaxanu do Kërisët ex ar kë şetëndërend an. ⁸ Mëñ yëgwaxën këni gër Akayëta and Kaxanu:

«Aye ye ko yañ gër ed songinak,
Awëlali wëlali këbi bërangoyëra gë mëñ,
Banjela yëlëra këbi bela bën*.»

⁹ Do inewã wacayak aye ye ko yañ? Ax gi ex na nde mëne aşëla şëla ko gër ngwën ind bësësëk, gëf gër ebar? ¹⁰ Ar şëla bax gër bësësëk an fo yek bëte yañ gër orën, exo munaxën befët ir ex yo. ¹¹ Mëñ yël këbi bër gër Amara bën banjela band eni gi: bëjo oparëxanda, bëjo bëlawënel, bëjo bëfemëra, bëjo bëxadac bër bamara, bëjo bëte bësëyali bër eyeyan edexëm. ¹² Mondako ri ko enëbi tëyalixënënd andiyen and Kaxanu añ bërëwãk bën eni gixën eman end Kërisët emat, ¹³ xali ene cotaxëne biyi ðek ekwëta edebat do enëno nange andamat Asëñiŵ ar Kaxanu an. Mondako ri ko bëte ene ŋatëntaxëne ola or faŋayak or Kërisët ol. ¹⁴ Angëmëne mondako ex, ane bayiye na ang obaş or kënebi yifand bësëyali bësitik fo. Bëte ane bayiye ang batëxësëx band kë lëfërirand ekoc fo, ala abo mëkëñaxën na, ala abo nambeli na. ¹⁵ Barikan ga këne reyande gë añana fo ðal in këne nëngwëtaye xali ene təkëne ola or Kërisët ol, mëñ ar ex emun end Amara an. ¹⁶ Ang kë şosarënd aye owal gër eman ak exo dafaxën ala an, biyi ðek mondako bar këne do në edaf ex gër añana eman emat end hi këne eñ.

End aniyã angaşax and okëreceñ eñ

¹⁷ Awa faxëtın er këmun felënd in, er këme reyand gër oŵac or Axwën in: këren diyand na ang këni liyand bër año kwëta ex na Kërisët bën gë ofëñirëx or banjëlan bandebën ol. ¹⁸ Onden ondebën oñ şiwëk ga këno wëşenënd Kaxanu do aniyã and ko yëlënd Angoc andexëm añ ani cot ex na, gayik ano nang ex na Kaxanu. ¹⁹ Ga këni liyand gë aşëfën këm yëlayaxën këni gër eñac, do këbi balënd wayët bemuyaraxik fo.

²⁰ Barikan wën bër sëyak end Kërisët bën, ax gi ex na mondako yãpëk en diyand. ²¹ Angëmëne enimin awël dëñ wël kën end Yesu eñ do angëmëne asëyali sëyali kënun ðal irexëm in, ²² afo en cudëta ang acud akarëk fo ola oxarëk orewën ol, mëne ngëñ en teb oñandi oñëñëx ok, betëmbak bënd wër banun beñ gayik ayifa këñun yifand, eñun mëlaxën gër ecës. ²³ Tebëñino Angoc and Kaxanu añ exo nëngwët oŵëkw orewën oñ do gë onden ondwën oñ. ²⁴ Cudayın ang acud angaşax fo ola or nëngwëtën këñun

Kaxanu ol, en gixën bër ðal, do en ðiyand aniyand and gë or şenene, gë owênëk.

²⁵ Mën ex, tebin enëgwêş eñ! Ala kala yeyanindëlexo ðal in gër aşandañ gayik ang owal od eman emat fo hi këne. ²⁶ Angëmëne axoÿ xoÿ kën, këren mendëra na. Këren pena na oxoÿ ol xali ex nëka, eñan eñ kërex cëla na gër oxoÿ orewën. ²⁷ Këreno teb na şabucara in eñun ðila. ²⁸ Ar bax rekand an, tebëlexo orek ol. Kemënayindëlexo exo cot er sëw ko mën dën in, eño dëcaxënënd ar şëndëk an. ²⁹ Eyeyan eñëñëanax kërex canënd na gër osëÿ orewën. Eyeyan ejekax fo, ed kë başënd ekwëta, ed këbi rinënd oyekax bër kë wëlënd bën ÿapëk ex canënd gër osëÿ orewën. ³⁰ Këren dind na er ko şaminaxën Angoc Amënëk and Kaxanu in. Paş gë mën yata këñun Kaxanu xali yatir ko ñata apexa andewën añ. ³¹ Epena ed oxoÿ el, batakëra bañ, oxeyër oñ, odenar ok, gë owër ol, do gë oxey or ex yo, dëxëtalex gër Amara andewën. ³² Masindëring onënga ol, bëngwin mbañ, do balëringdëleñun mbañ. Tebandëringdëng ang këñun sebanënd Kaxanu ak paş gë ebar ed bar këne gë Kërisët.

5

End aniyand and gë angoben eñ

¹ Awa tefëtëlingdëno ngëñ Kaxanu gayikako obaş or pëlot gër yomb irexëm hi kën. ² Balëringdëleñun gër aniyand andewën ang këño balënd Kërisët endebi ak xali yëlaya ko mën dën në endebi şadaxa ir nëngan këño Kaxanu.

³ Asëk alakirand fo in, gë obuyaraxik or ex yo, gë añana and kodî añ, kërex gi na gër Amara andewën. Ax ñap ex na eni dind mondako bër ex bëwënëk bën. ⁴ Cëkwayindëno Kaxanu do en teb eyeyandëra ed beñëñëanax el, gë ed ofëcak këm el, gë ekwënd ed becëfëanaxik el. ⁵ Nangin aye mëne bër lëxwayak gër asëk alakirand fo, gër obuyaraxik, do gër añana and kodî and ex edaş bën, ani cot na owun or Kërisët do gë Kaxanu ol.

⁶ Ala këreñun yifa na gë eyeyan ed gë ofëcak këm el, gayikwa në eño këbi xitixën Kaxanu bër këño wëşënënd bën. ⁷ Awa wën këren barënd na gë bela bërako rako bën. ⁸ Damana en maxën end Axwën eñ, ola orewën ol ecamëdan fo hi bax. Barikan gërëgako, gër angoben and Axwën hi kën. Diyayindëng ang obaş or angoben fo. ⁹ Bela bër kë liyand gër angoben bën anënga këni nëngand, şenene hi këni, do bër ðal hi këni gër ðek bebër këni rind. ¹⁰ Calayindëng en nang er ñan ko Axwën in ¹¹ do kërenëbi barand na bër watak bend gë ofëcak këm bën, bend gër

ecamédan bej, ado pëlétindënëbi. ¹² Enimin, er këni rind gër ecamédan in, ašéfën šéfënek edeya el. ¹³ Barikan angoben aŋ dek kë fëlëtënd bejo and kë ħoba aŋ. ¹⁴ Do dek er ħobak in axana kë xanand angoben aŋ. Mëj rexën ko:

«Nëngétal wěj ar ki rašënd an,

Kanil mërëxand ir bësësëk,

Ata ki ħoba Kërisët.»

¹⁵ Awa kamanindën aye ang kën liyand ak: điyayindën ang bërenik fo, këren gi na bër ang gë onden këm fo.

¹⁶ Nand kën šot améd and en di enjekax na, diyin enjekax eŋo. Këren teb na ex kuca axuca fo améd aŋo gayik bela bër gë okey oko bën, beñëjënax fo wata këni. ¹⁷ Awa calayindën eŋun pëni er ýandi këjo Axwën en dind in, këren gi na bëfënrëx.

¹⁸ Nëmindën gë Angoc Amënëk aŋ, këreŋun ñawënd na ngoy, gayik ngoy iŋ beñëjënax fo kë lënanënd.

¹⁹ Kemëndëringdën gër ekwëta, ñëwërayindën ojëkan od këjün yëlënd Angoc and Kaxanu ok, ojëkan od cale ok. Nëwërayindën, yasindëno Axwën an gë owëkw orewën oŋ dek. ²⁰ Cëkwayindëno Faba Kaxanu nand ex yo, në end ex yo, gër owac or Axwën arebi Yesu Kërisët.

End bësoxari do gë bësošan eŋ

²¹ Buŋarindën andewën rewën aŋ do pëbindëno mondako Kërisët. ²² Awa wën bësoxari bën baxëtindën end bęcën bëndebën eŋ, ang kën baxëtënd end Axwën ak.

²³ Gayikwa icën iŋ ex emun end alindaŵ eŋ ang hi ko Kërisët emun end Amara and fexën ko ak. ²⁴ Ata ang këni baxëtënd end Kërisët ak bër gër Amara andexëm bën, bësoxari bën dek mondako ýapëk eni baxëtënd end bęcën bëndebën eŋ.

²⁵ Wěj icën in, ŋanëlo alindax ang ħian ko Kërisët Amara andexëm ak xali yëlaya ko mëj dëj gër ecës. ²⁶ Exo mënëanaxën Amara aŋ gë men oŋ do gë eyeyan ed Kaxanu el rixën ko mondako.

²⁷ Er ýandi këjo eni gi bër gër Amara bën: gë enjaran, bëyekax, bër garëgar, bër šenene, bëwënëk, do bër gë end këyëbi nöp këm. ²⁸ Awa icën iŋ, ang ħian ko eman endexëm ak ýapëk eŋo ŋan alindaŵ. Ar ħian këjo asoxari arexëm an mëj dëj ħianayak. ²⁹ Ax gi ex na nde ala an axo cusënd na eman endexëm eŋ? Barikan alëba ko lëband, afëyëpëy ko fëyëpëyënd, ang këbo rinënd Kërisët biyi bër gër Amara andexëm ak, ³⁰ gayik owal od eman endexëm hi këne.

³¹ «Mëj ex, Asošan an ašan ko gër sëm do gë nëm eni dëkëraxën gë asoxari arexëm an, xali bën bëxi eni gi eman emat*.» ³² Gër eyeyan elo, đal

isëm šonayak na. Wëno ga re këme mëne amatinali and anëkëra and Kërisët gë Amara andexëm ex. ³³ Gër ga hik yo, ala kala ŋanëleŋo alindaŵ ang ŋanaya ko ak do asoxari an pëbindëleŋo icën indexëm in.

6

End obaš do gë bëxarëk bërebën eŋ

¹ Wën obaš ol, baxëtëninđënebi bëxarëk bërewën bën gayikako bër Axwën Yesu hi kën. Edi ed mondako el šenene ex. ² Akayëta and Kaxanu rek: «Pëbindëbi sorix gë norix[☆]». Apela aŋo ex aňanar and gë er beya ko Kaxanu aŋ. ³ Er beya ko mëne ar kë sëf apela aŋo an, abeta ko beta, do exo cot aniyar acakax gër ebar ro.

⁴ Wën opaba ok, kađacindënebi šenene obaš orewën ol, do bakalindënebi gër feňa ir ŋandi këŋo Axwën, kërebi đëbëlëband na endewën eŋ.

End okađëp do gë bëxwën bërebën eŋ

⁵ Wën bër ex okađëp bën, baxëtëninđënebi bëxwën bërewën bër ex gër ebar ro bën. Yëdayindënebi do pëbindënebi gë emëkw epešax, ang këno fëbënd Kërisët ak. ⁶ Ax gi ex na en dind mondako gër ogës odebën fo nangëde bër kë šaland enëbi ŋan bela fo. Diyindën mondako ang okađëp od Kërisët od kë rind oňandi od Kaxanu ok gë owëkw orebën oŋ đek. ⁷ Diyindën andiyen andebën aŋ gë owëkw ofešax nangëde Axwën an këno riyeninënd fo, bari ax gi ex na ang okađëp od bela. ⁸ Ala ar er yo, hi ko xadëp, axo gi ex na xadëp, nangëlexo mëne axana ko xana gër Axwën ata cey enjekax end ri ko eŋ. ⁹ Endewën cëŋ, wën bëxwën bën, mëlayayindënebi šenene okađëp odewën ok, kërenëbi besarand na. Nangin mëne Axwën abat šot këno wën gë bën yaŋ gër orën do gër ogës odexëm epitëndër ed bela ax gi ex na.

End emer ed gë bangoc baňëŋënax eŋ

¹⁰ End këme xor de me ŋataxën eŋ: calayindën en kem gë đek panga ind Axwën in. ¹¹ Kaxanu ayël yël këŋun đek oŷënga or emer oŋ. Awa baxayindën oŷënga or emer oŋo en kwëšaxën aye mëŋ këŋun sëkwanaxën šabucara and këŋo ŋandi eŋun mereli aŋ. ¹² Enimin, emer elo ax gi ex na ed gë bela, ed gë bangoc baňëŋënax ex: bangoc band wunëk yaŋ gër orën baŋ, gë band këbi wëňand bela gë ecamëđan baŋ, gë bangoc baķeyax baŋ, do gë đek band bayik baŋ. ¹³ Awa međindën đek oŷënga or emer or yël këŋun Kaxanu oŋ, mëŋ kën xwëšaxën aye yatir emer.

¹⁴ Kemênayin gër emer elo: kapayindên dâl in ang apêxw fo, cudayindên or êenene ol ang acud and yawale fo. ¹⁵ Pedayindên Atêfêtan and kê yêlênd obetak aŋ, mêne ngêŋ: giyindên bêwêlêk bër en ye gër epemêra. ¹⁶ Medîndên bête ang angwak fo ekwêta ed xwêta këno Kêrisêt el. Mên kê ŷana eŋun kakanaxênênd bepês bend gê okodux bend kêŋun lejaxênênd Aŷêŋênax beŋ. ¹⁷ Cêxwayindên Apexa and yêl kêŋun Kaxanu aŋ ang ekamote ed emer fo. Medîndên bête ang duxuma fo eyeyan edexêm ed kêŋun yêlênd Angoc Amênêk el. ¹⁸ Caleyindên nand ex yo gê Angoc and Kaxanu aŋ. Karayindêno er ex yo do calenindênêbi dek okêreceŋ ok, kêren nambinand na. ¹⁹ Calenindêne wêno bête exe dêca Kaxanu me cotaxênênd er kême reya in do me kapinaxênênd gër epemêra ed er êonêtêk Atêfêtan in. ²⁰ Ado wêno nê eŋo hixên kême andepêra ga yata ke Kêrisêt me gi afemêra ar Atêfêtan andexêm, do me kapinand gër epemêra elo ang ŷapêk ak.

Ofelar ol

²¹ Endam eŋ cêŋ, mêne bebêr kême rind bèn, dek kêŋun nangênêx Tiêik, mên ar ex gër Axwên imaŷe indebi ind ñan kênêŋone aye biyi dek iŋ do hi ko ariyenin ar Kaxanu ar mokwêta. ²² Mama dêŋ lawênêli kêmo, en nangaxên er hi kêbo in, do eŋun kemênaxên gër onden.

²³ Faba Kaxanu do gê Yesu Kêrisêt, Axwên arebi aŋ, yêlêlêbi obetak ol bêmaŷe beŋ, aŋana aŋ, do gê ekwêta el. ²⁴ Dek bër ñan kêŋo din ir din Yesu Kêrisêt Axwên arebi bèn, cotêlexêni oyekax ol!

Kayëta ir Bëfilip in Lilaya in

Akayëta aŋo ro Pol yëgwën babi okëreceŋ od gër Amara and Filip ok. Amara aŋo, Pol yana bax and baxo yend damana ixinëm ir epëmera ed Atëfëtan and Yesu Kërisët aŋ. Ebi cëkwaxën, ebi pelëraxën, do ebi kemënxën gër ekwëta yëgwënxën babi kayëta ijo ro. Enimin, Pol asoro baxo sorond gayik ani gi bana në erebat. Awël wël baxo mène bela bësëxe këbi sëyalirand bend këbi nambelirand. Fel këbi enëbi kwëyëtant bër barak enëgwëš do gë däl bën, do gë bër kë rind bend šodë-šodë gër bamara bën. Er ex gër akayëta in:

Pol šëma këbi do šëkwa këbi Okëreceŋ od gër Filip ok: 1.1-11.

Ediya ed gër ebanan në end Kërisët el: 1.12-2.18.

Ekemën el do gë apela aŋ: 2.19-4.9.

Bapela bapelatar baŋ, ecëkwa el, do gë ofelar ol: 4.10-23.

Ecëmar el

¹ Wëno Pol do gë Timote, okadëp od Yesu Kërisët ok, këŋun yëgwënëlınd wën dek bëwënëk bër Kërisët bër ex gër Angol and Filip bën, gë bëlëngw bën do gë ojakër od gër Amara andewën ok. ² Kaxanu, Faba irebi, do gë Yesu Kërisët Axwën, arebi an, yëlëlenun oyekax ol do gë obetak ol!

End cale ind Pol eŋ

³ Ašëkwa këmo šëkwand Kaxanu nand këmun xwita yo. ⁴ Ašalën këmun šalenënd wën dek, do nand këme šalend yo gë onënga fo këme šalend. ⁵ Mondako këmun šalenënd gayik wën ke rëcarand gër andiyen and epëmëra ed Atëfëtan, elod yatir wã kën xali gërëgako. ⁶ Aye fëni ke mène Kaxanu, mëŋ ar yanak andiyen anjekax aŋo gër ola orewën an, asëf ko sëf xali exo ŋata gë akey and ko bakaw Yesu Kërisët baŋ. ⁷ Aŋap yäpëk mun yëlanënd wën dek mondako gayik gë emëkw edam el dek ke balënd endewën eŋ. Hi këme ar fokëra këno, hi këme gër eyakan ed Atëfëtan ebi kemënxën bela bën, wën gë wëno oyekax obat bar këbo. ⁸ Enimin, Kaxanu ex sede iram in mène gë emëkw edam el dek ñan këmun, ang ñan këŋun Yesu Kërisët ak.

⁹ Er këmun xaranënd and këme šalerand aŋ, aŋana andewën aŋ ex bašërënd xali en nangëra do eŋun pëniend šenene beÿ bën dek. ¹⁰ Ata fo kën yana en nangënd

epitëndër ed er xëbënëk el, en gixën bër ðal, bër gë end kënëbi nëp këm, xali yatir ko bakaw Kërisët. ¹¹ Or şenene or yël këñun Yesu Kërisët ol, aşanaya kë şanaye aye gër ola orewën eno cëkwaxënënd do eno ðuwaxënënd Kaxanu.

End eñañ ed Atëfëtan eñ

¹² Bëmaÿe, aÿandi ÿandi ke en nang mëne er hi ke ijo in, wëlixënëk kaş-kaş Atëfëtan añ. ¹³ Enimin, ðek ocoroða od kë nëkonand eyang ed gofërener ok do gë bela bën ðek bebët ir ex yo, anang nang këni mëne në end andiyen and Kërisët fokëraxën këne. ¹⁴ Ado ga fokëra këne, xemëanaxën këni bëmaÿe bëndanjëm gër ekwëta ed Axwën. Në eño yëxwëra këni kaş-kaş epemëra ed eyeyan ed Kaxanu el gë anjijÿ këm. ¹⁵ Bërëmar cëñ, ðal ex gë oyakëraxi do anjëlan and ene bañëreli këni femënd end Kërisët eñ. Barikan bëshëxen bën këni femërand gë anjëlan anjekax. ¹⁶ Bëjo ex ngëñ bër ñan ke bën, ga fëni këbi mëne Kaxanu xwët ke ro me gi sede ir Atëfëtan and Yesu. ¹⁷ Xarak bër kë reyarand end Kërisët gë oñandi od eni wëli bën, anjëlan andebën añ ax ye ex na. Er këni şaland me toro nëmëc gër ed fokëra këne ro.

¹⁸ Angëmëne end Kërisët eñ gë anjëlan añëñenax këni sëfëtërand ba gë ðal dëñ, axe bal ex na! Gër ga hik yo wëno në nëngandëraxe, do anëngandëra ke nëngandëra bëte. ¹⁹ Aye nang këme mëne gër ga şenarak yo endey eño, wëno afex këme fex gayik wën aşalen këne şalenënd, do arëca ke rëca Angoc and Yesu Kërisët añ. ²⁰ Barikan er këme şëninđ gë enëkan in, er këme yarënd in, gë emëkw el ðek xwëta këme mëne gërëgako ang din ir din ak, enjaran end Kërisët eñ aşanaya kë şanaya gër eman endam, bayi këme abëngw nde ba lawë këne nde. Angëmëne mondako ex, ÿoweÿ axe cëfënan na. ²¹ Wëno cëñ Kërisët ex aniyan andam añ do ecës el ofëcak oram ex. ²² Barikan angëmëne aye yek me bayi ga këme liyand me tëfaxën andiyen andam gër beki beño end këme sana eñ, ame nang ex na. ²³ Oñand oki ke nëÿalirand gër onden: bandëmar aÿandi ke ÿandinđ me cës mëñ këme ye gër ed exo Kërisët. Ata wëno eño ÿëmbëk exe yexënan. ²⁴ Barikan në endewën na, bayileme ga këme liyand saxëk. ²⁵ Ado endey eño end fëni ke dëñ ex, anang nang këme mëne abayi këme bayi abëngw mun kemëanaxënënd wën ðek, en cotaxën nëmëc ekwëta el do eñun nëngandëraxënënd. ²⁶ Abakali këme bakali gër ndewën mëñ këñun ÿana eñun nëngandërand din end Yesu Kërisët eñ sam ene watënd gaşëxe.

²⁷ Barikan fo eño këmun sebënanënd: ðiyayindën ang rek Atëfëtan and Kërisët and sëyali kënun ak.

Angëmëne anëngali nëngali këmun, amun nëngali ex na, wëлиндëleme ga këni rend mëne axemëna xemëna kën gër angwëlëra, gë emëkw ebat kën xaxërënd ex ñañ ekwëta ed kë yëlënd Atëfëtan el. ²⁸ Bër kējūn wërelind bën, kërënebi teb na enun dëgënen ojomb ok. Angëmëne mondako ri kën, ata kë hi nanganëme ir mëne bën bër nambërak exëni do mëne gër ndewën nanganëme ir anëka fex kën ex gër Kaxanu. ²⁹ Enimin, end Kërisët eñ, Kaxanu wa yël kējūn oyekax xarak ax gi ex na eno kwëta fo, barikan en torond në endexëm bëte. ³⁰ Eyo axaxër kën xaxërënd ang bane watënd ga këme xaxër ak, do gërëgako awël kën wël bëte ga këni yeyan mëne gër okaxër oño bayi këme.

2

End ola or Kërisët eñ

¹ Awa angëmëne wën axemëndër kën xemëndërënd ga bar kën gër Kërisët, angëmëne gë ebalër edewën el arëcar kën rëcarënd, angëmëne Angoc and Kaxanu añ ayël kējūn yëlënd angwëlëra añ gër amara andewën do angëmëne gër oñëkw orewën axayënan do gë etebandër exëna, ² diyayindën mondako ene bašëanaxën onënga ol. Pëniyindëleñun beñ bën andamat do cotin ebalër ebat, onden omat, anjëlän amat gër oñëkw orewën. ³ Banayindën do nëkonindënëbi bëcandañ bëñ ang bër xwuca kējūn ekëbën fo. Yoweñ kërënen dind na gë ambañëra, bëte yoweñ kërënen dind na gë ndafënan. ⁴ Ala kala balindëleño end bošandañ eñ, kërëño balënd na bënd gaf irexëm fo. ⁵ Ang hi kën ak, banjëlän bandewën bañ gindëlex ang band Yesu Kërisët ak:

⁶ Ado ga hi këni ola obat gë Kaxanu, abaxo xemëna na exo masinaya gwër fo gë Kaxanu.

⁷ Barikan mëñ dëñ sebayak dek er hi ko in exo gixën xadëp,

ata ola orexëm ol hik ang or bela ak,
owati orexëm ol ang ala ar toc fo bax.

⁸ Gë andexëm baña baxo xali wã ko exo cës, ecës ed mopika gër kërëwa el.

⁹ Gayikwa mondako ri ko,
Kaxanu şud këño owun ol,

do yël këño oñac or nëmëcak dek oñac or ex yo,

¹⁰ eni poxixënënd dek bela bën gër lëngw irexëm do eni
duwaxënënd oñac or Yesu

hi këni bër gër orën,

hi këni bër gër ebar ba bër dila gër ebar.

¹¹ Do ala kala gë eyeyan end enëng endexëm el,

ko ýana exo dend mène Yesu Kërisët ex Axwën an, do ar gë enjaran end Kaxanu an.

Ata mondako këno ýana eno duwand bëte Faba Kaxanu.

End aniyän and oxëreceŋ eŋ

¹² Wën bëmaýe bënd ke balënd mbaŋ bëŋo, gayiyako din këne wëlënënd, wëlënindëne nëmëc gërëgako nand këne watërënde na, ax gi ex na nand bayik ane watërënde na fo. Awa canayayindëlex gër ola orewën mène afex fex kën gë epëb el, do gë eyëda ed Kaxanu el. ¹³ Kaxanu këŋun yëlënd oñandi ok do gë ojaŵ od en dixënënd bënd ñan ko mën beŋ.

¹⁴ Diyindën er hik yo gë odendëran këm, gë ecampëre këm. ¹⁵ Ata kën hi bër gë end kënebi nöp këm do bëwënëk, obaş or Kaxanu or šenene, en watixënënd ang ował fo mërëxand ir bela bësëmbak, do bëyëŋënax bër gër ngwën ro ¹⁶ ga hi kën ako bëwëlaya bër eyeyan ed kë yëlënd aniyän bën. Paß gë eŋo ke nëngandërad yatir ko bakaw Kërisët, gayik awati kë wati kerët mène gë andiyen and këmo rinënd Kaxanu aŋ ax gi ex na and gë ofëcak këm. ¹⁷ Ekwëta ed xwëta këno wën Kërisët el ang ešebëceb ir këni xošënd në šadaxa ir këno rinënd Kaxanu fo ex. Do ado ex gido alawñ këne lawñ, abaš fo baš dome ošat oram oŋ gër šadaxa irewën, awa mbaŋ ke nëngandërad andamat gë wën dek ak. ¹⁸ Wën bëte nëngandëraleŋun mondako fo, do nëngandëraleŋun andamat gë wëno.

End Timote eŋ

¹⁹ Yëla këme ga bar këne gër Axwën Yesu, alawñëli këmo lawñëli aýand Timote gër ndewën. Do and ko bakaw aŋ exe kemënatı wëno bëte gë benjekax bendewën bënd ke sëfëtanatı beŋ. ²⁰ Gayikwa gabatak ax gi ex na ar hi këmi anjëlan amat, ar këŋun rendërand endewën eŋ gë emëkw epešax. ²¹ Dek bër bayik bën bendebën fo këbi balënd, ax gi ex na bënd Yesu Kërisët beŋ. ²² Barikan mën Timote, wën dëŋ aye nang kën ang wëlaya ko šenene ola orexëm ak. Ariyeni riyeni këni gë wëno ang itox ind këŋo rëcarand sëm fo, ang xadëp fo, gër epëmëra ed Atëfëtan. ²³ Awa yëla këme mène alawñëli këmo lawñëli gër ndewën sam exe pëni aye endam eŋ. ²⁴ Ado aye nang këme ga xwëta këmo ako Axwën mène wëno dëŋ gogo këmun nëngali.

End Epafërodit eŋ

²⁵ Yëla këme gërëgako mène aýap ýapëk exo maýili Epafërodit, abaýe iram, ar xel këmi andiyen amat an, ariyenin ar xet këmi gër emer an, parëxanda ir lawñëgu bano exe mëlandëraw beý in. ²⁶ Ga ñan këŋun mbaŋ wën

dek šëmura xën baŋo ga wëlëx kën mène ašëxwëra šëxwëra baxo. ²⁷ Ata mbaŋ šëxwëra baxo xali dam gër ecës, barikan Kaxanu axaŷënan xaŷënan këŋo endexëm eŋ. Gë wëno ak xaŷënan këŋo këdi ke šëmura kaš-kaš. ²⁸ Mëŋ felaxënëli këmo exo bakali aŷand, eŋun nëngandëraxën and këno wat aŋ, do wëno exe yema təkër emëkw el. ²⁹ Awa kacayidëno gë onënga fo, abaŷe irewën ex gër Axwën. Pëbindënëbi bela bër ang mëŋ ak bën. ³⁰ Në end andiyen and Kërisët eŋ yëla ko exo cës. Ecës el fece këŋo exe dëcaraxën gër ed hi bax ene dëcara wën na.

3

End or šenene or gër ogës od Kaxanu eŋ

¹ Gërëgako bëmaŷe, nëngandërayindëleŋun ga hi kën ako bër Axwën. Gayikako apexa andewën ex, wëno cëŋ axe këñënd na mun ñëgwënëlinde beŋo fo beŋo fo. ² Titinalindënëbi oŋaŋët ok, bër ax tëyalind na šenene end Kaxanu bën. Titinalindënëbi ga këni sëyalind mène afo enun kac en pexaxën. ³ Enimin biyi bër këne šalende gë panga ind Angoc and Kaxanu do këbo nëngandërand ga bar këne gë Yesu Kërisët hi këne bër xac kënebi enim bën. Ane kwëta ex na bend bela beŋ.

⁴ Egel wëno, axor xor dome me kwëta bend ola oram beŋ. Awa angëmëne bela ex na bër kë yëland mène bën aŷap ŷap këbi eni kwëtand bend ola orebën beŋ, wëno wa ŷap doxe nëmëc. ⁵ Wëno gër enëng end Bëyisërayel rëw këne do xac këne yatir sək ke bakey banjongëbatas. Bëxarëk bëräm bën bërändëwëra and Beŋëšame hi këni. Ata Ašëwif ar rëw këno Bëšëwif dëŋ hi këme, and raf këme aŋ hi këme fariseŋ do bame sëfënd acariya and Moyis aŋ. ⁶ End ebalëkënëli ed bend cale cëŋ, hi bame arixëra ar Amara, do end or šenene or kë yëlënd acariya ol cëŋ, hi bame gë end këne nëp këm.

⁷ Barikan ga xwëta këmo Kërisët, bebër bame yëland ofëcak oram ex bën ax bo ex na ga ke xëbënanënd. ⁸ Enimin, enang or nang këmo Yesu Kërisët, Axwën aram el, xucak gë beŷ bën dek. Në endexëm sefaxën këme ekëbënan beŷ dek el, xali këme watënd ang bebuxaraxik fo mëŋ këmi wëndëraxën gë Kërisët. ⁹ Ga bar këmi gë mëŋ, hixën këme ar šenene. Awa or šenene olo, Kaxanu yël ke gayik axwëta xwëta këmo Kërisët. Ax gi ex na or šenene or xamën këme gë andam gër etëf ed acariya and Moyis. ¹⁰ Awa gërëgako, er xurik exe bal in ex monang nëmëc Kërisët mène ngëŋ me nang anëkëra and gë panga ind xanin këŋo gër ecës iŋ, do gë toro indexëm iŋ. Iyo

aŷandi ŷandi ke mi bar gër ecës, ¹¹ do angëmëne awënd wëndëk me kani gër ecës.

End oxëreceŋ eŋ

¹² Ax gi ex na de anëka ŷot këme eŋo ba anëka ŷatën këme owënëk ol. Barikan gër ocal bayi këme me dëkayaxën gayikako wëno bête Yesu Kërisët lëkaya ke. ¹³ Bëmaŷe endam eŋ cëŋ, ame yëland na mëne anëka lëkaya këme owënëk ol. Barikan ekëbënëanaxik emat këme rind: me pabaxën aye er këme ŷaland me dëkaya in, ame nëkonand na gand epoy. ¹⁴ Ahër këme hërënd me ŋataxën gër ed kë sëlënd okaŷër, me cotaxën acosa and ke wacelind Kaxanu yaŋ gër orën paŋ gë Yesu Kërisët aŋ.

¹⁵ Awa biyi bër wën këne bën, yëlarandëne mondako. Do angëmëne gër eŋo anjëlan andewën aŋ afitar fitarëk, Kaxanu aŷasin këŋun wäsin er ex in. ¹⁶ Barikan fo, bayine ga këne sëfënde andamat er sëya këne gër Atëfëtan in.

¹⁷ Bëmaŷe, tëfëtelindëne wëno do nëkonindënëbi bër kë liyand ang wäsin këmun ak bën. ¹⁸ Gayikwa bërangjëm kë liyand ang bërangoŷëra and Kërisët fo, mëŋ ar ŷësëk gër kërëwa an. ¹⁹ Aniyän andebën aŋ gër enemi kë ŷata gayik bën abi pedënd na beŋëŋëanax bend këni rind beŋ, abi balënd na ado gë təkër ak end Kaxanu eŋ, enjaran endebën eŋ ex gër beŋer dobi ŷëfënan fo, do bend gër ngwën ro fo këbi balënd. ²⁰ Biyi cëŋ, bër xwën këbo owun or gër orën hi këne. Fën ko xaniw Axwën Yesu Kërisët, afexën arebi an, mëŋ ar kënëŋo ŷëninde an. ²¹ Mëŋ kë nëngwët beman bendeŋi bend sitarak beŋ gë panga ind ko wunaxën gër beŋ dek iŋ ex gixën ang eman end gë enjaran endexëm ak.

4

¹ Wën bëmaŷe bënd ke balënd do xofi ke mbaŋ bën, në endewën ke nëngandëraxënënd, në endewën fo bête këne fëbaxënënd! Mëŋ ex, kemënayin en bayi ga sëf këno Axwën an!

Bapela bapelatar baŋ

² Axara xara këmëni Efodi, gë Seŋëtik eni wëlërend ga hi këni ako bër Axwën. ³ Eyo, wëj ar bar ke andiyen an, wëj ar lëkayak aye andiyen aŋo an, axara xara këmi dëcalëbi arëca, gayikwa bën mbaŋ xemëna bani ang bër okaxër fo gë wëno gër andiyen and epëmëra ed Atëfëtan. Na fo hi bani bête Këlema do gë bëŷëxe bër xel bami andiyen aŋo bën, omac odebën ok aŷëgw yëgw ko Axwën an gër Akayëta and aniyän.

⁴ Nëngandërayindëleŋun din ga hi kën ako bër Axwën. Ga re këme bête nëngandërayindëleŋun. ⁵ Nangëralexëni

bela bën ðek obëngw or onden ondwën ol; gogo ko bakaw Axwën an. ⁶ Er ex yo mëkayindëno Kaxanu, end yoweÿ këren dendërand na. Nangëninindëno Kaxanu oñandi odewën ok paß gë cale in, këlayindëno do cëkwayindëno. ⁷ Ata obetak or ko yëlënd Kaxanu ol, obetak or nëmëcak onangëran or ex yo kë xaxa owëkw orewën oñ en bayixën bër Yesu Kërisët.

⁸ Gërëgako, bëmaÿe balëkënalindën: ðek er ex ðal in, ðek er ÿapëk in, ðek er šenene in, ðek er wënëk in, ðek er yek gër ogës od bela in, do gë ðek er këni šëkw in. Bejo ÿapëk ex këñ gër banjëlän bandewën. ⁹ Er sëya kën do šot kën gër ndam in, er wëleli këne do wateli këne in, diyindën mondako. Ata kë bayi gër ndewën obetak or ko yëlënd Kaxanu ol.

Ecëkwa el

¹⁰ Wëno mbanj nëngandëra ke do këmo šëkwand Axwën an ga këme watënd mëne wën abal këñun balënd gašëxe endam eñ. Enimin din këñun balënd endam eñ, amëd and ene dëcaraxën añ fo bayi an cot bana. ¹¹ Ame yeyanënd na ðe mondako gayik ÿeÿ šän këme na. Wëno enimin, asëya sëya këme enëngandëra ed and šotëra këme el, bëte gë enëngandëra ed and ame cotëra ex na el. ¹² Awër wër ke efiya ed gë ocënd el, bëte awër wër ke efiya ed gë ecotëran el. Nand ex yo do gër ed ex yo, asëya sëya këme efiya ed baño me med aye, baño me bayi gë enjo; baño me cotëra, baño me can. ¹³ Bejo ðek këme xorënd me buña gë panga ind ke yëlënd Kërisët in. ¹⁴ Aye ri kën ga šoma këne ako gër ocënd.

¹⁵ Wën Bëfilip bën aye nang kën mëne and šanëgu këme gër Ebar ed Masedëwan añ, me ñanaxën epëmëra ed Atëfëtan el, wën fo rëcara baxe. Amara acëxe axe dëcara bana. ¹⁶ Ado and hi bame gër angol and Tesalonik añ dëñ, alawënelili lawënelili këne bakëlëbëd baki er këme liyaxën in. ¹⁷ Wëno er këme šaland Kaxanu exo cënan bacota bandewën bañ, bari ax gi ex na ene yëlërand bela. ¹⁸ Dek šot këme bebër ÿap bax me cot bën, bakey band ecotëran bañ ex. Ata gwac šotëra këme ga xana këme ako er lawëneliw këne paß gë Epafërodit in. Ang angiri inëngax fo ex, šadaxa ir xana ko Kaxanu. ¹⁹ Awa Kaxanu arëcara këñun rëcara mbanj paß gë Yesu Kërisët en cotëraxën ðek bebër kën liyaxën bën mëne ngëñ, napul ir gë enjaran in. ²⁰ Duwanëñone Faba irebi Kaxanu, mëñ ar gë enjaran end din ir din an. Amen!

Epelar el

²¹ Cëmayinëbi dek bër hik bëwënëk gër Yesu Kërisët bën. Aşëma şëma kënun bëmaÿe bënd hi këmi enga emat bëŋ.
²² Dek okëreceŋ ok këŋun şëmand, adofa od bër ekun ed Sesar bën. ²³ Oyekax or Axwën Yesu Kërisët ol, gilex gër onden ondwën!

Kayëta ir Bëkolos in Lilaya in

Akayëta aŋo Pol yëgwën babi okëreceŋ od gër Amara and Kolos ok. Amara aŋo, Epafëras yana bax and hi baxo Pol gër epëra, në end epemëra ed Atëfëtan and Yesu Kërisët aŋ. Pol, elod abi nënga bana okëreceŋ oko, mëŋ yëgwënaxën babi akayëta aŋo ro. Asitin sitin babi mëne këreni mand na osëyali or enëgwëš or bënd šonayak ol, gë or ecale ed omeleka el, do or gë ecus ed eman el. Pol xwitan këbi mëne Yesu Kërisët gabat ex ar kë nangënënd enimin noyo hi ko Kaxanu an, do eyeyan edexëm el fo yäpëk ex kadacënd aniyän and oxëreceŋ aŋ. Yesu Kërisët fo ex ar nëmëca këbi dek bëlaŋwënel bër Kaxanu an. Mëŋ ex, paß gë Kërisët fo yäpëk ecale ed Kaxanu el. Er ex gër akayëta in:

End cale ind Pol eŋ: 1.3-14.

End Axwën ar ngwën do gë Amara eŋ: 1.15-20.

End andiyen and Pol gër Amara eŋ: 1.24-2.5.

End ekwëyëta ed bësëyali bënëgwëš eŋ: 2.6-23.

End aniyän angašax eŋ: 3.1-4.6.

Ofelar ol: 4.7-18.

Ecëmar el

¹ Wëno Pol, parëxanda ir Yesu Kërisët hi këme ang yandi këŋo Kaxanu ak. Gë abaŋe Timote këmun yëgwënëlınd ² wën bëmaŋe bëmënëk, bër mokwëta gër ebar gër ed Kërisët hi kën gër Angol and Kolos. Faba irebi Kaxanu yëlëleŋun oyekax ol do gë obetak ol!

Ed cale ind ecëkwa iŋ

³ Ašëkwa këmo šëkwand Kaxanu, Sëm ir Axwën arebi Yesu Kërisët and këmun šalenënd wën dek aŋ do nand ke šalend yo. ⁴ Enimin, awëlati wëlati këmi mëne mokwëta xwëta këno Yesu Kërisët do bëte mbaŋ ñan kënëbi dek okëreceŋ ok. ⁵ Mondako kën rind në end er fenin këŋun Kaxanu yaŋ gër orën do kën yarënd eŋ. Er kën yarënd ijo, elod gër yanar wël kën paß gë Atëfëtan and ex eyeyan ed dal aŋ. ⁶ Atëfëtan aŋo ñatëlik gër ndewën do ang këbi nëngwëtënd bela bën gër ed ex yo gër ngwën ro xali këni yëmbërënd bër wāk bën, mondako këŋun nëngwëtënd do kën yëmbërënd wën bëte elod yatir wël kën do nang kën enim oyekax or Kaxanu ol. ⁷ Ax gi ex na nde Epafëras sëyalira këŋun? Mëŋ ga hik wa icandawën indebi ind ex pëlot gër yomb irebi iŋ, do ar ex ariyenin ar Kërisët ar

mokwëta an. ⁸ Afelati felati këbo end aņana and yël këņun Angoc Amënëk eņ.

⁹ Mëņ ex, biyi bëte din këmun šalenënd elod yatir wël këmi eņo. Axara këmo xarand Kaxanu en ñëm gë Angoc andexëm and kë yëlënd orenik ol đek, en nangaxën oñandi odexëm ok. ¹⁰ Do mondako kën liyaxën ang këņo ŷapanënd Axwën ak, sam en dind din benjekax bend këņo ŷandind beņ. Iyo axara këmo xarand eņun nëngwët en dixënënd bandixa banjekax band ex yo, do eno nangaxën nëmëc Kaxanu. ¹¹ Axara këmo xarand bëte Kaxanu eņun yël panga itëm indexëm in, en cotaxën enjaran end gë ojaŵ endexëm eņ gër ekwëta ed xwëta këno do en buņaxënënd ang këņun yëka yo, gë onënga fo. ¹² Awa cëkwayindëno Faba Kaxanu, mëņ ar sana këņun en gi šëf gër bër kë šot er fenin këbi bëwënëk gër angoben andexëm bën. ¹³ Mëņ racët këbo gër mbëña ind ecamëđan do wëla këbo gër owun or Asëñiŵ ir ex pëlôt gër yomb irexëm. ¹⁴ Ga bar këne gë Asëñiŵ šotaxën këne Apexa aņ, gë eteban ed beñëņëna x bendebi el.

End ola or Kërisët eņ

¹⁵ Kërisët ex eñaŵ end Kaxanu eņ, eñaŵ end Kaxanu, mëņ ar bayik anëņo watënde na an. Mëņ ex Asëñiŵ ar Kaxanu ar hik đamana exo dixën beŷ đek an.

¹⁶ Gayikwa gë mëņ ri ko Kaxanu đek beŷ bën gër orën do gër ebar,

bebër wat-wat bën do gë bebër watërëxe bën,

đek bangoc band wunëk baņ,

gë bakeyax baņ do gë đek band bayik baņ.

Đek beŷ bën ri ko Kaxanu pađ gë Asëñiŵ do exo kwën Asëñiŵ.

¹⁷ Mëņ hik đamana ex gixën beŷ đek,

mëņ kë barënd do kë lëkayand đek beŷ bën.

¹⁸ Mëņ ex gaf ir eman in, mëne ngëņ emun end Amara aņ.

Gër ndexëm ŷanak aniyana aņ,

Mëņ ex aņanar ar xanik gër ecës an,

exo gixën aņanar gër beŷ đek. ¹⁹ Kaxanu wa ŷandi baņo ola orexëm ol

đek ex gi gër Asëñiŵ.

²⁰ Do pađ gë mëņ ŷandi këņo exo bakaliw angwëlëra and mëņ gë beŷ đek aņ,

gë angwëlëra and mëņ gë bebër ex gër ebar aņ,

do gë angwëlëra and gë bebër ex gër orën aņ pađ gë oșat or Asëñiŵ or šarëk gër kërëwa oņ.

²¹ Wën cëŋ, akarëk aŋ anëka hi ban bëliyer do bërangoÿëra and gë Kaxanu paŋ gë banjëlan bañëŋënax baŋ do gë bandixa bañëŋënax bandewën baŋ. ²² Barikan gërëgako angwëlëra and wën gë Kaxanu aŋ ßakawëk paŋ ecës ed Asëñiŵ el, en gixën bëwënëk, bëyekax do bër gë end kënëŋi nëp këm gër ogës odexëm. ²³ Mondako kë hi angëmëne abayi bayi kën ga lëg kën gër ekwëta edexëm, cenarëxe do tebërëxe eyar ed er kë yëlënd Atëfëtan el. Atëfëtan aŋo wël kën, afem këni femënd gër ed yo gër ebar ro. Wëno Pol, Kaxanu fana ke me gi ariyenin arexëm.

End andiyen and Pol eŋ

²⁴ Anëngandëra ke nëngandërand gërëgako ga këme sorond në endewën na gër eman endam. Me ŋata mondako toro ind soro ko Kërisët në end Amara andexëm iŋ. ²⁵ Wëno ariyenin ar Amara hi këme. Kaxanu fana ke në endewën na me nangënaxën ðek eyeyan edexëm el. ²⁶ End er şon babi Kaxanu bela bën elod akarëk eŋ, ang bëtëraraw këni bandëwëra ak këme rend. Gërëgako wa wăsin këŋi bëwënëk bërexëm bën. ²⁷ Wën bër ax gi ex na Bëşëwif bën ŷandi baŋo Kaxanu eŋun masin ekëbëanaxik end şon baxo eŋ mëne ngëŋ: Kërisët exo ðëg gër ola orewën, en cotaxën enjaran end kën yarënd eŋ. ²⁸ End Kërisët ijo eŋ këmi femërand eni wëlëraxën ðek bela bën. Anangën këmëni nangënënd, do asëyali këmëni sëyalind gë orenik orebi ol ðek eni ŋatëanaxën oŵënëk ol, and këni bar gë Kërisët aŋ. ²⁹ Wëno në eŋo këme xemëanaxënënd gër andiyen gë panga ind ke yëlënd Kërisët do kë riyenind gër ola oram iŋ.

2

¹ Aŷandi ŷandi ke, enimin en nang okaxër otëm ond këme xaxërend në endewën oŋ, në end okëreceŋ od gër Lawodise do në end ðek bër bayik elod ax wat ex na dëxas iram ok. ² Er këme şaland en kemëna, eŋun bar aŋana aŋ, en ðëkër mbaŋ, do eŋun cëdëtara aye gër onden ondwën, en nangaxën ola or Kërisët or şon baxo Kaxanu ol. ³ Gër ola or Kërisët şonayak ðek napul ir orenik do gë onangëran in. ⁴ Eŋo këmun nangënënd mëŋ bayik ala aŋun yifa na gë eyeyan enëngax. ⁵ Ado bayik ane watënd na, axetëna xetëna këmun gë onden ondam oŋ, awat këme watënd gë onënga fo ang kën wëlërend şenene ak, do ang xem kën gër ekwëta ed xwëta këno Kërisët ak.

End ola or Kërisët ol gër bela eŋ

⁶ Gërëgako ga wă kën ako end Axwën Yesu Kërisët eŋ, dīyayindën şenene ga bar kën ako gë mëŋ. ⁷ Kaxanu rëd

këḡun gër ndexëm ang atëx and gë ofëmbët otiwax fo do në ebay eḡun ang amëḡ and aciw fo. Awa kemëḡayin gër ekwëta ang sëyali këḡun ak do cëkwayindëno mbaḡ.

⁸ Titinayin, ala këreḡun tëra na gë osëyali or ßapela ßand orenik or gë njifa do gë ofëcak këḡ, xarak ßend rëpën këni ßela fo ex, ßend gër ngwën ro fo ex, ax gi ex na ßend Kërisët. ⁹ Ata ðek ola or Kaxanu ol gër Kërisët ex xali gër eman endexëm. ¹⁰ Do wën ga ßar këḡ gë mëḡ šotëraxën këḡ ðek beḡ ßën. Mëḡ wa wëña këbi ðek ðek ßangoc ßand këbi wëñand ßela ßaḡ, do gë ßakeḡax ßaḡ do gë ðek ßand ßayik ßaḡ.

¹¹ Ga ßar këḡ gë Kërisët xacaxën këḡun ßëte oxac or ko xacënd ol, ax gi ex na or ri këni ßela. Er wacayak mëne anëka rëxët ko oñandi od eman od ßaḡun lëḡanënd eñḡëḡax ok. ¹² Do xobuyi or ßuyi këḡun ol wätinalik mëne wën anëka šës këḡ do wëḡ këḡun gë Kërisët. Bëte anëka xani këḡ gër ecës andamat gë mëḡ, ga xwëta këḡ er ri ko Kaxanu ga xanin këḡo gër ecës gë panga indexëm iḡ. ¹³ Wën anëka nemi ßan në end ßamena ßandewën gayik axo ðëxët ßana pere oñandi oñḡëḡax odewën ok. Barikan gërëḡako axanin xanin këḡun gër ecës andamat gë Kërisët. Aseban seban këbo ðek ßamena ßandëḡi ßaḡ. ¹⁴ Kërisët, and šës ko gër kërewa, afëxwëc fëxwëc ko ðek oñëḡw od babo lëxwënd paß gë ßapela ßand Kaxanu ok, ax bo ex na ga këbo šëndëḡënd. ¹⁵ Mondako šudëtëra këbi owun ol ðek ßangoc ßand këbi wëñand ßela ßaḡ, do gë ðek ßakeḡax ßaḡ. And šës ko Yesu gër kërewa aḡ, poyoma fëlët këbi enëḡi watëra ßela ðek gër engä end ßër xor këbi.

¹⁶ Mëḡ ex elod yatijo, ax ñap ex na eḡun nëpënd ala në end er këḡ yambënd, në end er këḡ šëḡbënd, në end ofëna, në end epëß ed akey and kë fënëḡund facaw, do gë akey and eteyëta. ¹⁷ Beḡo ðek eñaw end Kërisët ir bax yowënd fo bax ðamana exo ḡatëḡu. ¹⁸ Bër kë rend motoroli ex eman ßën, mocale exëni omeleka ok, kërenëḡi tebënd na enun nëp. Bëḡo ašëkwër këni šëkwërend në end ofakeli odeḡën, afufëḡnara këni fufëḡarand në end ßanjëlan ßandëḡën, xarak ßand ßela fo ex, ofëcak ax gi ex na. ¹⁹ Bela bëḡo ano cosa ex na Kërisët, mëḡ ar ex gaf ir eman end kë rafënd ga šosarëk owal ok, gë ßangën ßaḡ, do gë ocom an. Kido mondako hi bax araf doni rafënd gë edaf ed kë xaniwënd gër Kaxanu el.

End aniyän and gë Kërisët eḡ

²⁰ Angëmëne ašës šës këḡ gë Kërisët gër ßapela ßand ßër gër ngwën ro, ine cëḡ këḡ ßakaxënëḡ gër mbeña ind ßacariya ßand gër ngwën ro, nangëde në end ßend gër

ngwën ro kën liyaxënënd? ²¹ Inecëŋ kën w̄axënënd enun pel: ax gi ex na momed, ax gi ex na motëyi, ax gi ex na monëk...? ²² Beŋo ðek ado ga šëbak doru, ayep kë yep ecan; bapela do gë osëyali or bela fo ex. ²³ Dal ex mène beŋo nangëde orenik fo ex ga kë rend mopëb ex bapela band cale baŋ, mo manaya ex do mo toroli ex eman eŋ. Beŋo bend këŋo nënganënd eman fo ex, ofëcak ax gi ex na.

3

¹ Awa angëmëne axani xani kën gër ecës gë Kërisët, calayindën bend yaŋ gër orën beŋ, bend gër ed yëpa ko Kërisët gand liw̄ ir Kaxanu beŋ. ² Balindëleŋun bend er hik yaŋ gër orën beŋ, këreŋun balënd na bend gër ebar ro beŋ. ³ Wën anëka šës kën do aniyān andewën aŋ anëka šon ko Kaxanu gër Kërisët. ⁴ Enimin, Kërisët ex aniyān andewën aŋ do and ko šanayaw aŋ, wën bëte ašanaya kën šanaya gë mëŋ gër enjaran endexëm.

End ola oxarëk paḅ gë oxašax eŋ

⁵ Awa ðawin er w̄erëk gër ebar ro in: asëk alakirand fo in, obuyaraxik ol, eŋan ed becëfëanaxik el, oñandi oñëŋëanax ok, do gë aŋana and kodī and ex andamat gë ekëla ed olaš aŋ. ⁶ Në end bamena baŋo këbi xitixën Kaxanu bela bër këŋo w̄ëšenënd bën. ⁷ Ata wën gër bamena baŋo yëlaya ban de akarëk aŋ, and ban liyand mondako aŋ. ⁸ Barikan gërëgako, ðapin caw ðek beŋo: oxoŷ ol, owër ol, emer el, odena ok. Ado becëfëanaxik beŋ kërex canënënd na gër etëŷ edewën. ⁹ Ax gi na monëgwëšandër. Wën anëka šudëta kën ola oxarëk ol do gë bëbër w̄ër baŋun akarëk bën. ¹⁰ Anëka šuda kën ola oxašax ol, anëka hi kën bela bëxašax, en cotaxën eñaŵ end Kaxanu eŋ, mëŋ ar nęcëtëgu këŋun gër aniyān an. ¹¹ Epiëndër ax bo ex na: Ašëwif ax gi ex, Agërek ax gi ex na; axacëxax gi ex na, axacërëx ax gi ex na; Abapuŷ gi ex na, Asit ax gi ex na; xadëp ax gi ex na, ar gi ex na ax gi ex na. Barikan anëka hi kën wën ðek arabat: Kërisët ex ðek do gër wën ðek.

¹² Awa gayikako Kaxanu sana këŋun en gi bëwënëk do bër ñan këbi, canayayindëlex gër ola orewën: axaŷënan in, gë oyekax ol, gë ebanan el, gë onënga ol, gë ebuŋa el. ¹³ Buŋarindën andewën rewën aŋ do tebandëringdën. Angëmëne ala eŋo menan ašandaŵ, tešanëleŋo ang këŋun sebanënd Axwën Yesu ak wën bëte. ¹⁴ Er ŷapëk en balëkënalind nëmëc in ex, eŋun balërend. Ebalër el këŋun bar en gixën enimin bëwënëk. ¹⁵ Obetak or Kërisët or waceli këŋun Kaxanu en gixën eman emat ol, këñël ex gër

oŵëkw orewën. Cëkwayindëno din Kaxanu! ¹⁶ Eyeyan ed Kërisët el, gë oxëbën orexëm ol ðek, ñëmëlex gër oŵëkw orewën. Tëyalirindën do pelëringdën gë ðek orenik ol, gë oyekax ol paß, gë Ocalemonëŵ ok, ojëkan od cale ok, gë od këno yasaxënënde Kaxanu ok, od këñun yëlënd Angoc Amënëk ok. Yasindëno gë emëkw el ðek në end oyekax or rin këñun. ¹⁷ Er kën rind yo, hik eyeyan, hik andiyen, diyindën në end oŵac or Axwën Yesu. Cëkwayindëno Faba Kaxanu paß gë mëñ.

End ekun eñ

¹⁸ Wën bësoxari bën, baxëtindën end bëcën bëndewën eñ, ang ÿapëk eni dind bër bar këni gë Axwën ak bën. ¹⁹ Wëj asoşan an, ñanëlo alindax do këreyëño masinënd na owër.

²⁰ Wën obaş ol, baxëtindën gër beÿ ðek end bëxarëk bërewën eñ gayik eño këño nënganënd Axwën an. ²¹ Wën opaba ok, kërenëbi cëndënënd na obaş orewën ol këdi këbi şena.

End okadëp do gë bëxwën eñ

²² Wën okadëp ok, diyindën ðek er kënun felënd bër xwënëk beman bëndewën in. Baxëtindën xarak ax gi ex na nand kënun watënd fo nangëde bela nangëde kënebi riyeninënd. Baxëtindën gë emëkw epeşax, yëdayindëno Axwën an. ²³ Er kën rind yo, diyindën gë emëkw el ðek. Axwën an këno rinënd, ax gi ex na bela. ²⁴ Ga nang ako mëne Axwën afupa këñun fupa gë er fenin këñun in. Diyeninino ang okadëp od ar ex enimin Axwën do Kërisët an. ²⁵ Gayikwa ar kë rind betëmbak an, acosa and betëmbak añ ko xana: epitëndër ax gi ex na.

4

¹ Awa wën bëxwën bën, dinindënëbi gwër fo bënd şenene beñ okadëp odewën ok. Nangin mëne wën bëte gë Axwën hi kën yañ gër orën.

End apela bapelatar bañ do gë epelar el

² Wën ðek kemënayin gër cale key yo key, perënayin do cëkwayindëno Kaxanu. ³ Karanindënëbo bëte gër Kaxanu, ebo përetëanaxën ebët ed mi pemaxënënd eyeyan edexëm el, do mi deyaraxënënd end şonayak gër Kërisët end fëraxën këne eñ. ⁴ Calenindëne wëno mëñ këme ÿana me yeyanënd end şonayak eño ang ÿapëk me yeyanënd ak.

⁵ Diyayindën gë onden oñ mërëxand ir bër ax gi ex na okëreceñ. Nand kën şot amëd and en di enjekax na, diyin enjekax eño. ⁶ Eyeyan edewën el giyindëlex din ed gë

oyekax, ed lamb këni gë ongal. Nangindën ang ÿapëk eno yakand ala kala ak.

⁷ Awa end Tişik eñ cëñ, mëñ ar ex gër Axwën imaÿe ind pëlot gër yomb an, mëñ ar mokwëta an, icandawën ind gër oxadëp in, ðek këñun felërax endam eñ. ⁸ Mama dëñ lawënëli këmo en nangaxën er hi këbo in, do eñun kemënoxën gër onden. ⁹ Gë Onesim, imaÿe ind pëlot gër yomb in, ind mokwëta in, këmëni lawënëlin; mëñ ar ex arewën an, afelëra këñun felërax ðek er xucak ro in.

¹⁰ Awa Arisëtarëk, andepëra acandawën añ, këñun šëmand. Ašëma këñun šëmand bëte Marëk, imaÿe ind Barënbabas in. Endexëm eñ fel këmun mëne and ko ñatëli gër ndewën añ, mëlayayidëno aye☆. ¹¹ Bëte Yesu, ar nëngwët këno Yusëtos an, ašëma këñun šëmand. Gër Bëšëwif, bën bësas bëjo fo ex, bër ke rëcarand gër andiyen and enangën ed bela owun or Kaxanu el. Bën mbañ xemën këne wëno. ¹² Epafëras arewën an, ašëma këñun šëmand, xadëp ir Yesu Kërisët hi ko. Ata mokemëna xemëna ko ecalen edewën el en gixën bëwënëk, eñun pënixënënd šenene ðek er ÿandi këño Kaxanu in do en bayixën gër fëña ir sëf kën. ¹³ Wëno kë reyand osede or mëne mbañ ko sëwënd në endewën na, në end okëreceñ od gër Lawodise na, do në end od gër Hiyerapolis na. ¹⁴ Demas, gë Luk axora ar ke balënd mbañ an, ašëma kënun šëmand bëte.

¹⁵ Cëmayinëbi bëmaÿe bënd gër Lawodise bëñ. Cëmayino Niñëfa do gë bër gër Amara and hik gër iciw indexëm bën. ¹⁶ And kën fën kayëta ijo ro na gër ndewën añ, diyidën ðek er kën xor in eni pënoxën bëte bër gër Amara and gër Lawodise bën. Wën bëte pëniyidën kayëta iram ir kë xaniw gër Lawodise in. ¹⁷ Pelino Arëšip exo mëlaya do exo dind aye andiyen and xwëtënan këño Axwën añ, mëñ ko ñataxën šenene.

¹⁸ Ata wëno Pol dëñ këñun šëmalind do këme ÿëgwënd gë andam dëñ. Kwitayindën mëne wëno gër epëra hi këme. Awa yëlëleñun Kaxanu oyekax ol!

Kayëta iŷanar ir Bëtesalonik in Lilaya in

Akayëta aŷo, Pol ŷëgwën babi Okëreceŷ od gër Amara and Tesalonik ok. Amara aŷo, Pol ŷana bax. Ebi tÿyalixën ekemëna ed gër ekwëta xali gër ecës el ŷëgwënaxën babi. Enimin, bela bëjo awëlandëra wëlandëra babi end okëreceŷ od bax ŷësënd xarak Yesu Kërisët axo bakaw ex na pere ok. Ata Pol sëyali këbi mëne yatir ko bakaw Yesu Kërisët, bësësëk bër wāk endexëm bën axanira këni xanira gër ecës eno kaca Axwën an, andamat gë bërëwāk bër kë bayi bëbëngw bën. Er ex gër akayëta in:

End ekwëta ed Bëtesalonik do gë andiyen and Pol eŷ: 1.4–3.13.

End ošën or Yesu Kërisët eŷ: 4.1–5.22.

Ofelar ol: 5.23–28.

Ecëmar el

¹ Wëno Pol, gë Silas, do gë Timote këŷun ŷëgwënëlinde. Ašëma këmun šëmand wën bër gër Amara and Yesu Kërisët and Bëtesalonik bën. Wën bër xwën kënun Faba Kaxanu do gë Axwën Kërisët bën, cotiyin oyekax ol do gë ofetak ol.

Ekwëta ed okëreceŷ od gër Tesalonik el

² Endewën cëŷ, biyi din këmo šëkwand Kaxanu do këmun xaranënd laŷ wën dek gër cale indebi. ³ Enimin, and këmo šalend Faba Kaxanu aŷ axwita këmun xwitand në end dek bebër kën rind ga xwëta këno Axwën Yesu Kërisët, në end ga hān këno do xemëna kën gër eyar ed akey andexëm. ⁴ Bëmaŷe, anang nang këmi mëne Kaxanu aħan hān këŷun do mëŷ sana këŷun. ⁵ Atëfëtan and dal and wëlanëli këmun aŷ, aŷa ŷa kën ga rëca këŷun Angoc Amënëk aŷ gë panga indexëm iŷ, ax gi ex na gë eyeyan el fo. Do wën awat wat kënëbo biyi ang bami liyand gër ndewën ak xali nang kën mëne oyekax orewën ex. ⁶ Do wën dëŷ asëfëтели sëfëтели kënëbo biyi do gë Axwën an ga ŷa kën eyeyan ed Kaxanu el, gë onënga or këŷun yëlënd Angoc Amënëk ol ado ga ban sorond amëd aŷo. ⁷ Mondako hixën kën bër motëfëтели gër ogës od dek bërëwāk end Yesu gër ebar ed Masedëwan do gër ed Akayi. ⁸ Gayikwa eyeyan ed Axwën el na gër ndewën wëlik pere dek ebar ed Masedëwan el, ado ax gi ex na gër Masedëwan fo, barikan xali gër ed Akayi wëlik. Ekwëta ed xwëta këno Kaxanu el, gër ed ex yo nangëra këni, xali biyi ŷoweŷ ami baš na. ⁹ Bela bën dek kë reyand mëne ang ŷapëk eno dekayand aliyer ak lëkaya banëbo

biyi. Areya këni reyand bëte mëne aseß seß kën olaß oñ eno calexënënd Kaxanu do eno diyeninaxën ang okadëp fo, Kaxanu mëñ ar kë yëlënd aniyand do hi ko ðal an. ¹⁰ Wën aßëni këno ðëninind Yesu, Aßëniw arexëm ar xanin këño gër ecës an. Mëñ kë xaniw gër orën ebo dacët gër kiti ind kë yowënd.

2

End andiyen and Pol añ gër Tesalonik eñ

¹ Enimin bëmaÿe, wën dëñ aye nang kën ekwëtaya ed xwëtaya banëbo and yeli bami el, ax gi ex na gë ofëcak këm gër ndewën. ² Ang nang kën ak, asoro soro këmi gayik arixëra rixëra kënebo gër angol and Filip. Barikan, në end ga xwëta këmo Kaxanu xemëtaxën bami mun nangëtaxën Atëfëtan andexëm añ, ado ga bani fiëpënd bërëmar na gër ndewën. ³ Do and bamun felënd en kemëna gër ekwëta ed Kaxanu añ, er bami rend in ax gi bana enambeli, ax gi bana obuyaraxik, bëte ax gi bana osit. ⁴ Barikan gayikako Kaxanu ri babo atëy xali wat ko mëne aÿap ÿapëk ebo kwëtënan Atëfëtan añ, biyi ayeyan këmi yeyanënd ang këño nëngan Kaxanu, mëñ ar watënd er gër owëkw ak, ami yeyanënd na ang këbi nëngan bela ak.

⁵ Enimin, aye nang kën mëne elod amo pel ex na ala bend këño nëngan fo. Bëte Kaxanu ex sede iram in mëne elod amo pel ex na ala end këño nëngan ebo yëtaxën kodï. ⁶ Biyi ami caland na enëbo cëkwënd bela: ax gi ex na wën, ax gi ex na bela bëßëxe. ⁷ Gayikako oparëxanda od Kërisët hi këmi, axor xor domi mun nëÿali enëbo yëlërand. Barikan abana bana këmi mërëxand irewën. Er babo balënd endewën eñ ang këño balënd asoxari obaß orexëm or këbi lëband fo. ⁸ Ex canayaxën ang këbo balënd endewën ak, aÿandi ÿandi dobo mun yël aniyand andebi año dëñ gayik mbanj wërër këne, ax gi ex na mun nangën Atëfëtan and Kaxanu añ fo. ⁹ Bëmaÿe, yëla këme axwita kën xwitand andiyen andebi añ, do gë toro indebi in: ga bami riyenind ciß wec, ga ÿandi babo gabatak kërexo cëndën na fën gër ndewën edëba edebi el. Mondako nangëtaxën këmun Atëfëtan and Kaxanu añ. ¹⁰ Wën do gë Kaxanu ex otede odebi ok mëne biyi ang bami liyand ak awën wënëk, ðenene ex do gë end kënebo nëp këm ex gër ogës od wën bërëwak. ¹¹ Bëte anang nang kën mëne biyi er wëlaya bamun ala kala ang këbi wëlayand sëm in obaß orexëm ak. ¹² Afel bamun felënd en kapinand do en kemënan. Axara bamun xarand bëte en diyand ðenene, ang këño ÿapanënd

Kaxanu ak, mëḡ ar këḡun w̄acelind owun orexëm do gë enjaran endexëm an.

¹³ Awa mëḡ ex, biyi laḡ këmo šëkwand Kaxanu ga w̄a kën eyeyan edexëm ed sëfëtan këmun el. Enimin eyeyan ed Kaxanu dëḡ ex, mëḡ këḡun nëngwëtaxënënd wën bërëw̄ak bën, ax gi ex na eyeyan ed ala. ¹⁴ Dal ex bëmaḡe, end hi këbi bër w̄ak end Yesu Kërisët gër Bamara band Kaxanu band ex gër ebar ed Yude eḡ, eḡo fo hi këḡun wën bëte. Mëḡ kën soroxënënd gër otaxan od bër hi kën ebar ebat bën, ang soro këni bën bëte gër otaxan od Bëyude ak. ¹⁵ Bën lawëra këbi bëlawënel bën, bën fo bëte law̄ këḡo Axwën Yesu, do bën fo rixëra këbo. Er hi këni bërangoḡëra and gë bëla dëk do endebën eḡ Kaxanu aḡo nënganënd na. ¹⁶ Bën këbo šëbanënd mi pemëra Atëfëtan and Kaxanu aḡ gër bër ax gi ex na Bëšëwif këdi këni fex, ata mondako këni bašënd bamena bandebën baḡ. Barikan aḡatën ḡatën këbi oxoḡ or Kaxanu ol.

End oḡandi od Pol eḡ

¹⁷ Endebi eḡ cëḡ bëmaḡe, beman beḡ fo ḡawëta këḡun imëd, ax gi ex na owëkw oḡ. Dëk nëkan këbo ene watëre gayik mbaḡ ḡandi këbo ene kofëtare, axacëra xacëra këbo gë oxor ol. ¹⁸ Biyi bakëlëbëd bandanjëm xacëra këbo mun nëngali ado dëk dëk in wëno Pol, barikan Sindan wedili këbo. ¹⁹ Awa enimin, në end nobën këmi yaraxënënd mëne Kaxanu ašos këbo šos? Në end nobën këbo nëngandëraxënëd yatir ko bakaw Yesu, Axwën arebi an? Ax gi ex na nde në endewën? ²⁰ Iyo wën ex enjaran endebi eḡ, wën ex onënga orebi ol.

3

¹ Bëte ga sëkwëra këmi ošëni ol, xetan këbo mi bayi mondako dëḡ na gër Angol and Aten. ² Ata lawënëli këmo imaḡe indebi inḡ Timote, ar xel këmi andiyen and Kaxanu, epemëra ed Atëfëtan and Kërisët an. Eḡun dëcara do eḡun kemën gër ekwëta yeli ko ³ mëḡ bayik gabatak aḡo cena na në end toro ind këne soronde gërëgako inḡo. Enimin, wën dëḡ anang nang kën mëne toro inḡo, afo ebo gi. ⁴ And hi bami fën gër ndewën aḡ, afel bamun felënd gana-gana fo mëne mbaḡ këne soroye. Do ax gi ex na nde mondako dëḡ hik ang nang kën ak? ⁵ Mëḡ ex, ga bayitëraxën ke endewën eḡ lawënaxënëli bamo Timote exo nangëgu ba ga xwëta këno Kërisët bayi kën gayik ayëda këme yëdand ba anëka yifa këḡun šabucara in do andiyen andebi aḡ dëk ex gi and gë ofëcak këm.

⁶ Barikan ecede fiatëgu ko Timote ga hiw ko gër ndewën. Benjekax fo felati këbo endewën eñ, mène ga xwëta këno Kërisët do ga këñun balërënd bayi kën. Xali doro, benjekax fo kën xwitand endebi eñ. Anangënati nangënati këbo mène mbañ xofi këñun ang xofi këbo biyi bëte wën ak. ⁷ Bëmaÿe, ado ga šëmura këbo do këmi sorond, mondako dëñ xemëna këmi gër ekwëta gayik awël wël këmi ang xemëna kën wën ak. ⁸ Gërëgako, aliya këmi liyand, gayikako wën axemëna xemëna kën gër etëf ed Axwën. ⁹ Awa biyi axor këmi xor mo cëkwa Kaxanu ang ÿapëk ak end dek benjekax bend rin këñun eñ do gë onënga or yël kënebo gër lëngw irexëm ol. ¹⁰ Ciš wec këmo xarand Kaxanu ebo yël fëña ir mi yelixënëli, ene kofëtare do mun ñatan dek bend ÿapëk en nang beñ en kemaxën nëmëc gër ekwëta ed xwëta këno Kërisët.

¹¹ Awa Kaxanu, mëñ ar ex Faba irebi an dëñ do gë Yesu Axwën arebi an, ñacanëlenëbo fëña ir këbo wëlali xali gër ndewën in. ¹² Axwën an, dëcaleñun eñun balërënd nëmëc andewën rewën añ do eñun balënd end bela dek ang këbo balënd biyi bëte endewën ak. ¹³ Kemënëlexo ekwëta ed ex gër owëkw orewën el, do ola orewën ol ex gi owënëk, or šenene gër lëngw ir Kaxanu, Faba irebi, xali yatir këni bakaw Yesu, Axwën arebi an do gë dek bëwënëk bërexëm bën. Amen.

4

End owënëk eñ

¹ Bëmaÿe, end këme xor me de me ñataxën eñ ex mun kara gër owac or Axwën Yesu, en kemëna en diyand ang sëyali këmun ak, eño nënganaxënënd Kaxanu endewën eñ. Ata wën mondako dëñ kën liyand, awa kemënayin en bayi gër eño! ² Enimin, biyi anangën nangën këmun ang re ko Axwën Yesu ÿapëk en diyand ak. ³ Oñandi od Kaxanu ok ex en yëlaya gër owënëk, mëñ ex kwëÿëtayin asëk alakirand fo in. ⁴ Ang hi kën ak, ala kala nangëlexo emëlaya ed asoxari gër owënëk do gër epëbër el. ⁵ Këren tëfënd na oñandi otëmbak od eman ok, ang këni rind bela bër benëng becëxe bër bayik año nang ex na Kaxanu bën. ⁶ Awël nde, gër beño ala këreño yamba na imaÿe indexëm in, ala këreño menan na. Axwën an cëñ, anëp ko nëpënd de në end dek betëmbak bendako rako beñ ang fel këmun do xënënan këmun ak. ⁷ Gayikwa Kaxanu wac këbo gër owënëk, ax gi ex na ene diyande gër obuyaraxik. ⁸ Awa ar kë ñëp bapela baño an, ax gi ex na end ala ñëp ko. End

Kaxanu wa hëp ko xarak mëj këjun yëlënd Angoc Amënëk aŋ.

⁹ End eŋun balërënd gër aminëmëra eŋ cëj, ax gi ex na end kën şala enun nëgwënëli. Osëyali or Kaxanu ol mëj dëj këjun wăsinënd mëne aŋap ŷapëk eŋun balërënd andewën rewën aŋ. ¹⁰ Mondako kënëbi rinënd dek bëmaŷe bën, ebar ed Masedëwan el dek. Awa bëmaŷe, axara xara këmün kemënayin en dind nëmëc mondako dëj! ¹¹ Kemënayin mbaŋ en dıyand gër aketëxeta, ala kala balëkënalindëlexo bendexëm beŋ, do diyenindën gë andewën dëj en cotëraxën ang bamun felënd ak. ¹² Angëmëne mondako kën liyand, ata kënün fëb bër ax gi ex na okëreceŋ bën, do an gi na bër mondëcara fo.

End bërëwăk bësësëk eŋ

¹³ Bëmaŷe, end bërëwăk do këbi raşënd gër ecës eŋ, abo nhandi ex na en bayi nangërëxe këdi kën şaminara ang bësëxen ak, ang bër gë er këni yarënd këm ak. ¹⁴ Enimin, gayikako aŷa wă këne mëne Yesu aşës dëj şës baxo do axani xani ko gër ecës, awa mane mëne Kaxanu axanin këbi xanin bëte bërëwăk bën, ado ebi daşënd gër ecës, eni gixën gë Yesu. ¹⁵ Awa baxëtın er këmün felënd in, eyeyan ed Axwën Yesu ex de: bërëwăk bër këbi raşënd gër ecës bën kë űatët gër apedëraya, gë biyi bër këne bayiye bëbëngw xali yatir ko bakaw Kërisët bën, ado gë təkër ak anëbe cand ex na. ¹⁶ Gayikwa, Axwën Yesu dëj këbo nangën mëne yatijo ex akey andexëm aŋ. Awa awël këne wële bëte oniŷ or alëngw ar omeleka an do gë ofarix or kereloŋ ir Kaxanu ol. Ata Axwën an exo cëlaw elod gër orën do eni kanira pere bërëwăk end Kërisët bër këbi raşënd gër ecës bën. ¹⁷ Ata biyi bër këne bayiye bëbëngw bën, ene cëge andamat gë bën gër baŋar, gër ekaca ed Axwën gër anguxar and gër ed ex ekoc. Do mondako këne bare din ir din gë Axwën an. ¹⁸ Awa kemëndëringën andewën rewën aŋ gë eyeyan elo.

5

End omakaw ond Axwën eŋ

¹ Bëmaŷe, end akey do gë apëxëd and ko bakaw Axwën eŋ, ax gi ex na er kën şala enun nëgwënëli. ² Enimin, wën dëj anang nang kën mëne yatir ko bakaw Axwën Yesu, ang arek ar kë sisand gëmëd fo ko yow. ³ And këni ŷana eni dend bela: «Dodo anëka şot këne angwëlëra aŋ do anëka yirëk oŷer oŋ!» ata amëd aŋo dëj këbi fënga kata in bërëxadët, ang këjo fëngand ayambën asoxari ar orëw fo do xali gabatak aŋo pece na.

⁴ Bari wën bëmaÿe, an bo ex na ðe bër ecamëdan enun nambitaxën ang arek fo akey aŋo. ⁵ Wën ðek anëka hi kën bër angoben, anëka hi kën bër goyat. Ane bo exe na ðe bër xwën këbi gëmëd in, ane bo exe ex na bër ecamëdan. ⁶ Awa mëŋ ex perënane, gine bër gë anjus, do kërebo dašënd na, ang këbi rašënd bëšëxen ak.

⁷ Bër këbi rašënd bën, gëmëd këbi rašënd do bër këbi ÿawënd ngoy bën, gëmëd këbi ÿawënd. ⁸ Barikan biyi bër angoben bën, gine wa bër gë anjus: gil ex tan angwak andefi aŋ ekwëta ed xwëta kënëŋone Axwën Yesu el, do gë ebalër ed këbo balërënd el. Gil ex bëte apexa and këne yarënde paß gë Yesu Kërisët aŋ, ekamote edefi el. ⁹ Gayikwa Kaxanu fenan këbo apexa aŋ paß gë Yesu Kërisët, Axwën arebi an, abo penan ex na oxoÿ. ¹⁰ Yesu Kërisët ga šës ko wa në endefi na ene diyaxënënde andamat gë mëŋ: šës këne nde, ba bayi këne bëbëngw nde. ¹¹ Awa mondako kën ÿana en kemëndërënd andewën rewën aŋ. Do bëte ala kala ðëcayindëleŋo ašandaÿ exo kem gër ekwëta ed Kërisët ang kën rind laŋ ak.

Bapela bapelatar baŋ

¹² Bëmaÿe, axara xara këmün nangin epëb ed bër fana këbi Axwën Yesu enun kaðacënd do enun pelërand endexëm bën. ¹³ Balindëleŋun mbaŋ endebën eŋ do ŋaninëfi aye në end andiyen and këni rind eŋ. Bëte wën wëlëringdën andewën rewën aŋ.

¹⁴ Bëmaÿe, ga re këmi: pelërayindënëbi bër kë liyand gë anjus këm bën, yifarayindënëbi bër šaminak bën, ðëcayindënëbi bër sitarak bën, buŋarindën wën ðek. ¹⁵ Awa wën ðek, ala kala calayindëlexo ebi dinënd benjekax bošandaÿ, do gë bela bën ðek. Titinayin, ala këreŋo mašënënd na ašandaÿ eñëŋëxax end renan këŋo eŋ.

¹⁶ Nëngandërayindëleŋun din,

¹⁷ Caleyindën key yo key,

¹⁸ Cëkwayindëno Kaxanu gër end ex yo.

Eŋo këŋun wëkand en dind gër aniyen andewën ga bar kën ako gë Yesu Kërisët.

¹⁹ Këren ðomin na xocfux or Angoc Amënek or hik gër ndewën ol,

²⁰ Këren yepënënd na bend kë xaniwënd gër Kaxanu beŋ.

²¹ Yixëtindën ðek er kënun fel yo, kwëtayayindën er yek in.

²² Kwëÿëtayayindën eñëŋëxax end ex yo.

²³ Awa Kaxanu, mëŋ ar xwënëk obetak an, pitëlexo mëŋ ðëŋ ola orewën ol ðek en gixën bërexëm fo. Kwëtayalexo gër or šenene angoc aŋ, gë enjëw eŋ, do gë eman eŋ, gë

end këni nëp këm, xali yatir ko bakaw Yesu Kërisët, Axwën arebi an! ²⁴ Ar wãac këņun an, ar mokwëta hi ko: mëņ kë ĩata eno. ²⁵ Bëmaÿe, calenindënëfo biyi bëte.

²⁶ Cëmayinëbi dek bëmaÿe bëņ do megaridën gë bën ang bër ŝanëk acël amat fo. ²⁷ Axara xara këmun gë oŵac or Axwën ol, pënidën kayëta ijo ro eni wëlxën dek bëmaÿe bëņ. ²⁸ Yesu Kërisët, Axwën arebi an, yëlëleņun wën dek oyekax ol!

Kayëta ixinëm ir Bëtesalonik in Lilaya in

Akayëta aŋo ro Pol yëgwën babi bëte okëreceŋ od gër Amara and Tesalonik ok. Ebi pënixën ŝenene end omakaw ond Yesu Kërisët eŋ. Okëreceŋ odëmar na gër Tesalonik, abani riyeŋind na gayik gogo ko bakaw Yesu Kërisët. Ebi wërëŝëtaxën, Pol yëgwën këbi mëne damana exo bakaxënëgu Yesu Kërisët, beŋo kë xuca pere gër ngwën: eyepan ed ekwëta ed Kaxanu el; gë cale ind enëgwëŝ in; gë eñëmbër ed betëmbak el; gë ecanayaw ed Arangoÿëra and Kërisët el. Do gayikako beŋo ax gi bana pere, okëreceŋ ok aÿap ÿap bax eni bayi ga këni riyeŋind këdi këno sëkwëran ala aŝëxe edëba edebën el.

Er ex gër akayëta in:

End ekemëna ed gër andiyen and Kaxanu eŋ: 1.1-12.

End eyepan ed Atëfëtan and Yesu Kërisët eŋ: 2.1-12.

End ekwëtaya ed Atëfëtan do gë cale eŋ: 2.13-3.5.

End bërëwāk bëxwëlaraxik eŋ: 3.6-15.

Ofelar ol: 3.16-18.

Ecëmar el

¹ Wëno Pol, gë Silas, do gë Timote këŋun yëgwënëlinde. Aŝëma këmun ŝëmand wën bër gër Amara and Bëtesalonik bën, amara and xwën këni Kaxanu Faba irebi do gë Axwën Yesu Kërisët aŋ. ² Awa Kaxanu, Faba irebi do gë Axwën Yesu Kërisët, yëlëlenun oyekax ol do gë obetak ol.

End yatir kiti eŋ

³ Bëmaÿe, cëkwayindëlemo din Kaxanu endewën eŋ. Mondako ÿapëk gayikako ekwëta ed xwëta këno wën el do gë ebalër ed këŋun balërënd el anëka dëŋ kë rafënd. ⁴ Biyi cëŋ gë onënga fo këmi reyarand endewën eŋ gër bamara band Kaxanu gayik wën and mokemëna xemëna kën gër ekwëta. Bëte abuŋa buŋa kën ado ga rixëra kënun, do soro kën mbaŋ. ⁵ Toro ind kën sorond iŋo këbo wăsinënd mëne Kaxanu ŝenene ko xitind, do mëne wën bër ÿap këbi en gi gër owun or Kaxanu hi kën. Ata në end owun olo kën soroxënënd. ⁶ Enimin Kaxanu end ŝenene ko ri, aŝaŝën këbi wăŝën toro iŋ bër këŋun sorënënd gërëgako bën. ⁷ Bëte ŝenene fo ko ri ga racët racët këŋun gër toro ene teyëtaxëne wën gë biyi yatir këni ŝanayaw elod gër orën gë panga iŋ, Axwën Yesu do gë omeleka odexëm ok. ⁸ Er këni ŝanayaw gë angodux atëm enëbi nëpaxën bër aŋo nang

ex Kaxanu bën, do gë bër ñëpëk eni ma end Atëfëtan and Yesu, Axwën arebi bën. ⁹ Ata kiti ind ÿap këbi in dëj këbi ñatënëgu: laj këbi ÿana ebi bëlandërand, do eno nacëta din ir din Axwën an, mëj ar gë panga ind gë enjaran an. ¹⁰ Ejo kë hi yatir ko bakaw. Ata ašëkw këno ÿana eno cëkwënd bëwënëk bërexëm bën, dek bër wëk endexëm bën ayas këno ÿana ejo yasënd. Ahixeli kën hixelid ga wë kën ako end Kërisët eñ and wël kën osede orebi añ.

¹¹ Mëj ex, biyi din këmun šalenënd. Axara këmo xarand Kaxanu, mëj ar xwën këbo an, eñun dëca eni gi bela bër ÿap këbi aniyar and wëceli këñun añ. Axara këmo xarand bëte eñun dëca gë panga indexëm in en koraxënënd en di oyekax or ex yo, do andiyen and gë ekwëta and ex yo. ¹² Ata bela bën në endewën këni šëkwaxën oñac or Yesu, Axwën arebi ol, do enun pëb wën bëte në endexëm. Mondako kë hi bejo dek në end oyekax or Kaxanu do gë Axwën Yesu Kërisët.

2

End emëš epelatar eñ

¹ Axara xara këmun bëmañe, end yatir ko bakaw Axwën Yesu Kërisët eñ do ang këne barëre ler gër ndexëm ak këmun xarand, ² këreñun yebud na añand gër onden ondwën. Ado enun pelënd mëne akey and ko bakaw Axwën Yesu añ anëka ñatëguk ba enun pelënd mëne Kaxanu rek, ejo këreñun tesënëd na. Bëte ado enun mëlanëli kayëta do eni dend mëne biyi ÿëgwënëli këñun, ejo këreñun tesënëd na. ³ Ala këreñun yifad na gë təkërak. Gayikwa afo ex gi pere beki bejo: eñanar eñ, bela bën eno mëšendëra xali Kaxanu; ekinëm eñ, exo canayaw Añëñëtax an, ar fab këjo enemi an. ⁴ Awañëreli ar Kaxanu an exo do ayepën ko yepënënd dek er këni xëland bela in. Mëj ex ar kë yëxw exo ñëpa gër lëngwe gër Aciw and Kaxanu do exo dend Kaxanu hi ko an. ⁵ Kwitayin mëne afël bamun felënd ejo and yeli bame gër ndewën añ. ⁶ Wën aye nang kën er wedi këjo gërëgako in, barikan ašanaya ko šanaya and kë ñat akey andexëm añ. ⁷ Awa anëka ÿanak kë šanayand eñëñëtax end šonaya bax eñ. Barikan afo exo dëxëta pere ar këjo wedind gërëgako an, ex canayaxën kerët. ⁸ Amëd ajo fo ko šanayaw Añëñëtax an, do Axwën Yesu ejo daw gë onjën ond kë šanënd gër etëy edexëm oñ, yatir ko bakaw. ⁹ Er ko šanayaw Añëñëtax ajo gë panga ind Sindan in dek, exo dind becarax, bananganëme, do gë bërecaxik bend ex yo ebi yifaxënënd bela bën. ¹⁰ Gë dek banjifa band osëmbak ban këbi ÿana ebi nañëtënd

bër nambërak bën gayik ani kwëtaya ex na gër oŵëkw aņana and đal and fexën dofi aņ. ¹¹ Mëņ ex, Kaxanu kēbi laŵëneliw panga ind kē nambelind iņ eni kwëtaxënd enëgwëš eņ. ¹² Ata nē eņo kēbi nēpaxën Kaxanu đek bër ĩpëpëk eni kwëta đal bën, do bër kēbi nēnganënd edi ed betëmbak bën.

End apexa eņ

¹³ Biyi cëņ, end wën bēmaŷe bënd ĩnan kēņun Axwën bēņo, aņap ŷapëk mo cëkwand din Kaxanu. Gayikwa Kaxanu sana kēņun en gi bēņanar gër apexa, gër oŵënëk or ko yëlënd Angoc Amënëk ol, do gër ekwëta ed đal. ¹⁴ En gixën mondako ŵac kēņun gē Atëfëtan and nangën këmunaņ, en cotaxën bēte enjaran end Yesu Kërisët, Axwën arebi eņ. ¹⁵ Awa bēmaŷe, đëkayayin aye do tēfindën laņ bënd sēyali këmuna hik gē etēŷ el, hik gē kayita ir ŷëgwënëli këmuna.

¹⁶ Yesu Kërisët, Axwën Arebi an dēņ, do gē Kaxanu Faba irebi, mëņ ar ĩnan kēbo an, mëņ ar yël kēbo nē end oyekax orexëm ene cot ex eyar ejekax do gē ekapina ed din ir din an, yëlëlenun, ¹⁷ ojaŵ ok en kemaxën gër oŵëkw gër edi ed enjekax end ex yo do en yeyanaxënd enjekax end ex yo!

3

End cale eņ

¹ Bēmaŷe, end kēme xor me de me űataxën eņ ex, calenindënëbo biyi ex wëlixën nēmëc eyeyan ed Axwën ed kēmi femërand el, do eni cëkwaxënënd bela bën ang gër ndewën ak. ² Karayindëno bēte Kaxanu ebo dacët gër otaxan od bela bēxexax do bēŷëņëna, gayikwa ax gi ex na đek fo šot kēni ekwëta el.

³ Axwën an cëņ mokwëta hi ko. Axemën kēņun xemën do axaxa kēņun xaxa eņun bešaxën Aŷëņëna an. ⁴ Ga bar kēmi gē Axwën an fënixën kēbo mēne wën nē edi en, do ari kēn ri bēte er këmuna felënd in. ⁵ Axwën an wërëšëtëlexo oŵëkw orewën oņ gand aņana and Kaxanu do gër ebuņa ed ko yëlënd.

End andiyen eņ

⁶ Ga re kēmi bēmaŷe, gër oŵac or Axwën Yesu Kërisët, nacëtayino imaŷe indewën ikwëlaraxik iņ xarak ax gi ex na ang sēyali këmuna biyi ak. ⁷ Wën dēņ anang nang kēn ang ŷapëk enëbo tēfëtelind ak gayik ami kwënda bana oxwëlar and hi bami gër ndewën aņ. ⁸ Ciš wec bami riyenind kēdi ko soro ala edëba edebi el xarak ami tēŵ ex na gē andebi dēņ mi yambëraxën. ⁹ Biyi dēņ ŷandi babo mi điyand mondako enëbo tēfëtelixënënd xarak enimin aņap ŷapëk

enëbo dëband. ¹⁰ Enimin, and hi bami gër ndewën aŋ, afel bamun felënd: «Angëmëne ala eŋo key andiyen aŋ, awa kërexo yambërand na.»

¹¹ Xarak anangati nangati këmi mëne na gër ndewën bërëmar bëxwëlaraxik exëni, yoweÿ ani dind na ang ax gi ex na edilaya ed gër bend abî paß ex na el. ¹² Ata bëjo këmëni rend de, gër owac or Axwën Yesu Kërisët, xara këmëni: diyenindëlexëni ang yäpëk ak eni cotaxën eyamb ed sëw këni gë andeßën dëŋ el.

¹³ Wën cëŋ bëmaÿe, këren tëkwëra na edi ed ang yäpëk el. ¹⁴ Do angëmëne ala exëna ar hëpëk er yëgw këmi gër kayëta ijo ro an, tisino aye, do këreno barad na eŋo cëfënanaxën. ¹⁵ Pelërayino ang imaÿe indewën fo, bari këreno nacëta na ang arangoÿëra andewën fo.

Ofelar ol

¹⁶ Axwën an, mëŋ ar gë obetak an, yëlëleŋun mëŋ dëŋ obetak ol, nand ex yo, do ang ex yo! Awa Axwën an gilexo gë wën dek. ¹⁷ Ofelar ol cëŋ, wëno Pol yëgwëlik gë ataxan andam aŋ dëŋ. Mondako këme hatand dek okayëta band këme yëgwënd baŋ.

¹⁸ Yesu Kërisët, Axwën arebi an, yëlëleŋun wën dek oyekax ol!

Kayëta iÿanar ir Timote Lilaya in

Akayëta aŋo ro, Pol ÿëgwën baŋo Timote, ar enga emat gë gër andiyen and Kaxanu an. Gër akayëta aŋo osëyali or Pol ol ex: end bësëyali bënëgwëš eŋ; gë end ang ÿapëk ecale ak; do gë end ang ÿapëk exo dÿiyand alëngw ar Amara ak.

Er ex gër akayëta in:

End aniyen and gër Amara eŋ: 1.1–3.13.

End ekwëta ed däl eŋ do gë end osëyali or enëgwëš eŋ: 3.14–4.5.

End bapela band bëlëngw bër bamara eŋ: 4.6–6.21.

Ecëmar el

¹ Wëno Pol kë ÿëgwëlinde kayëta ijo ro. Parëxanda ir Yesu Kërisët hi këme ang re këni Kaxanu, mëŋ ar fexën këbo an, do gë Kërisët, ar këneŋo yarënde an. ² Wëj Timote këmi ÿëgwënëlinde, wëj ar hik enim asëniwën ga bar ke ako ekwëta edebat. Awa Faba Kaxanu do gë Yesu Kërisët Axwën arebi an, yëlëleni oyekax ol, axaÿënan in do gë obetak ol!

End bësëyali bënëgwëš eŋ

³ Në ekwitan emi end fel bami d’amana me yexën gër ebar ed Masedëwan eŋ mëne ey bayi na gër Angol and Efes do eyëbi dexërand bërëmar eni teb osëyali or bënëgwëš ol. ⁴ Pelindëbi eni teb ebalëkënali ed bendacan el, do gë end omac or gër bandëwëra band këni reyarand gë eŋata këm eŋ. Beŋo ecampëre fo kë wëlawënd. Beŋo ala aŋo dëcand na exo kemëna emelëya ed šenene ed bend Kaxanu, ar gë ekwëta. ⁵ Er këme šaland gë apela aŋo in ex, ebalër ed gë owëkw owënëk el, gë onden onjekax, do gë ekwëta ed däl. ⁶ Bërëmar ga langangan këni beŋo, nambëraxën këni gër oyeyandëran or gë ofëcak këm. ⁷ Arafëna këni rafënande mëne bësëyali bër acariya and Moyis hi këni xarak abi pëni ex na er këni sëyalinde in, bëte abi pëni ex na er këni balëkënalinde edeyara in.

⁸ Aye nang këne mëne acariya aŋ er šenene ex angëmëne ey tëfënd ang kë rend ak. ⁹ Nangëne mëne er kë rend acariya in bësëxwëpëtaxik bën, gë bëwëšik bën, gë bësëmbak bën, gë bëwëndëran bën, gë bëyepën bër bend Kaxanu bën, gë bëlaw bër bëxarëk bërebën bën, do gë bëlaw bër bëla bën këbi rend. Abi dend na bër šenene bën. ¹⁰ Bëte afaš fab këbi bër yëlayand gër eñac bën, gë bër kë rind asošan gë asošan, er këni rind asošan gë asoxari

in, gë bëfan bër okadëp bën, gë bënëgwês bën, gë bër kë yaşarënd gër enëgwês bën, do gë dek bër hëpëk osëyali or dal bën. ¹¹ Eņo kë rend Atëfëtan and xwëtënan ke aņ, and enjaran end Kaxanu, mëņ ar gë onënga aņ.

End oyekax or Kaxanu eņ

¹² Wëno gë emëkw edam el dek këmo šëkwand Yesu Kërisët, Axwën arebi an, mëņ ar yël ke ojaŵ od me dixënënd andiyen andexëm an. Gayik axwëta xwëta ke sebënanaxën ke andiyen aņo. ¹³ Damana exe tanaxën Axwën an gër andiyen andexëm aņo, wëno ašir bamo širënd, arixëra bamo rixërand, abamo baxëtën na. Barikan mëņ lëkaya baxe gë axayënan isëm ado bayik amo kwëta bana, abame nang na mëne në emenan emo, në end oņëpëgënan od lëb bax gër emëkw edam ok. ¹⁴ Ata Axwën arebi an, mondako xureli këņo gër ndam oyekax ol, gë ekwëta el, do gë aņana and gër Yesu Kërisët aņ. ¹⁵ Eyeyan elo ed mokwëta ex do ed yäpëk momëxwëta: Yesu Kërisët ayow yow baxo gër ngwën ebi pexën bëwendëran bën do wëno ex ar xurik me mendëra an. ¹⁶ Barikan Kaxanu gë axayënan wëlaya ke ex canayaxën gër wëno awendëran asëm ajo dek ebuņa ed Yesu Kërisët el, ang amatinali and bër këņo xwëta eni cotaxën aniyan and din aņ.

¹⁷ Ar wunëk nand ex yo an,

ar ax cësënd na an,

ar anëņo watënde na an,

ar ex gabat Kaxanu an,

xwënëk owëlik ol do gë enjaran eņ din ir din! Amen!

¹⁸ Asëñiwën Timote, apela and këmi sebënanënd aņ andamat ex gë bend reya këni anëka bëlaŵënel endey eņ. Awa wëj kwitayind eyeyan elo ey kemëanaxën ang ar okaxër fo. ¹⁹ Mëlayal ekwëta ed xwëta këyo Kaxanu el, bëte bayilexi onden onjekax. Onden onjekax oņo bërëmar abi bo ex na, do në eņo lapaxën këni ekwëta ed Kërisët el. ²⁰ Gër engä eņo hi këni Imene do gë Alekësandër. Mëņ lëxwaxën këmëni gër Sindan eni tëyaxën mëne ax gi ex na mocir Kaxanu.

2

End cale eņ

¹ Awa ga re këme damana beņo dek, kemënayindën cale in, karayindëno Kaxanu, caleyindëno, këlayindëno do cëkwayindëno në end bëla dek. ² Calenindënëbi bemun beņ do gë dek bër ex bëlëngw bën, ene dıyaxënënde aniyan and gë aketëxeta, and gë emer këm, ene balëkënalixënënde end Kaxanu eņ, do ene dıyaxënënde ang yäpëk ak. ³ Eņo

aye yek do aňan ńan ko Kaxanu, Afexën arebi an, ⁴ mënġ ar ỹandi kënġo eni pex dek bela an do eni ńatën enang ed end đal el.

⁵ Enimin, Kaxanu íbat fo ex, bête ańatelindër ar Kaxanu ġe bela abat fo ex, mēne ngēġ ala ar kēno wācēnd Yesu Kērisēt an.

⁶ Ayēlaya yēlaya ko mēġ dēġ akanġi ebi dacētaxēn dek: osede olo wāsin kēbo nand ỹapēk na mēne Kaxanu ỹandi kēġo eni pex dek bela bēn.

⁷ Nē eġo yataxēn ke Kērisēt me ġi afemēra, parēxanda do asēyali bēr benēġ becēxe eni ġixēn ġēr ekwēta do ġēr đal. Er kēme rend iġo đal ex, ame nēġwēšēnd na.

⁸ Awa er ỹandi ke ġēr ed ex yo, bēsošan bēn eni yēnēnd otaxan omēnēk, eni calend ġe emēkw epešax, ġe oxoỹ kēm do ġe ecampēre kēm.

⁹ Er ỹandi ke bēte, bēsoxari bēn eni cudfarand šenene, kēreni cudfand na banġēm band xaw. Kēreni ńaġēnarand na ġe bamēl, kēreni bakarand na kaġe, ġe oyeri, do ġe bebēr xemēk akanġi. ¹⁰ Barikan ġēr oye orebēn watindēlex bandixa banġekax ang ỹap kēbi bēsoxari bēr fēb kēġo Kaxanu. ¹¹ And kēni sēyalind aġ, bēsoxari bēn cēsinaġindēlexēni do eni baxētēnd aye. ¹² Asoxari an cēsinaġindēlexo, amo yēl ex na or ġapak or exo tēyalind ol, amo yēl ex na eġo bēńand asošan an. ¹³ Enimin Kaxanu, Adam ỹana kēġo ebay el, bayaxēn kēġo Xawa. ¹⁴ Do šabucara in wa yifa kēġo asoxari an exo đēngw ġēr emēšen ed Kaxanu, aġo yifa ex na Adam, asošan an. ¹⁵ Barikan fo afex ko fex, ġa rēw rēw ko angēmēne exo bayi ġēr ekwēta, ġēr ebal ed bela, ġēr eyēlaya ed ġēr owēnēk, do ġēr ebana.

3

End bēlēngw eġ

¹ Eyeyan elo ed mokwēta ex: asošan ar ỹandi kēġo enim exo ġi alēngw ġēr Amara an, andiyen anġekax ỹandi kēġo exo dind. ² Awa aỹap ỹapēk, alēngw an exo ġi ar ġe end kēno nēp kēm, icēn ind asoxari abat, ar ġe anġus, ar ye kēġo onden, ar šenene, ar kēbi xwētayand aye bēliyer, ar xamēk osēyali. ³ ġilexo ar bēngw kēġo onden, ar kēni wēlērēnd ġe bela, ar kē xwēỹētand aġana and kodī, kērexo ġi na ašēb, kērexo ġi na axeỹax. ⁴ Kadfacindēlexo aye ekun edexēm el, do obaš orexēm ol eni ġi bēr kē baxētēnd apela ang ỹapēk ak. ⁵ Enimin, angēmēne ala axo kam ex na ekadac ed ekun edexēm el mondake cēġ ko wēlaya Amara and Kaxanu aġ? ⁶ Alēngw an, kērexo ġi na đe ar wāk ecede end Yesu kēdi kēġo fufēn ndafēnan inġ do exo ġi ar kēġo nēp Kaxanu

andamat gë şabucara in. ⁷ Aÿap ÿapëk bër ax gi ex na okëreceŋ bën eni deyand osede oyekax end ola orexëm eŋ, këdi kë nëxena oŵac orexëm ol, do eŋo tëra şabucara in gë bamene bandexëm baŋ.

End ojakër eŋ

⁸ Ojakër ok bête aÿap ÿapëk eni gi bër mopëb, bër ax gi ex na gë odexas oki, bër abi kurelind na ngoy iŋ, do këreni gi na bër kë şotënd kodı gë enëgwëş. ⁹ Aÿap ÿapëk eni mëlayand end ekwëta end şonët ko Kaxanu gë onden onjekax eŋ. ¹⁰ Canayalex pere gër bandixa bandebën mène bër şenene exëni eni ñanaxën andiyen and ojakër aŋ, angëmene gë end kënëbi nöp këm exëni. ¹¹ Bête bësoxari bër ex ojakër bën aÿap ÿapëk eni gi bër mopëb, bër gë anjus, bër mokwëta gër beÿ dek, këreni gi na bëxapëndër. ¹² Jakër in gilexo icën ind asoxari abat, kadacindëlebi şenene obaş orexëm ol, do mëlayayindëlexo aye ekun edexëm el. ¹³ Ojakër od kë rind şenene andiyen andebën ok bër gër amara bën dek afëb kënëbi fëbënd, do axor këni xorënd eni yeyan gë or gapak osëm end ekwëta ed bar këbo gër Yesu Kërisët eŋ.

End ekwëta eŋ

¹⁴ Timote, mondako këmi ÿëgwënëlınd kayëta ijo ado ga këme yarënd mi nëngali gogo dëŋ. ¹⁵ Bari angëmene ame yeli ex na gërëgako, anang nang këy ang ÿapëk ey dıyand gër ekun ed Kaxanu ak. Ekun elo ex Amara and Kaxanu and wëlayak dal aŋ, ang xëcar ir aciw fo. ¹⁶ Endey end Kërisët end şon baxo Kaxanu elod ga ÿanak ngwën aŋ cëŋ, iyo aÿap ÿapëk enang ed mène mbaŋ rafëk el:

Kërisët şanayaw bax gë eman,

Angoc Amënëk aŋ wăsin këbo mène ar şenene ex,

gër omeleka şanaya ko,

endexëm eŋ sëfët këni gër benëng bend bela,

bëranjëm wăk endexëm eŋ gër ngwën,

Kaxanu wëla këŋo gër orën gë enjaran eŋ.

4

End bëşeyali bër benëgwëş eŋ

¹ Barikan Angoc and Kaxanu aŋ rek kerët mène gër bakey bapelatar, bërëmar ayepan këbi yepan ekwëta ed Kërisët el do eni kwënda etëf ed bend bangoc band këbi nambelind bela, do gë osëyali or bend bëyël. ² Bën ex bër kë wănd enëbi yifa bëÿëŋenax bër kë labayand bën, gë benëgwëş bën, do gë bër şor kënëbi gër onden gë endun end lëxw bani

xali warëk bën*. ³ Bela bëjo kë sëyalind mëne bërëwak end Yesu do nang këni däl bën këreni ñërënd na, bëte këreni yambënd na bebërëmar xarak Kaxanu rik eni yambënd do eno cëkwand. ⁴ Dek er ri ko Kaxanu in aye yek, yoweŷ ax gi ex na er monap angëmëne ašëkwa këno šëkwand en yambaxën. ⁵ Enimin, er ex yo kë wënënd gë eyeyan ed Kaxanu el do gë cale iŷ.

End ola or ariyenin ar Kërisët eŷ

⁶ Angëmëne bapela baŷo këyëbi sëyalind bëmaŷe bëŷ, ata key hi ariyenin ayekax ar Yesu Kërisët. Mondako kë šanaya gër ola orey mëne bend ekwëta beŷ do gë osëyali or këy sëfënd din ol ang eyamb yamb fo hik gër aniyand andey. ⁷ Barikan cusëlëbi bër kë sëyalind bendacan bend kë yepënënd bend Kaxanu bën gayik bësoxari bëxarëk këbi balënd bendacan beŷo. Kemënal ey dīyand ang ŷapëk exo dīyand ar këŷo balënd bend Kaxanu ak. ⁸ Edi ed bebër kë bëngwënënd eman el ofëcak dëŷ exëna. Barikan ofëcak or ar këŷo balënd bend Kaxanu ol xucak ex këbën. Gayikwa Kaxanu abeya beya këŷo ar kë rind mondako an aniyand and gërëgako aŷ do gë and kë yowënd aŷ. ⁹ Eyeyan elo ed däl ex, ed mokwëta aye ex. ¹⁰ Biyi asoro këne soronde gër andiyen, axemëna këne xemënande gër ekwëta, ang bër okaxër fo gayik ayar këneŷo yarënde Kaxanu, mëŷ ar gë aniyand an, adofa dek dek in bërëwak endexëm bën.

¹¹ Ata beŷo ŷapëk eyëbi pelënd, do eyëbi tēyalind eni dind. ¹² Awa wëj cëŷ, gil ar šenene, do bërëwak bën korindëlexëni eni tēfëteli: eyeyan edey el, gë bandixa bandey baŷ, gë aŷana andey aŷ, gë ekwëta edey el, do gë owënëk orey ol. Gayik šambenjar fo bayi këy, ala kërexi yaf na. ¹³ Xali yatir këme yeli, balëkënalind opën od akayëta and Kaxanu ok gër Amara. Pelindëbi eni kemëna gër etëf ed er këni wëlelind in bëte kemënal eyëbi tēyalind. ¹⁴ Anjëla and re baxo alawënel mëne Kaxanu yël ki nē end oyekax orexëm aŷ, ašot šot këy and xwëtan këni otaxan, do šalen këni enga end bëlëngw bër gër Amara eŷ. Do wëj kërey dangangan na. ¹⁵ Balindëlexi mbaŷ beŷo, yëlayal gë emëkw el dek gër andiyen andey. Ata këni ŷana eni watënd bër gër Amara bën dek mëne ola orey ol ang këŷo ŷapanënd Kaxanu ak dëŷ hik. ¹⁶ Titinalind aniyand andey aŷ do gë osëyali orey ol. Balëkënalind beŷo dek. Enimin, angëmëne mondako këy rind afex kën fex wëj, do gë bër ki baxëtënd bën.

* **4:2** 4.2 Amëd aŷo, mondako banëbi šorënd bëlaŷ bër bela bën do gë okadëp od baŷi naŷand bëxwën bërebën ok ang kënebi rind oxey nanganëme fo ak.

5

End bapela eŋ

¹ Ar xarëna ki gër Amara an, pelëralo ang sorix fo, këreyëŋo dexëra na kwëlay-kwëlay. Do ocambenjar ok, pelërayindëbi ang bëmaÿe fo. ² Asoxari axarëk an, pelëralo ang norix fo, do bësoxari bëbeja bën, pelërayindëbi gë owënëk, ang bëmaÿe fo.

³ Dëcarayindëbi bësoxari bësebëta sebëta bën angëmëne ani gi ex na gë ar këbi rëcarand. ⁴ Angëmëne asoxari asebëta sebëta an gë obaš exo ba gë ejiw bën exo, bën tÿalexëni emëlaya edexëm el. Mašëninndëlenëbi bëxarëk bën edëba ed lëba kënebi el eni wataxënënd bër hi këni ekun ebat bën ekwëta edebën el gayik eŋo këŋo nënganënd Kaxanu. ⁵ Ar hik enim asoxari asebëta sebëta an, ar bayik gabat an, ajo ex ar këŋo yarënd Kaxanu an. Ciš wec xemëna ko cale in do gë okar od eŋo dëca ok. ⁶ Barikan asoxari asebëta sebëta, ar xwëndak amëkëña and gë bësošan an, anëka nemi ko ado ga bayi ko mopër. ⁷ Eŋo ÿapëk eyëbi pelënd bësoxari bësebëta sebëta bën eni dÿiyaxënënd gë end kënebi nëp këm. ⁸ Angëmëne ala eŋo key emëlaya ed bërëxëm el, adofa bër ekun edexëm bën, anëka lap ko ekwëta edexëm el, anëka ÿëŋën ko nëmëc gë ar elod axo gi ex na këreceŋ an.

⁹ Eno nëgwaxën asoxari asebëta sebëta an gër akayëta and bësoxari bësebëta sebëta, təkëleŋo pere bëniy ofëxw ocongebat do gilexo ar ÿër baŋo asošan abat fo. ¹⁰ Bela bën deyayindëlexëni mëne ari baxo rind benjekax beŋo: aye babi wëlayand obaš orexëm ol, gë emëkw epešax babi xacand bëliyer bën, anebën babi nebënënd osapar oŋ bërëwək bën, arëcara babi rëcarand bër šëmura këbi bën, do benjekax bënd ex yo baxo rind.

¹¹ End bësoxari bëbeja bësebëta sebëta eŋ cëŋ, aÿandi këbi ÿandid enëbi nër gašëxe, do eno teb Kërisët. Men ex, këreyëbi nëgwënd na gër akayëta and bësoxari bësebëta sebëta. ¹² Bësoxari bësebëta sebëta bër sebëk eyëla eñanar ed yëlaya bani el monëp exëni. ¹³ Mondako hixën këni bëxwëlaraxik, do këni sëfërand bëciw bën gë omëkara. Bëte er xurik ex nënën in ex, ga wata këni eyeyan gë ofëcak këm el, do gë edil ed gër bënd ax gi ex na bendebën el. ¹⁴ Awa wëno er këmëni xaranënd bësoxari bëbeja bësebëta sebëta bën enëbi nërënd gašëxe, enëbi cotënd obaš, do eni mëlayand šenene ekun edebën el, këdi këni šot bërangoÿëra andëbi bën er kënebo renaraxën. ¹⁵ Bërëmar cëŋ anëka šapa këni do këno sëfënd Sindan in. ¹⁶ Angëmëne asoxari arëwək ebi cot bësoxari bër nëng

irexëm bësebëta sebëta, kemënalexo ebi dëcarand këdi këbi lenga emëlaya edebën el bër gër Amara bën do eni təkwan edëcaran ed bësoxari bësebëta sebëta bër ax gi ex na gë ar këbi rëcarand bën.

End epëb ed bëlëngw bër Amara eŋ

¹⁷ Bëlëngw bër Amara bër kë xadacënd šenene bën, aŋap ŋapëk enëbi pëbënd do enëbi dëcarand adofa bër xemënak gër epemëra ed end Kaxanu do gër osëyali bën. ¹⁸ Ga rek wa Oñëgw Omënëk ok:

«Këren kapënd na etëŋ ed engaš end këŋun wëñënd bële eŋ.» Do

«Ar kë riyenind an ŋap këŋo acosa aŋ*.»

¹⁹ Ar këŋo lëxwënd alëngw ar Amara xarak axo gi ex na gë otede oki ba otas, këreyëŋo yaka na. ²⁰ And ko wëndëra ala gër Amara aŋ, dexëralo poyoma eni yëdaraxën bëte bër bayik bën.

²¹ Axara xara këmi gë obal osëm, gër lëngw ir Kaxanu, gër ir Yesu Kërisët, do gër ir omeleka omënëk: tanal ey dind dek bebër këmi felënd bëjo, do ŋoweŋ kërey dind na gë epitëndër ed bela. ²² Kemënal wëj dëŋ ey gi din awënëk fo. Kërexixi nëkanënd na etana ed ala mokwëtan otaxan exo gixën alëngw el, gë ala këren bar na gër beñëŋëtax bendexëm. ²³ Gayikako laŋ ki yambënënd acël aŋ xali ey daki, cebind təkër ngoy iŋ, tebël eceb ed wayët men fo el.

²⁴ Na fo exëni bër gë bamena band wat-wat damana kiti ex gixën indebën iŋ. Bëte na fo exëni bër kë šonënd bamena bandebën do and kë nëka aŋ fo kë šanayand. ²⁵ Andamat ex gë bandixa banjekax baŋ: band ax watind na ataŋ baŋ dëŋ ax bayi na ga šonayak.

6

End okadëp eŋ

¹ Dek bër ex gër oxadëp bën, pëbindëlenëbi mban bëxwën bërebën bën ang ŋapëk ak, mëŋ bayik bër fac bën ani denara na oŋac or Kaxanu ol, ani yepën na osëyali orebi ol. ² Bërëwäk bër ex okadëp bën kërenëbi yafënd na bëxwën bërebën bën ado ga hi këni bëmaŋe bëndebën gër ekwëta. Bëte gayikako bën bërëwäk, bër ñan këbi Kaxanu kënebi riyeninënd, këbënëlex nëmëc andiyen andebën aŋ.

End osëyali eŋ

Ŋo ŋapëk eyëbi tëyalind do eyëbi pelënd eni di. ³ Angëmëne ala exo tëyalind becëxen, bend fitarëk gë eyeyan ed dal ed Yesu Kërisët, Axwën arebi el, angëmëne

* 5:18 5.18 Andocane 25.4

axo tēfēnd na bebēr sēyali kēmūn mēne aŷapan kēŋo ŷapanēnd Kaxanu bēn, ⁴ awa ajo ar fufēn kēŋo ndafēnan hi ko, ar nemērak hi ko. Mokaŋj kēŋo xanŷēnd ecampēre el do gē ekeŷēr ed nē end bēndey bētil el. Mondako kē ŷanand oyakēraxi ol, gē oŷer oŋ, gē odenar ok, do gē eyēlandēr ed beŷēŋēnax el. ⁵ Bakucara band bela bējo baŋ ax kwētēnd na gē ekwēt. Bakucara band bēr gē onden otēmbak ex, band bēr ax bo ex na gēr dāl ex, band bēr kē yēland mēne ekwēta ed xwēta kēno Kaxanu el acotēraxēn ex. ⁶ Eyo dāl ex mēne, ebalēkēnali ed bēnd Kaxanu el acotēraxēn atēm ex angēmēne anēngandēra ki nēngandērand gē er ŷot kēy in. ⁷ Enimin ŷoweŷ ane mēlaw exe na gēr ngwēn ro, bēte ŷoweŷ ane mēlaye na. ⁸ Awa angēmēne aŷot kēne ŷotēnde eyamb yamb in, do gē banŷēm baŋ, gwac ebo. ⁹ Barikan bēr kē faŷēnd gēr oŷēkw orebēn mēne afo eni gi bēr gē napul bēn kē wēcēnd gēr eŷēŋēnax. Bēn kēbi sērānd ang amene fo oŷandi odanŷēm, oŷandi opēnirēx, oŷandi oŷēŋēnax. Do oŷandi oko kēbi sēwēnd eni nēxena do eni nambēra. ¹⁰ Enimin, aŷana and kodī aŋ ex anēmbēt and gēr ed kē ŷanawēnd toro ind ex yo. Ata bērēmar ga ŷan kēni kodī in, ŷawētāxēn kēni ekwēta ed Kaxanu el, do sēkaxēn kēbi oyot odanŷēm.

Bapela bapelatar baŋ

¹¹ End wēj ala ar Kaxanu eŋ cēŋ, kwēŷētāl beŋo. Calayind aniyān and ŷenene, and ŷan ko Kaxanu, and gē ekwēta; aniyān and gē aŷana and bela, and gē ebuŷa, and gē onden omēngwēk. ¹² Kaxērind okaxēr onjekax ond ar xwēta kēŋo Kaxanu oŋ, kwētāyal aye aniyān and din and wāceli ki aŋ. Ax gi ex na nde ga ŷot kēy aniyān aŋo rixēn bay osede oyekax ol do wēl kēni otede odanŷēm? ¹³ Gēr lēngw ir Kaxanu, mēŋ ar kēbi yēlēnd aniyān dek bebēr gē onŷēn an, do gēr lēngw ir Yesu Kērisēt, mēŋ ar reya bax osede oyekax gēr lēngw ir Poŷēs Pilat an, kēmi felēnd eŋo: ¹⁴ kwētāyal apela aŋ do ey baŷi, aŷēnēk do ar gē end kēno nēp kēm xali yatir ko bakaw Yesu Kērisēt, Axwēn arebi an. ¹⁵ Abaka ko bakaw and kēŋo ŷatan Kaxanu aŋ, mēŋ ar ex gē onēnga do axwēn owun an, ar ex enim Emun an, ar ex Emun end bēmun an, do Axwēn ar bēxwēn an. ¹⁶ Mēŋ gabat ex ar ax cēsēnd na an, mēŋ ex ar lēgēk gabat gēr angoben an, angoben and ala ax tēkand na aŋ, angoben and elod ala ax wat na aŋ, angoben and ala ax kor na exo nēkon aŋ.

Mëñ xwënëk enjaran eñ
do gë panga ind din ir din in! Amen!

¹⁷ Pelëralëbi bër şotëk napul ir gër ngwën ro bën, këreni dafënanand na. Pelëläbi eno kwëtand Kaxanu, mëñ ar kë yëlënd dëm beÿ dek, ebo nëngandëraxënënd an. Do këreni kwëtand na napul ir kë xor ex kwët ijo. ¹⁸ Pelëläbi eni dind enjekax eñ, napul irebën in gilex añësa and bandixa banjekax. Dëcarayindëlenëbi bela bën gë emëkw epeşax, këreni kwëjënälind na. ¹⁹ Do Taÿëndëlexëni mondako napul isëm ir këni xanađ ecan ecan in, eni dëkayaxën anıyan and đal añ.

²⁰ E Timote, kwëtayal aye er xwëtënan ki Kaxanu in. Kwëÿëtal eyeyan ed kë yepënënd bënd Kaxanu el, tebël eyeyandëra ed ax başënënd na ekwëta el. Kwëÿëtal ecampëre ed në end onangëran or fudfac ol. ²¹ Bërëmar cëñ, ga bani soşanand mëne aşot şot këni onangëran olo, sebaxën këni ekwëta ed Kaxanu el.

Awa Kaxanu yëlëleñun oyekax orexëm ol!

Kayëta ixinëm ir Timote in Lilaya in

Akayëta aŋo ex akinëm and yëgwën baŋo Pol Timote aŋ. Epela el dëŋ baŋo feland mondako gayikwa anang nang baxo mëne ecës el d'am ex. Pol axwitan xwitan baŋo mëne bër fana këbi Kaxanu eni pemërand Atëfëtan and Yesu bën ani kor na eni dind andiyen aŋo xarak abi cëmura ex na. Mëŋ baŋo felaxënënd Timote exo kapina ang šoroďa fo. Barikan ebi kwëyëtant bër wër këbi ecampëre, gë batakëra, do gë bër kë yepënënd ekwëta bën.

Er ex gër akayëta in:

End bapela band yël baŋo Timote eŋ: 1.1-2.26.

End ekapina do gë emëlaya ed ekwëta xali gër eŋata eŋ: 3.1-4.8.

Bepelatar beŋ do gë ofelar ol: 4.9-22.

Ecëmar el

¹ Wëno Pol, parëxanda ir Yesu Kërisët hi këme ang yandi këŋo Kaxanu ak. Mëŋ fana ke me tëfëtërand end aniyen and beya baxo ayël këbo yël paŋ gë Kërisët eŋ. ² Wëj Timote këmi yëgwënënilind, wëj ar ex asëniwën ar pëlot gër yomb iram an. Awa Faba Kaxanu do gë Yesu Kërisët, Axwën arebi an, yëlëleni oyekax ol, gë axayënan in do gë ofetak ol.

End ecëkwa do gë ekemën eŋ

³ Ašëkwa këmo šëkwand Kaxanu, mëŋ ar këmo riyenind ang bano riyeninënd bëxarëk bëram ak*. Ašale këmo šalend gë onden onjekax, do nand këme šalerand yo, hik gëmëď, hik goyat, wëj ašalen këmi šalenënd. ⁴ Mokofi xofi ke do aŋandi yandi ke mi watëdo exe nëngandëraxën, ga këme xwitand ang šar baxi ongwën and baxe felarënde ak. ⁵ Axwita këme xwitand bëte ekwëta ed d'al ed xwëta këyo Kërisët el. Ekwëta elo gër Loyis, ejix isoxari ŋanawëk, bëtaxënëk gër norix Enis. Do aye nang këme wëj bëte ašot šot këy ekwëta elo. ⁶ Mëŋ ex, kemënalil anjëla and yël ki Kaxanu and šalen këmi mokwëtan otaxan aŋ. Kërey d'angangan na këdi kë riwa. ⁷ Enimin angoc and yël këbo Kaxanu aŋ, and gë ojaŵ, and gë aŋana, do and gë orenik exo, axo gi ex na angoc and gë anjiŷ. ⁸ Mal ey torond në end Atëfëtan and Yesu eŋ ang këme sorond wëno ak. Deyarayind osede or Axwën arebi ol, kërexixi cëfënanënd na.

* **1:3** 1.3 Bëxarëk bër Pol bën Bëšëwif bër bax sëfënd aye end Kaxanu hi bani ang rek gër kayëta ir Bëfilip 3.4-5 ak.

Bëte kërexî cëfënanërand na endam eŋ, wëno andepëra andexëm aŋ. Barikan toroye në end Atëfëtan eŋ gë panga ind Kaxanu iŋ.

⁹ Kaxanu, gë panga iŋo fexën këbo do waceli këbo oŋwënëk ol, xarak ax gi ex na ðe ga ri këne benjekax, barikan ga fëna baxo exo di mondako në end oyekax or yël këbo paŋ gë Yesu Kërisët eŋ, ðamana exo dixën ngwën iŋ.

¹⁰ Oyekax olo ŝanayak gërëgako and ŝanayaw ko Yesu Kërisët, Afexën arebi aŋ. Mëŋ rëxëtëk panga ind ecës iŋ do nëcëtënëgu këbo angoben and aniyan aŋ, aniyan and gë ecës këm aŋ, aniyan and këbo nangënënd Atëfëtan aŋ.

¹¹ Gë Atëfëtan aŋo hi këme afemëra, parëxanda, do asëyali. ¹² Bëte gër andiyen aŋo buŋa këme toro ind këme sorond iŋ, bari axe cëfënan na. Gayikwa aye nang këme noŋo ex ar xwëta këmo an, do mopëni fëni ke mëne axor ko xor exo kaxa er xwëtënan ke in, xali yatir akey apelatar.

¹³ Mëlayal eyeyan emënëk ed wëleli këye elo, gilex eyeyan ed këy sëf asëf gë ekwëta ed xwëta këyo Yesu Kërisët el do gë aŋana and hik gër ndexëm aŋ. ¹⁴ Kwëtayal gër emëkw edey benjekax bend xwëtënan ki Kaxanu paŋ gë Angoc Amënëk and lëgëk gër ola orebi aŋ.

End Onesifor do gë ekun edexëm eŋ

¹⁵ Timote, anang nang këy mëne ðek bër gër ebar ed Asi bën ŝapëran ke, ado Fiŝel do gë Erëmoŝen ðeŋ gër enga eŋo exëni. ¹⁶ Axwën Yesu mëlayalebi gë axaŋënan Onesifor do gë ekun edexëm el gayik mëŋ laŋ baxe felënd me kemëna. Ado ga hi këme andepëra, abajo ŝëfënan na endam eŋ. ¹⁷ Ecëñëxët and yow ko ro gër Rom aŋ, aŝalara ŝalara ke gë obal osëm xali wat ke. ¹⁸ Awa Axwën Yesu mëlayaleŋo gë axaŋënan ir Axwën Kaxanu in, xali yatir akey apelatar. Wëj ðeŋ anang nang këy nëmëc bela ðek ang rëcara ke gër Efes ak.

2

End ŝoroda ir Kërisët eŋ

¹ Awa wëj cëŋ asëñiŋwën, kemënëlexi Yesu Kërisët gë oyekax orexëm ol. ² Do bebër wëleli këye ga këme sëfët mërëxand ir otede odanjëm bën, kwëtënanëlëbi bela bër mokwëta, bër kë xor bën bëte enëbi tëyalind bëŝëxe. ³ Ang ŝoroda iyekax ir Yesu Kërisët fo, mal ey torond ang këme sorond wëno ak. ⁴ Angëmëne ar yëlayak gër oŝoroda

an aŷandi ŷandi kęŋo eŋo nęnganęnd alęngw arexęm an endexęm eŋ, axo kwęndand na bęnd anıyan and bęr ax gi ex na ocoroda bęŋ. ⁵ Ar kę xaŷęręnd an, ala aŋo cosęnd na angęmęne axo tęf ex na ŷenene bęcariya band okaŷęr baŋ. ⁶ Aŷan ar sęwęk gęr oŷęnga orexęm an ŷapęk exo gi aŷanar ar kę yamb er ko xana in. ⁷ Pęnilexi er kęme rend in: Axwęn an ayęl ki yęl onden ond exi pęnixęnęnd beŷ dek oŋ.

⁸ Kwıtayınd end Yesu Kęrisęt eŋ, męŋ ar xanik gęr ecęs an, męŋ ar exo andęwęra and Dafid an. Eŋo ex Atęfętan and kęme femęrand aŋ. ⁹ Nę end Atęfętan aŋo kęme soroxęnęnd xali fokęra kęne nangęde ar węndęrak fo. Bari eyeyan ed Kaxanu el cęŋ, ala ax kor na exo pokęra. ¹⁰ Męŋ ex, węno axapına xapına kęme me buŋand toro ind ex yo, eni cotaxęn bęla bęr yata kębi Kaxanu bęn apexa and gę enjaran end din ir din aŋ, and ko yęlęnd Yesu Kęrisęt aŋ. ¹¹ Eyeyan elo ed mokwęta ex:

angęmęne gę Kęrisęt ŷęs kęne,
 bęte gę męŋ fo kęne liyadę. ¹² Angęmęne axemęna xemęna
 kęne,
 bęte gę męŋ kęne wunęde;
 angęmęne enęŋo yaxętaye,
 męŋ bęte ayaxęta kębo yaxętađ.
¹³ Męŋ ar mokwęta ko bayı,
 angęmęne ax bo ex na ga xwęta kęnęŋone,
 gayik męŋ din ar hi ko an ko bayı.

End ariyenin ar Kaxanu eŋ

¹⁴ Awa bęŋo ŷapęk eyębi kwıtanęnd gęr Amara, gęr lęngw ir Kaxanu dęŋ, męne eni kwęŷętand ecampęre ed bęnd gę ofęcak kęm el, ecampęre ed bęnd kębi nambelind bęr obaxęt el. ¹⁵ Węj, kemęnal eyębi tęyalınd ŷenene eyeyan ed đal el, ey canayaxęnęđ gęr lęngw ir Kaxanu ang ar xamęnęk andıyen and fana kęŋo fo, ang ariyenin ar aŋo cęfęnan na. ¹⁶ Kwęŷętal bęnd kę yepęnęnd bęnd Kaxanu bęŋ, tebęl eyeyandęran ed ax baŷęnęnd na ekwęta el gayik bęr watak mondako bęn, oyeyandęran oŋo fo kębi ŷapęrelind gę Kaxanu. ¹⁷ Eyeyan edebęn elo ang ikejęn ind kę ŷaŋęnd fo ex. Imene do gę Filet ŷęf gęr bęla bęjo hi kęni. ¹⁸ Bęn ga lap kęni end đal eŋ, kęni reyaraxęnęnd męne anęka xucak ekani ed gęr ecęs el, do bęręmar węlandęra kębi gęr ekwęta ed xwęta kęno Kaxanu. ¹⁹ Barıkan Amara and ręđ ko Kaxanu aŋ, abayı kę bayı, ang rek Oŋęgw Omęnęk ak: «Axwęn an anang nang kębi bęr xwęn kębi

bën.» Do «Ar kë ñebëtand yo exo mac oŵac or Axwën ol, naŵëtalexo osëmbak ol*!»

²⁰ Ar gë napul an, odëyamb od šot ko gër iciw̄ indexëm ok mar od otëx ex do mar od gë omak, ax gi ex na odëyamb od kaņe do od kodí fo. Odëyamb od xalanj ok, laņ ko rixëraxënënd, ñarikan odëyamb okëbënaxik ok, gë ñakey band ofëna fo ko rixëraxënënd. ²¹ Awa angëmëne ala exo w̄unëta do exo teb betëmbak beņ, ata ko hi ang edëyamb ed këni rixëraxënënd yatir ofëna fo, ata ko hi ar yëlayak gër Axwën, do pañ gë ola orexëm ol, ko ýana exo dind beņjekax bend ex yo.

²² Awa wëj Timote, kwëýëtal betëmbak bend këni rind ocambenjar gë odënaŵ beņ. Calayind or šenene ol, gë ekwëta el, gë aņana aņ, gë angwëlëra aņ, do gë oyekax ol, andamat gë bela bër këņo šalend Axwën Kaxanu gë emëkw emënek bën. ²³ Koranëlëbi bër këbi ýandind en yeyandëra bepëñirëx, bend gë ofëcak këm bën. Anang nang këy mëne beņo gë ekeýer fo kë ñatand. ²⁴ Xarak ariyenin ar Axwën an ax ñap ex na eni keýerënd gë bela. Ecëñëxët, er ýapëk exo gi: ar bëngw këņo onden gër bela dek, ar xamëk osëyali, do ar kë buņand mbaņ. ²⁵ Gilexo ar këbi wërëšëtënd endëmane fo bër xorëk ecampëre bën, do exo yëland mëne Kaxanu arëca këbi rëca eni nëngwët ola orebën ol ebi pëñixënënd ðal in. ²⁶ Gilexo bëte ar këbi wërëšëtënd endëmane fo ebi ñakaraxën onden oņ, do eni gëñjëtayaxën gër bamene band šabucara, mëņ ar sëra ñabi eni dind oñandi odexëm an.

3

End ñakey ñapelatar eņ

¹ Wëj Timote, nangël wa mëne gër ñakey ñapelatar, mbaņ kë yëka. ² Gayikwa bela bën axwëj këni xwëj, do eni gi bëhan bër kodí. Afufënara këni ýana eni puñënarand, do eni ðafënarand. Ašir këno ýana eno cirënd Kaxanu, do enëbi mëšenënd bëxarëk bërebën bën. Ašus këni ýana eni cusënd bend Kaxanu beņ, do ado ebi din ala enjekax ano ýana na eno cëkwand. ³ Oŵëkw orebën oņ mbaņ kë farëðadí xali eni gi gë axaýënan këm, bërena, bër gë anjus këm, bëxeýax, bër šusëk enjekax. ⁴ Ayaxëta kënëbi ýana enëbi yaxëtand bërebën bën, do eni gi xoýët xoýët. Nðafënan indebën iņ këbi šiwën, do eni iņan bendebën beņ nëmëc Kaxanu. ⁵ Aliya këni ýana eni ðiyand nangëde bër xwëta këņo Kaxanu fo, xarak gër oŵëkw orebën añëp ñëp këni panga ind ekwëta iņ. Ata nacëtalëbi caw bela

bërako rako bën. ⁶ Šëf gër bela bëjo exëni, bër kë lilënd gër bëciw̄ do kënëbi yifand bësoxari bësitarak gër ekwëta bën, bësoxari bër w̄ër këbi beñëñenax bën, bësoxari bër kë sëfënd oñandi od ex yo. ⁷ Bësoxari bëjo din këni sëyand, bari din ani korënd na eni nang ðal in.

⁸ Ang bani fiëpënd Yanes gë Yambëres end Moyis ak, bër kë sëyalind benëgwëš bën mondako fo këni fiëpënd eni kwëta ðal in[☆]. Ata bëjo bër gë onden otëmbak exëni, do ekwëta edebën el ðek yepëk. ⁹ Barikan enëgwëš end bela bëjo eñ ðek kë fëlëtar, ang ebax end Yanes do gë Yambëres ak. Ala ax bo na ga këfi baxët.

End aniyān and Pol eñ

¹⁰ Wëj cëñ, aye sëf këy er këme sëyalind in, bëte aye wat këy ang w̄ëlaya këme ola oram ak. Anang nang këy bebër këme fënanđ me di bën. Anang nang këy bëte ekwëta edam el, ebuña ed buña këme el, ang ke balënd end bela ak, ang xemëna këme ak. ¹¹ Anang nang këy bëte ang narëndëra këne ak, do ang soro këme gër angol and Añëcoš, gër and Ikoñom, do gër and Lisëtër ak. Bëte toro ind fe bayik ame buña ex na? Barikan Axwën an din ke racëtënd gër toro ind ex yo. ¹² Dek bër këfi yandind eni ðiya ang këño yapanënd Yesu Kërisët ak bën, arixëra kënëbi yana enëbi dixërand. ¹³ Barikan bëyëñenax bën, gë bëyifa bën din këni yana eni mendërand do eni basënd eñëñenax eñ, enëbi nabelind bëšëxe ang nambëra këni bën ak.

¹⁴ Barikan wëj, bayil ga xwëtaya këy bënd sëya këy do fëni ki mëne ðal ðeñ ex beñ, ga nang këy ako noyō sëyali ki. ¹⁵ Elod inëmëta ga nang këy wa Oñëgw Omënëk ok. Awa Oñëgw Omënëk oko fo kë xor exi yël orenik ol, ey cotaxën apexa and këfi yëlënd Yesu Kërisët bër xwëta këño añ. ¹⁶ Oñëgw Omënëk od ex yo gër Kaxanu xaniwëk do ofëcak or kë w̄ëlawënd ol ex: osëyali ol, gë ewërëšët ed bër kë lifënd el, gë edebët ed bësëmbak el, gë ekaðac ed gër or šenene el, ¹⁷ exo gixën ala ar w̄ak end Kaxanu an, ar kë xorënd exo di enjekax end ex yo.

4

End epemëra ed Atëfëtan eñ

¹ Awa Timote, gër lëngw ir Kaxanu do gë ir Yesu Kërisët, mëñ ar kë bakaw ebi kiti bela an, hi këni bëbëngw, hi këni bëšëšëk, këmi xarand gë obal osëm. Axara këmi xarand në end akey and ko bakaw eñ, në end owun orexëm eñ, ² pemërayind Atëfëtan añ, deyarayind nand

[☆] 3:8 3.8 Andocane 7.11-22

ex yo, saxan ki nde, lakan ki nde. Wërêšêtindëbi bela bën, dexërayindëbi, kemënindëbi, buñanindëbi and këyëbi sëyalirand aņ. ³ Gayikwa në eyow ex amëd and bela bën abi ñana na ebi ñandind or osëyali or däl ol. Ga këbi ýana ebi kanjënd ebaxët ed oñandi odebën el, ašala kënëbi ýana enëbi caland bësëyali bër bësëyali. ⁴ Banëf bandebën bañ këni ñawëtali gë däl in, do eni kwënda obaxët or bendacan. ⁵ Barikan wëj, gil gë anjus gër beý dek, buñayind ado ey torond, pemërayind Atëfëtan aņ, balëkënalijind andiyen and fana ki Kaxanu aņ.

⁶ Wëno cëñ, anëka hi këme ang ešeb-ceb ir këni xošënd në šadaxa fo, do oñe ondam oñ dëñ ñatëguk mondako. ⁷ Anëka xaxër këme okaxër ond ýap bax me kaxër oñ, añata ñata këme andiyen andam aņ, do aye wëlaya këme ekwëta ed xwëta këmo Kërisët el. ⁸ Ata elod gërëgako, acosa and or šenene and fenin ke aņ, Axwën Yesu, mëñ ar ex axiti ar šenene an, ayël ke yëlëf yatir akey apelatar. Ayël këbi yël bëte bër ñan këño do këno šëning exo bakaw bën, axi gi ex na wëno fo.

Bepelatar beñ

⁹ Kemënal ey yow aýand ro gër ed hi këme. ¹⁰ Demas cëñ, aýañëta ýañëta ke gayik bend gë okey oko xëbënan këño nëmëc, kwël ye ko de gër Tesalonik. Këresañës aye ye ko gër ebar ed Galasi, do Tit, gër ed Dalëmasi. ¹¹ Luk gabat bayik ro gë wëno. Awa tëfërëgudën gë Marëk and këy yowënd aņ gayik mbañ ke rëcati gër andiyen. ¹² Alawën lawën këmo Tišik gër Efes. ¹³ And këy yowënd aņ, mëlaliwëd ocud otëm ond sebëgu bame gër Tërowas, gër iciw ind Karëpos oñ. Mëlaliwëd bëte bakayëta bañ, adofa bakayëta band monëkw bañ. ¹⁴ Alekësandër, asap an, mbañ rixëra ke. Axwën an, awäšën këño wäšën bandixa bandexëm bañ. ¹⁵ Wëj bëte kwëýëtalö gayik mongwërena wërena baxo ga xey këño osëyali orebi ol.

¹⁶ Yatir wäc ke añanar axiti an, gabatak ax yow bana exe dajëta: dek šapëran bane. Bari Kaxanu kërebi nëp na në eño. ¹⁷ Axwën an wa lañëta baxe, do xemën ke, eni wëläxën Atëfëtan aņ paš gë wëno, dek benëng beñ. Do Axwën an mondako racët ke gër etëý ed yërañ. ¹⁸ Aracët ke racët gër eññëñax end ex yo, afexën ke fexën, do exe mëla yañ gër orën, gër ed wun ko. Duwanëñone mëñ ar gë enjaran end din ir din an! Amen!

Ofelar ol

¹⁹ Ašëma këmëni šëmand Përisëka, gë Akilas do gë bër ekun ed Onesifor bën. ²⁰ Erasët cëñ, gër Koreñët bayiw ko,

do Tërofim fo sebëgu këmo ašëxwëra gër Mile. ²¹ Kemënal ey yow damana ex ɲatëgu ayem in. Ebulos, gë Pudenjës, gë Linos, gë Këloja, do dek bëmaÿe bëɲ ki šëmand. ²² Awa Axwën an gilexo gër onden ondey! Yelëleɲun oyekax orexëm ol!

Kayëta ir Tit in Lilaya in

Kayëta ijo Pol yëgwën baño Tit, ar enga endexëm gër epemëra ed Atëfëtan and Yesu Kërisët an. Afel fel baño Tit ebi yata bëlëngw bër bamara band gër ošir or Këret. Axwitan xwitan baño mondake yäpëk eni gi bëlëngw bër bamara bën. Bëte afelëra felëra baño Tit mondake yäpëk exo diyand šenene gër Amara: gë bëxarëk bën, gë bësoxari bëbeja bën, gë ocambenjar gë odënaŵ ok, do gë okadëp ok. Mëñ alëngw an yäpëk eno tëfëtelind. Afel fel baño bëte Tit kërebi teb na bësäyali bënëgwëš bën eni tëyalind bend gë ofëcak këm beñ. Er ex gër akayëta in:

End osëyali or Pol eñ: 1.1-4.

End ola or bëlëngw bër Amara eñ: 1.5-16.

End aniyän and gër Amara eñ: 2.1-3.11.

Ofelar ol: 3.12-15.

Ecëmar el

¹ Wëno Pol, ariyenin ar Kaxanu an, kë yëgwënëlınd kayëta ijo ro. Parëxanda hi këme, Yesu Kërisët do gë Kaxanu fana këne mëni nangënënd end dal eñ bër sana kënëbi bën, eno kwëta, eni diyand ang këbi yändind ak ² do eni yarënd aniyän and din ir din añ. Damana exo dixën ngwën in beya babi Kaxanu aniyän año, xarak mëñ axo nëgwëšënd na. ³ And ñatan këño Kaxanu, mëñ ar ex afexën arebi añ, anëcëtëgu nëcëtëgu ko eyeyan edexëm ed xwëtënan ke me pemërand el. ⁴ Tit, wëj ar hik enim asëñiwën, ga bar ke ekwëta edebat an, asëma këmi šëmand. Faba Kaxanu do gë Yesu Kërisët, Axwën arebi an, yëlëleni oyekax ol do gë obetak ol!

End bëlëngw bër amara eñ

⁵ Wëno er sebaixënëgu këmi gër Këret in ex, ey pañ eketënëgu ed bëbër bayi bax el, do bëte eyëbi tana bëlëngw gër Amara and angol kala, ang fel bami ak. ⁶ Ala ar këyo sana exo gi alëngw an, gilexo icën ind asoxari abat fo, ar gë end këno nëp këm. Bëte gilexo sëm ir obaš or wāk end Yesu, or ax ñac ex na, or ax mëšind na. ⁷ Enimin, añap yäpëk alëngw ar amara an exo gi ar gë end këno nëp këm, gayikako ar xwëtënan këno bend Kaxanu hi ko. Kërexo pufënarand na, kërexo gi na xoÿët xoÿët, kërexo gi na ašëb, kërexo gi na axeÿax, kërexo caland na exo cot kodı in gë osëmbak. ⁸ Barikan gilexo ar këbi lëkayand aye

bëliyer, ar ñanëk enjekax, ar ñenene, arenik, aŵënëk, ar xamëk emëlaya ed gaf irexëm. ⁹ Kwëtalexo aye eyeyan ed ðal el, bayilex ang sëyali këno ak, exo koraxënënd efi kemën gë osëyali or ñenene ol, do efi masinaxënënd bër kë ñampërend bën ang këni lifënd ak.

¹⁰ Enimin, moñëmb yëmb këni bëwëşik bën, bësëyali bër benëgwëš bën, do gë bënambeli bën, adofa gër enga end Bëšëwif bërëwäk end Yesu. ¹¹ Bëjo yäpëk eyëbi cëmin gayikako yer oxun oñ këni wëlënd gë osëyali or enëgwëš or këni šotaxënënd kodï gë osëmbak ol. ¹² Ar hi këni ebar ebat do hi ko alawënel re këbi:

«Wën Bëkëret bën din bënëgwëš hi kën,
ang oŵacar oxeŷax fo hi kën,
bongëleŷ bokwëlaraxik hi kën.»

¹³ Osede olo ðal dëñ ex, mëñ ex dexërayindëbi mbañ eni cotaxën ekwëta ekemax. ¹⁴ Tebëlexëni obaxët or benëgwëš bend Bëšëwif ol, bend ex bapela band bela bër kë ñëpënd ðal beñ. ¹⁵ Er ex yo, aŵënën wënëk gër bëwënëk, bari yowey ax men ex na gër bër buyarënyak, do hi këni gë oñpëgënan bën: onden ondebën oñ buyarëk. ¹⁶ Mondako këni sošanand mëne anang nang këno Kaxanu. Barikan bandixa bandebën bañ këbi fëlëtënd. Bëjo bër mocus exëni, bëwëşik exëni, bër kë sëkwanënd eni di enjekax exëni.

2

End osëyali or ðal eñ

¹ Wëj cëñ, pelindëbi bend rek osëyali or ðal beñ. ² Pelindëbi bësošan bëxarëk bën eni gi bër gë anjus, bër mopëb, bërenik, bër xemëk gër ekwëta, gër ebal ed bela, do gër ebuñan.

³ Pelindëbi bësoxari bëxarëk bën eni diyand ang bër yëlayak gër Kaxanu fo. Këreni gi na bërëna bër bela, këreni gi na okadëp od ekurelira ed ngoy. Tëyalindëlexëni enjekax eñ.

⁴ Masinindëlenëbi bësoxari bëbeja bën ang yäpëk efi balënd end bëcën bëndebën do gë obaš orebën ak. ⁵ Tëyalindëlenëbi eni gi bësoxari bër gë anjus, bëwënëk, bër ye këbi onden, bër kë fëyëpëyënd bëciw bëndebën, bër bëngw këbi onden, bër këbi baxëtënënd bëcën bëndebën. Ata bayik ala ax ñana na exo denand eyeyan ed Kaxanu el.

⁶ Pelindëbi bëte ocambenjar ok do gë odënaŵ ok eni gi bërenik. ⁷ Gër ga hik yo, wëj dëñ aŷap yäpëk ey gi ar motëfëteli gër benjekax bend këy rind. Do and këy sëyalind añ, ola orey ol gilex or ðal, or mopëb. ⁸ Gilex bëte

eyeyan emënëk ed ala ax kor na exo cembët. Angëmëne mondako ex, ata këŋo wëlandëra ar këbo wãñërelind an do eññënax end këbo yëlan, axo cot na.

⁹ Pelindëbi okadëp ok enëbi wëlënënd gër beÿ dek bëxwën bërebën bën, eni kemënannd ebi nënganaxën endebën eŋ, këreni campërend na er kënëbi felënd in. ¹⁰ Bëte watiyindëlex gër ola orebën mëne bër mokwëta hi këni, ÿoweÿ këreni dekand na. Mondako këni fëbaxën osëyali or Kaxanu, Afexën arebi ol.

¹¹ Gayikwa ašanaya šanayak gër bela dek oyekax or Kaxanu or kë yëlënd apexa ol. ¹² Ata oyekax olo këbo sëyalind ene kwëÿëtandë becusëšus beŋ, gë oñandi od gër ngwën ro ok do ene cotaxëne gë okey oko dëŋ, aniyan and gë orenik, and gë onden, and šenene, and kë wëlayand bend Kaxanu. ¹³ Mondako këne šënixëne er gë onënga ir këne yarënde in, do gë akey and kë šanayaw enjaran end Yesu Kërisët aŋ, mëŋ ar ex Kaxanu, ar xwën këbo do fexën këbo an. ¹⁴ Mëŋ dëŋ yëlayak në endebi ebo dacëtaxën gër eññënax end ex yo do ebo mënën, ene gixëne bulunda ir xwën ko, ir kë balëkënalind edi ed benjekax in.

¹⁵ Mondako ÿapëk eyëbi tëyalind, eyëbi kemënannd do eyëbi wërëšëtënd gë dek or gapak or šot këy ol, ala kërexi yaf na!

3

End aniyan and oxëreceŋ eŋ

¹ Kwitanindëbi bërëwāk bën mëne aÿap ÿapëk enëbi baxëtënënd bëlëngw bën do gë bemun beŋ. Diyindëlexëni er këni rend in, do gindëlexëni bëwëlëk eni di enjekax end ex yo. ² Pelëlëbi eni gi bër mongwëlër, bër bëngwëk, do eni nënga gër bela dek, ala këreno denand na. ³ Enimin, biyi bëte damana enëŋo nange Kërisët, er hi bane bëfëñirëx, bëwëšik, bënambërak, okadëp od oñandi oññënax do gë od benëngax betëmbak. Mbaŋ xeÿ bane, do babo yakëraxirand, bane xoÿëndërende do bane šusërende andebi rebi aŋ.

⁴ Barikan and ñatan këŋo Kaxanu Afexën arebi aŋ, wäsin këbo biyi bela bën oyekax orexëm ol do ang ñan këbo ak. ⁵ Në end axaÿënan irexëm fo rixën ko mondako, bari ax gi ex na de ga ri këne bend šenene. Afexën fexën këbo gë xobuyi or andëwã angašax ol do gë enëngwët ed ko nëngwëtënd Angoc Amënëk el. ⁶ Kaxanu yël këbo dëm Angoc Amënëk aŋ paß gë Yesu Kërisët, Afexën arebi an ⁷ ebo kwëtaxën bër šenene

paß gë oyekax orexëm ol, ene cotaxëne aniyān and
din and këne yarënde aŋ.

⁸ Awa eyeyan elo ðal ex do aŋandi ŷandi ke eyëbi
kënënanënd bër xwëta këŋo Kaxanu bën gë ofal osëm ebi
bëroxën edi ed benjekax el. Awa eŋo ayeyek do ofëcak or
bela ex! ⁹ Barikan kwëŷëtal oyeyandëran ofënrëx oŋ, gë
or bend bandëwëra oŋ, gë oxeyër oŋ do gë ecembëtëndër
ed në end acariya and Moyis el gayik ðek beŋo ax ñap ex na,
ofëcak këm ex. ¹⁰ Ar kë wëlawënd bakucara gër amara an,
pelëralo amat xali baki, bari ŋwayido angëmëne axi baxët
ex na. ¹¹ Anang nang këy mëne ala arako rako an, asëmbak
ex, ar kë wëndërand ex do gë andexëm dëŋ ko nëpayand.

Bapela bapelatar baŋ

¹² And këmo lawënëli Arëtemas ba Tişik aŋ, kemënyid
eye kacali gër Nikopolis gayik gër emëkw edam faŷ këme
exe kuca fën amëd and gë ayem aŋ. ¹³ Kemënal eyëbi
yëlëra šëlafana, Senas, asëyali ar acariya an do gë Apolos
eni kucaxën gër ðamana irebën, ŷoweŷ këreni can na.
¹⁴ Aŷap ŷapëk bëmaŷe bendebi bënd ex bërëwäk bëŋ eni
tëya egi ed bënëngax el, do gindëlexëni din bëwëlëk gër edi
ed benjekax, enëbi dëcaraxënënd bër šëmura këbi mbaŋ
bën; këreni diyand na wa gë ofëcak këm.

¹⁵ Awa bër enga endam bën ðek ki šëmand. Cëmalëbi
bër ex oðawo odebi ga ðar këne ekwëta ebat bën.

Kaxanu yëlëleŋun wën ðek oyekax ol!

Kayëta ir Filemonj in Lilaya in

Akayëta aŋo Pol yëgwën këreceŋ ir baŋo Filemonj. Ar Xadëp irexëm ir bano wãcënd Onesim, naŋa baŋo. Ga fed këni gë Pol wël ko end Yesu Kërisët eŋ, wã ko do hi ko mëŋ bëte këreceŋ. Ata Pol fel këŋo exo maŋi gër axwën arexëm Filemonj. Yëgw kayëta ijo ro eŋo karaxën Filemonj eŋo kaca gë eteban Onesim. Gayikwa angwën aŋo, xadëp ir naŋak in, asoron bano soronënd, bandëmar alawã bano lawënd. Er sëyali ko Pol gër kayëta aŋo ro in ex ebalër ed bërëŋak end Kërisët el, aŋap yãpëk ex canayand gër banëkëra bandebën. Mëŋ ex Pol axara baŋo Filemonj eŋo kaca Onesim gë obal gayikako anëka hi baxo arëŋak end Kërisët ang mëŋ ak. Er ex gër akayëta in:

Ecëmar el do gë ecalen ed Filemonj el: 1-3.

End Onesim eŋ: 4-22.

Ofelar ol do gë cale ipelatar in: 23-25.

Ecëmar el

¹ Wëno Pol, ar fëra këno në end Yesu Kërisët an, wëno gë abaŋe Timote ki yëgwënëlınd wëj Filemonj. Wëno mbaŋ ke balënd endey eŋ, wëj ar ßar këne andiyen amat an. ² Gër kayëta ijo ro, abar ßar këmun wëj gë Apiya, imaŋe itoxari indebi in, gë Arëšip ar xel këmi hi enga endemat an, do gë ßër gër Amara and hik gër iciw indey ßën. ³ Faba ireŋi Kaxanu do gë Axwën Yesu Kërisët, yëlëlenun oyekax ol do gë obetak ol.

End aŋana aŋ do gë ekwëta ed Filemonj eŋ

⁴ Din këmi xwitand mi calen do këmo šëkwand Kaxanu ir xwën ke. ⁵ Awëlati wëlati këme mëne wëj mbaŋ xwëta këyo Axwën Yesu, bëte mbaŋ ki balënd end ßek okëreceŋ ocandax eŋ. ⁶ Ga ßar këne ako ekwëta edebat, anang nang këy ßek er yek eyëbo din në end Kërisët in. Awa masinëlēbo ngwa. ⁷ Wëno mbaŋ nëngandëra ke do mbaŋ xemën ke aŋana andey aŋ. Aŋaŋe Filemonj, enimin okëreceŋ odanŋëm yema këbi owëkw oŋ në endey.

End emëka ed Pol eŋ

⁸ Mëŋ ex, ga yël ke Kërisët or gapak ol, anëŋali anëŋali domi er yãpëk ey di in, ßari ame di na. ⁹ Er yãpan ke mi kara mo kara ga nang këme ako gë aŋana hi këy. Wëno Pol, anëka xar këme bëte waca ke hi këme gër epëra në

end Yesu Kërisët. ¹⁰ Axara këmi xarand end Onesim eñ*. Asëñiŵën iram hi ko elod yatir ŵa ko end Kërisët eñ ro gër epëra. ¹¹ Bakey band xucak bañ, ofëcak abaxi rin na. Barikan gërëgako, arin këbo rin wëj gë wëno. ¹² Anëka felëli këmo exo mañili ado ga lëkër këmi mbañ. ¹³ Dek ŷandi baxe exo bayi gër ndam ro, exe dëcarand ang do ye rëcara wëj ak ang hi këme gër epëra në end Atëfëtan ak. ¹⁴ Bari gematak axe ñandi bana me di xarak axe wëlër exe na pere këdi këmi nëŷali eye din oyekax olo.

¹⁵ Bamat imëd fo šapër ban gë Onesim eñun ketaxën din. ¹⁶ Barikan gërëgako nëmëc xadëp hi ko. Imañe ind ki bal mbañ hi ko, axo bo ex na xadëp fo. Wëno gë pit ke balënd endexëm eñ xarak wëj doxi balënd nëmëc gayik xadëp irey exo. Bëte arey hi ko ga bar kën ako gër Axwën Yesu. ¹⁷ Awa angëmëne wëj gë wëno abar bar ke, kwëtayalo Onesim ang xwëtayadoye wëno ak. ¹⁸ Angëmëne aŵenan wënan ki, wëno këye wëkad, do angëmëne ŷeŷ ŷomëxa ki na, wëno ki ŵaşënëd. ¹⁹ Ata wëno Pol kë ŷëgwëlinde gë ataxan andam añ dëñ: wëno aŵaşën këmi ŵaşën. Wëj aniyen andey añ dëñ ga ŷomëxa këye wa, bari ami pel na. ²⁰ Eyo abañe, dëcale mondako në end Kërisët, yemënël emëkw edam el ga bar ke ako gër ndexëm.

²¹ Anang nang këme mëne aŵa këy ŵa er këmi ŷëgwënëlinde gër kayëta ijo ro in. Aye fëni ke mëne nëmëc er xara këmi in këy ri. ²² Gërëgako këñënanëxëye bëte aciŵ, yëla këme mëne asebet këne sëbetëli gayik Kaxanu ayakali këñun yakali cale indewën in.

Epelar el

²³ Epafëras, imañe ind fëra kënebo në erebat në end Yesu Kërisët in, ašëma këñun šëmand. ²⁴ Ašëma kënun šëmand bëte bër bar këmi andiyen bën: Marëk, gë Arisëtarëk, gë Demas do gë Luk. ²⁵ Oyekax or Axwën Yesu Kërisët ol gil ex gër onden ondwën!

---

* **1:10** 1.10 Onesim ijo xadëp hi bax. Anaŵa naŵa baño Filemonj, ar xwën baño an, hër ko dup gër angol and fëra bano Pol.

Kayëta ir Bêšewif in Lilaya in

Kayëta ir Bêšewif ijo ala ax nang ex na ba noÿo ÿëgwëk. Er kë reyand mëne Yesu Kërisët nëmëca këbi Moyis do gë dek bëlawënel bër Kaxanu bën. Gayikwa mëñ šësëk gër kërëwa šadaxa ir din ir din ir këbo sebanaxënd Kaxanu bëñëñëx in. Ga ħata ko dek er ebax exo di eni pexaxën bela in, Yesu Kërisët abaka baka ko gër Sëm. Do mëñ rix këño ašadaxan alëngw ar din ir din. Akayëta año ro këbi sëyalind Bêšewif bërëwax end Kërisët bën mëne aÿap ÿapëk eno tëf mëñ fo, këreni bakan na cale ikarëk indebën in. Er ex gër akayëta in:

End enëngwët do gë emënën ed ngwën eñ: 1.1–2.4.

End apexa and wëlaw ko Yesu Kërisët eñ: 2.5–4.13.

End ašadaxan alëngw ar gër orën eñ: 4.14–6.12.

End eter ed gë šadaxa ir Yesu eñ: 6.13–10.39.

End ekwëta ed xwënaxënënd këbo Kaxanu eñ: 11.1–13.25.

End Asëñiw ar Kaxanu eñ

¹ Akarëk añ, Kaxanu bakëlëbëd bakëlëbëd do gë bamatinali bandanjëm felëra këbi bëxarëk bërebi bën paß gë bëlawënel bën. ² Barikan gër bakey bapelatar band hi këne baño, afelëra felëra këbo paß gë Asëñiw. Ata Kaxanu paß gë Asëñiw irexëm ijo ri ko ngwën in do mëñ fo ex ar sana këño exo kwën beÿ dek an.

³ Gër Asëñiw ijo šanayak oye or enjaran end Kaxanu ol, gër ndexëm fo watik enimin ola orexëm ol, bëte mëñ fo lëkayak ngwën in gë eyeyan epangak edexëm el.

And rin këbi bela šadaxa ir angunëtan and bëñëñëx añ, abaka baka ko ÿëpax ko yañ gër orën, gër liw ir Kaxanu, mëñ ar gë owun osëm an[☆].

End Yesu do gë omeleka eñ

⁴ Asëñiw ijo nëmëca këbi or gapak ol omeleka ok mëñ yëlawënel këño Kaxanu owac or wëlik nëmëc gë orebën ol. ⁵ Enimin Kaxanu, elod año pel ex na meleka:

«Wëj ex Asëñiwën, wëno wa rëw ki doru.»

Do bëte:

«Wëno kë hi Sëm do mëñ exo gi Asëñiwën.»

☆ 1:3 1.3 Calemoñëw 110.1

⁶ Barikan Kaxanu and baŋo lawñëngund Asëñiŵ gër ngwën ro aŋ, mëŋ ar hik d'amana exo dixën beŷ dek an, are re ko: «Dek omeleka od Kaxanu ok, poxiyindëlexëni eno cale[☆]!»

⁷ End omeleka eŋ cëŋ, are re ko:

«Omeleka od Kaxanu ok bangoc exëni,
Bëriyenin bërëxëm exëni ang xodux or xafa-xafa fo.»

⁸ Barikan end Asëñiŵ eŋ, are re ko:

«E Kaxanu, ayël yël këyo din ir din acët and owun orey and ex acët and or šenene aŋ.

⁹ Añan ñan këy end šenene eŋ do šus këy eñëŋenax eŋ.

E Kaxanu, Kaxanu sana ki,
mëŋ xoš ki gë ogu exi nëngandëraxënënd
do mondako sana ki gayikako abal këŋo balënd
endey eŋ nëmëc gë end bošandax eŋ[☆].»

¹⁰ Do bête:

«Axwën, wëj rik edëda ed ebar el elod gër ÿanar
do orën ol, andiyen andey ex.

¹¹ Orën ol gë ebar el ašapër kë šapër
axar kë xar ang banjëm fo.

Barikan wëj din ir din këy bayi. ¹² Alongomira këy
longomira ang bacud bakarëk fo,

do ey nëmba ang këni nëmband bacud bacëxe ak.

Barikan wëj din ar hi këy an këy bayi,

ola orey ol or din ir din ex[☆].» ¹³ Kaxanu nande fel këŋo na
meleka:

«Ñëpal gand liŵ iram ro

xali mëni bar bërangoŷëra andey bën eni gi ambëñaxën
andey[☆]?

¹⁴ Ax gi ex na nde omeleka ok ex bangoc band këŋo
riyeninënd Kaxanu baŋ? Ax gi ex na nde bën këbi
lawëndërand eni di andiyen and edëcara ed bër kë šot
Apexa bën?»

2

End apexa akëbënaxik eŋ

¹ Mëŋ ex, aŷap ŷapëk ene balëkënalinde mbaŋ eyeyan
ed wël këne el këdi këbo nambeli ala. ² Enimin,
angëmëne eyeyan ed wëlaw këni omeleka el ed mokwëta
ex, angëmëne Kaxanu šenene nëp babi bër wëndërak do
ñëp bax eni kwëta bën, ³ mondake kënëŋo šanade biyi
angëmëne alangangan langangan këne apexa and xëbënëk
mondako aŋo? Axwën Yesu ga ŷanak wa etëfëtëran
ed apexa aŋo el bëtaxën këni bër baŋo baxët bën ene

☆ **1:6** 1.6 Acariyakinëm 32.43 ☆ **1:9** 1.9 Calemoñëw 45.7-8 ☆ **1:12** 1.12
Calemoñëw 102.26-28 ☆ **1:13** 1.13 Calemoñëw 110.1

nangaxêne mêne ðal dëŋ ex. ⁴ Ax gi ex na nde wa Kaxanu afëb baxo fëbënd osede orebën ol ga babi yëlënd panga ind bani rixënënd becarax in, gë bërëcaxik bend ex yo, do gë banjêla band babi yëlënd Angoc Amënëk ban ang këŋo ŷandi ak?

⁵ Gayikwa ngwën ingaşax ind këne rende ayow kë yow in, Kaxanu abi yël ex na owun ol omeleka ok. ⁶ Barikan ala rek na gër Oñëgw Omënëk:

«Kaxanu, ine ngwa hi ko Asëniw ar ala an, mën ki balaxënënd mondako endexëm eŋ?

Noŷo ngwa hi ko mën këyo fëŷepëŷaxënënd mondako?

⁷ Tëkër fo wã bay exo bana gër omeleka,

Ata wëŷ ŷud këyo owun or gë enjaran ol do gë or gapak ol.

⁸ Beŷ bën ðek xwët këy dila gër osapar orexëm*.»

Kaxanu, ga bar ko ako beŷ bën ðek gër owun orexëm, ŷoweŷ ax bayi ex na. Dal ex gërëgako ane watënde ex na mêne gër beŷ ðek wun ko. ⁹ Barikan awat kënëŋone wate Yesu, mën ar bana bax imëd fo gër omeleka an. Awat kënëŋone wate ga wun ko, gë enjaran eŋ do gë or gapak ol gayik mën sorok ecës el. Gë oyekax or Kaxanu ol, šësaxën baxo Yesu në end bela ðek. ¹⁰ Enimin, Kaxanu rik beŷ bën ðek do mën xwënëk. Do ga ŷandi këŋo ebi mëla bela bëranjëm gër enjaran endexëm, seŷ këŋo Yesu exo toro, exo gixën aŷelëk ar ebi mëlanaxënëgu apexa an.

¹¹ Gayikwa ar kë wënënënd an do gë bër wënën këbi bën, në arabat šanëgu këni. Mën ex, Yesu aŋo cëfënan ex na ebi mac bëmaŷe, ¹² and re ko:

«Asëfëtan këmëni sëfëtan oŷac orey ol bëmaŷe bën, ayas këmi yas mërëxand ir amara*.»

¹³ Do bëte:

«Wëno axwëta këmo xwëta Kaxanu.» Bëte are re ko:

«Nëkodëbo wëno gë bela bër yël ke Kaxanu bën*.»

¹⁴ Awa gayikako bela bëŋo bër gë beman exëni, Yesu ahi hi baxo bëte gë eman ang bën ak. Ašës šës ko eŋo koraxën ar wëña babi bela gë ecës an, mêne ngëŋ šabucara in. ¹⁵ Mondako ri ko ebi dacëtaxën ðek bër bax liyand gër oxadëp bën ga bani yëdand ecës el. ¹⁶ Enimin ðal ex, bërandëwëra and Abëraxam bën yow baxo ebi ðëca mondako, bari ax gi ex na omeleka. ¹⁷ Bëte aŷap ŷap bax ani bar andëwëra amat gë bobinëm, exo gixën ašadaxan alëngw ar gë axaŷënan do ar mokwëta gër andiyen and Kaxanu, ebi dinaxën bulunda in šadaxa ir angunëtan ir beñëŋënaŷ in. ¹⁸ Gayikako mën dëŋ anang nang ko er ex

* **2:8** 2.8 Calemoñëw 8.5-7   * **2:12** 2.12 Calemoñëw 22.23   * **2:13** 2.13 Esayi 8.18

atëy in do gë er ex toro in, axor ko xor ebi dëca bër këbi fab atëy bën.

3

End Yesu do gë end Moyis en

¹ Wën bëmaÿe bëmënëk bëj, wën bër hik šëf gër oŵac or Kaxanu or ŵac këjun gër orën bën, awa kamanino Yesu, mëj ar këne reyarande poyoma mène mëj laŵënëgu këjo exo gi parëxanda do ašadaxan alëngw. ² Ar mokwëta hi baxo gër ogës od Kaxanu ang hi baxo Moyis akarëk ak, mëj ar laŵënëgu baŋo do xwëtënan baŋo đek bër gër iciŵ indexëm an. ³ Ata Kaxanu, ga xwëta këjo mbaŋ Yesu yëlxën këjo enjaran end nëmëcak end Moyis en. Gayikwa ar bayëk iciŵ an xëbënëk nëmëc gë iciŵ ind bay ko in. ⁴ Enimin, iciŵ ind ex yo ala bayëk, xarak Kaxanu ex ar bayëk beÿ đek an. ⁵ Moyis cëj, ahi hi baxo ariyenin ar xwëta baŋo do xwëtënan baŋo đek bër gër iciŵ indexëm bën exo deyaxënënd osede or er ko re in. ⁶ Barikan Kërisët ar mokwëta hi ko ang Aseñiŵ fo gër iciŵ indexëm. Xarak iciŵ ino, biyi ene angëmëne abayi këne bayinde ga xwëta kënëjone, do angëmëne abayi këbo bayind eyar ed këne ŷaŋelinde el.

End emëšen ed Kaxanu en

⁷ Mëj rexën ko Angoc Amënëk aŋ:
«Doro, angëmëne en wëlënd oniŵ or Kaxanu ol,
⁸ këren mëšind na gër oŵëkw orewën ang bani wëšind
bëxarëk bërewën ak, yatir ri babi Kaxanu atëy gër
ladawe.
⁹ Gër ladawe, bëxarëk bërewën bën ari bani rind bend
këmëni xoÿëxaxën bej
do awat wat bani bendam bej
¹⁰ xali bëniy ofëxw onax.
Mëj xoÿëxaxën bamëni banjex bandebën baŋ,
do re këme: «Banjëlan bandebën baŋ din këbi nambelind
do ani nang ex na šapela bandam baŋ*.» ¹¹ Awa ga xoÿ
këme ako, yašar këme: Bëjo din ani ŋat na gër ebar
ed xëñënan këmëni eni teÿëtax*!»

¹² Awa gër amara andewën titinayin de bëmaÿe, kërexo gi na ar gë emëkw eparëdadik, ed gë oŋëpëgënan, ed këjo ŋawëtand Kaxanu, mëj ar gë aniyän an. ¹³ Barikan kemëndërinđën andewën rewën aŋ key yo key nand kën xorënd en de «Doro». Gabatak kërex mëšind na gayik edi ed eñëjënax end kë nambelind këjo ŷetëÿetënd.

¹⁴ Enimin, abar wa bar këne gë Kërisët angëmëne alëkaya lëkaya këne xali gër eņata ekwëta ed šot këne el, end dal end wã këne elod gër ŷanar eņ. ¹⁵ Ga rek ako Oņëgw Omënëk:

«Doro angëmëne awël wël kën oniŵ or Kaxanu ol, këren mëšind na gër owëkw orewën ang yatir emëš end bëxarëk bërëwën ak*.»

¹⁶ Xarak, nobën ex bër wël bax awël dëņ oniŵ or Kaxanu barikan wëšen këno bën? Ax gi ex na nde đek bër šanëgu bax gër ebar ed Misëra ga lëngweliw këbi Moyis bën? ¹⁷ Bëte nobën ex bër babi xoŷënënd Kaxanu xali nëkak bëniy ofëxw onax bën? Ax gi ex na nde bër bax wëndërand bën, bër nemirak do lapëra kënebi gër ladawe bën? ¹⁸ Do bëte nobën ex bër re baxo Kaxanu mëne din ani űat na gër ebar ed xëñënan babi eni teyëtax bën? Ax gi ex na nde bër kë wëšind bën? ¹⁹ Biyi awat këne watënde aye mëne bela bëjo ani kor bana eni űat në end oņëpëgënan odebën eņ.

4

¹ Awa biyi yëdarandëne đe gayikako eteyëta ed ebeya këbo Kaxanu el abayi bayik xali doro. Gabatak këreņo wew na eņo. ² Gayikwa biyi bëte anangën nangën kënebo Atëfëtan aņ ang nangën banëbi bëxarëk bërëbi ak. Bari bën eyeyan ed wël bani elo ŷoweŷ ani cotaxën bana gayikwa ani kwëta bana. ³ Enimin, biyi bër xwëtak eyeyan elo bën, aňat këne ħate gër eteyëta ed re baxo:

«Awa ga xoŷ këme ako, bëjo din ani űat na gër ebar ed xëñënan bamëni eni teyëtax*.»

Kaxanu anëka faŷ baxo andiyen andexëm aņ elod nand ri ko ngwën na. ⁴ End akey anjongakinëm eņ, na ex na gër ed rek gër Oņëgw Omënëk: «Ata Kaxanu seyëta ko yatir akey anjongakinëm, ga faŷ ko đek andiyen andexëm aņ*.» ⁵ Oņëgw Omënëk ok are rek bëte: «Din ani űat na gër ebar ed xëñënan këmëni eni teyëtax*!» ⁶ Awa gayikako bërëmar fo kë ħat gër eteyëta elo do mëne bëŷanar bër nangën banëbi Atëfëtan aņo bën ani đil bana në end emëš endebën, ⁷ Kaxanu asana sana ko akey, mëne ngëņ «Doro», and re baxo elod anëka fo paš gë Dafid ang rew këme ecede ak:

«Doro angëmëne en wël oniŵ or Kaxanu ol, këren mëši na gër owëkw orewën*.»

⁸ Enimin, angëmëne Yosuwe aňateli ħateli babi Bëyisërayel bën gër ebar ed ebax eni teyëtax, Kaxanu

* **3:15** 3.15 Calemoñëŵ 95.7-8 * **4:3** 4.3 Calemoñëŵ 95.11 * **4:4** 4.4 Aňanar 2.2 * **4:5** 4.5 Calemoñëŵ 95.11 * **4:7** 4.7 Calemoñëŵ 95.7-8

axo yeyan dona end akey acêxe. ⁹ Awa akey and eteyêta and bulunda ir Kaxanu exêna, ang akey anjongakinëm ak. ¹⁰ Gayikwa ala ar kê fiat gër eteyêta elo an, anêka seyêta ko andiyen andexëm aŋ ang seyêta ko Kaxanu andexëm ak. ¹¹ Awa biyi marane ene nate gër eteyêta elo, ala kêrex nambêra na nè end emêš endexëm, ang ri bani bêxarêk ak.

¹² Gayikwa eyeyan ed Kaxanu el kê yêlënd aniyen aŋ. Añaš kê ãašënd ga ãakêk nêmec duxuma ir fêco añaš fêco añaš. Añaš kê ãašënd nêš gër ed fitarêk enjêw en do gë angoc aŋ, nêš gër ocom, nêš gër odêngêš. Axiti kê xitind oñandi ok do gë banjêlan band ex gër emêkw ed ala baŋ. ¹³ Er ri ko Kaxanu in ax conayand na gër ogês odexëm: kerêt ko watënd beŷ bën dek, do gër lêngw irexëm kêne xwêšade ene deyaye dek bend ri kêne gër aniyen andebi beŋ: hik benjekax, hik beñêñanax.

End ašadaxan alêngw en

¹⁴ Gayikako ašadaxan alêngw ar šot kênêñone an, mène ngêñ Yesu, Asêñiŵ ar Kaxanu an, yaŋ gër orên baka ko, awa balêkênalindêne bend kêne reyarande poyoma beŋ. ¹⁵ Ašadaxan alêngw ar šot kênêñone an, aye nang ko ang sitara kêne ak, gayikako mênj dênj atêy and ex yo hi kêño. Barikan gamatak axo têkwan ex na do axo di ex na eñêñanax. ¹⁶ Awa têkane gë anjiŷ kêm añêpara and owun and Kaxanu aŋ, mênj ar gë oyekax do gë axaŷênan an, ebo dëcaxênënd nand ŷapêk na.

5

¹ Enimin, ašadaxan alêngw ar ex yo, ala kêno fitënd mërêxand ir bela, eno pêxwênaxên andiyen and Kaxanu aŋ. Awa mênj ebi dinënd ocađaxa ok gë bebêr kêni wêlarawënd bën do gë oyel or kênêbi lasêgund ol, eni cotaxên eteban ed beñêñanax bendebên el gër Kaxanu. ² Ašadaxan alêngw an abuŋan kêbi buŋanënd bër sitarak bën do gë bër kê lifënd bapela bën gayikako mênj dênj asitara sitara ko, do alif ko lifënd bandëmar. ³ Nê end ositara orexëm olo ŷapêk exo dixênënd šadaxa ir beñêñanax bendexëm in andamat gë ir beñêñanax bend bulunda dek in. ⁴ Xarak ala ax yatand na gë andexëm dênj or gapak or exo gixên ašadaxan alêngw ol. Ar kê hi an, Kaxanu kêño yatand ang yata baŋo Aharon, akarêk ak. ⁵ Mondako fo ex end Kêrisêt en, axo yata ex na gë andexëm enjaran end exo gi ašadaxan alêngw en. Barikan Kaxanu yata kêño and fel baŋo:

«Wěj ex Asěniwěn, wěno wa rěw ki dorow.» ⁶ Ang rek bête
gër Oñęgw Omėnėk ak: «Wěj ašadaxan ar din ir din
hi kęy

ang ebaxo Melėkisedek ak.»

⁷ And hi baxo Kėrisėt gër ebar ro aņ, ašale baxo šalend
akey amat, oniw ol kė wėlind caw do ongwėn oņ kė šarėnd.
Kaxanu, męņ ar xor bax eņo dacėt gër ecės an, baņo xarand
do ayakali yakali baņo cale indexėm iņ gayik abaxėt baxo
baxėtėnd endexėm eņ. ⁸ Ado ga exo Asěniw ar Kaxanu, toro
ind ex yo soro ko, exo nangaxėn ang yėkak ema ed ebaxėt
ed Kaxanu ak. ⁹ And faỹ ko aņ, šotėn kėbi apexa and din ir
din đek bela bėr kęņo baxėtėnd Kaxanu bėn. ¹⁰ Ata Kaxanu
sana kęņo exo gi ašadaxan alėngw ang hi baxo Melėkisedek
ak.

End eņawėta ed Kaxanu eņ

¹¹ Gěr endey eņo, bendanjėm ebax mun pelėra do bend
lakėk ebax mun paỹen gayik wėn aņun pėnind na aỹand.
¹² Enimin, wėn anėka hi don bėsėyali bėr bend lakėk
gayikako elod anėka fo wėl kėn eyeyan ed Kaxanu el.
Barikan mocala kėn šaland enun tėyali bapela band saxėk
gěr eyeyan elo baņ. Xali gėrėgako omėr fo kėn šebėnd
gayik an korėnd na en yamb ecemar. ¹³ Xarak ar kė šebėnd
omėr fo an, axo kor na eņo pėni eyeyan ed kė yėlėnd or
šenene el: itox imeja fo bayi ko. ¹⁴ Barikan ecemar el,
mėne ngėņ bend lakėk gěr eyeyan ed Kaxanu bėņ, bėxarėk
kė yambėnd, bėr fėni kėbi epitėndėr ed enjekax do gė
eņęņax gěr bandixa bandebėn bėn.

6

¹ Awa męņ ex, ga seb kėne ako etėya ed bend saxėk gěr
eyeyan ed Kėrisėt el, tėyane bend lakėk bėņ, nėngwėtėrėxe
edėda el mėne ngėņ: enėngwėt ed ola el, gė ekwėyėta
ed bend gė ofėcak kėm el, gė ekwėta ed Kaxanu el, ² gė
ewunėtaran ed gė men el, gė ecalen ed moņėmba el, gė
ekani ed gěr ecės el, do gė kiti ind din ir din ind yatir kė
xwėt ngwėn iņ. ³ Biyi osėyali or yap kėbi bėxarėk ol kėne
sėfe angėmėne aũa wša ko Kaxanu.

⁴ Bela exėna bėr ģoba kėbi Kaxanu gė đal irexėm in,
sėyin kėbi oyėl or gěr orėn ol, do yėl kėbi Angoc Amėnėk
aņ. ⁵ Anang nang kėni onėnga or kė yėlėnd eyeyan ed
Kaxanu ol do ang fangak ngwėn ind kė yowėnd ak. ⁶ Do
bela bėjo and kėni bakan ola oxarėk orebėn aņ, ax mėnd
ex na ang kėni nėngwėta gašėxe ak. Gayikwa ata kė hi

nangêde gašêxe këno fikand Asëniw ar Kaxanu an, do këno šefëniind poyoma.

⁷ Enimin, ebar ed gër ed kë sêbënd laŋ el, awët kë wëtënd do eneda end ned këni yo ofëcak këbi yëlënd na bënëf bën. Kaxanu wa këbi rinënd oyekax olo. ⁸ Barikan angëmene gër ebar elo, odëmbën do gë araf gëmëd fo lëguk, ebar elo ofëcak abi yël na, ax ye ex na, do ecor fo bayik.

⁹ Wën bëmaŷe bënd këbo balënd mbaŋ bëŋo, ado ga këmun felërand mondako, awa wa këmi mène wën ašot kën šot er xëbënek nëmec in, mène ngëŋ apexa aŋ. ¹⁰ Enimin, Kaxanu ar šenene hi ko, axo gi ex na asëmbak, axo kwëya na andiyen andewën aŋ, bëte axo kwëya na ang fian kën oŵac orexëm ak, ga kënëbi rëcarand ako bërëwäk endexëm bën. ¹¹ Barikan er ŷandi këbo ala kala exo bayi gë obal osëm or këŋo balënd ol, en cotaxën dek bebër kën yarënd bën. ¹² Tëfëtêlindënëbi bër xwëta këŋo Kaxanu bën do bër buŋak bën gayik bela bërako rako bën këbi yël Kaxanu bënd beya ko beŋ, bari këren dangangan na.

End ebeya ed Kaxanu eŋ

¹³ Enimin, Kaxanu and beya këŋo Abëraxam aŋ, gër oŵac orexëm fo yašar baxo gayik ar xuca këŋo ax gi ex na. ¹⁴ Are re baxo: «Dal ex, wëno mbaŋ këmi yël obetak ol do obaš orey ol moñëmb këni yëmb*». ¹⁵ Ata Abëraxam ga buŋa baxo, šotaxën baxo end beya baŋo Kaxanu eŋ. ¹⁶ Bela bën gër oŵac or ar yëmbëta këbi këni yašarënd do eyašar elo kë wäsinënd mène ari dëŋ këni ri end re këni eŋ, ata gë eyašar elo kë yirënd ecampëre el. ¹⁷ Ata andamat ex gë end Abëraxam eŋ, bërändëwëra andexëm bën ebax eni cot bebër beya baŋo Kaxanu ayël këŋo yël bën. Do exo nangaxën Abëraxam mène ari dëŋ ko ri er beya këŋo in, Kaxanu baš ko yašar ko. ¹⁸ Kaxanu, ebeya ed beya ko el do gë eyašar ed yašar ko el din axo nëngwët na. Awa biyi kemënëlebo beŋo gër ekwëta ed xwëta kënëŋone, gayikako dek seb këne ene cënixëne bebër këne yarënde ene cote bën. ¹⁹ Ang kë xwëšaxënënd kulur in gër bëŋa në end odun okwëšaxën od këni lapënd polo gër men ok, mondako fo ex eyar ed këne yarënde elo, mëŋ yëmaxënëk benjëw bendeŋi beŋ. Në end bebër këne yarënde beŋo këne xucaxënënde anjëm amëgax and bax wedind lëngwe ir Aciw and Kaxanu aŋ do këne fiatënde ²⁰ lëf gër ed lëngwa ko Yesu në endebi, mëŋ ar hik din ir din ašadaxan alëngw, ang hi baxo Melëkisedek ak.

* **6:14** 6.14 Añanar 22.17

7

End Melëkisedek eŋ

¹ Melëkisedek ijo, er hi baxo emun end angol and Salem do ašadaxan ar nang baŋo Kaxanu, mēŋ ar ex yaŋ gēr orēn an. Yatir xaca baŋo Abëraxam ga hiw ko gēr emer ed xorëgu babi bemun bendanjēm el, ašalen šalen baŋo. ² Ata Abëraxam mēŋ bēte yēl kēŋo dim ir đek beber xandëraw babi bemun beŋo in. Xarak and kēne fiateliye er wacayak oŋac orexēm aŋ, ata kēne sēke mēne eñanar eŋ, «Emun end or šenene» hi ko. Ekinēm eŋ, emun end Salem mēne ngēŋ «Emun end oβetak» hi ko bēte. ³ Endexēm ani nēgw ex na mēne ar gē nēm, gē sēm do gē bërändëwëra hi ko. Bēte ani nēgw ex na nand ŋanak aniyān andexēm do gē nand xwëtək na. Do ga wëndër kēni mondako gē Ašëniw ar Kaxanu an, hixēn ko din ir din ašadaxan.

⁴ Watin mēne Melëkisedek ar gapak hi baxo, mēŋ yēlaxēn baŋo Abëraxam, axarək arebi an, dim ir beber xandëraw babi bemun gēr emer in. ⁵ Bërändëwëra and Lewi bër kē rind andiyen and ocađaxa bēn ŋap babi ebar ed dim ir Bëyisërayel el, mēne ngēŋ dim ir bēmaŋe bēndebēn in ang rek acariya and Moyis ak, xarak bēn đek bulunda ir bër rēw kēbi Abëraxam exēni. ⁶ Melëkisedek axo gi bana ar andëwëra and Lewi. Barikan mēŋ xana bax dim in gēr otaxan od Abëraxam, do šena ko šalen kēŋo ar beya baŋo Kaxanu an! ⁷ Xarak aye nang kēne mēne ar gapak an kēŋo šalenënd ar toc an. ⁸ Do bërändëwëra and Lewi bēn ado ga hi bani bër ebax ex cēs akey amat, mondako dēŋ bani xanand dim in. Barikan Melëkisedek mēŋ, laŋ abēngw exo ang kēni reyand ak. ⁹ Ado Lewi, sēm ir bër kē xanand dim bēn, ayēl yēl baŋo Melëkisedek dim in paβ gē Abëraxam: ¹⁰ gayikwa gēr ošat or sēm Abëraxam bayi baxo yatir fedër bani Melëkisedek gē Abëraxam.

¹¹ Awa kido bela bēn afiatēn bani fiatēnënd or šenene ol paβ gē ošadaxan or bërändëwëra and Lewi ol, gayikwa gēr ošadaxan olo ex andēp and acariya and Moyis and yēl babi Kaxanu Bëyisërayel aŋ, inēwa yowaxēnëgu doxo ašadaxan ašexe, ar ang Melëkisedek ak, xarak axo gi ex na ar andëwëra and Aharon? ¹² Gayikwa and nēngwëtək ošadaxan aŋ, anēngwëta nēngwëtək bēte acariya aŋ. ¹³ Do Yesu, Axwën arebi an wa, faβ kēŋo endey eŋo. Xarak gēr nēng irexēm gabatak ax gi bana ar bax riyenind gēr angēb. ¹⁴ Enimin, đek fo nang kēne mēne Axwën arebi an arandëwëra and Yuda hi ko. Xarak Moyis axo de bana mēne bërändëwëra aŋo bēn axor kēni xor eni gi bešadaxan.

End ašadaxan ar ang Melëkisedek eŋ

¹⁵ Watin bête end d'al end këbo wâsin kerët mène ašadaxan ašexe ar yowëk ajo, awëndër wëndër këni gë Melëkisedek. ¹⁶ Yesu ex ašadaxan ajo, do gë panga ind aniyand and din ir din in hixën ko, ax gi ex na paß gë acariya and rëpën këni bela fo aņ. ¹⁷ Gayikwa osede olo reyak Oñëgw Omënëk ok:

«Ašadaxan ar din ir din hi këy ang Melëkisedek ak[☆].»

¹⁸ Mondako yepën ko Kaxanu acariya akarëk aņ gayik ax bayi bana gë panga, ax bo bana gë ofëcak. ¹⁹ Enimin, acariya and Moyis aņ ax korënd na ex ŋata er ŷandi këņo Kaxanu in. Barikan paß gë eyar ekëbënëanaxik ed šot këne el, axor këne xore enëņo tëkaye Kaxanu.

²⁰ End ašadaxan ajo eņ, ayašar yašar baxo Kaxanu, barikan end bëšadaxan bëšexe eņ, axo yašar bana. ²¹ Ayašar yašar baxo and fel baņo Yesu aņ:

«Wëno Axwën an yašarëk, axe cena na, ašadaxan ar din ir din hi këy[☆].»

²² Mëņ ex, Yesu ex ar lëkayak eter ed gë Kaxanu ed nëmëcak eter eñanar an.

²³ Bête bëšadaxan bërändëwëra and Lewi bën aŷëmb ŷëmb këni ang bëtëra këni gër andiyen aņo ak gayik ecës el babi rëxëtënd. ²⁴ Barikan Yesu mëņ din ir din ko liyand, ošadaxan orexëm ol ala ax bëteli na. ²⁵ Bête mëņ fo xorëk ebi pexën din ir din bër këņo sëkand Kaxanu ga xwëta këno bën gayikako din ir din ko liyand ebi karanaxënënd gër Kaxanu.

²⁶ Biyi cëņ, ašadaxan alëngw arako ŷap bax enëņo cote: awënëk, ar ax tëkand na eñëņëanax, ar gë amena këm, ar ani barënd na gë bëwëndëran. Ata Kaxanu, ašadaxan alëngw ajo wëla këņo gër ed xucak ex tongina yaņ gër orën.

²⁷ Ax gi bana exo dind ocađaxa ok key yo key ang baxo rind ašadaxan alëngw ašexe ak në end bamena bandexëm do në end band bulunda. Amat fo ri ko šadaxa in and yëlaya ko mëņ dëņ aņ. ²⁸ Enimin, paß gë acariya and Moyis aņ bano sanand ala asitarak exo gi ašadaxan alëngw. Barikan paß gë eyašar ed bëtëguk gër acariya aņo el, Kaxanu asana sana këņo Asëñiŵ, mëņ ar faŷayak din ir din an.

8

End ašadaxan alëngw arebi eņ

¹ Gër bend këne rende đek, eņo xurik ex këbën: ašadaxan alëngw šot këneņone na. Aŷëpa ŷëpa ko gër liw ir aņëpara and owun or Kaxanu yaņ gër orën. ² Fën ko riyenixënd,

lêf gër Aciw̃ amênêk, lêf gër aner and dal, and ri ko Axwën Kaxanu, xarak ax gi ex na and ri keni bela.

³ Enimin ašadaxan alêngw ar ex yo, ala këno sanand ebi dinënd ocađaxa ok bulunda in gë bebër keni wëlarawënd bën do gë oyel or kënëbi laségund ol. Awa ašadaxan alêngw arebi an afo exo cotënd bebër ko rixën ocađaxa.

⁴ Kido gër ebar ro hi baxo, axo gi dona dëŋ ašadaxan gayik bela exëna bër kē rind ocađaxa ang rek acariya ak. ⁵ Cale ind keni lëgwelind bēšadaxan bējo in, etëfëteli ed bebër ex yaŋ gër orën fo ex. Andamat ex gë end Moyis eŋ, and baxo rind aner and Kaxanu aŋ. Yama Kaxanu sitin baŋo mondako: «Nëkonël de aye, ey dixën ang aner and wāsinëgu këmi yaŋ gër etënd ak*.» ⁶ Barikan, gërëgako Yesu ex ašadaxan ar kē rind andiyen and xucak ekëbën gë and eter eñanar gayikako mēŋ ex aňatelindër ar eter ed wëlanëgu këbo bekëanaxik bënd beya këbo Kaxanu an.

⁷ Enimin, kido eter eñanar el šenene ebax, ang yandi baŋo Kaxanu ak, axo nēmb dona gë eter ecëxe. ⁸ Barikan Kaxamu are re babi bulunda irexëm in mondako:

«Wëno Axwën an ga re këme,
në eyow ex amëd and këme ri eter ekašax
gë bulunda ir Isërayel do gë ir Yuda aŋ.

⁹ Afitar kē fitar gë eter ed ri bame gë bëxarëk bërebën el and nēcëtëgu këmeni gër ebar ed Misëra aŋ.

Bën bayik ax tēf ex na šapela band eter elo baŋ
ata wëno seb këme ebal ed endebën el.
Wëno Axwën an kē yeyanënd mondako.

¹⁰ Do watin eter ed këme ri gë bulunda ir Isërayel el.
And kē xuca bakey baŋo aŋ, wëno Axwën an ga re këme:
“Gër onden ondebën këme xwët bacariya bandam baŋ,
gër oŵëkw orebën këme yëgw.

Wëno Kaxanu irebën këme hi
do bën eni gi bulunda iram.” ¹¹ Gabatak aŋo ñana na eŋo
tëyalind, ar angol amat gë mēŋ an,

Gabatak aŋo ñana na eŋo pelënd imaŷe indexëm in:
“Wëj nangëlo Axwën an.”

Enimin dek fo këne nang,
hik obaš ol, hik bëxarëk bën.

¹² Gayikwa axaŷënan ke xaŷënan xali mēni teban betëmbak
bendebën beŋ,

do ame ñana na me kwitand
beňëŋëanax bendebën beŋ*.»

¹³ Gayikako Kaxanu wăcëk eter ekinëm el «Eter ekašax»,
eñanar el anëka xarëk. Xarak aye nang këne er xarëk in
anemi kē nemind.

9

End cale eŋ

¹ Gër eter eñanar, bapela hi baxëna band bax rend mondake ŷapëk ex gi cale in, bête aner and ri bani na gër ebar ro eno calexënënd. ² Lëf gër aner aŋo ŷetëndër bani baciw̃ baki gë anjëm and xaw̃ bani aŋ. Aciw̃ añanar aŋ bani w̃acënd: «Gër ed w̃ënëk». Na xwët bani lambo ir gë ojana ocongoki in, gë atabël aŋ do gë bamburu band oyël baŋ. ³ Aciw̃ akinëm aŋ, and yabët anjëm amëgax aŋ, bani w̃acënd: «Gër ed w̃ënëk nëmëc». ⁴ Lëf na xwët bani: furëno ir kaŋe, ir bani ŷoraxënënd ašuru ir xwëšëna bani gë angiri in do gë kangara ir nëngi bani gë kaŋe in. Polo gër kangara ir bax w̃atinalind eter ed gë Kaxanu ijo el hi bax ikes ind kaŋe ind ŷëlaxën bani: eyamb ed këni w̃acënd man el, gë ošët or Aharonŋ or nët bax xali fëtëfëtik ol, do gë oxaŷ oxî or ang bangomb-gomb or ŷëgwaxën baxo Kaxanu bapela band eter oŋ. ⁵ Yaŋ gër atënda and kangara, fiš banëbi batox bapësëfës band w̃atinalind banëbi omeleka od gë enjaran od kënebi w̃acënd Cerubeŋ. Eñaw̃ endebën eŋ bax labënd atënda and kangara aŋ, gër ed bani xošënd ošat or angunëtan and beñëŋënaŋ oŋ. Bari ax gi ex na gërëgako këmun faŷën beŋo dek, gë betil ak.

⁶ Mondako bani xwëtërand beŷ bën lëf gër aner and eter do bëšadaxan bën laŋ bani lilënd «Gër ed w̃ënëk», eni dixën beber rëp bax gër cale bën. ⁷ Barikan «Gër ed w̃ënëk nëmëc», ašadaxan alëngw an gabat bax lilënd amat fo gër iniy gë ošat or eni cotaxën eteban ed bënd lif këni oŋ, mën do gë bulunda in. ⁸ Nand bayi bax aner and eter eñanar na, Kaxanu axo përet bana pere «Gër ed w̃ënëk nëmëc» ang këbo w̃asinënd Angoc Amënëk ak. ⁹ Endey eŋo apënëtal and amëd and hi këne ex. Er w̃acayak mène oyël oŋ do gë ocađaxa od eter eñanar ok abax xor na ex mënën owëkw or bër baŋo ŷalend Kaxanu oŋ. ¹⁰ Bapela baŋo band bax sëyalind wayët bënd eman fo bax: bënd eyamb yamb, bënd ešebëceb, gë bënd ewunëtaran ed gë men do gë bënd rëp bax xali exo nëngwëtëra Kaxanu beŋ.

¹¹ Barikan and yow ko Yesu aŋ, hi ko ašadaxan alëngw ar benjekax bënd ŷot këne gërëgako an. Aner and gër ed riyeni ko aŋ xurik ex këbën gë and gër ebar ro aŋ, ado ax gi na and ri këni bela. ¹² Mën amat fo lil ko «Gër ed w̃ënëk nëmëc» gë ošat orexëm oŋ dëŋ, xarak ax gi ex na de gë ošat or obeci, ba or oxey. Ata mondako ri ko ebo cotënaŋen apexa and din ir din aŋ. ¹³ Enimin ang rëp bax ak, awënën babi w̃ënënënd bër buyarënaŋak bën, ošat or obeci do gë or ogaš or banëbi ŷirëcirënd oŋ, gë eyëwën ed ŷambana ir

ixey ir šadaxa këno momëlën ed banëbi fanënd el, ¹⁴ kaê ex ngwa ošat or Kërisët, mëñ ar gë amena këm ar yëlayak gër Kaxanu gë panga ind Angoc and din oñ. Awënen ko wënen owëkw orebi oñ gër bandixa band gë ofëcak këm, enëño calexënënde Kaxanu, mëñ ar kë yëlënd aniyän an!

¹⁵ Ata mondako hi ko ngëñ Yesu aňateliñdër ar Kaxanu gë bela gër eter ekašax: ašës šës ko ebi dacëtaxën bëwendëran bën, bër babi nëpënd bapela band eter eňanar bën. Bën waceli këbi apexa and din and beya baxo ayël këbi yël añ.

¹⁶ Gayikwa gër ed ex kayëta ir obëteli, ir yëgw ko ala ang këni šetëred napul irexëm bër kë bëteliđ in, pere fo ko šës ala ajo ex gixën mondi end yëgw ko eñ. ¹⁷ Kayëta ir obëteli in, enimin and ko šës ar yëgwëk añ fo këni fënënd, ofëcak ax yëlënd na angëmëne ar yëgwëk an abëngw bayi ko. ¹⁸ Mëñ ex, ado eter eňanar el dëñ axo pëb bana Kaxanu and bayik ošat ax car bana pere añ. ¹⁹ Gayikwa Moyis, pere fënën babi apela kala gër acariya, wël këni đek bulunda in đamana wëdaxën ko ošat or oxey do gë or obeci oñ, bar ko gë men oñ. Ga wëđ ko omban ombarax ond opey do gë opat od atëx and këni wacënd isop, yëmb ko gër ošat. Ata ga ko širëcir akayëta añ do gë đek bulunda in, ²⁰ ko rend: «Watin ošat or seraxën kën gë Kaxanu oñ*.»

²¹ Mondako fo širëcir baxo gë ošat oñ aner añ do gë đek oyënga or cale or hi bax lëf na oñ. ²² Ata ang rëpëk gër acariya ak, bebëranjëm bani wënenënd mocirëcir gë ošat oñ, ex mënaxën. Do angëmëne ošat ax car ex na, Kaxanu axo tebanënd na beňëñenax beñ.

End šadaxa ir Yesu eñ

²³ Angëmëne ocađaxa od gë ošat kë wënenënd bebër ex gër ebar ro bamatinali band bebër yañ gër orën bën, awa bebër ex yañ bën bëte gë ocađaxa od xurik ex këbën kë wënenënd. ²⁴ Enimin, Kërisët alil dëñ lil ko gër orën, ebo karanëxënd gër Kaxanu gërëgako. Axo đil ex na në aner and cale and ri këni bela, and hik amatinali fo añ. ²⁵ Bëte alil lil ko gër orën xarak ax gi ex na exo yëlayax šadaxa bakëlëbëđ bandanjëm, ang baxo rind ašadaxan alëngw ak, mëñ ar bax lil niy yo niy «Gër ed wënek nëmëc» gë ošat or oyel oñ. ²⁶ Kido Kërisët axo đil bana amat fo, bakëlëbëđ bandanjëm soro doxo elod ga ýanak ngwën iñ. Barikan gërëgako, and saxëguk ekwët ed bey đek añ, šanayaw ko amat fo exo đawaxën mbëña ind eňëñenax iñ gë šadaxa ir rin këbi in. ²⁷ Ala an amat fo ko šësënd, ata Kaxanu eño kiti. ²⁸ Mondako fo ex bëte end Kërisët eñ, amat fo yëlaya

ko šadaxa gër ebar ro exo dëxëtaxën beñëjënax bend bela bëranjëm. Do abaka ko bakaw akinëm ebi pexën bër šeni këno bën, xarak ax gi ex na exo dëxët eñëjënax eñ.

10

¹ Enimin, acariya and Moyis aņ, er hik wayët eñaŵ end benjekax bend kë yowënd, ax gi ex na benjekax beņo dëj. Mëj ex, acariya aņ din ax kor na ebi yël ola or faŵayak ol bër këno sëkand Kaxanu bën paß gë ocađaxa od rëpëk niy yo niy ok. ² Kido ocađaxa oko aŵënën bax wënënënd, elod anëka fo seß doni edi el gayikako amat fo wënën dobi bër këno šalend Kaxanu mondako bën xali eni kwëya beñëjënax bendebën bej. ³ Barikan ocađaxa oko babi xwitanënd niy yo niy beñëjënax bendebën bej. ⁴ Gayikwa ošat or ogaš do gë or obeci oņ ax kor na dëj ex dëxët beñëjënax bej. ⁵ Mëj ex, Kërisët and yow ko gër ngwën ro aņ, afel fel këno Kaxanu:

«Wëj axi ñandi ex na šadaxa,
axi ñandi ex na eni yël yëy,
barikan wëj yël ke eman.

⁶ Wëj ay cala ex na ocađaxa:

hik od momëlën, hik od eteban ed beñëjënax*.»

⁷ Ata re këme bëte:

«Në eyeli eme gër ngwën ang yëgw këni gër akayëta and
monëkw ak,

në eyeli eme Kaxanu, me di oñandi odey ok
ang yëgw këni endam ak gër Oñëgw Omënëk*.»

⁸ Er ŷana baxo re ko:

«Wëj axi ñandi ex na ocađaxa,
axi ñandi ex na eni yëlëra bey,
do ay cala ex na ocađaxa

hik od momëlën, hik od eteban ed beñëjënax.»

Xarak ocađaxa oko, ang rëpëk gër acariya ak dëj ebox.

⁹ Baš ko bëte:

«Wëno er yow këme me di oñandi odey ok.»

Awa mondako yepën ko ngëj ocađaxa okarëk ok ex bëtaxën irexëm in. ¹⁰ Në end oñandi oko, wëanaxën këne paß gë šadaxa ir eman end Yesu Kërisët ir rëxëtëk amat fo beñëjënax in.

¹¹ Ašadaxan ar ex yo, axwëša baxo xwëšand key yo key exo di andiyen andexëm aņ. Laņ baxo rind ocađaxa ok, oko fo, oko fo, bari din abax xorënd na ebi dëxëtën bela bën beñëjënax bej. ¹² Barikan Kërisët mëj, amat fo yëlaya ko šadaxa ir beñëjënax do ye ko kwël yëpax ko din ir din gand liw ir Kaxanu. ¹³ Do gërëgako, Kaxanu fo këno šëinind

eŋo korën din ir din bërangoÿëra andexëm bën xali eni gi ambëñaxën andexëm. ¹⁴ Enimin, paß gë şadaxa ibat fo yël kēbi din ir din ola or faÿayak ol bela bër wēnën kēbi bën. ¹⁵ Ata Angoc Amēnēk aŋ reyak kerēt gēr ndebi endey eŋo and re ko:

¹⁶ «Axwën an rek:

“Nēkoyin eter ed kēme ri gë bën el

and kē xuca bakey baŋo aŋ,

alën kēme lën bacariya bandam baŋ gēr owëkw orebën,

aÿëgw kēme ÿëgw gēr onden ondebën*.

¹⁷ Din ame ñana na me kwitand beñëñenax bendebën beŋ, bēte din ame ñana na me kwitand betëmbak bendebën beŋ*.”»

¹⁸ Xarak gēr ed hik eteban ed beñëñenax, şadaxa ir eteban ed beñëñenax ax bond na ga kēni rind.

End etëkar ed gë Kaxanu eŋ

¹⁹ Awa bēmaÿe, alil fo baÿi kēbo gë anjiÿ kēm xali «Gēr ed wēnēk nēmēc» paß gë oşat or Yesu oŋ. ²⁰ Fēña ixaşax ir kē yëlënd anıyan fērētën kēbo Yesu and ñesik anjēm amēgax and bax weđind «Gēr ed wēnēk nēmēc» aŋ. Xarak anjēm aŋo bax wātinalind eman endexëm eŋ. ²¹ Ata biyi, aşadaxan alëngw wa şot kēnēŋone, Kaxanu yata kēŋo exo kadacënd ekun edexëm el. ²² Awa tēkandēnēŋone Kaxanu gë obal oşēm or đal, kwētandēnēŋone gë anjēlan aŋ dek. Owëkw orebi oŋ wēnën ko gë oşat or Yesu oŋ, anjēlan añëñenax ax bo ex na. Bēte beman bendebi beŋ neß ko gë men omēnēk. ²³ Kwētayane şenene end kēne yarēnde eŋ, end kēne reyarande poyoma eŋ, kērebo nēpēgēnanēnd na gayik ar beya kēbo an, mokwēta hi ko. ²⁴ Nēkonarēndēne andebi rebi aŋ, ene tēfētēliraxēnēnde gēr aŋana do gēr bandixa banjekax. ²⁵ Kērene ŋawētand ex na amara andebi aŋ ang wata kēni bērēwāk bērēmar ak. Barikan kemēndērēndēne andebi rebi aŋ, adofa ga nang kēne ako mēne anēka kē saxēgund akey and ko bakaw Axwën aŋ.

²⁶ Enimin, angēmēne mama dēŋ kēne wēndērande ga nang kēne ako aye đal in, nangēne mēne şadaxa ir eteban ed beñëñenax ax gi ex na. ²⁷ Er kēbo baÿi wayēt oşen or gë anjiÿ atēm kiti ind Kaxanu iŋ, angodux atēm and kēbi şoraxën bër kēŋo wēşenēnd bën. ²⁸ Ala ar wēndērak paß gë acariya and Moyis an, alawñ kēno lawēnd gë axaÿēnan kēm angēmēne otede oki ba otas reyak mēne awat wat kēno ga ko wēndēra. ²⁹ An yēland na nde mēne pit fo kē yēka kiti ind ar kēŋo yaf Aşēñiŵ ar Kaxanu an, ar kē yepēn oşat or seraxën kēni Kaxanu gë bela do wēnaxën

këbi oŋ. Ar kë rind mondako an në ecir eŋo Angoc Amënëk and nangën këŋo oyekax or Kaxanu aŋ. ³⁰ Gayikwa anang nang kënëŋone ar rek:

«Wëno kë xitind, wëno kë wăšananënd*.

Wëno kë šosënd bandixa baŋ do bëte

Wëno Axwën an këbi xitind ħulunda iram in*.»

³¹ Mbaŋ këŋo yëkad ar faħ këŋo kiti ind Kaxanu, mën ar kë yëlënd aniyar an.

³² Kwitayin er hi baŋun gër ŷanar in, and ħoba këŋun end ħal end Kaxanu aŋ. Bakey baŋo, mbaŋ šënd ban do mbaŋ soro kën, ħarikan xemëna kën mondako dëŋ. ³³ Bandëmar poyoma banun širërand do banun rixërand. Do bandëmar anjëlan andewën aŋ gand bër kënëbi rixërand ang wën ak bën bax šaŋënd. ³⁴ Enimin, axaŷënan baŋun xaŷënanënd bandepëra baŋ. Aŷa wă kën gë onënga fo enun kandëra ħacota bandewën baŋ, ga nang kën mëne ħacota band xucak ex këbën, band këŋun ħayi din ir din baŋ, šot kën.

³⁵ Awa gë er kën yarënd ijo kën šotaxën oyël osëm, këren ħangangan na. ³⁶ Enimin, aŷap ŷapëk en buŋand mbaŋ do en kemënalind oñandi od Kaxanu ok, eŋun yëlaŷën er ħeya ko in. ³⁷ Gayikwa Oñëgw Omënëk ok rek:

«Tëkër fo ħayik, ax nëka na exo ŋatëgu

ar kë yowënd an, axo ħegënar na.

³⁸ Ar šenene an, gë ekwëta ed xwëta ke el ko liyand,

ħarikan angëmëne aseħ seħ ke,

wëno axe nëngan na endexëm eŋ*.»

³⁹ Biyi cëŋ, axwëta xwëta kënëŋone Kaxanu ex pexaxën ħenjëw ħendëbi beŋ, ane gi exe na bër këŋo seħënd Kaxanu do eni nemi bën.

11

End ekwëta eŋ

¹ Ekwëta el ex, ema ed enim mëne Kaxanu ayël dëŋ këbo yël ħend këne yarënde beŋ do mëne beħër ane watënde na bën ahi dëŋ ħik. ² Paħ gë ekwëta el, reyaxën këni osede oyekax or ħëxarëk bër wă bax endexëm bën.

³ Paħ gë ekwëta el, nang këne beħër këne watërande gër ngwën bën, Kaxanu nëcëtëguk gër beħër ħayik ane watënd ex na. ⁴ Gë ekwëta el, rixën baxo Abel šaħaxa ir xëbën bax nëmëc gë ir ri baxo Kaŷe in. Gë ekwëta el, šotaxën ko osede or mëne ar šenene hi ko, ang reya ko Kaxanu dëŋ ga xana ko ocaħaxa od Abel ok. Gë ekwëta el, ko yeyanënd Abel xali gërëgako ado ga šës ko.

* 10:30 10.30 Acariyakinëm 32.35

* 10:30 10.30 Acariyakinëm 32.36

* 10:38 10.38 Abakuk 2.3-4

⁵ Gê ekwëta el, yexën ko Enok abëngw xali gër Kaxanu xarak axo cës ex na mocës. Enimin, dãmana Kaxanu ejo mëlaxën Oñëgw Omënëk reyak mëne Kaxanu anëngan baño nënganënd endexëm eñ. ⁶ Ala ax kor na exo dind er këño nëngan Kaxanu in angëmëne año kwëta ex na. Gayikwa ar këño sëkand Kaxanu an, afo exo ma mëne ahi dëñ hi ko do mëne ašos këbi šosënd bër kë šaland eno nang bën.

⁷ Gê ekwëta el, nangaxën baxo Nowe beber elod ala ax wat bana pere bën. Kaxanu wa sitin baño do mëñ balëkënali ko xali ri ko Akuluñ and fexaxën bani mëñ gë ekun edexëm el. Nowe ga ri ko eño, nëpaxën babi bela bër hi bax angwën año gër ebar ro bën. Ata në end ekwëta elo, šotaxën ko or šenene ol gër Kaxanu.

⁸ Gê ekwëta el, wãxën baxo Abëraxam exo ye gër ebar ed beya baño Kaxanu ayël këño yël oxwën el, and wãc këño añ. Alama fo lama baxo fëña in nangërexe gër ed ko yend. ⁹ Gê ekwëta el, yexën baxo ang ar yeba fo, gër ebar ed beya baño Kaxanu. Do nangëde aliyer fo baxo lëgërand në baner. Mondako bani lëgërand Isak do gë Yakob bërändëwëra andexëm bën xarak bën bëte erebat beya babi. ¹⁰ Gayikwa Abëraxam ašëni baxo šëninđ angol and gë bameñ band gë edëdã ekemax añ, angol and bay ko Kaxanu ang yëla ko añ.

¹¹ Bëte gë ekwëta el, xoraxën baxo Sara exo cot acël ado ga xar baxo do hi baxo bëte asoxari aboroxok. Anang nang baxo mëne Kaxanu, mëñ ar beya baño an, ar mokwëta exo. ¹² Mëñ ex, në ala abat, ar xar bax xali xurik, šanëgu këni obaš or yëmbëk ang ował or gër orën ak, ang edini ed gër bëña ir angwëngw ak. Do obaš olo, ala ax kor na ebi pën.

¹³ Bela bëjo dek, Kaxanu xwëta bano xali šës këni cotërexe beber beya këbi bën. Barikan awat bani watënd beño xali këbi nëngandërand ado ga bayi bax caw. Areyara bani reyarand poyoma mëne bën bëliyer do bër okucan fo hi këni gër ebar ro. ¹⁴ Enimin, eyeyan edebën elo këbo wãsinënd mëne bën ebar ed gër ed këni lëg bani šaland. ¹⁵ Kido axofi xofi babi ebar ed gër ed šanëgu këni el, ašot šot bani amëd and eni bakaxën añ. ¹⁶ Barikan edëg ed xurik ex këbën bani šaland, mëne ngëñ edëg ed gër orën el. Mëñ ex, Kaxanu año cëfënan ex na eno dend mëne Kaxanu irebën exo gayikwa mëñ xëñënan këbi angol.

¹⁷ Gê ekwëta el, hi baxo Abëraxam awelëk ejo med asëñiñ Isak do eño cadaxa and ri baño Kaxanu atëy añ. Asëñiñ arexëm ar tañ an hi bax eño cadaxa mondako, xarak Kaxanu anëka beya baño beberanjëm. ¹⁸ Kaxanu ga

fel baŋo wa: «Paŋ gë Isak këni šênar bërändewëra andey bën[☆].»¹⁹ Abëraxam axwëta xwëta baŋo Kaxanu mëne axor xor ko eŋo kanin ala an ado exo cës. Ata Kaxanu në eŋo wăšaxën baŋo Abëraxam asëñiŵ: endey eŋo apënëtal ex.

²⁰ Isak, paŋ gë ekwëta el xaraxën baŋo Kaxanu bebër ŷap bax ebi yël Yakob do gë Esawu ecan ecan bën. ²¹ Yakob, paŋ gë ekwëta el šalen babi mopoxi bosëñiŵ bor Yosef. Ga xemënaxën ko ošët orexëm ol, xaraxën baŋo Kaxanu damana exo kotixën. ²² Yosef, paŋ gë ekwëta el reyaxën baxo damana exo koti mëne Bëyisërayel bën ašan këni šanëf ebar ed Misëra el. Afel fel babi ang këni rif ošapar orexëm ak. ²³ Bëxarëk bër Moyis bën, paŋ gë ekwëta el šonaxën bano Moyis opacaŵ otas elod ga rëw këno. Awat wat bani mëne itox ikëbënaxik hi baxo do ani yëda bana eni nêp end re baxo emun eŋ.

²⁴ Moyis bête, paŋ gë ekwëta el, hëpaxën baxo and raf ko aŋ eno dend mëne asëñiŵ ar abiŵ ar Farawoŋ hi ko. ²⁵ Er fecan baŋo eno dixërand andamat gë bër ex bulunda ir Kaxanu bën xarak axor xor baxo eŋo nëngandërand amëd fo gë bër kë rind beñëŋënax bën. ²⁶ Napul ir gër ebar ed Misëra in mbaŋ xëbën bax, barikan Moyis fecan këŋo eno cus ang ebax eno cus Afexën ak gayik caw baxo watënd acosa and kë yowënd aŋ. ²⁷ Paŋ gë ekwëta el šanaxën baxo ebar ed Misëra el yëdarëxe oxoŷ or emun ol gayik axemëna xemëna baxo ang ar këŋo watënd Kaxanu fo, mëŋ ar ex beŋ an. ²⁸ Bête paŋ gë ekwëta el rinaxën babi Ofëna or Apexa ol bulunda ir Isërayel in ang fel baŋo Kaxanu ak. Do ošat or oyel or hăš banëbi oŋ fel babi eni nëm gër owët or bëciŵ bëndebën këdi ko lil meleka ir këbi lawënd bëtox bëñanar in.

²⁹ Bëyisërayel bën, paŋ gë ekwëta el xegëtaxën bani Angwëngw Ambarax and šapër bax eni kucaxën ang gër ebar eŋaŷek fo aŋ. Xarak and xacëra këbi Bëmisëra enëbi tëfa aŋ, men oŋ bakak do sëwëra këbi. ³⁰ Bête paŋ gë ekwëta el yamëraxën bani bameŋ band xecexën bani angol and Yeriko baŋ, ga bëta këni bakey banjongëbaki. ³¹ Raxab, asoxari aŷacaxik an paŋ gë ekwëta el bayik axo nemixën bana gë bërangoŷëra bën gayik ašon šon babi gë oyekax ocambenjar oki od Bëyisërayel od yow bax yir fo gër enang ed ebar edebën ok.

³² Bête end fe bayik me deya? Amëd aŋ bayik ame cot na mun pelëraxën enimin end Šedewoŋ eŋ, end Barak eŋ, end Šamësoŋ eŋ, end Yefëte eŋ, end Dafid eŋ, end Samiyel eŋ do gë bend bëlawënel bëšëxe bër Kaxanu beŋ.

³³ Paß gë ekwëta el xoraxën banëbi bër gër owar ošëxe bën. End šenene eŋ sëf bani, ašot šot bani er beya babi Kaxanu in, bëte ašëmin šëmin banëbi ojëraŋ. ³⁴ Alomin lomin bani bongodux botëm, afece fece babi ecës ed moŋaş gë duxuma el. Ašëxwëra šëxwëra bani barikan fak këni. Afanga fanga bani gër ower xali wãÿ kënëbi ocorođa odiyier ok. ³⁵ Bësoxari bër xwëta baŋo Kaxanu bën axana xana banëbi bërebën bër xanik gër ecës bën. Do bër xwëta baŋo Kaxanu bërëmar, mbaŋ narëndëra banëbi xali gër ecës bari ani ma bana enëbi dacët eni cotaxën aniyand and xucak ex këbën aŋ, and këni xanid gër ecës aŋ. ³⁶ Bëjo bëte alëšëra banëbi lëšërand, ašëw banëbi šëwënd, afokëra banëbi fokërand, do afëra banëbi fërand. ³⁷ Bëjo bëte alaŵ banëbi laŵënd mopëtëra gë oxaÿ, bëjo bëte añaš ñaš banëbi gë otagangun do gë oduxuma. Bëjo bëte bër gë iciw këm hi bani, ayexëra fo bani yexërand do bani šudand bacud band banar band opeÿ do gë band obeci. Bën yoweÿ ani cot bana do bela bën arixëra banëbi rixërand, anarëndëra banëbi narëndërand. ³⁸ Do bela bëjo axuri xurik ang ye bani ak, ado bër gër ngwën ro bën abi ñap bana eni diyand andamat gë bëjo! Barikan ed ođadawe el, ed osënd el bani yexërand do ebani lakirand gër okel do gër batimba.

³⁹ Do end bela bëjo đek eŋ, osede oyekax reya këni ga xwëta baŋo Kaxanu, bari ani cot bana er beya ko in. ⁴⁰ Enimin, Kaxanu bebër xurik ex këbën wëxëtan këbo. Mëŋ ex, ax ñap bana eni ŋatënëdo ola or faÿak ol biyi këm.

12

End ekapina ed gër ocopak eŋ

¹ Awa biyi bëte, gayikako otede odanjëm xeta këbo, tebëne bënd këbo wedind ene yexëne anëngw lëngw beŋ do gë eñëŋenax end këbo šerand aÿand eŋ. Ang bër kë xašërend xali gër eŋata fo, kemënane biyi bëte gër ekwëta xali gër eŋata. ² Pabënëŋone din Yesu fo. Mëŋ nedëk ekwëta el gër owëkw orebi, bëte mëŋ fo kë rafënënd xali ex paÿaya. Ga baxo yëland end onënga or ko šot eŋ, wãxën baxo eno đaw në kërëwa, ado ga šëfën bax ecës ed mondako el. Barikan gërëgako, anëka xetënaŋ këŋo Kaxanu gër liw ir añëpara and owun orexëm. ³ Enimin, yëlayindën end Yesu eŋ, mëŋ ar buŋak eni pabër gë bëwendëran bër šus baŋo bën këdi kën sëkwëra do eŋun cena. ⁴ Gër emer ed gë eñëŋenax, wën an mer ex na pere xali ex car ošat oŋ. ⁵ Axwëya nde xwëya kën ang bamun felërand en kemëna gër bënd Kaxanu ak, ang ošaš orexëm fo mondako:

«Asëniwën, yëlarayind and ki wërëšëtënd Axwën aŋ do kërexi cenand na and ki rexërand aŋ.

⁶ Gayikwa Axwën an awërëšët këbi wërëšëtënd bër ñan këbi bën,

ašew këbi šewënd bër ex obaš orexëm bën*.»

⁷ Awa wën, eŋun wërëšëtaxën kën soroxënënd gayik ang obaš orexëm fo wëlaya këŋun. Axarëk ar fe bayik aŋo wërëšëtënd na itox indexëm iŋ? ⁸ Bari angëmëne Kaxanu aŋun wërëšëtënd na ang këbi wërëšëtënd dek obaš orexëm ak, awa wën an gi ex na enim obaš orexëm.

⁹ Gayikako ala kala gë faba ir baŋo wërëšëtërand do ir fëb këŋo hi këne, awa aŋap ŋapëk enëŋo pëbe nëmëc Kaxanu, mëŋ ar ex Faba ir bangoc an, ene cotaxëne aniyän aŋ. ¹⁰ Opaba odebi ok, awërëšët banëbo wërëšëtënd ang babi ŋapanënd ak në bakey fo. Barikan Kaxanu, ene betaxëne do ene cotaxëne ola owënëk ol ang mëŋ ak, këbo wërëšëtaxënënd. ¹¹ Dal ex mëne ašamina ko šaminand ala an and këno wërëšëtënd aŋ, aŋo nëngandërand na. Barikan and kë nekana aŋ, ašot ko šotënd obetak ol do gë or šenene ol paš gë ewërëšët elo.

¹² Awa mëŋ ex, kangëtayin otaxan od sëkwërak ok do kemënin olëkëna or këŋo rëgënënd oŋ. ¹³ Bëte dŋiyayindën aniyän and šenene eni kemaxën gër ekwëta bër sitarak bën, bari këreni wëcënd na.

End bapela eŋ

¹⁴ Calayindën angwëlëra and gë bela dek aŋ do gë owënëk ol gayik angëmëne an cot ex na beŋo, gabatak aŋo wat na Axwën an. ¹⁵ Titinayin, ala kërex dëcaya na oyekax or Kaxanu ol; ala kërex pena na oxoŋ gër emëkw edexëm xali ex dëg do ex gi gë odëmbët gayik angëmëne mondako kën rind ata kë wonjo gër amara andewën do bëranjëm eni buyar. ¹⁶ Titinayin, këren wata na asëk alakirand fo in! Këren dind na ang ri baxo Esawu ak, mëŋ ar bax yepënënd bënd Kaxanu ga fan baxo oxarënak orexëm gë ecemar an. ¹⁷ Anang nang kën mëne ga nëkanak, and ŋandi baŋo exo bëteli obetak aŋ, sëm afela fela baŋo. Ado ga baxo sesënd, er ri baxo in ax mënd bana exo nëngwët.

¹⁸ And sëka këno Kaxanu aŋ, an tëka bana er kën xor en dëkëra: ax gi bana angodux and xafa-xafa; ax gi bana ecamëfan, ax gi bana ongoc otëm. ¹⁹ Bëte an wël bana ofarix or kereloŋ, an wël ex oniŋ or Kaxanu ol ang wël bani Bëyisërayel akarëk ak xali re bani gwac faxët këni. ²⁰ Gayikwa owëkw oŋ yëbu babi, and re ko Kaxanu: «Ar kë xwixëta yo etënd elo, ado ex gi emacar, pëtërayidëno gë

* 12:6 12.6 Andorenik 3.11-12

oxaỹ xali exo cês[☆].» ²¹ Er bani watënd in, aỹigën yĩgën bax xali re ko Moyis: «Dek eme anjiỹ aņ xali ke rëgëñend[☆]!»

²² Barikan wën etënd ed Siyoņ el, angol and Kaxanu aņ, mëņ ar gë aniyān an, sëka kën. Yerusalem ir yaņ gër orën in, gër ed këni fedërënd ofëna omeleka ok owaxe owaxe, sëka kën. ²³ Asëka sëka kën amara and obaš olëngw or Kaxanu aņ, amara and bër yëgw këbi Kaxanu yaņ gër orën aņ, mëņ ar ex axiti bela dek an, axiti ar benjêw bënd bër šenene bër gë ola or faỹayak an. ²⁴ Asëka sëka këno Yesu, mëņ ar wāk ex car ošat orexëm ebo wunëtaxën an. Mondako hi ko aňatelindër ar eter ekašax ed ri ko Kaxanu gë biyi el. Do ošat orexëm oņo kë yeyanënd nëmëc gë or Abel oņ.

²⁵ Titinayin, këren nëpënd na eno baxët ar këņun felërand an. Enimin, angëmëne Bëyisërayel bër bax hëpënd eno baxët Moyis, mëņ ar babi felërand gër ebar bën, ano cana bana Kaxanu gër kiti, kaš ex ngwa biyi. Anëņo canaye na angëmëne anëņo baxëtënd ex na ar këbo felërand elod gër orën an. ²⁶ Akarëk aņ, and kë wëli oniw or Kaxanu aņ, ebar el arëg bax rëgënd. Barikan doro doro, Kaxanu abeya beya këbo mondako: «Bëte amat bayik, wëno dëņ kë sëngërëbëtëra, ax gi na ebar el fo, barikan gë orën ak dek[☆].» ²⁷ Eyeyan ed rek «Bëte amat bayik» el këbo wāsinënd mëne bebër ri ko Kaxanu do kë sëngërëbëtand bën, ašapër kë šapër ex bayixën bebër ax kor na ex tēngërëbëta bën.

²⁸ Bëte gayikako owun or ax tēngërëbëtand na ol šot këne, calendëņone Kaxanu ang këņo nengan ak, gë ekwëta el do gë anjiỹ aņ. ²⁹ Gayikwa Kaxanu mëņ ar xwën këbo an, ahi hi ko bëte ang xodux or kë bëlënënd fo[☆].

13

End aniyān and šenene eņ

¹ Kemënayin eņun balërënd andewën rewën aņ, ang bër acël amat fo. ² Këren kwëyand na ekwëtaya ed bëliyer el gayik bërëmar mondako xwëtaya banëbi omeleka, nangërexe. ³ Kwitayindënëbi bandepëra baņ nangëde gë bën bar kën gër epëra fo. Kwitayindënëbi bër kënëbi rixërand bën gayikako wën bëte gë bëman bënd kë xor ex toro hi kën.

⁴ Eňër el, gilex er fëb këni bela dek, do angaw and bër gë ašan aņ, ewënëk. Kaxanu axiti këbi xiti bëyācaxik bën do gë bër kë rind orekar bën. ⁵ Bebër kën rind gër

☆ 12:20 12.20 Andocane 19.12-13 ☆ 12:21 12.21 Acariyakinëm 9.19 ☆ 12:26 12.26 Agey 2.6 ☆ 12:29 12.29 Acariyakinëm 4.24

aniyan andewën bën, këren dind na në end aņana and kodî. Nêngandërayindëleņun gë er šot kën in gayikwa Kaxanu mëņ dëņ are re ko:

«Din ami teb na do din ami ñaņëta na[☆].» ⁶ Mëņ ex, axor këne xore ene deye gë anjiỹ këm:

«Axwën an ex ar ke rëcarand an;

ỹoweỹ ame yëdara na

gayikwa eñëņenax end fe ngwa ko xor exe di ala?»

⁷ Kwitayindënëbi bër ex bëlëngw bërewën bën, bër nangën këņun eyeyan ed Kaxanu bën. Calayin en nang ang bani liyand ak xali xwëtëk bakey bandebën baņ. Tëfëteliyindënëbi gër ekwëta edebën. ⁸ Ang hi baxo Yesu Kërisët ganëka ak, mondako fo hi ko doro, bëte xali din ir din. ⁹ Ala këreno teb na eņun yifa gë osëyali or fitarëk gë or nang kën ol. Bon yek en kemëna gë oyekax or Kaxanu ol gër owëkw orewën. Bari kërex gi na gë bapela band bebër yapäk, ba bebër ax ñap ex na en yambënd gayik bër sëfëk beņo bën ofëcak ani cotaxëne ex na.

¹⁰ Bëšadaxan bër gër aner and cale and Bêšewif bën abi ñap ex na eyamb ed er këne šadaxande biyi gër angëb andëbi in. ¹¹ Enimin, yās er owacar or banëbi ñašënd eņ, nacët edëg el bani bënëläneğënd. Ošat oņ fo baxo wëland ašadaxan alëngw an lëf «Gër ed wënëk nëmëc» eņo karaxën Kaxanu eteban ed beñëņenax el. ¹² Mëņ ex, Yesu bëte nacët angol aņ narëndëra bano xali law këno, ebi mënëanaxën bulunda in gë ošat orexëm oņ. ¹³ Awa biyi bëte, canëne edëg el, ene yexëne gër ndexëm do buņane enëbo cus ang šus bano mëņ ak. ¹⁴ Gayikwa gër ebar ro, biyi ane cot exe na angol and bayi laņ aņ. Barikan ašala këne šalande and kë yowënd aņ. ¹⁵ Awa paš gë Yesu, yëlënëņone Kaxanu gë etël këm, šadaxa ir ojëkan in, mène ngëņ gë etëỹ edëbi el, yasëndëne poyoma owac orexëm ol. ¹⁶ Këren kwëyand na edi ed benjekax el do gë edëcar el gayikwa beņo ocadaxa od këņo nënganënd Kaxanu ex.

¹⁷ Baxëtindën er kënun felënd bëlëngw bërewën in, mayindën en di er kënun felënd in. Enimin, bën ex bër kë nëkonand benjëw bendewën bën do Kaxanu awëka këbi wëkax ba mondake bani rind eņo. Diyindëlexëni gë onënga fo andiyen aņo, këreni ñwëcarënd na gayik angëmëne mondako ex, wën ofëcak an cot na. ¹⁸ Calenindënëbo biyi, mokwëta xwëta këmi mène onden onjekax fo šot këmi do nand ex yo, aỹandi yāndi këbo mi dīyand šenene, ang ex yo. ¹⁹ Ga re këme, kemënayin ene karanënd Kaxanu exe yëlëli fëña ir këme bakaxënëli aỹand fën gër ndewën in.

Bendey bepelatar bej

²⁰ Kaxanu, mênj ar kë yëlënd obetak an, axanin xanin këno gër ecës Yesu, Axwën arebi an, exo gixën axadac asëm paß gë oşat orexëm or rinaxën këbo eter ed din ir din oŋ.
²¹ Bête Kaxanu yëlëlejün ojaŵ od en koraxënënd dek er yek gër oñandi odexëm in. Do er ñan ko in, dilexo gër ola orebi, paß gë Yesu Kërisët, mênj ar xwënëk enjaran din ir din an! Amen!

Ofelar ol

²² Bëmaÿe, axara xara këmun: buŋayin en baxët eyeyan ed këjün xemën elo gër ekwëta edewën. Ado er ÿëgwënëli këmun ijo, ax cak ex na. ²³ Dek ŷandi ke en nang mène imaÿe indebi in Timote, anëka sebëtëli këno, axo bo ex na gër epëra. Angëmëne atañ ñatëgu ko ro, gë wëno këmi sëfërëli ene watërëxëye. ²⁴ Cëmayinëbi bëlëngw bërewën bën do gë dek bër ex bulunda ir Kaxanu bën. Bëmaÿe bënd ro gër Itali bëj ašëma kënun šëmand. ²⁵ Awa Kaxanu yëlëlejün oyekax orexëm ol wën dek!

Kayëta ir Ŝak in Lilaya in

Akayëta aŋo Ŝak, asëfan abat ar Axwën Yesu, yëgwën babi bërëwëk bën, dek ang ŝapërëra këni ed ex Owun or Bërom ak. Pab gë akayëta ano sëyali këbi end ekwëta do gë end bandixa eŋ. Mëŋ yëgwaxën ko mëne: ax gi ex na mocus axayënaxik an do eyo ŋan ar gë napul an fo. Bëte aÿëgw ko mëne ar balëkënalind cale an, kadacëlexo aniw andexëm aŋ, mëne ngëŋ tebëlexo asëk ayeyandërand fo in. Bëte kërexo dafënarand na. Do angëmëne ar ŝotërak hi ko, diyindëlexo benjekax gë napul irexëm in.

Er ex gër akayëta in:

End orenik do gë oñandi oñëŋënaŋ eŋ: 1.1-27.

End epëb ed bela el, ekwëta el, do gë bandixa eŋ: 2.1-26.

End ekamën ed eyeyan el do orenik or yaŋ eŋ: 3.1-18.

End ekwëyëta ed ndafënan do gë odenar eŋ: 4.1-12.

End bër gë napul eŋ: 4.13-5.6.

End ebuŋan do gë cale eŋ: 5.7-20.

Ecëmar el

¹ Wëno Ŝak, ariyenin ar Kaxanu do gë Axwën Yesu Kërisët an, këŋun yëgwënëlinde wën bandëwëra Epëxw gë baki band bulunda ir Kaxanu band yëcarëk baŋ. Ašëma këmun šëmand!

End ekwëta do gë orenik eŋ

² Bëmaÿe bëndam, nëngandërayindëleŋun mbaŋ në end batëy bandanjëm band këŋun fiatënegund eŋ. ³ Nangin mëne mondako kën sëyand ebuŋa el angëmëne ekwëta edewën el ga xemëk bayik gër atëy. ⁴ Xarak, ebuŋa el afo ex ŋata andiyen andexëm aŋ en gixën bër gë ola or faÿayak, bër šenene gër ex yo, do yoweÿ an can na. ⁵ Angëmëne ang hi, abat exo can orenik ol, karaleŋo Kaxanu, mëŋ ar këŋo yëlënd ayël fo ar ex yo, xarak aŋo dexëra ex na; do ayël dën këŋo yël. ⁶ Barikan karaleŋo de gë ekwëta, gë oŋëpëgënan këm gayik ar kë xarand gë oŋëpëgënan an, ang men ond angwëngw ond kë ŝangënënd do kë xaninënd ekoc fo hi ko. ⁷ Ala arako rako an kërexo yëländ na yëÿ ko ŝot na gër Axwën: ⁸ ar kë sëkwanënd exo tana anjëlan amat fo hi ko, ar kalay-kalay gër dek bandixa bandexëm hi ko.

End axayënaxik do gë ar gë napul eŋ

⁹ İmaÿe ikereceŋ ind xaÿënëk iŋ, nëngandërayindëleŋo gayik Kaxanu këŋo yëlënd or gapak ol. ¹⁰ Barikan imaÿe ind ex gë napul iŋ nëngandërayindëleŋo gayikako në end Kaxanu ko banaxënënd ga nang ko mēne axuca ko xuca ang opëtëfët od ondës fo. ¹¹ Ax gi ex na nde and kē fën eñan aŋ, oyat oyëkax ok añaÿën kē ñaÿënënd ondës oŋ, opëtëfët ok ex binira do oye orexëm ol ex biw̃? Ata mondako fo ex end ar gë napul eŋ, abiw̃ ko biw̃ gër bandixa bandexëm.

End banajëta eŋ

¹² Nēngandëralindëleŋo ar kē buŋand gër atëy an! Enimin, ar buŋak gër atëy aŋ, Kaxanu afupa këŋo fupand gë ekamote ed angora el, mēne ngëŋ aniyān and din ir din and beya ko ayël kēbi yël bër ñan këŋo aŋ. ¹³ Ala ar këŋo naŋëtand an, kērexo dend na: «Kaxanu ke naŋëtënd!» Gayikwa eñëŋenax gematak ax kor na eŋo naŋët Kaxanu. Bēte mēŋ dëŋ ala gabatak aŋo naŋëtënd na. ¹⁴ Barikan ala kala gë andexëm ko naŋëtayand, and ko yëlaya gër er ŷandi këŋo, do gër er ŷetëŷet këŋo aŋ. ¹⁵ And ko sēf ala oñandi oñëŋenax aŋ, oñandi oko kē rēwënd eñëŋenax eŋ, do eñëŋenax eŋ and kē fanëta aŋ ex mēlaw ecēs el.

¹⁶ Wën bēmaÿe bënd ke balënd mbaŋ bēŋo, kēren yifayand na: ¹⁷ oyël oxëbënëanaxik, gë oyël oyekax or ex yo, yaŋ gër Faba ir ŋangoben kē xaniwënd. Mēŋ axo nēngwëtand na, axo dōbënd na. ¹⁸ Gayikako Kaxanu, mēŋ dëŋ faÿëk gër emëkw edexëm ex gi mondako, gë eyeyan ed dal el rēw̃ kēbo, ene gixēne bēŷanar gër dëk bebër nēcëtëgu ko do xwën ko bën.

End ebaxët ed eyeyan ed Kaxanu eŋ

¹⁹ Wën bēmaÿe bënd ke balënd mbaŋ bēŋo, nangiŋ mēne ala kala gilexo ar ŷandëk ebaxët, ar legëk eyeyan, ar ax koÿënd na aŷand. ²⁰ Gayikwa oxoÿ or ala ol ax dind na er ex ŷenene gër Kaxanu in. ²¹ Bēte, ga kën xwëŷëtand ako emuyaraxik end ex yo, do eñëŋenax end ex yo, kwëtayayin gë onden onjekax eyeyan ed Kaxanu, ed lëgëk gër owëkw orewën el, eyeyan ed xorëk eŋun pexën el.

²² Kēren yifayand na gë andewën, diyindën ari dëŋ ang kē rend eyeyan ed Kaxanu ak, kēren baxëtënd na abaxët fo. ²³ Enimin, angēmēne ala exo baxëtënd Eyeyan ed Kaxanu el do axo dīyand na ang kē rend ak, er hi ko ang ar kē nēkonënd dēxas irexëm in në anangoye fo do ko watayand ang hi ko ak. ²⁴ Barikan and ko nēkonaya aŋ, ataŋ exo kwëya ang hi ko ak, and ko ye aŋ. ²⁵ Barikan ar kē yëkwand gër acariya and ŷenene an, acariya and kē yëlënd oreŷaya aŋ, abalëkēnali ko balëkēnalind er ko watënd in.

Ari ko rind ang kē rend ak, axo baxētēnd na abaxēt fo do kwēl exo kwēya. Ata ala ajo anēngandēra kē ŷana eŋo nēngandērand gēr dek bebēr ko rind.

²⁶ Angēmēne ala exo yēland mēne ašalek hi ko xarak asēk ayeyandērand fo wēr kēŋo, mēŋ dēŋ kē yifayand. Ata cale indexēm iŋo ofēcak kēm ex. ²⁷ Cale imēnēk iŋ, ind ex dāl gēr lēngw Faba Kaxanu iŋ ex: edacēt ed gēr ocēmu bētox bēndēkak, gē bēsoxari bēsebēta sebēta el do gē ekwēyēta ed dek betēmbak bend gēr ngwēn el.

2

End epēb do gē eyaf ed bela eŋ

¹ Bēmaŷe bēndam, epitēndēr ed bela ax gi ex na gēr ekwēta ed xwēta kēno Yesu Kērisēt, mēŋ ar ex Axwēn ar gē enjaran an. ² Gako bela bēxi eni dīlēli gēr amara andewēn: aŷanar an exo dēnaw anēna and kaŋe, do exo cudaw banjēm banjekax; axinēm an exo gi axaŷēnaxik, do exo cudaw mēŋ bēte banjēm bamuyaraxik. ³ Ata wēn eŋun bal nēmēc end ar gē banjēm banjekax eŋ do eno pel: «Wēj yow ey ņēpa ro gēr ed kēni ŷēpand bēr gapak!» Barikan eno pel axaŷēnaxik an: «Wēj cēŋ yel ey kwēšax fēn!» ba «Ńēpal gēr ebar ro, gēr ed kēme wēñērand ro!» ⁴ Ax gi ex na nde epitēndēr ed bela el ex mondako? Do ax gi ex na nde bēxiti bēsēmbak hi kēn?

⁵ Wēn bēmaŷe bēnd ke balēnd mbaŋ bēŋo, awēl nde: Ax gi ex na nde Kaxanu yata kēbi bēr ex bēxaŷēnaxik ogēs od bela bēr gēr ngwēn ro bēn? Ax gi ex na nde mēŋ yata kēbi eni cotaxēn mbaŋ ekwēta el? Ax gi ex na nde mēŋ yata kēbi eni gixēn šēf gēr owun or beya kēbi bēr űan kēŋo ol?

⁶ Barikan wēn, ašēfēnin kēno šēfēninēnd axaŷēnaxik an! Ax gi ex na nde bēr gē napul bēn kēŋun rixērand? Ax gi ex na nde bēn kēŋun wēland gēr kiti? ⁷ Ax gi ex na nde bēn ex bēr kē renand owāc oyekax or yēl kēnun Kaxanu ol?

⁸ Enimin, űenene kēn rind angēmēne ašēf šēf kēn er kē rend acariya and Emun in gēr Oñēgw Omēnēk: «Balindēlexi end ašandax eŋ ang ki balēnd end gaf irey ak*» ⁹ Barikan angēmēne pit pit kēnēbi fēbēnd bela bēn, aŷēn kēn wēnēnd do acariya aŋ anēka sēra kēŋun ga lif kēn ako. ¹⁰ Enimin ar kē sēfēnd dek er rek acariya in, barikan exo dīf apela amat, anēka lif ko dek acariya aŋ. Ar kē lif apela amat xarak aye šēf ko dek bacēxen baŋ, acariya aŋ anēp kēŋo nēp gayik dek bapela baŋ lif ko. ¹¹ Gayikwa ar rek: «Ax gi ex na mondi orekar an» fo rek bēte: «Ax gi ex na monaw ala». Awa angēmēne wēj ay di ex na orekar ol

barikan eyo daw̃ ala, anëka wëndëra këy paß acariya aŋ.
 12 Awa mëŋ ex, yeyandërayindën do diyindën beŷ bën ang
 bela bër kënëbi xiti gë acariya and kē yëlënd orëyaya fo
 ol. 13 Gayikwa ar kē xitind gë axaŷënan këm an, Kaxanu gë
 axaŷënan këm këŋo xiti mëŋ bête. Barikan axaŷënan in
 wëñak kiti iŋ.

End ekwëta eŋ

14 Bëmaŷe, inew̃a këŋo fëca ar kē rend mëne aŝot ŝot ko
 ekwëta an xarak ekwëta elo ax gi ex na gë bandixa? Afexën
 nde këŋo fexën ekwëta elo? 15 Angëmëne imaŷe iŋ, hi ko
 itoŝan, hi ko itoxari, exo can banjëm band ko ŝuða, ba exo
 can er ko yamb key yo key in, 16 do abat ang hi kën ak
 eŋo pel: «Awa gwëre, yeyin gë emëkw eyemax! Ayem
 kē yemënd dë, cudarayin do yambërayin xali en med!»
 Gayikako mëŋ dëŋ aŋo yël ex na er ŷapëk in, ofëcak nde ex
 na? 17 Ata mondako fo ex dë end ekwëta eŋ: ekwëta ecësëk
 ex angëmëne ar ŝotëk an ŷoweŷ axo dixënënd na.

18 Barikan bamat ala kē re na: «Wëj ekwëta el ŝot këy do
 wëno bandixa baŋ. Masinële ekwëta edey ed gë bandixa
 këm el, ata wëno gë bandixa bandam baŋ këmi w̃asin
 ekwëta el.» 19 Ax gi ex na nde aŷa w̃a këy mëne Kaxanu
 iŝat fo ex? Awa aye yek: bëyël bën bête aŷa w̃a këni eŋo
 do këbi rëgëndërand. 20 ŷandi ki nde ey nang wëj ar gë
 onden okafëxaf ajo mëne ekwëta ed ar ax dind na bandixa
 banjekax el gë ofëcak këm ex? Axi ñandi ex na nde ey
 nang? 21 Ay nang ex na nde mëne Abëraxam, axarëk areŝi
 an dëŋ, nē end er ri baxo in hixën ko ar ŝenene gër ogës od
 Kaxanu? Ga wëd baŋo asëñiŷ Isak eŋo cadaxa gër angëß.
 22 Wat kën mëne ekwëta el do gë bandixa baŋ andamat
 bax riyenind ex paŷayaxën ekwëta el. 23 Mondako ñata
 bax Oñëgw Omënëk od rek: «Abëraxam, ga xwëta baŋo
 Kaxanu hixën ko ar ŝenene gër ogës odexëm*.» Do nē eŋo
 këno w̃acaxënënd lawo ir Kaxanu. 24 Watin mëne nē end
 bandixa band ri ko, ko hixënënd ala an ar ŝenene gër ogës
 od Kaxanu, ax gi ex na gë ekwëta el fo. 25 Bête asoxari ar
 hi bax aŷacaxik ar bano w̃acënd Raxab an, ahi hi baxo ar
 ŝenene gër ogës od Kaxanu nē end bandixa band ri baxo.
 Ga xaca babi wa bërolaw̃ën Bëyisërayel bën do fel babi eni
 maŷi fëña iŝëxe. 26 Angëmëne eman end ala eŋ, onjën këm
 ex, ecësëk ex. Andamat ex end ekwëta eŋ, angëmëne gë
 bandixa këm ex, ecësëk ex.

* 2:23 2.23 Añanar 15.6

3

End aniw̃ eŋ

¹ Bëmaŷe bëndam, kèren gi na fa ðek bësëyali fo. Nangin mëne kiti ind biyi bësëyali iŋ gë pit fo kè yëka. ² Biyi ðek alif këne lifënde bandanjëm. Angëmëne ala ex na ar bayik ax ðifënd na gër eyeyan, anëka faŷaya ko gër or ŷenene. Axor ko xorënd exo mëlaya ðek eman endexëm eŋ. ³ Angëmëne ayapën kënëbe yapënënde dun opanac ok eni maxënënd eni di er ŷandi këbo in, gë beman bendebën ak kënëbe lasënde. ⁴ Bëte awat nde wat kën okuluj ok: ado ga rafëk yo, ado ga kè fimërand bongoc botëm fo, gë amërëşaya atil kè xasënd gand ed këŋo ŷandi ahëreli an. ⁵ Andamat ex end aniw̃ eŋ: ado ga hik esil gër eman, barikan bebësëm kè soşanand. Bëte watin mëne ingodux itil kè ŷorënd akwët atëm! ⁶ Xarak aniw̃ aŋ ex bëte xodux ex, ngwën ind betëmbak ex. Aniw̃ aŋ wal ir eman ex, barikan abuyarën kè buyarënënd ðek eman eŋ, do aşor kè ŷorënd ola ol gë xodux or kiti ol. ⁷ Owacar or ex yo, hi këni or xada-xada, hi këni or gër men, hi këni bacël, ala an axor xor ko ebi nambin, do ari dëŋ ri ko mondako. ⁸ Bari aniw̃ aŋ, ala ax kor na ex nambin: eñigënaxik end ala ax korënd na ex; yer ongwëc ond kè lawënd fo ex. ⁹ Gë aniw̃ aŋ kënëŋo ŷalende ar hik Axwën arebi do Faba irebi an. Bëte gë aniw̃ aŋ fo kënëbe xarende bëla bër ri këbi Kaxanu gër eñaŷ endexëm bën. ¹⁰ Në etëŷ ebat kè ŷanëgund obetak ol do gë ekare el. Awa bëmaŷe, ax ñap ex na ex gi mondako. ¹¹ Në añësa amat nde kè ŷanëgund men onëngax oŋ do gë men ombax oŋ? ¹² Bëmaŷe, andan aŋ ax dëwënd na oyarëka; atëx and reseŋ aŋ ax dëwënd na ondan. Gër añësa and men ond gë ongal ax canëgund na men onëngax.

End orenik eŋ

¹³ Noŷo renik, do noŷo ex ar gë onden an, mërëxand irewën? Awa ala ajo nęcëtindëlexo bandixa banjekax bandexëm baŋ gër ola or ŷenene orexëm, gë obëngw or onden do gë orenik. ¹⁴ Barikan angëmëne gër owëkw orewën xëñëk wayët oyakëraxi, gë oxoŷ, ba gë ebal ed gaf irewën fo el, kèren dafënarand na. Gayikwa angëmëne mondako ex, end ðal eŋ kën ŷonënd në enëgwëş en. ¹⁵ Orenik olo ax gi ex na or xaniwëk yaŋ gër orën: orenik or gër ebar ro fo ex, or ala fo ex, or ŷabucara ex. ¹⁶ Enimin, gër ed ex oyakëraxi do gë ebañër, na fo kè hind bëte bend şode-şode beŋ, do gë etëmbak end ex yo. ¹⁷ Barikan orenik or xaniwëk yaŋ gër orën ol er ex gë owëñëk, gë aketëxeta, gë angwëlëra, gë onden, gë axaŷënan isëm,

gë benjekax, gë epitëndër këm, gë orenik or däl, do gë eññenax end şonayak këm. ¹⁸ Xarak, bër şenene bën kē nedënd aketēxeta añ gë ola or bëraketēxeta bën.

4

End oxalay-kalay eñ

¹ Feye wa kē xaniwënd batakēra bañ do gë oxeÿer oñ mērexand irewën? Ax gi ex na nde bebër ñan kēn bën kē xaxerënd dek eman endewën eñ? ² Er ñan kēn in, an cotënd na, ata en dēb gë oyakēraxi ol, eno daw̄ ala; barikan ŷoweÿ an cotënd na. Ata en baş oxeÿer oñ do gë batakēra bañ, bari ŷoweÿ an cotënd na gayik ano karand na Kaxanu. ³ Ado eno kara, añun yakalind na gayik ang kēn xarand ak, ax ye ex na. En dixēnēnd bebër ñan kēn kēno xarand. ⁴ Ata wën ang bër rind orekar fo hi kēn! An nang ex na nde ar ñanēk ngwën an, Kaxanu aşus kēno şusēnd? Awa ar faÿek gēr emēkw edexēm exo gi añan ar ngwën an, awa arangoÿera and Kaxanu hi ko. ⁵ Ako nde yēla kēn are fo kē rend Oñēgw Omēnēk ok: «Kaxanu añan ñan kēno, xali kēno yakēraxind angoc and yēl kēbo añ exo dēg gēr ola orebi añ.» ⁶ Barikan oyekax or yēl kēbo ol rafēk nēmēc, ang kē rend bēte Oñēgw Omēnēk ak:

«Kaxanu aŷereli kēbi wērelind bër kē rafēnarand bën, barikan oyekax orexēm ol kēbi yēlēnd bër kē banand bën*.»

⁷ Awa mayindēn aŷa end Kaxanu eñ; nēpindēn end şabucara eñ, ata kēñun hēr caw. ⁸ Tēkayino Kaxanu ata kēñun sēka mēñ bēte. Wën bēwēndēran bējo, mēnēnin otaxan odewën ok, do wūnētın owēkw orewën oñ, wën bër gë benjēw bēnd kalay-kalay bējo! ⁹ Nangin mēne and xayēn kēn dēñ ex, denitayindēn, tesindēn! Olēş orewën ol nēngwētal ex otes, do onēnga orewën ol nēngwētal ex ecamina! ¹⁰ Banayin gēr lēngw ir Axwën, ata kēñun fela yañ.

End odenar eñ

¹¹ Bēmaÿe, ax gi ex na mondenar andewën rewën añ. Ar kēno renand, ba kēno nēpēnd imaÿe indexēm an, anēka ko renand acariya añ, do axiti ar acariya hi ko. Angēmēne axiti kēy xitind acariya añ, axiti hi kēy, ay bo ex na afēb ar acariya. ¹² Gayikwa abat fo ex anēcēt ar acariya an, do mēñ fo ex axiti an. Mēñ gabat xorēk eño pexēn ala an do eño nemin. Barikan wēj noÿo ngwa hi kēy ga kēyo xitind ako, aşandax?

End ndafēnan eñ

* 4:6 4.6 Andorenik 3.34

¹³ Awa gërëgako baxëtine, wën bër kë rend: «Doro ba ecan gër angol aŋo këne yeye, yer iniy iŋ këne yëpaxëye fën. Ari këne yana ene dinde bebër këne şotëraxëne napul, do mbaŋ këne şotëraye.» ¹⁴ Er këŋun hi ecan ecan in, an nang ex na? Enimin, er hi kën ang okëbina od kë şanayand, do kë nêkand təkër fo ex capëraxën. ¹⁵ Ecëñëxët er don rend: «Angëmëne Axwën an aŵa ŵa ko, aliya këne liyaye, do eŋo gë eŋo këne ride.» ¹⁶ Barikan gërëgako, ga kën soşanarand mène bebësëm kën ri, arafënara fo kën rafënarand. Xarak, etoşanara end mondako el ax ye ex na gë təkër ak. ¹⁷ Awa ala an aŵendëra ko wëndërand angëmëne exo nang anang edi ed enjekax el do axo dind na.

5

End bapela band bër gë napul eŋ

¹ Awa gërëgako, baxëtine wën bër gë napul bën! Tesin, keŷin mokeŷ gayik betëm këŋun wëcan! ² Napul irewën in iwërëk ex, oyame yamak banjëm bandewën baŋ. ³ Kaŋe in do gë kodı irewën in ayaner yanerëk. Ata ayaner ijo kë hi osede or këŋun lëxw gër kiti ol, do aŋas kë yana ex ŋasënd beman bendewën beŋ ang xodux fo. Yama gër bakey bapelatar baŋo nde şala kën en gi gë napul isëm! ⁴ Acosa and bër riyenik gër ocënga odewën do yambara kënëbi aŋ, këŋun lëxwënd mokeŷ. Do otes od bër kë xanand benedä bendewën ok ħatëk xali gër banëf band Axwën, mëŋ ar xorëk beŷ dek an. ⁵ Aliya liya kën gër ebar gë ecotëra ed napul, do gë bebër këŋun xëbënanënd el. Abët bët kën ang oŵacar or eŋaş fo. ⁶ Wën anëp nöp këno ar şenene an, alaw laŵ këno, xarak mëŋ abaxo ħëp na endewën eŋ.

End ebuŋan eŋ

⁷ Awa bëmaŷe, buŋayin xali yatir ko bakaw Axwën. Aŷan an aşëni ko şëninid ebar el xali ex cënan benedä bend ko liyaxënënd beŋ. Abuŋa ko buŋand elod gë ecaşa ebeja xali gë ekol, exo kanaraxën benedä tégët beŋ do gë bendundu. ⁸ Wën bëte buŋayindën, kapinayindën gër oŵëkw orewën gayikwa akey and ko bakaw Axwën aŋ dam ex. ⁹ Bëmaŷe, këren dëxwërend na këdi këŋun xiti Kaxanu. Axiti an cëŋ, gër ebët xwëşa ko de. ¹⁰ Bëmaŷe, end toro eŋ do gë end ebuŋan eŋ, tëfëtelinëfi bëlaŵënel bër laŵëndëraw bafi Axwën bën. ¹¹ Are këne rende mène bër buŋa bax bën abeta beta këni. Awël wël kën ang buŋa baxo Yob ak, bëte anang nang kën ang ħata baxo aniyan and yël baŋo Axwën ak. Gayikwa Axwën an gë axaŷënan hi ko, do monënga

nënga ko[☆]. ¹² Bëmaÿe, ax gi ex na dëŋ monjaşaran, hik orën ol, hik ebar el, hik er ex yo. Deyindën tuŋ: «Iyo» angëmëne iyo ex eyakal do deyindën «Ali» angëmëne ali ex eyakal këdi kën hi bër kiti.

¹³ Ala ar kë sorond mërëxand irewën an, calelexo. Ar gë onënga an, ñerëwëralexo ojëkan od cale. ¹⁴ Ar şëxwërak an, macëlebi bëlëngw bër Amara bën. Do bën calenëleno sam eno nëm ogu gër oŵac or Axwën. ¹⁵ Cale ind gë ekwëta iŋ afakën këŋo fakën aşëxwëra an, do Axwën an eŋo kanin. Angëmëne aŵëndëra wëndëra ko, aseban këŋo seban. ¹⁶ Awa putindën beñëŋënax beŋ andewën rewën aŋ, do en calendërënd, en pakaxën. Cale ind ar şenene iŋ mban fangak. ¹⁷ Eli, ala ebaxo ang biyi ak. Barikan aşale şale baxo kërex tëb na, do ax tëb bana gër ebar xali xucak bëniy bëtis gë opacaŵ ocongibat. ¹⁸ Bëte ga şale ko gaşëxe, orën ol sëbëk, do ebar el şënanëk beneda beŋ.

¹⁹ Bëmaÿe bëndam, angëmëne ala exo nambëra xali exo ŋaŵëta dal in, do abat mërëxand irewën eŋo bakaliw, ²⁰ nangëlexo mëne ar këŋo wërëşët aŵëndëran gër fëña ir nambëra ko an, aracët ko racët aniyan andexëm aŋ gër ecës, do beñëŋënax bendanjëm ko laf.

Kayëta iŷanar Piyer in Lilaya in

Akayëta aŷo ro Piyer ŷëgwën bafi okëreceŷ od ŷapër bax gër Owun or Rom ok. Arixëra banëbi rixërand do bani sorond mbaŷ gayik aŷa ŷa këni end Yesu Kërisët eŷ. Piyer ga wël baxo end toro indebën eŷ, xwitanaxën bafi mëne Kaxanu mbaŷ ye ko do aŷap ŷapëk eni bafi ga xwëta këno. Afel fel bafi bête Kaxanu sana këbi eni gi bulunda ir bër feŷën këbi Kërisët. Are re baxo bête eni kemëna eni gi bela bër këŷo riyeninënd Kërisët, gayikako Angoc and Kaxanu aŷ gër ola orebën hi ko. Er ex gër akayëta in:

Ecëmar el: 1.1, 2.

End eyar ed apexa el, do gë owënëk eŷ: 1.3-2.3.

End bulunda ir Kaxanu, end olëngw do gë ebuŷan ed gër toro eŷ: 2.4-25.

End eñër do gë ebalër gër aminëmëra eŷ: 3.1-22.

End toro ir ang Yesu Kërisët eŷ do gë end oyekax eŷ: 4.1-19.

Epëb ed bëlëngw bër gër amara el do gë eperëna el: 5.1-11.

Epelar el do gë ekaran ed benjekax el: 5.12-14.

Ecëmar el

¹ Wëno Piyer, parëxanda ir Yesu Kërisët in këŷun ŷëgwënëlinde wën bër sana këŷun do ŷapër këni gër owar or Poŷ, gë Galasi, gë Kapados, gë Asi do gë Bitini bën. ² Faba Kaxanu kë nangënd beŷ bën ðek ðamana ex gixën. Gë enang elo yata këŷun gë epit ed fit këŷun gë Angoc andexëm el, en tëfaxënënd endexëm eŷ do eŷun wunëtaxën gë oŷat or Yesu Kërisët oŷ. Awa cënarëlex ðe oyekax ol do gë obetak ol gër ola orewën!

End eyar ed apexa eŷ

³ Cëkwanëŷone Kaxanu, Sëm ir Axwën arebi, Yesu Kërisët. Gë axaŷënan isëm irexëm in rëw këbo gaŷëxe paŷ gë ekani ed Yesu Kërisët gër ecës el ene cotaxëne eyar ed gë aniyan el. ⁴ Mondako ri ko ene cotaxëne er din ax cësënd na in, er beya këbo in, er din ax buyarënd na in, er din ax nëngwëta na in. Kaxanu ejo fenin këŷun yaŷ gër orën. ⁵ Wën këŷun nëkonand gë panga ind Kaxanu in, gë ekwëta ed xwëta këŷo el en cotaxën apexa and kë ŷanayaw gër baŷkey baŷelatar aŷ.

⁶ Ata wën mbaŷ këŷun nëngandërand ado ga ŷapëk en caminara imëd në end batëy bandanŷëm band hi këŷun

gërégako baŋ. ⁷ Batëy baŋo kē wāsinēnd oxēbēn or ekwēta edewēn ol. Mēŋ xēbēnēk nēmēc kaŋe ir wēnēnēk xodux do kē nemind fo. Ado ga hi baŋun batëy baŋo, mondako bax ex gi eŋata ed ekwēta edewēn el gē ecēkw, gē enjaran, do gē epēb, and ko ūanayaw Yesu Kērisēt aŋ. ⁸ Wēn aŋan ūan kēno, ado bayik elod ano wat ex na. Gērégako dēŋ axwēta xwēta kēno ado bayik ano watēnd na, do aūot ūot kēn onēnga or gē enjaran, or ala dēŋ ax kor na exo tēfēt. ⁹ Aūot ūot kēn apexa and enjēw, and ex acosa and ekwēta edewēn aŋ.

¹⁰ Ata apexa aŋo bani ūaland gē obal osēm eni nang bēlawēnel bēr bax reyarand end oyekax or fenin kēŋun Kaxanu eŋ. ¹¹ Mokemēna bani xemēnand eni nang nand feye do bēnd fe fēnēta ko Angoc and Kērisēt and ebax gēr ola orebēn aŋ. Yama Angoc aŋo ga babi nangēnēnd nde gana-gana fo toro ind Kērisēt iŋ do enjaran end ebax exo cot eŋ and ko fis aŋ. ¹² Kaxanu anangēn nangēn babi mēne wēn xwēnēk eyeyan ed lawēnēgu babi eni deyara el, ax gi bana ed fab babi bēn bēlawēnel. Bēfemēra bēr Atēfētan bēn aūēlaw fo wēlaw bani bebēr kēnun sēfētanēnd gērégako gē panga ind Angoc Amēnēk and xaniwēk gēr orēn iŋ. Gēr beŋo kēbi xacērand eni yēkwa omeleka ak ga ūandi kēbi eni nangēdo.

End owēnēk eŋ

¹³ Awa yēlarayindēn aye, giyin gē anjus, kwētīn dek eyar edewēn el gēr oyekax or kēŋun wēlanēgu Yesu Kērisēt and ko ūanayaw aŋ. ¹⁴ Ang obaū or kēŋo baxētēnēnd fo, kēreŋun balēnd na end oŋandi od ūot ban gēr onangērarēxe orewēn eŋ. ¹⁵ Barikan ang wēn ko ar sana kēŋun ak, wēn bēte mēnin mondako fo gēr bēnd kēn rind yo. ¹⁶ Gayikako aūēgw ūēgw kēni: «Bēwēnēk kēn hi gayik wēno aūēnēk hi kēme*.»

¹⁷ Do angēmēne axēla kēno xēland Kaxanu ang Sorix irewēn fo, xarak mēŋ kēbi xitind bela bēn gē epitēndēr kēm, ala kala gē bebēr ri ko bēn, dīyayindēn gē anjiŷ and Kaxanu nand hi kēn gēr yeba na. ¹⁸ Enimin, anang nang kēn mēne Kaxanu aŋun dacēt ex na gē bebēr kē nemind: gē kodī ba gē kaŋe. Gēr ola or gē ofēcak kēm, or rēweli kēnun bēxarēk bērewēn racēt kēŋun. ¹⁹ Barikan gē oūat oxēbēnaxik or Kērisēt or racēt kēŋun oŋ, oūat or ūarēk ang or ifeŷ iwēnēk do ibēngwēk, and ūadaxa kēno fo oŋ. ²⁰ Mēŋ ex ar sana kēŋo Kaxanu gana-gana fo, dāmana exo dixēn ngwēn an. Do mēŋ ūanayaw ko gēr bakey bapelatar baŋo nē endewēn na, ²¹ wēn bēr xwēta kēno Kaxanu paŋ gē

mëŋ bën. Kaxanu xanin këŋo gër ecës do yël këŋo enjaran eŋ. Mondako bax, ex gixën ekwëta edewën el do gë eyar edewën el gër Kaxanu.

²² Gayikako aŵënënaya wënaya kën ga wã kën däl in, en cotaxën aminëmëra and gë eñëŋënax end šonayak këm aŋ. Awa balërendëleŋun mbaŋ andewën rewën aŋ, gë anjëlan ak dek do gë emëkw epešax. ²³ Enimin, bër rëw këbi Kaxanu gašëxe hi kën, xarak ax gi ex na de gë eneda end kë šësënd, bari gë eneda end ax cësënd na, gë eyeyan ed din ir din ed gë aniyand and Kaxanu el.

²⁴ Gayikwa ala ar kë liyand yo, ang andës fo hi ko, dek enjaran endexëm eŋ, ang opëtëfët fo ex. Andës aŋ añaŷ kë ŋaŷënd do opëtëfët ok aŵini kë wïnind[☆].

²⁵ Barikan eyeyan ed Axwën el, din ir din kë bayind. Eyeyan elo ex Atëfëtan and nangën kënun aŋ.

2

End cale ingašax eŋ

¹ Awa tebin oxeŷ or ex yo, osit or ex yo, egi ed bëŷëŋënax bër kë labayand el, oyëkëraxi ol do gë odena od ex yo. ² Nandiyindëleŋun ang omër omënëk fo eyeyan ed Kaxanu el ang këbi ŷandind omër bëndoyer ak, en pirixën gër apexa, ³ gayikako anang dëŋ nang kën ang nënga ko Axwën ak.

⁴ Tëkayino ar ex ekaŷ ebëngw ed lap bani bela an. Xarak, mëŋ ex ed yata ko Kaxanu el, ed xëbënan këŋo el. ⁵ Ang këni barënd oxaŷ ex gi aciŵ ak, wën bête barërin ang oxaŷ obëngw fo, en gixën Aciŵ amënëk, bëšadaxan bëwënëk, eno dinaxënënd Kaxanu, paš gë Yesu Kërisët, ocaŋaxa od onden, od ko ŷana exo ŋanënd. ⁶ Gayikwa are rek gër Oñëgw Omënëk:

«Watin ga këme xwëtënd gër Siyoŋ ekaŷ ekëla, elo sana këme, elo xëbënan ke. Do ar kë wã endexëm an, dïn aŋo cëfënan na[☆].»

⁷ Awa ekaŷ elo këŋun yëlënd epëš el, wën bër xwëta këŋo bën. Barikan gër bër aŋo kwëta ex na:

«Ekaŷ elo ex ed lap bani bëbay el xarak mëŋ ex ekëla el[☆].»

⁸ Do bête:
«Ekaŷ elo këni fokërend bela bën, ekaŷ elo këbi rebënd[☆].»

☆ 1:24 1.24 Esayi 40.9 ☆ 2:6 2.6 Esayi 28.16 ☆ 2:7 2.7 Calemoñëw 118.22

☆ 2:8 2.8 Esayi 8.14

Ga xey kēbi eni tēf eyeyan ed Kaxanu el, bēte gayik mondako bax ebi gi.

⁹ Barikan wēn cēŋ, er hi kēn andēwēra and sana ko Kaxanu, bēr gē ošadaxan or emun, enēng emēnek, bulunda ir xwēn ko. Mondako hik en tēfētēraxēnēnd becērēcaxik bend ri ko ar nēcētēgu kēŋun gēr ecamēfan do wēla kēŋun gēr angoben akēbēnaxik andexēm an. ¹⁰ Wēn anēka hi kēn gērēgako bulunda ir Kaxanu, xarak akarēk aŋ, an gi bana bulunda. Kaxanu abaŋo xaŋēnan na endewēn eŋ. Barikan gērēgako axaŋēnan kēŋo xaŋēnanēnd.

¹¹ Wēn bēmaŋe bēnd ke balēnd mbaŋ bēŋo, axara xara kēmum gayikako bēr okucan, do bēliyer fo hi kēn, kemēnayin en kwēyēta oŋandi od eman od kē wērelind enjēw ok. ¹² Mēlayayindēn ūenene ola orewēn ol mērēxand ir bēr aŋo kwēta ex na Kērisēt bēn. Do gēr ed kēnun nangašandērand, watindēlexēni bandixa banjekax bandewēn baŋ, eno cēkwaxēn Kaxanu yatir kēbi ūatēn.

End epēb ed owun eŋ

¹³ Ang ŋapēk gēr Axwēn ak, pēbindēn olēngw or ex yo. Pēbindēno emun eŋ, mēŋ ar ex ar gapak an. ¹⁴ Pēbindēnēbi ogofērēner ok gayik emun eŋ fana kēbi enēbi nēpēnd bēwēndēran bēn do enēbi cēkwand bēr kē rind benjekax bēn. ¹⁵ Enimin oŋandi od Kaxanu ok ex, paŋ gē benjekax bend kēn rind beŋ, eni cēmind bela bēsitarak bēn, bēr ŋoweŋ ax nang ex na bēn. ¹⁶ Diyayindēn ang bērēyaya fo, bari kēren dabayand na gē orēyaya olo en dixēn eŋēŋēnax eŋ ado bayik ŋoweŋ aŋun cēba ex na: giyin okadēp od Kaxanu. ¹⁷ Pēbindēnēbi bela dek, ŋanindēnēbi bēmaŋe bēŋ, yēdayindēno Kaxanu, do pēbindēno emun eŋ.

End oxēreceŋ eŋ

¹⁸ Wēn bēriyenin bēr gēr bēcīw bēn, yēdayindēnēbi bēxwēn bērewēn bēn do mayindēn endefēn eŋ ado eni nemēri, bari ax gi ex na bēr bēngwēk do nēnga kēni bēn fo. ¹⁹ Gayikwa oyekax kēn ūot ga buŋa kēn buŋand en toro nē end Kaxanu, gē amena kēm. ²⁰ Enimin, ašēkw nde kēno šēkwēnd ar kē buŋand gēr toro nē end ga wēndēra ko an? Barikan angēmēne abuŋa kēn buŋand nē end ga kēn rind benjekax, enjekax ex gēr ogēs od Kaxanu.

²¹ Nē eŋo yataxēn kēŋun Kaxanu gayik Kērisēt, mēŋ bēte, mondako soro ko nē endewēn na, eno tēfētēlixēnēnd, en tēfaxēnēnd banjēta bandexēm baŋ. ²² Bari mēŋ elod axo mendēra ex na, bēte elod ala ax wēl ex na enēgwēs gēr etēŋ edexēm.

23 And bano širërand aŋ ababi wãša na,
and baxo sorond aŋ, ala abaŋo wesa na.
Barikan aseben seben keŋo amaša aŋ ar kē xitind šenene
an.

24 Mēŋ dēŋ lēbinak bamena bandebi baŋ gēr eman en-
dexēm and fika kēno gēr kērēwa
do šēs ko nē end beñeñenax bendebi aŋ.
Mondako šēs kēne ene capëraxēne gē beñeñenax beŋ,
ene diyaxēnēnde aniyan and šenene.
Gē tembaŷ indexēm iŋ kēn fakaxēnēnd.

25 Enimin, anēka hi ban ang oyel or nambërak fo*.
Barikan gërëgako anēka baka kēn gēr ar ex axadac
do anēkona arewën.

3

End eñer eŋ

1 Bēte wën bēsoxari bën, mayindën awa end bēcën
bëndewën eŋ. Angēmēne mondako kēn rind, axor kēnēbi
xor bēcën bëndëmar ado ga bani hēpënd end Kaxanu
eŋ. Axor kēnēbi xor gē eyeyan kēm, gē ola orewën ol,
2 angēmēne eni watënd gēr aniyan andewën mēne awën
wën kēn do mēne wën afēb fēb kēnēbi. 3 Oñañënanan
odewën ok kërëx gi na or fac: olap, gē bañepe band kaŋe,
gē bēŋwën bënd kaŋe, gē orëxër or kaŋe do gē banjëm
bakëbëanaxik. 4 Barikan gil ex lēf gēr emëkw, oñañënanan
od din ax biwënd na, od onden onënga, do ond angwëlëra.
Ata oñañënanan od mondako ok, mbaŋ kēŋo xëbënanënd
Kaxanu. 5 Oye olo šot bani bēsoxari bēwënëk bër angwën
bën, bër xwëta baŋo Kaxanu bën ga banēbi fēbënd bēcën
bëndebën bēŋ. 6 Gako Sara, afēb fēb baŋo Abëraxam xali
baŋo wãcënd: «Axwën aram*.» Odënaŵ odexēm hi kēn
angēmēne ari kēn rind benjekax beŋ, xarak er kēn yëdand
gebatak aŋun yëbun ex na.

7 Bēte wën bēcën bēŋ, mēlayayindënēbi endëmane fo
bolindaŵ borewën gēr eñer edewën, ga nang kēn mēne ola
orebën ol ax kēme na fon. Pëfindënēbi, gayikwa bën bēte
ašot kēni šot aniyan and ko yëlënd Kaxanu nē end oyekax
orexēm aŋ. Diyindën mondako, ata bayik ŷoweŷ ax bedi
na cale indewën iŋ.

End ebalër eŋ

8 Awa wën wëlërandën, balërandëleŋun ang bër acël amat
fo, cotindën anjëlan amat, bëngwëlex onden ondwën oŋ,
banayindën. 9 Ax gi ex na momašën eñeñenax eŋ gē
eñeñenax, do ocir ok gē ocir. Ecëñëxët, karanindënēbi

* 2:25 2.25 Esayi 53.4-6   * 3:6 3.6 Añanar 18.12

benjekax boşandax, gayikwa nê eno yataxên kênun Kaxanu en cotaxên obetak or fenin kênun ol. ¹⁰ Enimin, Oñëgw Omênëk ok ga rek:

«Ar ÿandi kênjo exo njan aniyana an do exo cot bakey banjekax an, etëÿ edexëm el tebëlex odena ok, do gë etitinaxën ed bela el.

¹¹ Kwëÿëtalexo beñëñënax bej do diyindëlexo benjekax.

Calayindëlexo aketëxeta an, do kemënayindëxelo exo njanen.

¹² Gayikwa bangës band Axwën banj anëkona këbi nëkonand bër şenene bën, do gë banëf bandexëm banj, abaxët ko baxëtënd cale indebën in.

Barikan aşus këbi şusënd bër kë rind beñëñënax bën*.»

¹³ Do wën nobën cëj kênun rinañ eñëñënax angëmëne benjekax kën balëkënalind? ¹⁴ Ado enun toronënd nê end or şenene enj, nëngandërayindëleñun! Kërenëbi yëdand na do këreñun bëlandërand na. ¹⁵ Barikan, pëbindëno Kërisët, mëñ awënëk an, ang Axwën fo, gër owëkw orewën. Giyindën lañ bëwelëk bër eno yakand kerët ar kênun wëka yo eno pelëra ine kën yaraxënënd er kën yarënd in.

¹⁶ Barikan, yakayindën endëmane fo, do gë onden onjekax. Ata bër kênun şirërand nê end ola or şenene or yël kênun Kërisët bën cëfënanindëlebi gër ed ebax enun yëlan ÿëÿ. ¹⁷ Enimin, pecanëleñun en torond ga kën rind enjekax en angëmëne mondako ÿandi kênjo Kaxanu, bari ax gi ex na ga wëndëra kën.

¹⁸ Gayikwa Kërisët amat fo soro ko do şës ko nê end beñëñënax, mëñ ar şenene, nê end bela bësëmbak, enun mëlaxën gër Kaxanu. Eman endexëm enj lawñ bani, barikan Angoc Amënëk an xaninëgu kênjo abëngw. ¹⁹ Gë angoc andexëm anj ye baxo Kërisët ebi tēfētandërax endexëm enj bangoc band gër epëra banj. ²⁰ Akarëk anj, bangoc banjo banjo wëşenënd Kaxanu. Mëñ abuñan buñan bafi xali fika ko Nowe Akuluñ and fexaxën bani mëñ gë bela bëcongëbëxi polo gër men anj. ²¹ Eno ex amatinali and xobuyi or kênun fexënënd gërëgako el, bari ax dëxëtënd na abuyar ir eman in. Xobuyi olo onden onjekax ex gër lëngw ir Kaxanu paş gë ekani ed Yesu Kërisët gër ecës el. ²² Mëñ ex ar bakak yanj gër orën do ÿëpax ko gand liwñ ir Kaxanu an, mëñ ex ar këno baxëtënënd omeleka an, bangoc band wunëk banj do gë band gë panga banj.

4

End aniyan angaşax eŋ

¹ Awa gayikako Kërisët asoro soro ko gër eman endexëm, wën bête giyin bēwēlëk ang bër emer fo en torond mondako fo. Gayikwa ar sorok gër eman endexëm an, anëka şapër këni gë eñëŋënax eŋ, ² exo diyaxënënd bakey band bayi këŋo gër ebar baŋ ang këŋo ŷandind Kaxanu ak, ax gi ex na ang ex oñandi oñëŋënax ak. ³ Enimin akarëk aŋ, gwac xwënda ban edi ed bebër ñan këni bër aŋo kwëta ex na Kërisët bën: asëk alakirand fo in, oñandi oñëŋënax ok, ekureliran el. Ata wën monjêlaya ban yêlayand gër ñambëran in, gër oşeb ol, do gër ekëla ed olaş el, xarak aşëba şëbak. ⁴ Gërëgako aşaran këbi şaranënd ga kënun watënd mëne an bo ex na ga kën xaşërënd gë bën gër eñac, mëŋ kënun renaraxënënd. ⁵ Barikan bën ayaka këno yakad ar ŷapëk ebi kiti bela bēbēngw do gë bēsēsëk an. ⁶ Enimin, mëŋ nangënaxën kënëbi Atëfëtan aŋ bēsēsëk bën dëŋ eni diyaxënënd gë Angoc and Kaxanu aŋ ang ak ado ga xiti kënëbi ang dek bela ak.

End oyekax eŋ

⁷ Ekwët ed beŷ dek el anëka saxëguk. Awa giyin bërenik do bër gë anjus, en kemënaxënënd gër cale. ⁸ Damana beŋo dek, balëringdëleŋun mbaŋ andewën rewën aŋ, gayikwa aŋana aŋ alaş kë labënd beñëŋënax bendanjëm. ⁹ Mëlayarindën aye ang këno wêlayand aliyer gër bëciw bëndewën ak, xarak an ŋunëŋunand na. ¹⁰ Ala kala diyenindëlebi boşandaw gë anjêla and yël këŋo Kaxanu, në end oyekax orexëm aŋ. Angëmëne mondako kën rind ata kën hi bër xwëtan kënëbi banjêla band ko yëlënd Kaxanu në end oyekax orexëm. ¹¹ Ar yël këŋo eyeyan an, deyarayindëlexo bend re ko Kaxanu beŋ. Ar yël këŋo edëcara ed bela an, dëcarayindëlebi gë ojaw od yël këŋo Kaxanu ok. Gër end ex yo, cëkwëndino Kaxanu paş gë Yesu Kërisët, mëŋ ar gë enjaran do gë panga ind din ir din an. Amen!

End toro eŋ

¹² Wën bëmaŷe bënd ke balënd mbaŋ beŋo, ga kën sorond ako, atëy añëkaxik ex, këreŋun caranënd na nangëde ax ñap ex na fo. ¹³ Ecëñëxët, nëngandërayindëleŋun ga kën sorond, ang soro ko Kërisët ak. Mondako ŷapëk ex gi eŋun nëngandëraxënëf nëmëc yatir ko nēcëtëgu dek enjaran endexëm eŋ. ¹⁴ Ado enun cirërand në end oŷac or Kërisët nëngandërayindëleŋun, gayikwa Angoc and gë enjaran aŋ, and Kaxanu aŋ, gër ola

orewën hi ko! ¹⁵ Barikan wën, gabatak kërexo torond na në end ga laŵ këŋo ala, në end ga rekara ko, në end ga wëndëra ko ba në end ga lil këbi bela gër bende bën. ¹⁶ Angëmëne ga hi ko këreceŋ ko soroxënënd, cëkwayindëleŋo Kaxanu në end oŵac olo, këreŋo cëfënanënd na. ¹⁷ Gayikwa anëka ñatëguk kiti ind kë ÿana gër ekun ed Kaxanu in. Xarak angëmëne gër ndebi kë ÿanand kiti in, mondake kë ñata gër bër ñëpëk eni kwëta Atëfëtan and Kaxanu bën? ¹⁸ Ang rek Oñëgw Omënëk ak: «Angëmëne alak lakëk exo pexaxën ar ſenene an, mondake cëŋ kë hi end asëmbak eŋ, do gë end aŵëndëran eŋ?» ¹⁹ Awa bër kë sorond gër edi ed benjekax gayik Kaxanu ÿandi këŋo efi gi mondako bën, tebayalexëni gër otaxan odexëm, mëŋ ar ex mokwëta an.

5

End emëlayan ed okëreceŋ eŋ

¹ Awa bëlëngw bër ex mërëxand irewën bën ÿandi ke mëni pelëra gërëgako. Wëno dëŋ alëngw hi këme ang bën ak, sede ir toro ind Kërisët hi keme, do bëte ahixeli këme hixeli gër enjaran endexëm and ko ſanayawëgu aŋ. ² Kadfacindënëbi ſenene bër gër amara and xwëtënan këŋun Kaxanu bën. Nëkonayindënëbi gë emëkw el dek ang ñan ko Kaxanu ak, xarak ax gi ex na në end acosa fo, bëte ax gi ex na ga kënun nëŷalind. ³ Ola orewën ol gilex or këni xor eni tëfëtelind bër gër amara bën. Kërenëbi bëñand na nangëde wën xwën këbi fo. ⁴ Do and ko ſanayaw alëngw ar bëxadac aŋ, aſos këŋun ſos gë ekamote ed owun ed gë enjaran ed din ir din el.

⁵ Bëte ocambenjar ok gë odënaŵ ok, baxëtindënëbi bëlëngw bën. Banayindën gër banëkëra bandewën, gayikwa are rek gër Oñëgw Omënëk:

«Kaxanu ayël këbi yëlënd oyekax orexëm ol bër kë banand bën,

barikan aŵereli këbi wërelind bër kë rafënanand bën».

⁶ Awa wën banayindën gër lëngw ir Kaxanu, mëŋ ar gë panga an, eŋun dafëanaxën and këŋo ñatan aŋ.

⁷ Kwëtinayindën gër ndexëm dek bebër këŋun sibänënd gër banjëlän bandewën bën, gayikwa mëŋ afëŷëpëŷ këŋun fëŷëpëŷënd.

⁸ Giyin gë anjus, këren nambinand na. ſabucara in, arangoŷëra ar gë wën an cëŋ, abëtëra këŋun bëtarand ga ko ſaland noŷo këŋo yamb ang yëraŋ ir këŋo sisand emacar end këŋo yamb fo. ⁹ Njëpindën endexëm eŋ do kemënayin gër ekwëta ga nang kën ako mënë oyot od obat

kəŋun wəcanənd gə bəmaŷe bəndewən bənd gər ngwən ro bəŋ. ¹⁰ And kən soro iməd aŋ, Kaxanu məŋ ar gə oyekax an, məŋ ar wāceli kəŋun enjaran end din ir din end ex gər Yesu Kərisət eŋ, axanin kəŋun xanin, abašən kəŋun abašən ojaŵ ok do axemən kəŋun xemən en gixən bər rədf kəbi aye. ¹¹ Məŋ ga xwənək wa owun ol din ir din! Amen!

Epelar el

¹² Silas, imaŷe ind xwəta kəmo gər Axwən iŋ, rəca ke mun nəgwənəli bəpənəfəne bəŋo. Aŷandi ŷandi ke me deya oyekax or dāl or Kaxanu ol, mun kemənaxən, awa kemənayin mbaŋ! ¹³ Bərəŵak bər hik gər Babilon bən, bər yata kəbi Kaxanu ang wən ak bən, kəŋun šəmand. Ašəma kəŋun šəmand bəte asəniŵən Marək.

¹⁴ Cəmarəxən momegar ang bəmaŷe bənd kəbi balərənd fo. Awa wən dək bər xwən kəŋun Kərisət bən, cotin obetak ol.

Kayëta ixinëm ir Piyer in Lilaya in

Akayëta aŋo ex akinëm and yëgwën babi Piyer bamara band okëreceŋ band lapar bani gë bëlaŵënel bënëgwëŝ baŋ. Në end osëyali or fudac orebën eŋ, bërëŵak bëranjëm wëlandëra babi do bani wëkarënd në end ine ko legëanaxënëgund Axwën an ga re baxo mène gogo ko bakaw. Piyer aŷëgwën këbi mène Axwën an axo degënan na. Barikan aŋa ko buŋand xali ala kala exo nëngwët ola orexëm ol do exo teb bëñëŋëx beŋ. Er ex gër akayëta in:

End or ŝenene do gë end bëlaŵënel eŋ: 1.1-21.

End ekwëyëta ed osëyali or onëgwëŝ eŋ: 2.1-22.

En oŝen or omakaw ond Axwën eŋ: 3.1-18.

Ecëmar el

¹ Wëno Simon Piyer, ariyenin do parëxanda ir Yesu Kërisët an, këŋun yëgwënëlin d kayëta ijo wën bër gë ekwëta ed xëbënëk ang edebi ak bën, paŋ gë or ŝenene or Kaxanu do gë Afexën Yesu Kërisët ol. ² Oyekax ol do gë obetak ol baŝerël ex gër ndewën ga nang këñëbi ako Kaxanu do gë Yesu, Axwën arebi an.

End oxëreceŋ eŋ

³ Kaxanu ayël yël këbo gë panga indexëm iŋ dëŋ dek bebër kë yana ene diyaxënënde ang ex ola or Kaxanu ak mëŋ ar wacëgu këbo gë enjaran endexëm eŋ do gë ekëbëanaxik endexëm an. ⁴ Paŋ gë enjaran eŋo do gë ekëbëanaxik eŋo, yël këbo Kaxanu bebër beya babo bën, en koraxën en cana osëmbak or gër ngwën ol or oñandi oñëŋëx ok do en cotaxën ola or Kaxanu ol. ⁵ Awa në end eŋo dëŋ, kemënayin gë obal osëm en baŝaxën gër ekwëta edewën owerëgweran ol, do gër owerëgweran, onangëran ol. ⁶ Baŝin gër onangëran, egi ed gë anjus el do gër egi ed gë anjus el, ekemënal el. Baŝin gër ekemëna, epëb ed Kaxanu el. ⁷ Bëte baŝin gër epëb ed Kaxanu, ebalër ed gër aminëmëra and oxëreceŋ el do gër ebalër ed gër aminëmëra and oxëreceŋ, aŋana aŋ. ⁸ Enimin, angëmëne benjekax beŋo ahi hik gër ola orewën do ex nïëmb, an ñana na en bayind gë bandixa banjekax këm, an gi na gë odëwëreŵen këm, gër enang ed Yesu Kërisët, Axwën arebi el. ⁹ Barikan ar ŝanëk beŋo an, axo watërand na aye, xali hi ko ang aŝiwëk fo. Axwëya xwëya ko angunëtan and bamena band baxo rind and ganëka aŋ.

¹⁰ Bëte bëmaÿe, kemënayindën en balëkënali nëmëc oŵac or w̄ac këŵun do gë eyata ed yata këŵun Kaxanu el. Angëmëne mondako kën rind, din an pokër na. ¹¹ Ata Kaxanu mondako këŵun fërëtënaxën ebët eňangax, en d̄ilaxën gër owun or din ir din or Yesu Kërisët, mëŵ ar ex Axwën arebi do Afexën arebi an.

¹² Mëŵ ex bëte, wëno din këmun ÿana mun kwitanënd beŵo ga nang kën anëka do lëkaya kën d̄al ir űot kën in. ¹³ Yëla këme aye yek, nand bayi këme gër eman eŵo na, mun nëngëtënd gë bend këmun xwitanënd beŵo. ¹⁴ Gayikwa Yesu Kërisët, Axwën arebi an, anangën nangën ke mëne gogo këme űës. ¹⁵ Barikan gë oxor oram ol këme ri mun tebëtanaxën er këŵun ÿana eňun kwitanënd, nand ex yo, beŵo dek.

End enjaran eŵ

¹⁶ Enimin, biyi ex otede od watëk ola oxëbënaxik or Yesu Kërisët, Axwën arebi ol gë bangës bandebi baŵo dëŵ. Anangën nangën këmun panga indexëm in do gë omakaw ondexëm oŵ, xarak ax gi ex na gë bendacan bend xamën këni bëla. ¹⁷ Gayikwa Faba Kaxanu yël këŵo or gapak ol do gë enjaran aŵ yatir wëli bax oniŵ orexëm ol gër enjaran ekëbënaxik eŵo ga kë re: «Ajo ex Asëñiŵën ar pëlot gër yomb iram an, wëno monëgan ke nënganënd endexëm eŵ[☆].» ¹⁸ Biyi dëŵ wël bax oniŵ olo ga wëliwëk gër orën and ebami gë Axwën Yesu Kërisët yaŵ gër etënd emënëk aŵ.

¹⁹ Biyi cëŵ, er reya këni bëlaŵënel in, er mokwëta nëmëc ex. Awa wën aŵap ŵapëk eňun balënd end eyeyan elo eŵ. Er hik ang lambo ir kë ñoband gër ecamëdan fo xali ex canayaw angoben aŵ do emal ed oxeya el ex űoband gër oŵëkw orewën. ²⁰ Damana beŵo dek, anang nang kën mëne gër Oňëgw Omënëk, eyeyan ed alaŵënel ed ex anjëlan and ala, ax gi ex na. ²¹ Gayikwa, alaŵënel abax yeyanënd ex na ang baxo yëland ak. Angoc Amënëk aŵ bafi ŵasinënd bëlaŵënel bën gër onden ondebën end Kaxanu end këni reya eŵ.

2

End bësäyali bënëgwëű eŵ

¹ Akarëk aŵ, bëlaŵënel bënëgwëű hi bax na gër bulunda ir Isërayel. Bëte mondako fo këni xani bërëmar mërëxand irewën eni gi bësäyali bënëgwëű, eni d̄ilaliw benëgwëű bend kë nambelind do eno yaxëtand Axwën an, mëŵ ar racët këbi an. Ata bëŵo mocala këni űaland enemi ed

☆ 1:17 1.17 Maco 17.5

bërëxadët el. ² Bëranjëm këbi sëf gër aniyan atëmbak andefën, do bësëxen bën në endefën këni ÿana eni cirënd fëña ir ðal in. ³ Bësëyali bëjo, ga ðan këni napul in kënun ÿana enun yifand gë bend këni yerëtënd bën fo bej, enun ðëxëlëxaxënënd. Barikan kiti indebën in elod anëka fo wël bax, do enemi edefën el ax gi ex na mocëni!

⁴ Omeleka od wëndëra bax ok, Kaxanu ajo kaÿënan bana endefën eñ. Alap lap këbi gër ambëxw atiŵax do xap këbi gë ogweyele-gweyele gër acamëðan ang gë gweyele-gweyele fo eni cënixën kiti in. ⁵ Bëte Kaxanu alaw laŵ babi gë oÿëm ol, bela bësëmbak bër ebax akarëk bën, angwën and baxo femërand Nowe end aniyan and ſenene añ. Barikan fexën këbi Nowe do gë bela bëcongëbëxi bësëxe. ⁶ Bëte Kaxanu anëp nöp babi bër gër Sodom do gë Gomor bën and bëlën ko bangol baño añ. Mondako ri baxo eni nangaxën ðek bësëmbak bën mëne mëñ axiti ko xitind. ⁷ Barikan aracët racët baño Lot, mëñ ar ſenene ar bax xoÿërand, në end eñac end bëwëſik bëjo eñ. ⁸ Gayikwa ar ſenene ar bax liyand gër bangol band Sodom do gë Gomor ajo, key yo key baño yambënënd gër emëkw ed ſenene edexëm në end eñëñenax end baxo watënd do baxo wëlënd eñ. ⁹ Awa eño këbo wäsinënd mëne Axwën an axam xam ko edacët ed bër ſenene gër ocëmu el. Barikan afeni këbi fenind bësëmbak bën ebi nöpaxën yatir kiti. ¹⁰ Adofa anëp këbi nöp bër këbi yetëyetënd edi ed bemuyaraxik bën, bër kë xaſërënd gër edi ed oñandi od eman do këni yepënënd or gapak or Axwën bën.

Bësëyali bënëgweſ bëjo, axwëta xwëta këni ogaf odebën ok do arafëna këni rafënannd mëne ani yëdand na ecir ed bangoc bacaraxik band gër orën el. ¹¹ Xarak omeleka od xuca këbi ojaŵ do gë panga ok dëñ anëbi nöpënd na, ani kwëſand na gër lëngw ir Axwën Kaxanu enëbi cir. ¹² Barikan bën ari këni rind ang bër gë onden këm fo, ang oŵacar fo, oŵacar or eñaſ or xwël kënëbi do enëbi ðaŵ xali eni bër ol. Aſir këni ſirënd er bayik ani nang ex na in. ¹³ Osëmbak orebën olo axana këni xana ang acosa fo. Monëngan këbi nënganënd eyëlaya ed gër oñandi od eman ogës od bela ðek el. Oſëfën orewën ex and këni yow gër ed kën fedër ñambëran añ, opëna odewën ok këni buyarënënd. ¹⁴ Bangës bandebën bañ yer orekar fo ex, do din abi pedënd na eñëñenax eñ. Ayifa kënëbi yifand bela bër sitarak bën, monjëlaya yëlaya këni gër añana and kodï. Ata bëjo obaſ or xata këbi fo exëni. ¹⁵ Ga seb këni fëña ir ſenene in, nambëraxën këni ga sëf këni fëña ir Balam, aſëñiŵ ar Bosor in, mëñ ar ðan bax acosa and exo dixën

osëmbak an. ¹⁶ Barikan fali, mëne ngëj emacar, yeyan bax ang ala fo do rexëra baŋo në end amena andexëm, alaŵënel ar šenëkët baŋo an, xali xwëšan këjo.

¹⁷ Bësëyali bënëgweš bëjo, ang bandu bandu gë men këm fo exëni; ang ebed ed šapërelëk ekoc fo exëni. Ata bën šëni këbi acamëdan aŋ. ¹⁸ Gayikwa aňebëta këni řebëtand eni deya bend gë ofëcak këm, bend gë ndafënan itëm. Mondako këni rind enëbi yifaxën gë oňandi oňacaxik od eman ok bela bër šanëguk gë ojaŵ fo gër otaxan od bër kë liyand gër enambëran bën. ¹⁹ Bela bëjo abeya beya banëbi mëne aniyand and yaya kënebi yël, xarak bën dëj okaďëp od bebër kë nemind exëni. Gayikwa ala kala xadëp ir er wëña këjo hi ko.

²⁰ Enimin, angëmëne aseb seb këni bemuyaraxik bend gër ngwën ro bej pab gë enang ed nang këno Yesu Kërisët, Axwën do Afexën arebi el do eni bakan bej xali ebi bëña gašëxe, awa nëmëc këni nëxena ang nëxena bani aňanar ak. ²¹ Er fecadox këreni nang dona aniyand and šenene aŋ, gë eni nang aye dëj, do eni mašan epoy apela amënek and sëyali kënebi aŋ. ²² Awa bën anëka hi këbi eyeyan ed đal ed orenik ed kë rend: «Laňët in anëka bakan ko exo yamb er wis baxo in*.» Bëte: «Ambëxwëbëxw anëm and buyi bano ecede-ecede aŋ, anëka rëgwaya ko gašëxe gër egway.»

3

End omakaw ond Axwën en

¹ Wën bëmaŷe bënd ke balënd mbaŋ bëjo, kayëta ixinëm in këmün ŷëgwënëlinđ. Gër okayëta oki oko, këmün xwitanënd bend nang kën aye bej, en nëngëtaxën gër onden onđewën. ² Ata kën ŷana en kwitand bend reya këni, akarëk aŋ, bëlaŵënel bëŵënek bej do gë apela and oparëxanda odewën aŋ, apela and ex and ar ex Axwën do Afexën arebi aŋ. ³ Nangin mëne đamana bej đek, gër bakey bapelatar, bela bër kë sëfënd oňandi oňëňënax do këni sanënd mbaŋ kë šanayaw na. ⁴ Do are këni ŷana eni dend: «Feye ngwa exo ar beya bax mëne abaka ko bakaw an? Gayikwa elod ga rašëra këbi gër ecës bëxarëk bën, bej bën ang ebax elod and ŷanak ngwën ak bayik*.»

⁵ Enimin, bëjo mama dëj këni xwëyand mëne akarëk aŋ, pab gë eyeyan ed Kaxanu el hixënek orën ol do gë ebar el, do ebar el šanëguk gër men do xangëk. ⁶ Ngwën ind angwën aŋo in šilipa bax kwëc gër amen. ⁷ Xarak Kaxanu,

gë eyeyan elo fo re ko așor ko șor orën ol do gë ebar ed gërëgako el yatir kiti ind këbi nemin bela bësëmbak in.

⁸ Barikan emat ex end ax gi ex na mokwëya en, wën bëmaÿe bënd ke balënd mbaŋ bëŋo: Gër Axwën, akey amat gwër fo ex gë bëniy wëli do bëniy wëli gwër fo ex gë akey amat. ⁹ Axwën an axo đegënand na gër eŋata ed er beya ko, ang këni yëland bërëmar ak. Ga këŋun buŋanënd ko ūenind wën đek en nëngwët đek ola orewën ol gayik aŋo ñandi ex na ala exo nemi.

¹⁰ Barikan akey and Axwën aŋ, ang arek fo kë yow. Yatijo, orën ol așapër kë ūapër gë ongëbër oñigëanaxik. Bëbër ex gër orën gë xodux bën, ex pëtëra. Ata ebar el, gë bebërexëm bën ex wati ang ex ak. ¹¹ Awa gayikako bebijo đek afët kë fët, wën nëkonin ba mondake ÿapëk en điyand! Gë ola owënëk do gë epëb ed Kaxanu ¹² ÿapëk en cënind do en ñandënënd akey and Kaxanu aŋ, akey and kë fëtëra bebër ex gër orën gë xodux aŋ. ¹³ Xarak biyi așëni këne ūëni nde bebër beya këbo Kaxanu bën: orën oxașax do gë ebar ekașax, gër ed kë xëñ or ūenene ol. Ata biyi eŋo këne ūëninde.

¹⁴ Wën bëmaÿe bënd ke balënd mbaŋ bëŋo, awa gër oșën olo, kemënayin eŋun təkati Axwën an bëwënëk, bër gë etëmbak këm, gër aketëxeta. ¹⁵ Pënileŋun mēne ebuŋan ed buŋan këŋun Axwën arebi el ex apexa andewën aŋ, ang ÿëgwën këŋun bēte Pol, mēŋ imaÿe ind këbo balënd mbaŋ ino, gë orenik or ūot ko ol. ¹⁶ Mondako ko ÿëgwënd Pol gër đek okayëta odexëm and ko yeyanënd beŋo aŋ. Barikan bengas exëna bënd lakëk epëni. Ata bër sitarak gër onden do ani piri ex na gër onangëran bën, anëngwët këni nëngwëtënd er kë rend in. Ado mondako fo këni rind gë Oñëgw Omënëk ocëxe ok do këni neminayand gë andebën aŋ dëŋ.

¹⁷ Awa gayikako gana gana fo nang kën beŋo, wën bëmaÿe bënd ke balënd mbaŋ bëŋo, perënayin đe këdi kënebi sëfa bela bëwëșik bëjo gër enambëran edebën do en teb ekemëna el. ¹⁸ Barikan piriyin gër oyekax do gër enang ed Yesu Kërișët, Axwën do Afexën arebi el. Mēŋ xwënëk enjaran en, gërëgako do xali din ir din! Amen!

Kayëta iŋanar ir Şaŋ in Lilaya in

Akayëta aŋo ro Şaŋ, asëfan abat Yesu, ŷëgwëk ang re këni okëreceŋ oŋanar ak. Amëd aŋo, okëreceŋ ok mbaŋ şopara babi në end bësëyali bënëgwëş eŋ. Anambeli banëbi nambelind ga bani rend mëne Yesu axo gi ex na Afexën an do axo gi bana dëŋ ala. Paş gë er ŷëgwën ŷandi baŋo ebi dëca eni kemënalixënënd end dal end sëyali kënebi elod gër ŷanar eŋ. Akayëta aŋo kë sëyalind mëne bër xwëta këŋo Yesu Kërisët bën aŷap ŷapëk eni nang mëne and şot këni dëŋ ex aniyan and din ir din aŋ. Bëte këreceŋ ir bayik aŋo balënd na end okëreceŋ ocandaŵ eŋ, axo cot ex na anëkëra and gë Kaxanu and paş gë Kërisët aŋ. Er ex gër akayëta in:

End eyeyan ed kë yëlënd aniyan eŋ: 1.1-4.

End enang ed Kaxanu do gë etëfëtëli ed Kërisët eŋ: 1.5-2.6.

End apela angaşax and Axwën eŋ: 2-17.

End bërangoŷëra and Kërisët do gë obaş or Kaxanu eŋ: 2.18-3.10.

Ed aŋana and Kaxanu aŋ do gë and okëreceŋ eŋ: 3.1-4.21.

End ekor ed ngwën eŋ: 5.1-21.

End eyeyan ed aniyan eŋ

¹ End ar hik elod gër ŷanar eŋ, end ar wël këmi eŋ, end ar wat këmo gë bangës bandebi baŋo dëŋ eŋ këmun ŷëgwënëlinde. Biyi nekondëra këŋo gë axëbënan, biyi lëkëra këŋo gë otaxan odebi ok. Mëŋ ex eyeyan ed kë yëlënd aniyan el. ² Biyi wat këŋo ar ex eyeyan ed kë yëlënd aniyan an ga hi ko ala. Biyi reyak osede orexëm ol, mëŋ këmun sëfëtanaxënënd mëne ar ex aniyan and din and ler gër Faba Kaxanu an şanayaxënëgu këbo. ³ End wat këmi do wël këmi eŋ, këmun sëfëtanënd wën bëte, ene baraxëne andamat. Ebar elo ex ed gë Faba Kaxanu do gë Asëñiw Yesu Kërisët el. ⁴ Eŋo këmun ŷëgwënëlinde ebo nëngandëraxën enim biyi dëk.

End aniyan and gër angoben eŋ

⁵ Endey end wël këmi gër Kërisët do lawënëgu këbo mun tëfëtan eŋ ex: Kaxanu angoben hi ko do ecamëdan ax gi ex na gër ola orexëm. ⁶ Angëmëne are këne rende mëne gë mëŋ bar këne do ene bayiye gër ecamëdan, bënëgwëş hi

këne, er këne rinde in ax gi ex na dal. ⁷ Barikan angëmëne gër angoben hi këne ang hi ko mënj gër angoben ak, abar bar këne do oşat or Yesu, Asëñiŵ arexëm oŋ këbo ŵunëtënd gër eñëŋenax end ex yo.

⁸ Gë andebi këne yifayande angëmëne ene dende mëne ane mendërande na, dal in ax gi ex na gër ola orebi. ⁹ Barikan angëmëne afut këne futënde bamena bandebi baŋ, Kaxanu, mënj ar ex şenene do hi ko mokwëta an, aseban këbo seban do ebo wunët gër betëmbak bend ex yo. ¹⁰ Kaxanu kënëŋo xwëtënde anëgwëş angëmëne ene dende ane mendërande na, do eyeyan edexëm el ax gi ex na gër ola orebi.

2

End ayakan arebi eŋ

¹ Obaş oram, eŋo këmun yëgwënëlınd mënj kën xwëyëtaxën beñëŋenax beŋ. Barikan angëmëne ala exo mendëra, ayakan şot kënëŋone na ler gër Faba Kaxanu, mënj exo Yesu Kërisët, ar şenene an. ² Mënj dëŋ ex angunëtan and sebanaxën këbo Kaxanu bamena bandebi an ngwën in dek, bari ax gi ex na biyi fo.

³ Angëmëne asëf këne sëfënde bapela band Kaxanu baŋ, pënilebo mëne anang nang kënëŋone. ⁴ Anëgwëş ko rind ar kë rend mëne anang nang këŋo Kaxanu xarak axo tëfënd na bapela bandexëm baŋ. Dal ax gi ex na gër ola or ala ajo. ⁵ Barikan ar fëbëk eyeyan ed Kaxanu an ex ar ñan këŋo enim an. Ata mondako këne nangënde mëne abar bar këne gë Kaxanu. ⁶ Ar kë rend mëne abar bar këni gë mënj an, aŷap ŷapëk exo dıyand ang baxo liyand Kërisët ak.

End apela angaşax eŋ

⁷ Wën bëmaŷe bënd ke balënd mbaŋ bëŋo, apela and këmun yëgwënëlınd aŋo akarëk ex, ax gi ex na angaşax. Apela akarëk aŋo, eyeyan ed wël kën elod gër ŷanar el ex. ⁸ Barikan ga këmun yëgwënëlınd ako apela angaşax dëŋ ex. Dal ir gër Kërisët in kë şanayand gër ola orewën gayik ecamëdan el anëka kë şapërënd, do angoben aŋ kë ŷañënd. ⁹ Ar kë rend mëne gër angoben hi ko an, do eŋo cus imaŷe indexëm in, gër ecamëdan bayi ko pere. ¹⁰ Ar ñan këŋo imaŷe indexëm an anëka hi ko gër angoben do er këŋo lënan eñëŋenax ax gi ex na. ¹¹ Barikan ar şus këŋo imaŷe indexëm an, gër ecamëdan bayi ko. Gër ecamëdan ko liyand, do axo nangënd na gër ed ko yend, ecamëdan el şiwën këŋo.

¹² Obaš oram, wën këmum ÿëgwënëlinde gayik anang nang kën mëne Kaxanu aseban seban këŋun bamena bandewën baŋ gër owăc or Kërisët. ¹³ Wën opaba këmum ÿëgwënëlinde gayik anang nang këno ar hik elod gër ŷanar an. Wën ocambenjar gë odënaŵ këmum ÿëgwënëlinde gayik axor xor këno Arangoŷëra an.

¹⁴ Obaš oram, wën këmum ÿëgwënëlinde gayik anang nang këno Faba Kaxanu. Wën bëxarëk këmum ÿëgwënëlinde gayik anang nang këno ar hik elod gër ŷanar an. Wën ocambenjar gë odënaŵ këmum ÿëgwënëlinde gayik axemëna xemëna kën. Bëte axwëtaya xwëtaya kën eyeyan ed Kaxanu el gër owëkw orewën do axor xor këno Arangoŷëra an.

¹⁵ Këren ŋan na ngwën in, bëte këren ŋan na bebër ex gër ngwën ro bën. Angëmëne ala exo ŋan ngwën in, anana and Faba Kaxanu aŋ ax gi na gër emëkw edexëm. ¹⁶ Enimin dek bebër ex gër ngwën ro bën, bebër gër aniyan bën mëne ngëŋ: oñandi od eman ok, gë eñangen ed bebër kë watënd bangës el do gë edafënali ed napul ir gër ngwën ro el. Beŋo ax gi ex na bend Kaxanu. ¹⁷ Xarak ngwën in do gë oñandi odexëm ok axuca wa kë xuca. Barikan ar kë rind oñandi od Kaxanu an, din ir din ko bayi.

End arangoŷëra and Kërisët eŋ

¹⁸ Obaš oram, gogo kë xwët ngwën in. Do ang wël kën ak, arangoŷëra and gë Kërisët kë yowënd na. Xarak anëka ŷëmb këni bërangoyëra andexëm bën. Mondako këne nangënde mëne ngwën in në ekwët ex. ¹⁹ Bërangoyëra and Kërisët bëjo gër ndëbi ro dëŋ šan këni gayik ani gi bana enim bërebi. Kido bërebi hi bani abayi bayi doni.

²⁰ Wën cëŋ, ašot šot kën panga ind yël këŋun Angoc Amënëk in do wën dek anang nang kën. ²¹ Aŷëgwënëli ÿëgwënëli këmum gayik anang nang kën đal in do mëne enëgwëš ax gind na gër đal. ²² Ar kë ħëpënd mëne Yesu ex Kërisët, anëgwëš hi ko. Ata ajo ex ngëŋ arangoŷëra and Kërisët an gayikako aħëp ko ħëpënd end Faba Kaxanu do gë Asëñiŵ Kërisët eŋ. ²³ Ar ħëpëk yo end Asëñiŵ ar Kaxanu eŋ, aħëp ħëp ko bëte end Faba Kaxanu eŋ. Barikan ar wăk end Asëñiŵ an, aŵa ŵa ko bëte end Sëm eŋ.

²⁴ Endewën eŋ cëŋ, kwëtayayin de gër owëkw orewën er wël kën elod gër ŷanar in. Angëmëne end wël kën elod gër ŷanar eŋ axwëtaya xwëtaya kën, wën bëte axwëtaya kënun axwëtaya Faba Kaxanu do gë Asëñiŵ. ²⁵ Do er beya këbo in ex aniyan and din ir din aŋ.

²⁶ Në end bër këŋun yifand këmum ÿëgwënaxënëlinde eŋo. ²⁷ Endewën eŋ cëŋ, gë Angoc Amënëk and yël këŋun Kërisët

aŋ bar kën, an caland na eŋun tÿyali ala. Gayikako Angoc aŋo kÿnun sÿyalind dek do er kÿnun sÿyalind in dal ex, ax gi ex na enÿgwêš. Mÿŋ ex, diyayindÿn ang kÿnun sÿyalind ak.

²⁸ Awa gÿrÿgako obaš oram, diyayindÿn gÿ Kÿrisÿt. Do nand ko ſanayaw yo, ata kÿne bayiye ga xwÿta kÿnÿŋone, yatijo ecÿfÿnaxik abo tÿkeli na. ²⁹ Angÿmÿne anang nang kÿn mÿne mÿŋ ar ſenene hi ko, nangin bÿte ar kÿ rind yo end ſenene, Kaxanu rÿw kÿŋo.

3

End obaš or Kaxanu eŋ

¹ Watin ang ſan kÿbo Faba Kaxanu ak xali kÿbo wacÿnd obaš orexÿm! Do enimin obaš orexÿm wa hi kÿne. Gayikako bela bÿr gÿr ngwÿn ro bÿn anÿbo nang ex na, elod ano nang ex na mÿŋ bÿte. ² Wÿn bÿmaÿe bÿnd ke balÿnd mban bÿŋo, gÿrÿgako dÿŋ hi kÿne obaš or Kaxanu. Do ola or kÿne ſote ecan ecan ol, ax canaya ex na pere. Barikan anang nang kÿne mÿne and ko ſanayaw Yesu Kÿrisÿt aŋ, ola orebÿ ol ang orexÿm ak kÿ hi sam enÿŋo wat ang hi ko ak. ³ Ar kÿ yarÿnd yo eŋo gÿr ndexÿm, awunÿta ko wunÿtand do exo men ang wÿn ko mÿŋ ak.

⁴ Ar kÿ rind eŋÿŋÿnax yo, er ko rind in amena ex paš gÿ acariya and Kaxanu aŋ gayik emendÿran el edif ed acariya ex. ⁵ Do anang nang kÿn mÿne Kÿrisÿt yow bax exo dÿxÿt beŋÿŋÿnax beŋ xarak gÿr ola orexÿm eŋÿŋÿnax ax gi ex na. ⁶ Ar bar kÿni gÿ mÿŋ yo, ax bo ex na ga ko wÿndÿrand. Ar bayik ga ko rind beŋÿŋÿnax an, aŋo nang ex na, elod aŋo wat ex na.

⁷ Obaš oram, ala kÿreŋun yifađ na. Ar kÿ rind end ſenene an, ar ſenene ex ang exo Kÿrisÿt ak ar ſenene. ⁸ Ar bayik gÿr beŋÿŋÿnax an, ar ſabucara ex gayik ſabucara in elod gÿr ŷanar ko wÿndÿrand. Gayikako Aſÿniw ar Kaxanu an ayow yow ko, exo nÿxenaxÿn bandixa band ſabucara baŋ yow baxo. ⁹ Ar rÿw kÿŋo yo Kaxanu, axo mendÿrand na gayik aniyan and Kaxanu aŋ ex gÿr ola orexÿm. Axo kor na exo bayi gÿr beŋÿŋÿnax gayikako Kaxanu rÿw kÿŋo. ¹⁰ Mondako kÿni fitarÿnd bÿr ex obaš or Kaxanu bÿn gÿ bÿr ex or ſabucara bÿn. Ar bayik ax dind na yo end ſenene, axo gi ex na ar Kaxanu. Mondako fo ex end ar aŋo ŋan ex na abinÿm eŋ.

End aminÿmÿra and gÿr Kÿrisÿt eŋ

¹¹ Enimin, endey eŋo wÿl kÿn elod gÿr ŷanar mÿne balÿrindÿlebo andeſi rebÿ aŋ. ¹² Kÿrenÿŋo tÿfÿteliye na Kaÿe, mÿŋ ar bar bani gÿ Arangoÿÿra an xali law kÿŋo

abinëm. Do inew̃a law̃axën kënjo? Gayikwa bandixa band mën̄ Kaŷe baŋ bañëñenax hi bax do band abinëm baŋ band şenene.

¹³ Bëmaŷe, angëmëne bela bër gër ngwën bën aşus şus kënun, kërenun caran na. ¹⁴ Biyi anang nang këne mëne anëka xani këne gër ecës, do bakaw këne gër anıyan gayik añan ñan kënëbene bëmaŷe bën̄. Bari ar şus këbi an, gër ecës bayi ko. ¹⁵ Ar kënjo şus yo imaŷe indexëm, alaŵ ar bela hi ko do aye nang kën mëne alaŵ ar bela an axo cot na anıyan and din ir din aŋ. ¹⁶ Kërisët ga yëlaya ko wa në endebi xali gër ecës mën̄ nangaxën këne er ex aņana in. Biyi bëte aŷap ŷapëk enëbe yële anıyan andebi aŋ bëmaŷe bën̄. ¹⁷ Angëmëne ar şotërak gër ebar ro eņo watënd imaŷe indexëm in̄ ga şëmura kënjo, do exo kemën emëkw edexëm el, aņana and Kaxanu aŋ mondake cën̄ kē ŷëpa gër ndexëm? ¹⁸ Obaş oram, aņana andebi aŋ gilex däl do canayayındëlex gër bandixa. Kërex gi na gër ofërëya fo, bëte kërex gi na eyeyan fo.

¹⁹ Mondako këne nange mëne bër däl hi këne do ebo gi fuŋ gër oŵëkw orebi gër lëngw ir Kaxanu. ²⁰ Angëmëne oŵëkw orebi oŋ dën̄ këbo nöpënd, kaş ex Kaxanu, mën̄ ar nangëk beŷ dek an. ²¹ Bëmaŷe wën bër ke balënd mbaŋ bëjo, ayëxwëra këne yëxwëraye ler gër Kaxanu angëmëne oŵëkw orebi oŋ abo nöpënd na. ²² Er kënëjo wëkaye yo, ayël këbo yëlënd gayik asëf këne sëfënde şapela bandexëm baŋ do ari këne rinde er ñan ko in. ²³ Watin er re ko ene dind ex in: ene kwëtaye oŵac or Yesu Kërisët, Asëñiŵ arexëm ol, do ebo balërënd andebi rebi aŋ, ang rek apela andexëm and yël këbo ak. ²⁴ Ar kē rind er rek şapela bandexëm an, gē Kaxanu bar këni, do Kaxanu na exo gër ola orexëm. Gē Angoc andexëm and yël këbo aŋ këne nangënde mëne alëg lëg ko gër ola orebi.

4

Epitëndër ed bëlaw̃ënel el

¹ Wën bëmaŷe bënd ke balënd mbaŋ bëjo, ax gi ex na mo kwëta dek bër kē rend gē Angoc and Kaxanu bar këni bën. Kamanindënëbi aye en nangaxën mëne däl këni reyand gayik bëlaw̃ënel bënëgwëş bëranjëm yowëk na gër ngwën ro. ² Mondako këno nang ar bar këni gē Angoc and Kaxanu an: ar kē reyand yo mëne Yesu Kërisët ayow yow baxo hi ko ala gër ebar ro, ajo ar Kaxanu ex. ³ Barikan ar kē reyand yo abar bar këni gē Angoc Amënëk aŋ do exo nöp mëne Yesu Kërisët gër Kaxanu xaniw ko, ajo arangoŷëra and gē Kërisët ex. Ax gi ex na nde awël wël ban mëne arangoŷëra

gë Kërisët kë yowënd? Awa gërëgako, anëka ñatëgu ko gër ngwën ro.

⁴ Wën obaş oram ol, bër Kaxanu hi kën do axor xor kënëbi bëlaŵënel bënëgwëş bën gayik gë ar bar kën an fangak nëmëc gë angoc and ex gër ngwën ro aņ. ⁵ Bëlaŵënel bënëgwëş bëjo, bër gër ngwën ro fo exëni. Mëj këni yeyanaxënënd end gër ngwën ro fo do bela bër gër ngwën ro bën abaxëtën kënëbi baxëtënënd. ⁶ Barikan biyi bër Kaxanu hi këne do ar nang këjo Kaxanu an, abaxëtën këbo baxëtënënd. Ar ax gi ex na ar Kaxanu an, afo baxëtënënd na. Mondako këne nangënde ang fitar këni ak ar gë Angoc and dal an gë ar gë angoc and enëgwëş an.

End aņana and Kaxanu eņ

⁷ Wën bëmaņe bënd ke balënd mbaņ bëjo, balërindëlebo andëbi rebi aņ gayik aņana aņ gër Kaxanu xaniwëk. Do ar ñan këbi bela an, Kaxanu rëw këjo do anang nang këjo Kaxanu. ⁸ Kaxanu aņana hi ko, ar şus këbi bela an, aņo nang ex na Kaxanu. ⁹ Watin ang ŵasin këbo Kaxanu aņana andexëm ak: ga laŵënëgu këjo Asëñiŵ ar tañ arexëm an gër ngwën ro ene cotaxëne aniyan aņ paş gë mëj. ¹⁰ Do aņana aņo er ex mëne Kaxanu ñan këbo xali laŵënëgu këjo Asëñiŵ ebo wunët gër beñëñenax bendebe, xarak ax gi ex na ga ñan kënëņone biyi.

¹¹ Wën bëmaņe bënd ke balënd mbaņ bëjo, angëmëne mondako ñan këbo Kaxanu, aņap ŷapëk biyi bëte ebo balërënd andëbi rebi aņ. ¹² Elod ala aņo wat ex na Kaxanu. Angëmëne abalër këbo balërënd andëbi rebi aņ, abar bar këne gë Kaxanu do aņana andexëm aņ aye faņayak gër ola orebi.

¹³ Mondake këne nangënde mëne gë Kaxanu bar këne? Ga yël këbo wa Angoc andexëm aņ. ¹⁴ Do biyi, awat wat këmi eņo, do mëj këmi reyaxënënd mëne Faba Kaxanu laŵënëgu këjo Asëñiŵ exo gi Afexën ar ngwën an. ¹⁵ Ar kë ŵa mëne Yesu, Asëñiŵ ar Kaxanu ex, abar bar këni gë Kaxanu. ¹⁶ Do biyi anang nang këne do aŵa ŵa këne mëne Kaxanu añan ñan këbo gayik aņana hi ko. Do ar këbi ñan bela an, abar këni bar gë mëj. ¹⁷ Angëmëne aņana and Kaxanu aņ afaņaya faņayak gër ola orebi, gë onënga fo këne şëniye akey and kiti aņ gayik ang këne liyande gër ngwën ro ak awëndër wëndërek gë aniyan and Kërisët aņ. ¹⁸ Gër emëkw ed ar faņayak aņana, anjiņ ax gind na. Do aņana ax paņaya ex na gër emëkw edexëm.

¹⁹ Endëbi eņ cëj, añan ñan kënëbëne Kaxanu gë bela bën gayik mëj ŷanak ñan këbo. ²⁰ Angëmëne ala exo dend mëne añan ñan këjo Kaxanu do eņo cus imaņe indexëm

in, anëgwêş ko rind gayik axo kor na ejo cus imaÿe ind këno watënd in do ejo ñan Kaxanu, mëñ ar ajo watënd na an. ²¹ Awa apela ajo yël këbo Kaxanu: Ar ñan këno Kaxanu an, ñanëlejo bëte imaÿe indexëm in.

5

End angora and ngwën eñ

¹ Ar wãk yo mëne Yesu ex Kërisët, Kaxanu rëw këno. Do ar këno ñan yo arëw an, añan ñan këbi bëte obaş orexëm ol. ² Mondako nang këne mëne añan ñan kënebëne obaş or Kaxanu ol: ga ñan këneñone Kaxanu do ga këne sëfënde er rek bapela bandexëm in. ³ Eñan ed Kaxanu el ex ene dind ex er re ko gër bapela bandexëm in do bapela baño ax ðak ex na. ⁴ Gayikwa ar rëw këno yo Kaxanu, axor xor ko ngwën in. Do ekwëta ed xwëta këneñone Kaxanu el ex ekor ed ngwën el. ⁵ Noÿo ex ar xorëk ngwën an? Ax gi ex na nde ar wãk mëne Yesu ex Asëñiŵ ar Kaxanu an?

End Kërisët eñ

⁶ Yesu Kërisët ex ar yow bax gë men oñ do gë oşat oñ. Gë men do gë oşat yow baxo, ax gi ex na na gë men oñ fo. Do Angoc Amënëk añ kë reyand ejo gayik mëñ ex ðal in. ⁷ Enimin, otede otas kë reyand end Kërisët eñ: ⁸ Angoc Amënëk añ, men oñ do gë oşat oñ. Do bën bësas axet xet këbi. ⁹ Angëmëne aŵa këne wãnde osede or bela ol, osede or Kaxanu ol xurik ex gi ðal gayik areya reya ko end Asëñiŵ eñ. ¹⁰ Ar wãk end Asëñiŵ ar Kaxanu an, aşot ko şot osede olo gër onden ondexëm. Barikan ar ñëpëk an, anëgwêş xwët këno Kaxanu gayikako axo ma ex na er reya ko Kaxanu end Asëñiŵ in. ¹¹ Watin er ex osede olo in: Kaxanu yël këbo aniyand din añ do aniyand ajo gër Asëñiŵ ex. ¹² Ar bar këni gë Asëñiŵ ar Kaxanu an kë şotënd aniyand añ, bari ar ani bare ex na an, axo cotënd na.

End aniyand din eñ

¹³ Ejo këmun ÿëgwënëlınd en nangaxën mëne aşot şot kën aniyand din añ wën bër xwëtak oŵac or Asëñiŵ ar Kaxanu bën. ¹⁴ Axwëta xwëta këne mëne Kaxanu abaxët këbo baxëtënd and kenëjo xaraye er ex yo angëmëne ang këno ÿandi ak ex. ¹⁵ Awa ga nang këne ako abaxët ko baxëtënd cale indebi in, nangëne mëne aşot këne şote er wëka këneñone in.

¹⁶ Angëmëne ala ejo wat imaÿe indexëm in ga ko ri eñëñenax end ax mëland na gër ecës, calenëlejo. Kaxanu ata këno yël aniyand añ. End bër kë rind eñëñenax end ax mëland na gër ecës eñ këme rend. Eñëñenax exëna end

kë wëland gër ecës; ame dend na de en calend në end eñëŋënax eŋo. ¹⁷ Etëmbak end ex yo eñëŋënax ex, bari ax gi ex na eñëŋënax end ex yo kë wëland gër ecës.

¹⁸ Anang nang këne mëne ar rëw këŋo Kaxanu yo, axo bayi na ga ko wëndërand. Asëñiŋ ar Kaxanu an këŋo nëkonand do Arangoŷëra an ŷoweŷ aŋo koranënd na.

¹⁹ Anang nang këne mëne bër Kaxanu hi këne do bela bër gër ngwën bën dek awëña wëña këbi Arangoŷëra an.

²⁰ Barikan anang nang këne bëte Asëñiŋ ar Kaxanu an yow bax yël këbo onden oŋ enëŋo nangaxëne Kaxanu, mëŋ ar ex däl an. Gë mëŋ Ar ex däl an bar këne në end Asëñiŋ Yesu Kërisët. Awa Kaxanu, ar däl exo do mëŋ ex aniyan and din aŋ.

²¹ Obaş oram, kwëŷëtayin olaş oŋ.

Kayëta ixinëm ir Şaŋ in Lilaya in

Ar yëgwëk kayëta ijo an w̄acaya ko «Axarëk an». Okëreceŋ oñanar od bax fënënd kayëta ijo ok rek mène Şaŋ, parëxanda ir Yesu Kërisët exo axarëk ajo. Gayikako bend kë sëyalind beŋ awëndër wëndërek gë bend gër kayëta iyanar ir Şaŋ beŋ. Ata gër osëyali olo er ex: ediya ed gër d̄al do gër aŋana el do gë ekwëyëta ed bër kë sëyalind bend fitarëk gë osëyali oyanar el. Er ex gër akayëta in:

End ar yëgwëk kayëta ijo eŋ: 1-3.

End apela and aŋana eŋ: 4-6.

End ekwëyëta ed bësëyali bënëgwëş eŋ: 7-11.

Bapela bapelatar baŋ: 12-13.

Ecëmar el

¹ Wëno axarëk an këŋun yëgwënëlınd wëj Asoxari ar sana këŋo Kaxanu an, do gë obaş oreŋ ol. Wëno enim ñan këmun, ado d̄ek bër nangëk d̄al bën añan ñan kënun bête, ax gi ex na wëno fo. ² Añan ñan këmun gayik d̄al in gër owëkw orebi ex do din kë bayi. ³ Faba Kaxanu, gë Yesu Kërisët, Asëñiŋ, yëlëlenëbo oyekax ol, gë axayënan in do gë obetak ol ene d̄iyaxënënde gër d̄al do gër aŋana.

End d̄al eŋ do gë end aŋana eŋ

⁴ Mbaŋ nëngan ke ga sëk këmëni obaş oreŋ orëmar ga këni liyand gër d̄al, ang rek apela and yël këbo Faba Kaxanu ak. ⁵ Do gërëgako wëj Asoxari ajo, axara xara këmi: balërendëlebo andebi rebi aŋ. End këmi yëgwënëlınd eŋo awël wël këne elod gër yanar, ax gi ex na apela angaşax. ⁶ Aŋana aŋ ex edi ed er kë rend bapela band Kaxanu el. Awa apela aŋo yapëk ene tefe gër anıyan andebi ang wël këne elod gër yanar ak.

⁷ Enimin, bëyifa bërãnjëm şanayawëk gër ngwën do këni rend mène Kërisët axo yow bana hi ko ala. Ata bën ex d̄e bëyifa bën, bërãngoÿëra and Yesu Kërisët bën. ⁸ Titinayin gër anıyan andewën, kërex capër na andıyen andebi aŋ. Barikan kemënayin en cotaxën acosa anjekax aŋ.

⁹ Ar kë başënd yo bendey becëxe, axo bayi ex na gë end sëyali këbo Kërisët eŋ fo. Ala ajo axo gi ex na ar Kaxanu. Barikan ar xwëtayak osëyali olo an, abar bar këni gë Faba Kaxanu do gë Asëñiŋ. ¹⁰ Angëmëne ala exo yeli gër ndewën do axo mëlali ex na osëyali olo, këreno kacaf na gër iciw

indewën, këreno cëmad na dëŋ! ¹¹ Gayikwa ar këŋo şëma an anëka şoma këŋo gër bandixa bañëŋenax bandexëm.

Bepelatar beŋ

¹² Ado ga ÿëmbëk beber ÿëgwënili domun bën, axe ñandi bana mun pelëra gë oñëgw. Barikan ayar këme yarënd mun nëngali mun pelërax wëno dëŋ, do ebo nëngandëraxën biyi dek.

¹³ Obaş or imaŷe itoxari indey ind sana këŋo Kaxanu ol aşëma këni şëmand.

Kayëta isasën ir Şaŋ in Lilaya in

Kayëta ijo, ar bano rend «Axarëk an» yëgwën baŋo këreceŋ ir këno wăcënd Gayos. Er kë sëyalind mëne aŋap yăpëk ekaca ed aye okëreceŋ odiyer el ex canayaxën ebalër ed aminëmëra and gër Yesu Kërisët aŋ. Bandixa band Gayos baŋ bax wăsinënd mëne afëb fëb baxo osëyali olo. Barikan Jotëref ababi wëlaya na okëreceŋ odiyer ok. Mëŋ gër kayëta ijo ro aşëkw şëkw këno Gayos do nöp këno Jotëref. Er ex gër akayëta in:

Ecëmar el: 1-4.

End apela and Gayos eŋ: 5-8.

End Jotëref eŋ: 9-10.

Ang yăpëk etëfëteli ed Demetëros el: 11-12.

Bepelatar beŋ: 13-15.

Ecëmar el

¹ Wëno Axarëk an ki yëgwënëlinde wëj Gayos, wëj ar ex imaŋe ind ñan këmo gë däl in. ² Wëj imaŋe ind ñan këmi mbaŋ ino, aşalen këmi şalenënd ey beta, exi yera mbaŋ do ey bëngw gër eman endey ang bëngwëk enjëw endey ak.

End bër olawënel eŋ

³ Wëno mbaŋ nëngandëra ke ga sëkati këne bëmaŋe do reyati këni mëne şenene fëb këy däl in do gër däl ijo këy liyand. ⁴ Wëno mbaŋ ke nënganënd angëmëne me wëlënd mëne obaş oram ol gër däl këni liyand.

⁵ Wëj imaŋe ind ñan këmi mbaŋ ino, ang yăp këŋo ar xwëta këŋo Kaxanu ak këy rind gë dek benjekax bend këyëbi rinënd bëmaŋe beŋ ado eni gi bëniyer. ⁶ Areyati reyati këni gër amara andëbi ro end ang ki balënd bela ak. Axara këmi xarand eyëbi yëlëra şëlafana ir damana irebën ang këŋo yăpan Kaxanu ak. ⁷ Eni deyaraxënënd end oŋac or Axwën eŋ sebëragu këni oxun orebën oŋ, xarak ax gi ex na eni cotëraxën gër bër benëŋ becëxe. ⁸ Awa aŋap yăpëk enëbe mëlayande aye bela bërako bën ene kelaxëne gë bën andiyen and däl aŋ.

End Jotëref do gë Demetëros eŋ

⁹ Ata kayëta iromax yëgwënëli këmun Amara andewën aŋ. Barikan Jotëref, mëŋ ar këŋo nënganënd olëngw an, aŋo balënd na end këme rend eŋ. ¹⁰ Mëŋ ex, and këme yeli aŋ, afut këme fut beñëŋenax bend ko rind beŋ ga këbo

rexërand ako. Ado ax gi ex na eŋo fo ko rind: abi mëlayand na bëmaÿe bëniyer bëŋ; bër këbi ÿandind enëbi mëlaya bën, ebi besara xali do ebi ŋwãÿ dëŋ gër Amara.

¹¹ Wëj imaÿe ind ñan këmi mbaŋ iŋo, tëfëteliŋdëbi bër kë rind benjekax bën, bari ax gi ex na bër kë rind beñëŋenax bën. Ar kë rind benjekax an, ar Kaxanu hi ko. Barikan ar kë rind beñëŋenax an, aŋo nang ex na Kaxanu.

¹² Ata bela bën dek areya këni reyand enjekax end ko rind Demetëros eŋ, në end däl ir ex gër emëkw endexëm eŋ. Biyi bëte enjekax fo këmi reyand do aye nang këy mëne osede orebi ol däl ex.

Bepelatar beŋ

¹³ Bendanjëm ÿëgwënëli domi, bari axe ñandi ex na mi pelëra gë iñëgwaya. ¹⁴ Ayar këme yarënd mi nëngali bakey baŋo dëŋ do axanar ke xanarëxëye mopabër. ¹⁵ Kaxanu yëlëlexi obetak ol! Odawo odey ok ašëma këni šëmand. Wëj bëte cëmalëbi odawo odebi ok, ala kala gë oŋac orexëm ol.

Kayëta ir Yud in Lilaya in

Ar yëgwëk kayëta ijo an, Yud këno wãcënd. Kayëta iromax ijo kë sëyalind mëne bërëwãk end Yesu Kërisët bën këreni tëfënd na osëyali or fudac or kë rend mëne bësošan do gë bësoxari bër gër Amara bën asëk alakira fo ex gayik Kaxanu aseban ko sebanënd. Ata Yud a yëgw yëgw ko bamatinali band gër bakayëta bakarëk ebi masinaxën bërëwãk bën mëne Kaxanu axiti ko xitind osëmbak ol. Kayëta ijo fiatak gë cale ind kë rend mëne Kaxanu kë yëlënd apexa an paß gë Yesu Kërisët. Er ex gër akayëta in:

Ecëmar el: 1-2.

End ekwëta el do gë osëyali onëgwëß eñ: 3-23.

End cale eñ: 24-25.

Ecëmar el

¹ Wëno Yud, ariyenin ar Yesu Kërisët an, ar acël amat gë Şak an, këñun yëgwënëlinde wën bër wãcëraw këñun Faba Kaxanu, fiän këñun, do xwëtaya këñun gër Yesu Kërisët! ² Awa Kaxanu ka yënanëleño wën do yëlëleñun mbañ, obetak ol do gë añana añ!

End bësäyali bënëgwëß eñ

³ Wën bëma yë bënd ke balënd mbañ bëño, gë obal osëm yandi baxe mun nëgwënëli end apexa and şot këne biyi dek eñ. Gërëgako nang këme, afo mun nëgwënëli en kemënalixën ekwëta ed këbi yëlënd Kaxanu amat fo bërëwãk el. ⁴ Enimin, bela bëwëşik exëna bër lila këñun yir fo do këni nëmbënd oyekax or ko yëlënd Kaxanu ol gë oñandi oñacaxik. Bën ayaxëta këno yaxëtand Yesu Kërisët, mëñ ar ex Asëyali do Axwën an. Ata kiti indebën in anëka fo yëgw këni.

⁵ Anang nang këni dek bëño, axwitan fo këmun xwitanënd mëne Axwën an racët babi gër oxadëp bulunda ir Isërayel in gër ebar ed Misëra. Barikan alaw law babi bër fiëp bax eno kwëta bën. ⁶ Kwitayin bëte end omeleka od sak babi or gapak or şot bani ol, Kaxanu afokëra fokëra këbi or lañ gëd gër acamëdan xali yatir akey atëm and kiti. ⁷ Mondako fo bax bëte end bela bër lëg bax gër bangol band Sodom gë Gomor do gër band hi bax ler ler bañ. Awata wata bani becëfëanaxik do gë eñac xali babi yandind laka ir ax fiap ex na in. Gërëgako, asoro këni sorond gër xodux or din ir

din, or ax domind na gë edomi. Do toro indebën ino këbo wäsinënd ang këbi hid ak dek bër kë rind mondako bën.

⁸ Awa bela bër lila kënun yir fo bëjo mondako fo këni rind: ofakeli odebën këni sëfënd do këni buyarënënd beman bendebën bej. Ayepën këni yepënënd or gapak or Axwën ol do kënëbi širënd bangoc bacaraxik bañ. ⁹ Xarak Mišel, alëngw ar omeleka an, axo yëxw bana ejo nöp gë ocir šabucara in, and bani xandërënd eman end Moyis añ. Are fo re baño: «Axwën an ki rexëra!» ¹⁰ Bari bela bëjo ašir këni širënd er bayik ani nang ex na in. Do bebër nang këni gë onden këm, ang oŵacar fo bën, anemin këbi nemin. ¹¹ Awa bëjo abi ye ex na ga sëf këni ako fëña ir Kaŷe in. Ang nambëra baxo Balam në end acosa ak nambëra këni. Bëte ang nemi ko Kore ak në end emëšen ed Kaxanu fo nemi këni. ¹² Bëjo abuyarën këni buyarënënd opëna od amara andewën ok. Er këni xwëndand wayët ñambëran, gë ošeb fo, ani gi ex na gë anjus. End ala abi balënd na, ang ax gi ex na end ogaf odebën fo. Ang bañar band barër bax do šapëreliek ekoc tēbērëxe fo hi këni. Bëte er hi këni ang batëx bañambëyamb band ax dēwënd na fo xali xucak nand ebax ex dēw na. Bakëlëbëd baki šësëk ga rët këni. ¹³ Ang kë watind bomuyar gër angwëngw and kë xanind men bërëxadët bomeñ bomeñ ak, mondako fo këni rind bela bëjo ex watixën becëfëanaxik bendebën bej. Bëte ang oŵal or kë yexërand sam-sam gër orën fo hi këni. Do Kaxanu fenin këbi olëg or din ir din ol gër ed xurik ex camëdan.

¹⁴ Enok, ar ex acongaxinëm gër andēwëra and Adam an, ayeyan yeyan baxo ang alawënel fo end bela bëjo eñ: «Awël nde, Axwën an ayow ko yow gër ngwën ro gë omeleka omënëk odexëm ok owëli, owëli. ¹⁵ Ayow ko yow ebi kiti dek bela bën do ebi nöp bësëmbak bën në end dek bandixa batëmbak band këno renanënd bej, do në end oyeyan oÿëñenax or bësëmbak or këno yeyananënd bēwëndëran oñ.» ¹⁶ Bela bëjo lañ bër šaminak fo hi këni. Lañ këni rendërand end aniyän andebën eñ, do sëf këni wayët oñandi odebën fo. Gër osëÿ orebën yer ndafënan itëm fo ex, xarak bela bën fo kënëbi yifand gë oyeyan onëngax eni cotaxën er ŷandi këbi in.

End aniyän and oxëreceñ eñ

¹⁷ Wën cëj bëmaÿe bënd ke balënd mbañ bëjo, kwitayin end reya bani gana-gana fo oparëxanda od Yesu Kërisët, Axwën arebi eñ. ¹⁸ Ga banun felënd wa: «Gër bakey bapelatar, bela bër kë sanënd mbañ kë šanayaw na, do eni tēfënd oñandi oñëñenax ok, mëne ngëñ betëmbak bej.»

¹⁹ Bën ex bëyic bër b̄amara bën, ang oŵacar fo këni rind, do Angoc and Kaxanu aŋ ax gi ex na gër ola orebën. ²⁰ Barikan wën bëmaŷe bënd ke balënd mbaŋ bëŋo, ang këni bayënd aciŵ ak, bayin oxereceŋ orewën ol gër ekwëta emënək ed ŝot kën. Caleyindën gë Angoc aŋ. ²¹ Kemënayin gër aŋana and Kaxanu ga kën ŝëninđ ako axaŷënan ir Yesu Kërisët, Axwën arebi, ir këbo yëlënd anıyan and din ir din in. ²² Kaŷënanindëleŋun bër sitarak gër ekwëta bën. ²³ Bërëmar afo enëbi dacëtënd gër xodux eni pexaxën. Bëjo bëte kaŷënanindëleŋun gë anjiŷ. Ado ax gi ex na dëŋ mokwixëta acud andebën and buyarënek beñëŋenax bendebën aŋ.

Eduwa el

²⁴ Duwanëŋone Ar xorëk gabat eŋun nëkonand këdi kën wëndëra an. Bëte duwanëŋone ar xorëk eŋun kwëŝan, gë etëmbak këm an, gër lëngw ir enjaran endexëm, gë onënga fo. ²⁵ Mëŋ gabat ex Kaxanu, ar fexën këbo paŋ gë Yesu Kërisët, Axwën arebi an. Mëŋ gabat xwënək enjaran eŋ, panga iŋ, owun ol do gë or gapak ol, elod ga ŷanak ngwën iŋ, xali gërëgako do din ir din! Amen!

Akayëta and Andofakel aŋ Lilaya in

Ar yëgwëk akayëta aŋo an Ŝaŋ këno wãcënd. Bend kë ñatëgu ecan ecan gër ngwën beŋ yëgw ko ang wãsindëra baŋo Axwën Yesu ak. Eni kemëanaxën gër ekwëta yëgwënaxën babi okëreceŋ ok gayik asoro bani sorond në end Yesu Kërisët. Amëd aŋo, anëyali banëbi nëyälind bela bën eno calend Emun end Bërom eŋ, bari abani wã na eni di mondako. Akayëta aŋo kë sëyalind mëne Kaxanu afenin fenin këbi bacosa bakëbëanaxik bër kë xemënalind ekwëta ed xwëta këno bën, do gë bër kënebi lawëra në end andiyen andexëm bën. Er ex gër akayëta in:

Ecëma ed bamara banjongëbaki el: 1.1-8.

End owun or Kaxanu do gë or Axwën Yesu eŋ: 4.1-5.14.

End beñigëanaxik benjongemat do gë bulunda iwënëk eŋ: 6.1-7.17.

End eñigëanaxik enjongekinëm do gë okereloŋ ocongibat eŋ: 8.1-9.21.

End ikayëta ind meleka do gë otede oki eŋ: 10.1-11.19.

End Sindan do gë bulunda ir Kaxanu eŋ: 12.1-18.

End bandixa band bemacar eŋ: 13.1-18.

End oyëkan or bëwënëk do gë kiti ind kë yowënd eŋ: 14.1-20.

End beñigëanaxik do gë betëm eŋ: 15.1-16.21.

End kiti ind bër këŋo wërelind Kaxanu eŋ: 17.1-19.21.

End owun or bëniy wëli eŋ: 20.1-6.

End kiti ind šabucara do gë ind bëšësëk eŋ: 20.7-15.

End ngwën ingašax do gë omakaw ond Yesu eŋ: 21.1-22.21.

Lilaya in

¹ Gër akayëta aŋo ex bendey bend nangën këŋo Yesu Kërisët në ofakeli Ŝaŋ, ariyenin arexëm beŋ, and lawënëgu këŋo meleka irexëm gër ndexëm aŋ. Kaxanu nangën baŋo beŋo ebi tëfëtanaxën bëriyenin bërexëm bën eni nangaxën mëne gogo kë ñatëgu. ² Ata Ŝaŋ ex ar reyak osede olo an, gë dek bend wat baxo beŋo, do Yesu Kërisët rek mëne eyeyan ed ðal ed Kaxanu dëŋ ex. ³ Nëngandëralebi, ar kë fënënd an, gë bër kë baxëtënd, do kë sëfënd eyeyan ed xaniwëk gër Kaxanu bën gayikwa gogo kë ñata.

End bamara banjongëbaki eŋ

⁴ Wëno Šaŋ këŋun Ƴëgwënëlınd wën bërëwãk bër ex gër bamara banjongëbaki band gër ebar ed Asi bën. Ar hik, hi bax do ko yelınd an, yëlëleŋun oyekax ol do gë obetak ol. Bangoc banjongëbaki band ex gër lëngw ir añëpara and owun orexëm baŋ, ⁵ do gë Yesu Kërisët, mëŋ ar ex sede ir mokwëta an, aŋanar ar xanik gër ecës an, do emun end bemun bend gër ebar ro eŋ, yëlëlenun oyekax ol do gë obetak ol!

Yesu Kërisët, mëŋ ar ðan këbo, racët këbo gër beñëŋenax bendebi gë oşat orexëm an, ⁶ do ar bar këbo hi këne gër owun orexëm an, ar ri këbo bëşadaxan bër Sëm irexëm Kaxanu an, xwënëk din ir din enjaran eŋ do gë panga in! Amen!

⁷ Nëkoyino ga ko fedawënd gë baŋar baŋ:

Ala ar ex yo awat këŋo wat,

ado bër xwëş baŋo bën dëŋ awat këno wat

do ðek benëŋ bend ex gër ebar ro beŋ,

arenita këni Ƴana eni denitand në endexëm.

Iyo, amen!

⁸ Ata Axwën Kaxanu re ko: «Wëno ex aŋanar an, wëno ex afelatar an. Wëno ex ar hik, hi bax do kë yelınd an; wëno ex ar xorëk beƳ ðek an.»

End ecanaya ed Axwën Yesu eŋ

⁹ Wëno Šaŋ, abaƳe irewën hi këme, ga bar këne gër toro, gër owun do gër ekemënali ed end Yesu Kërisët. Gër oşir or këni wãcënd Patëmos hi bame gayik afemëra këme femërand eyeyan ed Kaxanu eŋ, do ga këme reyarand osede or Yesu eŋ. ¹⁰ Ata fedaw ko Angoc Amënëk aŋ gër ndam, yatir oganjar. Wël këme oniŵ ang ofarix or kereloŋ fo gand epoy edam ¹¹ ga kë re: «Er këy watënd in, ñëgwël në akayëta do ey ðawëneli gër bamara banjongëbaki baŋo: Efes, gë Sëmirën, gë Perëgam, gë Catir, gë Sarëd, gë Filadelëfi do gë Lawodise.»

¹² Ata ga šena këme mowat ar baxe yeyanelınd mondako an, wat këme ofambo od kaŋe. ¹³ Do mërëxand ir ofambo oko, wat këmo ar ang asëñiŵ ar ala. Er şudã baxo ocud od gëşëc do xapa baxo apëxw and kaŋe gër emëkw. ¹⁴ Omban ond gër gaf irexëm oŋ feşëk ang gwëtene fo, ang okëbina fo, do bangës baŋ kë Ƴegënd ang eñan fo. ¹⁵ Osapar orexëm oŋ kë watınd ang yawale ir fëtëk në angodux fo, do oniŵ ol kë rëmënd ang oƳëm fo. ¹⁶ Ala ajo, lëkaya ko gër ataxan and liŵ oŵal ocongoxi, gër etëƳ edexëm şanëguk duxuma ir fëco añak fëco añak, do dëxas in kë Ƴegënd ang eñan gë ðek panga indexëm ak. ¹⁷ Ata ga këmo nëkon, wëc këme kërud gër osapar orexëm. Ata ñëmbe ke gë ataxan and

liw̄ aŋ do re ko: «Kërey yëdara na! Wëno ex ayanar an, wëno ex afelatar an, ¹⁸ wëno ex abëngw an. Ašës šës bame barikan gëregako abëngw eme din ir din. Wëno lëkayak bacoketaya band ecës, do gë band wur ir bëšësëk baŋ. ¹⁹ Awa nïëgwël ðe er wat këy in, gë er ex in do gë er kë bëtëgu in. ²⁰ End ował ocongoxi or wat key gër ataxan and liw̄ andam eŋ do gë end ođambo ocongoki od kaŋe eŋ cëŋ, nëkof er w̄acayak in: ował ocongoxi oŋ exëni bëlawënel bër hik gër bamara banjongëbaki bën do ođambo ocongoki ok ex bamara banjongëbaki baŋo.»

2

Kayëta ir Amara and Efes in

¹ Nïëgwënëlo arolawën ar ex gër Amara and ex gër Efes an:

«Baxëtël er ko rend ar lëkayak ował ocongoxi gër ataxan and liw̄ irexëm in, ar kë yexërand mërëxand ir ođambo ocongoki od kaŋe an. ² Anang nang këme bandixa bandey baŋ, andiyen andey aŋ do ang xemëna këy në endam ak. Anang nang këme mëne wëj ayëbi bujanënd na bësëmbak bën, bête ari ri këyëbi atëy bër kë rend oparëxanda hi këni bën, ata sëk këyëbi mëne bënëgwëš exëni. ³ Wëj mobuŋa buŋa këy, motoro soro këy në end ował oram, bari axi cena ex na. ⁴ Barikan wëno emat fo šuseli këmi: ga seb këy ebal edam el ang baxi balënd gër yanar ak. ⁵ Kwital gër ed xëyëtayaw këy. Nëngwëtal ex ola orey ol do bakanël bandixa bañanar bandey baŋ. Angëmëne ay nëngwëta ex na dek dek, ata këmi yenëli, mi kan lambo irey in gër ed xwët këy. ⁶ Barikan añaneli ñaneli këmi ga šus këy bandixa band bër enga end Nikola baŋ, ang šus këme wëno ak. ⁷ Awa ar gë anëf an baxëtëlexo ðe end këbi felënd Angoc and Kaxanu bër ex gër bamara eŋ! Ar kë xor an, ayël këmo yël exo yamb odëwërewen od atëx and aniyen and hik gër arayen ok, gër ed exo Kaxanu.»

End kayëta ir Amara and Sëmirën eŋ

⁸ Nïëgwënëlo arolawën ar ex gër Amara and ex gër Sëmirën an:

«Baxëtël er ko rend ar ex ayanar do afelatar in, ar šës bax do xani ko gër ecës an. ⁹ Anang nang këme toro indey in do gë oxaÿën orey ol (xarak wëj ar gë napul hi këy!) Anang nang këme ang këni renarand ak bër kë rend Bëšëwif exëni, xarak ani gi ex na Bëšëwif: amara and Sindan exëni. ¹⁰ Toro ind ki wëcan in, kërey cam na. Šabucara in wa kë ri enëbi tëra bërëmar gër ndewën na do enëbi mëla gër epëra.

Mondako kəŋun hi atəy, do en toro bakey epəxw. Kemənal gər ekwəta ed xwəta kəye xali gər ecəs, ata kəmi šos gə aniyan and din aŋ. ¹¹ Awa ar gə anəf an, baxətəlexo de end kəbi felənd Angoc and Kaxanu bər gər bamara eŋ. Ar kə xor an, kərəxo yəda na ecəs ekinəm el.»

End kayəta ir Amara and Perəgam eŋ

¹² Nəgwənəlo arolawən ar ex gər Amara and ex gər Perəgam an:

«Baxətəl er ko rend ar ləkayak duxuma ir fəco aŋak fəco aŋak in. ¹³ Aye nang kəme mēne gər ed ləg kəy hik aŋəpara and owun or Sindan aŋ. Barikan wəj aləka ləka ki oŋac oram ol do abayi bayi kəy ga xwəta kəye. Ado abayi bayi kəy ga xwəta kəye gə bakey band law kəno gər ndewən na Anjətipas, sede iram ir xwəta bamo baŋ in, fən gər ed ləg ko Sindan. ¹⁴ Barikan wəno bəndey exəna bənd šuseli kəmi: ga xwətaya kəyēbi bər kə sēfənd osəyali or Balam bən. Məŋ ex ar səyali baŋo Balak mondake kəbi lənan eŋəŋənax Bəyisərayel an. Ga šoŋ baŋi wa eni yamb ŋas er oyl or ŋaš kənəbi gər olaš eŋ do eni kwənda asək alakirand fo in. ¹⁵ Axwətaya xwətaya kəyēbi bəte bela bər sēfək bənd kəni səyalind bər enga end Nikola bən. ¹⁶ Awa gogo kəmi yenəli angəmēne ay nəngwət ex na ola orey ol. Do bela bəjo aŋereli kəmēni wəreli gə duxuma ir kə šanənd gər etəy edam in. ¹⁷ Awa ar gə anəf an baxətəlexo de end kəbi felənd Angoc and Kaxanu bər gər bamara eŋ!

«Ar kə xor an, ayəl kəmo yəl eyamb ed šonayak do kəni wacənd man el. Ayəl kəmo yəl bəte ekaŋ epešax ed gər ed yəgw kəni oŋac onəngwət el. Oŋac olo ar yəl kəno an fo kə nangənd, ax gi ex na ala ašexe.»

End kayəta ir Amara and Catir eŋ

¹⁸ Nəgwənəlo arolawən ar ex gər Amara and ex gər Catir an:

«Baxətəl er ko rend Asəŋiŋ ar Kaxanu in, ar gə bangəs band ang xodux or xafa-xafa an do ar gə osapar or kə yəgənd ang yawale ir ləxw kəni gər xodux an. ¹⁹ Anang nang kəme bandixa bandey baŋ, gə aŋana andey aŋ, gə ekwəta edey el, gə andiyen andey aŋ, do gə ebuŋa edey el. Anang nang kəme bəte mēne bandixa bandey band gərəgako baŋ yəmbək gə baŋanar baŋ. ²⁰ Barikan emat fo ex end šuseli kəmi eŋ: ga xwətaya kəyo Isabel, asoxari ar kə rend alawənəl hi ko an. Xarak nə enambeli ebi bəriyenin bəram bən ga kəbi səyalind eni kwənda asək alakirand fo in, do eni yambənd ŋas er oyl or ŋaš kənəbi gər olaš eŋ. ²¹ Asebən sebən kəmo aməd exo nəngwətəxən dek dek ola

orexëm ol, bari aņo ñandi ex na exo teḅ asëk alakirand fo in. ²² Wëno ošëxwëra or këņo ren në angawñ këmo lapan do eni toro mbaņ mëņ gë bër këni rind orekar bën. Angëmëne anëngwët nëngwët këni ola orebën ol do eni teḅ beņo, abi gi na eņo. ²³ Alawñ këmëni lawñ obaš orexëm ol eni nangëraxën dek bamara baņ mëne wëno awat këme watënd er ex gër yomb ir ala in, do gë er ex gër emëkw in: banjëlan baņ do gë oñandi ok. Do awaš këmo wša ala kala er riyeni ko in. ²⁴ Barikan wën dek bër bayik na gër Amara and Catir, bër ax tēf ex na osëyali osëmbak olo bën, din an cala ex na en nang bend këni wacënd “Beconëšon bend Sindan beņ”. Ga re këme, edëbi ecëxe amun dëbin na. ²⁵ Barikan fo er šot kën in, dëkayayin aye xali me yeli. ²⁶ Ar kë xor an, ar lëkayak andiyen andam xali gër eņata an, ayël këmo yël owun ol gër benëng dek. ²⁷ Gë xwëlekwële ir owun ir ex dun këbi ýana ebi kaḏacënd do ang këni nëtënd ofeya fo këbi ýana ebi nëtënd. ²⁸ Ang yël ke Faba owun ak, ar kë xor an ayël këmo yël wëno bëte amal and oxeya aņ. ²⁹ «Awa ar gë anëf an, baxëtëlexo de end këbi felënd Angoc and Kaxanu bër gër bamara eņ!»

3

End kayëta ir Amara and Sarëdes eņ

¹ Ñëgwënëlo arolawñen ar ex gër Amara and Sarëdes an: «Baxëtël er ko rend ar gë bangoc banjongëbaki band Kaxanu in do ar lëkayak ował ocongoxi an: Anang nang këme bandixa bandey baņ; aye nang këme mëne bela bën ašëkw këni šëkwënd ga këni yëland abëngw ey xarak ašësëk ey. ² Perënal do kemëninđëbi bër kë re ex cës bën. Awat wat këme mëne bebër këy rind bën ax gi ex na šenene gër ogës od Kaxanu, mëņ ar xwën ke an. ³ Kwital ang wël këy do wša këy eyeyan ed Kaxanu ak. Kwëtayal do nëngwëtalex dek dek aniyen andey aņ. Ang arek fo këme yeli, Angëmëne ay perëna ex na. Ay nang na apëxëd and fe këme yeli mi pënga. ⁴ Barikan bërëmar gër Amara and Sarëdes na, ani buyarën ex na banjëm bandebën baņ. Bën banjëm bapešax baņo këni šuḏa ang wëno ak mi tēfëraxën gayik aņap ýap këbi. ⁵ Ata ar kë xor an mondako këno šuḏ banjëm bapešax. Ował orexëm ol din ýëgw këme, ame pëxwëc na gër akayëta and aniyen. Ował olo, afel këmëni fel Faba Kaxanu, do gë omeleka odexëm ok. ⁶ Awa ar gë anëf an, baxëtëlexo de end këbi felënd Angoc and Kaxanu bër gër bamara eņ!»

End kayëta ir Amara and Filadelëfi eŋ

⁷ Ñëgwënëlo arolawën ar ex gër Amara and ex gër Filadelëfi an:

«Baxëtël er ko rend Awënëk in, ar ðal an. Ar lëkayak acoketaya and Dafid an. Ar kë fërëtënd do ala ax kor na exo përa an; ar kë fërand do ala ax kor na exo përet an: ⁸ Anang nang këme ðandixa ðandey ðaŋ. Afërëtën fërëtën këmi ebët ed ala ax kor na exo përa el. Gayikwa wëj alëkaya lëkaya këy eyeyan edam el ado ðayik axi ñëmb ex na ojaŵ ok. Ay yaxëta ex na oŵac oram ol. ⁹ Ayël këmi yël bër gër amara and Sindan bën, bër kë rend Bëšëwif exëni xarak ani gi ex na Bëšëwif: anëgwëš këni rind. Wëno kë ri eni yeli, eni poxi gër osapar orey, do eni nang mëne aňan ñan këmi. ¹⁰ Gayikako aŵa ŵa këy ga re këme ey ðuŋa gër toro, wëno ðeŋ ki xaxa këdi ki wëcan toro ind kë yowënd gër ngwën in, ebi dixën atëy ðek ðela bër gër ebar ro bën. ¹¹ Wëno gogo këme yeli. Dëkayal aye er šot këy in, këdi ki xan ala acosa and angora aŋ.

¹² «Ar kë xor an, xëcar ko hi lëf gër Aciŵ and Kaxanu, bëte din axo can na. Gër mëŋ xëcar ijo këme yëgw oŵac or Kaxanu ol, gë or angol andexëm ol do gë oŵac onëngwët oram ol. Angol aŋo ex Yerusalem ixašax ir kë xaniw gër Kaxanu, elod yaŋ gër orën in. ¹³ Awa ar gë anëf an, ðaxëtëlexo ðe end këbi felënd Angoc and Kaxanu bër gër ðamara eŋ!»

End kayëta ir Amara and Lawodise eŋ

¹⁴ «Ñëgwënëlo arolawën ar ex gër Amara and ex gër Lawodise an:

«Baxëtël er ko rend ar ex ðal in, ar ex sede ir mokwëta enim an, ar ri këni gë Kaxanu ngwën an: ¹⁵ Anang nang këme ðandixa ðandey ðaŋ. Awat wat këme mëne wëj ay yem ex na, ay yëka ex na. Ndakaŋ ey yemëdo wa, ba ey yëkado wa! ¹⁶ Gayikako mërëxand fo hi këy, ay yem ex na, bëte ay yëka ex na, asëp këmi sëp. Ay bo na gër etëy edam. ¹⁷ Awa gayikako are këy rend: “Yama wëno ar gë napul an nde, anëka beta këme, obal axe gi ex na.” Bari wëj ðeŋ ay nang ex na mëne anëka xata ki, ar moňaŵ ey, axaŷëanaxik ey, ašiwëk ey do ar tëb gë eman ey. ¹⁸ Mëŋ këmi felaxënënd ey yow ey yëc kaŋe ir wënën këme gë xodux in, ey gixën ar gë napul. Yow ey yëc ðanjëm ðapešax, ey gixën ar šudarak, mëŋ këy rëxëtaxën ašëfën ir tëb gë eman in. Bëte yow ey yëc ðëšan bër këy xoš gër ðangës ey watëraxën. ¹⁹ Wëno, ðek bër ñan këmëni bën arexëra këmëni rëxërand, bëte awërëšët këmëni wërëšëtënd. Awa kemënal gë emëkw edey el ðek, do nëngwëtël aniyän andey aŋ! ²⁰ Awël nde,

wëno gër ebët xwëša këme do këme sëmbënd. Angëmëne ala exe wël do exe përetën ebët el, alil këme lil mi yambëra, wëno gë mën, do mën gë wëno.

²¹ «Ar kë xor an, axetëna ke xetënad gër añëpara and owun oram, ang xor këme wëno do xetëna këmo Faba Kaxanu gër añëpara and owun orexëm ak.

²² «Awa ar gë anëf an, baxëtëlexo de end këbi felënd Angoc and Kaxanu bër gër bamara en!»

4

End añëpara and owun or Kaxanu en

¹ Ga xucak eno, wat këme fol ebët yaŋ gër orën. Ata wël këme ang ofarix or kereloŋ fo, oniŵ or ar yeyaneli baxe gër ŷanar ol ga kë re: «Yow yaŋ ro, mi masin bënd kë ŷatëgu ecan ecan beŋ.» ² Ataŋ, Angoc Amënëk aŋ fedaw ko gër ndam. Wat këme añëpara and owun yaŋ gër orën, do ala ga ŷëpaxën ko. ³ Ar ŷëpak an ko watind jing-jing ang ekaŷ ejekax ed këni wăcënd ŷasëp do gë ed sarëdëwan fo. Do ŷandiŵ in ga fëlëk añëpara and owun aŋ kë watind kal-kal ang ekaŷ ed emërod fo. ⁴ Ata xwët këni jey gër añëpara aŋo, bañëpara band owun alapem gë banax. ŷëpaxën këni bëxarëk alapem gë bënax ga ŷudaraw këni banjëm bapeŷax do sëxwaw këni oxamote or kaŋe or owun. ⁵ Ata gër añëpara and owun and mërëxand kë wingarand, kë wëlind odiŵ, do gë bongëbër bond ekëman. Paŋ gë añëpara aŋo kë ŷoband ofambo ocongoki od ex bangoc banjongëbaki band Kaxanu ok. ⁶ Gër lëngw ir añëpara and owun aŋo bëte hik anjer, and kal-kal, ang anangoye fo.

Ler gër añëpara aŋo, xwëšara këni bebëbëngw bebënax, bëjo mërëxand, bëjo jey, do hi këni yer bangës fo: baŋo gand lëngw, baŋo gand epoy. ⁷ Ebëngw eŷanar in hi ko ang yëraŋ fo, exinëm in ang engaŷ fo, esasën in ang dëxas ir ala fo, do enaxën in ang ŷambat ir kë ŷëgënd fo. ⁸ Bebëbëngw bebënax bëjo hi këni ala kala gë obafe ocongibat, do eman en yer bangës fo: amëlëfëlëf do gë amëfacëfac. Ciŷ wec këni ŷëwërand mondako:

«Aŵënëk, Aŵënëk, Aŵënëk exo Axwën Kaxanu,
mën Ar xorëk beŷ dek an,
mën ar hi bax, hik do ko yowënd an!»

⁹ Do bebëbëngw bën, and këno yasënd ar ŷëpak gër añëpara and owun në end enjaran, do gë or gapak orexëm en, do and këno ŷëkwënd aŋ, ar kë liyand din ir din an, ¹⁰ bëxarëk alapem gë bënax bën eni poxi gër lëngw ir ar ŷëpak gër añëpara and owun an, ar kë liyand din ir din an.

Do sam eni cëxwëta oxamote or owun orebën oŋ eni kwët gër lëngw irexëm, do eni dend:

¹¹ «Aÿap ÿap ki Kaxanu, wëj Axwën arebi an, wëj xwënëk enjaran eŋ, or gapak ol do gë panga in, wëj rik dek beÿ bën, gayik aÿandi ÿandi ki rixën këy dek bebër hik bën.»

5

End anobo do gë akayëta eŋ

¹ Ata gër ataxan and liw̃ and ar ÿëpak gër aňëpara and owun, wat këme akayëta. Oňëgw ok er hi bax oko amëlëfëlëf, oko amëfacëfac. Asabinaŋ sabinaŋ bani ðapakëta banjongëbaki gër akayëta aŋo gë ðaňolo band fëtën bani*. ² Wat këmo bëte meleka ir fangak mban, ga ko fem mondako: «Noÿo wa ÿap këŋo exo ðaramët ðaňolo ðaŋ do exo ðëkwët akayëta aŋ?» ³ Bari ala aŋo ñap bana exo ðëkwët akayëta aŋo do exo wat oňëgw ok: ax gi ex na gër orën, ax gi ex na gër ebar, ax gi ex na gëd gër ebar. ⁴ Ata wëno këme sesënd mban gayik ala aŋo ñap bana exo ðëkwët akayëta aŋ do exo wat oňëgw ok. ⁵ Barikan axarëk abat re ko: «Tebël otes ok, yëraŋ ir gër ekun ed Yuda in, arandëwëra ar Dafid an, ÿap këŋo. Axor ko xor exo ðaramët ðaňolo ðaŋ, ðapakëta banjongëbaki ðaŋ, do exo ðëkwët akayëta aŋ.»

⁶ Ata gër ed hi bani ar ÿëpak gër aňëpara and owun an, gë bebëbëngw bebënax bën, do gë bëxarëk bën, wat këmo mërëxand anobo nangëde aňaş ñaş bano fo. Wat këme gër anobo aŋo ofarix ocongoxi do gë ðangës banjongëbaki band ex ðangoc banjongëbaki band këbi lawëndërand Kaxanu dek ebar ðaŋ. ⁷ Anobo aŋ ye ko xana ko akayëta aŋ gër ataxan and liw̃ and ar ÿëpak gër aňëpara and owun. ⁸ And xana ko akayëta aŋ, bebëbëngw bebënax bën, do gë bëxarëk alapem gë bënax bën lapaya këni mopoxi gër lëngw ir anobo. Ala kala lëkaya ko emangi, do gë angalama and kaŋe and ÿëmën bani gë ašururu ir xwëšëna bani gë angiri. Ašururu ijo wacayak cale ind bulunda ir Kaxanu in. ⁹ Do ga këni ÿëw̃ oyëkan oxašax këni rend:

«Wëj ÿap ki ey kana akayëta aŋ,
Wëj ÿap ki ey ðaramët ðaňolo ðaŋ.
Gayikwa aňaş ñaş bani šadaxa,
racëtaxën këyëbi gë ošat orey oŋ
bela bër enëng end ex yo,

* **5:1** 5.1 Mondako bani fërand ðapakëta ðaŋ and këni lëkw aŋ këdi ko lëkwët ala.

bela bër eyeyan ed ex yo,
bulunda ir ex yo

ebi kwënaxën Kaxanu. ¹⁰ Wëj racët këbi eni gi bër Kaxanu
ir xwën këbo,

bër owun obat, bësadaxan do eni bëña ebar el dek.»

¹¹ Bëte ga këme nëkon, wat këmëni bebëbëngw bebënax
bën do gë bëxarëk alapem gë bënax bën ga xeta këni
añëpara and owun aŋ. Wël këme odiw̃ od omeleka ok ang
exëni owaxe owaxe ak. ¹² Er bani xeÿënd:

«Anobo and ñaš bano šadaxa aŋ ÿapëk
exo kwën panga in, gë napul in, gë orenik ol,
gë ojaŋ ok, gë or gapak ol,
gë enjaran eŋ do gë obetak ol.»

¹³ Bëte dek bër hik yaŋ gër orën bën, bër gër ebar bën,
bër gëd gër ebar bën, bër polo gër angwëngw bën do bër
gër ed hik yo bën, awël bamëni wëlënd ga këni re:

«Ar ÿëpak gër añëpara and owun an do gë anobo aŋ,
xwënëk obetak ol do gë or gapak ol,
enjaran eŋ, do gë owun ol din ir din!»

¹⁴ Ata bebëbëngw bebënax bën këni yakand: «Amen!»
Bëxarëk bën foxi këni enëbi cale.

6

End edëkwët ed ikayëta eŋ

¹ Ata wat këmo anobo aŋ ga laramët ko añanar
ikayëta ind lëkw bani do laram bani gë bañolo bakëlëbëd
banjongëbaki in. Wël këme ang ekëman fo oniŋ or ebëngw
eÿanar ol gër bebënax ga ko re: «Yow!» ² Ata wat këmo
fanac ifešax. Ar ÿëpaxën baŋo an lëkaya ko atumb do yël
këno ekamote ed owun do ye ko ang ar xorëk fo exo korëgu
bëte.

³ And laramët ko gër ed laram bani akinëm aŋ, wël këmo
ebëngw exinëm in ga ko re: «Yow!» ⁴ Ata šanayaw ko fanac
išëxe iwarax, ang xodux fo. Ar ÿëpaxën këŋo an yël këno
duxuma išakax do gë ojaŋ od exo dëxëtaxën aketëxeta and
gër ebar ro aŋ, eni dawëraxën bela bën.

⁵ And laramët ko gër ed laram bani atasën aŋ, wël
këmo ebëngw esasën in ga ko re: «Yow!» Ata wat këmo
fanac ibanax. Ar ÿëpaxën këŋo an lëkaya ko acariya and
eyamb gër ataxan. ⁶ Do wël këme ang oniŋ fo mërëxand
ir bebënax bëjo ga kë re: «Acariya and bële kala, kodî
keme do bacariya batas band orëš, atama amat and kodî.
Barikan kërey nëxen na ogu oŋ do gë ngoy in!»

⁷ And laramët ko gër ed laram bani anaxën aŋ, wël këmo
ebëngw enaxën in ga ko re: «Yow!» ⁸ Ata wat këmo fanac

ir ŷanin-ŷanin, ar ŷëpaxën këŋo an këno wãcënd «Ëcës», do këni laŋëtarand gë wur ir bëshësëk in. Yël këno owun or bebët ifat gër owebët onax od ebar, ebi nemin bela bën gë duxuma in, gë enjo eŋ, gë ocëxwëra ok, do gë oŵacar or gër apuŷ oŋ.

⁹ And laramët ko gër ed laram bani anjoxën aŋ, wat këme dila gër angëb benjëw bënd bër laŵ kënebi në end ga lëkaya bani, do bani reyarand osede or Kaxanu beŋ.

¹⁰ Axeŷ bani xeŷënd mondako: «Axwën, wëj aŵënëk an, do wëj ar däl an, xali niŷe wa këy šëni eyëbi kitixën bela bër gër ebar ro bën? Xali niŷe këyëbo wãšan bër laŵ këbo bën?» ¹¹ Ata yël kënebi ala kala acud apešax do fel kënebi eni cëni təkër xali eni ŋatëgu dek bęcandaŵ bënd gër andiyen and Kaxanu beŋ, do gë dek bëmaŷe bendebën bënd kënebi laŵ ang bën ak beŋ.

¹² Ata and laramët ko gër ed laram bani anjongamatën aŋ, wat këme andëgël and ebar atëm. Eñan eŋ banëngëk gim-gim, ang anjëm amanax fo facaw in dek warëk wiridid, ang ošat fo. ¹³ Oŵal oŋ xwëcëtarawëk gër orën ang ondan ond wininëk ekoc etëm fo, do wëcëguk gër ebar. ¹⁴ Orën ol lëkwayak ang këni lëkwënd akayëta fo, osënd oŋ do gë ošir oŋ rëxëtak gër ed hi bax. ¹⁵ Bemun bënd gër ebar ro beŋ, bër gapak bën, gë bëlëngw bër ocoroda bën, gë bër gë napul bën, gë bër gë ojaw bën, gë okadëp ok dek, gë bër ax gi ex na okadëp bën ŷafëra këni gër okel do gër bangaŷ band gër osënd. ¹⁶ Do gër ed ŷafëra këni, këni felënd osënd oŋ do gë bangaŷ baŋ: «Wëcaninëbo, coninëbo caw, këdi këbo wat ar ŷëpak gër aňëpara and owun an, këdi këbo wëcan oxoŷ or anobo ol. ¹⁷ Gayikwa akey atëm and oxoŷ orebën aŋ, anëka ŋatëguk, do noŷo këŋo fece?»

7

End bulunda ir Kaxanu eŋ

¹ Ga xucak eŋo, wat këmëni omeleka onax ga xwëšara këni gër owebët onax od ebar. Bën sëra bax oxoc onax or ebar oŋ këdi kë xoc, ax gi ex na gër ebar, ax gi ex na gër angwëngw, ax gi ex na në atëx. ² Ata wat këmo gand apën-eñan meleka išëxe ga ko šëg end orën eŋ. Er lëkëya baxo nanganëme ir Kaxanu in, mëŋ ar ex abëngw an. Ga ko xeŷ këbi rend omeleka onax od šëñëta babi eni nëxen ebar el do gër angwëngw ok: ³ «Këren dinan na eñëñëxax ebar el, gë angwëngw aŋ, gë batëx baŋ, xali mëni paŷ edin ed nanganëme el gër eyiŷ bëriyenin bër Kaxanu, mëŋ ar xwën këbo an.» ⁴ Ata wël këme yëgwe hi bani bër gë nanganëme bën: owëli këme gë ofëxw onax gë bënax

dek gër bandëwëra band Bëyisërayel. Er hi bani bër gë nangënëme bën:

⁵ gër andëwëra and Yuda, bela owëli epëxw gë bëxi
gër andëwëra and Ruben, owëli epëxw gë bëxi
gër andëwëra and Gad, owëli epëxw gë bëxi;

⁶ gër andëwëra and Aser, owëli epëxw gë bëxi;
gër andëwëra and Nefëtali, owëli epëxw gë bëxi;
gër andëwëra and Manase, owëli epëxw gë bëxi.

⁷ Gër andëwëra and Simewon, owëli epëxw gë bëxi;
gër andëwëra and Lewi, owëli epëxw gë bëxi;
gër andëwëra and Isakar, owëli epëxw gë bëxi;

⁸ gër andëwëra and Sabulon, owëli epëxw gë bëxi;
gër andëwëra and Yosef, owëli epëxw gë bëxi bër gë
nanganëme;

gër andëwëra and Benjêsame, owëli epëxw gë bëxi.

End amëxwër and gër lëngw ir Kaxanu ej

⁹ Ga xucak eno, wat këme amëxwër atëm and bela bër ekun ed ex yo, enëng end ex yo, bulunda ir ex yo do bela bër eyeyan ed ex yo, ala axo kor dona ebi pën. Axwëšara xwëšara bani gër lëngw ir ar yëpak gër añëpara and owun an, do gë lëngw ir anobo. Bocud bopešax šudara bani do lëkayara bani benid. ¹⁰ Mondako bani xeÿënd: «Apexa aŋ gër Kaxanu ex, mëŋ ar xwën këbo an, mëŋ ar yëpak gër añëpara and owun an, do gër anobo!» ¹¹ Ata omeleka ok dek xwëšara këni jey añëpara and owun aŋ, gë bëxarëk bën do gë bebëbëngw bebënax bën. Ata foxira këni eyiÿ el nêš gër ebar gër lëngw ir Kaxanu. ¹² Ga këno šale, këni rend: «Amen! Obetak ol, gë enjaran ej, gë orenik ol, ecëkwan el, gë or gapak ol, gë panga iŋ do gë ojawĩ ok, Kaxanu, mëŋ ar xwën këbo an, xwënëk din ir din! Amen!»

¹³ Na ex wëka ke axarëk abat: «Nobën ex wa bela bër gë bocud bopešax bëjo? Feye wa xaniw këni?» ¹⁴ Yaka këmo: «Oko Šaca, wëj anang nang këy!» Ata re ko: «Bën ex bër xaniwëk gër toro itëm bën.

Aneš neš këni bocud bondebën boŋ,
Awunëta wunëta këni gë ošat or anobo oŋ.

¹⁵ Mëŋ xwëšaxën këni
gër lëngw ir añëpara and owun and Kaxanu
do këno šalerand ciš wec gër Aciwĩ andexëm.
Ar yëpak gër añëpara and owun an këbi xaxa gër ed lëg
ko;

¹⁶ din abi kor na enjo, din abi tel na men;
oyat abi cor na, ayëka abi di na.

17 Gayikwa anobo ex mërëxand ir gër ed ex añëpara and owun aŋ, këbi ŷana ebi kadacënd.

Awëla këbi ŷana ebi mëland gër bañësa, gër ed ex men ond aniyän.

Do Kaxanu ebi pëxwëcënënd ðek ongwën oŋ gër bangës bandebën.»

8

End ecfaramët ed anjongakinëm eŋ

1 Anobo aŋ, and laramët ko gër ed laram bani anjongakinëm aŋ, yerirak gër orën ipëxëd. 2 Wat këmëni omeleka ocongoki od kë xwëšand gër lëngw ir Kaxanu ok. Yël këñëbi okereloŋ ocongoki.

3 Ata yow ko meleka išëxe, xwëša ko ler gër angëb do lëkaya ko ipeya ind kaŋe ind bani šoraxënënd ašururu ir xwëšëna bani gë angiri in. Yël këno ašururu ir mbaŋ exo cor ex bararaxën gë cale ind ðek bëwënëk iŋ gër angëb and kaŋe and ex gër lëngw ir añëpara and owun. 4 Ga kë šëni ašururu in gër ataxan and meleka, kë yend gë cale ind bëwënëk iŋ yaŋ gër Kaxanu. 5 Meleka in wëd ko ipeya ind këni šoraxënënd ašururu iŋ, xëñëna ko pëxw oŷen or gë xodux or wëdëgu ko gër angëb oŋ, do lap ko gër ebar. Ataŋ wëlik oxëbër or ekëman, gë odïw, wingarak bandanjëm do ebar el rëgëk.

End okereloŋ ocongoki eŋ

6 Ata omeleka ocongoki od lëkaya bax okereloŋ ocongoki ok këni xëñënanand eni parix. 7 Meleka iŷanar in farix ko kereloŋ in. Wëcëguk gër ebar bebër ang oxaŷ do gë xodux ga bararëk gë ošat oŋ. Ata ang šetërek ebar el obebët otas ak, bebët ibat ŷegëk ðek gë batëx ak do gë ondës ocëkët ak. 8 Meleka ixinëm in farix ko kereloŋ in. Wëcëguk er ang atënd and gë angodux gër angwëngw. Ata angwëngw aŋ ang šetërek obebët otas ak, men oŋ nëngwëtak ošat bebët ibat. 9 Ata šësëra këni bebëngw bër bax liyand gër bebët ir nëngwëta bax men oŋ ošat. Bëte nëxenarak okuluŋ od hi bax na ok.

10 Meleka isasën in farix ko kereloŋ in. Wëcëguk amal elod gër orën do kë ŷegënd ang enjeb fo. Ang šetër bax oyeß ok do gë bañësa band men baŋ obebët otas ak, amal aŋo wëcëk gër bebët ibat. 11 Amal aŋo këni wacënd «Pošon iwax». Ata men oŋ wak bebët ibat, do bela bëranjëm šës këni and šëß këni aŋ. 12 Meleka inaxën in farix ko kereloŋ in. Eñan eŋ, gë facaw in do gë ował oŋ loberak bebët ibat. Ata goyat in bašëtak mar ekërikëran el do gëmëd in hik mondako fo. 13 Ga këme nëkon, wat këmo šambat ga

songina ko yaŋ gër orën do ko xeÿënd: «Kata! Kata! Kata kēbi fēnga bër lēgək gër ebar ro bën and kēni farix kereloŋ omeleka otas od bayik aŋ!»

9

¹ Meleka icoxën in farix ko kereloŋ in. Wat kēme emal ga wēcēguk gër ebar elod gër orën. Emal elo fēxwën kēno acoketaya and ambēxw atiŵax aŋ. ² And fērēt ko atēnda and ambēxw atiŵax aŋ, kē ūanënd okwēcën ond ang angodux fo. Eñan eŋ ūamēdanək gē okwēcën ond xēñ bax gër ekoc oŋ. ³ Ata gër okwēcën oŋo kēni ūanënd owure, xul kēni ebar el dek. Yēl kēnēbi ojaŵ od ang ekwēl ed kē yexērاند gër ebar fo. ⁴ Fel kēnēbi enēbi ŋatēnd bela bër gē nanganēme ir Kaxanu kēm gër eyiŷ bën fo, bari kēreni dinan na eñēŋenax ondēs ond lēgērak gër ebar oŋ, gē bebēlēg bën, do gē opat od batēx ok. ⁵ Er fel banēbi enēbi narēnënd anarēn fo bela bën xali ex nēka opacaŵ oco, bari kērenēbi daŵënd na. Baŋaten bandebën baŋ ang band ekwēl fo yambën bax. ⁶ Ata bakey baŋo, bela bën mocala kēni ŷana eni caland ecēs el, aŷandi kēbi ŷana ebi ŷandind eni cēs, bari ani cēs na. Ecēs el mongēr kēbi ŷana ebi gērënd.

⁷ Er hi bani owure olo ang opanac od fokēra kēnēbi ond gër emer fo. Gēr ogaf odebën bax watind bebēr ang oxamote or owun or kaŋe, do odēxas odebën ok hi bax ang od bela fo. ⁸ Omban ondebën oŋ aūak ūak bax ang ond bēsoxari fo, do oŷēnga orebën oŋ ang or ojēraŋ fo. ⁹ Gēr oŵēkw orebën xapa bani baŋpēxw band dun, do obafe odebën ok axēbēr bax xēbērënd ang ocaret od kēni lasënd opanac odanjēm od kē ŵlënd gēr emer fo. ¹⁰ Oceb odebën ok ang benjif bend oxwēl fo hi bax. Gēr oceb oko hi bax ojaŵ od banēbi yambēninaxēnënd bela ok xali nēkak opacaŵ oco. ¹¹ Emun endebën eŋ ex meleka ir gēr ambēxw atiŵax in. Oŵac orexēm ol ex gē eyeyan ed Bēšēwif el: «Abadoŋ». Do gē eyeyan ed Bēgērek el: «Apoliyoŋ», mēne ngēŋ «Anemin an». ¹² Kata iñanar in xucak, bayik ex yow betēm beki becēxe.

¹³ Meleka icongibatēn in farix ko kereloŋ in. Wēl kēme oniŵ gēr oparix onax od ebar gēr oŵaŵ onax or angēb and kaŋe and ex gēr lēngw ir Kaxanu aŋ. ¹⁴ Oniŵ olo baŋo felënd meleka ir gē kereloŋ in mondako: «Pētēlēbi omeleka onax od xap kēnēbi gēr yeŋ isēm ir kēni ŵacënd Efērat ok.» ¹⁵ Ata fēt kēbi omeleka onax od bax ūenind apēxēd aŋo, akey aŋo, do iniy iŋo ok, enēbi daŵaxēn bela bën amēxwēr

amat, gër batas. ¹⁶ Wël këme yëgwe hi këni ocoroda od gë opanac ok: owaxe okeme oki.

¹⁷ Mondako wat bamëni gër lakeli opanac ok do gë bër yëpaxën babi bën. Er xapa bani bapëxw band dun band war bax ang xodux fo, band hi bax ang ekaÿ ed yasenjët fo do band ang mungu fo. Ogaf od opanac oko er hi bax ang od ojëraŋ fo. Gër osëÿ orebën bax šanënd xodux, gë okwëcën, do gë mungu. ¹⁸ Ata betëm betas beŋo laŵ këbi bela bën amëxwër amat gër batas gë xodux ol, gë okwëcën, do gë mungu, ond bax šanënd gër osëÿ or opanac oŋ. ¹⁹ Gayikwa ojaŵ od opanac oko gër osëÿ do gër oceb odebën ebax. Oceb oko ang bandën fo bax do hi bax gë ogaf do gë oko banëbi yambëninënd bela bën.

²⁰ Bela bësëxe, bër bayik abi daw̄ bana betëm beŋo bën, ani teb bana ecale ed bebër bani rind bën el, ani nëngwët bana ola orebën ol, xali eni teb ekëla ed bëyël el. Ani teb bana olaš or kaŋe oŋ, or kodï oŋ, or yawale oŋ, or oxaÿ oŋ do gë or ex otëx oŋ. Xarak olaš oŋo ax watërand na, ax wëlërand na, ax yexërand na. ²¹ Bela bëjo ani nëngwët bana ola orebën ol xali eni teb bamena baŋo: edaw̄er el, gë obanji ol, gë asëk alakirand fo in do gë orek ol.

10

End meleka in do gë ikayëta eŋ

¹ Ata wat këmo meleka ifangak ga ko fedaw elod gër orën ga labaya ko gë aŋar, do šandiŵ in hik jey gër gaf irexëm. Dëxas in kë yëgënd ang eñan fo, do owonëŋ orexëm oŋ hik ang okëcar od gë xodux fo. ² Lëkaya ko gër ataxan ikayëta ind lëkwët baxo. Xwëša ko, sapor ir liŵ in gër angwëngw do ir šame in gër ebar. ³ Ata xeÿ ko ang eŋëra ed yëraŋ fo. And xeÿ ko aŋ, yaka këŋo oxëbër ocongoxi or ekëman oŋ. ⁴ And yeyanëk oxëbër ocongoxi or ekëman aŋ, këme xëñënanand me ñëgw er wël këme in. Barikan wël këme oniŵ gër orën ga kë re: «Cësinalil end rek oxëbër ocongoxi or ekëman eŋ, kërey ñëgw na.»

⁵ Ata meleka ir wat bamo ga xwëša ko gër angwëngw do gër ebar in, yën ko ataxan and liŵ aŋ end orën eŋ. ⁶ Yašar ko gër oŵac or ar kë liyand din ir din an, ar rik orën an do gë dek bebër gër orën bën; ar rik ebar an do gë dek bebër gër ebar bën; ar rik angwëngw an do gë dek bebër gër angwëngw bën. Meleka in re ko: «Endey eŋo gogo kë ñatëgu, ax nëka na! ⁷ Barikan gë bakey band ko farix kereloŋ meleka iconginëm baŋ kë šonëtaya end Kaxanu eŋ ang nangën babi elod anëka fo bëriyenin bërexëm bën, bëlaw̄ënel bën.»

⁸ Ata oniŵ or yeyaneliw baxe elod gër orèn ol, fel ke gašëxe: «Yel ey kana ikayëta in gër ataxan and meleka ir xwêšak gër angwëngw do gër ebar in.» ⁹ Ye këme gër meleka, do fel këmo exe yël ikayëta in. Yaka ke: «Medël ey gël, ang dingën fo kë yëw gër etëy edey. Barikan awa kë wa gër acël andey.»

¹⁰ Wed këme ikayëta in gër ataxan and meleka do hël këme: yëwëk ang dingën fo gër etëy edam. Barikan and hël këme aŋ, acël andam aŋ wak. ¹¹ Ata fel këne: «Afo ey yeyanënd ang alawënel fo bend këbi hi bela beŋ obulunda odanjëm, gë benëng bendanjëm, gë oyeyan oranjëm, do gë bemun bendanjëm.»

11

End otede oki eŋ

¹ Ata fëxwën këne ošët do re këni: «Kanil ey tëyi Aciŵ and Kaxanu aŋ ang yàngëk ak, gë angëb aŋ do eyëbi pën bër kë šalend lëf na bën. ² Barikan yangana ir fac ir Aciŵ and Kaxanu in, tebël mondako fo. Kërey tëyi na gayik benëng becëxe beŋ sebën kënebi. Bën kë wëñëra angol amënëk aŋ opacaw ofëxw onax gë oki. ³ Ayël këmëni otede oki odam ok eni yeyanënd ang bëlawënel fo bey bën. Gë ojabote këni fëlaya do enëbi nangën bela bën end Kaxanu eŋ në bakey wëli gë okeme oki gë ofëxw ocongebat.»

⁴ Otede oki oko ex bañarëka baki baŋ, do gë ođambo oki od hik gër lëngw ir Axwën ebar ok. ⁵ Angëmëne ala eŋo yandi ebi yambënin, xodux kë šan gër osëy orebën, do enëbi gël bërangoyëra gë bën bën. Eyo mondako ko šës ar këŋo yandi ebi denan eñëŋëx an. ⁶ Ašot šot këni panga ind eni përa orèn ol kërex tëb na dek bakey band kënebi nangën end Kaxanu baŋ. Axor exëni eni nëmbët men oŋ ošat do eni di beñigëxaxik bend ex yo gër ebar nand këbi yandi yo.

⁷ And këni faŷ osede orebën aŋ, emacar end kë šanëgu gër ambëxw atiŵax eŋ ebi mereli, ebi kor do ebi đaw. ⁸ Ata exo yanjëta beman bend otede oki beŋ gër fëña isëm ir gër angol atëm. Angol aŋo ex, gër owat or Kaxanu, Sodom do gë Misëra, na gër ed fika bano Axwën arebën na. ⁹ Bela bër bulunda ir ex yo, gë bër enëng end ex yo, gë bela bër eyeyan ed ex yo, gë bër ebar ed ex yo awat këni wat beman bendebën beŋ bakey batas gë təkër do ala ano teb na ebi mëxwëta në yeg. ¹⁰ Bela bër lëgëk gër ebar bën ga nëngandëra këbi end ecës edebën eŋ këni rixënëd ofëna xali eni yëlërëra bey gayik bëlawënel bëxi bëjo ašëndën šëndën banëbi.

¹¹ Ga xucak bakey batas gë tëkër, angoc and kë yëlënd and aniyan aŋ, xaniwëk gër Kaxanu, lil këbi do xwêšan këbi ceg. Ata yëdara këni mbaŋ bër babi wat bën. ¹² Wël këni elod gër orën, oniŵ osëm ga këbi fel: «Yowën yaŋ ro!» Ye këni gë aŋar aŋ yaŋ gër orën do bërangoŷëra andebën bën wat kënebi. ¹³ Ata amëd aŋo dëŋ hik angëmëgëm atëm gër ebar do ang ex owebët epëxw od angol ok, bebët ibat wëcëk. Nemira këni bela owëli ocongoki në end angëmëgëm aŋo. Bër bayik bëbëngw bën yëdara këni, do šëkw këni enjaran end Kaxanu eŋ, mëŋ ar gër orën an.

¹⁴ Kata ikinëm iŋ anëka xucak, gogo kë ħatëgu itasën in.

End kereloŋ icongixinëm eŋ

¹⁵ Ata meleka icongixinëm in farix ko kereloŋ in. Wëlik gër orën odiŵ otëm ga kë re:

«Owun or ngwën ol,
Axwën arebi an xwënëk
do gë Kërisët irexëm,
din ir diŋ ko wun!»

¹⁶ Bëxarëk alapem gë bënax bër yëpa bax gër bañëpara band owun, gër lëngw ir Kaxanu bën, foxi këni eyiŷ el nës gër ebar, ¹⁷ do këni rend:

«Ayeri këy Axwën Kaxanu,
wëj ar xorëk beŷ dek an,
wëj ar hik do hi bay,
gë panga itëm indey iŋ wun këy.

¹⁸ Axoŷën xoŷën këni benëng beŋ, barikan gërëgako yowëk oxoŷ orey ol, amëd and këyëbi xiti bëšëk aŋ, eyëbi pupa bëriyenin bërey bën, bëlaŵënel bën, gë bëwënëk bën do gë bër fëbëk oŵac orey bën, hik bër gapak bën, hik bërëtoc bën do eyëbi nemin bër kë neminënd ebar bën!» ¹⁹ Aciŵ and Kaxanu and hik yaŋ gër orën aŋ fërëtayak, watik lëf kangara ir eter in. Ata wingararak, wëlik odiŵ, gë oxëbër or ekëman, ebar el rëgëk do kë wëcënd bebër ang oxaŷ.

12

End asoxari do gë fato eŋ

¹ Ata nanganëme isëm šanayak gër orën: asoxari ar šudak eňan eŋ, facaw in dila, gër osapar orexëm do šëxwa ko ekamote ed owun ed gë oŵal epëxw gë oxi. ² Gë acël ebaxo do and ħatëk orëŵ aŋ, ko xeŷënd ayambën in do gë toro ind orëŵ iŋ.

³ Šanayak bête gër orën nanganëme iŝexe: fato isëm, ir war bax ang xodux fo, ir gë ogaf ocongoki do gë ofarix epëxw. Er hi bax në gaf kala ekamote ed owun. ⁴ Gër obebët otas od oŵal or gër orën, fat ko ibat gë ŝeb irexëm in do lapëgu ko gër ebar. Ata fato in buna ko, fabër këni gë asoxari ar orëw an, eŋo gëlxën itox iŋ sam eŋo dëw. ⁵ Rëw këno itox itošan, ind këbi xadac benëng beŋ dek gë xwëlekwële ir dun*. Na Kaxanu wëla këno itox iŋo ler gër ndexëm, ler gër añëpara and owun andexëm. ⁶ Asoxari an cëŋ, hër ko dup gër ladawe, gër ed xëñënan baŋo Kaxanu exo gix, gër ed këno lëbax bakey wëli gë okeme oki gë ofëxw ocongebat.

⁷ Ata fëtëk emer gër orën. Miŝel gë omeleka odexëm ok këni wërënd gë fato in. Bête fato in do gë omeleka odexëm ok wëreli kënebi. ⁸ Ga xor kënebi, fato in gë odexëm ŝan këni në er këni hi yaŋ gër orën. ⁹ Ata lapëgu këno gëd, fato isëm in, andën akarëk aŋ, and këno wăcënd ŝabucara, do Sindan aŋ, and këbi yifand bela bër gër ebar aŋ. Lapëgu këno gëd gër ebar ro, mëŋ gë omeleka odexëm ok. ¹⁰ Ata wël këme oniŵ osëm yaŋ gër orën, ga kē re:

«Gërëgako anëka űatëguk apexa aŋ,

gë panga iŋ, gë owun or Kaxanu ol,

mëŋ ar xwën këbo an

do gë owun or Kërisët irexëm ol.

Gayikwa anëka lap këno gëd,

alëxw ar bëmaŷe bëndëbi an,

ar babi lëxwënd ciŝ wec gër Kaxanu,

mëŋ ar xwën këbo an.

¹¹ Barikan bën, axor xor këno gë oŝat or anobo oŋ

do gë eyeyan ed osede orebën el;

ani űan ex na nëmëc aniyān andebën aŋ

ado ga banëbi wesand

mëne alaw kënebi law.

¹² Wën bër gër orën bën,

wën bër lëgëk fën bën,

nëngandëraleŋun.

Barikan etëm hi këŋun

wën bër gër ebar bën do wën bër gër angwëngw bën,

gayikwa ŝabucara in anëka ŝëlali ko gë oxoŷ osëm

ga nang ko mëne bakey band bayi këno baŋ bapënëfëne fo
ex.»

¹³ And wataya ko fato in mëne anëka lapëgu këno gëd gër ebar aŋ, ŝëf këno asoxari ar rëw këno itox itošan an.

¹⁴ Ata asoxari an yël këno obafe oki od ŝambat isëm ok exo

* 12:5 12.5 Xwëlekwële ir dun ijo wăcayak owun or sibëk mbaŋ

cëgaxën gër ladawe, gër wur irexëm, gër ed këno lëbax bëniy bëtas gë tëkër, gër ed bayik aņo ņatën na andën aņ. ¹⁵ Andën aņ wis ko men ang oյëm fo gand epoy ed asoxari eņo mëlaxën. ¹⁶ Barikan ebar el rëca këņo asoxari an do hëlëk oյëm or wis baxo fato ol. ¹⁷ Ga logën këņo end asoxari ajo eņ, fato in ye ko ebi merelix bërändëwëra and asoxari bën, bër fëbëk bapela band Kaxanu do këni reyarand osede or Yesu bën.

¹⁸ Ata buna ko gër eđini ed bëņa ir angwëngw.

13

End oľacar oxi eņ

¹ Ata wat këmo emacar end gë ofarix epëxw do gë ogaf ocongoki, ga šëpëtaw ko gër angwëngw. Er hi bax në farix kala ekamote ed owun, do yëgwëra këni gër ogaf odexëm, omac od këņo širënd Kaxanu. ² Emacar end wat bamo eņ, ang ecaw̃ fo hi baxo, osapar orexëm oņ hi bax ang or andaw̃ fo do etëỹ el ang ed yëraņ fo. Fato in yël këņo panga indexëm iņ, owun orexëm ol do gë or gapak osëm. ³ Gaf ibat irexëm in mbaņ sembaỹ bax, ecës el fo bayi bax. Barikan afak fak baxo.

Ata ga babi šaranënd end emacar eņo eņ, đek ebar el këņo sëfënd. ⁴ Afoxi bani foxind gër lëngw ir fato, eno calexën gayik mëņ yël baņo owun ol emacar eņ. Afoxi bani foxind bëte gër lëngw ir emacar eno calexën do eni dend: «Noյo wa ex ang emacar eņo? Do noյo kë xor eņo mereli?»

⁵ Ata emacar eņo šot ko etëỹ ed bax yeyanënd gë ndafënan do gë ed këņo širënd Kaxanu. Asebën sebën bano owun ol xali opacaw̃ ofëxw onax gë oki. ⁶ Emacar eņ ga řebëta ko, këņo širënd Kaxanu mař gë eyang edexëm ak, këbi renarand mëņ do gë bër lëgëk gër orën bën. ⁷ Aseb seb bano bëte ebi mereli bër ex bulunda ir Kaxanu bën xali xor këbi. Ayël yël bano panga ind ebi bëņa ebar el đek: ekun ed ex yo, gë bulunda ir ex yo, gë bela bër eyeyan ed ex yo do gë enëng end ex yo. ⁸ Ata đek bër lëgëk gër ebar bën, bër bayik omac odebën ani ñëgw ex na gër akayëta and aniyand and anofo and šadaxa bano elod ga yanak ngwën aņ, afoxi këni yana eni poxind gër lëngw ir emacar eno calexën.

⁹ Awa ar gë anëf an, baxëtëlexo đe!

¹⁰ Ar ebax eno mëla oxadëp an, awëla këno wëla gër oxadëp.

Ar ebax eno đaw̃ gë duxuma an, ala w̃ këno la w̃ gë duxuma.

Mëņ ex, bëwënëk bën,

aỹap yäpëk eni buņand, këreni teř na ekwëta el.

¹¹ Ata wat këmo emacar ecëxe ga šanëgu ko gër ebar. Bëparix bëki šot baxo ang anobo fo, do baxo yeyanënd ang fato fo. ¹² Panga ind emacar eñanar in šot baxo do baxo rind becarax gër lëngw ir emacar eño. Anëyali babi nëyälind dek bela bër lëgëk gër ebar bën eno calend emacar eñanar eñ, end sembaÿ bax d'am gër ecës, bari fak ko eñ. ¹³ Emacar ekinëm eño becarax betëm baxo rind xali fedaliw ko akey amat, ogës od bela, xodux ol elod gër orën xali gër ebar. ¹⁴ Mondako babi nambelind bër lëgëk gër ebar bën gë becarax bend seb bano exo dind gër lëngw ir emacar beñ. Afel babi felënd eni di edaš ed ang eñaw end emacar end saw bano gë duxuma do fakëta ko gër aniyan eñ. ¹⁵ Ašot šot baxo panga ind exo nëngwët edaš elo xali ex yeyandërand, do ebi d'awënd dek bër ax poxind na eni cale eñaw end emacar eñanar bën. ¹⁶ Anëyali babi nëyälind bela bën dek, hi këni bër gapak, bërëtoc, bër gë napul, bëxaÿënaxik, okadëp, bër ax gi ex na okadëp, eni ma enëbi din ala kala nanganëme in, bërëmar gër ataxan and liw, bëjo gër eyiÿ. ¹⁷ Yama ala abax xor na wa exo yëcëra beÿ ba exo pandëra cotërëxe nanganëme in, o'wac or emacar ol ba nimëro ir o'wac orexëm in.

¹⁸ Awa ro, orenik wëkak. Ar gë onden an, calalexo exo nang er wacayak nimëro ir emacar in. Gayikwa nimëro ir ala ex do er ex: «Okeme ocongibat gë ofëxw ocongebat gë bënjongimat.»

14

End oyëkan or bëwënëk eñ

¹ Ata wat këmo anobo añ mo kwëša yañ gër etënd ed Siyoñ ga xeta këno bela owëli keme gë ofëxw onax gë bënax bër šotëk nanganëme ir o'wac orexëm in do gë or Sëm in, gër oyiÿ orebën. ² Wël këme gër orën oniw or ang oÿëm fo, or ang oxëbër or ekëman etëm fo. Do angoñ and bame wëlënd añ hi bax ang and bësëmb bër bëmangi bëdanjëm fo. ³ Bela bëjo aÿëw bani yëwënd oyëkan oxašax gër lëngw ir añëpara and owun do gër lëngw ir bëbëbëngw bëbënax, do gër lëngw ir bëxarëk. Bela owëli keme gë ofëxw onax gë bënax bër racët këbi Kaxanu gër ebar ro bën fo bax yëwënd oyëkan olo. Gabatak ax kor bana exo tëya oyëkan olo.

⁴ Bën anëbi nang ex na bësoxari, ani buyarënaya ex na gë bën. Bën këño sëfarand anobo añ gër ed ko ye yo. Kaxanu racët këbi mërëxand ir bela eni gixën bëyanar bër xwën kënebi mëñ do gë anobo añ. ⁵ Do gër osëÿ orebën, enëgwëš ax gi ex na. Etëmbak ax gi ex na gër ola orebën.

End omeleka otas eŋ

⁶ Ata wat këmo meleka išëxe ga ko šëgëra yaŋ gër orën. Atëfëtan and din baxo xëñënanđ efi nangën bela bër lëgëk gër ebar bën, gë enëng end ex yo, gë ekun ed ex yo, gë bela bër eyeyan ed ex yo do gë bulunda ir ex yo. ⁷ Ga ko xeŋ ko rend: «Yëdayindëno Kaxanu do cëkwindëno gayikwa anëka ñatëguk apëxëd and ko xiti ngwën aŋ. Poxiyindën eno calexën ar rik orën, gë ebar, gë angwëngw, do gë bañësa band men an!»

⁸ Meleka ixinëm sëfëgu këŋo iŋanar in do ko rend: «Anëka nëxenak, anëka nëxenak, angol atëm and Babilon aŋ! Mëŋ yëla këbi ngoy ind eñac endexëm in ðek benëng bend bela beŋ*.»

⁹ Meleka isasën sëfëgu këbi oki oñanar ok. Ga ko xeŋ ko rend: «Angëmëne bela eno calend emacar eŋ, gë efaš ed wätinali këno el, do angëmëne eni cot nanganëme irexëm in gër oyiŋ ba gër bataxan, ¹⁰ ašëb këni šëb bën bëte oxoŋ or Kaxanu ol ang ngoy fo. Ang ngoy inëmbarëx fo kënëbi xatën andëmba aŋ cëm. Asoro këni ŋana eni torond polo gër xodux, gër mungu gër lëngw ir omeleka omënëk, do gër lëngw ir anobo! ¹¹ Din ir din kë ŋana ex cënind okwëcën ond xodux or këbi šorënd bër këŋo šalend emacar do gë efaš ed wätinali këno bën. Hik gëmëd, hik goyat, ani ñana na eni teyëtand toro in. Mondako fo këŋo hi ala ar šotëk yo nanganëme ir oŋac orexëm in.» ¹² Mondako ex, ebuŋa ed bëwënëk el, ed bër kë sëfënd bapela band Kaxanu do xwëta këno Yesu bën.

¹³ Ata wël këme oniŋ yaŋ gër orën ga kë re: «Ñëgwël: “Nëngandëralebi bëšëk bër xwëta këŋo Axwën do šës këni elod gërëgako bën!” Angoc Amënëk aŋ ga re ko: “Iyo, teyëtalexëni bandiyen bandebën baŋ gayikwa në etëfa efi bandixa bandebën baŋ!”»

End ekanara ed bebër gër ebar eŋ

¹⁴ Ata wat këme aŋar apešax, do gër aŋar aŋo ŋëpa ko ar ang ašëniŋ ar ala fo. Ekamote ed owun ed kaŋe šëxwa baxo, do lëkaya baxo xorom iñakax. ¹⁵ Ga šanëgu ko meleka išëxe gër Aciŋ and Kaxanu, ko xeŋend gand ar ŋëpak gër aŋar: «Medël xorom in, ey ŋašaxën bebër gër ebar bën gayik anëka sëgëk, anëka ñatëk ekana el.» ¹⁶ Ata ar ŋëpak gër aŋar an lap ko xorom in gër ebar. Hašëk ðek bebër gër ebar bën.

¹⁷ Meleka išëxe šanëgu ko gër Aciŋ and Kaxanu, and hik yaŋ gër orën aŋ. Mëŋ bëte lëkaya ko xorom iñakax.

* **14:8** 14.8 Gër oñëgw odëmar er ŋëgw këni mëne ngoy ind oxëŋ or eñac endexëm in.

¹⁸ Ga šanëgu ko gër angëb meleka išëxe, ir xorëk xodux, ko xeÿend gand ar lëkayak xorom iñakax an: «Medël xorom in ey ñaşaxën bacay band odëwëreÿwen od resej band ex gër ebar bañ, gayik anëka sëgëk.» ¹⁹ Meleka in lap ko xorom irexëm in gër ebar ata ñaşëk bacay band atëx and resej and gër ebar bañ do xobëx ko polo gër akaraxën and kë wätinalind oxoÿ or Kaxanu añ. ²⁰ Ga wëla këni resej in gand angol, xobëx këni gër akaraxën and hik fac. Ata šanëk oşat and bani wëñënd gër akaraxën añ do oşat oño fesëk në bapakan okeme otas. Kido eni përado opanac, ogaf ok fo watidox.

15

End beñigënaxik bepelatar eñ

¹ Ata wat këme gër orën nanganëme išëxe, isëm, do išaraxik: omeleka ocongoki ga lëkaya këni beñigënaxik benjongëbeki bepelatar bej. Gayikwa Kaxanu, paß gë beñigënaxik beño ko ñata oxoÿ orexëm ol.

² Wat këme anjer and kal-kal ang anangoye fo ga bararëk gë xodux ol. Wat këmëni bëte bër xor këño emacar bën, gë eñaŵ endexëm ak, gë edaş edexëm el, do gë nimëro ir oŵac orexëm bën. Gër anjer and ang anangoye xwëšara bani do lëkaya këni bemangi bend yël këbi Kaxanu bej.

³ Ata këni ÿëwënd oyëkan or Moyis, ariyenin ar Kaxanu ol, do gë oyëkan or anobo ol:

«Bandixa bandey bañ batëm ex, bacaraxik ex,
Axwën Kaxanu, wëj ar xorëk beÿ dek an,
bebër këy rind bën ðal ex do šenene ex,
wëj ex emun end benëng eñ.

⁴ Axwën, noÿo bayik axi pëb na?

Noÿo bayik ax cëkw na oŵac orey ol?

Wëj gabat ex aŵënëk an.

Enimin, benëng bej dek ayow këni yow eni poxira gër lëngw irey,
gayik or šenene orey ol šanayak.»

⁵ Ga xucak eño, ga këme nëkon gër orën aciŵ and Kaxanu añ ga fërëtayak, wat këme aner and Osede añ. ⁶ Omeleka ocongoki od lëkaya bax beñigënaxik benjongëbeki ok šanëgu këni gër Aciŵ and Kaxanu. Šudara këni banjëm band xaf-xaf bamënëk, band jing-jing, do xapa këni bapëxw band kañe gër oŵëkw. ⁷ Abat gër bebëbëngw bebënax, fëxwën këbi omeleka ocongoki ok bandëmba banjongëbaki band kañe band ebax cëm gë oxoÿ or Kaxanu, mën ar hik din ir din an. ⁸ Aciŵ amënëk añ lëbëk gë okwëcën oñ në end enjaran end Kaxanu eñ do gë panga indexëm in. Ata

ala abax xor na exo dīl gēr Aciw̃ and Kaxanu xali xwētēk beñigēnaxik benjongēbaki bend omeleka ocongoki beñ.

16

End bandēmba banjongēbaki band oxoŷ eñ

¹ Ata wēl kēme oniŵ gēr Aciw̃ and Kaxanu. Ga kē xeŷ oniŵ olo, kēbi felēnd omeleka ocongoki ok: «Awa yeyin en dexēx bandēmba banjongēbaki band oxoŷ or Kaxanu bañ gēr ebar!»

² Meleka iŷanar in lex ko andēmba añ gēr ebar. Ata bela bēr šot bax nanganēme ir emacar in do bani foxind eni cale gēr lēngw ir edaš ed eñaw̃ edexēm bēn, lēk kēbi ošēxwēra oyambēnaxik: beman beñ hik yer okejēn fo. ³ Meleka ixinēm in lex ko andēmba andexēm añ gēr angwēngw. Men oñ nēngwētak ošat ang or ala ar ĩaš kēno fo, do đek oŵacar obēngw or hik polo ol šēsēra kēni.

⁴ Meleka isasēn in lex ko andēmba andexēm añ gēr oyeḅ do gēr bañesa band men, nēngwētak đek ošat.

⁵ Wēl kēmo meleka ir xorēk men in ga ko re: «Wēj ar šenene hi kēy, wēj ex ar hik, do hi bax an, aŵēnēk hi kēy gayikako mondako xiti kēyēbi.

⁶ Gayikako ošat or bēwēnēk do gē or bēlaŵēnel oñ lexera kēni, duy dēñ yēl kēyēbi ošat eni ceḅ.»

⁷ Wēl kēme oniŵ gēr angēḅ ga kē re: «Eyo Axwēn Kaxanu, wēj ar xorēk beŷ đek an, kiti indey in đal ex do šenene ex.»

⁸ Meleka inaxēn in lex ko andēmba andexēm añ gēr eñan. Eñan eñ šotēk ojaŵ od ebi corēnd bela bēn gē xodux orexēm ol. ⁹ Ata ayēka isēm šor kēbi bela bēn. Barikan bēn kēni širēnd oŵac or Kaxanu ol, mēñ ar baḅi lapanēnd beñigēnaxik beño gē panga indexēm an. Ani nēngwēt bana ola orebēn ol eno đuwaxēn.

¹⁰ Meleka icoxēn in lex ko andēmba andexēm añ gēr añēpara and owun and emacar. Ata šamēđanēk gēr ed wun ko, do bela bēn kēni ŵēcarērand ayambēn in. ¹¹ Ašir bano širēnd Kaxanu, mēñ ar hik gēr orēn an, ga ḅot kēbi ayambēn ir okejēn in. Bari ani nēngwēt bana ola orebēn ol xali eni teḅ bandixa batēmbak bandebēn bañ.

¹² Meleka icongibatēn in lex ko andēmba andexēm añ gēr yeḅ isēm ir kēni ŵacēnd Efērat in. Men oñ wēxēk eni kegētaxēn bemun bend kē xaniw apēn-eñan beñ. ¹³ Ata wat kēmēni bangoc bañēñenax batas, band ang ofēkel fo. Angoc añanar añ šanēgu ko gēr etēŷ ed fato, akinēm añ šanēgu ko gēr etēŷ ed emacar, do atasēn añ gēr etēŷ ed alawēnel

anëgwëš. ¹⁴ Bangoc baŋo band šabucara ex, bën kē rind becarax do kēni yend gēr bemun bend gēr ebar dek enēbi bar eno merelexēn Kaxanu yatir akey atēm andexēm, mēŋ ar xorēk beŷ dek an. ¹⁵ Ata re ko Axwēn an: «(Awa ang arek fo kēme yeli.) Nēngandēraleŋo ar kēmo sēk dašērēxe an. Amo pēnga ex na tēb gē eman eŋ do axo ye na gē ašēfēn, cudarēxe banjēm bandexēm baŋ.» ¹⁶ Ata bangoc baŋo bar kēnēbi bemun beŋ gēr ed kēni wācēnd gē eyeyan ed Bēšēwif el: «Arēmagedoŋ».

¹⁷ Meleka icongixinēm in lex ko andēmba andexēm aŋ gēr ekoc. Wēliwēk oniwš osēm lēf gēr Aciwš and Kaxanu, gēr añēpara and owun ga kē xeŷ: «Anēka xwētēk!» ¹⁸ Ata wingararak, wēlik odiwš, gē oxēbēr or ekēman, do ebar el rēgēk mbaŋ. Elod ga hi kēni bela bēn, ala ax wat ex na angēmēgēm andako rako aŋ. ¹⁹ Angol atēm aŋ šapērēk obebēt otas. Bangol band benēng bend bela baŋ yēcarēk. Kaxanu abi xwēya bana bela bēr gēr angol atēm and Babilon bēn. Ata šēbēn kēbi ang ngoy fo oxoŷ osēm orexēm or hi bax gēr andēmba ol. ²⁰ Dek ošir oŋ šapērēk do osēnd oŋ yēcarēk. ²¹ Ata bebēr ang bongaŷ bond sibēk gwēr nē okilo ofēxw onax wēcandēra kēbi bela bēn elod gēr orēn. Barikan bēn širēra kēno Kaxanu nē end eñigēnaxik etēm end hi babi eŋ.

17

End asoxari aŷacaxik eŋ

¹ Ata ang hi bani omeleka ocongoki od lēkayara bax bangalama banjongēbaki ok, ibat yow ko yeyaneli ke. Re ko: «Yow mi masin kiti ind angol atēm, and ex ang asoxari aŷacaxik, ar ŷēpak yaŋ nē amen aŋ. ² Gē asoxari ajo wata kēni bemun bend gēr ebar beŋ asēk alakirand fo in, do bela bēr gēr ebar ro bēn anēka xor kēbi ang ngoy fo eñac endexēm eŋ.»

³ Ata meleka in wēla ke gē Angoc and Kaxanu aŋ gēr ladawe. Watēx kēmo asoxari ga ŷēpa ko yaŋ nē emacar embarax, end gē ogaf ocongoki do gē ofarix epēxw. Do eman eŋ hi ko dek omac od kēŋo širēnd Kaxanu fo. ⁴ Asoxari ajo šudara ko banjēm bambarax band yek mbaŋ, banjēm band warēgeyan. ŷaŋēna ko gē orēxēr or kaŋe, do gē oyeri or oxaŷ oyekax. Lēkaya ko andēmba and kaŋe and ŷēm bax gē becusēšus, do gē bemuyaraxik bend eñac endexēm beŋ. ⁵ Gēr eyiŷ edexēm ŷēgw kēni oŷac or šonaya bax: «Babilon, angol atēm aŋ, nēm ir beŷacaxik, do nēm bēr watak becusēšus betēm bend gēr ebar ro.» ⁶ Wat kēmo

asoxari ajo ga ŷaw kēŋo gē oŷat or bēwēnēk oŋ do gē oŷat or otede od bax reyarand end Yesu oŋ.

Ga kēmo nēkon, ŷaran ke xali xurik. ⁷ Ata re ko meleka in: «Ineŷa ki ŷaranaxēnēnd? Wēno afel kēmi fel bēnd ŷonayak gēr asoxari ajo do gēr emacar end gē ogaf ocongoki, do gē oparix epēxw end ŷēpaxēn kēŋo bēŋ. ⁸ Emacar end hi bax do wat bayo eŋ, axo bo ex na. Aŷanēgu ko ŷanēgu gēr ambēxw atiŷax do exo cēs. Bela bēr lēgēk gēr ebar bēn, bēr bayik Kaxanu axo nēgw ex na omac odebēn gēr akayēta and aniyan nand ri ko ngwēn bēn, aŷaran kēbi ŷaran and kēno wat emacar aŋ gayik ahi hi baxo, ŷēs ko, bēte exo canayaw.»

⁹ Eŋo, onden ond arenik fo kē xor eŋo pēni. Ogaf ocongoki ok kē wātinalind bētēnd bēnjongēbēki bēnd ŷēpaxēn ko asoxari bēŋ. Eŋo amatinali ex and bemun bēnjongēbēki bēte: ¹⁰ bēŋo lati kēni, emat bayik ga wun ko, bari emun enjongekinēm eŋ axo yow ex na pere. And ko ŷatēgu aŋ, ax nēka na owun orexēm ol. ¹¹ Ata emun enjongetasēn eŋ ex de emacar end hi bax do ŷēs ko eŋ. Mēŋ fo ex bēte emun enjongetasēn, end kē ŷēs din ir din eŋ.

¹² Ofarix epēxw or wat kēy oŋ ex bamatinali band bemun epēxw bēnd anēbi maŷ ex na pere owun bēŋ. Barikan, awun kēni wun apēxēd amat gē emacar eŋ. ¹³ Bēn erebat kēni ŷaland: eno diyenin emacar eŋ gē panga indebēn iŋ, do gē ojaŷ odebēn ok. ¹⁴ Aŷereli kēno wēreli anoŋo aŋ. Barikan anoŋo aŋ ebi kor gayik mēŋ ex Axwēn ar bēxwēn an, do Emun end bemun eŋ. Gē bēr wāc kēbi, sana kēbi do xwēta kēno bēn kēnēbi xor.

¹⁵ Meleka in re ko bēte: «Amen and wat kēy gēr ed ŷēpa ko asoxari aŷacaxik aŋ ex bamēxwēr band bela bēr lēgēk gēr ebar baŋ, ang fitarēra kēni dek bēnēng bēŋ, do gē oyeyan orebēn ak. ¹⁶ Oparix epēxw or wat kēy ok do gē emacar eŋ, aŷus kēno ŷus asoxari ajo. Axandēra kēno xandēra napul ir ŷot ko in do axwēca kēno xwēca exo bayi tēb gē eman eŋ. Ayamb kēno yamb do eni bēlēn er kēbi bayita in. ¹⁷ Gayikwa Kaxanu yēl kēbi gēr owēkw orebēn eni di apēnēta andexēm aŋ, eni ŋata apēnēta amat, do eno yēl owun orebēn ol emacar eŋ, xali ex ŋata bēnd re ko Kaxanu bēŋ. ¹⁸ Asoxari ar wat kēyo ajo hik angol atēm and wunēk gēr bemun bēnd gēr ebar ro aŋ.»

18

End eyēcar ed angol and Babilon eŋ

¹ Ga xucak, wat kēmo meleka iŷēxe ga fedaw ko elod gēr orēn. Panga indexēm iŋ itēm ebax do enjaran endexēm eŋ

ñobak ebar el. ² Ata ko xeÿend: «Anëka yëcarëk, anëka yëcarëk Babilon in, angol atëm aŋ! Anëka hik edëg ed bëyël, gë emaÿi ed angoc aňëñënax and ex yo, do gë emaÿi ed acël aňëñënax and ex yo, gë emaÿi ed emacar eňëñënax, do gë ecusësus end ex yo. ³ Mondako kë hi gayikako ðek benëng bënd bela beŋ ašëb šëb këni eñac etëm endexëm eŋ ang ngoy fo. Bemun bënd gër ebar ro beŋ ari bani rind gë mëŋ eñac eŋ do bëfandëran bër gër ebar bën ašotëraxën šotëraxën këno gë panga ind napul irexëm iŋ.»

⁴ Ata wël këme elod gër orën oniŵ ošëxe ga kë re: «Canin angol and Babilon aŋ, wën bër ex bulunda iram bën, këdi këni wëndëra andamat gë Bëbabilon bën, do këdi këñun fënga wën bëte kiti indebën iŋ. ⁵ Gayikwa beňëñënax bënd Bëbabilon beŋ asaÿar saÿarëk xali yaŋ gër orën, do Kaxanu axo kwëya ex na betëmbak beŋo. ⁶ Mašayinëbi ang banun rind ak. Cosinëbi gë toro iŋ, ang banëbi šosënd bën bëte bela ak. Mašayinëbi bakëlëbëd baki bandixa bandebën baŋ! Gë andëmba and banun rëmbënënd aŋ, dëmbëninëbi baki. ⁷ Ang babi nëngandërand në end enjaran endebën ak, do në end napul irebën ak, torolexëni mondako fo. Ang wëli bax napul irebën ak, wëli ex mondako fo toro indebën iŋ do gë edenitaran edebën el! Gayikako Bëbabilon bën are bani rend: “Ang emun etoxari fo ÿëpa këne, ane gi ex na asoxari asebëta sebëta, biyi din kata abo gi na.” ⁸ Mëŋ ex, akey amat fo këbi fënga betëm beŋo: ecës el, gë odenitaran ok, gë enjo eŋ do enëbi ðap bëngënj gër angodux. Gayikwa Axwën Kaxanu ex ar gë panga itëm an, ar këbi xiti an.»

⁹ Dek bemun bënd gër ebar bënd bax rind eñac gë angol and Babilon beŋ, bemun bënd babi nënganënd ñambëran ind gë mëŋ beŋ, ases këni ÿana eni tesënd, arenita këni ÿana eni denitand në end endexëm and këni ÿana eni watënd okwëcën ond amëra andexëm aŋ. ¹⁰ Nacët ako këni ÿana eni kwëšarand në end ga këni yëdand amëra andexëm aŋ, do eni dend:

«Okò etëm endako rako eŋo! Okò etëm endako rako eŋo,
angol atëm aŋ!

Okò Babilon, wëj angol apangak aŋo!

Apëxëd amat fo rik ñataxënëguk kiti indey iŋ!»

¹¹ Bëfandëran bër gër ebar bën në etes exëni, në edenitara exëni në endexëm gayik ala ax bo ex na ga kë yëcënd opane odebën ok. ¹² Opane okò er ebax: kaŋe, kodì, oxaÿ oxëbënaxik, oyeri, banjëm band xaf-xaf, banjëm bambarax, banjëm band gënd-gënd, banjëm band warëgeyan, bëmok bënd otëx od gë otëñer onëngax do orëxër or fës këni gë oÿënga or beñamb, do gë otëx

okëbënaxik. Opane oko er ebax bëte: beber sap këni gë yawale, gë odun do beber fës këni do gë oxaÿ oyekax or ÿër-ÿër. ¹³ Bëte opane oko er ebax: ugu onëngax ond këni wacënd kanel, angiri, bebelamb, bësan ber këni wacënd mir, ašururu ir xwëšëna bani gë angiri, ngoy, ugu, pix, bële, bengaš, opeÿ, opanac, ocaret, okadëp do gë bandepëra.

¹⁴ «Bekëbënaxik bend ÿandi baxi ey cot bej anëka šana ki do ħawëta ki caw. Dek beber yek do xëbënëk bën awew wew ki, do din ay wat na.»

¹⁵ Bëfandëran ber šotëraxën këno bën, nacët ako këni ÿana eni kwëšarand, ga yëda këni amëra and Babilon aŋ. Ases këni ÿana eni tesënd, arenita këni ÿana eni denitand ¹⁶ do eni dend: «Oko etëm endako eŋo! Oko etëm endako eŋo! Babilon, angol apangak aŋ, angol atëm aŋ and bax šudand banjëm band xaf-xaf do gë bambarax aŋ angol and bax ÿaŋënarand gë kaŋe, gë oxaÿ oyekax do gë oyeri aŋ! ¹⁷ Apëxëd amat fo xucak, napul ir go in nemik!»

Dek bëhëreli ber okuluŋ bën, dek ber këbi wëlarand okuluŋ bën, gë ber kë riyenind gë okuluŋ bën, do gë dek ber kë riyenind gër angwëngw bën xwëšëra këni nacët ako. ¹⁸ Axeÿ bani xeÿënd ga wat këni okwëcën ond amëra oŋ. Are bani rend: «Angol and fe wa hi bax ang angol atëm aŋo?» ¹⁹ Afanaya bani fanayand gë obar ok gër ogaf ga këni ses do ga këni renita mondako:

«Oko etëm endako eŋo! Oko etëm endako eŋo! Angol atëm apangak and šotëraxën këno napul xali beta këni dek ber gë okuluŋ od gër angwëngw bën, apëxëd amat fo xucak, ata hik ang ladawe fo!

²⁰ Wën ber gër orën bën nëngandëraleŋun gayik angol aŋo anëka yëcarëk! Bëte wën bëwënëk bën, nëngandëraleŋun gë oparëxanda ok, do gë bëlaŵënel bën gayik Kaxanu xitik angol aŋo në end ga narëndëra këŋun!»

²¹ Ata meleka ifangak wëd ko angaÿ atibax and wëndër bax gë angaÿ and këni ħoxixënënd eyamb, do ga lap ko polo gër angwëngw, re ko:

«Wëj angol atëm and Babilon aŋo, akëlëbëd amat fo këni lap mondako, bëtëdin ala axi wat na.

22 Na gër ndey, bët din ala abi wël na bësëmb bër bemangi,
gë bëyul,
gë bëfarix bër bacëroti ba okereloŋ.

Na gër ndey, ari ar beÿ axo gi na,
bëte din na gër ndey ekëbër ed aŋoxixën and eyamb ax
wëli na.

23 Na gër ndey, bëte din angoben and lambo ax wati na,
ofëna or ekana ax gi na.

Bëfandëran bërey bën hi bax bër banëbi šëkwënd gër ed
ex yo gër ebar ro
do wëj bayëbi yifand dek benëng bend bela beŋ gë obanji
orey iŋ.

24 Ata dek beŋo ki fiatënëgu gayik ošat or bëlawënel bër
Kaxanu oŋ watik gër ndey, ošat or bëwënek oŋ, do gë ošat
or dek bër lawëra kënebi gër ebar ro oŋ.»

19

End eduwän ed gër orën eŋ

¹ Ga xucak eŋo, wël këmeni amëxwër atëm and bela yan
gër orën ga këni xeÿ:

«Aleluya! Apexa aŋ, gë enjaraŋ eŋ do gë panga iŋ,
Kaxanu, Axwën arebi an xwënëk!

² Kiti indexëm iŋ dal ex do ind šenene ex
gayikako axiti xiti këbi Bëbabilon bëÿacaxik bër bax
buyarënënd ebar gë eñac endebën bën.

Awaša waša këbi gayik bën lawë këbi bëriyenin bërexëm
bën.»

³ Ata xeÿ këni bëte akinëm:

«Aleluya!

Okwëcën ond amëra and Babilon oŋ,

din ir din kë šëni!» ⁴ Bëxarëk alapem gë bënax bën do
gë bebëbëngw bebëbëx bën foxi këni gër lëngw ir
Kaxanu, mëŋ ar ex gër aňëpara and owun do këni
rend:

«Amen! Aleluya!»

⁵ Ata ga wëlik oniw gër aňëpara and owun, kë rend:

«Duwayino Kaxanu, mëŋ ar xwën këbo an,
wën dek bër gapak bën do gë bërëtoc bën,
wën bëriyenin bërexëm bër këŋo fëbënd bën.»

⁶ Ata wël këme ang epuli ed bela bëranjëm fo, ang oÿëm fo
do ang oxëbër osëm or ekëman fo ga këni re:

«Aleluya! Gayikwa Kaxanu Axwën, arebi an, mëŋ ar
xorëk beÿ dek an anëka wun ko. ⁷ Nëngandëralebo,
patëlebo gër ecëkw edexëm,

Gayikwa ñambëran ind ekana ir anobo iŋ fiatëguk,
alindaw anëka ko fiatëgund.

⁸ Ayël yël bano exo cudä banjëm band xaf-xaf, apeşax labëraw këno, bamënëk, band jing-jing.»

(Banjëm baŋo wăcayak
or ŝenene or bëwënek ol.)

⁹ Meleka in fel ke: «Ñëgwël: “Nëngandëralebi bër wăc kënebi gër ñambëran ind ekana ed anobo bën!”»

Re ko bëte: «Bend këme rend beŋo ex eyeyan ed däl ed Kaxanu el.» ¹⁰ Ata foxi këme gër osapar orexëm mo calexën. Bari mëŋ re ko: «Tebël de, ax gi ex na mondako! Wëno ariyenin fo hi këme ang hi kën wëj do gë bëmaÿe bëndey bënd kë reyarand end Yesu Kërisët beŋ. Poxiyind eyo cale Kaxanu gabat! Gayikwa osede or Yesu Kërisët ol ex er këni reyarand bëlawënel bën.»

End fanac ifeşax eŋ

¹¹ Ata wat këme fol orën ol do fanac ifeşax ga ŝanayaw ko. Ar yëpaxën baŋo an bano wăcënd «Ar mokwëta», do «Ar däl», gayik mëŋ kë xitind do kë wërënd gë or ŝenene ol.

¹² Bangës bandexëm baŋ warëk ang xodux fo, do ŝëxwa ko oxamote or owun oranjëm. Yëgw këni gër ndexëm oŵac or ala ax nang ex na, angëmëne ax gi ex na mëŋ gabat. ¹³ Do ŝuda ko acud and yëmb bani në oşat. Oŵac orexëm ol ex: «Eyeyan ed Kaxanu el.» ¹⁴ Benga bend ocoroda bend gër orën beŋ, ŝudfara këni banjëm band xaf-xaf, bamënëk, bapeşax, do këno sëfarand moñëpa yaŋ në opanac opeşax. ¹⁵ Gër etëy edexëm kë ŝanënd duxuma iñakax ir këbi saŵaxën benëng bend bela beŋ. Gë or gapak osëm këbi xadac, do ebi bëñëra ang këni wëñënd reseŋ ak gër akaraxën andexëm. Ngoy iŋo ex amatinali and oxoÿ osëm or Kaxanu, mëŋ ar xorëk beÿ dek aŋ. ¹⁶ Gër acud andexëm, do gër emef endexëm yëgw këni oŵac: «Emun end bemun», do «Axwën ar bëxwën.»

¹⁷ Ata wat këmo meleka ga xwëşa ko gër eñan. Ga këbi yeyaneli dek oşël or bax şëgërand yaŋ gër orën ol, xeÿ ko: «Yowën, barërëgun gër ñambëran itëm ind Kaxanu! ¹⁸ Yowën enëbi yamb bemun beŋ, gë bemun bend ocoroda beŋ, gë bër fangak bën, gë opanac ok do gë bër yëpaxën babi bën, gë okadëp ok gë bër ax gi ex na okadëp bën, gë bër gapak bën do gë bërëtoc bën.»

¹⁹ Ata wat këmo emacar eŋ, bemun bend gër ebar beŋ do gë ocoroda odebën ok ga fedër këni enëbi merelixën ar yëpa bax yaŋ gër fanac ifeşax an, do gë ocoroda odexëm ok. ²⁰ Sëra kënebi emacar eŋ do gë alawënel anëgwëş ar bax rind becarax bend babi nambelind bër şot bax nanganëme ir emacar do bani foxind eni calend gër eñaw end edaş

edexëm bën. Tak bëxi lap kënëbi bëbëngw gër anjer and xodux, gër ed fëtëk mungu. ²¹ Bër bayik bën lawëra këfi duxuma ir bax şanënd gër etëy ed ar yëpa bax yaŋ gër fanac an. Do dek oşel ol wëndëra këni ga yamb këni beman bendebën beŋ.

20

End bëniy wëli eŋ

¹ Ata wat këmo meleka ga ko fedaw gër orën ga lëkaya ko acoketaya and ambëxw atiŋax aŋ, do gë gweyele-gweyele isëm. ² Na sëra këŋo fato in, andën akarëk and këno wacënd şabucara, do Sindan aŋ. Fok këŋo gë gweyele-gweyele in xali ex kuca bëniy wëli. ³ Yëkëtëx këŋo polo gër ambëxw atiŋax, sënd ko do şëban ko etëndët el, exo tebaxën enambeli ed benëng bend bela el xali ex tək bëniy wëli. Do and kë xuca bëniy wëli aŋ, eno tebët ipëxëd.

⁴ Ata wat këme bañëpara band owun. Bër yëparaxën bax bën şot këni or gapak or enëbi kitixënënd bela ol. Wat këme bëte benjëw bend bër şësëk ga fodëtën kënëbi ogaf odebën gë ecëngwa bën, në end ga bani reyarand osede or Yesu, do bani femërand eyeyan ed Kaxanu eŋ. Bën ani poxi bana gër lëngw ir emacar, do gër lëngw ir edaş ed wätinali bano el. Bën ani ma bana enëbi din nanganëme irexëm in ax gi ex na gër eyiy, ax gi ex na gër ataxan. Bën xani bax gër ecës, bakaw këni gër aniyani eni munaxën andamat gë Yesu Kërisët xali bëniy wëli. ⁵ Bëşësëk bëşëxe bën ani kanira bana gër ecës xali xucak bëniy wëli beŋ.

Ekani ed gër ecës eñanar el ex. ⁶ Awa nëngandëraleŋo, do gilexo awënëk ar hik şëf gër bër xanik añanar gër ecës an. Ata bën ecës ekinëm el ojaŋ ax cot ex na gër ola orebën. Barikan ariyenin këno yana eno diyeninënd Kaxanu do gë Kërisët ang bëşadfaxan fo do eni mun gë mëŋ bëniy wëli.

⁷ And kë xuca bëniy wëli aŋ, Sindan in asebet këno sebet exo canëgu gër epëra edexëm. ⁸ Aşanëgu ko şanëgu ebi nambelixën benëng bend bela beŋ ang lëgëra këni gër owebët onax or ebar ak. Benëng beŋo exëni Gog do gë Magog. Bën kë barërëgu gër emer do eni nëmb ang edfni ed gër angwëngw fo. ⁹ Ata wat këmëni ga şan këni do beñëtar këni dek ebar el. Xul kënëbi bëwënëk bën gër ed barër këni do gër angol and ex pëlot gër yomb ir Kaxanu aŋ. Barikan fedawëk na xodux elod gër orën do bëlën këfi. ¹⁰ Şabucara in, mëŋ ar babi nambelind an, yad këno, do lap këno gër anjer and xodux, gër ed fëtëk mungu, gër ed lap

kënëbi emacar eŋ, do gë alawënel anëgwêš an. Mondako këni ŷana eni torond ciš wec polo na din ir din.

End kiti ifelatar eŋ

¹¹ Ga xucak eŋo, wat këme añëpara and owun atëm apešax do wat këmo bëte ar ŷëpak gër añëpara and owun aŋo an. Ebar el do gë orën ol šapërëk xali bebët abi bayi bana. ¹² Aŋo wat këmeni bëshësëk bën, bëjo bër gapak, bëjo bërëtoc, ga xwëšara këni gër lëngw ir añëpara and owun. Ar ŷëpak gër añëpara and owun an ko labëtërand bakayëta, do gë akayëta acëxe, and aniyan aŋ. Xiti këbi bëshësëk bën, ang ŷëgw këni gër bakayëta baŋo ak, ang ebax bandixa bandebën ak. ¹³ Angwëngw aŋ šëpëtëgu këbi bëshësëk bër hi bax polo bën. Ecës el do gë wur ir bëshësëk in nəcëtëgu kënebi bëshësëk bër lëkaya banëbi bën do ala kala xiti këno ang ebax bandixa bandexëm ak. ¹⁴ Ata ar ŷëpak gër añëpara and owun an, lap ko ecës el do gë wur ir bëshësëk in, gër anjer and xodux. Anjer and xodux aŋo ex ecës ekinëm el. ¹⁵ Lap këŋo bëte bëngënj gër anjer and xodux ar bayik yo oŵac orexëm ani ñëgw bana gër akayëta and aniyan.

21

End orën oxašax do gë ebar ekašax eŋ

¹ Ata wat këme orën oxašax do gë ebar ekašax. Gayikwa orën oxarëk ol do gë ebar ekarëk el ayëcar yëcar bax, do angwëngw aŋ ax bo bana. ² Wat këme bëte angol amënëk aŋ ga kë šëlaw elod gër orën ga xaniwëk gër Kaxanu. Angol aŋo ex Yerusalem ixašax in do ang endënaŵ end eñer end ŷañënarak exo ŋataxënd gër icën indexëm fo hi bax. ³ Wël këme oniŵ or ar ŷëpak gër añëpara and owun ol ga ko xeŷ: «Edëg ed Kaxanu el anëka hik mërëxand ir bela!

Kaxanu wa bar këni edëg el gë bela bën,

bën eni gi bulunda irexëm do mëŋ exo gi Kaxanu irebën.

⁴ Afëxwëc ko fëxwëc đek ongwën ond

gër bangës bandebën oŋ,

ecës ax bo na, otes ax bo na,

edenitan ax bo na, ayambën ax bo na.

Gayikwa bend aniyan añanar beŋ ax bo ex na.»

⁵ Ata re ko ar ŷëpak gër añëpara and owun an: «Gërëgako beŷ bën đek këme nëngwët ex gi bebëxašax.»

Re ko bëte: «Awa ñëgwël beŋo gayik enimin bend mokwëta dëŋ ex.» ⁶ Aŋo re ko: «Anëka hik mondako! Wëno ex aŷanar an, wëno ex afelatar an. Bëte wëno kë ŷanand,

wëno fo kë űatand. Ar sel këŋo an, arëmbënëgu këmo

rëmbënëgu gër añësa and men ond kë yëlënd aniyān, axo yëc na monjêc. ⁷ Eņo këmo yël ar kë xor an. Wëno Kaxanu këņo xwën do mëņ exo gi asëñiñwën. ⁸ Barikan bërëñiyëk bën, gë bër gë oņëpëgënan bën, gë bër watak becusëšus bën, gë bëlāw bër bēla bën, gë bër watak eñac bën, gë bēbanj bën, gë bër xwëtak olaš bën do gë dek bënëgwëš bën, er fenan këmëni in ex anjer and xodfux do gë mungu. Ejo ex ecës ekinëm el.»

End Yerusalem ixašax eņ

⁹ Ata gër omeleka ocongoki od lëkaya bax bandëmba banjongëbaki band yëm bax gë beñigëanaxik benjongëbeki bepelatar beņ, ibat sëka ke exe pelëra. Ata re ko: «Yow mi masin endënañ end eñer eņ, alindawñ ar anobo an.» ¹⁰ Meleka in wëla ke gë Angoc and Kaxanu aņ bête yaņ nē atënd acakax, do wāsin ke angol amënëk aņ, Yerusalem in, ga kë fedaw elod gër orën ga xaniwëk gër Kaxanu. ¹¹ Enjāran end Kaxanu eņ baņo ĥoband, do kë watind ang ekañ ekebenaxik, ekañ ed këni wācënd šasëp, kal-kal ang anangoye fo. ¹² Amëņ and xecexën bani angol aņo aņ, aýang ýang bax, bête ašak šak bax. Owët epëxw gë oxi hi bax gër amëņ aņo do omeleka epëxw gë oki xwëšara bax gë ebët gë ebët. Do aýëgw ýëgw bani omac od bandëwëra epëxw gë baki band Bëyisërayel baņ gër ofëra or owët oņo. ¹³ Er hi bax apën-eñan, owët osas, ambëng owët osas, ambëtëb owët osas, do acëla-eñan owët osas. ¹⁴ Er bay bani amëņ aņo gë orëđa epëxw gë oxi do nē ekëlan kala ýëgw bani oñac obat or oparëxanda epëxw gë oki od anobo ok.

¹⁵ Ar baxe felërand an, esëyixën lëkaya baxo, ošët or kaņe. Gë mëņ baxo sëyind angol aņ, gë owët orexëm oņ, do gë amëņ andjey aņ. ¹⁶ Angol aņ er hi bax gë owebët onax od gwër fo gwër fo do acakëšak in gwër fo bax bête gë aňangëýang in. Ata sëyi ko angol aņ gë ošët orexëm ol do sëk ko: nē ometër owëli epëxw gë oki. ¹⁷ Meleka in sëyi ko amëņ aņ, ata sëk ko nē ometër ofëxw ocongebat gë oco, ang ebax osëyi or bēla ak. ¹⁸ Amëņ aņ bay bani gë oxañ or šasëp, do angol aņ hi bax kaņe iwënëk, kal-kal ang anangoye amënëk fo. ¹⁹ Edëđa ed amëņ and angol aņo el hi bax gë bapax epëxw gë baki, do ýañën bani gë oxañ oxëbëanaxik: apak aňanar aņ gë šasëp, akinëm aņ gë safir, atasën aņ gë kalësedëwan, anaxën aņ gë emërod, ²⁰ anjoxën aņ gë onikës, anjongamatën aņ gë sarëdëwan, anjongakinëm aņ gë kërisolit, anjongatasën aņ gë beril, anjonganaxën aņ gë topas, andepëxwën aņ gë kërishopëras, andepëxw gë amatën aņ gë tirëkwās do

andepëxw gë akinëm aŋ gë ametisët. ²¹ Ofëra epëxw gë oxi oŋ ebax becambas epëxw gë beki, epëra kala ecambas emat. Fëña isëm ir gër angol in ebax kaŋe iwënëk, kal-kal ang anangoye amënëk fo.

²² Aciw̃ and Kaxanu ame wat ex na gër angol aŋo. Gayikwa aciw̃ and Kaxanu aŋ hi këni Axwën Kaxanu, mën ar xorëk beÿ dek an do gë anoŋo aŋ. ²³ Angol aŋo eñan këm do facaw̃ këm ex gayik enjaran end Kaxanu eŋ këŋo ñoband do anoŋo aŋ ex lambo irexëm in. ²⁴ Benëng bend bela beŋ aliya këni ÿana eni dÿiyand gër angoben andexëm, do bemun bend gër ebar beŋ eno mëlanëgund enjaran endebën eŋ. ²⁵ Owët or angol oŋ përarëxe kë ÿana ex bayind. Ado dëŋ ala ax përa na gayik gëmëd ax gi na. ²⁶ Benëng bend bela beŋ awëlanëgu këno ÿana eno mëlanëgund enjaran endebën eŋ, do gë owun orebën ol. ²⁷ Barikan, ebuyaraxik gebatak ax dÿil na gër angol aŋo. Ar watak becusësus, ba enëgwëš axo dÿil na. Afo bër ÿëgwën këñëbi omac odebën gër akayëta and aniyän and anoŋo bën fo kë lil.

22

End arayen eŋ

¹ Ata meleka in w̃asin ke yeß ir men ond kë yëlënd aniyän in. Men oŋo omënëk ebax kal-kal ang anangoye fo. Afes bax fesënd elod gër añëpara and owun or Kaxanu do gër and anoŋo aŋ. ² Wat këme mërëxand ir fëña isëm ir angol aŋo do gër obëŋa oki od yeß, atëx and gë odëwërewën od kë yëlënd aniyän ok. Atëx aŋo, facaw̃ ir ex yo kë rëwënd, mëne ngëŋ epëxw gë baki gër iniy. Opat odexëm ok këbi fakënënd benëng bend bela beŋ. ³ Eñëŋëxax ax bo na. Añëpara and owun or Kaxanu aŋ do gë and anoŋo aŋ kë hi mërëxand gër angol. Bëriyenin bërexëm bën këŋo ÿana eŋo calend. ⁴ Awat këni ÿana eni watënd dëxas irexëm in, do owac orexëm ol exo ñëgw gër oyiÿ orebën. ⁵ Ecamëdan ax bo na, do ala ax ñana na ex caland lambo, ala ax ñana na ex caland angoben and eñan gayik Axwën Kaxanu këbi ÿana ebi ñoband. Ata eni mun dÿin ir dÿin.

End omakaw ond Yesu eŋ

⁶ Ata re ko meleka in: «Bend këmi felënd beŋo eyeyan ed dal, ed mokwëta ex. Axwën Kaxanu, mën ar këbi yëlënd Angoc andexëm bëlawënel an, lawënegu këŋo meleka irexëm in ebi masindëra bëriyenin bërexëm bën bend kë ñatëgu gogo beŋ.» ⁷ Ga re ko Axwën an: «Gogo këme yeli. Nëngandëraleŋo ar kë sëfënd ang rek gër akayëta aŋo ro

ak, akayëta and kë nangënënd gana-gana fo er kë yelind aŋ!»

⁸ Wëno Šaŋ wëlëk do watëk beŋo. And wël këme do wat këme aŋ, foxi këme gër osapar mo cale meleka ir baxe wäsinëndërand beŋo in. ⁹ Barikan mëŋ re ko: «Tëbël dë, ax gi ex na mondako! Wëno ariyenin fo hi këme ang hi kën wëj do gë bëmaÿe bëndey bënd ex bëlaŵënel bën, do gë dëk bër kë balëkënalind bend gër akayëta aŋo ro bën. Poxiyind eyo cale Kaxanu gabat!» ¹⁰ Ata re ko: «Kërey con na bend ÿëgw këni gër akayëta aŋo ro beŋ. Akayëta aŋo kë nangënënd gana-gana fo er kë yowënd in, gayikwa dam ex ex ŋatëgu.» ¹¹ Ar sëmbak an, kemënalexo kaš-kaš gër osëmbak orexëm, ar buyarëk an, kemënalexo exo buyar kaš-kaš. Ar šenene an kemëlanelexo, nëmëc gër or šenene orexëm, do ar wënëk an kemënalexo exo men nëmëc!

¹² Gogo këme yeli do me mëlali acosa aŋ, ala kala mo cos er riyeni ko in. ¹³ Wëno ex aŋanar an bëte wëno fo ex afelatar an. Wëno kë ŷanand bëte wëno fo kë űatand*.

¹⁴ Nëngandëralebi bër kë nebënd banjëm bandebën ban ebi űapaxën eyamb ed atëx and kë yëlënd aniyän el do eni dïlaxën gër owët or gër angol! ¹⁵ Barikan canëlexëni fac bër ex ang oďaŋët bën, gë bëbanj bën, gë bëÿacaxik bën, gë bëlaŵ bër bela bën, gë bër xwëtak olaš bën, do gë bër űanëk do wër këbi enëgwëš bën!

¹⁶ Wëno Yesu lawënëli këŋo meleka iram in exo deya osede oram ol gër bamara. Wëno ex arandëwëra and Dafid an, wëno ex emal ed kë űoďand oxeya el. ¹⁷ Angoc and Kaxanu aŋ, do gë alindaŵ ar anobo an këni rend: «Yow!» Do ar wël këbi an delexo: «Yow!» Ar sel këŋo an, təkawëlexo. Ar ŷandi këŋo an, dëmbëlexo men ond kë yëlënd aniyän oŋ, men ond ayël fo oŋ.

Eŋata el

¹⁸ Wëno Šaŋ, gë obal osëm këme reyand gër ar kë wël yo eyeyän ed bend bebër kë yowënd ecan ecan do ÿëgw këni gër akayëta aŋo beŋ: ar kë baš ÿëÿ an, Kaxanu eŋo baš bëűigëanaxik bend ÿëgw këni gër akayëta aŋo beŋ. ¹⁹ Do ar kë bašëta ÿëÿ gër eyeyän ed gër akayëta aŋo an, Kaxanu abašëta ko bašëta bëte ošet orexëm or atëx and kë yëlënd aniyän ol, do gë ošet or angol amënëk or ÿëgw këni gër akayëta aŋo ol. ²⁰ Ar ex sede ir bend däl beŋo an kë reyand: «Iyo, gogo këme yeli! Amen! Yow Axwën Yesu!»

²¹ Awa Axwën Yesu yëlëleŋun wën dëk oyekax orexëm ol!

* **22:13** 22.13 Gër Gërek er ÿëgw këni: «Alëfa» do gë «Omega», iűëgw iűanar iű do gë ipelatar iű.